

שבוע פרשת בראשית - באה"ק

(08 - 14 October 2023)

כ"ג - כ"ט תשרי תשפ"ד

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ
יִרְדָּה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתָּ דַגְגָּךְ וְתִירֶשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי
עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׂמֵרוּ לָכֶם
כֵּן וּפְתַח לְבַבְכֶם, וְסִרְתֶּם וּשְׂבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יי' בְּכֶם וְעֲצַר אֶת הַשְּׂמִים
וְלֹא יִהְיֶה מִמֶּר וְהֵאדְמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָה, וְאִבְדְתֶם
מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יי' נָתַן לָכֶם: וּשְׂמֵתֶם
אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם
אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ,
וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָדָמָה
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי' לְאַבְתָּיִכֶם לֵאמֹר, כִּימֵי הַשְּׂמִים עַל
הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יי' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם
לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתֵּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי', וְעִשִּׂיתֶם
אֹתָם, וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל
מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לְאַלֹהֵיכֶם: אֲנִי יי' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לְהִיוֹת לָכֶם לְאַלֹהִים, אֲנִי
יי' אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לזמננו קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד:
 מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי
 שמתחלק לימי החודש.
יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי' אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ:
אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

כְּרוּךְ אַתָּה יי' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

כְּרוּךְ אַתָּה יי' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
כְּרוּךְ אַתָּה יי' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. כְּרוּךְ אַתָּה יי', נֹתֵן
הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי' אֱלֹהֵינוּ, יי' אֶחָד:

כְּרוּךְ שֵׁם מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יי' אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל
מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ
הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִנְיָן וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם
לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל
מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׂמַעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי' אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹד,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של
 תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס
 . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו היו
 ברשותו ואחריותו ויחיים בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלֶיךָ נִשְׂאתִי אֶת
עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַשָּׁמַיִם: ב הֲנֵה כְּעֵינֵי
עֲבָדִים אֶל יְד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי
שֹׁפְתָהּ אֶל יְד גְּבַרְתָּהּ בֵּן עֵינֵינוּ אֶל
יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְּנוּ: ג חֲנַנּוּ יְיָ חֲנַנּוּ
כִּי רַב שִׁבְעָנוּ בּוֹז: ד רַב־תְּשַׁבֵּחַ לָהּ
נִפְשָׁנוּ הַלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֹאֲוֵי
יְוֹנִים:

קכב

מספר המשורר משובח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שִׁמְחָתִי בְּאֲמָרִים לִי בַיּוֹם יְיָ נִלְכָּד:
ב עֲמֻדוֹת, הֵיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֵיךָ יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם
הַבְּנוּיָהּ כְּעִיר, שִׁחַבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו: ד שִׁשָּׁם עָלוּ שְׂבָטִים
שְׂבִטֵי־יְהוּדָה לְיִשְׂרָאֵל לְהַדוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה,
יֵשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שְׂאֵלוֹ,
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלֹוּ אַהֲבִיךָ: ז יְהִי־שְׁלוֹם בְּחֵילֶךָ
שְׁלוֹה, בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן, אַחִי וְרַעִי אֲדַבְּרָה־נָא
שְׁלוֹם כָּךְ: ט לְמַעַן, בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז תשרי, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו כותב שאיננו מרגיש חשק ורצון פנימי בלימודיו כו'.

הנה כבר כתבתי בזה לכמה מחבריו והוספתי שכל אברכי התלמידים בכלל זה שתורתנו הקדושה תורת חיים פסקה אשר יגעת ולא מצאת אל תאמין, ובמילא בידם הדבר שישתדלו בזה ע"י התמדה ושקידה ובקביעות בנפש נוסף על הקביעות בזמן בשמירת זמני וסדרי הלימוד ולעסוק בתורת ה' תורה תמימה במסירה ונתינה אמיתית מבלי מחשבות חוץ, חשבונות וכיוצא בזה, ואז מובטחים הם שיצליחו, אלא שצריך לטהר הכלי לקבלת התורה הוא הגוף ובפרט המחשבות הדבורים.

ולכן צריך להזהר בטבילת עזרא ולהזהר במצות אהבת ישראל ביותר וביותר ובמדות טובות בכלל ולעסוק בפנימיות התורה נשמתא דאורייתא וחיותה אשר ע"י נתגלה החיות גם בנגלה דתורה, והשי"ת יצליחו לבשר טוב בכל הנ"ל, בין בהנוגע לעצמו והן בנוגע לחבריו, וההקדס בזה ישובח.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 204..... שולחן ערוך עם הערות וצינונים
 205..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
 208..... תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 211..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 213..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 214..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 215..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 217..... ספר המאמרים - תרפ"ט
 218..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
 220..... רשימת המאסר
 222..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 38..... ילקוט לוי יצחק על התורה
 40..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
 163..... נביאים וכתובים.
 172..... עין יעקב - מסכת ברכות.
 223..... נקודה משיחת קודש מעובדת.
 224..... חומש לקריאה בציבור.
 236..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש.
 238..... לוח זמנים.
 239..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה ויכלו השמים והארץ וכל צבאם,
 שבת פרשת בראשית, מבה"ח וער"ח מרחשון, ה'תשל"ג... 5

התוועדות

- שיחת ש"פ בראשית, מברכים החודש
 וערב ראש חודש מרחשון, ה'תשל"ג... 11

לקוטי שיחות

- בראשית, כך טו, ה... 29
 בראשית, כך כ, א... 33

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 41..... חומש יומי - פרשת בראשית.
 69..... לוח לתהלים היומי.
 70..... תניא יומי.
 82..... לוח 'היום יום'.

רמב"ם

- 85..... הלכה יומית לעיון ברמב"ם.
 89..... שלושה פרקים ליום.
 140..... פרק אחד ליום.
 161..... ספר המצוות.

לימוד מוחולק לפי ימים

- 165..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת מועד קטן
 169..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת חגיגה
 174..... גמרא עם ביאור - מסכת קידושין.
 205..... שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'.

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
 שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בפרשת השבוע, פרשת בראשית:
 2 וַיִּכְלֹוּ הַסְּתִימָה מִלֹּאכַת הַבְּרִיאָה שֶׁל הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאָם,¹
 3 וְאֵימָא מוּבָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּא² פְּתִיב³ כְּתוּב בְּתַהֲלִים לְכָל תְּכֵלֵה
 4 רְאִיתִי קָץ, רְחֵבָה מִצְוֹתָךְ מְאֹד (ופירוש רש"י: "לכל סיום דבר יש
 5 קץ גבול, אבל מצותיך אין קץ וגבול
 6 לתכליתם"), לְכָל דְּבַר בְּעוֹלָם
 7 יֵשׁ סִיקוּסִים (קָץ וְגָבוּל
 8 וְזַמְן⁴). שְׁמַיִם וְאָרֶץ יֵשׁ לְהֵם
 9 סִיקוּסִים, חוּץ מִדְּבַר אֶחָד
 10 שְׁאִין לוֹ סִיקוּסִים, וְאֵיזָה הוּא
 11 הַדְּבַר שְׁאִין לוֹ גָבּוּל, זֶה תוֹרָה,
 12 שְׁנֵאמְרָ⁵ בְּאִיּוֹב שֶׁהַתּוֹרָה הִיא
 13 אֲרָפָה מְאֹד מְדָה וְרַחֲבָה מְנִי
 14 יָם.
 15 וְצִרְיָה לְהַבִּינִי⁶ מַה שְׁאֹמֵר
 16 הַמְּדַרְשׁ שְׁמַיִם וְאָרֶץ יֵשׁ לְהֵם
 17 סִיקוּסִים גְּבוּלוֹת, וְהֵלֵא בְּעוֹלָם
 18 יֵשׁ גַּם בֵּין הַמְּשֻׁכּוֹת שֶׁל אֹר
 19 אֱלוֹקֵי שְׁהַן בְּחִינַת אֵין סוּף
 20 וּבְבַחֲחִינַת בְּלִי גָבּוּל, וּכְיָדוּעַ
 21 שְׁיֵשׁ הַמְּשֻׁכּוֹת הַרְצוֹן הָאֱלוֹקֵי
 22 הָעֲלִיּוֹן בְּעוֹלָמוֹת, וּכְמוֹ
 23 שְׁנֵאמְרָ⁷ בְּתוֹרָה בְּרֵאשִׁית בְּרָא,
 24 וְתַרְגָּם אוֹנְקְלוֹס בְּקִדְמִין בְּרָא
 25 כּוּי (נוֹסֵף עַל הַפִּירוּשׁ
 26 בְּתַרְגָּם יוֹנָתָן: בְּחֻקְמֵתָא),
 27 דְקָאֵי 'ובקדמין' מכוון עַל הַרְצוֹן
 28 הָאֱלוֹקֵי הָעֲלִיּוֹן שְׁנֵאמְרָ קְדָמוֹן,
 29 וְרָצוֹן הוּא בְּחִינַת בְּלִי גָבּוּל
 30 (כְּפִי שְׂמוּבִין גַּם מִכּוּחַ הַרְצוֹן שֶׁבִּנְפֶשׁ
 31 הָאָדָם שֶׁהוּא כּוּחַ כִּלְלִי וְ'מִקְיָה' שְׁאִינוֹ
 32 מִתְּלַבֵּשׁ בְּאֲבָרֵי הַגּוּף כְּמוֹ הַכּוּחוֹת
 33 הַפְּרִטִים הַמוּגְבָּלִים) וְלִמָּה אִם כֵּן
 34 נֹאמֵר שֶׁכָּל דְּבַר בְּעוֹלָם מוּגְבָּל, הֲרֵי יֵשׁ
 35 בּוֹ הַמְּשֻׁכּוֹת שֶׁל אֹר אֱלוֹקֵי אֵין סוּף
 36 וְכֵלִי גָבּוּל?

בס"ד. ש"פ בראשית, מבה"ח וער"ח מרחשון, ה'תשל"ג (הנחה בלתי מוגה)

1 וַיִּכְלֹוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאָם,¹ וְאֵימָא
 2 בְּמִדְרַשׁ רַבָּא² פְּתִיב³ לְכָל תְּכֵלֵה רְאִיתִי
 3 קָץ רְחֵבָה מִצְוֹתָךְ מְאֹד, לְכָל יֵשׁ סִיקוּסִים (קָץ
 4 וְגָבּוּל וְזַמְן⁴), שְׁמַיִם וְאָרֶץ יֵשׁ לְהֵם סִיקוּסִים,
 5 חוּץ מִדְּבַר אֶחָד שְׁאִין לוֹ סִיקוּסִים, וְאֵיזָה זֶה
 6 תוֹרָה, שְׁנֵאמְרָ⁵ אֲרָפָה מְאֹד מְדָה וְרַחֲבָה מְנִי
 7 יָם. וְצִרְיָה לְהַבִּינִי⁶ מַה שְׁאֹמֵר שְׁמַיִם וְאָרֶץ יֵשׁ
 8 לְהֵם סִיקוּסִים, וְהֵלֵא בְּעוֹלָם יֵשׁ גַּם בֵּין הַמְּשֻׁכּוֹת
 9 שְׁהַן בְּבַחֲחִינַת אֵין סוּף וּבְבַחֲחִינַת בְּלִי גָבּוּל,
 10 וּכְיָדוּעַ שְׁיֵשׁ הַמְּשֻׁכּוֹת הַרְצוֹן בְּעוֹלָמוֹת, וּכְמוֹ
 11 שְׁנֵאמְרָ⁷ בְּרֵאשִׁית בְּרָא, וְתַרְגָּם אוֹנְקְלוֹס בְּקִדְמִין
 12 בְּרָא כּוּי (נוֹסֵף עַל הַפִּירוּשׁ בְּתַרְגָּם יוֹנָתָן
 13 בְּחֻקְמֵתָא), דְקָאֵי עַל הַרְצוֹן שְׁנֵאמְרָ קְדָמוֹן,
 14 וְרָצוֹן הוּא בְּחִינַת בְּלִי גָבּוּל. וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּזָה,
 15 דְּהִנֵּה, מִלְּבַד הַפִּירוּשׁ שְׁוִיכְלוֹ הוּא לְשׁוֹן

ביאור בדרך אפשר
 37 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּזָה, דְּהִנֵּה, מִלְּבַד הַפִּירוּשׁ שְׁוִיכְלוֹ
 38 הוּא לְשׁוֹן סִיּוּם וְסוּף, שְׁמוּרָה עַל עֲנִין הַהֶגְבְּלָה (סִיקוּסִים),
 39 יֵשְׁנוּ גַם הַפִּירוּשׁ שֶׁהוּא 'ויכול' מְלִשׁוֹן תַּעֲנוּג⁸, כְּמוֹ 'כלות
 40 הַנֶּפֶשׁ' שְׁזָהוּ מַה שְׁנֵאמְרָ בְּנוֹסַח הַתּוֹרָה בְּנוֹגַע לְשַׁבַּת (שְׁבוּ
 41 הָיָה הָעֲנָן דְּוִיכְלוֹ גו') כְּפִשְׁטוֹ,
 42 סִיּוּם מַעֲשֵׂה הַבְּרִיאָה) חֻקְמֵת יָמִים
 43 אוֹתוֹ קְרֵאתָ⁹, שְׁזָהוּ מַה
 44 שְׁכַתוּב¹⁰ בְּבִבְרֵית יֵשׁעִיָּה וְקְרֵאתָ
 45 לְשַׁבַּת עֲנָג, וְהִינֵנוּ, שְׁפִיּוּם
 46 הַשַּׁבַּת נִמְשָׁף בְּעוֹלָם (בְּכָל
 47 חֲלָקִי, כַּהִמְשָׁךְ הַכְּתוּב שֶׁמִּתְחִיל
 48 בְּוִיכּוּלֵי שְׁמַיִם וְאָרֶץ וְכָל
 49 צָבָאָם) בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג הָאֱלוֹקֵי
 50 דְלִמְעַלָּה (וַיִּכְלוֹ), וְעַד כְּפִי
 51 שְׁנֵאמְרָ עֲנִין הָעוֹנֵג וְכֵן לִידֵי בִּטּוּי
 52 לְמִטָּה בְּגִשְׁמִיּוֹת, שְׁמִצְוָה
 53 לְעֲנָגוֹ אֵת יוֹם הַשַּׁבַּת בְּאֲכִילָה
 54 וּשְׂתִיָּה, בְּכִשֵּׁר שְׁמֵן וְזֵין לְשׁוֹן
 55 כּוּי¹¹ שׁוֹ אֲכִילָה וּשְׂתִיָּה הַגּוֹרֵמַת
 56 עוֹנֵג, כְּפִי שֶׁנֶּפֶסַּק בַּחֲלָה. וְהֲרֵי עֲנָן
 57 הַתַּעֲנוּג (שֶׁהוּא לְמַעְלָה גַּם
 58 מִעֲנָן הַרְצוֹן כּוּי כְּפִי שֶׁהוּא גַם
 59 בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם שֶׁהָעוֹנֵג הוּא עֲנִין פְּנִימִי
 60 וְעוֹמֵק בְּנֶפֶשׁ עוֹד יוֹתֵר מִהַרְצוֹן) הוּא
 61 בְּאֹפֶן שְׁלִמְעַלָּה מִהֶגְבְּלָה
 62 כּוּי. וּבְפִרְט עַל פִּי הַיָּדוּעַ
 63 בְּתוֹרַת הַסּוּד שְׁעֲנִינוּ שֶׁל יוֹם

16 סִיּוּם, שְׁמוּרָה עַל עֲנִין הַהֶגְבְּלָה (סִיקוּסִים), יֵשְׁנוּ גַם הַפִּירוּשׁ שֶׁהוּא מְלִשׁוֹן
 17 תַּעֲנוּג⁸, שְׁזָהוּ מַה שְׁנֵאמְרָ בְּנוֹגַע לְשַׁבַּת (שְׁבוּ הָיָה הָעֲנָן דְּוִיכְלוֹ גו') חֻקְמֵת
 18 יָמִים אוֹתוֹ קְרֵאתָ⁹, שְׁזָהוּ מַה שְׁכַתוּב¹⁰ וְקְרֵאתָ לְשַׁבַּת עֲנָג, וְהִינֵנוּ, שְׁפִיּוּם
 19 הַשַּׁבַּת נִמְשָׁף בְּעוֹלָם (שְׁמַיִם וְאָרֶץ וְכָל צָבָאָם) בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג דְלִמְעַלָּה,
 20 (וַיִּכְלוֹ), וְעַד כְּפִי שְׁנֵאמְרָ לְמִטָּה בְּגִשְׁמִיּוֹת, שְׁמִצְוָה לְעֲנָגוֹ בְּאֲכִילָה וּשְׂתִיָּה,
 21 בְּכִשֵּׁר שְׁמֵן וְזֵין לְשׁוֹן כּוּי¹¹. וְהֲרֵי עֲנָן הַתַּעֲנוּג (שֶׁהוּא לְמַעְלָה גַם מִעֲנָן הַרְצוֹן
 22 כּוּי) הוּא בְּאֹפֶן שְׁלִמְעַלָּה מִהֶגְבְּלָה כּוּי. וּבְפִרְט עַל פִּי הַיָּדוּעַ שְׁעֲנִינוּ שֶׁל יוֹם

(1 פרשתנו ב, א. 2) בראשית רבה פ"י, א. 3) תהלים קיט, צו. 4) מתנות כהונה לבר"ר שם. 5) איוב יא, ט. 6) רד"ה ויכולו השמים תרס"ו (המשך תרס"ו ע' מא [נד]). 7) פרשתנו א, א. וראה מאמרי אדמו"ר האמצעי בחוקותי ע' תתכו. המשך תרס"ו ע' כט [ס"ע מ ואילך]. 8) ראה אוה"ת עה"פ (ח"א מב, ב ואילך. ח"ג תקה, ב ואילך). 9) נוסח תפלת העמידה דש"ק. 10) ישע"י נח, יג. 11) ראה רמב"ם הל' שבת פ"ל ה"ז. שו"ע אדה"ז או"ח רסרמ"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הַשְּׁבִיעִי בַּסְּפִירוֹת הוּא סְפִירַת הַבֵּינָה (שְׁנֹנְקֵרַת לְפַעֲמִים
2 תְּמִינָאָה שְׂמִינִית, כְּשֵׁמוּנִים אֶת הַסְּפִירוֹת מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה)¹², שְׁנֹנְסָף
3 לְכָף שְׁפוּלָלֶת סְפִירַת הַבֵּינָה אֶת כָּל שֵׁשֶׁת הַמְּדוֹת (שֶׁהַמִּדּוֹת הֵן
4 הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל שֵׁשֶׁת יָמִים יְמֵי הַבְּרִיאָה, שֵׁשֶׁת קְצוֹת מִזְרַח,
5 מִעֶרֶב, צָפוֹן, דְּרוֹם, מַעְלָה וּמַטָּה),

מדרגות משאר כחות הנפש, וכנראה בעליל שיש תענוגים רבים לאין קץ
ותכלית כי יש הרבה מיני תענוג בחוש הטעם בחיך יטעם אוכל או משקה
בהרבה מינים מינים ממינים שונים וכל אחד מובדל ומשונה מחבירו בטעמו,
וכיוצא בזה בחוש הריח, וכן בדבור שמתענג מצחות הלשון והמליצה בהגיון
או דקדוק או אפילו במלתא

6 בְּיָדוּעַ בְּעֵנִין לְשׁוֹן הַכְּתוּב לִגְבִי
7 מִצוֹת שִׁילוּחַ הֵקֵן וְהָאֵם רוֹבֶצֶת
8 עַל הָאֶפְרוֹחִים¹³, סְפִירַת הַבֵּינָה
9 הַנִּקְרָאֶת בְּתוֹרַת הַסוּד 'אִמָּא' הִיא
10 הַ'מוֹלִידָה' אֶת הַמִּדּוֹת (כִּי הַתְּעוּרוֹת
11 הַמִּדּוֹת הִיא עַל יְדֵי הַתְּבוֹנוֹת), הֵנָּה
12 יָחַד עִם זֶה שֶׁסְּפִירַת הַבֵּינָה כּוֹלֶלֶת
13 בְּתוֹכָהּ אֶת הַמִּדּוֹת, הֲרִי הִיא
14 מְדַרְיָגָה עֲלִיוֹנָה שְׁמוּבְדָלֶת
15 מִמָּהֵם כּוֹ' וְיֵשׁ רִיחוֹן הָעֵרֶךְ בֵּין
16 הַמִּדּוֹת לְבֵינָה, וְהוּא עֵנִין זֶה
17 הַשְּׂבִינָה מוּבְדֶלֶת מִהַמִּדּוֹת וְנִעְלִית
18 מִהַמִּדּוֹת עֲנִין פְּנִימִיּוֹת בֵּינָה
19 שֶׁהִיא פְּנִימִיּוֹת עֲתִיקָה¹⁴,

הַשְּׁבִיעִי בַּסְּפִירוֹת הוּא סְפִירַת הַבֵּינָה (שְׁנֹנְקֵרַת
לְפַעֲמִים תְּמִינָאָה)¹², שְׁנֹנְסָף לְכָף שְׁפוּלָלֶת אֶת
כָּל שֵׁשֶׁת הַמְּדוֹת (שֵׁשֶׁת יָמִים, שֵׁשֶׁת קְצוֹת),
בְּיָדוּעַ בְּעֵנִין וְהָאֵם רוֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרוֹחִים¹³, הֲרִי
הִיא מְדַרְיָגָה עֲלִיוֹנָה שְׁמוּבְדָלֶת מִמָּהֵם כּוֹ', וְהוּא
עֲנִין פְּנִימִיּוֹת בֵּינָה שֶׁהִיא פְּנִימִיּוֹת עֲתִיקָה¹⁴,
וְהַתְּגַלּוֹת עֲתִיקָה הִיא בְּבֵינָה דְּוִקָא¹⁵ (כְּמוֹ
שֶׁנִּתְבָּאָר לְעִילָה)¹⁶. וְעַל דֵּרָף עֲנִין הַשׁוֹפֵר
שֶׁבְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁהוּא בְּבֵינָה¹⁷, וְעַל יְדוֹ נִמְשָׁף
עַד לְמַטָּה מִבְּחִינַת הַתְּעוּגָה הָעֲצָמִי שְׁלִמְעָלָה
מִתְּעוּגָה הַמּוֹרְכָב וְתְעוּגָה הַמּוֹרְגָשׁ כּוֹ'¹⁸. וְכִינִין

20 הַעוֹמֵק הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל סְפִירַת הַבֵּינָה, קָשׁוּר בְּעוֹמֵק וּבְפְנִימִיּוֹת שֶׁל מְדַרְיָגַת
21 'עֲתִיק יוֹמִין' (הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל 'כְּתוּר עֲלִיּוֹן') שֶׁלְּמַעְלָה מֵעֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת
22 וְהַתְּגַלּוֹת עֲתִיקָה הִיא בְּבֵינָה דְּוִקָא¹⁵ וְכַמְבוּאָר בְּלִקוּטֵי תוֹרָה'
23 לְאֲדוּמ"ר הַזֶּקֶן, מֵאֲמָרֵי רֵאשׁ הַשָּׁנָה 'כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל בְּאֲדָם לְמַטָּה כְּשֶׁנוֹפֵל
24 לוֹ אִיזָה הַשָּׁנָה וְשֶׁכֵּל חֹדֶשׁ בְּאִיזוֹ עֲמֻקוֹת הוּא מִתְּמַלֵּא תְעוּגָה, אֲמָנָם עֵיקֵר
25 הַתְּגַלּוֹת הַתְּפִשּׁוֹת הַתְּעוּגָה שֶׁלִּימּוֹת הוּא דְּוִקָא אַחַר כֵּךְ, כְּשֶׁמְשִׁיג הַעֲמֻקוֹת
26 הַזֹּאת בְּהַרְחַבְתָּ שֶׁכֵּל וְרוּחַ בִּינְתוֹ'. (כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר לְעִילָה)¹⁶ בְּמֵאֲמָר
27 דִּיבּוּר הַמִּתְחִיל 'לְהִבִּין עֵנִין שְׂמַחַת תוֹרָה' שֶׁנִּמְרָא בְּתוֹעוּעֵדוֹת שְׂמַחַת תוֹרָה
28 שָׁנָה זוֹ, תְּשִׁל"ג, יוֹצֵא לְאוֹר עִם בִּיאוֹר בְּדֶרֶךְ אֲפִשֵׁר בְּדִבְרֵי מַלְכוּת' לְשִׂמְחַת
29 תוֹרָה שָׁנָה זוֹ, תְּשִׁפ"ד, וְשֶׁם נִתְבָּאָר: "... דְּהֵנָּה, אִף שֶׁגַם בְּחִכְמָה יִשְׁנוּ גִילּוֹי
30 הַתְּעוּגָה, וְכִפִּי שְׂמִצִּיּוֹ שֶׁצָּהָבוּ פְּנֵי שֶׁר' אֲבָהוּ כְּשֶׁמִּצְאָה תּוֹסַפְתָּא חֲדָתָא, שְׂזוּהוּ
31 תְּעוּגָה הַבָּא מִגִּילּוֹי אֹר הַחֲכָמָה, וְעַד שְׂפִינִיּוֹת אֲבָא פְּנִימִיּוֹת עֲתִיק, מְכַל
32 מְקוּם, כִּיּוֹן שְׂאוֹר הַחֲכָמָה הוּא בְּבַחֲשֵׁינָת נְקוּדָה בְּלַבָּד, לִכְן גַּם הַתְּעוּגָה
33 שֶׁבְּחִכְמָה הוּא בְּאוֹפֵן שֶׁל נְקוּדָה (וְהַעֲלָם) בְּלַבָּד, וְעִדִּין אֵין בּוֹה הַטַּעַם
34 וְהַתְּעוּגָה יֵשׁ בְּהַתְּרַחְבּוֹת וְהַתְּפִשּׁוֹת דְּבֵינָה, וְלִכְן, דּוּקָא בְּבֵינָה הֵנָּה לֹא זֶה
35 בְּלַבָּד שְׂפִינִיּוֹת בֵּינָה פְּנִימִיּוֹת עֲתִיק, אֲלֵא יִתִּירָה מוֹה, שֶׁהַתְּגַלּוֹת עֲתִיק הִיא
36 בְּבֵינָה דּוּקָא...).

הַנֶּפֶשׁ כְּנ"ל. וְלִכְן נִקְרָא בְּחִינַת מְקוּר הַתְּעוּגָה לְמַעְלָה בְּשֵׁם אֵרִיךְ אֲנַפִּין לְפִי
שֶׁמִּתְפַּשֵּׁט בְּאֵרִיכוֹת הַרְבֵּה כְּנ"ל... מַה שְׂאִין כֵּן הַמְּדוֹת דְּאֲצִילוֹת נִקְרָא זַעִיר
אֲנַפִּין לְפִי שֶׁהֵם מְעִטֵי הַכְּמוֹת וּבְבַחֲשֵׁינָת קִיצוֹר בְּעֵצָם מִצִּיאוֹתָן וְעַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל
מְדוֹת שֶׁבִלְבַב הָאֲדָם אֲהַבָּה וִירָאָה שֶׁהֵם כְּחוֹת מִצּוּמְצָמִים וְקִצְרִים בְּעֵצָם
מִצִּיאוֹתָן וְאֵינָן בְּעֵרֶךְ אֵרִיךְ הַמִּצִּיאוֹת שֶׁל הַתְּעוּגָה...".
וְעַל דֵּרָף עֲנִין הַשׁוֹפֵר שֶׁבְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁהוּא בְּבֵינָה¹⁷,
כְּמֵבּוּאָר בְּתוֹרַת הַסוּד, וְכַמְבוּאָר בְּמֵאֲמָר 'לְהִבִּין עֵנִין שְׂמַחַת תוֹרָה' הַנּוֹכַח,
שְׂזוּהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לִכְן שֶׁבְּכִיַּת שְׁנֵי לֹא הִיוּ תְּקוּעִים בְּשׁוֹפֵר בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה
שֶׁחַל בְּשֶׁבֶת, כִּי בְּכִיַּת שְׁנֵי הִיָּה חֶסֶר עֵנִין הַבֵּינָה, וְעַל יְדוֹ הַשׁוֹפֵר
שֶׁעֵנִינוּ סְפִירַת הַבֵּינָה הַמְּשֻׁכָּה נִעְלִית בִּיּוֹתֵר מִבְּחִינַת
הַתְּעוּגָה הָאֱלּוּקִי הָעֲצָמִי שְׁלִמְעָלָה מִתְּעוּגָה הַמּוֹרְכָב וְתְעוּגָה
הַמּוֹרְגָשׁ כּוֹ'¹⁸ נְקוּדַת הַהִבְדֵּל בֵּין 'תְּעוּגָה עֲצָמִי' לְתְעוּגָה מוֹרְכָב' וְתְעוּגָה
הַמּוֹרְגָשׁ, כִּפִּי שֶׁהוּא בְּכּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ וּמוֹה יֵשׁ לְלַמּוֹד עַל מִשְׁמַעוֹת הַדְּבָרִים
לְמַעְלָה בְּאַלְקוֹת, כְּכִיּוֹל, הִיא שְׂתְעוּגָה עֲצָמִי הוּא עֵנִין הַעוּגָה בְּלִי שִׁתְּלִבְשׁ'
בְּתְעוּגָה שֶׁמְכוּוֹן כְּלִפִּי מְטָרָה מְסוּיֶמֶת הוּא תְעוּגָה 'פְּשׁוּט' לְלֵאל 'צִירוֹ' וְהַגְּדֵרָה,
וְאֵילוֹ תְעוּגָה הַמּוֹרְכָב הוּא תְעוּגָה מְגוּרָם מְסוּיֶמֶת כְּמוֹ בְּמִשָּׁל מְכוּחוֹת הַנֶּפֶשׁ,
הַעוּגָה שֶׁבְּשֶׁכֵּל אוֹ הַעוּגָה שֶׁבְּמִדּוֹת (וְרֵאָה בְּלִקוּטֵי תוֹרָה' סוֹף וִיקְרָא:
'הַתְּעוּגָה מֵאֲכִילָה וְשִׁתִּיָּה כוֹ' הֵם תְעוּגָה מְדַבֵּר שְׂחוּץ מִמֶּנּוּ... וְאֵין זֶה כְּמוֹ מְקוּר
הַתְּעוּגָה שְׂאִין הַתְּעוּגָה מְדַבֵּר שְׂחוּץ מִמֶּנּוּ").

37 וְכַמְבוּאָר בְּעֵנִין הַבְּלִי גְבוּל שֶׁבְּתְעוּגָה, בְּלִקוּטֵי תוֹרָה' לְאֲדוּמ"ר הַזֶּקֶן:
38 "... גַּם בְּשִׁמּוּת אֲנוּ רוֹאִים שֶׁהַתְּעוּגָה בְּנֶפֶשׁ הוּא בִּיתָר שֶׁאֵת יוֹתֵר רִיבּוֹ

(12) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' א'פח ואילך. (13) לשון הכתוב – תצא כב, ו. וראה פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) ערך קן. תניא אגה"ת רפ"ט. אוה"ת תצא ע' תתקטז ואילך. (14) סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תיא. המשך תער"ב ח"ב ע' תתקעט [ח"ד ס"ע א'שלא. וש"נ]. וראה הערה בסה"מ ה'ש"ת ע' 50. (15) זהר ח"ג קעח, א. וראה תו"א ר"פ לך (יג, סע"ב). ובכ"מ. (16) בדי"ה להבין ענין שמחת תורה פ"ג (תורת מנחם התוועדיות ח"ע ע' 112). (17) ראה זה"ב פא, ב ובמקדש מלך ואור החמה שם. לקו"ת ר"ה נז, ב ואילך. (18) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי שבועות ע' תרפח ואילך. סה"מ תרמ"ז ריש ע' קא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וכיון שיום השבת קשור עם בחינת עתיק, שנגעתך ונבדל
2 ומרומם מכל סדר השתלשלות כו', הרי זה ענין השבת והאור
3 הנמשך ביום השבת בנודאי ענין שלמעלה ממדידה והגבלה כו'.
4 ואם כן, איך נכלל ענין זה של השבת, הקשור בענין התענוג במה
5 שכתוב ויכלו השמים והארץ
6 גו', שיש להם לשמים ולארץ, וכן
7 לצבא השמים וצבא הארץ, סיקוסים
8 כו' קץ וגבול?
9 (ב) ויש לבאר תחילה (כחקדמה
10 לביאור ענין העונג, והמענה לשאלה
11 שכיון שאינו מוגבל מדוע נאמר
12 במדרש שלכל דבר יש גבול) מעלת
13 המשכת הרצון האלוקי
14 בעולמות, על פי המשל מכת
15 הרצון שבנפש¹⁹, שעם היותו
16 כח מהנפש, מכל מקום, אינו
17 מהות נבדל חוצה לנפש, אלא
18 הרצון הוא חלק בלתי נפרד מהנפש
19 עצמה שהרי כל ענין הרצון
20 הוא השניית נטיית ומרוצת
21 משיכת הנפש לאיזה דבר
22 לרצות בו. ואינו דומה לכח
23 החכמה והשכל שהיא החכמה
24 מציאות נפרדת לעצמה חוצה
25 לנפש, והראיה, שהחכמה היא
26 ענין בפני עצמה, נבדל מהנפש שמה
27 שהשפיל הרעיון השכלי שהאדם
28 הבין נשאר קיים גם לאחר
29 שתסתלק הנפש מכת השכל
30 וכוח השכל יחדל לפעול, מה שאין
31 כן ברצון, שפאשר מסתלק
32 הנפש מהרצון לא נשאר מזה
33 מאומה וללא הנפש הרצון לא קיים,
34 כיון שכל מהות הרצון הוא
35 רק מה שהנפש רוצה בבחינת
36 הרצון שבו באמצעות כוח הרצון
37 שבנפש כו'. ומזה מענין הרצון כפי
38 שהוא בנפש האדם מוכן בנוגע
39 לענין הרצון למעלה באלוקות, שהוא בחינת השניית נטיה של
40 העצמות דאור אין סוף לרצות להאציל ולברוא העולמות
41 כו', ולכן מאחר שהרצון הוא נטיה של עצמות האלוקות, אין סוף עצמו,
42 לכן הרצון הוא בבחינת בלי גבול כו'.

אמנם ברצון האלוקי גופא עצמו יש חילוק הברל בין הרצון
שבריאית העולם לרצון דתורה ומצות²⁰, שהרצון דבריאית
העולם הוא רק חיצוניות הרצון, שאינו אלא הארה מועטת
וזיו של התפשטות כו', אבל לא הפנימיות והעצמיות של הרצון ולכן
יש לו לרצון זה, עם היותו רצון
שמהותו היא למעלה מהגבלה, בכל
זאת יש לו, לרצון של בריאת העולם
ששייכות עדיין להגבלת
העולמות, וכמו בחינת סובב
כל עלמין, האור האלוקי שאינו
מתלבש בעולמות ובנבראים
בהתלבשות פנימית (שזהו ענינו של
האור ה'ממלא כל עלמין') אלא 'סובב'
'רמיקף' ששייכות עדיין לעלמין
כו'²¹.
וכמבאר בליקוטי תורה' לאדמו"ר
הזקן:
"גם בחינת סובב כל עלמין, אף על פי
שהוא בחינה מה שאינו מתלבש ונתפס
בתוך העולמות... עם כל זה מאחר
שהוא בחינת סובב ומקיף לעלמין, אם
כן הוא בגדר בחינת עלמין, וכמו על
דרך משל השמים והארץ שהשמים
מקיפים את הארץ וכל אשר עליה
וסובבים סביב הארץ תמיד שאף על פי
שמאור גבוה שמים מעל הארץ עד
שהארץ היא רק כנגריר חרדל לגבי
השמים, עם כל זה יש להם ערך זה
לזה עד שמוכרח שגם השמים יש להם
תכלית וגבול כיון שהם המקיפים
הארץ כו' רק שאף על פי כן גבהו
שמים מעל הארץ כו'. ועל דרך זה יובן
גם כן הנמשל בענין סובב כל עלמין
וממלא כל עלמין דאף על פי שבחינת
סובב כל עלמין הוא בבחינת אין סוף
לגבי הארה המתלבשת בעולמות
להיות ממלא כל עלמין ולא כמו
בגשמיות שהשמים הם בעלי גבול
ממש, עם כל זה מאחר שהוא בחינת סובב ומחיה לעלמין בבחינת מקיף על
כל פנים הוא בערך וגדר בחינת עלמין...".
אף הרצון האלוקי דתורה ומצות הוא למעלה לגמרי
משייכות לעולמות (למעלה גם מבחינת סובב כל עלמין),

(19) ראה המשך תרס"ו ע' לט [נה]. (20) ראה שם ע' כח ואילך [ע' מ]. (21) ראה לקו"ת ר"ה נט, ג. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

1 להיותו פְּנִימִיּוֹת הַרְצוֹן, שָׁבוּ בַּפְּנִימִיּוֹת הַרְצוֹן מְלוּבָּשׁ פְּנִימִיּוֹת
 2 הַתַּעֲנוּג, שְׁזָהוּ לֹא רַק הָאָרֶז וְזִיו, שְׁזָהוּ עֵינֵי הַרְצוֹן בְּעוֹלָמוֹת שֶׁהוּא
 3 רַק חִיצוֹנוֹת הַרְצוֹן אֲלָא בְּחִינַת הַעֲצָם כּו'. וְזָהוּ שְׂאוֹמֵר הַקֶּב"ה
 4 שְׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה, אוֹתִי אֲתָם לֹקְחִים²² (כדברי המדרש: "אדם
 5 לוקח חפץ מן השוק שמא יכול לקנות
 6 בעליו, אבל הקדוש ברוך הוא נתן
 7 תורה לישראל, ואומר להם כביכול לי
 8 אתם לוקחים, הוי ויקחו לי תרומה"
 9 ר"ל פירושו 'אותי, היינו אותי אתם
 10 לוקחים), אוֹתִי דְּיִיקָא, וְדִיוּק
 11 הַלְשׁוֹן 'אוֹתִי' מִלְּמַד שֶׁהַכּוּנָה הִיא
 12 לְעַצְמוֹת הָאֱלוּקוֹת, כְּמוֹ אֲנָכִי
 13 (הַו' אֱלֹקֶיךָ)²³, שְׁזָהוּ
 14 בְּחִינָה שְׁלֹמְעֵלָה מִשְׁמוֹת,
 15 בְּחִינָה נְעֻלִית כֹּל כִּי דָלָא אֲתָפֶס
 16 בְּשֵׁם וְלֹא אֲתַרְמִיז בְּשֵׁם אוֹת
 17 וְקוּצָא כְּלָל²⁴ שלא נתפס בשם
 18 ולכן נקרא 'אנכי', מי שאנכי, ולא
 19 באחד השמות הקדושים) ולא נרמז
 20 בשום אות וגם לא בשום קוץ (תג שעל
 21 גבי האותיות) כלל, כי מפני מעלתו
 22 אינו 'נתפס' ואינו נרמז בשום דבר.
 23 וְעַל פִּי זֶה הָאֵמור לְעִיל אֱדוּת
 24 הַהַבְדֵּל בֵּין הַרְצוֹן בְּעוֹלָמוֹת (שֶׁהוּא רַק
 25 זִיו וְהָאֵרָה וְחִיצוֹנוֹת הַרְצוֹן) לְרַצוֹן
 26 בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת (שֶׁהוּא פְּנִימִיּוֹת הַרְצוֹן)
 27 יֵשׁ לְבָאֵר גַּם בְּנוֹגַע לְעֵנִין
 28 הַתַּעֲנוּג שְׁבִשְׁפָת, שֶׁהוּא עֵינֵי
 29 וְיִכּוֹל, כְּמוֹבֵא בְּחִלּוֹת הַמֵּאמֵר,
 30 שְׂאָף שְׁזָהוּ מְדַרְיָגָה נְעֻלִית
 31 בְּיוֹתֵר, עַד לְבַחֲנֵת עֵתִיק,
 32 כְּמוֹבֵא לְעִיל, הָרִי זֶה רַק כְּפִי
 33 שְׁבַחֲנֵת עֵתִיק שֶׁהִיא אֲמַנֵם בְּחִינָה
 34 נְעֻלִית, לְמַעַל מִהַסְפִּירוֹת, אֲבֵל זָהוּ
 35 כְּפִי שֶׁהִיא שְׂיִיכָת וְלָכֵן נִמְשַׁכָּת
 36 וּמִתְגַּלָּה בְּבִינָה שֶׁהִיא אַחַת מֵעֵשֶׂר
 37 הַסְפִּירוֹת, שְׂאִין זֶה בְּחִינַת עֵתִיק כְּפִי
 38 שֶׁהִיא בְּבִינָה דּוּמָה כְּלָל לְבַחֲנֵת
 39 עֵתִיק מְשֻׁמֵּס²⁵, וְלָכֵן הָרִי זֶה
 40 מְדַרְיַגַת הַתַּעֲנוּג הָאֱלוּקִי הַזֶּה, 'עֵתִיק'³⁰

ביאור בדרך אפשר

כפי שהוא מתגלה בבינה נְכַלָּל בְּעֵינֵי וְיִכּוֹל הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ גו',
 שְׂיֵשׁ לָהֶם לְשָׁמַיִם וְלָאָרֶץ סִיקוּסִים קֶץ וּגְבוּל. וְאֵילוּ אֲמִיתִית
 הַעֲנִין דְּבָלִי גְבוּל לֹא כֹל שְׂיִיכוֹת לְהַגְבִּלוֹת, כְּפִי שֶׁהוּא בְּבַחֲנֵת
 עֵתִיק מְשֻׁמֵּס, הָרִי זֶה רַק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת כּו', כִּשֶׁם שֶׁפְּנִימִיּוֹת
 הַרְצוֹן הִיא דּוּקָא בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת
 שְׁעַל זֶה עַל תּוֹרָה וּמִצְוֹת נִאָּמֵר
 שֶׁהַתּוֹרָה הִיא אֲרָכָה מְאֹרֶץ מְדָה
 גו', וְרַחְבָּהּ מִצְּוֹתָךְ מְאֹד, בְּלִי
 גְבוּל מְשֻׁמֵּס.
 אָף עַל זֶה עַל הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי
 שֶׁל הַכְּתוּב וְיִכּוֹלִי אֲמַר וְרַ"ל²⁶
 בְּגִמְרָא כֹּל הַמִּתְפַּלֵּל בְּעֵרֵב
 שְׁבָת וְאוֹמֵר וְיִכּוֹל, מְעַלָּה
 עָלָיו הַכְּתוּב כְּאֵילוּ נַעֲשֶׂה
 שׁוֹתֵף לְהַקְב"ה בְּמַעֲשֵׂה
 בְּרֵאשִׁית, וּמְבֹאֵר בְּזָה
 בְּדְרוּשֵׁי חֲסִידוֹת (דְּבֹר
 הַמִּתְחִיל וְיִכּוֹל²⁷) שְׂאֵמִירַת
 הַפְּסוּק וְיִכּוֹל שֶׁהוּא עֵינֵי
 הַעֲדוּת שְׂמַעִיד הָאֵדָם הָאוֹמֵר
 וְיִכּוֹל שְׁנִכְרָא הַעוֹלָם בְּשִׁשֶׁת
 יָמֵי בְּרֵאשִׁית וְבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
 שְׁבַת כּו'²⁸, הָרִי זֶה מְכַלָּל
 קִיּוֹם מִצְוֹת שְׁבָת, וְלָכֵן כִּיּוֹן
 שֶׁהֲדָר הוּא חֵלֶק מִמִּצְוֹת הַשְּׁבַת יֵשׁ
 בְּזָה הַעֲלִי דְרַחְבָּהּ מִצְּוֹתָךְ
 מְאֹד, כְּמוֹ בְּכֹל הַמִּצְוֹת שְׁזָהוּ
 הַבְּלִי גְבוּל דְּעֲצָמוֹת אוֹר אֵין
 סוּף, וְעַל יְדֵי זֶה קִיּוֹם הַמִּצְוָה
 שְׁבִאמִירַת וְיִכּוֹלִי נַעֲשֶׂה הָאֵדָם
 שׁוֹתֵף לְהַקְב"ה בְּמַעֲשֵׂה
 בְּרֵאשִׁית, שְׂמַמְשִׁיף בְּעוֹלָם
 גִּילּוֹי אוֹר אֵין סוּף וְכִפִּי
 שְׂמַמְשִׁיךְ וּמְבֹאֵר.
 אָף עַל זֶה אֲמַר וְרַ"ל²⁶ כֹּל הַמִּתְפַּלֵּל בְּעֵרֵב
 שְׁבָת וְאוֹמֵר וְיִכּוֹל, מְעַלָּה עָלָיו הַכְּתוּב
 כְּאֵילוּ נַעֲשֶׂה שׁוֹתֵף לְהַקְב"ה בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית,
 וּמְבֹאֵר בְּזָה בְּדְרוּשֵׁי חֲסִידוֹת (דְּבֹר הַמִּתְחִיל
 וְיִכּוֹל²⁷) שְׂאֵמִירַת וְיִכּוֹל שֶׁהוּא עֵינֵי הַעֲדוּת
 שְׂמַעִיד שְׁנִכְרָא הַעוֹלָם בְּשִׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית
 וְבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שְׁבַת כּו'²⁸, הָרִי זֶה מְכַלָּל קִיּוֹם מִצְוֹת שְׁבָת, וְלָכֵן יֵשׁ בְּזָה
 הַעֲלִי דְרַחְבָּהּ מִצְּוֹתָךְ מְאֹד, שְׁזָהוּ הַבְּלִי גְבוּל דְּעֲצָמוֹת אוֹר אֵין סוּף, וְעַל
 יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה שׁוֹתֵף לְהַקְב"ה בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, שְׂמַמְשִׁיף בְּעוֹלָם גִּילּוֹי אוֹר
 אֵין סוּף.

(22) ראה שמו"ר פל"ג, א. שם, ו. וראה תניא פמ"ו. (23) יתרו כ, ב. (24) ראה לקו"ת פינחס פ, ב. (25) ראה סה"מ תער"ב ע' כה ואילך. (26) שבת קיט, ב. (27) אוה"ת ח"ג שבעה ע"ה 8 (תקו, ב). (28) סד"ה ויכולו תרס"ו (ע' מח [ס"ע סה ואילך]). (28) ראה כל בו סל"ה. טושו"ע או"ח סרס"ח ס"ו. חדא"ג מהרש"א לשבת שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְהֶעֱנַן בָּזָה, דְּהֵנָּה, בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת בְּיוֹם הַשִּׁישִׁי לַמַּעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית
 2 נִבְרָא אָדָם הָרִאשׁוֹן, וּמִיַּד לְאַחַר שִׁנְבְּרָא פְּעַל אָדָם הָרִאשׁוֹן עֵילוּי
 3 בְּכָל הַבְּרִיאָה כּוֹלָה, בְּאִמְרוֹ לְכָל הַנְּבִרָאִים בְּאוֹ נִשְׁתַּחֲוֶה
 4 וְנִכְרַעַה נִכְרַכָּה לְפָנֵי הוֹי' עוֹשָׁנוֹ²⁹. וְעַל דִּרְךָ זֶה בְּכָל אֶחָד
 5 מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁפוּעַל עֵילוּי בְּכָל
 6 הַבְּרִיאָה עַל יְדֵי עֲבוּדְתוֹ 1 וְהֶעֱנַן בָּזָה, דְּהֵנָּה, בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת נִבְרָא אָדָם
 7 בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, שְׁזוּהִי הַעֲבוּדָה 2 הָרִאשׁוֹן, וּמִיַּד פְּעַל עֵילוּי בְּכָל
 8 בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת תְּכַלִּית 3 הַבְּרִיאָה כּוֹלָה, בְּאִמְרוֹ לְכָל הַנְּבִרָאִים בְּאוֹ
 9 הַכּוּוּנָה וְהַמְטָרָה שֶׁל כָּל הַבְּרִיאָה, 4 נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרַעַה נִכְרַכָּה לְפָנֵי הוֹי' עוֹשָׁנוֹ²⁹. וְעַל
 10 כְּמֵאֲמַר רַז"ל³⁰ בְּרֵאשִׁית³¹, 5 דִּרְךָ זֶה בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁפוּעַל עֵילוּי בְּכָל
 11 בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל שְׁנִקְרָאוֹ 6 הַבְּרִיאָה עַל יְדֵי עֲבוּדְתוֹ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, שְׁזוּהִי
 12 רֵאשִׁית, וּבְשִׁבִיל הַתּוֹרָה 7 תְּכַלִּית הַבְּרִיאָה, כְּמֵאֲמַר רַז"ל³⁰ בְּרֵאשִׁית³¹,
 13 שְׁנִקְרָאת רֵאשִׁית כְּמוֹבַּ בְּמַפְרָשִׁי 8 בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל שְׁנִקְרָאוֹ רֵאשִׁית, וּבְשִׁבִיל הַתּוֹרָה
 14 הַתּוֹרָה, שֵׁאת הַמִּילָה 'בְּרֵאשִׁית' 9 שְׁנִקְרָאת רֵאשִׁית [דְּכַשֵּׁם שְׁקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא
 15 אַמּוּרָה תּוֹרָה עַל הַבְּרִיאָה, 'בְּרֵאשִׁית 10 אֶסְתַּפַּל בְּאוֹרֵייתָא וּבְרָא עֲלֵמָא, כִּף בַּר נֶשׁ עֲסִיק
 16 בְּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ' יֵשׁ 11 בְּאוֹרֵייתָא וּמִקְיָיִם עֲלֵמָא³²], וּמִצְדָּ זֶה הִיָּה כָּל
 17 לְפָרֵשׁ ב' רֵאשִׁית, הֵינּוּ שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא 12 תַּחֲלַת הַתְּעוֹרְרוֹת הָרְצוֹן עַל בְּרִיאַת הָעוֹלָם,
 18 בְּשִׁבִיל הַתּוֹרָה שְׁנִקְרָאת 'רֵאשִׁית' 13 כְּמֵאֲמַר רַז"ל³³ עַל הַפְּסוּקִים³⁴ עִם הַמְּלִיךְ
 19 כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בְּמִשְׁלֵי אֹדוֹת הַתּוֹרָה 14 בְּמִלְאֲכָתוֹ יֵשְׁבוּ שָׁם, בְּמִי נִמְלָךְ בְּנִשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל
 20 ה' קִנְיָ רֵאשִׁית דְּרַבּוֹ קָרַם מִפְּעִלּוֹ 15 צְדִיקִים, שְׁעֵלָה בְּמַחְשְׁבָהּ לְפָנָיו שִׁיְהִי נִשְׁמוֹת
 21 מֵאוֹ וּבְשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל שְׁנִקְרָאוֹ 'רֵאשִׁית', 16 הַצְּדִיקִים שִׁיְתַלְבְּשׁוּ בְּגוּפִים וְיִקְיִימוּ תּוֹרָה
 22 כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בִּירְמִיָּה 'קוֹדֵשׁ יִשְׂרָאֵל 17 וּמִצְוֹת בְּפוּעַל מְמַשׁ. וְעַל זֶה אִמְרוּ רַז"ל³⁵
 23 לְה' רֵאשִׁית תְּבוֹאֲתָה' [נִכְדַּבְּרִי הוֹוֶה 18 גְּדוּלִים מַעֲשֵׂה צְדִיקִים מִמַּעֲשֵׂה שָׁמַיִם וְאָרֶץ,
 24 דְּכַשֵּׁם שְׁקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא 19 לְפִי שְׁעַל יְדֵי מַעֲשֵׂה צְדִיקִים מִשְׁלִימִים אֶת
 25 אֶסְתַּפַּל בְּאוֹרֵייתָא וּבְרָא 20 הַפְּנוּנָה הָעֵלְיוֹנָה בְּבְרִיאַת שָׁמַיִם וְאָרֶץ,
 26 עֲלֵמָא, כִּף בַּר נֶשׁ עֲסִיק 21 שְׁנִשְׁתַּחֲוֶה הַקִּבְ"ה לְהִיּוֹת לוֹ תִּבְרַךְ דִּירָה
 27 בְּאוֹרֵייתָא וּמִקְיָיִם עֲלֵמָא³² 22 בְּתַחֲתוֹנִים³⁶, כְּמֵאֲמַר רַז"ל³⁷ עַל הַפְּסוּקִים³⁸ שׁוֹקִי
 28 כֶּסֶם שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַסְּתַכֵּל 23 עֲמוּדֵי שֵׁשׁ, זֶה הָעוֹלָם שְׁנִשְׁתַּחֲוֶה הַקִּבְ"ה
 29 בְּתוֹרָה וּבְרָא אֶת הָעוֹלָם, כִּךְ הָאָדָם 24 לְבְרֵאוֹתוֹ, וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה עֵילוּי בְּכָל הַבְּרִיאָה,
 30 עוֹסֵק תּוֹרָה וּמִקְיָיִם אֶת הָעוֹלָם]. 25 וְעַד לְתַכְלִית הָעֵילוּי הָרְצוֹן הָאֱלֹקִי עַל
 31 וּמִצְדָּ זֶה הַכּוּוּנָה וְהַמְטָרָה שֶׁל 26 שִׁיְהִי שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאָרֶץ חֲדָשָׁה³⁹, וּבִאֲפוֹן
 32 הַבְּרִיאָה, בְּשִׁבִיל הַתּוֹרָה וּבְשִׁבִיל 27 נַעֲלָה יוֹתֵר מִכְּמוֹ שִׁיְהִי בְּתַחֲלַת הַבְּרִיאָה,
 33 יִשְׂרָאֵל, הִיָּה כָּל תַּחֲלַת 28 כִּדּוּעַ בְּעֵנִן אֱלֹהַ תּוֹלְדוֹת פְּרִיץ⁴⁰, תּוֹלְדוֹת מְלֵא
 34 הַתְּעוֹרְרוֹת הָרְצוֹן הָאֱלֹקִי עַל 29 כְּתִיב⁴¹, שְׁזוּהוּ בְּאוֹפֵן נַעֲלָה יוֹתֵר מִמָּה שְׁנִאֲמַר
 35 בְּרִיאַת הָעוֹלָם, כְּמֵאֲמַר 30 עֲמוּדֵי שֵׁשׁ, זֶה הָעוֹלָם שְׁנִשְׁתַּחֲוֶה הַקִּבְ"ה
 36 רַז"ל³³ בְּמַדְרַשׁ עַל הַפְּסוּקִים³⁴ 31 וּמִצְדָּ זֶה הַכּוּוּנָה וְהַמְטָרָה שֶׁל
 37 דְּבַרְיָ הַיָּמִים עִם הַמְּלִיךְ 32 בְּנִבְרֵאוֹת יִשְׂעִיָה וּבִאֲפוֹן נַעֲלָה
 38 בְּמִלְאֲכָתוֹ יֵשְׁבוּ שָׁם, בְּמִי 33 יוֹתֵר מִמָּה שְׁנִאֲמַר
 39 נִמְלָךְ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְהַתִּיבֵּן

(29) תהלים צה, ו. פרקי דר"א פרק יא. זהר ח"א רכא, ב. ח"ג ס"פ אמור. (30) פרש"י ורמב"ן בראשית א, א. (31) בראשית שם. (32) זח"ב קסא, סע"א ואילך. (33) רות רבה פ"ב, ג. וראה המשך תרס"ו ע' כ [כז]. (34) דברי הימים"ד, ד, כג. (35) כתובות ה, א. וראה תו"א בשלה סו, סע"ב ואילך. אוה"ת ח"ג שם (תקז, ריש ע"א). (36) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ל"ו. ובכ"מ. (37) במדבר"ר רפ"י. (38) שה"ש ה, טו. (39) ישע"י סו, כב. (40) רות ד, יח. (41) ב"ר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 תולדות השמים והארץ בהפראם⁴², תולדות מלא⁴¹, שעל
 2 כך אומר המדרש שכתוב המלא של המילה 'תולדות' מלמד שיעולם על
 3 מילואו נברא, היינו שהעולם נברא מלכתחילה כדבר מלא ושלים, ובכל זאת,
 4 בימות המשיח שעל כך רומז הכתוב 'אלה תולדות פרץ' שממנו נולד דוד
 5 המלך, תהיה שלימות נעלית עוד יותר,
 6 ויקויים בימות המשיח גם היעוד
 7 אַז אֶהְפֶּךָ אֶל עַמִּים הֵם אוֹמוֹת
 8 העולם, והיינו כאמור שיהיה עליו בכל
 9 הבריאה שפה ברורה לקרא
 10 כָּל־שֵׁם הַיְוָי לְעִבְדוֹ שָׂכֵם
 11 אַחַד⁴³, וכן יקוימו היעודים והיה
 12 הַיְוָי לְמִלְךָ עַל כָּל הָאָרֶץ

בתחלת הבריאה אלה תולדות השמים והארץ
 בהפראם⁴², תולדות מלא⁴¹, ויקויים גם היעוד
 אַז אֶהְפֶּךָ אֶל עַמִּים שְׂפָה בְרוּרָה לְקִרְאָה לְקִרְאָה שָׂכֵם אַחַד⁴³,
 וְהַיְוָי הַיְוָי לְמִלְךָ עַל כָּל הָאָרֶץ בְּיָוִם הַהוּא יְהִיָּה ה' אַחַד וְשֵׁמוֹ אַחַד⁴⁴, וְנִגְלָה
 כְּבוֹד הַיְוָי וְרָאוּ כָּל בְּשָׂר (הַבְּשָׂר הַגְּשָׁמִי) יַחְדָּו כִּי פִי הַיְוָי דְּבָרָה⁴⁵, בְּגִאוּלָּה
 הָאֱמִיתִית וְהַשְּׁלִימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקְנוּ, בְּקִרְוֹב מְמָשׁ.

פ"ב, ו. שמו"ר פ"ל, ג. (42) בראשית ב, ד. (43) צפני' ג, ט. (44) זכרי' יד, ט. (45) ישעי' מ, ה. ראה שער האמונה פכ"ה. המשך תער"ב ח"ב ע' תתקלב [ה"ד ע' א'רסד. וש"נ]. לקו"ש חט"ו ע' 44.

המשך ביאור למס' קידושין ליום שבת קודש עמ' ב

1 לשיעור גדילה של 'שחת' בתבואה, והוא כדבר שמקצתו בעולם,
 2 ולכן מקודשת, אבל לפני כן הוא כדבר שלא בא לעולם, וכתבואה
 3 שגדלה כאגס. וא' – אם רבי חנינא סובר כרב יוסף שניתן להפריש
 4 תרומה אף מתבואה שגדלה רק כשיעור מועט של 'אגס' אם כן
 5 אף כאן חלים הקידושין כשהיא מעוברת ואף על פי שעדיין לא
 6 הופר עופרה כלל, שבוה העובר נחשב כבר כבא לעולם.
 7 הגמרא מביאה לשון אחרת במחלוקת רבה ורב יוסף בדברי רבי
 8 אליעזר בן יעקב: וְאִיבָא דְאֶמְרֵי – יש שאומרים שלדברי שניהם יש
 9 צורך שתגדל התבואה ותהיה לפחות כ'שחת', ונחלקו בדבר אחר,
 10 אֶמְרֵי רַבָּה, לֹא אֶמְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב שְׁנִיתָן לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה אֶף
 11 מִתְּבוּאָה שְׁלֹא גְדְלָה 'שליש' אֶלָּא בְּ'שַׁחַת' דְּרַבִּי כִּיבְשָׂא –
 12 שמתספקת ממי גשמים, שכיון שאינה תלויה במעשי האדם הרי
 13 היא כמי שהתחילה לבוא לעולם, ואף אם עדיין לא הביאה שליש,
 14 אפשר להפריש ממנה ועליה. אֶבֶל בְּ'שַׁחַת' דְּרַבִּי שְׁקִיָּא – הזקוקה
 15 להשקאת בני אדם, לֹא אִמְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב שְׁנִיתָן לְהַפְרִישׁ
 16 מִמֶּנָּה תְּרוּמָה, כיון שיתכן שלא ישקוה ותיפסד ולא תצמח, והרי
 17 היא כדבר שלא בא לעולם כלל. וְרַבִּי יוֹסֵף אֶמְרֵי, אֶפִּילוּ בְּ'שַׁחַת' דְּרַבִּי
 18 שְׁקִיָּא סוּבֵר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב שְׁנִיתָן לְהַפְרִישׁ מִמֶּנָּה תְּרוּמָה,
 19 שכיון שכבר הגיעה לצמיחה חשובה של 'שחת', הרי זה דבר שבא
 20 לעולם.
 21 מבררת הגמרא לפי לשון זו: כְּמֵאֵן אֶלָּא – כשיטת מי ניתן להבין
 22 את דברי רבי חנינא, שאמר על הָא (דתניא) [דְּתַנִּין] במשנתינו,
 23 הָאוֹמֵר לְהַבְרִי, אִם יִלְדָּה – תלד אשתך נקבה הרי הבת מקודשת לך,

לֹא אֶמְרֵי כָּל־זֶם וְאִין קִידוּשֵׁי קִידוּשֵׁין, וְאֶמְרֵי רַבִּי חֲנִינְא, לֹא שְׁנוּ דִין
 זֶה אֶלָּא כְּשֵׁאִין אִשְׁתּוֹ מְעוּבְרָתָא, אֶבֶל אִם הִיתָה אִשְׁתּוֹ מְעוּבְרָתָא דְּרַבִּי
 קִיָּמִים. וּמִשְׁמַע מִדְּבָרֵי שְׁאִין אָדָם מְקַנָּה דְּבַר שְׁלֹא בֹא לְעוֹלָם
 כָּל־ל, אֲבָל דְּבַר שְׁמִקְצָתוֹ בְּעוֹלָם אָדָם מְקַנָּה, וְלֹכֵן אִם אִשְׁתּוֹ
 מְעוּבֵרֶת וְעֵדִיין לֹא נִוְלְדָה הַבַּת, מְקוּדְשָׁתָא, כִּיּוֹן שְׁמִקְצָתוֹ בֹּא
 לְעוֹלָם. וּמִבְרַרְתָּ הַגְּמָרָא. כְּמֵאֵן – כשיטת מי נאמרו דבריו.
 מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא: מְדוּבֵר בְּ'שַׁחַת' עוּבְרָה – לֹא אַחֲרַי שְׁלֹשָׁה חוּדְשֵׁי
 עֵיבוּרָה שְׁאֵזוּ הַעֵיבוּר נִיבֵר וְחָשׁוּב, וְכִדְרָה הַכָּל – בֵּין לְרַבָּה וּבֵין
 לְרַב יוֹסֵף, שְׁלִדְבְרֵי שְׁנֵיהֶם לֹא אִמְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב שְׁנִיתָן
 לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה אֶלָּא כְּשִׁכְבֵּר גְּדֻלָּה הַתְּבוּאָה לְשִׁיעוּר שֵׁל 'שַׁחַת',
 אֲבָל בְּשִׁיעוּר פְּחוֹת מִזֶּה לְדְבָרֵי שְׁנֵיהֶם אִין קִידוּשֵׁין חֲלִים. וְאֶף
 לְדְבָרֵי רַבָּה שֶׁרַק בְּתוּבָא הַגְּדִילָה עַל מִי גְשָׁמִים חֲלִים דְּבָרֵי, כֵּאֵן
 גַּם כֵּן חֲלִים קִידוּשֵׁין, שְׁהָרֵי עֵיבוּר הַאִשָּׁה גַּם הוּא תְלוּי רַק בִּידֵי
 שְׁמִים וְלֹא בְּמַעֲשֵׂי הָאָדָם.
 אֶמְרֵי אֲבִי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, וְרַבִּי – רַבִּי יְהוּדָה הַנְּשִׂיא, וְרַבִּי
 מֵאִיר, בּוֹלְהוּ כְּבִירָא לְהוּ – כֹּל אֵלּוּ סוּבְרִים שְׁאֵדָם מְקַנָּה דְּרַבִּי
 שְׁעֵדִיין לֹא בָּא לְגַמְרֵי לְעוֹלָם אֶלָּא הַתְּחִיל לְבּוֹא קֶצֶת, וְיַחֲוֹל קִנְיָנו
 כְּשִׁיבּוֹא הַדְּבַר לְעוֹלָם לְגַמְרֵי.
 מִבְּאֵר אֲבִי אֵת דְּבָרָיו: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, נִלְמַד מִקָּא דְאֶמְרֵין
 בְּתוֹסַפְתָּא לְעִיל, שְׁאֵדָם יִכּוֹל לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה מִפִּירוֹת שְׁעֵדִיין לֹא
 צִמְחוּ לְגַמְרֵי, שְׁלֹא הִבְיָאוּ שְׁלִישׁ, וְאֶף שְׁעֵדִיין לֹא בָּאוּ לְעוֹלָם
 לְגַמְרֵי.
 רַבִּי סוּבֵר כֵּן מִמֶּה דְתַנִּיא בְּבִרְיָתָא

התוועדויות

בס"ד. שיחת ש"פ בראשית, מבה"ח וער"ח מרחשון, ה'תשל"ג.

בלתי מוגה

- 1 כ"ק אדמו"ר שליט"א קידש על היין.
- 2 א. שבת בראשית חל תמיד לאחרי שמח"ת, כך, ששמח"ת הוא אחד הימים שהשבת שלהם הוא שבת
3 בראשית.
- 4 ונוסף לכך ישנו ענין מיוחד בקביעות שנה זו (שהרי נוסף על הענינים שישנם בכל השנים, ישנם
5 ענינים שתלויים בקביעות השנה) – כמדובר בהתוועדות הקודמת¹ אודות המעלה המיוחדת שבקביעות
6 שנה זו, שתחילתה ב"יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת", ואז חל שמח"ת ביום ראשון בשבוע:
- 7 בקביעות כזו – יש לשבת בראשית שבעה ימים, היינו, שכל ששת הימים שלפני השבת שייכים לשבת
8 בראשית, החל מיום ראשון שבו חל שמח"ת, שאז מתחילים לקרוא פ' בראשית (לאחרי קריאת פרשת
9 וזאת הברכה, שזהו ענין השייך רק לשעות שבתחלת היום), ולכן נקרא יום ראשון דפ' בראשית;
- 10 משא"כ כשהקביעות דשמח"ת היא (לא ביום ראשון בשבוע, אלא) ביום אחר בשבוע (ולדוגמא:
11 כשר"ה חל ביום שני (שהרי "לא אד"ו ראש"2), ואז חל שמח"ת ביום שלישי), אזי אין לשבת בראשית
12 שבעה ימים, כיון שענינה של פ' בראשית מתחיל רק מהיום דשמח"ת שבו מתחילים לקרוא פ' בראשית
13 (יום שלישי בשבוע), ואילו ימי השבוע שלפנ"ז, עד שמח"ת (יום ראשון ויום שני), שייכים לפ' ברכה.
14 ובקביעות שנה זו ניתוסף שלימות בשבת בראשית:
- 15 יום השבת אסור בעשיית מלאכה, ועד שצריך אדם לראות כאילו כל מלאכתו עשוי³, ואילו כל צרכי
16 השבת נעשים ע"י ההכנה בימים שלפני השבת, כמארז"ל⁴ "מי שטרח בערב שבת [שפירושו לא רק יום
17 הששי בשבוע, אלא גם כל ימי השבוע, החל מיום ראשון, כפי שהוא בתור הכנה לשבת, "ערב שבת"]
18 יאכל בשבת". ומובן, שכאשר ההכנה לשבת נעשית במשך כל ששת ימי השבוע (לא רק במשך ימים
19 אחדים מהם), אזי ניתוסף ביום השבת שלימות גדולה יותר.
- 20 והענין בזה – שאינה דומה עבודת יום אחד לעבודת יום שני, אלא לכל יום יש עבודה מיוחדת משלו,
21 כמאמר⁵ "כל יומא ויומא עביד עבידתי".
- 22 וכפי שרואים בשבוע הראשון שבתחילת הבריאה, שבעת ימי בראשית שנקראים שבעת ימי הבנין,
23 שבכל יום מימי בראשית היתה פעולה מיוחדת ליום זה.
- 24 ועד"ז בכל שבוע ושבוע שבו חוזרים ונשנים אותם הענינים שהיו בתחלת הבריאה – כפי שמבאר
25 רבינו הזקן⁶ מה שאנו מונין בכל שבוע "היום יום ראשון בשבת", אף שכבר עברו רכבות ימים מששת
26 ימי בראשית עד עתה, "מפני שבשבת העלי' של בחי' נער שר העולם (כדאיתא בגמרא⁷ "נער הייתי גם
27 זקנתי⁸ .. שר העולם אמרו") .. למעלה מבחי' זמן, ע"כ כל יום א' הוא ממש יום ראשון כמו יום א'

(5) זהר ח"א רה, סע"א. ח"ג צד, ריש ע"ב.

(6) לקו"ת שה"ש כה, סע"א.

(7) יבמות טז, ב.

(8) תהלים לז, כה.

(1) שיחת יום שמח"ת סט"ז ואילך (תורת מנחם –

התוועדויות ח"ע ע' 130 ואילך).

(2) רמב"ם הלי' קידוה"ח רפ"ז. טושו"ע או"ח סתכ"ח.

(3) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סש"ו סכ"א. וש"נ.

(4) ע"ז ג, סע"א.

1 של ששת ימי בראשית שנתחדש הזמן מלמעלה מהזמן כו" – יש לכל יום מימי השבוע ה"עבדתי"
2 המיוחדת של יום זה.

3 ולכן, כשההכנה ליום השבת נעשית במשך כל ששת ימי השבוע, באופן ש"כל יומא ויומא עביד
4 עבדתי", כך, שישנה ה"עבדתי" של יום ראשון, יום שני, יום שלישי, יום רביעי, יום חמישי ויום
5 ששי, אזי ה"עבדתי" דיום השבת היא בשלימות יותר.

6 ב. ולהעיר:

7 האמת היא שבהכרח לומר שענין זה ישנו בכל שנה, באיזו קביעות שתהי', כי, לכל שבת יש שבעה
8 ימים, להיותו קשור עם ששת ימי השבוע שלפניו. ולא יתכן לומר שבענין זה שונה שבת בראשית מכל
9 שבתות השנה; מה שיש בכל שבתות השנה, יש גם בשבת בראשית, ואדרבה: הענינים שבכל שבת
10 נמשכים משבת בראשית, כידוע הפתגם⁹ שאופן העמידה ("ווי מ'שטעלט זיך אַוועק") בשבת בראשית
11 פועל ומשפיע על כל שבתות השנה. ועכצ"ל, שכל שבת בראשית – באיזה אופן שתהי' קביעות השנה
12 – קשור עם כל ששת ימי השבוע שלפניו.

13 אבל החילוק הוא – שכאשר שמח"ת חל (לא ביום ראשון, אלא) בשאר ימי השבוע (ולדוגמא: ביום
14 שלישי), אזי השייכות של הימים שלפני שמח"ת (יום ראשון ויום שני) לשבת בראשית היא לא כפי שהם
15 בפני עצמם, אלא כפי שהם כלולים וטפלים לימי השבוע שלאחרי שמח"ת (יום שלישי ואילך), ששייכותם
16 לשבת בראשית היא באופן גלוי (ולא כמו הימים שלפני שמח"ת שבגלוי שייכים לפ' ברכה); ורק
17 כששמח"ת חל ביום ראשון, אזי השייכות לפ' בראשית היא בכל ימי השבוע כפי שהם בפני עצמם, בתור
18 ענין עיקרי, ולא כפי שכלולים וטפלים לימים אחרים.

19 ומובן בפשטות שיש חילוק גדול ביותר בין ענינו של כל יום כפי שהוא בפני עצמו לגבי היותו כלול
20 ביום אחר.

21 וכמובן גם מדברי רבינו הזקן בשער היחוד והאמונה¹⁰: "עד"מ ביום ראשון מששת ימי בראשית
22 נגלית מדת החסד כלולה מכל מדותיו הקדושות ורצונו חכמתו ובינתו ודעתו מלובשין בה .. וכן ביום
23 שני נגלית מדת גבורה כלולה משאר מדות ורצונו כו", כך, שהמדה שנגלית בכל יום היתה כלולה גם
24 משאר המדות, אבל אעפ"כ, ההתכללות דשאר המדות היא רק בדרך טפל, ומה שמאיר בהתגלות היא
25 המדה העיקרית ששייכת ליום זה, ובהתאם לכך היא הבריאה של יום זה: בריאת האור ביום ראשון,
26 שהיא בחי' מדת חסד, או בריאת הרקיע ביום שני, שהיא בחי' צמצום וגבורות כו'.

27 ועפ"ז מובנת המעלה המיוחדת שבקביעות שנה זו – שההכנה לשבת בראשית היא ע"י ה"עבדתי"
28 של כל ימי השבוע כפי שכל אחד מהם בפני עצמו שייך לפ' בראשית באופן גלוי ועיקרי, ולא בתור
29 טפל ליום ש"עביד עבדתי" בענין אחר.

30 ג. וההוראה מזה בעבודת האדם – כמדובר כמ"פ שמכל ענין, כולל גם מקביעות השנים, יש ללמוד
31 הוראה בעבודה:

32 כל ענין של עבודה צריך להיות ענין עיקרי בפני עצמו, ואין לחשוב שעבודה מסויימת היא רק דבר
33 טפל, ולכן די בכך שתוכלל בענין אחר של עבודה, ואין צריך להתעסק בה בתור דבר בפני עצמו, אלא
34 צריך לעשות כל דבר בפני עצמו, בתור ענין עיקרי (לא רק בתור דבר טפל שכלול בענין אחר).

35 וכמובן גם ממאמר רז"ל¹¹ "לא תהא יושב ושוקל מצוותי' של תורה כו' אחת קלה שבקלות ואחת
36 חמורה שבחמורות כו'", והיינו, שאע"פ שהתורה עצמה קוראת למצוה זו "קלה" ולמצוה אחרת

(9) ראה גם שיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון (התועדות) משלי רמו תקלו. ירושלמי פאה פ"א ה"א. ועוד.
(10) פ"י.
(11) תנחומא עקב ב. דב"ר פ"ו, ב. יל"ש יתרו רמו חצור.

1 "חמורה", אעפ"כ, "אל תהי יושב ושוקל כו'", כי, החילוק בין קלה וחמורה הוא רק בנוגע לשכר ועונש,
2 אבל לא בנוגע לענין העיקרי של המצוה, שבזה כולם שווים, וכל ענין של מצוה הוא (לא ענין טפל,
3 אפילו לא טפל לגבי תומ"צ, אלא) ענין עיקרי¹².

4 וכיון שזהו ענין עיקרי, צריכה להיות ההתעסקות בזה באופן שמונחים לגמרי בענין זה (ולא לחשוב
5 מתי יסיים כבר את העבודה בענין זה ויוכל לעבור לענין אחר¹³), וכמבואר בשיחה הידועה בתורת שלום¹⁴
6 בנוגע לענינו של "פנימי", שבכל מקום שנמצא, הרי הוא נמצא שם בכל עצמותו¹⁵.

7 וכן הוא הסדר בקיום המצוות, שכאשר מקיימים מצוה מסויימת, מונחים לגמרי במצוה זו, והיינו,
8 שאע"פ שכל מצוה כוללת את כל המצוות, שזהו הטעם¹⁶ ש"העוסק במצוה פטור מן המצוה"¹⁷, מ"מ,
9 בשעת קיום המצוה לא מונחים בשאר פרטי המצוות הכלולים במצוה זו, אלא בענינה המיוחד של המצוה
10 שעוסקים בה.

11 וזוהי גם ההוראה המודגשת בקביעות שנה זו בנוגע לשבת בראשית – שההכנה לשבת בראשית היא
12 ע"י העבודה של כל אחד מששת ימי השבוע כפי שהוא ענין עיקרי בפני עצמו, ולא כפי שכלול בעבודה
13 של יום אחר, כיון שלכל יום יש עבודה מיוחדת שצריכה להעשות בשלימות בתור ענין עיקרי בפני עצמו.

14 ד. ולהעיר, שענין זה נוגע ושייך גם לאופן העבודה בכל השנים, אלא שהדגשת ההוראה מקביעות
15 שנה זו מהוה נתינת כח על ענין זה,

16 – ככל הוראות התורה, שההוראה עצמה היא גם נתינת כח, וכמבואר בכ"מ¹⁸ שמצוות התורה נאמרו
17 בלשון ציווי וגם בלשון הבטחה, וכמו "שמע ישראל"¹⁹, שיש בו ב' פירושים: (א) לשון ציווי ("דו
18 זאלסט הערן"), (ב) לשון הבטחה ("דו וועסט הערן"), ועד"ז "והי' אם שמוע תשמעו גו"²⁰, וכן כל
19 שאר הציוויים, וטעם הדבר – לפי שציווי הקב"ה הוא גם נתינת כח, וכיון שהקב"ה נותן כח לקיים
20 המצוה, לא יתכן שכחו של הקב"ה ילך לאיבוד ח"ו, אלא בודאי יבוא הדבר לידי פועל, ובלשון הכתוב
21 בהפטרה הידועה בנבואת ישעי'²¹: "כן יהי' דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כי אם עשה וגו'" –

22 ונתינת כח זו פועלת שיהי' נקל יותר לקיים זאת, אבל אעפ"כ אין זה באופן שלא צריכים להתייגע
23 על זה, שהרי כל עניני קדושה צריכים להיות באופן של יגיעה דוקא, אלא שמצד הנתינת כח שבשנה זו
24 פועלים ע"י היגיעה באין ערוך יותר ממה שהיו פועלים בשאר השנים – ע"ד המבואר בקונטרס ומעין²²
25 בנוגע לענין היגיעה בתורה, שעז"נ²³ "יגיעת ומצאת", ש"אפילו כלי שכלו רחבים וקלים להבין, מ"מ
26 צריך עסק ויגיעה .. (ו)אם הי' עוסק הרבה, הי' בא למדרי' היותר נעלה כו'".

27 וכמו כל הענינים הקשורים עם זמנים מיוחדים, שמהם נמשך גם על כל שאר הזמנים,

28 – כמו בנוגע לענין השמחה, שגם בכל השנה צ"ל שמחה של מצוה²⁴, אלא שישנו זמן מיוחד בשנה
29 שבו מודגש ביותר ענין השמחה: "זמן שמחתנו", וממנו נמשכת נתינת כח לענין השמחה על כל השנה
30 כולה²⁵ –

18 ראה ת"א ס"פ תשא (פו, ג'ד). לקו"ת במדבר יג, ג.

12 ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1192.

13 ולדוגמא: כשיושבים בהתועדות – אין לחשוב מתי תסתיים כבר ההתועדות!...

14 ע' 39 ואילך. וראה גם תורת מנחם – התועדות חנ"ב ע' 368. וש"נ.

15 חסר קצת (המו"ל).

16 ראה סה"מ תרנ"ה ע' לו. המשך תרס"ו ס"ע סח [ע' צב].

ע' רסז [שנן]. ע' תקכב [תרפח]. תער"ב ח"ב ע' א"פא. סה"מ ע"ט"ת ע' קנב. ע' תסג. ע' תרסט. תרפ"ה ע' קיא. תרפ"ז ע' נ.

קונטרסים ח"ב תלה, ב. תש"ה ע' 79. ע' 107. ועוד.

17 סוכה כה, סע"א. וש"נ.

19 ובכ"מ.

20 ואתחנן ו, ד.

21 עקב יא, יג.

22 ישע"י נה, יא.

23 מט"ז פ"ב.

24 מגילה ו, ריש ע"ב.

25 ראה רמב"ם סוף הל' לולב.

26 ראה מאמרי אדה"ז תקס"ו ע' שעט. אוה"ת סוכות ע' א'תשנו. ברכה ע' א'תתסו. סה"מ תרנ"ד ע' לו. תרע"ח ע' רעת. תש"ב ע' 49. ועוד.

1 כן הוא גם בנוגע להוראה והנתינת כח מקביעות שנה זו בנוגע לשבת בראשית – שנוסף לכך שנמשכת
2 משבת בראשית על כל השנה כולה (כיון שאופן העמידה בשבת בראשית נמשך על כל השנה כולה?),
3 הרי זה נמשך גם על כל השנים כולם.

4 והעבודה באופן כזה שכל פרט הוא ענין עיקרי בפני עצמו כו', נעשית הכנה לגאולה האמיתית
5 והשלימה ע"י משיח צדקנו, שבה יהי' החידוש של קיבוץ ובירור הניצוצות כל אחד בפני עצמו כו',
6 להוציאם מן הגלות אל הגאולה, בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

7 * * *

8 ה. נוסף על המדובר לעיל אודות הקביעות דשמח"ת ביום ראשון, שאז באה שבת בראשית לאחרי
9 עבודת ששת ימי השבוע דפ' בראשית, שמזה יש הוראה בנוגע לשלימות העבודה שהיא באופן שכל פרט
10 הוא ענין עיקרי בפני עצמו – יש הוראה נוספת מהקביעות דיו"ט של ר"ה שחל בשבת, בנוגע לאופן
11 העבודה.

12 ובהקדמה:

13 דובר כמ"פ²⁶ אודות הענינים שתלויים בקביעות של ימי החודש, והענינים שתלויים בקביעות של ימי
14 השבוע, וכמו ר"ה ושבת, שר"ה תלוי בימי החודש (ולא בימי השבוע, שקביעותו בימי השבוע יכולה
15 להיות בכמה אופנים), ושבת תלוי בימי השבוע – שאע"פ שלכאורה הם שני מנינים שונים, הרי הם
16 פועלים זה על זה, כדמוכח מהקביעות דיו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת, שרק "במקדש היו תוקעין
17]ו"משחרב בית המקדש .. תוקעין .. ביבנה" (שהיתה שם סנהדרי גדולה, וכן בכל מקום שגלתה
18 סנהדרין) או גם ב"כל מקום שיש בו בית דין", אבל לא במדינה²⁷, כמבואר בחסידות²⁸ שזהו לפי שיום
19 השבת פועל את הענינים שנפעלים ע"י תק"ש, ונמצא, שענין השבת שתלוי בימי השבוע פועל גם על
20 ר"ה שתלוי בימי החודש.

21 וככל הענינים שבפנימיות התורה, מרומז גם ענין זה בנגלה דתורה²⁹ – כפי שמצינו בגמרא במסכת
22 זבחים³⁰: "אטו שבת למוספין אהנאי לתמידין לא אהנאי" (בתמי"), "כיון דהאינדא קריבין אם כן שם
23 שבת עליהם", וכן בנוגע לר"ח ור"ה שחל בשבת: "אטו ראש חודש למוספין דידי' אהני למוספי שבת
24 לא אהני .. אטו ראש השנה למוספי דידי' אהני למוספי ראש חודש לא אהני" (ועד"ז בנוגע ליוהכ"פ³¹),
25 והיינו, שכשר"ה חל בשבת, אזי ניתוסף קדושה בשבת מצד ר"ה, כך, שר"ה פועל על שבת, כשם ששבת
26 פועל על ר"ה, כנ"ל בנוגע לתק"ש.

27 וכיון שר"ה שחל בשבת הוא נעלה יותר, ר"ה שבתי ("א שבת'דיקער"), הרי מובן, שגם ענין השבת
28 שבר"ה – ככל עניני ר"ה – צריך להיות נמשך על כל השנה כולה, שבמשך כל השנה כולה יהי' אופן
29 העבודה של שבת.

30 ו. והענין בזה:

31 כללות העבודה דקיום התומ"צ – באיזה אופן וזמן שהיא – הו"ע השבת, כי, ענין השבת הוא כמ"ש³²
32 "ויכולו השמים והארץ וכל צבאם", מלשון כליון³³, שהו"ע הכליון להתאחד עם הקב"ה, וזהו גם כללות
33 ענין העבודה דתומ"צ, שע"ז מתאחדים בני" עם הקב"ה.

חנ"ו ס"ע 9 ואילך. וש"נ.

(31) ראה יומא לב, סע"ב.

(32) פרשתנו ב, א.

(33) ראה אוה"ת עה"פ (כרך א – מב, ב ואילך. כרך ג –

תקח, א ואילך).

(26) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ע ע' 50. וש"נ.

(27) ר"ה רפ"ד (ובפרש"י).

(28) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נו, א ואילך. ובכ"מ.

(29) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ח ס"ע 158.

וש"נ.

(30) צא, רע"א ובפרש"י. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות

1 אלא שבזה גופא יש ריבוי דרגות, כמו שיש שבת ושבת שבתון וכו', ולכן ניתן להוסיף בזה בעילוי
2 אחר עילוי.

3 וכללות הענין בזה – שהעבודה דשבת (שהרי גם בשבת צ"ל ענין העבודה, אלא שהעבודה) היא
4 עבודה שלמעלה מהעולם (ע"ד שהתורה היא למעלה מהעולם, שהרי שבת קשור במיוחד עם התורה,
5 כדאיאת במדרש³⁴ שמשוה ה' מקהיל קהלות בשבת ללמוד תורה), ולכן מצינו שגם בשבת היתה עבודה
6 בביהמ"ק – הקרבת הקרבנות וכו' – הקשורה עם מלאכות שאסורות בשבת, כי, איסור מלאכה בשבת
7 הוא רק בשייכות לעניני העולם, עובדין דחול, משא"כ בנוגע לענינים שלמעלה מהעולם, כמו העבודה
8 בביהמ"ק³⁵.

9 וזוהי ההוראה הכללית מהקביעות דיו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת – להמשיך את ענין השבת
10 בעבודת כל השנה כולה, שגם הענינים שמצד עצמם אינם שייכים לשבת, יהיו באופן של שבת.

11 ובפשטות – שצריך למעט בעסק המלאכה [ומיעוט העסק גופא צ"ל באופן ד"יגיע כפיך כי תאכל³⁶,
12 היינו, שהיגיעה בעסק היא רק ב"כפים", אבל המוח והלב שקועים בלימוד התורה כו'³⁷], ולהוסיף שקידה
13 בלימוד התורה והידור בקיום המצוות, שזהו ענין השבת, ולעשות זאת מתוך מנוחה, ללא דאגות כו',
14 ומתוך שמחה וטוב לבב, שהרי שבת "אין עצב בה"³⁸.

15 ומובן מעצמו שלא יהיו דאגות של פרנסה, כיון שהקב"ה יתן פרנסה בהרחבה אפילו במיעוט העסק,
16 שהרי בלאה"כ באה הפרנסה מהקב"ה, כמ"ש³⁹ "ברכת ה' היא תעשיר", ואילו העסק הוא רק כדי לקיים
17 מ"ש⁴⁰ "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה", שזהו ה"לבוש" שבו מתלבשת הברכה, וכידוע המשל³⁷
18 מלבוש שצריך להיות כפי מדת האדם; לא קטן ממדת האדם, אבל גם לא גדול ממדת האדם, ואילו
19 לבוש שגדול יותר מכפי המדה, לא זו בלבד שאינו מוסיף, אלא גם מקלקל, שמעכב ומונע הישיבה
20 וההילוך כו', ובאופן כזה צריך להיות הלבוש דעסק הפרנסה – לא יותר מכפי המדה, אלא רק כפי המדה
21 – עד כמה שמוכרח לעשיית הכלי שבו תשרה ברכתו של הקב"ה.

22 ז. וענין זה קשור גם עם שבת בראשית:

23 כשר"ה חל באמצע השבוע, אזי השייכות של שבת בראשית עם ר"ה היא רק בגלל היותו יום בשנה
24 שמתחילה בר"ה; משא"כ כשר"ה חל בשבת, מודגשת יותר שייכותו לשבת בראשית, כיון ששניהם באותו
25 יום בימי השבוע, ולכן ניתוסף חיזוק בענינים שר"ה ממשיך ומשפיע בשבת בראשית (ובפרט בנוגע לענין
26 השבת), על מנת להמשיכם על כל השנה כולה.

27 ובפרט ששנה זו היא שנת השבע, שנת השמיטה, שנקראת "שבת לה"⁴¹, "לשם ה', כשם שנאמר בשבת
28 בראשית⁴¹.

29 ובאופן כזה יוצאים משבת בראשית לימי השנה כולה, כפי שאומרים במוצאי שבת⁴²: "אל תירא עבדי
30 יעקב⁴³ (אע"פ שלפי מנהגנו אין אומרים זאת בפועל⁴⁴), היינו, שבניי אינם מתייראים משום דבר,
31 והולכים לבטח דרכם בלימוד התורה וקיום המצוות, באופן דמוסיף והולך ואור.

(34) יל"ש ר"פ ויקהל (רמז תח).

(35) ראה גם בהנשמן בהתוועדויות תשמ"ט ח"ד ע' 6. תש"נ

ח"ד ע' 194.

(36) תהלים קכח, ב.

(37) ראה תורת מנחם – סה"מ תשרי ע' רמו. וש"נ.

(38) ירושלמי ברכות פ"ב סה"ז. הובא בתוד"ה מאן דאמר –

מו"ק כג, ב.

(39) משלי יו"ד, כב.

(40) פ' ראה טו, יח.

(41) בהר כה, ב ובפרש"י.

(42) ראה לקו"ת בלק עב, ב. וראה גם שיחת מוצאי ש"פ

בראשית, מבה"ח מרחשון דאשתקד ס"ז (תורת מנחם –

התוועדויות חס"ו ע' 191).

(43) ישע' מד, ב. ועוד.

(44) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ע' 106. וש"נ.

1 ועד שזוכים לקיים מצות שמטיטה כפשוטה – כשכל בני"י ילכו ביחד לארץ ישראל באופן ש"כל יושבי"
2 עלי"י" (שאז מונין שמטיטין ויובלות מן התורה לכל הדעות)⁴⁵, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח
3 צדקנו, בקרוב ממש.

4 * * *

5 ח. האמור לעיל שביום השבת נמצאים במעמד ומצב שלמעלה מהעולם, שלכן אסור לעשות מלאכה
6 כו' – שייך גם להמדובר בהתועדות הקודמת⁴⁶ שבנוגע להוצאת שבת אומר הקב"ה "לוו עלי .. ואני
7 פורע"⁴⁷, שזוהי הנהגה שלמעלה מטבע העולם לגמרי.

8 ולהעיר, שזהו חידוש גדול יותר ממ"ש בנוגע לשמטיטה "וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת
9 את התבואה לשלש השנים"⁴⁸:

10 ובהקדים – שעצם ענין הברכה בצמיחת תבואה לשלש שנים, אינו דבר פלא כ"כ, כיון שיהודים
11 רגילים לזה, כמ"ש⁴⁹ "ויזרע יצחק גו' וימצא גו' מאה שערים", היינו, לא רק ג"פ ככה (כמו בנוגע
12 לשמטיטה), אלא מאה פעמים ככה, וכל זה אפילו בארץ קשה ובשנה קשה⁵⁰, ועאכו"כ בתנאים רגילים.

13 וכיון שכך הי' אצל יצחק, הרי מובן שכך צ"ל אצל כל אחד מישראל – כפי שמבאר רבינו הזקן
14 בתו"א⁵¹ ש"בחי' האבות ("אין קורין אבות אלא לשלשה"⁵², אברהם יצחק ויעקב) היא ירושה לבניהם
15 אחריהם בכל דור ודור .. בחי' האבות צריך להיות בכל אדם" (כיון שהאב מוריש עניניו לבנו), ומזה
16 מובן שגם הענין ד"וימצא גו' מאה שערים" צריך להיות אצל כל אחד מישראל, ובמילא לא יפלא כ"כ
17 הענין ד"וצויתי את ברכתי .. ועשת את התבואה לשלש השנים".

18 והחידוש בנוגע לשנת השמטיטה הוא – שכל אחד מישראל, ללא נפק"מ מהו מעמדו ומצבו, בטוח
19 בברכתו של הקב"ה, ולכן מקיים מצות השמטיטה מבלי להתיירא "מה נאכל"⁵³, ועד שהברכה נמשכת
20 בפועל ובגלוי – ש"עשת את התבואה לשלש השנים".

21 אמנם, אע"פ שזהו ענין שלמעלה מהטבע, הנה לאחרי כל זה, צריך יהודי עדיין לזרוע את שדהו
22 עכ"פ, ואז מברכו הקב"ה שמזריעה שעל ידה צומחת תבואה בשדה של גוי לשנה אחת, תצמח אצלו תבואה
23 לשלש שנים.

24 אבל יש ברכה באופן שיהודי לא צריך לעשות מאומה, כי אם "לוו עלי .. ואני פורע", והיינו, שאע"פ
25 שאין לו ממון, וגם אין לו עסק שיכול לקוות שעל ידו ירויח ויוכל לפרוע הלוואתו – אומר הקב"ה:
26 "אני פורע"!

27 ט. המשך השיחה,

28 – הביאור בדברי רבינו הזקן⁵⁴ בשו"ע⁵⁵: "ואף אם אין לו עכשיו מעות מזומנים אלא חפצים, ימשכנם
29 וילוה עליהם, והקב"ה ימציא לו לפרוע", שאין הכוונה שילוה על מנת לפרוע עם המשכון גופא, כי אם
30 ש"הקב"ה ימציא לו לפרוע";

54) כידוע גודל הדיוק בשו"ע אדה"ז בכל תיבה, כמו
ב"משנה תורה" להרמב"ם. ובתוספת הפלאה – שהרי חיבורו של
הרמב"ם הוא רק פסקי הלכות ללא טעמים (מלבד במקומות
ספורים שבהם מביא גם טעם ההלכה), ואילו בנוגע לשו"ע
אדה"ז מבואר בהקדמה שכתב "הלכות בטעמיהן" [ולא כמו
השו"ע של הב"י, שכתב רק פסקי הלכות, ואילו בנוגע לטעמי
ההלכות סמך על פירושו על הטרור], ואעפ"כ, הרי זה באופן שכל
תיבה היא בדיוק כו' (ראה גם תורת מנחם – התועדויות חס"ח
ע' 331. וש"נ).

55) או"ח סרמ"ב ס"ג.

45) ערכין לב, סע"ב. רמב"ם הל' שמטיטה ויובל פ"י ה"ח.
46) שיחת יום שמח"ת סט"ז (תורת מנחם – התועדויות ח"ע
ע' 131).
47) ביצה טו, סע"ב.
48) בהר כה, כא.
49) תולדות כו, יב.
50) פרש"י עה"פ.
51) ר"פ וארא.
52) ברכות טז, ב.
53) בהר שם, כ.

1 ולא רק "במי שיש לו עסק... (ש)יכול לקוות לה' שירויח ויפרע" (כמ"ש בערוך השולחן⁵⁶), אלא
 2 גם אם אין לו עסק כו', שדוקא אז מתאים לומר "האמינו בי ואנו פורע"⁴⁷, וכדמוכח גם מהמשך הסוגיא⁵⁷:
 3 "כל מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה חוץ מהוצאת שבתות כו' ואם הוסיף מוסיפין לו", דמשמע
 4 שמוסיפין לו גם אם אין לו עסק כו' –

5 נכלל בשיחה שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה⁵⁸ בלקו"ש חט"ז ע' 180 ואילך.

6 י. ומכאן למדים הוראה נפלאה בנוגע למדת הבטחון⁵⁹:

7 ענינה של מדת הבטחון, שיהודי צריך לבטוח בהקב"ה ולסמוך עליו לגמרי – היא רק בנוגע לעצמו,
 8 בנוגע לענינים שלו; אבל בנוגע להזולת – צריך להיות בטוח שחבירו לא יפסיד מעותיו, שלכן, רק אם
 9 יש לו חפצים, אזי "ימשכנם וילוה עליהם והקב"ה ימציא לו לפרוע", דכיון שנותן משכון, מובטח המלוה
 10 שלא יפסיד ממונו, "אבל אם אין לו חפצים למשכנם ולפרוע בהם, לא ילוה ו(י)סמוך על כך) שהקב"ה
 11 יפרע"⁵⁵ (אלא יתנהג באופן ד"עשה שבתך חול"⁶⁰), כיון שהוא מצדו לא הבטיח שהמלוה לא יפסיד
 12 ממונו.

13 כלומר: כשיהודי רוצה להרבות בצדקה, ולבטוח בהקב"ה שיחזיר לו – הרי זה דבר טוב ונכון וראוי
 14 וכו', אבל, במה דברים אמורים, כשיש לו מעות; משא"כ ללוות מעות מאחרים כדי ליתן לצדקה – זאת
 15 לא!

16 ולהעיר גם ממ"ש בספר חסידים⁶¹ ש"מי שחייב לאחרים לא ירבה בצדקות עד שיפרע".

17 ולכאורה אינו מובן:

18 מצות הצדקה היא מצוה גדולה ביותר, ועד כדי כך, שמי שיכול ליתן צדקה ואינו נותן, הרי זה היפך
 19 "החייית את נפש העני"⁶². וא"כ, כשיש לאדם הזדמנות ליתן צדקה, אלא שאין לו מעות, למה לא ילוה
 20 מאחרים כדי ליתן צדקה – הרי "מלוה ה' חונן דל"⁶³, וא"כ, ברור הדבר בלי שום ספק שהקב"ה יחזיר
 21 למלוה, ובמילא יכול ללוות מאחרים כדי ליתן צדקה, ולבטוח בהקב"ה שהמלוה לא יפסיד את ממונו?!
 22 אך על זה אומר רבינו הזקן, שכל החשבונות האלו הם רק בנוגע לעצמו: כשיש לך ממון, עליך ליתן
 23 צדקה ללא חשבונות, ולבטוח בהקב"ה שלא יחסר לך כו', אבל לא כשמדובר אודות הזולת – ללוות
 24 מאחרים כדי ליתן צדקה, ולבטוח בהקב"ה שיחזיר למלוה; מדת הבטחון אינה יכולה להיות על חשבונות
 25 של מישהו אחר.

26 יא. ועד"ז בנוגע לצדקה רוחנית – התעסקות עם הזולת:

27 כשדורשים מיהודי לקיים מצות צדקה ברוחניות, ולצאת לעסוק עם יהודי נוסף לקרבו ליהדות וכו'
 28 – יכול לטעון: מדוע צריך הוא לעסוק עם יהודים נוספים – "אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים"⁶⁴,
 29 ולסמוך עליו שבודאי ידאג לבניי – בניו – בכל עניניהם, ולמה צריך הוא לעסוק בהפצת התורה והיהדות,
 30 לטלטל ולייגע את עצמו ("אויסגעריסן ווערן") לנסוע לכאן ולשם עד ליהודי שנמצא בקצוי תבל כו' –
 31 מוטב שישב במקומו ויעבוד עבודתו בתפלה, לימוד התורה וקיום המצוות בהידור. ובודאי שגם יצטער
 32 ויתאנח ("ער וועט אַ קרעכטץ טאָן") על כך שפלוני אינו אווז בדרגא שלו, אבל הוא לא יעשה מאומה

בשבת", כיון ש"התענית הזה תענוג הוא לו" (שו"ע אדה"ז שם סרפ"ח ס"ג).

(60) שבת קיח, א. וש"נ. שו"ע אדה"ז סרמ"ב ס"ד.

(61) סתנ"ד (הובא באג"ק חכ"ט ע' רסא). וראה גם ששצ"ה. ששצ"ז (הובא במכתב כ"א סיון; כ"ג מנ"א – תשי"ז אג"ק מילואים).

(62) ראה תנחומא משפטים טו.

(63) משלי יט, יז.

(64) ע"פ לשון חז"ל – סוטה בסופה (וגירסת הע"י).

(56) או"ח שם סקמ"ד.

(57) ביצה טז, רע"א. הובא בשו"ע אדה"ז שם.

(58) בשילוב שיחת (ומאמר) ט"ו בשבט תשל"ז.

(59) שהרי הענין ד"לוו עלי ואני פורע" צריך להיות מתוך בטחון חזק בהקב"ה שבודאי "ימציא לו לפרוע", שלכן אינו דואג כלל אין יוכל לפרוע כו' – שהרי אם יש לו דאגה כו', הרי זה היפך ענין המנוחה והתענוג שצ"ל בשבת, וכיון שכן, יצטרך להמנע מללוות עבור צרכי השבת, כדי שלא תהי' לו דאגה שתפריע לעונג שבת (וע"ד ש"מותר להתענות תענית חלום

- 1 בשביל זה, אלא רק יבטח בהקב"ה, שהוא "כל יכול", שבדאי יתן לבנ"י כל הדרוש להם, ובפרט ש"לא
 2 ידה ממנו נדח"65, כך, שברור הדבר שסוכ"ס יהיו כל בני כדבעי למהוי.
- 3 אך על זה אומרים לו: לא כך הוא הסדר! – ישנו אמנם ענין של בטחון, אבל כשמדובר אודות יהודי
 4 נוסף, מוטל עליך חיוב ליתן לו "די מחסורו אשר יחסר לו"66.
- 5 ובנוגע לטענה שצריך לסמוך על הקב"ה כו' – הרי זה מה שטען טורנוסרופוס לרבי עקיבא: "אם67
 6 אלקיכם אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסם"?! – הקב"ה הוא זן ומפרנס לכל, ואם הוא רוצה,
 7 יכול לפרנס את העני בעצמו. וכיון שכן, אין להתערב בעסקיו של הקב"ה... וליתן פרנסה לעני ע"י נתינת
 8 הצדקה68. ועד"ז טוען הוא בנוגע לצדקה ברוחניות: אם רצונו של הקב"ה שגם לעני ברוחניות יהיו כל
 9 צרכיו – שיתנם לו בעצמו, ומדוע יש צורך שהוא יסע אליו בתור שליח ו"לוח" לו עניני תומ"צ, ומה
 10 גם שע"ז מעמיד אותו במעמד ומצב ד"עבד לוח לאיש מלוה"69 – מוטב שהקב"ה בעצמו יתן לו כל
 11 המצטרך לו.
- 12 ומוסיף לבאר טענתו ע"פ חסידות:
- 13 רבינו הזקן מבאר באגה"ק70 מה שאמרו רז"ל71 "כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה", שזהו "לפי
 14 שבעת כעסו נסתלקה ממנו האמונה, כי אילו הי' מאמין שמאת ה' היתה זאת לו, לא הי' בכעס כלל,
 15 ואף שכן אדם שהוא בעל בחירה מקללו או מכהו או מזיק ממונו, ומתחייב .. על רוע בחירתו, אעפ"כ,
 16 על הניזק כבר נגזר מן השמים, והרבה שלוחים למקום".
- 17 וא"כ טוען הוא – ממה-נפשך: אם פלוני צריך לקבל זאת – יקבל זאת בלאה"כ, שהרי לא יתכן
 18 שבגלל רוע בחירתו יחסר אצל פלוני; ואם פלוני לא צריך לקבל זאת – לא יועיל מה שיתן לו.
- 19 זוהי המסקנא – טוען הוא – מביאור רבינו הזקן, שזהו ביאור המתקבל בשכל, לאחרי הלימוד והעיון
 20 באגה"ק הנ"ל.
- 21 ועל זה אומרים לו: מטרת כתיבה אגה"ק זו היא – כדי שהאדם לא יכעוס ויתרעם כו', אבל בנוגע
 22 לפועל – עליך ליתן לפלוני את צרכיו ולהשתדל לעזור לו וכו'. ומה שצריך לבטוח בה' – הנה בטחון
 23 הוא אמנם דבר טוב ויפה כו', ענין נעלה ביותר, א' מעיקרי האמונה וכו', אבל בנוגע לפועל, כשמדובר
 24 אודות יהודי נוסף, מוטל עליך החיוב לקיים מצות צדקה ברוחניות, ולכן עליך לנסוע אליו, ולהתעסק
 25 בקירובו לתומ"צ.
- 26 וכשעושים זאת – הנה על זה אמרו חז"ל72 "נפשו של עני היתה מפרכסת לצאת כו' והחיית אותו",
 27 והיינו, שאע"פ שענין התחי' הוא א' המפתחות שלא נמסרו לשליח72, נותנים לו את הזכות להחיות את
 28 נפש העני!
- 29 יב. וכאן המקום להזכיר גם הביאור של הרב המגיד73 על מאמר רז"ל74 "אמר הקב"ה לוו עלי ואני
 30 פורע", וז"ל:
- 31 וקשה, למה המדה כך, ולא יזמין הקב"ה לעני שיהי' לו על סעודות שבת, ולא יצטרך ללוות?
 32 [כלומר: כאשר העני זקוק למעות עבור הוצאות שבת – הרי זה יכול להיות אמנם באופן שילווה

(65) ע"פ שמואל-ב יד, יד. וראה תניא ספ"ט. הלי' ת"ת 266. וש"נ).
 (69) משלי כב, ז.
 (70) סכ"ה.
 (71) נסמן בלקו"ש חי"ז ע' 20.
 (72) ריש מס' תענית.
 (73) או"ת סתצ"א.
 (66) פ' ראה טו, ח.
 (67) ב"ב יו"ד, א.
 (68) אף שהאמת היא שהממון שהוא נותן לעני, אינו שלו;
 זהו ממון ששייך לעני, אלא שהקב"ה נתן לו ממון זה בתור פקדון
 כדי ליתן לעני (ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חמ"ד ס"ע

- 1 מעות מחבירו, ויסמוך על הקב"ה שימציא לו לפרוע ההלוואה, אבל יש אופן טוב יותר – שמלכתחילה
2 לא יצטרך ללוות מעות מחבירו, אלא הקב"ה יתן לו מעות באופן ישיר⁷⁴, שאז יכול ליתן לו ללא שיעורן.
- 3 וי"ל ע"פ הלצה⁷⁵, כי ידוע שאין הברכה שורה אלא על איזה דבר, אף שהוא מועט, מתברך .. אבל
4 אין הברכה שורה על דבר ריקן, אם לא שיעשה הקב"ה נס מפורסם, כי היינו יש מאין. והנה, אין רוצים
5 להנות ממעשה נסים, כמו שמצינו כמה תנאים ואמוראים⁷⁶. וז"ש לורו עלי .. מדבר בעני בעת שביתו
6 ריקן ואין כל בבית, אפילו דבר מועט, בכדי שלא יהי' הנס מפורסם וניכר לו כ"כ .. שלא ירצה להנות
7 (מענין של נס). לזה אמר לורו עלי וכו', כמ"ש בגמרא⁷⁷ המודר הנאה מחבירו פורע את חובו, א"כ מצינו
8 שפריעת חוב אינה הנאה, א"כ לא יחוש העני וילוה ויענג את השבת, ואע"פ שהקב"ה יפרע את חובו,
9 אין זה נקרא הנאה ממעשה נסים.
- 10 (ומסיים שם – וכנראה שזוהי ה"בדיחותא" שבדבר): ואע"ג דבגמרא⁷⁸ מוקי לה באותו החוב שאין
11 המלוה טובע את הלוה, שאם ירצה לא ישלם למלוה – גם הכא המלוה לעני כזה⁷⁹, מסתמא ג"כ מלוה
12 לו ע"מ שלא לתובעו.
- 13 יג. והנה, כללות ההנהגה באופן ד"לוו עלי ואני פורע", שהיא הנהגה שלמעלה מדרך הטבע (כנ"ל
14 ס"ח) – קשור עם המדובר בהתועדות די"ג תש"ר⁸⁰ אודות פתגם אדמו"ר מהר"ש⁸¹: העולם סבורים
15 שכשלא יכולים לילך "אָרונטער" אזי צריכים לילך "אָריבער", ואני אומר – בתור נשיא בישראל, בידעו
16 שאח"כ יפרסמו זאת לכל בני, כפי שאכן נתפרסם הדבר לכל בני ע"י נשיא בישראל – שצריך לילך
17 לכתחילה "אָריבער".
- 18 וכיון שזוהי תביעה של נשיא בישראל, שתבע זאת לא רק מבני שבדורו, אלא באופן שנמסר ונתפרסם
19 לכל בני בדורנו, הרי זה ענין שנדרש מכל אחד ואחד, וכיון שדורשים זאת, בודאי ניתנו גם הכחות
20 הדרושים לעבודה זו – להתנהג באופן ד"לכתחילה אָריבער", כמו בענין ד"לוו עלי ואני פורע", שמדלגים
21 על ההגבלה ד"עבד ליה לאיש מלוה", ובוטחים בהקב"ה שיפרע את ההלוואה, ועד"ז בכללות העבודה
22 דלימוד התורה וקיום המצוות, ללמוד תורה ללא הגבלות, וכן בכל עניני טוב וקדושה.
- 23 ואז יתנהג גם הקב"ה באופן ד"אָריבער" – ליתן לבני פרנסה בהרחבה, "מידו המלאה הפתוחה
24 הקדושה והרחבה"⁸², בבני חיי ומזוני, וכולם רויחי.
- 25 וע"י ביטול כל ההגבלות וההליכה באופן ד"אָריבער" בעילוי אחר עילוי ("אָריבער און אָריבער און
26 אָריבער"), נזכה לקיום היעוד⁸³ "פרזות תשב ירושלים", הן בנוגע לירושלים כפשוטה, והן בנוגע לענין
27 דירושלים בעבודת האדם – יראה שלם⁸⁴, שתהי' באופן ד"פרזות", בגאולה האמיתית והשלמה ע"י
28 משיח צדקנו, ובקרוב ממש.

* * *

74) בענין זה הובא מאמר הגמרא (תענית כה, א) שמלמעלה
"מיהב יחיבי". – ואולי הכוונה שבזה נרמז (גם) שלילת הענין
ד"לוו עלי ואני פורע", כי, לקחת הלוואה עבור הקב"ה ("לוו
עלי") היא כמו בניגוד לכך שמלמעלה "מישקל לא שקלי"
(המו"2).

75) ולהעיר, שהלשון ע"פ הלצה – שמצינו גם אצל אדמו"ר
האמצעי (ראה – לדוגמא – דרך חיים פא, ב) – אינו סתם ענין
של ליצנות ח"ו (ראה אוה"ת ענינים ס"ע ונה ואילך. וראה גם
תורת מנחם – התועדויות חנ"ב ע' 346 הערה 83).

76) ראה תענית כד, א"ב.
77) נדרים לג, סע"א.

78) שם ריש ע"ב: "דיהיב על מנת שלא לפרוע" (כלומר,
דכשהלווה התנה עמו שלא יהא כח בחבירו לכופו, אלא כשירצה
הלוה יפרענו מדעתו, הלכך, כי פרע לי' מדיר לאותו חוב .. כיון
דאי בעי לא פרע לי', לאו מידי יהיב לי' למודר – פי' הר"ן).

79) ש"ביתו ריקן ואין כל בבית, אפילו דבר מועט, כנ"ל.
80) ס"ד (תורת מנחם – התועדויות ח"ע ע' 84).
81) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תריו.
82) נוסח ברכה הג' דברהמ"ז.
83) זכרי' ב, ת.
84) ראה ב"ד פנ"ו, יו"ד. הובא בתוד"ה הר – תענית טז, א.
לקר"ת ראה כט, ד. ובכ"מ.

- 1 יד. כאן המקום לסיים כמה נקודות בנוגע למה שהעירו על המדובר בהתוועדות הקודמת:
- 2 דובר לעיל⁸⁵ אודות עשרת הדברות (שהם כללות התורה כולה) שהם מחולקים לשני לוחות (אף
- 3 שלכאורה היו יכולים להכתב על לוח אחד) – שזהו בדוגמת מ"ש בספר יצירה⁸⁶ בנוגע לעשר הספירות
- 4 שהם "חמש כנגד חמש" (ומהם נמשך גם בעולם – חמש אצבעות של יד ימין וחמש אצבעות של יד
- 5 שמאל), ובכללותם הם ב' התנועות דימין מקרבת ושמאל דוחה⁸⁷, שזהו ענינם של מצוות עשה – "עשה
- 6 טוב", ומצוות לא תעשה – "סור מרע"⁸⁸, וזהו גם מש"נ בנוגע לתורה: "מימינו אש דת למו"⁸⁹ –
- 7 "מימינו", ימין מקרבת, ו"אש" – ענין הגבורה, שמאל דוחה.
- 8 והעירו על זה, שעפ"ז, הוצרכו להיות בעשה"ד חמש מצוות עשה וחמש מצוות לא תעשה, ובפועל
- 9 יש בעשה"ד שבע מל"ת, ורק שלש מ"ע.
- 10 ויש להוסיף בשאלה הנ"ל, שכיון שבלוחות שניות (שבהם נכתבו עשה"ד שבפ' ואתחנן⁹⁰) נאמר⁹¹
- 11 "שמור את יום השבת" (לא כמו בלוחות ראשונות שבפ' יתרו⁹²: "זכור", אלא "שמור"⁹³), שהו"ע מל"ת,
- 12 כמאמר רז"ל⁹⁴ "כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא בל"ת", נמצא, שיש רק שתי מ"ע.
- 13 ובכן: שאלה כזו היא כמו שהיו שואלים איך מבואר בקבלה⁹⁵ שז"א כולו חסדים (ומלכות כולה
- 14 דינים), בה בשעה שבז"א יש גם מדת הגבורה.
- 15 ולגופו של ענין: הדברים שנאמרו בהתוועדות הם על יסוד מ"ש בפרדס⁹⁶ שעשה"ד הם כנגד עשר
- 16 ספירות, וכיון שבנוגע לע"ס מפורש בספר יצירה שהם חמש כנגד חמש, צ"ל גם עשה"ד באופן כזה;
- 17 ואין סתירה לזה ממה שעשה"ד לא נקבעו באופן שיהיו חמש מ"ע על לוח אחד וחמש מל"ת על לוח
- 18 שני.
- 19 ובהקדמה – שיתירה מזו מצינו:
- 20 ידוע שכל תרי"ג מצוות כלולים בעשה"ד, כפי שמביא רש"י בפירושו על התורה⁹⁷ ש"רבינו סעדי
- 21 (גאון) פירש באזהרות שיסד לכל דבור ודבור מצוות התלויות בו", ויש עוד דעות באופן השייכות של
- 22 תרי"ג המצוות לעשה"ד (ולא צריך להיות בקי בכל פרטי הדעות, כיון שיכולים לעיין בתורה שלמה⁹⁸,
- 23 ששם הובאו מכל הספרים אופנים שונים בזה).
- 24 ובענין זה רואים בפירוש – לפי כמה דעות – שכו"כ מצוות עשה שבתורה מרומזים במל"ת
- 25 שבעשה"ד, וכו"כ מצוות לא תעשה שבתורה מרומזים במ"ע שבעשה"ד.
- 26 [ולהעיר גם מהמבואר בתניא⁹⁹ ש"שני דברות הראשונים אנכי ולא יהי' לך הם כללות כל התורה
- 27 כולה, כי דבור אנכי כולל כל רמ"ח מצוות עשה, ודבור לא יהי' לך כולל כל שס"ה מצוות ל"ת", ובפרט
- 28 לפי הדעה¹⁰⁰ ש"אנכי ולא יהי' לך" נחשבים לדיבור אחד (אף שבענין הציוויים הם בודאי ב' ציוויים,
- 29 כמובן מדברי הגמרא¹⁰¹ על הפסוק¹⁰² "תורה צוה לנו משה", "תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי

(94) עירובין צו, א. וש"נ.
 (95) ראה שער הכוונות דרושי ר"ה דרוש ח. המשך תער"ב
 ח"ג ע' אשכ.
 (96) ש"ב פ"ג.
 (97) משפטים כד, יב.
 (98) יתרו במילואים ס"א. וש"נ.
 (99) רפ"כ.
 (100) ראה תורה שלמה יתרו כ, יד (אות תב).
 (101) מכות כג, סע"ב ואילך (ובפרש"י).
 (102) ברכה לג, ד.

(85) שיחת יום שמח"ת ס"ב ואילך (תורת מנחם –
 התוועדויות ח"ע ע' 118 ואילך).
 (86) פ"א מ"ב.
 (87) סוטה מז, א. וש"נ.
 (88) תהלים לד, טו. לו, כז.
 (89) ברכה לג, ב.
 (90) ראה התוועדויות תנש"א ח"ד ע' 130. וש"נ.
 (91) ה, יב.
 (92) כ, ח.
 (93) ולהעיר ש"זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו" (מכילתא
 ופרש"י יתרו כ, ח), שהרי מ"ת הי' רק פעם אחת.

1 (והיינו דכתיב תורה צוה לנו משה, ושתיים) אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום" (הרי שית מאה
2 ותליסרי)), ואילו ב"פ "לא תחמוד" נחשבים שני דברות].

3 ועוד ענין בזה – שכאשר מונים את מספר האותיות שבעשה"ד (שגם נער קטן יספרם), רואים שבלוח
4 אחד יש מספר אותיות גדול יותר (רוב האותיות) מאשר בלוח השני, אף שלא מצינו חילוק כזה בנוגע
5 לעשר ספירות שהם חמש מול חמש באופן שוה.

6 ומכל זה מובן שהענין שעשה"ד הם חמש כנגד חמש אינו בסתירה לכך שעשה"ד אינם באופן של
7 חמש מ"ע וחמש מל"ת¹⁰³.

8 טו. כמו"כ העירו על מה שנזכר לעיל¹⁰⁴ אודות דברי רבינו הזקן באגה"ק¹⁰⁵ בנוגע לז' מצוות דרבנן,
9 ש"אינן נחשבות מצוות בפני עצמן, שהרי כבר נאמר¹⁰⁶ לא תוסף, אלא שהן יוצאות ונמשכות ממצוות
10 התורה וכלולות בהן במספר תרי"ג כו" – איך יתאים זה עם הידוע שמלבד תרי"ג האותיות שבעשה"ד
11 שכנגד תרי"ג מצוות התורה, ישנם גם ז' האותיות ד"אשר לרעך"¹⁰⁷ שהם כנגד ז' מצוות דרבנן¹⁰⁸,
12 דלכאורה, מאחר שז' מצוות דרבנן אינם מצוות בפ"ע אלא הם כלולים בתרי"ג מצוות התורה, הוצרכו
13 להיות בעשה"ד תרי"ג אותיות בלבד.

14 ובכן: שאלה זו היא כמו שהיו שואלים מדוע ישנם "תר"ך עמודי אור"¹⁰⁹, כנגד תרי"ג מצוות התורה
15 וז' מצוות דרבנן – דלכאורה, לפי ביאורו של רבינו הזקן, היו צ"ל רק תרי"ג עמודי אור.

16 אך הביאור בזה – שכשמדובר אודות כללות ענין המצוות, נחשבים ז' מצוות דרבנן כמו ענפים של
17 מצוות התורה, אבל כשמדברים בפרטיות, היינו, שמתחילים לפרט את המצוות, מונים גם ז' מצוות דרבנן,
18 ז' ענינים בפ"ע.

19 וההכרח לדבר – מזה שנמנו רק ז' מצוות דרבנן, אף שיש עוד כמה מצוות מדרבנן, וטעם הדבר,
20 לפי ששאר המצוות דרבנן נכללות במצוות שמן התורה [וע"ד מ"ש הרמב"ם¹¹⁰ בנוגע למצוות ביקור
21 חולים וניחום אבלים וכו', ש"אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם, הרי הן בכלל ואהבת¹¹¹ לרעך כמוך"],
22 ואילו ז' מצוות דרבנן הם גם ענינים בפ"ע, שלכן נמנו לחוד; ולכן גם נוסח הברכה הוא (לא על המצוה
23 מן התורה שבה כלולה המצוה מדרבנן, אלא) על המצוה מדרבנן עצמה, כמו נר שבת ונר חנוכה וכיו"ב.

24 וכמו בתורה – שבכלל נקראים כל הענינים בשם תורה, אבל בפרטיות הרי זה נחלק לשני סוגים:
25 תורה ומצוות, ובפרטיות יותר – נחלקים המצוות עצמם למצוות עשה ומצוות לא תעשה, מצוות מן
26 התורה ומצוות מדרבנן, וכמו"כ נחלקת התורה גופא לתושב"כ ותושבע"פ (וזהו גם א' הביאורים לחלוקת
27 שני הלוחות – כנגד תושב"כ ותושבע"פ¹¹²), ובפרטיות עוד יותר – התחלקות בלי גבול, כמ"ש¹¹³
28 "ארוכה מארץ מדה גו".

29 טז. כמו"כ העירו על מה שדובר¹¹⁴ אודות "גמרה של תורה" בשמח"ת, שלכאורה היו צריכים לקבוע

103 "כנגד ז' ימי בראשית" (במדב"ר פי"ג, טו-טז). – וראה גם אג"ק חט"ז ע' שי.

104 תפלת רבי נחוניא בן הקנה הידועה – הובאה בפרדס שער ח (שער מהות והנהגה) פ"ג. וראה אגה"ק שם (קמט, סע"ב). וראה גם אג"ק חט"ד ע' צד.

110 הלי' אבל רפי"ד.

111 קדושים יט, יח.

112 ראה רמב"ן יתרו כ, ג. אוה"ת תשא (כרך ו) ע' א'תתקעח. ע' א'תתקפג.

113 איוב יא, ט.

114 שיחת יום שמח"ת הנ"ל בתחלתה (תורת מנחם – התוועדויות ח"ע ע' 116 ואילך). וש"נ.

103 נתבאר שענין זה הוא ע"ד מ"ש אדמו"ר האמצעי בדרושי מחר חודש (וראה גם סידור (עם דא"ח) ד"ה ישיש כגיבור כו' (קפב, ב [רעא, א] ואילך)), שצדה של הלבנה שמאיר תמיד, הו"ע החסדים, ואילו הצד שיש בו שינויים, הו"ע הגבורה, דין וצמצום.

104 שיחת יום שמח"ת הנ"ל ס"ב (תורת מנחם – התוועדויות ח"ע ע' 117).

105 סכ"ט (קנ, סע"א).

106 פ' ראה יג, א.

107 יתרו כ, יד.

108 של"ה שטז, סע"א (בשם "קדמונים"). – בענין זה נזכר שיש עוד פירושים ברמז שבו' האותיות ד"אשר לרעך", ולדוגמא:

1 שמח"ת בחג השבועות, כיון שאז הי' הענין ד"גמרה של (נתינת כל ה)תורה" – שיתכן שהסיבה לכך
2 שקבעו את "גמרה של תורה" בשמח"ת היא בגלל ששמח"ת הוא בעצם יום של שמחה.

3 אך האמת היא, שענינו של שמח"ת הוא השמחה שעושים לגמרה של תורה, והיינו, שאין זה באופן
4 שבגלל היותו "יום זכאי", לכן קבעו גמרה של תורה ביום זה דוקא, אלא להיפך: בגלל שמסיימים את
5 התורה ביום זה, לכן עושים בו "שמחת תורה".

6 ובהתאם לכך נשאלת השאלה: הרי גם בחג השבועות ישנו הענין ד"גמרה של תורה", וא"כ, היו
7 יכולים לקבוע שמח"ת בחג השבועות. ולכן יש צורך בביאור שנתבאר לעיל.

8 יז. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א):

9 ויה"ר שתהי' שנת תורה, ובאופן של אין-סוף, דכיון שהתורה מצד עצמה היא בלי גבול, "ארוכה
10 מארץ מדה", צ"ל הלימוד באופן של א"ס, ועד"ז בנוגע לקיום המצוות בהידור (כתוצאה מהלימוד
11 שמביא לידי מעשה¹¹⁵), שצ"ל גם באופן של א"ס – הידור אחר הידור; ומזה נמשך גם בעבודת הבירורים
12 בעניני העולם, באופן ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים"¹¹⁶, שגם ענין זה יהי' באופן של בלי גבול (דכיון
13 שהעולם נברא ע"י הקב"ה, שהוא למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית¹¹⁷, הרי מובן
14 שגם העבודה בבירור העולם יכולה להיות באופן של בל"ג), ועאכו"כ העבודה ד"בכל דרכיך דעהו"¹¹⁸,
15 שמכל דבר שבעולם עושים מצוה, שבודאי יכולה להיות באופן של בל"ג.

16 ואז תהי' גם שנת גאולה – ע"י משיח צדקנו, שיבנה מקדש במקומו, ויקבץ נדחי ישראל¹¹⁹, וגם
17 בנוגע לגוים – הנה "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד"¹²⁰,
18 בקרוב ממש, ובעגלא דידן.

19 * * *

20 יח. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה ויכולו השמים וגו'.

21 * * *

22 יט. הביאור בפירושו רש"י,

23 – שלא הוצרך לפרש מ"ש¹²¹ "ויאמר הנחש וגו'" (כמו כמה מפרשים¹²²), שבזמן ההוא הי' טבע
24 הנחש לדבר, ובגלל חטאו נלקח ממנו כשרון הדיבור¹²³, כיון שזוהי משמעות הכתוב¹²⁴ "כי עשית זאת
25 ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה", דכיון שהחטיא את חוה בדברי הסתה, נענש בכך שניטל
26 ממנו כח הדיבור, ולא עוד אלא ש"לפי ערמתו וגדולתו (תכונת הדיבור שמגלה ומפעילה את הערמה)
27 היתה מפלתו, ערום מכל, ארור מכל"¹²⁵, שנסתם פיו לגמרי שלא יוכל אפילו להשמיע קולות כשאר
28 בע"ח.

29 וה"ינה של תורה", שכיון שמדה טובה מרובה ממדת פורענות¹²⁶, הרי ע"י השתדלות בעניני קדושה

הנגלה", ורק "לפי הנסתר הענין מבואר כו". וכדאיא בזהר
(ח"א לה, א) ש"נחת סמא"ל מן שמיא רכיב על נחש דא כו' ומטו
לגבי אתתא במלין". ובראב"ע: "ואחרים אמרו שהוא שטן".
ובתורה שלמה כאן – ששה פירושים בענין זה!

123 ראה אדר"נ נו"ב פמ"ב הקללות שנתקלל הנחש –
"שנסתם פיו".

124 שם, יד.

125 פרש"י שם, א.

126 יומא עו, א. וש"נ.

115 קידושין מ, ב. וש"נ.

116 אבות פ"ב מ"ב.

117 ראה תקו"ז סוף תיקון נו (וראה שם תיקון יט – מ, ב).

זו"ח יתרו לד, סע"ג.

118 משלי ג, ו.

119 רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

120 צפני' ג, ט. וראה רמב"ם שם.

121 פרשתנו ג, א"ד.

122 ולדוגמא: הרד"ק כתב ש"הענין בזה מבלבל מאוד לפי

1 יכולים להתהפך מדרגא פחותה ביותר ("ארור מכל") לדרגא נעלית ביותר ("ערום מכל"), בדוגמת הפיכת
2 הנחש באופן ש"גם¹²⁷ אויביו ישרים אתו גו"¹²⁸ –

3 הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"י ע' 13 ואילך.

4 כ. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א בהמשך ל"יינה של תורה:");

5 אבל בשביל זה יש צורך בענין היגיעה, ועי"ז פועלים הענין כו'.

6 וכמו בנוגע להבנת הדברים בפירושו רש"י ע"פ פשוטו של מקרא – שהבן חמש למקרא יכול לשאול:
7 מדוע נקבע הסדר שיש דברים שלא נתפרשו בכתוב, ויש צורך בפירושו רש"י – דלכאורה, אם זה פשוטו
8 של מקרא, מדוע לא נתפרש הדבר בכתוב? אך הענין הוא, שרצונו של הקב"ה שתהי' יגיעה בתורה,
9 ולכן יש דברים שלא נתפרשו כו', כדי שיתייגעו על הבנת הענין, וע"י היגיעה תהי' הצלחה רבה בהבנת
10 הענין. וכמו בנדו"ד, שע"י היגיעה בפירושו רש"י, רואים שרש"י מבהיר ענין שלם ע"י הוספת תיבה
11 אחת: "וגדולתו" (כנ"ל).

12 וזהו גם המענה לאלו הטוענים כשרואים בעולם ענין בלתי-רצוי: מדוע צריכים אנו לעסוק בתיקון
13 הדבר; אם הקב"ה אינו חפץ בכך, שיתקן זאת בעצמו – שרצונו של הקב"ה בעבודתנו ויגיעתנו דוקא,
14 וככל שמתייגעים יותר, מקבלים יותר שכר.

15 ויש בזה ענין נוסף:

16 אדם יכול לטעון שאינו צריך להתייגע ולבוא לתכלית העילוי, אלא די בכך שישאר בדרך המיצוע.
17 מספיק עבורו שאינו "ארור מכל", אבל הוא לא חייב להיות "ערום מכל".

18 והמענה על זה – שאין דרך אמצעית; או "ארור מכל" או "ערום מכל". אם לא יהי' במצב של "ערום
19 מכל", אזי יפול רח"ל למצב הפכי – "ארור מכל". וכפי שאמר רבינו נשיאנו כמ"פ¹²⁹, שהעבודה בזמננו
20 זה היא כמו טיפוס על הר חלק, כך, שאי אפשר להשאר לעמוד באמצע; או שממשיכים לטפס למעלה,
21 או שנופלים למטה, והיינו, שהדרך היחידה שלא ליפול היא – להמשיך ולעלות למעלה.

22 והוראה נוספת בנוגע לאופן העבודה – שאין להתחשב בענינים של מדידות והגבלות, אלא כאמור
23 לעיל (סי"ג) שצריך להתנהג באופן ד"לכתחילה אריבער".

24 וכמדובר בהתועדות הקודמת¹³⁰ שכאשר חיים במדינה כזו שכללות הנהגת החיים היא באופן
25 ד"אריבער", אזי נקל יותר ליישם בפועל אופן העבודה ד"לכתחילה אריבער".

26 וזהו מ"ש במדרש¹³¹ "אזלת לקרתא הלך בנימוסה" – דלכאורה אינו מובן: היתכן שהתורה מצוה
27 ללמוד מהנהגת העיר – הרי כשיהודי בא לעיר מסויימת עליו לפעול בה ולשנותה כו', וזוהי כוונת בואו
28 לשם, כדי לפעול בה עילוי כו', וא"כ, מדוע מצווים עליו ללמוד מהנהגת העיר?! אך הענין הוא, שלא
29 אומרים לו שצריך לקבל את השקפת-העולם או הדעות של העיר, אלא "הלך בנימוסה" דייקא, היינו,
30 שאותם עניני נימוס שיכול לנצל, עליו לנצל אותם לקדושה¹³².

31 ובנוגע לענינו:

32 חיים במדינה שבה רואים במוחש שהנהגה בכל הענינים היא באופן של "אריבער": כשקונים בגד
33 – לובשים אותו במשך זמן קצר, ולאח"ז זורקים אותו וקונים בגד חדש; כשקונים מכונית – נוסעים בה

(127) משלי טז, ז. וראה ב"ר רפנ"ד.

(128) וכמו קודם החטא, נחש הקדמוני "שמש גדול" הי' (סנהדרין נט, ב), ועד"ז לעתיד לבוא, שיתהפך לקדושה, כמ"ש (ישעי' יא, ח) "ועל מאורת צפעוני גו".

(129) ראה סה"מ קונטרסים ח"ב שיט, ב. סה"ש תש"ד ס"ע 114. וראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ח ע' 243 הערה 21.

וש"נ.

(130) שיחת יום שמח"ת בסופה (תורת מנחם – התועדויות ח"ע ס"ע 137).

(131) ראה ב"ר פמ"ח, יד. וש"נ.

(132) ראה גם תורת מנחם – התועדויות שם ס"ע 345. וש"נ.

- 1 במשך זמן קצר, ולאחרי כן, הנה ללא נפק"מ איך נראית המכוננית, אפילו אם הכל בסדר ויכולים להמשיך
2 להשתמש בה – קונים מכוננית חדשה, גם כאשר מלכתחילה נשאלת השאלה האם הוא זקוק בכלל
3 למכוננית, בה בשעה שנוסע בה ד' או ג' אמות בלבד... אם נרשם על המכוננית שהיא משנת 71, הנה
4 לאחרי משך זמן הוא צריך מכוננית משנת 72, וה"מחמירים" צריכים מכוננית משנת 73! ...
- 5 ובכן: הנהגה זו של התרחבות, "לכתחילה אריבער", יש לנצל אותה לקדושה – להתנהג באופן של
6 "ואתהלכה ברחבה"¹³³ בכל עניני תומ"צ.
- 7 ואדרבה: הסיבה להנהגה של התרחבות בעניני העולם היא – בגלל שיש צורך בהנהגה זו בעבודת
8 ה', כמובן מדברי המדרש¹³⁴ "לא הי' העולם ראוי להשתמש בזהב, ולמה נברא, בשביל המשכן ובשביל
9 ביהמ"ק", ורק בגלל זה ישנו זהב גם בעולם.
- 10 כא. בהמשך להאמור לעיל שאין דרך אמצעית: או "ערום מכל", ואם לאו, אזי מתדרדרים למצב של
11 "ארור מכל" – דובר גם אודות הענין של מיהו יהודי, ואמר:
- 12 אין זה ענין פרטי, אלא ענין שמורה על ירידה בתכלית, עד שיכולים לומר על גוי שהוא יהודי! ועד
13 כדי כך גדולה הירידה, שדוקא ה"דתיים" הם אלו שמגינים על החוק, באמרם שזהו הישג דתי; זהו חוק
14 שמסכן 14 מליון יהודים, ועליו אומרים שזהו הישג דתי!
- 15 דובר גם אודות שני הבחורים שישבו במאסר ביוהכ"פ, שלא עשו מאומה כדי לשחררם, ואמר:
- 16 מדוע אינך עושה מאומה כדי לשחררם, בה בשעה שאתה הוא זה שאמור לדאוג לענינים כאלו? !
17 אינך יכול לפעול שישחררו אותם – לך שב עמהם במאסר, ומדוע אתה שותק? ! ואם אינך יכול לעשות
18 מאומה – אזי תפטר מה"כסא", ושב ללמוד תורה בתור איש פרטי!
- 19 ולא עוד אלא שבשעה שאחרים מרעישים היתכן שלא משחררים את שני הבחורים לקראת יוהכ"פ
20 – טוען הוא שאין להרעיש על כך; זהו אמנם דבר נורא, וצריך לפעול בזה, אבל לא לצעוק ולהרעיש,
21 אלא לפעול בסדר מסודר, בשקט! ...
- 22 מה פירוש "לא צריך לצעוק"? ! – יושבים שני בחורים במאסר ביום הקדוש, ואתה שותק? ! אתה
23 חושש שאם תצעק אזי יורידו אותך מהכסא? – אדרבה, כדברי הגמרא במסכת ברכות¹³⁵: "אשריך רבי
24 עקיבא שנתפסת על דברי תורה" ! אבל איך אתה יכול לגשת לומר "כל נדרי", בשעה שאתה יודע ששני
25 הבחורים יושבים עדיין במאסר? !
- 26 הוא טוען שאינו יכול לעשות מאומה, כיון שהוא עסוק עם ענינים אחרים: הוא צריך לאחוז ספר-תורה
27 באמירת "כל נדרי" ! – אוי ואבוי לספר-תורה שאוחז מי שמנפיק לגוי "דרכון" שבו נרשם בתור יהודי!
28 יתכן שבבית-כנסת שלו, על ידו, עמד גוי שמחזיק בדרכון שלו שבו נרשם שהוא יהודי! – לפני "כל
29 נדרי" אומרים: "אנו מתירין להתפלל עם העבריינים", אבל לא עם גוים! ...
- 30 ובענין זה רואים לאן מביא הדבר – שמתדרדרים לגמרי עד למעמד ומצב שאין למטה הימנו!
31 אין צורך בהוכחות לדבר; רואים זאת מהצד המנגד עצמו – שיש להם עכשיו בזיונות גדולים שאין
32 לשערם! סטירה או יריקה בפנים ובזיונות בפני כל עם ועדה, כפי שהיו בימים האחרונים (ועדיין עומדים
33 באמצע הענין שהולך ונמשך) – לא היו להם מעולם!
- 34 [ובנדוד"ד אין מקום לטעות שאין זה שייך אליהם, או שאין זו יריקה, אלא גשמי ברכה – כהסיפור
35 אודות מישהו שירקו בפניו, אבל בגלל שרצה לישא חן בפניו, אמר, שאין זו יריקה, אלא גשמי ברכה! ...].

(135) ברכות סא, ב.

(133) תהלים קיט, מה.
(134) ב"ר פט"ז, ב. שמו"ר רפ"ה.

1 — אסור אמנם לשמוח מזה שמבזים יהודי, אבל הענין נוגע, שכן, בשעה שנותנים סטירה למישהו
 2 שמתיימר לייצג יהודים דתיים, הרי זו סטירה ליהודים דתיים!
 3 ובכן: מדוע הנך שותק?! — זורקים את הרב שלך, (ש'לטענתך) צוה עליך להצביע נגד "דבר ה' זו
 4 הלכה"¹³⁶, ולמה אינך נחלץ לעזרתו?! אלא מאי, רצית לישא חן בעיני פלוני, הנה זוהי התוצאה!
 5 ירידה כזו — לא שיערו כלל שתהי' כל כך מהר! ראו אמנם שמיום ליום נופלים מדחי אל דחי, אבל
 6 ליפול בירידה גדולה כזו במשך זמן קצר כזה — לא שיערו כלל!
 7 כנראה שזהו מ"ש בסוף דניאל¹³⁷ שקודם ביאת המשיח "יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים", וכיון שמשיח
 8 בא בקרוב ממש, צ"ל בירור וליבון וצירוף הדברים במהירות גדולה ביותר! ...
 9 כב. ויה"ר שבקרוב ממש ישוּבו בתשובה כל בני"י, כולל גם פושעי ישראל, הם ובני ביתם כו', ויצאו
 10 מהבוץ שבו הכניסו את עצמם, ומשכו עמהם יהודים נוספים, נגד דעתם ונגד רצונם, בעל כרחם; והלואי
 11 שיהי' זה בחסד וברחמים.
 12 ויקויים מ"ש¹³⁸ "בא גו' אל התיבה", כפירוש הבעש"ט¹³⁹ שקאי על הכניסה בתיבות התורה והתפלה;
 13 וקשור גם עם חג הסוכות, כמבואר בכ"מ¹⁴⁰ שבתבת נח הי' מעמד ומצב ד"סוכת שלומך", ע"ד מ"ש¹⁴¹
 14 "וגר זאב עם כבש גו' וארי' כבקר יאכל תבן", עד "ונער קטן נוהג בס", כפי שיהי' בימות המשיח,
 15 שיבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו בקרוב ממש.
 16 ובעמדנו ביום השבת (ובפרט שהשנה כולה היא "שבת לה"), שבו אסור לילך יותר מתחום שבת —
 17 הרי זה צריך להעשות בזמן מועט, אבל באופן של מועט המחזיק את המרובה, ע"ד המבואר בשערי
 18 אורה¹⁴² בנוגע לב' הענינים ד"בעתה" ו"אחישנה"¹⁴³, שאע"פ שהגאולה תהי' באופן ד"אחישנה", יהי'
 19 בה גם המעלה ד"בעתה"¹⁴⁴.

* * *

21 כג. בנוגע להערות אאמו"ר על הזהר, הנה בזהר דפרשת השבוע¹⁴⁵ ישנו ענין שאומרים בתיקון ליל
 22 שבועות:
 23 "ר' שמעון הוה יתיב ולעי באורייתא בליליא דכלה אתחברת בבעלה .. מתורה לנביאים ומנביאים
 24 לכתובים וכו'",
 25 — שזהו ענין שיש לו שייכות מיוחדת לשמח"ת, שהרי בשבועות ניתנו לוחות ראשונות, ובהמשך
 26 לזה ניתנו אח"כ לוחות שניות, שהיו באופן נעלה יותר — "כפלים לתושי"¹⁴⁶, וידוע¹⁴⁷ שהשמחה
 27 דשמח"ת קשורה עם נתינת לוחות שניות.
 28 ולהעיר גם אודות הקשר המיוחד לרשב"י, כי: אמיתית הענין ד"כפלים (לתושי)" יהי' לעתיד לבוא
 29 דוקא, לאחרי זמן הגלות, שאז יהיו כל הענינים באופן ד"כפלים" — לא רק ב"פ ככה, אלא בריבוי גדול
 30 ביותר, עד לאופן שבאין ערוך¹⁴⁸. וזהו גם ענינו של רשב"י, כיון שאצלו לא הי' ענין החורבן (כמדובר
 31 פעם בארוכה אודות פתגם זה המובא בפלח הרמון¹⁴⁹), ועוד זאת, שעל ידו תהי' הגאולה, כדאיתא

(144) חסר הסיום (המו"2).

(145) הקדמת הזהר ח, רע"א.

(146) איוב יא, ו. וראה שמור"ר רפמ"ר.

(147) ראה תורת מנחם — סה"מ תשרי ריש ע' רטז. וש"נ.

(148) ראה גם תורת מנחם — התוועדיות חס"א ע' 131. וש"נ.

(149) שמות ע' ז. וראה גם תורת מנחם — התוועדיות חס"א

ס"ע 170. וש"נ.

(136) שבת קלה, ב.

(137) יב, יו"ד.

(138) נח ז, א.

(139) ראה כש"ט בהוספות ס"ט. וש"נ.

(140) ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"ה ע' 29.

(141) ישעי' יא, ר"ז.

(142) שער הפורים ד"ה יביאו לבוש מלכות פצ"ד ואילך.

(143) ישעי' ס, כב. וראה סנהדרין צח, א.

1 בזהר¹⁵⁰ (שמביא רבינו הזקן באגה"ק¹⁵¹) "בהאי חיבורא דילך דאיהו ספר הזהר . . בגין דעתידין ישראל
2 למטעם מאילנא דחיי דאיהו האי ספר הזהר יפקון בי' מן גלותא ברחמים", והיינו, שדוקא ע"י הפצת
3 המעיינות (דפנימיות התורה, תורת הרשב"י) חוצה יצאו בני"י מן הגלות אל הגאולה העתידה –
4 "והוה רבי שמעון וכלהו חברייא מרננין ברננא דאורייתא ומחדשן מלין דאורייתא . . והוה חדי רבי
5 שמעון וכל שאר חברייא".

6 וכתב אאמו"ר¹⁵²: "דוק בלישנא, מתחלה נקט וכלהו חברייא, וכאן נקט וכל שאר חברייא, הוא, כי
7 בחדי, שמחה, צריך להיות בבחי' שאר, שמשים עצמו כשיריים¹⁵³, ביטול, כמ"ש¹⁵⁴ וגילו ברעדה, ועיין
8 בתו"א¹⁵⁵ בד"ה ויהי בשלח פרעה בענין ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כו".

9 והענין בזה – שכשאדם נמצא בתנועה של שמחה, אזי יכול לבוא מזה לידי ענינים בלתי־רצויים,
10 וכפי שמצינו בשו"ע (כפי שמביא רבינו הזקן בשו"ע שלו)¹⁵⁶ ש"חייבים ב"ד להעמיד שוטרים ברגלים
11 שיהיו מסבין וכו", כדי להבטיח ששמחת יו"ט לא תגרום לענינים בלתי־רצויים. ולכן, יש צורך להזהר
12 שלא תהי' יניקה ללעו"ז מענין השמחה – שזהו כללות הענין דקליפת פלשתים, מלשון מבוי המפולש,
13 שיכולה לבוא מענין השמחה, שהיא בחי' פלשתים דקדושה כו'. וזהירות זו היא ע"י ענין הביטול כו'.

14 ועדיין יש בענין זה דיוק נוסף שאאמו"ר אינו מבארו – כמדובר כמ"פ שמצד הצמצום בדיו ונייר לא
15 ביאר אאמו"ר כל הענינים:

16 משמעות הלשון "ר"ש וכלהו חברייא" היא – שרשב"י חלוק מהחברייא; רשב"י הוא בפלוגה בפ"ע,
17 ו"כלהו חברייא" הם בפלוגה בפ"ע; ואילו משמעות הלשון "רשב"י וכל שאר חברייא" היא שרשב"י
18 נכלל ב"חברייא", שנקראים "שאר חברייא", והוא אחד מהם.

19 וצריך להבין מהו הטעם שבשייכות לענין השמחה ("חדי") נאמר הלשון "ר"ש וכל שאר חברייא",
20 שרשב"י הוא חלק מהחברייא?

21 וכפי שיתבאר לקמן.

22 כד. בהמשך להמדובר אודות ענין התורה – הנה כאן המקום לקיים את המנהג שבשבת בראשית
23 "מוכרים" ענינים של תומ"צ¹⁵⁷. ויה"ר שיהי' הדבר מתוך שמחה ("חדי"), הן אצל המוכרים והן אצל
24 הקונים, והן אצל כל שאר חברייא, ובאופן שימשיכו את השמחה על כל השנה.

25 (ואח"כ אמר:) עכשיו נותנים את ה"טשער"¹⁵⁸ (כפי שאומרים כאן) לאלו שצריכים למכור ולקנות
26 את המצוות, ותחול עליהם ברכה.

27 [כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר לגבאי שיורה לשמש להכריז "שא' שטילער"... ולאחרי המכירה הורה
28 להכריז שהקונים לא ישכחו לשלם כו'. ואח"כ התחיל לנגן הניגון "והריקותי לכם ברכה"].

29 * * *

30 כה. הביאור בנוגע להערות אאמו"ר:

31 ע"פ ביאור אאמו"ר ש"בחד, שמחה, צריך להיות בבחי' שאר, שמשים עצמו כשירים, ביטול, מובן,
32 שע"י שהחברייא היו בתכלית הביטול (שאינם מציאות לעצמם כלל, אלא רק "משים עצמו כשיריים"),
33 היו יכולים להתחבר ולהתאחד עם רשב"י – ע"ד שמצינו בנוגע ללימוד התורה, שדוקא ע"י הביטול של

155) בשלח סא, סע"ג ואילך.

156) או"ח סו"ס תקט.

157) ראה גם שיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון דאשתקד

158) תורת מנחם – התוועדויות חס"ו ריש ע' 166). וש"נ.

158) = ההנחי'.

150) ח"ג כד, ב (ברע"מ).

151) רסכ"ו.

152) לקוטי לוי"צ הערות לזח"א ס"ע ג.

153) ר"ה יז, ריש ע"ב. וש"נ.

154) תהלים ב, יא.

1 התלמיד באופן ש"שפתותיו נוטפות מר"159, אזי נעשה כלי לקבל השפעת שכל הרב באופן שתתאחד
2 עמו כו'.

3 כלומר: אע"פ שידוע גודל הפלאת מעלת רשב"י, עד שאיתא בזהר¹⁶⁰ "מאן פני האדון הוי' [שעז"נ¹⁶¹
4 "יראה כל זכורך את פני האדון הוי'" בעת העלי' לרגל לביהמ"ק] דא רשב"י" – הנה ע"י עוצם הביטול
5 של התלמידים בעת השמחה, היו יכולים להתאחד עם רשב"י.

6 [ולהעיר, שענין זה שייך גם להאמור לעיל (סי"ג-כ) אודות ההנהגה באופן ד"לכתחילה אריבער",
7 כיון שע"י ענין הביטול יוצא האדם ומתעלה ("אריבער") ממציאיותו, ומכל המדידות וההגבלות כו'].

8 וזהו הדיוק "הוה חדי ר"ש וכל שאר חברייא" – שמצד הביטול שבענין השמחה, שע"י התאחדו
9 החברייא עם רשב"י, נכלל גם רשב"י ב"חברייא", שנקראים "שאר חברייא", כך, שרשב"י הוא אחד מהם
10 (ולא כהלשון שלפנ"ז "ר"ש וכלהו חברייא", רשב"י בפ"ע ו"כלהו חברייא" בפני עצמם).

11 כו. ועוד ענין בזה:

12 ובהקדים משנ"ת בהתוועדות שלפנ"ז¹⁶² שיש שני פירושים ב"שמחת תורה": (א) שמחת בנ"י עם
13 התורה, (ב) שמחת התורה עצמה, ע"ז שבנ"י ממשיכים בה אלקות, ע"ד שדוד ה' מחבר אורייתא
14 בקוב"ה¹⁶³.

15 ומזה מובן גם בנוגע לענין ש"הוה חדי ר"ש" – שנוסף על שמחתו של רשב"י עם התורה, ה' גם
16 ענין השמחה בתורה עצמה, ע"ז שרשב"י חיבר אותה עם קוב"ה.

17 והנה, כדי לחבר את התורה עם קוב"ה, יש צורך להתעלות לדרגא שלמעלה מהתורה (למעלה מבחי'
18 החכמה, ולמעלה מכל סדר ההשתלשלות כו'), ומשם יכולים להמשיך אלקות בתורה ולחברה עם
19 קוב"ה¹⁶⁴.

20 ומזה מובן, שרשב"י שהי' אז בדרגא שלמעלה מהתורה, ה' גם בתכלית הביטול, כי, דוקא מצד
21 היותו בתכלית העילוי, נרגש אצלו ריחוק ערכו לגבי בחי' הא"ס – ע"ד מאמר התקו"ז¹⁶⁵ (שהובא
22 במאמרים שלפנ"ז¹⁶⁶) "כ"ע אע"ג דאיהו אור קדמון, אור צח ומצוחצח, אוכם הוא קדם עילת העילות".

23 וכיון שהן רשב"י והן החברייא היו בתנועה של ביטול, לכן כוללים אותם ביחד – "ר"ש וכל שאר
24 חברייא" – לפי שכל הדרגות שבענין הביטול שייכים זל"ז וענינם אחד, ע"ד המבואר בחסידות אודות
25 הדרגות שבענין היראה¹⁶⁷, וכן בענין השתלשלות הכתרים זמ"ז¹⁶⁸.

26 כז. וכאן המקום להזכיר עוה"פ המדובר בהתוועדות קודמת¹⁶⁹ שיש לקבוע בכל אתר ואתר "ספרי"
27 שבה יהיו ספרים אודות כל עניני תומ"צ, החל מספרי אל"ף בי"ת, ספרים בנגלה דתורה, ועד לספרים
28 בקבלה ופנימיות התורה, כדי שכל אחד לפי ערכו יוכל לעיין וללמוד באיזה ספר שירצה, ובלשון
29 הגמרא¹⁷⁰: "הכותב .. ומשאלין לאחרים".

30 והכוונה בזה – לא רק להמתין עד שמישהו יבוא לשם כדי ללמוד, אלא לצאת ולעורר אנשים לבוא

פ"ג (תורת מנחם שם ע' 45).

167 ראה תר"א ויקהל (בהוספות) קיד, ד. ביאווה ז'
לאדהאמ"צ אמור פא, א"ב [קסד, ד ואילך]. קונטרס העבודה פ"ג
(ע' 18).

168 ראה לקו"ת ר"פ קרח. סה"מ תרס"ה ע' רס [שצח]
ואילך. המשך תער"ב ח"א ע' קמט [קצט]. סה"מ תש"ג ע' 112.
169 שיחת וא"ו תשרי סכ"ד (תורת מנחם – התוועדויות
ח"ע ע' 33 ואילך).
170 כתובות נ, סע"א.

159 שבת ל, ב. וש"נ.

160 ח"ב לח, א.

161 תשא לד, כג.

162 רד"ה להבין ענין שמח"ת דיום שמח"ת (תורת מנחם –
התוועדויות ח"ע ע' 109). וש"נ.

163 ס' הבהיר סנ"ח (קצו). זח"ג רכב, ב. וראה לקו"ת
שמיני (יה, ב. יט, ד). שלח מזו, רע"ג. נא, סע"א). ובכ"מ.

164 ראה סה"מ תש"ה ע' 123 ואילך. ועוד.

165 ת"ע קרוב לסופו (קלה, ריש ע"ב).

166 ד"ה שובה ישראל דש"פ האזינו, שבת שובה, ח' תשרי

1 וללמוד, ולומר להם "א' ווארעמער וואָרט" בעניני יהדות, ולהציע להם את האפשרות ליקח הספר עמהם
2 על מנת ללמדו בביתם, וזו תהי' התחלה לשמור קשר עמהם, ועד שיפעלו עליהם להיות שומרי תומ"צ
3 בשלימותם, שזוהי מטרת כל הענין.

4 אלא שההתעסקות בזה צריכה להיות מן הקל אל הכבד: לכל לראש יש לקבוע מקום שבו יוכלו לבוא
5 ולעיין בספרים, ומהעיון יבואו ללימוד, ומהלימוד במקום זה יבואו להתחיל ללמוד גם בביתם עם כל
6 המשפחה, וכך יפעלו עליהם להתקרב לתומ"צ. ובהתאם לכך יש לערוך תכנית בנוגע לסדר העבודה,
7 אבל המטרה היא – שיהודים יתחילו ללמוד תורה ולקיים מצוות בשופי, עי"ז שיהי' בכל אתר ואתר
8 מקום מרכזי להאיר את כל הסביבה ב"תורה אור" ו"נר מצוה"¹⁷¹, עי" לימוד שמביא לידי מעשה.

9 ועי"ז תהי' השמירה מכל הענינים הבלתי-רצויים, שזהו"ע המבול:

10 ברחוב, אצל כל אלו שהם מחוץ לארץ ישראל במוכן הרוחני, יורד "מבול" – ברוחניות – שעל ידו
11 נשטפו כל המחיצות, כך, שלא מבחינים בין יום ולילה, שמשמשים בערבוביא, כמוכא בפירושו רש"י¹⁷²
12 ש"כל ימות המבול (ש"נה תמימה", כולל "י"א ימים שהחמה יתירה על הלבנה"¹⁷³) לא שמשו המזלות,
13 ולא ניכר בין יום ובין לילה" (כידוע הדיעות בזה)¹⁷⁴.

14 אבל עי"ז הענין ד"בא גו' אל התיבה", שקאי על הכניסה בתיבות התורה כו', נעשית השמירה מהמבול,
15 באופן ש"מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה"¹⁷⁵, הן "מים רבים" כפשוטם (דקאי על אומות
16 העולם)¹⁷⁶, והן הפירוש הפנימי שמבאר רבינו הזקן¹⁷⁷ ש"מים רבים הם כל טרדות הפרנסה והמחשבות
17 שבעניני עוה"ז כו'", שמבטלים אותם עי"ז "תורה אור".

18 ועי"ז כובשים את העולם (עולם הזה וכל העולמות העליונים) – שמבטלים את חומריות העולם,
19 ומגשמות העולם עושים דירה לו ית' בתחתונים¹⁷⁸.

20 וענין זה נמשך על כל השנה כולה, באופן ש"יעקב הלך לדרכו"¹⁷⁹ – דרכו של הקב"ה, ובאופן
21 ש"וישא יעקב רגליו"¹⁸⁰, "משנתבשר בשורה טובה .. נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת"¹⁸¹, והולך
22 ל"חרון" – "חרון אף של מקום בעולם"¹⁸², לבנות שם בתים בישראל, ואח"כ מביא אותם עמו לארץ
23 ישראל, ובאופן ש"ויפגעו בו מלאכי אלקים גו' מחנייים"¹⁸³, "שתי מחנות, של חוצה לארץ שבאו עמו
24 עד כאן, ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו"¹⁸⁵, ועד שפועלים ש"והי' ה' למלך על כל הארץ"¹⁸⁴, "והיתה
25 לה' המלוכה"¹⁸⁵, בביאת משיח צדקנו.

26 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה להכריז אודות ה"מלוה מלכה" לטובת ה"מעמד"¹⁸⁶, ונתן המשקה
27 והמזונות להרב משה פינחס הכהן כ"ק¹⁸⁷.

28 לאחרי אמירת ברכה אחרונה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "הושיעה את עמך", וכן לאחרי
29 תפלת מנחה].

171 משלי ו, כג.
172 נח ח, כב.
173 שם, יד.
174 ראה ירושלמי פסחים פ"א ה"א. ב"ר פכ"ה, ב. פל"ג,
ג. וראה לקו"ש ח"י ע' 20 ואילך. ח"כ ע' 25 הערה 12.
175 ש"ש ח, ז.
176 פרש"י עה"פ.
177 תו"א ר"פ נח.
178 ראה תנחומא בחוקתי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר
פי"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ.
179 ויצא לב, ב. וראה שיחת ש"פ בראשית תרצ"ו ס"ג (סה"ש
תרצ"ו ע' 43). וש"נ.
180 שם כט, א.
181 פרש"י עה"פ.
182 פרש"י ס"פ נח.
183 ס"פ ויצא ובפרש"י.
184 זכרי' יד, ט.
185 עובדי' בסופו.
186 ראה גם תורת מנחם – התועדויות חס"ד ע' 144. וש"נ.
187 כשהכריזו שה"מלוה מלכה" תקיים בבית הרבנית מרת
מנוחה רחל גראַנער, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרי היא נכדת
כ"ק אדמו"ר האמצעי!

לקוטי שיחות

פרשת בראשית

כרך טו, שיחה ה

מתורגם ללשון הקודש

16 חרטה, ומדוע מפרש זאת רש"י באופן שונה?

ב.

17 במקומות אחרים "נחמת" היא חרטה, גם אצל הקב"ה
לכאורה ניתן היה לומר שרש"י אינו מסביר את
18 "נחמת" כלשון של חרטה, מפני שאפילו ילד מבין שאצל
19 הקדוש-ברוך-הוא לא תיתכן חרטה כנאמר⁴ "לא איש א-ל
20 יכזב ובן אדם ויתנחם", ולכן הוא מוכרח להסביר כאן
21 "נחמת" – חשבתי...". אך אין הדבר מובן לחלוטין, שהרי,
22 גם הפסוק הקודם, המוזכר לעיל, מדבר אודות הקדוש-
23 ברוך-הוא "וינחם ה'", ולמרות זאת⁵ אומר שם רש"י,
24 "וינחם" פירושו "נחפכה מחשבתו של מקום".

25 יותר מכך: בין ההוכחות שמביא שם רש"י הוא מצטט
26 גם את הפסוק "לא איש א-ל יכזב ובן אדם ויתנחם", אך
27 עם זאת מפרש רש"י את הביטוי "וינחם" מלשון חרטה⁶.
28 מכך רואים, שמסיבה כלשהי אין מפריעה לרש"י שאלה
29 זו⁶, כיצד תיתכן חרטה אצל הקדוש-ברוך-הוא, וכפי
30 שרואים גם בפסוקים האחרים שמצטט שם רש"י – "ועל"

א.

פירוש רש"י על "נחמת", והשאלות על כך

1 בסוף פרשתנו מצטט רש"י את המילים "כי נחמתי כי
2 עשיתים", ומפרש: "חשבתי מה לעשות על אשר
3 עשיתים".
4 ואין מובן:
5 (א) משמעותה הפשוטה של המילה "נחמת" היא
6 חרטה, ואם כך, הפירוש הפשוט של "נחמתי כי עשיתים"
7 הוא: התחרטתי על שעשיתים, כפי שמסביר התרגום (ולא
8 רק תרגום יונתן, המפרש לפעמים בדרך הדרש¹, כי אם
9 גם תרגום אונקלוס, המפרש לפי הפשט). וכיצד ייתכן
10 שרש"י, המפרש פשוטו של מקרא², יפרש כאן אחרת.
11 (ב) יותר מכך: בפסוק הקודם³ קובע רש"י את הכלל:
12 "כל לשון ניחום שבמקרא – לשון נמלך מה לעשות..."
13 נולם לשון מחשבה אחרת הם", שמשמעות הביטוי ניחום
14 בתנ"ך היא מחשבה השונה ממחשבה קודמת, חרטה. לפי
15 כלל זה צריכה גם משמעות המילה "נחמת" כאן לבטא

הכתוב גם תיבות "האדם בארץ", משא"כ לפי ה' – י"ל והעתיקים
בפנים פירושו " (ב) אדם (שעשה) בארץ" (וצ"ל באותיות מרובעות, אלא
שלא הרגיש בזה המעתיק).

6 ראה בפירוש"י בלק שם "לא איש א-ל וגו' – כבר נשבע להם כו",
ומשמע דלולי זאת אפשר שיהי' "וינחם".

וראה בפ"י הרא"ש (חזקוני ורע"ב) ובאר יצחק עה"פ וינחם ה' ענין
הנחמה בהקב"ה. ולהעיר מהמענה של ר"י בן קרחה להאפיקורס שהביא
רש"י (ובמפרשי רש"י שם)**. וראה פס"ז עה"פ כי נחמתי "דברה תורה
כלי בני אדם כי כיון שאדם הורס מלאכתו בידונו שהוא מתנחם כי עשאו
.. אבל אין ניחום ואין חרטה לפני הכבוד". ועד"ז הובא בראב"ע בפסוק
וינחם ה'.

6* וי"ל מפני שכבר תירצה בפ"י (סד"ה בראשית) שמלכתחילה "נתנה
להם" לזמן מסויים, וראה הערה הקודמת.

1 (דמביא כו"כ דרשות רז"ל וכו' (ראה הפסוקים ביד שלפני זה) –
משא"כ ת"א.

2 ראה לעיל ג, ת. ג, כד. וראה ג"כ חילוקי הל' בפרש"י: א, א (ואם
באת לפרשו כפשוטו). א, ד. א, יב. א, כ. א, כז. ב, יט. ג, יד. ג, כא.
ג, כב. ג, כד. ד, ח. ד, יט. ד, כ. ד, כד. ה, א. ו, ג. – ובכ"מ (גם בסדרה
זו) שהי' צ"ל אחד מלשונות אלו ולא כתבם רש"י!

3 ד"ה ויתעצב (הא)*.
4 בלק כג, יט.

5 ומה שכתבו רש"י כפי' שני, ובפי' הא' כי "נחמה היתה לפניו כו",
הוא לא לפי שקשה לפרש ענין חרטה – מחשבה אחרת למעלה (ראה
פ"י באר יצחק בפרש"י), אלא מפני שלפי פ"י הא' מובנות תיבות "כי"
"בארץ", משא"כ לפי' הב' – ראה מפרשי רש"י (רא"ם, גו"א, משכיל
לדוד. ועוד). ולהעיר אשר לפי' הא' קשה דהו"ל לרש"י להעתיק מן

(* בכמה דפוסים "אל לבו" הוא ד"ה חדש. אבל ברוב הדפוסים (וכ"מ מדפוס א' וב' ורש"י כת"י ש)הד"ה הוא "ויתעצב . אל לבו", אלא שמכניס (בתור ביאור) ותיבת
"האדם" בתוך דברי הכ'.

(** במדרש (ב"ר ספכ"ו לפי הגי' שבפס"ז עה"פ) מביא דעת ר"י "ניחום ה"י שלא ה"י בריית האדם מלמעלה אלא בארץ שאם נברא מלמעלה לא ה"י מורד" לאחר
שמקשה "הוא כתיב לא איש גו' ויתנחם כו". ומה שמשמע לכאוף שיש הפרש בין חרטה על עצם ההתהוות שזה אין שייך בהקב"ה, וחרטה על אופן הנש"י וכו'. וביותר
משמע כן מפ"י הרא"ש שהקושיא "חזילה שהקב"ה תהא על מה שעשה כו" מביא בתחילת דברי ר"י עצמו. אבל בפשט"מ אין מסתבר חילוק זה מכיון שגם על
האופן וכו' – הרי"ו נחמה וחרטה על פעולתו שבטעב.

המבול. לפיכך אי אפשר להסביר את "אמחה" במשמעות
הפשוטה של מחיקה גמורה מן העולם, "מאדם עד בהמה
עד רמש ועד עוף השמים", מפני שלא כולם נמחו מן
העולם.

ואף אין צורך להזדקק לפרשה הבאה: בפרשתנו עצמה
נאמר בפסוק הבא "ונח מצא חן בעיני ה'". ואם כך, כבר
אי אפשר לומר, שב"אמחה את האדם אשר בראתי"
התכוון הקדוש-ברוך-הוא למחוק את המין האנושי, שהרי
נח לא נכלל בכך, כי "מצא חן בעיני ה'".

ולאמיתו של דבר אין צורך בהוכחה אפילו מן הפסוק
הבא. כבר כאשר לומדים פסוק זה עצמו, כאשר רואים
עולם עם אנשים ובעלי חיים שונים, מובן מיד
שב"אמחה... מאדם עד בהמה..." לא התכוון הקדוש-
ברוך-הוא למחוק את המין האנושי ואת כל בעלי החיים.

לפיכך, מסביר רש"י, שמשמעות המילה "אמחה"
(כאן, ולא כן לגבי עמלק) היא: אני אמחהו, אמיסו במים.
וכך אין הישארותם של "נח ואשר אתו בתיבה" סותרת
זאת, כי הגזירה לא היתה מחיקה מוחלטת, אלא "מיחוי"
במים, ולכן נמחו כל הבריות שהוכנסו למים¹⁸. אבל אלו
שהיו בתיבה, מוגנים מן המים, לא פגעה הגזירה "אמחה",
והם נשארו שלמים.

לפי זה מובן מדוע מסביר רש"י ש"נחמתי כי עשיתים"
פירושו "חשבתי מה לעשות...", ולא מלשון חרטה:
מהצלתם של נח ואשר אתו בתיבה מובן, שהקדוש-ברוך-
הוא לא התחרט על "עשיתים", שהרי אם כן, היה לו
למחוק את כל הברואים¹⁹.

ואין זו סתירה לכלל שקבע רש"י לפני כן: "כל לשון
ניחום שבמקרא לשון נמלך מה לעשות... לשון מחשבה
אחרת הם", כי גם כאן פירוש המילה "נחמתי" הוא

עבדיו יתנחם⁷; וינחם ה' על הרעה⁸; נחמתי כי
המלכתי⁹ – שלמרות שבכל אלו מדובר אודות הקדוש-
ברוך-הוא, בכל זאת "כולם לשון מחשבה אחרת הם".
מדוע, אפוא, אין רש"י מפרש את "נחמתי כי עשיתים"
לפי אותו כלל "לשון מחשבה אחרת הם"?

ג) לפי פירוש רש"י ש"נחמתי" הוא "חשבתי מה
לעשות", אין מובן המשך "כי עשיתים", אשר צריך
להתפרש לפי הסבר זה כסיבה ל"נחמתי"¹⁰. "נחמתי" –
חשבתי מה לעשות "כי עשיתים" – מפני שעשיתים. ואילו
בפשטות הסיבה של "חשבתי מה לעשות" היא רבה רעת
האדם¹¹: הקדוש-ברוך-הוא חושב מה לעשות, כיון
שחטאו. כיצד מהווה "עשיתים" טעם ל"נחמתי"?

ג.

פירוש רש"י על "אמחה" וביאורו

הדברים יובנו לפי קטע קודם של פירוש רש"י על
אותו פסוק, אשר גם הוא, לכאורה, אינו בדרך הפשט: על
"ויאמר ה' אמחה את האדם" אומר רש"י¹² "הוא עפר
ואביא עליו מים ואמחה אותו, לכך נאמר לשון מיחוי".

המשמעות הפשוטה של "אמחה" היא מחיקה, כמו
הביטויים "מחה אמחה"¹³ או "תמחה"¹⁴ הכתובים לגבי
עמלק, אשר שם, כמובן, בלתי אפשרי להסביר שהכוונה
היא "אביא עליהם מים"¹⁵. ההסבר של "אמחה" במשמעות
של מחיקה הוא כל כך פשוט¹⁵ עד כדי כך שרש"י אינו
מפרש זאת¹⁶, כי אין צורך כלל בביאור. מדוע את המילים
"אמחה את האדם" מוכרח רש"י לפרש, ובאופן חדשני:
אביא עליו מים ואמחה אותו¹⁷!?

ההסבר לכך הוא: בהמשך הענין, בפרשה הבאה, הורה
הקדוש-ברוך-הוא לנח להכין תיבה שאליה יכנסו נח ובניו
ואשתו ונשי בניו ומכל סוגי בעלי החיים, כדי להינצל מן

*15) ולהעיר שגם בנשא (ה, כג): ומחה אל נוי המרים – שתק רש"י
על אתר ולאח"ז (ה, כז) כתב "שנמחקה המגילה".

16) ופרש"י בס"פ תצא "שלא יהא שם עמלק נזכר אפי' כו", בא
לפרש (תמחה את) וזכר ולא – "תמחה".

17) בבעלי התוס' כאן לאחר שמעתיק פרש"י (בשינוי ל' קצת)
מסיים: מדכתיב לשון מיחוי ולא כתיב אשמיד או אכלה* ועד"ז הוא
בפירוש' במדרש שם: מהו לשון זה אמחה ה' לו לומר אשמיד אכלה
(ובתנחומא (באבער) נח, ד: אכרות אשמיד אהרוג אאביד אין כתיב כאן)
– אבל כאן בא זה בתור סיום (ולא יסוד והתחלה) "לכך נאמר" ולא
"מדכתיב". ועוד שגם בעמלק נאמר ל' מיחוי.

18) "מכל אשר בחרבה – ולא דגים שבים" (נח ז, כב ובפרש"י).

19) ראה אוה"ח עה"פ.

7) האזינו לב, לו.

8) תשא לב, יד.

9) ש"א טו, יא.

10) משא"כ אם נפרש נחמתי מל' חרטה פי' "כי עשיתים" הוא "אשר
עשיתים", ראה אוה"ח כאן.

11) ראה חזקוני כאן.

12) מ"ב פ"כ"ח, ב (בסופו).

13) בשלח יז, יד.

14) ס"פ תצא.

15) שהרי אין ישראל מוחיץ את עמלק ע"י מים. וגם בהכ' מחה
אמחה" דבשלח דפרש"י "לכך אני מזהירך כן כי חפץ אני למחותו", היינו
שמחית עמלק בפועל היא ע"י ישראל ולא ע"י הקב"ה (ראה רא"ם שם).

(* וכו' בפי' הרא"ש אלא שבמקום מדכתיב נאמר "לכך כתיב" ומיסיים או אהרוג.

29 "אמחה את האדם..." יש הקלה לעומת מחשבתו הקודמת.
 30 לפני כן היתה במחשבתו חרטה על הבריאה של כלל המין
 31 האנושי ובעלי החיים, אך אחר כך אמר הקדוש-ברוך-הוא
 32 "אמחה את האדם", מייחוי באמצעות מים, ועל ידי כך לא
 33 חלה הגזירה על נח ובני ביתו וכל הנמצאים בתיבה.
 34 מה הביא להקלה "אמחה", לאחר שתחילה עלה
 35 במחשבתו של הקדוש-ברוך-הוא לכלות את כל מין
 36 האדם? הדבר מובן בסוף הפסוק "כי", "נחמתי כי
 37 עשיתים" – חשבתי מה לעשות להם, כיון שאני בראתיים.
 38 כלומר, כיון שהם מעשי ידי, אני צריך למצוא דרך לשמר
 39 את קיומם, ולכן "אמחה את האדם..." – במים בלבד.
 40 לפי זה מובן, שפירוש רש"י "נחמתי – חשבתי מה
 41 לעשות" אינו סותר לכלל שכל לשון ניחום הוא מחשבה
 42 אחרת, כי גם כאן יש משמעות של חרטה, אך לא על
 43 "עשיתים", אלא על המחשבה הקודמת שכללה את כל
 44 הנבראים בלי יוצא מן הכלל.

ו.

ההוראה: זיהיות בדיבור

45 פירוש רש"י על "כי נחמתי" הוא, ככל ענין בתורה
 46 (מלשון הוראה) הוראה בעבודתינו הרוחנית:
 47 כאמור, אין רש"י יכול לבאר את "נחמתי" בפסוקנו
 48 כחרטה על בריאת הנבראים כפי שהוא מפרש לפני כן את
 49 "וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ", משום שכאן כתוב
 50 "ויאמר ה'", וזוהי גזירה המוכרחה להתבצע.
 51 זוהי הוראה, עד כמה צריך להיזהר בדיבור. שהרי
 52 צדיקים – שהם כלל ישראל, כנאמר 24 ועמך כולם צדיקים
 53 – דומים לבוראם 25, ויש לדיבורם השפעה. לפיכך יש
 54 להיזהר ביותר שלא לדבר מילה לא-טובה על הזולת, כי
 55 דיבורו של היהודי עלול להזיק.
 56 כאשר חושבים רעה על הזולת, עוברים על איסור
 57 חמור 26, אך אין הדבר עלול להזיק לזולת (כל כך). אך
 58 כאשר מבטאים זאת בדיבור עלול האדם לסבול מכך.

1 "נמלך". יש כאן אכן מחשבה שונה וחרטה, אך לא על
 2 בריאתם, כמו שיוסבר להלן.

ד.

ההבדל בין פסוקנו לבין הפסוק "וינחם ה'"

3 לכאורה, ניתן לשאול על כך: כיצד אפשר לומר
 4 שבגלל הישארותם של נח ואשר אתו בתיבה מוכרח רש"י
 5 להסביר שהמשמעות של "נחמתי כי עשיתים" איננה חרטה
 6 על בריאתם – והרי רש"י עצמו מסביר על "וינחם ה' כי
 7 עשה", שהקדוש-ברוך-הוא התחרט, ו"נהפכה מחשבתו...
 8 למידת הדין", ומצד שני, אפשר לשאול שאלה זו גם על
 9 הפסוק ההוא: אם הקדוש-ברוך-הוא התחרט על בריאת
 10 האדם 20, כיצד נמשך קיום המין האנושי? כלומר, מהו
 11 ההבדל בין פסוקנו "נחמתי" לבין הפסוק הקודם "וינחם
 12 ה'", שבגללו יכול רש"י להסביר שם שהכוונה היא חרטה,
 13 ואילו כאן הוא מוכרח להסביר "חשבתי מה לעשות...?"
 14 ההסבר לכך הוא: בפסוק הקודם כתוב "ויתעצב אל
 15 לבו". מכך לומדים, ששם אין מדובר על גזירת הקדוש-
 16 ברוך-הוא שהתבטאה בדיבור, אלא אודות מחשבתו, אשר
 17 חשב, כביכול, בינו לבין עצמו. כפי שמדייק שם רש"י
 18 ומדגיש מספר פעמים את הביטוי מחשבה: "נהפכה
 19 מחשבתו; עלה במחשבה לפניו; מחשבה אחרת הם".
 20 וכיון שהניחום היה במחשבה בלבד 21, לא קשה מדוע
 21 לא היה כך בפועל ממש, כי הניחום הוא נותר, כביכול,
 22 במחשבה, ולא הגיע למימוש של גזירה בדיבור. אבל
 23 בפסוקנו כתוב "ויאמר ה'...", שזוהי גזירה 22 באמצעות
 24 אמירה 23 – וגזירת הקדוש-ברוך-הוא חייבת להתקיים,
 25 לפיכך אי אפשר לומר שדיבור זה – "אמחה" – משמעותו
 26 נלכות את הנבראים, ולכן "נחמתי" אינה חרטה על
 27 הבריאה, כאמור.

ה.

החרטה היא על המחשבה לכלות את כולם

28 לפי האמור לעיל יוצא, שבדברי הקדוש-ברוך-הוא

הופכת מדת רחמים למדת הדין דנאמר וירא ה' כי רבה רעת האדם וגוי
 ויאמר ה' אמחה והוא שם מדת רחמים, ולא הביא כ' הקודם "וינחם ה'",
 כי [נוסף ע"ז ש"ל שהביא הכ' דלכל הפי' הוא מדת הדין משא"כ הכ'
 "וינחם ה'" דלפי' הא' בפירוש" כאן הוא (לא מדת הדין אלא אדרבה)
 "נחמה היתה לפניו כו"י] דוקא הפסוק "ויאמר ה'" הוא הגזירה בפועל.
 (24) ישע"י ס, כא.

(25) ראה ב"ר פס"ז, ת. במדבר פ"י, ה. אסת"ר פ"ו, ב. רות רבה
 פ"ד, ג.

(26) ראה אגה"ק טוסכ"ב שמחשבת לשה"ר חמורה היא גם מהדיבור.

(20) ראה פס"ז שבערה 6.

(21) ברא"ם כתב שפרש"י "נהפכה מחשבתו של מקום ממדת
 הרחמים למדת הדין" שבפסוק "וינחם ה'" הוא לא שפסק עליהם את
 הדין שיאבדו, כ"א שננס לחקור מה לעשות בהם, אבל בפרש"י בד"ה
 ויתעצב אל לבו (השני) שבא בהמשך לפי השני שברש"י "נהפכה
 מחשבתו כו"י (כמו שפי' ברא"ם ובשאר מפרשי רש"י) מפורש: נתאבל
 על אבדן מעשה ידיו.

(22) ראה גו"א "חרא למחשבה וחד לגזירה".

(23) ועפ"ז יובן מה שבפרש"י בפ' נח (ח, א) כי "ורשעתן של רשעים

17 היתה החלטה לאבד את האדם. מלכתחילה היתה רק
18 מחשבה של חרטה, אך ללא החלטה "מה לעשות"³⁰.
19 וכיון ש"עשיתים", אלה מעשי ידי הקדוש־ברוך־הוא,
20 השתנתה המחשבה לטובה, שנח ואשר אתו בתיבה ישארו
21 בחיים.

22 זוהי הוראה לכל אחד: אף אם רואים על הזולת
23 שרבה רעתו "וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום", יש
24 לדעת שכל יהודי הוא נצר מטעו, מעשי ידיו של
25 הקדוש־ברוך־הוא²⁴, ואין לפסוק דינו ח"ו – אפילו לא
26 במחשבה – אלא לדונו לכף זכות.

27 ואם הקדוש־ברוך־הוא, שהוא בוחן כליות ולב, ואין
28 אצלו טעות ח"ו, וכאשר הוא רואה שרבה רעת האדם
29 היתה זו אמת – למרות זאת הוא נמנע לקבוע לפי זה פסק
30 דין מוחלט, על־אחת־כמה־וכמה אדם, העלול לטעות,
31 אסור לו בודאי לקבוע ולצאת בדעה שלילית על הזולת,
32 כי אפשרי בהחלט שאין זה כפי שנראה לו³¹, כפי שנפסק
33 במשנה³² הוי דן את כל האדם לכף זכות.

(משיחת ע"פ בראשית תשכ"ו)

1 בכך מובן מאמר חז"ל²⁷ "לשון תליתאי קטיל
2 תליתאי", שלשון הרע גורם רעה לכל השלושה
3 המעורבים: לא רק למספר ולשומע, אלא גם למי
4 שמדברים עליו²⁸. והרי, לכאורה, ניתן לשאול: השנים –
5 המספר לשון הרע והשומע – עברו על איסור, אך במה
6 אשם השלישי, מדוע עליו לסבול?

7 ההסבר לכך הוא: הדיבור מוציא דברים מן ההעלם
8 אל הגילוי, ולכן כל עוד אין מדברים על רעותיו של
9 האדם, גם אם זוהי אמת, הרי זה בגדר "העלם",
10 והקדוש־ברוך־הוא מאריך אף ומחכה עד שישוב בתשובה.
11 אך כאשר מדברים על כך, והדברים מתגלים בעולם
12 הדיבור, עלול לצאת מזה^{28*} קטרוג העלול לגרום נזק²⁹.

ז.

הוראה נוספת: "הוי דן... לכף זכות"

13 הוראה נוספת הנלמדת מפירוש רש"י זה, היא:
14 החרטה על הבריאה לא התבטאה בדיבור, כי "חשבתי
15 מה לעשות על אשר עשיתים". כלומר, לא זו בלבד
16 שהגזירה לא התבטאה בדיבור, אלא אפילו במחשבה לא

27 ערכין טו, ב. רמב"ם הל' דיעות פ"ז, ה"ג.

28 בהיום יום (ע' קד) הובא בשם הבעש"ט פ' מרז"ל הנ"ל באו"א
"דעם אויטראַטקטער (=הממציא)". אפשר שהוא ע"פ פירוש רבינו
גרשום בגמ' שם. וראה ויק"ר פכ"ו, ב: שהוא הורג שלשה כו' והנאמר
עליו. וש"נ.

28* יתרה מזה מצינו (לטוב) אפילו בנוגע להבנה והשגה ש"מורי
זלחה" (הה"מ) ה' נוהג כשנפלה לו איזה השגה ה' אומרה בפה אף
שלא יבינו השומעים כ"כ .. בכדי להמשיך את ההשגה .. בזה העולם ..

ע"ז שמדברה .. ממשיכה לעוה"ז (הוס' לאו"ת סצ"ח).

29 וע"ד אל יפתח אדם פיו לשטן (כתובות ח, ב. ובחדא"ג שם).
וראה שו"ע אדה"ז הל' שמירת גוף כו' סי"ב. ולהעיר מזה"ב רסד, סע"ב
ואילך. היום יום ע' ק.

30 ולפי' הרא"ם כו' כן הוא הפגש בפרש"י (כנ"ל הערה 21).

31 בארוכה עדכ"ז ראה לקו"ש חלק יוד ע' 24 ואילך.

32 אבות פ"א מ"ה.

המשך ביאור למס' קידושין ליום שישי עמ' א

17 בה, לכן אמר משה רבינו בפירוש שאם לא יעברו חלוצים, לא
18 יפסידו את חלקם בארץ כנען, אלא יטלו בארץ כנען ובארץ גלעד
19 על פי הגורל ככל ישראל, ואם כן אין ללמוד מכך שבכל תנאי יש
20 צורך לכפול את הדברים, אלא מכלל לאו אתה שומע הן:

נמרא

21 שואלת הגמרא: שפיר קאמר ליה – יפה אמר לו רבי חנינא בן
22 גמליאל לרבי מאיר, שמתעם אחר הוצרך משה רבינו לכפול את
23 דבריו, ואין ללמוד מכך שכל תנאי צריך לכופלו.
24 משיבה הגמרא: אמר לך רבי מאיר, אי סלקא דעתך – אם תעלה
25 בדעתך שהסיבה לאמירת התנאי בצורה זו לאו לתנאי קפול הוא
26 דאחא – לא נאמרה משום שצריך לכפול התנאי, אם כן היה צריך
27 לכתוב רק 'ואם לא יעברו ונאחזו בתבכם', ומזה שהוסיף משה ואמר
28 'בארץ כנען'
29

1 רבי מאיר אומר, כל תנאי שאינו כפול, בתנאי שעשה משה עם בני
2 גד ובני ראובן, כלומר, שלא כפל המתנה את שני הצדדים, שאם
3 יתקיים התנאי יחול המעשה ואם לא יתקיים התנאי לא יחול
4 המעשה, אינו תנאי המועיל, ואף אם לא התקיים התנאי, המעשה
5 קיים. שכן מצינו בתנאי בני גד ובני ראובן, שהיה כפול, שנאמר
6 (במדבר לב כט) 'ויאמר משה אליהם אם יעברו בני גד ובני ראובן
7 אִתְּכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן כֹּל חַלּוּץ לְמַלְחָמָה לִפְנֵי ה' וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ
8 לִפְנֵיכֶם, וְנָתַתֶּם לָהֶם אֶת אֶרֶץ הַגִּלְעָד לְאַחֲזָהּ, וְכָתִיב (שם לב ל)
9 'וְאִם לֹא יַעֲבְרוּ חִלּוּצִים אִתְּכֶם, וְנִאֲחָזוּ בְּתַבְּכֶם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. רַבִּי
10 חֲנִינָא בֶן גַּמְלִיאֵל אָמַר, אֵין לְלַמּוּד מַלְשׁוֹן הַתְּנַאי שֶׁהַתְּנַה עִמָּהּ
11 מִשֶּׁה רַבִּינוּ, שֶׁכָּל תְּנַאי צָרִיךְ לְכַפּוֹל, כִּיּוֹן שֶׁבַתְּנַאי בְּנֵי גַד וּבְנֵי
12 רְאוּבֵן הִיָּה טַעַם מִיּוֹחַד, שֶׁמִּמִּתּוֹ צָרִיךְ הִיָּה תְּרַבֵּר לְאוּמְרוֹ, שֶׁאִם
13 לֹא יַעֲבְרוּ חִלּוּצִים יִקְבְּלוּ אֶת נְחֻלְתָּם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, שֶׁאִלְמָלָא הִיָּה
14 מִשֶּׁה רַבִּינוּ אָמַר בֵּן, וְשׁ בְּמִשְׁמַע – הִיָּה אִפְשָׁר לְהַבִּין מִדְּבָרָיו
15 שֶׁאִפְּיֵלוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן לֹא יִנְחָלוּ – שֶׁאִם לֹא יַעֲבְרוּ חִלּוּצִים לִפְנֵי
16 אַחֲזָהּ, אִפְּיֵלוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן לֹא יִקְבְּלוּ חֵלֶק, כִּקְנַס עַל כֶּךָ שֶׁמֵּאִסּוֹ

לקוטי שיחות

פרשת בראשית

כרך כ, שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

23 אף אם היה הענין של "בראשית" כתוב לאחור
24 "החודש" ניתן היה לדעת ש"כל הארץ של הקדוש-ברוך"
25 הוא היא, הוא בראה ונתנה...". ומדוע לא היתה זו תשובה
26 מספקת לטענה שדלעיל, והתשובה היא דוקא כאשר "פתח
27 בבראשית"?

ב.

28 "פתח בבראשית" – ענין החשוב גם לישראל עצמו
כן יש להבין:

29 אם "לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש
30 הזה לכם", כלומר, שמצד התורה עצמה צריכה ההתחלה
31 להיות לא מ"בראשית" (או שענינים אלו לא היו צריכים
32 כלל להכתב בתורה), ובמיוחד כאשר בעל המאמר מדגיש
33 זאת בביטוי "לא .. אלא", המוכיח ששינוי זה היה
34 הכרחי¹⁰ – הרי כיצד ייתכן, שכדי לסתור טענה של אומות
35 העולם, משנים את הסדר של התורה שבכתב, ואולי אף
36 מוסיפים בה?

37 יותר מכך: לצורך זה די היה, לכאורה, במסירת המענה
38 בעל-פה מדור לדור, כתורה שבעל-פה כולה, וכפי שאכן
39 מוצאים בגמרא¹¹, שגביהא בן פסיסא השיב לטענת "בני
40 אפריקיא", שטענו "ארץ כנען שלנו היא", בהסבר אחר,
41 שאינו כתוב בפירוש¹² בתורה שבכתב, וכן התשובה לבני
42 ישמעאל ולבני קטורה על טענתם "ארץ כנען שלנו
43 ושלכם".

הכתוב "הגיד לעמו". אבל ב"ינה של תורה" שבפירוש רש"י י"ל
כפנים. ובפרט ועיקר רש"י מדייק "פתח בבראשית" (וביל"ש בא שם:
התחיל מבראשית).

(9) לשון רש"י כאן.

(10) ראה תוד"ה מתניתן מנחות פג, ב.

(11) סנהדרין צא, א.

(12) אף שמענתו הי' "רא" .. מן התורה" (ממש"נ נח ט, כה) "כנען
עבר עבדים הי' לאחיו" – ה"ז רק "ראי" אבל אינו מפורש בתורה
שבכתב, ולאחיו היינו כל האומות ולא רק בניי. וראה לקו"ש [המתורגם]
ח"ה (ע' 4 הערה 14) שע"ד הפשט הוי קללה ואין שייך לומר שע"י
קללה נעשה כנען לעבר. ע"ש.

א.

פירוש רש"י על "בראשית... והשאלה על כך

1 על "בראשית ברא אלקים"¹ מביא רש"י את מאמרו
2 של רבי יצחק²: "לא היה צריך להתחיל את התורה אלא
3 מהחודש הזה לכם³... ומה טעם פתח בבראשית משום כח⁴
4 מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים". והוא מסביר,
5 שזוהי התשובה לטענה של אומות העולם – "לסטים⁵ אתם
6 שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ
7 של הקדוש-ברוך-הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר
8 בעיניו...".

9 מדיק לשונו של רש"י "לא היה צריך להתחיל את
10 התורה... ומה טעם פתח בבראשית"⁶, ששונה מן הנאמר
11 במדרשים אחדים⁷: "לא היה צריך לכתוב את התורה...
12 ומה טעם כתב מבראשית" (וכדומה) – מובן, שהשאלה
13 במאמר זה אינה על עצם כתיבת הפרשיות הללו –
14 מ"בראשית" ועד "החודש" בתורה, אלא על כך שנכתבו
15 בתחילת התורה⁸, אשר לכאורה היתה צריכה ההתחלה
16 להיות "החודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה
17 ישראל"⁹.

18 וכיון שהתשובה לשאלה זו היא "שאם יאמרו אומות
19 העולם..."¹⁰, יוצא, שכדי לסתור את הטענה "לסטים
20 אתם..."¹¹, אין די בעצם כתיבת הפרשה "בראשית ברא
21 אלקים..." במקום כלשהו בתורה, אלא היא צריכה להכתב
22 בתחילת התורה. ולפי זה, תמוה:

(1) בראשית א, א.

(2) ראה לקמן הערות 5, 6.

(3) בא יב, ב.

(4) תהלים קיא, ו.

(5) ראה ב"ר פ"א, ב. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 112 הערה

41 ובושה"ג שם.

(6) ועד"ז הוא ביל"ש בא שם.

(7) תנחומא (באבער) פרשתנו יא. לקח טוב ריש פרשתנו. ועד"ז בב"ר
שם, ובפרש"י תהלים שם.

(8) ראה שפ"ח כאן (בפי' הב'). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 3

(הערה 9) – שע"ד הפשט מסתבר לפרש שגם כונת רש"י ב"ולא הי' צריך
להתחיל כו"י היא דלא הו"ל לכותבו בתורה בכלל, ע"ש (וכפשטות

30 אלו ברשות האומות, ברשות החולין, לפני עבודת האדם,
31 היא מפני "ברצונו נתנה להם" כך היה רצון ה' (עקב חטא
32 עץ הדעת) שדברים אלו יימסרו להם¹⁹. אך זאת, כדי
33 שלאחר מכן יהיה – "ברצונו נטלה מהם ונתנה לנו":
34 הקדוש-ברוך-הוא רוצה שישראל יקחו דברים אלו מן
35 האומות וישבו אותם ל"גבול הקדושה", כפי שהיה לפני
36 החטא, על ידי עבודתם – כיבוש.

37 זוהי המשמעות של "לא היה צריך להתחיל את
38 התורה אלא מהחודש הזה לכם", ה"תורה" נעלית ממעשה
39 בראשית²⁰, וכן מן העבודה עם מעשה בראשית (עניני
40 העולם) – עבודת הכיבוש²¹, כפי שהדבר קיים בפשטות
41 גם אצל האדם העובד: כאשר יהודי לומד תורה או מקיים
42 מצוה הרי הוא שקוע בדבר שבקדושה²², והוא מעל לעניני
43 העולם. ואילו כאשר הוא עסוק בעניני הרשות שלו, אף
44 אם הוא עושה זאת לשם שמים, עדיין אלה הם "מעשיך"
45 ו"דרכיך", עדיין אלה הם עניני רשות, שהאדם מתאוה
46 להם מצד גופו וקיומו וחיותו, מצד נפשו הבהמית.

47 לפי הסבר זה מתגברת השאלה המוזכרת לעיל (בסעיף
48 א) "ומה טעם פתח בבראשית?" אם עבודת הכיבוש אכן
49 נחותה מן התורה והמצוות, אמנם, הכרחי לכתוב אותה
50 בתורה, כדי שידעו שיש צורך בעבודה זו, וקיומה אינו
51 כ"לסטים" – אך כיצד ייתכן שזאת תהיה ההתחלה
52 והפתיחה של התורה, והרי הסדר בתורה מצביע גם על
53 הסדר בחשיבות?

ד.

עבודה של "בראשית ברא" – שלימות ותכלית הבריאה
54 אחד ההסברים שניתן לומר על כך הוא:
55 אמנם, עבודת הכיבוש – הנקראת בלשון החסידות
56 "עבודת הבורים" – נחותה מלימוד התורה ומקיום
57 המצוות בסדר הדרגות, כדלעיל, אך למרות זאת, התכלית
58 העליונה בבריאת העולם היא 'נתאוה הקדוש-ברוך-הוא

1 מכך ניתן להסיק, ש"פתח בבראשית" אינו רק מענה
2 לאומות העולם, אלא ענין זה חשוב גם לישראל עצמם,
3 בתורתם ובעבודת ה' שלהם.
4 ובכך ניתן להבין גם את הסיבה לכך, שבפסוק המובא
5 במאמרו של רב יצחק, "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם
6 נחלת גוים" אין מוזכר שזהו מענה לאומות העולם, אלא
7 "הגיד לעמו". כלומר, "כח מעשיו הגיד לעמו" חשוב
8 לישראל עצמם¹³, כדי שישראל לא יחשבו שעל ידי כבשם
9 את "ארצות שבעה גוים" הם "לסטים", ולכן מספרים לנו
10 מיד בתחילת התורה ש"בראשית ברא אלקים".

ג.

המשמעות הרוחנית של "כבשתם ארצות..."
11 הדברים יובנו לפי ההסבר הפנימי של ה"צמח צדק"¹⁴
12 למאמר זה:
13 המשמעות (הרוחנית) של "כבשתם ארצות שבעה
14 גוים" היא ה"כיבוש" – עבודתם של ישראל בארצות
15 ובעולם בכלל¹⁵: כאשר ישראל "כובשים" – לוקחים
16 ומנצלים את דברי הרשות של העולם לשם שמים, הם
17 מוציאים אותם מכלל "גויות" וחולין, והם נעשים:
18 תשמישי קדושה, דבר שבקדושה, קדושה, ואף – קדשי
19 קדשים.
20 על כך טוענים הגוים "לסטים אתם": דברים אלו
21 הנמצאים תחת ממשלת הגוים, הם לטענת האומות, עניני
22 חולין, ושייכים להם, כנאמר במדרש¹⁶, שיעקב ועשו חלקו
23 ביניהם את העולמות, יעקב נטל את העולם הבא, ועשו
24 את העולם הזה, ולפיכך, לטענת אומות העולם, עבודת
25 הכיבוש – שבאמצעותה "מרחיב גבול הקדושה"¹⁷ – היא
26 "גזילה".

27 התשובה על כך היא: "בראשית ברא אלקים". "ממך
28 הכל"¹⁸ – "כל הארץ של הקדוש-ברוך-הוא היא, הוא
29 בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו": הימצאותם של דברים

(13) ראה גם לקו"ש ח"י ע' 1 הערה 8.

(14) אוה"ת בא ע' רסב (ע"פ עמק המלך בתחלתו). וראה ד"ה כי ידעתי תרפ"ד.

(15) ראה בארוכה בכ"ז לקו"ש שם (ע' 2 ואילך).

(16) סדר אליהו זוטא פי"ט. יל"ש תולדות רמז קיא.

(17) ראה עמק המלך שם. וראה מאור עינים ר"פ תולדות. הובא ונת'

באוה"ת שם (כרך ד תשצט, בא ואילך).

(18) דה"א כט, יד.

(19) ראה גם רמ"ז לוח"ב (מ, ב). הובא ונת' בד"ה זה היום תרצ"ד

(בסה"מ קונטרסים ח"ב) פ"ד.

(20) ראה אוה"ת בא שם, דתורה ענינה המשכת אור א"ס מלמעלה

המצמצום, משא"כ סיפור מע"ב – אחר הצמצום. וראה הערה הבאה.

(21) ראה ד"ה וירד תרס"ב וד"ה בראשית ברא תש"ה (פ"ל), שהביור שמדברי הרשות מגיע רק בבחי' "לבוש מלכות", ודוקא ע"י המצוות ממשיכים בחי' "כתר מלכות" (ראה גם תו"א צא, סע"ב. שערי אורה סד, א).

(22) ראה תניא פמ"ו (סו, א). ולהעיר מלקו"ש [המתורגם] חט"ו (ע'

263) דכל קיום המצוה – גם אם צ"ל (לפני זה) כפיית היצר – הוא בבחי'

צדיק. ע"ש.

32 עבודה רוחנית של "כל מעשיך לשם שמים" ו"בכל דרכיך
 33 דעהו", וכמובן - לימוד התורה וקיום המצוות.
 34 (ב) דברים האסורים שחיותם היא משלוש קליפות
 35 הטמאות לגמרי שאין בהם טוב כלל. גם בדברים אלו יש
 36 ניצוץ קדושה המהוה ומחיה ומקיים אותם, שהרי כל דבר
 37 קיים רק על ידי הקדושה, אלא שאור הקדושה של
 38 הניצוצות מוסתר בהם לגמרי²⁹,
 39 אפשר (ולא על דרך הרוב, שבזה התורה מדברת)
 40 לזככם רק באופן יוצא מן הכלל על ידי ביטול ברוב
 41 ובששים³⁰, וזוונות נעשו כזכויות על ידי תשובה מאהבה³¹,
 42 וכדומה,
 43 אבל בדרך כלל, אין הם יכולים להזדכך ולעלות
 44 לקדושה, ולכן הם דברים האסורים.
 45 ולפי זה יש לומר שהטענה העיקרית של "לסטים
 46 אתם" ברוחניות מכוונת כלפי דברים אלו, אשר לגביהם
 47 יש מקום לטענה זו לפי התורה, כי יהודי הנוהג בדרך
 48 התורה אינו קשור לבידוד הדברים האסורים, אלא צריך
 49 להיות "סוד מרע" - לדחות את האיסורים³². כלומר, לפי
 50 התורה אין דברים אלו כביכול, ברשותו של יהודי, אלא
 51 הם ברשות ה"קליפה".
 52 ולפיכך, אילו "בראשית" היה כתוב לאחר "החודש"
 53 [ואף יותר מזה: "לא היה צריך להתחיל את התורה אלא
 54 מהחודש הזה לכם" - מצד התורה עצמה נדרש שהתחלתה
 55 תהיה ב"החודש"], היה יוצא, שהיתה קיימת עבודת כיבוש
 56 ו"בידורים" רק בדרך של לימוד התורה וקיום המצוות, ואז
 57 היה הענין של "כבשתם ארצות שבעה גוים" (הכולל את
 58 זיכוך הניצוצות של שלוש קליפות הטמאות³³), בגדר
 59 גזילה.

.)

**"כתב מבראשית" - עניני רשות; "פתח בבראשית" -
 דברים אסורים**

60 טענה זו מתורצת בכך ש"פתח בבראשית": אמנם,
 61 מצד התורה אין הניצוצות שבדברים האסורים יכולים

1 להיות לו דירה בתחתונים²³. והכוונה היא, כביאורו של
 2 אדמו"ר הזקן²⁴, לתחתון "שאין תחתון למטה הימנו".
 3 ומטרה זו מתממשת על ידי עבודת הבידורים ביתר עומק
 4 מאשר על ידי לימוד התורה וקיום המצוות, כי דוקא
 5 באמצעותה נעשית דירה לה' גם בדברי הרשות של האדם,
 6 שהם "תחתונים" ממש²⁵.
 7 בדומה לכך יש מעלה בעבודה זו בנפש האדם -
 8 שבעבודת הבידורים על האדם להשקיע כוחות נפש
 9 עמוקים יותר מאשר בלימוד התורה ובקיום המצוות: כדי
 10 להגיע לכך, שגם כאשר אין נמצאים בארבע אמות של
 11 קדושה, עד אשר כל עניני הרשות נעשים רק "לשם
 12 שמים", ואף נעלה מכך - "בכל דרכיך דעהו", יש להיות,
 13 בפשטות, יראי שמים יותר. לשם כך הכרחי להגיע
 14 להתקשרות חזקה יותר של הנשמה אל הקדוש-ברוך-הוא,
 15 אשר לא תיחלש גם בעת העיסוק בעניני העולם²⁶.
 16 וזהו הטעם לכך ש"פתח בבראשית"²⁷ - כי שלימות
 17 ותכלית המטרה של הבריאה, עשיית דירה בתחתונים, שאין
 18 תחתון למטה הימנו, מתבצעת על ידי עבודת הבידורים,
 19 עבודה של "בראשית ברא".

ה.

הטענה "לסטים אתם" היא לגבי הדברים האסורים

20 אך אין די בהסבר זה, כי מן הנאמר בהמשך "ומה
 21 טעם פתח בבראשית... שאם יאמרו אומות העולם..."
 22 מובן, שאילולא "פתח בבראשית", גם אילו היה הענין של
 23 "בראשית" מופיע מאוחר יותר בתורה, היה עדיין מקום
 24 לטענת האומות "לסטים אתם", כאמור לעיל (בסעיף א).
 25 אך לפי האמור לעיל יוצא, שלא "פתח בבראשית" כדי
 26 לשלול את הטענה "לסטים אתם", אלא רק כדי להקדים
 27 ולהדגיש את מעלה עבודת הבידורים - בראשית ברא -
 28 על פני מעלת עבודת התורה והמצוות - "החודש".
 29 דבר זה יובן לפי הידוע, שבעניני העולם יש שני
 30 סוגים²⁸:
 31 (א) דברי הרשות, ש"כיבושם" וזיכוכם הוא על ידי

(23) תניא רפ"ו. ע"פ תנחומא נשא טז. ועוד.

(24) תניא שם.

(25) ראה גם לקו"ש שם ע' 263.

(26) ראה בארוכה לקו"ש שם (ואילך) שהוא ע"ד מעלת הבע"ת לגבי הצדיק. ע"ש.

(27) ראה גם ד"ה בראשית ברא תשל"ח פ"ג (נדפס בלקו"ש ח"כ ע' 263).

(28) ראה תניא פ"ו. ובכ"מ.

(29) ראה סה"מ עת"ר ע' קג. המשך תער"ב פרק שעד.

(30) אבל אין מבטלין איסור לכתחילה (שו"ע יו"ד סצ"ט ס"ה).

(31) יומא פו, ב. וראה בארוכה דר"מ צ קצא, א ואילך. ועוד.

(32) ראה לקו"ת שה"ש (ו, ד) "לא יעלה הניצוץ כו' רק נדחה לחוץ כו'".

(33) להעיר ממהז"ל (רש"י אחרי יח, ג) מתו"כ עה"פ "שאותן עממין שכבשו ישראל מקולקלים יותר מכולם".

ז.

הנחה לביורו הדברים האסורים ניתן לישראל ממקור נעלה

וזהו ההסבר לדברי רבי יצחק "ומה טעם פתח
בבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת
גוים":³³

לבני ישראל ("עמו") נמשך ("הגיד" לשון המשכה³⁹)
ונמסר "נחח מעשיו"⁴⁰, הכוח (וניצוץ) אלקי שיש ב(כל)
"מעשיו".³⁷

שהרי ישראל וקודש־ברוך־הוא כולא חד, יותר מאשר
התאחדות התורה עם הקדוש־ברוך־הוא, כדברי חז"ל⁴¹,
ש"ישראל קדמו" לתורה, ולכן ניתן לישראל הכח של
"הקדוש־ברוך־הוא" (שמעל לתורה) לענין התשובה
שבאמצעותו וזונות נעשו לו כזכויות⁴².

אך כיון שעבודת האדם היא בסדר ובהדרגה, כך גם
בענין התשובה:

בתחילת העבודה, כאשר דרגת התשובה באדם עצמו
היא באופן שהוא חש שעליו להתנתק מן הרע, הרי
התשובה בתחושתו היא בדומה ל"גזילה" – עליו "לגזול",
כביכול, ענין השייך לרשות הקליפה.

אך לאחר מכן, כאשר הוא מגיע לדרגה הנעלית יותר
בתשובה – "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"⁴³, הוא
חש בתשובתו מעין שיבה לרשורו ומקורו עד ל"האלקים
אשר נתנה" – רשורו ומקורו הראשון, כי מאיר בו שורש
נשמתו כפי שהוא מאוחד עם "האלקים אשר נתנה" –

כך גם לגבי בירור ניצוצות הקדושה שבדברים
האסורים על ידי תשובתו, שאז אין זה ענין של "גזילה",
אלא "ממך הכל".

והירידה של הניצוצות בכלל היתה מלכתחילה לצורך
העליה – סותר על מנת לבנות – שהיהודי ישיב ויעלה
אותם לרשם ומקורם על ידי תשובה.

1 "להתברר", אך מצד הקדוש ברוך הוא עצמו, שמעל
2 לתורה, ניתן הכח לעשיית תשובה, ותשובה מאהבה גורמת
3 לכך שהזדונות נעשים כזכויות³¹. כמאמר חז"ל³⁴, שרק
4 כאשר "שאלו להקדוש־ברוך־הוא: חוטא מה עונשו? אמר
5 להם: יעשה תשובה ויתכפר לו", (ולא כך כאשר "שאלו
6 לתורה"³⁵), ועל ידי כך "מתבררים" גם ניצוצות אלו.

7 שהרי משום ש"ממך הכל", גם הדברים האסורים הם
8 ב"בעלותו" של הקדוש־ברוך־הוא, וקיומם וחיותם הם
9 באמצעות ניצוצות הקדושה שבהם. וכיון שעצמותו יתברך
10 נעלית מהגבלות של העלם וגילוי, הרי גם ניצוצות קדושה
11 אלו, שבהם האור האלקי מוסתר לחלוטין, מאותדות עם
12 הקדוש־ברוך־הוא, ומשם נובע הכוח לעשות תשובה
13 ולזיכון ניצוצות אלו ולהתעלם לקדושה.

14 אך משום "ותורה אור" – משום שגילוי כל עניני
15 הקדושה הוא באמצעות התורה, כולל הענינים אשר
16 כשלעצמם הם מעל לתורה, נאמר והובהר גם ענין
17 התשובה, בירור הניצוצות של הדברים האסורים, על ידי
18 התורה³⁶.

19 וזהו ההסבר להבדל שבין שני הניסוחים של מאמר
20 רבי יצחק, אשר הובאו לעיל בסעיף א' – (א) "מה טעם
21 כתב מבראשית", (ב) "ומה טעם פתח בבראשית": לגבי
22 בירור דברי הרשות די אילו "כתב מבראשית", שענין זה
23 יכתב בכלל בתורה. כי אמנם גם לעבודה זו יש יתרון על
24 פני עבודת התורה והמצוות, אך התורה עצמה נותנת לכך
25 מקום ואף מחייבת זאת.

26 אבל בירור הדברים האסורים אינו על פי תדד התורה
27 כלל, כי אף האומר אחטא ואשוב, עובר עבירה ומתחייב
28 בעונש בהתאם לפגם³⁷, כי הוא פוגם – ולכן, לגבי ענין
29 זה של כיבוש ארצות שבעה גוים הכרחי שהדבר יכתב
30 בפתיחת התורה. כי הכוח לבירור זה נובע מדרגה שמעל
31 לתורה³⁸, ולכן מופיע ענין זה בתורה עצמה כהתחלה
32 ופתיחה לתורה.

סצ"ד.

(40) ראה גם לקו"ש ח"י ע' 6 בדיוק תיבת "כח".

(41) ב"ר פ"א, ד. תדבאר פי"ד. וראה לקו"ת ש"ה ש"ט, יט, ביג. ובכ"מ.
(42) ע"פ המבואר בפנים (דפתיחת התורה היא במעלת ישראל
שלמעלה מתורה המתבטאת בענין התשובה) יובן ג"כ קישור התחלת
התורה (ופרש"י) לסיומה, שמדובר ע"ד מעלת התשובה – "אשר שברת
– ישר כחך ששברת" (ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 249
ואילן). ולהעיר ג"כ מלקו"ד ח"ד (תקעז, א"ב) דד' שיטין פנויות בס"ת
הר"ע פשיטות העצמי שבכנ"י.

(43) קהלת יב, ז. לקו"ת ר"פ האזינו. ובכ"מ.

(34) פסיקתא דר"ב פ' שובה. יל"ש תהלים מזמור כה. וראה ירושלמי
מכות פ"ב ה"ו.

(35) כי אף שגם (מענה דתורה) – "יביא אשם" צ"ל עם התשובה
דוקא – הנה ע"פ מענה דתורה מועילה התשובה רק שהזדונות ייעשו
כשגגות (ולא נתכפרו לגמרי) ואח"כ "מהני הקרבן שע"י הקרבן מתכפר
השוגג" (אזה"ת יו"כ ס"ע א'תקנו ואילן. ועוד).

(36) ראה גם המשך תער"ב ח"ג ע' א' תח.

(37) תניא ספכ"ד בהגה"ה.

(38) ע"ד שתשובה מכפרת גם על ביטול תורה ועד שנעשה לו זכויות.

(39) אור"ת להה"מ תהלים עה"פ (עב, ג). שם ח"ש (י, ד). לקו"א

1 ולכן (גם) צדיקא אחבי בתיובתא (=הצדיקים ישובו
 2 בתשובה), ובהוראת חז"ל לכל יהודי ולגבי כל יום⁴⁵: כל
 3 ימיו בתשובה.
 4 (משיחת ש"פ ויקרא תש"מ)

1 ועל ידי כך מתעלה היהודי לדרגה הנעלית של תשובה,
 2 שבמקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין
 3 לעמוד בו⁴⁴.

(45) שבת קנג, א.

(44) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד. כדעת ר' אבהו ברכות לד, ב. וראה
 סה"מ תש"ט ע' 183 בהערה.

המשך ביאור למס' קידושין ליום שני עמ' א

1 הקרבנות שבאים לכפר, והמכשיר והמכפר הללו הם **מִכְבָּשִׁים**,
 2 שהם נעשים בעזרה. וְנֹאמַר עוד בתורה **מִכְשִׁיר** - ציפורי מצורע
 3 הבאים להכשיר את המצורע ולהתירו להיכנס לתוך המחנה,
 4 וּמִכְבָּשׁ - עגלה ערופה הבאה לכפרה שנאמר (דברים כא, ח) 'כִּפֵּר
 5 לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, והמכשיר והמכפר הללו הם כְּחוּץ, שהם נעשים
 6 מחוץ לעזרה. ויש ללמוד שדינם של המכשיר והמכפר בחוץ שווה
 7 לדינם של המכשיר והמכפר בפנים. מֵה - כמו שבמִכְשִׁיר וּמִכְבָּשׁ
 8 הָאֵמוּר בְּפָנִים, שהם אשם מצורע (מכשיר בפנים), ושאר הקרבנות
 9 ומכפר בפנים, עֲשֵׂה בּוֹ - השוואת התורה **מִכְשִׁיר** בְּמִכְבָּשׁ - שדינו
 10 של אשם מצורע המכשיר, שווה לכל הקרבנות. אִם מִכְשִׁיר וּמִכְבָּשׁ
 11 הָאֵמוּר כְּחוּץ - ציפורי מצורע (מכשיר בחוץ) ועגלה ערופה ומכפר
 12 בחוץ עֲשֵׂה בּוֹ - השוואת התורה **מִכְשִׁיר** בְּמִכְבָּשׁ, ודינם של ציפורי
 13 מצורע שהם 'מכשיר', כדינה של עגלה ערופה שהיא 'מכפר'.
 14 שכמו שעגלה ערופה אסורה בהנאה כבר מחיים, משעת ירידתה
 15 לנחל, כך גם ציפורי מצורע אסורים בהנאה מחיים, משעת לקיחה.
 16 והרי שלתנא דבי רבי ישמעאל ציפורי מצורע אסורות מחיים,
 17 כעגלה ערופה. והוא חולק על רבי יעקב ורבי שמעון. וריש לקיש
 18 סובר כמותו, ומבאר שזמן האיסור שלהן תלוי בשעת
 19 לקיחה. הגמרא חוזרת לדון בדברי הברייתא שהובאה לעיל. וְנֹאמַר,
 20 נאמר בתורה (דברים יד, יא) 'כָּל צִפּוֹר מִהָרָה תֹאכְלוּ, ומלשון 'כל'
 21 דרשו לְרֵבּוֹת אֵת הַצִּפּוֹר הַמְשׁוֹלַחַת שמוותרת באכילה. ובהמשך
 22 נאמר (שם יד, יב) 'וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם, ומלשון 'אשר' דרשו
 23 לְרֵבּוֹת אֵת הַצִּפּוֹר הַמְשׁוֹלַחַת שאסורה בהנאה. שואלת הגמרא,
 24 וְאִיפּוֹךְ אֵת - מדוע לא נהפוך את הדרשות, ונלמד מן הפסוק 'כל
 25 ציפור טהורה תאכלו' לרבות את השחוטה שהיא מותרת
 26 באכילה, ומן הפסוק 'וזה אשר לא תאכלו מהם' נלמד לאסור את
 27 הציפור המשולחת. ומנין לברייתא להתיר את המשולחת ולאסור
 28 את השחוטה.
 29 מתרצת הגמרא, אֵמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי לֹא מְצִינּוּ
 30 בשום מקום פְּעֻלַּי חַיִּים שְׁאֵסוּרִים איסור עולם בעודם חיים, לפיכך
 31 אין זה מסתבר שהציפור המשולחת תהא אסורה באכילה בעודה
 32 חיה. ויש לומר שהפסוק האוסר 'וזה אשר לא תאכלו' בא לאסור
 33 את השחוטה, והפסוק המתיר 'וכל צפור טהורה תאכלו' בא
 34 להתיר את המשולחת. הגמרא מקשה על דברי רבי יוחנן שאמר
 35 בשם רבי שמעון בר יוחאי שלא מצינו בעלי חיים שאסורים:
 36 מִתְּקִיף לָהּ - מקשה רב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, וְלֹא - וכי לא מצינו
 37 שבה להכשיר את המצורע ולהתירו לאכול בקדשים, שכל זמן
 38 שלא הביא אשמו אינו אוכל בקדשים, ונאמר בתורה **מִכְבָּשׁ** - שאר

1 צריך לקחת שתי ציפורים אחרות. וְהַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה הָרִאשׁוֹנָה
 2 מוֹתֵרֶת בְּהִנְנָהּ, ואף שחיטה אסורת את הציפור, מכל מקום זו
 3 היא שחיטה שאינה ראויה, ואינה אסורת. מקשה רבי יוחנן וְאִי
 4 סִלְקָא דְעִתְקָה כמו ריש לקיש שהציפור השחוטה כבר מְחִיִּים משעת
 5 הלקיחה אֲסוּרָה, אם כן הציפור השחוטה הָרִאשׁוֹנָה, אֲמַאי מוֹתֵרֶת
 6 בְּהִנְנָהּ, הרי שמא נאסרה כבר בשעת לקיחה, ולא הותרה. מתרצת
 7 הגמרא: אֵמַר לִיה רִישׁ לְקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן, אין המשנה שם עוסקת
 8 באופן שאין אנו יודעים אימתי נטרפה, וייתכן שהיתה ראויה
 9 בשעת לקיחה. אלא הֲכֵא הָכֵא מְאִי עֲקִינָהּ, כְּגוֹן שְׁנִמְצָאת טְרִיפָה כְּגִי
 10 מְעִיקָה, שאז יודעים אנו בוודאי שהיתה טריפה כבר בשעת לקיחה,
 11 ולפיכך היא מותרת עתה בהנאה. כיוון דְּבִשְׁעַת הַלְקִיחָה לֹא הָלַ
 12 עָלָה קְדוּשָׁתָה בְּלָל, כיוון שלא היתה ראויה. קושיא שלישי: אִתְּיָבִיהּ
 13 רַבִּי יוֹחָנָן לְרִישׁ לְקִישׁ, שנינו בתוספתא (נגעים פ"ח ה"ח) שְׁחִיטָה -
 14 את הציפור המיועדת לשחיטה שְׁלֹא בְּאוֹזֵב וְשְׁלֹא בְּעֵץ אֲרִזִּים ==
 15 וְשְׁלֹא בְּשֵׁנֵי תוֹלְעָתָה, רַבִּי יַעֲקֹב אֹמֵר הוּאִיל וְהוֹקֵצָה הַצִּפּוֹר
 16 הַשְּׁחוּטָה לְמִצְוַתָּהּ - לטהרת המצורע, לפיכך אֲסוּרָה הַשְּׁחוּטָה
 17 בהנאה אף שלא נשחטה כמצוותה. ואילו רַבִּי שְׁמַעוֹן חוֹלֵק וְאֹמֵר,
 18 הוּאִיל וְנִשְׁחִטָה שְׁלֹא בְּמִצְוַתָּהּ, שהרי שחטה שלא באוזב ושלא
 19 בעץ ארז ושלא בשני תולעת, לפיכך הרי היא מוֹתֵרֶת.
 20 מבארת הגמרא: עַד כָּאֵן לֹא פְּלִיגֵי רַבִּי יַעֲקֹב וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אֵלָּא לְגַבִּי
 21 שחיטה שאינה ראויה, מִר - רבי יעקב כָּבֵר שְׁחִיטָה שְׁאִינָה רְאוּיָה
 22 למצותה, כְּגוֹן צִפּוֹר זו ששחטה שלא באוזב ושלא בעץ ארז
 23 ופסולה לטהרתו, שְׁמָה שְׁחִיטָה - נחשבת שחיטה לגבי איסור
 24 הנאה, והציפור נאסרת בשחיטה זו. וְיָמַר - רבי שמעון כָּבֵר
 25 שְׁחִיטָה שְׁאִינָה רְאוּיָה לְקִיּוּם מִצְוַתָּה לֹא שְׁמָה שְׁחִיטָה - ואין
 26 הציפור נאסרת מחמת שחיטה כזו. אמנם דְּבִלְוֵי עֲלֵמָא מִיָּהָא -
 27 כולם מודים שְׁמִיִּים לֹא מִיתְּפָרָא - שלא נאסרה הציפור מחיים,
 28 וכל הנידון הוא אם היא נאסרת בשחיטה שאינה ראויה או לא.
 29 והרי ששניהם סוברים שאין הציפור נאסרת אלא משעת שחיטה.
 30 וקשה על ריש לקיש הסובר שהציפורים נאסרות כבר משעת
 31 לקיחה. מתרצת הגמרא, תַּנְיָא הִיא - מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש
 32 מאימתי הציפורים נאסרות זו מחלוקת תנאים. רבי יעקב ורבי
 33 שמעון אכן סוברים שהן נאסרות רק משעת שחיטה, וכמותם סבר
 34 גם רבי יוחנן. אמנם יש תנא החולק וסובר שציפורי מצורע
 35 נאסרות מחיים, והיא הברייתא המובאת לעיל, דְּתַנָּא דְּבִי רַבִּי
 36 יִשְׁמַעְיָל, נֹאמַר בתורה בפרשת הקרבנות, מִכְשִׁיר - אשם מצורע,
 37 שבא להכשיר את המצורע ולהתירו לאכול בקדשים, שכל זמן
 38 שלא הביא אשמו אינו אוכל בקדשים, ונאמר בתורה **מִכְבָּשׁ** - שאר

ילקוט לוי יצחק על התורה

ותפילין של יד הוא בחי' רחל, ושם הקטנה רחל'.
והוא, ע"ד ההפרכ' בין האל"ף ב"ת דאל אדון כו',

ו"לאה" ה- גדולה מרמז לבחי' בינה (מחשבה), ו"רחל" ה- קטנה מרמז לבחי' מלכות (מעשה).

וראה אור התורה פרשת בהעלותך עמוד שצו וז"ל: איתא במדרש דלאה נק' גדולה ע"ש שגדולה במתנותי' כהונה לעולם מלוכה לעולם וכמו ודוד עבדי (שיצא משבט יהודה) נשיא להם לעולם כו' אבל רחל נק' קטנה שקטנה במתנותי' כי מלוכה דשואל לא נמשכה כו', ובהר (חלק ג' - רעיא מהימנא - דף רמד, ב) איתא שם ה' גדולה לאה ושם ה' קטנה רחל והוא בחי' ה' הראשון דשם הוי' שנק' גדולה כי הוי' ראשונה יש בו יו"ד (בכתיבתו יו"ד בתחלה וממנו נמשך הה') ובחי' היו"ד הוא שיש בו קצו ש"י שהוא הכתר שעז"נ אני ה' לא שניתי וע"כ נק' גדולה במתנותי' במדרש כנ"ל אבל ה' אחרונה הוא שמקבל מבחי' וי"ו שהוא בחי' היסוד וי"ו זעירא הנ"ל וע"כ נק' קטנה במתנותי', ע"ש. ובפ' בשלח עמוד תסח וז"ל: בת"א פרשת וישב (כט, ד) סוף ד"ה בכ"ה בכסלו ושם ה' קטנה רחל היינו בחי' מלכות ה' אחרונה של שם הוי' שהיא בחי' ממלא כל עלמין המתלבשת בגבולים ומצרים והיא בחי' הדבור ה' מוצאות הפה כו', ולפ"ז ה' גדולה היינו ה' ראשונה דשם הוי' שהוא בחי' מחשבה עילאה סובב כל עלמין כנודע מענין כי לא מחשבותי מחשבותיכם כו', ועיין ברבות ויצא פרשה ע' בענין הגדולה גדולה במתנותי' כהונה לעולם כו', ר"ל שנמשך מבחי' אני הוי' לא שניתי ע"כ אין הפסק להחמשכה והיינו כי בבניה הנק' ה' עילאה שם התגלות עתיק כו' משא"כ המלכות מקבלת מועיר ע"כ ה' קטנה כו'. עיי"ש.

ועיין לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד קצו, דלאה רומז על המצה החלק הגדול, - האפיקומן, שהוא צפון "עלמא דאתכסיא", נגד לאה, וחלק הפרוסה החלק הקטן - נגד רחל, ועיין שם בעמוד רל דחלק הקטן מרמז על הוויית אביי ורביא - נגלה דתורה בחי' גליא שבתורה, וחלק הגדול מרמז לפנימיות התורה דיתגלה לעתיד ע"ש. לעיל סי' לא. כז.

(4) ראה גם לקמן סי' צו. קיד. קטז. קכה. קלא.

(5) ראה ביאורי הוהר להצמח צדק ח"א ע' תקסו וז"ל: ידוע דאותיות גדולות הן בבחי' בינה, ואותיות בינוני' בז"א, ואותיות הקטנים במל', והיינו, לפי שבבינה הוא רבוי האור שנק' רחובות הנגר שמתפשטת בהרחבה והתפשטות והעיקר מפני שהתגלות עתיק הוא בבניה ולכן נקראת עוה"ב, וע"כ גם האותיות דבינה שהם בחינת אחוריים הם בהתפשטות והרחבה לכך המה רברבן בתמונה שבכתב, משא"כ האותיות שבמלכות שמקבלת מועיר אנפין ולא כמו בבניה שמקבלת מא"א ועתיק כנ"ל, וזהו ענין ותקנא רחל באחותה ע' זהר ר"פ תרומה

מז - והיה לאות ע"ל ידכה ולטומפת בין ענין כי
בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים

צו

טעם דתפילין של ראש הוא ד' בתים והקשר דיור אות ד'
הוא גדול, ובתפילין של יד הוא בית א' והקשר דיו"ד הוא
קטן

בתפילין של ראש יש ד' בתים², והד' הקשר דתפילין
של ראש הוא גדול, ע"ד הד' רבתי דאחד.

ובתפילין של יד הוא בית אחד, והקשר דיו"ד הוא קטן.
והטעם:

תפילין של ראש הוא בחי' לאה³, ושם הגדולה לאה,

(1) בסימן זה יבואר:

(א) למה בתפילין של ראש יש ד' בתים, ובתפילין של יד בית אחד,
(ב) ה"קשר" בתפילין של ראש אות ד' הוא גדול, ובתפילין של יד הקשר
דיו"ד הוא קטן?
ראה גם לעיל סי' צה. לקמן סי' צו.

(2) ד' בתים .. בית אחד: ראה ספר המאמרים - בשעה שהקדימו
ה'תער"ב חלק ג' עמוד א'שם וז"ל: דתש"י שהן בבית א' היינו הידיעה
בדרך כללית עדיין כו', ובתש"ר הן ד' בתים הוא הידיעה בבחי' פרטית
כו', וכמ"ש בוהר וארא דכ"ה ע"א שמתחלה צ"ל הידיעה באלקות
בדרך כלל דאיהו שליט על כולא וברא עלמין כו', ואח"כ צ"ל הידיעה
בדרך פרט להבין והשיג הענין האלקי כו', והוא ע"ד עיגולים ויושר
שמכו' בלק"ת פ' שלח (לו, ג) בד"ה טובה הארץ, כמו בקבלת איהו
שכל בתחלה מקבל את השכל בדרך כללות ואינו מבין את הענין
לעמוד על כל חלקי השכל והסברות כו', ואח"כ מתבונן בהשכל ויורד
לעומקו של הענין ומשיגו הטיב כו', וכמו"כ תש"י שהן מוחין דנוק'
הוא הידיעה בבחי' כללות עדיין שאין זה ידיעה והשגה ממש כו',
ותש"ר הן מוחין דז"א והוא הידיעה בפרטיות בבחי' השגה ממש כו'
(ועמ"ש במ"א דעיגולים הוא עד"מ דירים אלמים כו').

ובמ"א (בדרוש התפילין) מכו' דתש"י הוא השכל וההשגה שבעולם
והיינו בחי' ד"ת כו' ובד"כ ההשגה בבחי' האלקות המתלבש בעולם
והוא בחי' ממכ"כ עו', ותש"ר הוא באלקות שלמעלה מהעולמות ובחי'
ד"ע כו' עיי"ש.

(3) ויצא כט, מז. שם הגדולה לאה שם הקטנה רחל", ראה זוהר חלק ג'
- רעיא מהימנא - דף רמד, ב. פירושו: ראה אגרת התשובה פ"ד, דהד'
אותיות דשם הוי' הם: אות י' חכמה (אמונה), ה' ראשונה בינה (שכל),
אות ו' ששה מדות (ז"א), ה' אחרונה מלכות (בחי' דיבור ומעשה).

והניף ידו על הנהר עיי"ש.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד רמד

אדון שאומרים בשבת הם תיקונים של עולם העליון שהוא הבינה, והשבתים (של) א"ל ברוך (גדול דעה שאומרים בחול) תקוין **דעלמא תתאה** (הם התיקונים של עולם התחתון שהוא המלכות), **דאינון כ"ב אתוון זעירין** (שיש בה כ"ב אותיות קטנות, שבר"ת א"ל 'ברוך' גדול 'דעה וכו' שבמלכות).

בגין דאית אתוון רברבין ואתוון זעירין (לפי שיש אותיות גדולות בתורה ואותיות קטנות, ומפרש) **אתוון זעירין מעלמא תתאה** (אותיות קטנות הם מהמלכות שהוא סוד עולם התחתון), **אתוון רברבין מההוא עלמא דאתי** (אותיות גדולות הם מהבינה סוד עולם העליון שהיא עולם הבא). **שבחא דשבת** (כגון השבת של שבת), **דאינון אתוון דשבח** (שהם האותיות של השבת) **א"ל אדון על כל המעשים, 'ברוך ומבורך בפי כל נשמה, אליו אתוון בהמש המש תיבין** (אלו האותיות הם מתפשטות בחמש חמש תיבות, כי בכל אות יש חמש תיבות), **דאינון חמשין תרעין דעלמא דאתי** (שהם כנגד חמשים שערים של עולם הבא שהוא הבינה) עיי"ש.

(7 לקוטי תורה פ' צו יז, ב.)

שבעלמא עלאה שהוא בארוכה אתוון רברבין, ואל"ף ביי"ת דאל ברוך שהוא בקצרה אתוון זעירין שבעלמא תתאה בזה"ק פ' תרומה דף קלב ע"א, ועיין בלקוטי תורה בד"ה

דקב"ו ע"ב וגם היא בחי' לבנה שנתמעט אורה, והיא תכלית וסוף כל דרגין להיות מקור לנבראים בעלי גבול ולכן נקראת הקטנה רחל ה' קטנה כמ"ש בת"א [כט, ד] סד"ה בכ"ה בכסלו וזהו ענין בהבראם ה' זעירא, משא"כ ה' גדולה לאה כו', לכן גם האותיות שלה הם אתוון זעירין בעמצום וקטנות וכו'.

ואותיות בינונים הם בו"א שהוא ממוצע בין אתוון רברבין לאתוון זעירין, שלגבי המלכות הרי האותיות גדולים כי זהו ענין יחודא עילאה ולגבי אתוון רברבין דע"ק הרי זו"א נחשב כמו יח"ת, כי זו"א לגבי עתיקא כאלקים חשוב כמ"ש [לקו"ת דרושים לשבת שובה סה, ד] בביאור ע"פ שובה ישראל, וזהו ענין ההפרש בין אלפא ביתא דאל ברוך שאומרים בחול ובין אלפא ביתא דאל אדון שאומרים בשבת כמ"ש בזהר תרומה דקל"ב ע"א והיינו שלפי שבשבת נמשך א"ב דאתוון רברבין לכן מכל אות נמשך ה' תיבין משא"כ מאתוון זעירין ועיין בזהר בראשית ד"ג ע"א, עיי"ש.

(6 וז"ל: אינון תיקוין דעלמא עלאה א"ל אדון (אלו השבתים של א"ל

המשך ביאור למס' קידושין ליום שני עמ' 1

24 ולומר מה לְשָׁלִי בְשֶׁלְךָ – שוחט קדשים בחוץ שֶׁכֵּן עָנוּשׁ בְּרַת, והרי
25 שהוא חמור, ושמא לפיכך יש בהם גם איסור הנאה. מה שאין כן
26 השוחט חולין בעזרה שאנו יודעים שאינו חייב כרת, שמא אין
27 בהם גם איסור הנאה.
28 הגמרא מביאה מקור אחר לכך שחולין שנשחטו בעזרה אסורים
29 בהנאה. אֵלָּא אִמְרַת אֲבִי, איסור ההנאה בחולין שנשחטו בעזרה,
30 נלמד מִהַקָּא, ממה שלמדנו בברייתא, נאמרו בתורה בפרשת
31 הקרבת השלמים שלושה פסוקים, וְשָׁחֲטוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד
32 (ויקרא ג ב). וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד (שם ח). וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ
33 לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד (שם יג). תִּלְתָּא קְרָא יְתִירֵי – שלושה מיעוטים
34 הללו מיותרים הם, שלשון זו של 'ושחטו' ושחט אותנו' באה
35 למעט, ולומר שדווקא אותו תשחט פתח אהל מועד, ולא אחר.
36 ויש להבין מדוע יש צורך בשלושה מיעוטים, ומה תלמוד לומר –
37 מה באים הם ללמדנו. מבארת הברייתא: לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בתורה קודם
38 הכניסה לארץ ישראל, לְכִי יִרְחַק מִקֶּדֶשׁ הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹקֶיךָ
39 לְשׁוּם שְׁמוֹ שֶׁם וְנִבְחַתְּ מִבְּקֶרֶךָ וּמִצִּיאָנֶךָ (דברים יב כא). ויש ללמוד
40 מן הפסוק שדווקא בְּרְחוּק מִקְדָּשׁ – כלומר מחוץ למקדש אֲתָה זֹבַח
41 – התיירה התורה לשחוט 'מבקר ומצאנך' דהיינו חולין שלך. וְאִי
42 אֲתָה זֹבַח – ואין אתה שוחט חולין שלך בְּמִקְדָּשׁ קְרוֹב – בעזרה.
43 הרי יש ללמוד מכאן למעט, שֶׁרָחַק לְחוּלִין שְׁלֵא יִשְׁחֲטוּ בְּעִזְרָה –
44 שאסור לשחוט חולין בעזרה.
45 ממשיכה הברייתא: וְאִין לִי רֵאִיָּה מִן הַפֶּסֶק אֵלָּא לְאִסוּר שְׁחִיטָה
46 חוּלִין תְּמִימִים (ה' הדמות תמימת בלא מום)

1 וְשָׁחֲטוּ אֶת בֶּן הַבְּקָר לִפְנֵי ה'. וְשֶׁלְךָ – את הבשר שאתה שוחט
2 בשבילך, דהיינו בשר חולין, שוחט בְּמִקְדָּשׁ שְׁלֶךָ, כלומר 'בשעריך'
3 שהוא מחוץ לעזרה, שנאמר (דברים יב, כא) וְנִבְחַתְּ מִבְּקֶרֶךָ
4 וּמִצִּיאָנֶךָ וגו' בְּשַׁעְרֶיךָ. ויש לדרוש ולהקיש זה לזה, מֶה – כשם
5 שְׁלֶךָ – הקרבנות שלי, אם נשחטו בְּמִקְדָּשׁ שְׁלֶךָ – מחוץ לעזרה
6 אִסוּר הוא בהנאה, שכיון שנאסרו בהנאה מחיים בשעה
7 שהקדישם, שוב אינם ניתנים אלא בשחיטה והריקת הדם על
8 המזבח. ואם שחטם חוץ לעזרה לא הותרו, והם אסורים בהנאה.
9 אֵף שְׁלֶךָ – החולין שלך, אם נשחטו בְּמִקְדָּשׁ שְׁלֵי – בעזרה, אִסוּר
10 הוא בהנאה.
11 ממשיך רבי מאיר: אִי – אולי נמשיך להקיש ונאמר, מֶה – כשם
12 שהשוחט שְׁלֵי בְשֶׁלְךָ – קדשים בחוץ עָנוּשׁ – ענשו הוא בְּרַת, אֵף
13 שְׁלֶךָ בְשֶׁלִי – אף השוחט חולין בעזרה יהא עָנוּשׁ בְּרַת. והיינו שלא
14 נסתפק בלימוד הקודם שיש איסור הנאה בחולין בעזרה, כשם
15 שיש איסור הנאה בקדשים בחוץ, אלא נסיף ונלמד שהשוחט
16 חולין בעזרה חייב כרת, כשם שהשוחט קדשים בחוץ חייב כרת.
17 דוחה רבי מאיר, אִמְרַת קְרָא – אמרה התורה (ויקרא יז, ד) וְאֵל
18 פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֵבִיאוּ לְהַקְרִיב קֶרֶבֶן לָהּ וְנִבְרַת, ומשמע
19 שדווקא על קֶרֶבֶן ששחטו מחוץ לעזרה עָנוּשׁ בְּרַת, אבל על חולין
20 שֶׁנֶּשְׁחֲטוּ בְּעִזְרָה אִין עָנוּשׁ בְּרַת.
21 מקשה הגמרא על רבי מאיר, אם יש חילוק לגבי כרת, כאמור,
22 שהשוחט קדשים בחוץ חייב כרת והשוחט חולין בעזרה אינו חייב
23 כרת. אם כן אִיבָא לְמִפְרָךְ גם את הלימוד על איסור ההנאה,

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

שֶׁל גְּאֻלָּה, עַל יְדֵי עֲשִׂית יוֹמוֹ הַפְּרָטִי לְ"יוֹם גְּאֻלָּה (פְּרָטִית)", וְעֲשִׂית מְקוֹמוֹ הַפְּרָטִי - "אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל", עַל יְדֵי זֶה שְׁעוֹשֶׂה הָעֲבוּדָה שְׁלוֹ בְּרַגְעַ זֶה וּבְמִקּוֹם זֶה בְּתַקְלִית הַשְּׁלֵמוֹת, בְּמַחְשָׁבָה דְבוּר וּמְעֻשָׂה.

(משיחת ש"פ פנחס ה'תשנ"א. מתוך "לקראת שבת")

חסר מעשה קטן

נִמְצָאִים אֲנִי בְּרַגְעִים הָאֲחֵרוֹנִים לִפְנֵי בִיאַת הַמְּשִׁיחַ, וְהָעֲבֹדָה שְׁעֵדִין לֹא בָּא, אֵינָה, חֲלִילָה, מְשׁוּם שֶׁהוּא מַחְסֵר זְמַן, אֲלֵא מִפְּנֵי שְׁעֵדִין חֶסֶר מְעֻשָׂה אֶחָד שִׁיכְרִיעַ אֶת כָּל הָעוֹלָם לְכַף זְכוּת וְיָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה.

הַכְּרַח הַשְּׁעָה מְחִיב אֶפּוֹא, שֶׁכָּל יְהוּדִי, מְקַטֵּן וְעַד גְּדוֹל, "יִחְשַׁב" אֹדוֹת הַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צְדִיקוֹ, וְיַפְעֵל לְהִבִּיא אֶת הַגְּאֻלָּה, הֵן בְּעֲצֻמוֹ וְהֵן שִׁשְׁפִּיעַ עַל זֹלָתוֹ.

(תורת מנחם - התוועדויות תשמ"ז ח"ב ע' 651)

שירה והודיה על חשבון העתיד

עַל יְהוּדִי הַהוּא בְּשִׂמְחָה וְלוֹמֵר שִׁירָה לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַנְּסִים שֶׁבְּעֶבֶר וּבַהוֹדָה, וְגַם עַל הַנְּסִים שֶׁיְבֹאֵוּ בְּעֵתִיד.

דְּהִנֵּה אֵיתָא בְּמִדְרַשׁ (פְּרָשַׁת בְּשַׁלַּח) "עֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לֹמֵר שִׁירָה לְעֵתִיד לְבָא".

וּבְשִׁלְ"ה בְּאֵר הַדְּבָרִים: "כְּלוֹמֵר עֲתִידִין כְּשִׁיתְבְּשׂוּרֵוּ לְהַגְּאֻלָּה יֵאמְרוּ שִׁירָה עַל מַה שְׁעֵתִיד לְבָא דְהִינּוּ עַל הַנְּסִים שֶׁיְבֹאוּ שִׁיתְבְּשׂוּרֵוּ עֲלֵיהֶם יִקְדִּימוּ לְשׁוֹרֵר מִיָּד וְיִהְיוּ בְּחֻזֵק אֲמוּנָתָם כְּאֵלוֹ נַעֲשֶׂה כו'".

(ע"פ ת"מ תנש"א ח"ב ע' 222 ובהע' 147. מתוך "לקראת שבת")

לְעוֹרֵר אֶת כָּלָם

יֵשׁ לְעוֹרֵר אֲשֶׁר לְגַדֵּל חֲשִׁבוֹת הָעֲנִיָּן, כְּדָאִי וְנִכּוֹן שֶׁבְּכָל אֲסַפְתָּ כְּמָה וְכְמָה מִיִּשְׂרָאֵל יִזְכִּירוּ וְיַעוֹרְרוּ: הַקְּשִׁיבוּ יְהוּדִים! הוֹסַפְתָּ מְעֻשָׂה אֶחָד עַל יְדֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָת מִכֶּם - וּבִפְרָט עַל יְדֵי שְׁלֵמָה יְהוּדִים בְּיַחַד - יְכוּלָה לְהִיּוֹת הַמְעֻשָׂה שֶׁהוּא הַ"מְכָה בַּפְּטִישׁ" לִפְנֵי הַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה.

(תורת מנחם - התוועדויות תשמ"ז ח"ב ע' 621)

הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְתַאֲוֶה לְבַקְשָׁה

אוֹלֵי הַסִּבָּה לְהִמְשֵׁךְ הַגְּלוּת עוֹד רַגַע אֶחָד, הִיא - מִפְּנֵי שֶׁ"הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְתַאֲוֶה לְתַפְלָתָם שֶׁל צְדִיקִים" ("וְעַמּוֹ כָּלָם צְדִיקִים"), שִׁיתְפַּלְלוּ וַיִּבְקְשׁוּ וַיִּדְרְשׁוּ וַיִּתְבַּעוּ מִהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל אֲרִיכוֹת הַגְּלוּת, "עַד מְתִי" . וַיִּדְרְשׁוּ וַיִּתְבַּעוּ שֶׁתְּבֹא הַגְּאֻלָּה תַּכְף וּמִיָּד, "אֶת צְמַח דָּוִד עַבְדְּךָ מִהֵרָה תַצְמִיחַ" . כִּי לִישׁוּעָתְךָ קוֹיְנוּ כָּל הַיּוֹם, וּבִשְׂבָחוֹת וְיַמִּים טוֹבִים - "וְתַחֲזִינָה עֵינָינוּ בְּשׂוֹבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים", וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה, וְאֵז, מִיָּד הוּא בָּא!

(תורת מנחם - התוועדויות תשמ"ז ח"ב ע' 205)

הַכְּנִיעָה לַגְּלוּת מְעִצְמָה אוֹתָהּ

סֵדֵר הַגְּלוּת בְּמִצְרַיִם הָיָה, שֶׁבְּתַחֲלָה הִתְחִילוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִוְתֵר מְעַט מְעַט בְּעֲנִיָּנוֹם רוּחְנִיִּים, וְנִכְנְעוּ לְדַרְשׁוֹתֵיהֶם שֶׁל הַמִּצְרַיִם, וְאַחַר כֵּן הָיָה שֶׁעָבִיד הַגְּלוּת בְּגִשְׁמִיּוֹת.

כְּאֲשֶׁר אֵין מוֹתָרִים בְּשׁוּם פְּרָט, הָרִי אַף עַל פִּי שְׂבִינִתִּים נִמְצָאִים עֲדִין בְּגְלוּת... - מִכָּל מְקוֹם יִשְׁנוּ הָעֲנִיָּן שֶׁל "וְאִכְלוּ אֶת חֶלֶב הָאָרֶץ", דְּהִינּוּ רַק עֲנִין הַגְּלוּת, אֲבָל עֲנִין הַשְּׁעָבִיד.

(ש"פ שמות תשט"ו. מתוך "לקראת שבת")

הָאֲחֵרִיוֹת עַל כָּל אֶחָד

כָּל יְהוּדִי, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְאֶפְלוֹ טַף, יֵשׁ לוֹ אֲחֵרִיוֹת לְהוֹסִיף בְּעֲבוּדָתוֹ לְהִבִּיא אֶת מְשִׁיחַ צְדִיקוֹ בְּפִעֵל מִמֶּשׁ! וּמִזֶּה מוֹבֵן, שְׂאֵין מְקוֹם כָּלָל שֶׁבְּמִקּוֹם לְפִעֵל בְּעֲצָמָם יִסְמְכוּ עַל אֲחֵרִים אוֹ יִטְילוּ אֶת הָעֲבוּדָה עַל אֲחֵרִים - אֲלֵא שֶׁזֶה הִיא הָעֲבוּדָה דְּכָל אֶחָד וְאֶחָת, כָּל אֶחָד וְאֶחָת צְרִיךְ לַעֲשׂוֹת בְּעֲצֻמוֹ אֶת הָעֲבוּדָה "לְשִׁמּוֹשׁ אֶת קוֹנֵי" (שְׁלִשְׁמָה "אֵינִי נִבְרָאתִי"), וּבְיָדָאִי שִׁישׁ לוֹ הַכּוֹחַת עַל זֶה (כִּינּוֹן שֶׁ"אֵינִי מְבַקֵּשׁ כּו' אֲלֵא לְפִי כְתוּן").

(תורת מנחם - התוועדויות תנש"א ח"ג ע' 132)

יוֹם גְּאֻלָּה פְּרָטִי

בְּעֲמִדְנוּ קְרוֹב מְמֵשׁ לִפְנֵי הַגְּאֻלָּה - צְרִיךְ כָּל יְהוּדִי לְהִתְוַגֵּל לְגֻאֻלָּה וּלְהִצְיִב אֶת עֲצֻמוֹ בְּמִצְבַּ וּרְגֵשׁ

פרשת בראשית

~ יום ראשון כ"ג תשרי ~

בכל העולם לומדים מתחילת פרשת 'וזאת הברכה' עד הסוף וממשיכים כאן בארץ הקודש מתחילים כאן

א (א) בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: א בְּקִדְמִין בְּרָא יי ית שְׁמַיָא וְיַת אַרְעָא:

שְׁנַקְרָאת (משלי ח): "רֵאשִׁית דְּרָכוֹ", וּבִשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל שְׁנַקְרָאוּ (ירמיה ב): "רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ". וְאִם בָּאתָ לְפָרְשׁוֹ כְּפִשׁוּטוֹ, כִּף פְּרִשְׁהוּ: בְּרֵאשִׁית בְּרִיאַת שְׁמַיִם וָאָרֶץ, וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְּהוֹ וְבָהוּ וְחִשְׁףָהּ וְגו', וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אור", וְלֹא בָּא הַמְקַרָּא לְהוֹרוֹת סֵדֶר הַבְּרִיאָה, לומר שְׁאֵלֹו קִדְמוֹ, שְׁאִם בָּא לְהוֹרוֹת כִּף, הִנֵּה לוֹ לְכַתֵּב: בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֶת הַשְּׁמַיִם וְגו', שְׁאִין לִף רֵאשִׁית' בַּמְקַרָּא שְׁאִינוּ דְּבוּק לְתַבָּה שְׁלֵאֲחֲרֵיו, כְּמוֹ: "בְּרֵאשִׁית מִמְלַכְתּוֹ יְהוּיָקִים", "רֵאשִׁית מִמְלַכְתּוֹ", "רֵאשִׁית דִּגְנָךְ". אִף כֵּן אֶתָּה אוֹמֵר: "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשְּׁמַיִם וְגו'", כְּמוֹ בְּרֵאשִׁית בְּרָא, וְדוּמָה

כִּי- בְּרֵאשִׁית • אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לֹא הָיָה צְרִיךְ לְהִתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה אֶלָּא מִ"הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם", שֶׁהִיא מִצְוָה רֵאשׁוֹנָה שְׁנִצְטָטוּ יִשְׂרָאֵל. וּמָה טַעַם פִּתַח בִּ"בְּרֵאשִׁית"? מִשׁוּם (תהלים קי"א): "בַּח מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לְתַת לָהֶם נִחְלַת גּוֹיִם", שְׁאִם יֹאמְרוּ אַמּוֹת הָעוֹלָם לִישְׂרָאֵל: לִסְטִים אַתָּם שְׁכַבְשַׁתֶּם אַרְצוֹת שְׁבַעָה גּוֹיִם, הֵם אוֹמְרִים לָהֶם: כֹּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הִיא, הוּא בְּרָאָה וְנִתְּנָה לְאִשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל, בְּרִצּוֹנוֹ וְנִתְּנָה לָהֶם, וּבְרִצּוֹנוֹ נִטְלָה מֵהֶם וְנִתְּנָה לָנוּ. בְּרֵאשִׁית בְּרָא • אִין הַמְקַרָּא הִנֵּה אוֹמֵר אֶלָּא דְּרִשׁוֹנִי, כְּמוֹ שְׁדַרְשׁוּהוּ חַכְמֵינוּ זְכוּרֵנָם לְבִרְכָּה: בִּשְׁבִיל הַתּוֹרָה

דעת זקנים מבעלי התוספות - מהורות בלום, אברמוביץ

אלפי"ן, כְּנִגּוּד שְׁנֵי אֲלָפִים יְמוֹת הַמַּשִּׁיחַ (ראה ב"ר ב ד). וּבִפְרָשַׁת בֹּא בְּקָרָא דְלִמְעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ (שמות יג ט), כְּתוּב שְׁנֵי אֲלָפִין, כְּנִגּוּד שְׁנֵי אֲלָפִים תּוֹרָה: בְּרֵאשִׁית. פִּרְשׁ רִש"י בְּזִכּוֹת הַתּוֹרָה בְּזִכּוֹת שְׁבַת [וי] בְּרִית (וי) מִלְּהָ. וְנִפְקָא לָהּ, כִּי בְּתִיבַת 'בְּרֵאשִׁית' תִּמְצָא 'שְׁבַת', 'בְּרִית', 'אֵש', וְהַתּוֹרָה נִמְשְׁלָה לְאֵשׁ, דְּכְתִיב (דברים לג ב) אֵשׁ דַּת לָמוֹ. וְעוֹד פִּרְשׁ רִש"י: אָמַר רַבִּי יִצְחָק, לֹא הָיָה צְרִיךְ לְהִתְחִיל הַתּוֹרָה [אֶלָּא מִהַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם שֶׁהִיא מִצְוָה רֵאשׁוֹנָה] וְכו' (תנחומא ישן יא). וְקָשָׁה, שְׁהָרִי כְּבָר נִצְטָטוּ עַל מִלְּהָ וְגִיד הַנְּשָׂה. וּמִיָּהוּ יֵשׁ לוֹמֵר דְּנִקֵּט מִצְוָה רֵאשׁוֹנָה שְׁנִצְטָטוּ כֹּל יִשְׂרָאֵל בְּיַחַד, וְלֹא לְיַחֲד: תּוֹרָה ב

אֲבָרְהָם בֶּן עֶזְרָא, וְאָמַר שְׁפִירוּשׁ זֶה גַם בֶּן. רשימת היזמון תרצ"א - עם פענוחים עמוד קפו

(א) בְּרֵאשִׁית. לְפִיכָךְ הִתְחִילָה הַתּוֹרָה בְּבִי"ת, לְפִי שֶׁהַעוֹלָם דּוּמָה לְב', שֶׁהוּא (מסוכך) [מִסְבָּב] מְשַׁלֵּשׁ וְרוּחֹתָיו וְרוּחַ צְפוֹנִית אֵינָה מִסְבָּבָת. וּבְאֻתָּה שְׁעָה בָּאָה אוֹת הָאֱלֹ"ף וְקָרָא תִּגְר, וְשִׁלַּם לָהּ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁפִּתַּח בְּאֱלֹ"ף בְּאֲנִכִּי (ב"ר א י). וּבְתִיבַת בְּרֵאשִׁית יֵשׁ שְׁשֵׁה אוֹתִיּוֹת, כְּנִגּוּד יְמֵי הַמַּעֲשָׂה. וּבְאֻתּוֹ פְּסוּק יֵשׁ בּוֹ שְׁבַעָה תִיבּוֹת, כְּנִגּוּד יְמֵי הַשְּׁבוּעָה. וּבּוֹ עֲשָׂרִים וּשְׁמוֹנֶה אוֹתִיּוֹת, כְּנִגּוּד עֲשָׂרִים וּשְׁמוֹנֶה יְמֵי הַחֹדֶשׁ. וּבְפְסוּק זֶה יֵשׁ שְׁשֵׁה אֲלָפִין, כְּנִגּוּד שְׁיִתָּא אֲלָפִין שְׁנַיִן הוּי עֲלֵמָא, דְּכֹל אֱלֹ"ף וְאֱלֹ"ף מְשַׁמַּע אֶלְף. וּבְפְסוּק שְׁלֵאֲחֲרֵיו וְהָאָרֶץ, כְּתוּב שְׁנֵי

דְּרָכוֹ שֶׁל אַמּוֹרִי לְלַמּוֹד בְּכֹל שְׁנָה לְבַד פִּירוּשׁ רִש"י, עוֹד אֵינָה פִירוּשׁ (רמב"ן).

ספר השיחות תרצ"ו עמוד 54

וְזֶה גַם בֶּן בִּיאור הַסִּפּוּר אוֹדוֹת בְּנֵי אֲדָמוֹר הַצִּמְח צְדָק, שְׁכַבְלֵ שְׁנָה הִיוּ מְקַבְּלִים עַל עֲצָמָם לְלַמּוֹד חוּמַשׁ עִם פִּירוּשׁ אֶחָד הַמְּפָרְשִׁים (מְלַבֵּד פִירוּשׁ רִש"י), וְהִזְמַן שָׁבוּ הִיוּ מְקַבְּלִים אֶת הַהַחְלָטָה בְּזָה, וְהִיוּ נִכְנָסִים לְהַצִּמְח צְדָק בְּשִׁכּוֹת לְזָה - הִנֵּה בְּשְׁבַת בְּרֵאשִׁית.

סיחת שבת פרשת בראשית (התוועדות ב) תשכ"א

סוף סימן ו (תורת מנחם חלק כ"ט עמוד 311).

מְלַבֵּד זֶה [=לִימּוּד פְּרָשָׁה חוּמַשׁ עִם פִּירוּשׁ רִש"י] הִנֵּה [=אֲדָמוֹר מַהוֹרֵשׁ בִּנ"ע] לוֹמֵד תּוֹרָה (חוּמַשׁ) עִם אֵינָה פִירוּשׁ אַחֵר. פַּעַם הַפְּנִינִים פּוֹת'. שְׁאֵלְתִי עַל-דְּבַר פִּירוּשׁ הַרְב

עצמך, שְהָרִי הַמַּיִם קָדְמוֹ, שְהָרִי כְּתִיב: (לקמן א, ב) "וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם", וְעַדִּין לֹא גִלָּה הַמְקַרָּא, בַּסְּדוּר הַקּוֹדְמִים וְהַמְאַחְרִים כְּלוּם, בְּרִיאַת הַמַּיִם מִתֵּי הֵיחָד, הָא לְמַדְתָּ, שְקָדְמו הַמַּיִם לְאַרְץ. וְעוֹד שְהַשְׁמִים מֵאֵשׁ וּמַמִּים נִבְרָאוּ, עַל-כִּרְחֹף לֹא לְמַד הַמְקַרָּא בַּסְּדוּר הַמְקַדְמִים וְהַמְאַחְרִים כְּלוּם. **בְּרָא אֱלֹהִים**. וְלֹא אָמַר בְּרָא ה', שְבַתְחִלָּה עֲלֶה בַּמַּחְשָׁבָה לְבְרֵאתוֹ בַּמַּדְתַּ הַדִּין, וְרָאָה שְאִין הַעוֹלָם מִתְקַיֵּם, וְהַקָּדִים מַדְתַּ רַחֲמִים וְשִׁתְּפָה לְמַדְתַּ הַדִּין, וְהִינּוּ דְכְתִיב "בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם".

לו: "תַּחֲלַת דְבַר ה' בְּהוֹשָׁע", כְּלוֹמַר תַּחֲלַת דְּבוּרוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, בְּהוֹשָׁע: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל הוֹשָׁע וְגו'". וְאִם תֹּאמַר לְהוֹרוֹת בָּא, שְאֵלו תַּחֲלָה נִבְרָאוּ, וּפְרוּשׁוֹ 'בְּרֵאשִׁית הַכֹּל בְּרָא אֱלוֹ', וְיֵשׁ לָךְ מְקַרְאוֹת שְׁמֻקְצָרִים לְשׁוֹנָם וּמְמַעֲטִים תַּבָּה אַחַת, כְּמוֹ: "כִּי לֹא סָגַר דַּלְתֵי בִטְנִי", וְלֹא פָרַשׁ מִי הַסּוּגָר. וּכְמוֹ: "יֵשׂא אֶת חֵיל דְמַשְׁק", וְלֹא פָרַשׁ מִי שְׁאָנּוּ. וּכְמוֹ: "אִם יַחֲרַשׁ בַּבְּקָרִים", וְלֹא פָרַשׁ אִם יַחֲרַשׁ אָדָם בַּבְּקָרִים. וּכְמוֹ: "מַגִּיד מְרֵאשִׁית אַחֲרִית", וְלֹא פָרַשׁ מַגִּיד מְרֵאשִׁית דְּבַר אַחֲרִית דְּבַר. אִם כֵּן, תִּמָּה עַל

~ נקודות משיחות קודש ~

כבוש הארץ על ידי בני ישראל

אֶף בְּשׁוּנָה מִכֶּף הַיָּם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שְׁעַל-יְדֵי כְבוּשָׁה, נִשְׁתַּנְּתָה מֵהוּתָה: לְפָנֵי זֶה הֵיחָד אֶרֶץ כָּכָל הָאֲרָצוֹת, וְעַכְשָׁיו נִשְׁתַּנְּתָה לְהֵיחָד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְשׁוּנֵי זֶה הוּא בַּפְּנִימִיּוּתָה וְלְעוֹלָם, וּמַעֲמָה אֵינָה: כּוֹלָה לְהַשְׁתַּיֵּף לְשׁוּם אִמָּה אַחֲרָת, וְגַם בְּזִמְן הַגְּלוּת פֶּאֶשׁר "גְּלִינּוּ מֵאֲרָצְנוּ וְנִתְרַחֲקֵנוּ מֵעַל אֲדַמְתְּנוּ" הִיא נִקְרָאת "אֲרָצְנוּ" וְ"אֲדַמְתְּנוּ"; וַיִּתְרָה מִזוֹ: אֲסוּר לְנִכְרִי לְהִתְיַשֵּׁב בְּאֲרָצְנוּ.

וְזוֹהֵי טַעֲנַת אַמּוֹת הַעוֹלָם "לְסִטִּים אַתֶּם שְׁכַבְשִׁתֶּם אֲרָצוֹת שְׁבָעָה גוֹיִם": בְּיּוֹדְעִם, שְׁעַל יְדֵי כְבוּשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִשְׁתַּנְּתָה הָאֶרֶץ בְּמֵהוּתָה שְׁנוּי תְּמִידִי לְהֵיחָד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמַעֲמָה אֵינָה: כּוֹלָה לְהַשְׁתַּיֵּף עוֹד לְאִמָּה אַחֲרָת, אִם-כֵּן נִטְלָה מֵהֶם שְׁיִכּוּתָם לְאַרְץ לְחִלוּטִין, וְלֹא כְּכַבוּשׁ שְׂאֵר הָאֲרָצוֹת שְׁאִפְשָׁר לְחֹזֵר וּלְכַבֵּשׁ, וְאִם כֵּן "לְסִטִּים אַתֶּם".

וְהַמַּעֲנָה לְכַךְ הוּא: "כָּל הָאֶרֶץ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה הִיא, הוּא בְּרָאָה וְגו' וּבְרָצוֹנוֹ נִטְלָה מֵהֶם וְנִתְנָה לָנוּ": הֵיחָד שְׁהַקֶּבֶ"ה בְּרָא אֶת הָאֶרֶץ, לְכֵן "כָּל הָאֶרֶץ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה הִיא" הֵינּוּ לֹא רַק מְצִיאוֹת הַשְּׁלִיטָה בְּאֶרֶץ אֲלֵא גַם עֲצָם מֵהוּתָה, וְלָכֵן הוּא: כּוֹל לְשִׁנוֹת אֶת מֵהוּתָה שֶׁל הָאֶרֶץ לְהֵיחָד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(על-פי לקוטי-שיחות כרך ה עמוד 2 - מותר 'לקראת שבת')

בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשְּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: בְּרֵאשִׁית - אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהִתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה אֲלֵא מֵהַחֲדָשׁ הַזֶּה לְכֶם.. וּמָה טַעַם פִּתַּח בְּבְרֵאשִׁית, מֵשׁוּם כַּח מַעֲשֵׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לְתַת לָהֶם נִחְלַת גּוֹיִם, שְׁאִם יֹאמְרוּ אַמּוֹת הַעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל, לְסִטִּים אַתֶּם, שְׁכַבְשִׁתֶּם אֲרָצוֹת שְׁבָעָה גוֹיִם, הִם אוֹמְרִים לָהֶם, כָּל הָאֶרֶץ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הִיא, הוּא בְּרָאָה וְנִתְנָה לְאַשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל. וּבְרָצוֹנוֹ נִטְלָה מֵהֶם וְנִתְנָה לָנוּ" (א, א. ובפירושו רש"י)

וְצָרִיךְ לְהַבִּין: הָרִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּבוּשׁוּ אֶת הָאֶרֶץ כְּכַבוּשׁ מְלַחְמָה, וְכַבוּשׁ מְלַחְמָה אֵינּוּ בְּכָלֵל אֲסוּר גָּזֵל. וּכְמוֹ שֶׁלֹּא מְצִינּוּ שׁוּם אִמָּה שְׁתַּעֲנֵשׁ עַל עֲנָן זֶה דְּכַבוּשׁ מְלַחְמָה, הַגַּם שְׁאֲסוּר גָּזֵל הוּא מִשְׁבַּע מִצְוֹת בְּנֵי נַח. וְאִם כֵּן, מֵהוּ הַיְסוּד לְטַעֲנַתָּם: "לְסִטִּים אַתֶּם"?

וְיֵשׁ לוֹמַר: בְּהַעֲבַרְתַּ דְּבַר מַאֲדָם אַחַד לְזוּלָתוֹ בְּאַחַד מִדְּרָכֵי הַקֶּנֶן (מְכִינְדָה, מִתְנָה, כְּבוּשׁ מְלַחְמָה וכו'), אֵין מִשְׁתַּנָּה דְּבַר בְּמֵהוּת הַחֲפִץ, וְהַשְׁנוּי הוּא רַק בַּבְּעִלוֹת. וְכֵן בְּאֶרֶץ: כְּשִׂאוּמָה כּוֹבֶשֶׁת אֶרֶץ מֵאִמָּה אַחֲרָת, מֵהוּת הָאֶרֶץ לֹא מִשְׁתַּנִּית, וְהַאִמָּה הַשְּׁנוּיָה יְכוֹלָה לְכַבוּשׁ אֶת הָאֶרֶץ וּלְהִתְזַדְּדָה אֲלֶיהָ.

בְּוֹאֲרָעָא הָוֵת צְדִיקָא וְרִיקָנִיא וְיַחֲשׁוּבָא עַל אִפִּי תְהוּמָא וְרוּחָא מִן קָדָם וְיַ מְנַשְׁבָּא עַל אִפִּי מִיָּא:

תְהוּם (ב) וְהָאֶרֶץ הִיחָד תְהוּ וְכֵהוּ וְחֲשָׁד עַל-פְּנֵי וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם:

אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת. כִּסָּא הַכְּבוֹד עוֹמֵד בְּאוּרִי וּמְרַחֵף עַל פְּנֵי הַמַּיִם, בְּרוּחַ פִּיּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וּבְמֵאֲמָרוֹ, כִּיּוֹנָה הַמְרַחֶפֶת עַל הַקֶּן, אַקּוּבִטִּי"ר בְּלַע"ז.

כִּי"ר תְהוּ וְכֵהוּ. תְהוּ, לְשׁוֹן תִּמָּה וְשְׁמֻמוֹן, שְׁאָדָם תּוֹהָה וּמִשְׁתּוֹמֵם עַל בְּהוּ שְׁבָה. תְהוּ. אֲשִׁטּוּרִישׁוֹן בְּלַע"ז. בְהוּ. לְשׁוֹן רִיקוּת וְצָדוּ (בַּסְּפָרִים אַחֲרִים אֵינּוּ). עַל פְּנֵי תְהוּם. עַל פְּנֵי הַמַּיִם שְׁעַל הָאֶרֶץ. וְרוּחַ

ג ואמר יי יהי נהורא ונהו נהורא :

(ג) ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור :

ד ותזא יי זת נהורא ארי טב ואפרש יי בין נהורא ובין חשוכא :

(ד) וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל אלהים בין האור ובין החשך :

ל בא'. ולפי פשוטו, כן פרשהו: ראהו "כי טוב", ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשין בערבוביא, וקבע לזה תחומו ביום, ולזה תחומו בלילה.

כ"ט - וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה: ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים, והבדילו לצדיקים לעתיד

ה וקרא יי לנהורא ימא ולחשוכא קרא ליליא ונהו רמש ונהו צפר יומא חד :

(ה) ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד :

הקדוש-ברוך-הוא יחיד בעולמו, שלא נבראו המלאכים עד יום שני, כן מפרש ב'בראשית רבה'.

כ"ט - יום אחד. לפי סדר לשון הפרשה, היה לו לכתב יום ראשון, כמו שכתוב בשאר הימים: שני, שלישי, רביעי. למה כתב "אחד"? לפי שהיה

ו ואמר יי יהי רקיע במציעות מיא ויהי מפריש בין מיא למיא :

(ו) ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים :

מגצרת המאים עליו. בתוך המים. באמצע המים, שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע, כמו בין הרקיע למים שעל הארץ. הא למדת, שהם תלויים במאמרו של מלך.

כ"ט - יהי רקיע. תחזק הרקיע, שאף-על-פי שנבראו שמים ביום הראשון, עדין לחים היו, וקראו בשני מגצרת הקדוש-ברוך-הוא, באמרו: "יהי רקיע", וזהו שכתוב: "עמודי שמים ירופפו" כל יום ראשון, ובשני: "ויתמהו מגצרתו", כאדם שמשתומם ועומד

ז ובעבד יי זת רקיעא ואפריש בין מיא די מלרע לרקיעא ובין מיא די מעל לרקיעא ונהו כן :

(ז) ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן :

עד יום שלישי, והרי התחיל בה בשני, ודבר שלא נגמר אינו במלואו טובו. ובשלישי שנגמרה מלאכת המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת, כפל בו "כי טוב", שתי פעמים, אחד לגמר מלאכת השני ואחד לגמר מלאכת היום.

כ"ט - ויעש אלהים את הרקיע. תקנו על עמדו, והיא עשיתו, כמו: "ועשתה את צפנניה". מעל לרקיע. "על הרקיע" לא נאמר, אלא "מעל לרקיע", לפי שהן תלויים באויר. ומפני מה לא נאמר: "כי טוב" ביום שני? לפי שלא היה נגמר מלאכת המים

ח וקרא יי לרקיעא שמיא ונהו רמש ונהו צפר יום תנן :

(ח) ויקרא אלהים לרקיע שמים ויהי ערב ויהי בקר יום שני :

כ"ט - ויקרא אלהים לרקיע שמים. שא מים, שם מים, אש ומים שערכן זה בזה ועשה מהם שמים. (בספרים אחרים: שמים, שם מים, דבר אחר: אש ומים).

דעת זקנים מבעלי התוספות - מהירות כלום, אברטוביץ

(ג) יהי אור ויהי אור. מה שלא כתב 'ויהי כן' כמו באחרים, לפי שמה שכתב כן באחרים לקצר דבריו נכתב, אריכות בתיבת 'ויהי אור' מתיבת 'ויהי כן' תורה ד. אצטרף להאריך, אבל הכא אין כאן

(ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתִרְאֶה הַיַּבְשָׁה וַיְהִי־כֵן:

ט ואמר יי יתכונשון מֵאָּ מַתְּחוֹת שְׁמַיָּא לְאֵתֶר חַד וְתִתְחַזֵּי יַבְשָׁמָא וְהוּהּ כֵּן:

כ"ג יקווי המים • שטוחין היו על פני כל הארץ והקננס באוקיננוס, הוא היס הגדול שבכל הימים.

(י) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבְשָׁה אֶרֶץ וּלְמַקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:

י ויקרא אלהים לַיַּבְשָׁה אֶרֶץ וּלְמַקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:

כ"ג קרא ימים • והלא ים אחד הוא? אלא אינו דומה טעם דג העולה מן היס בעכו, לדג העולה מן היס באספמֵיא.

(יא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׂא הָאָרֶץ דְּשֵׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לַמִּינֹו אֲשֶׁר זֶרְעוּבוּ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן:

יא ואמר יי תדאית ארעא דיתאָה עסבא דבר זרעה מזריע אילן פירין עבד פירין לזנה די בר זרעה בה על ארעא והוה כן:

עשב. מזריע זרע. שיגדל בו זרע לזרע ממנו במקום אחר. עץ פרי. שיהא טעם העץ בטעם הפרי. והיא לא עשתה כן, אלא "ותוצא הארץ וגו' ועץ עשה פרי" ולא "ועץ פרי", לפיכך פשנתקלל אדם על עונו, נפקדה גם היא על עוניה ונתקללה. (ספרים אחרים אינו, ודו"ק) • אֲשֶׁר זֶרְעוּבוּ • הן גרעיני כל פרי שמקן האילן צומח פשנוטעים אותו.

כ"ג תדשא הארץ דשא עשב. לא דשא לשון עשב ולא עשב לשון דשא, ולא היה לשון המקרא לומר תעשיב הארץ, שמיני דשאיין מחלקין, כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני, ואין לשון למדבר לומר דשא פלוני, שלשון דשא הוא לבישת הארץ בעשבים פשהיא מתמלאת בדשאים. תדשא הארץ • תתמלא ותתכסה לבוש עשבים, בלשון לע"ז נקרא דשא ארבאז"י, פלן בערבובקא, וכל שרש לעצמו נקרא

(יב) וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דְּשֵׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע לַמִּינֵהוּ וְעֵץ עֵשֶׂה פְּרִי אֲשֶׁר זֶרְעוּבוּ לַמִּינֵהוּ וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:

יב ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו ועץ עשה פרי אשר זרעוּבוּ למינהו וירא אלהים כי־טוב:

על כך, ונשאו קל-וחמר בעצמן, כמפרש באגדה ב'שחיתת חלין'.

כ"ג ותוצא הארץ וגו' • אף-על-פי שלא נאמר "למינהו" בדשאיין בצווייהן, שמעו שנצטוו האילנות

(יג) וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי:

יג והיה ערב והיה בוקר יום שלישי:

להוא קרא, כדאשכחן גבי ספר תולדת אדם (להלן ה א), דדרשין (ע"ז ה) /מלמד שִׁהָרָא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא לְאָדָם [הראשון] דור דור ונחמיר, אף-על-פי שלא נבראו אותן הדורות, מפל-מקום נשמתם ומזלם הראה לו: תורה יג

דעת זקנים מבעלי התוספות - מהורות כלום, אברטוביץ

(יב) וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דְּשֵׂא [וגו'] לַמִּינֵהוּ. בַּמִּסְכָּת חוֹלִין (ס). דְּרִישׁ שְׁנֵשׂוּא דְשֵׂאִים קַל-וְחֹמֶר בְּעֵצְמָן וְכוּ, פֶּתַח שֶׁר הָעוֹלָם וְאָמַר זֶהי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם [נִשְׁמַח ה' בְּמַעֲשָׁיו] (תהלים קד לא). וְקִשָּׁה לְמֵאן דְּאָמַר חֲנוּךְ זֶה מִשְׁטָרוֹן, וּמִשְׁטָרוֹן זֶה שֶׁר הָעוֹלָם (ראה

יְהוָה יִצְמַח בְּיָמֵינוּ יְהוָה יִצְמַח בְּיָמֵינוּ
לְאֶפְרָשָׁא בֵּין יִמְמָא וּבֵין לִילְיָא וְיִהוֹן
לְאַתִּין וּלְזַמְנִין וּלְמַמְנֵי בְּהוֹן יוֹמִין וְשָׁנִין:

(ד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מֵאֲרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם
לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וַהֲיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים
וּלְיָמִים וּלְשָׁנִים:

כְּשֶׁמְאֹרוֹת לֹקִין, סִימָן רַע הוּא לְעוֹלָם, שְׁנֵאמַר
(רמב"ם): "ומאות השמים אל תחתיו", בעשותכם רצון
הקדוש-ברוך-הוא, אין אתם צריכין לְדַאג מן
הַפְרָעוֹת. וּלְמוֹעֲדִים. עַל שֵׁם הַעֲתִיד, שְׁעֵתִידִים
יִשְׂרָאֵל לְהַצִּטּוֹת עַל הַמוֹעֲדוֹת, וְהֵם נִמְנִים לְמוֹלַד
הַלְבָּנָה. וּלְיָמִים. שְׁמוֹשׁ הַחֲמָה חֲצִי יוֹם, וְשְׁמוֹשׁ
הַלְבָּנָה חֲצִי, הַרִי יוֹם שְׁלֹם. וְשָׁנִים. לְסוֹף שִׁס"ה
יָמִים (סְפָרִים אֲחֵרִים: וּרְבִיעֵ יוֹם), יִגְמְרוּ מִהַלְכָן בִּי"ב מְזֻלוֹת
הַמְשָׁרְתִים אוֹתָם, וְהִיא שָׁנָה. (סְפָרִים אֲחֵרִים: וְהוּא שִׁס"ה יוֹם
וּרְבִיעֵ יוֹם), וְחוֹזְרִים וּמִתְחִילִים פַּעַם שְׁנֵיָה לְסַבֵּב בְּגִלְגָל
כְּמִהַלְכָן הַרְאִשׁוֹן.

כִּי יְהִי מֵאֲרֶת וְגו' • מִיּוֹם רֵאשׁוֹן נִבְרָאוּ, וּבְרִבְעֵי
צָנָה עָלֵיהֶם לְהַתְּלוֹת בְּרָקִיעַ. וְכֵן כָּל תּוֹלְדוֹת שָׁמַיִם
וְאָרֶץ נִבְרָאוּ בְּיוֹם רֵאשׁוֹן, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נִקְבַּע
בְּיוֹם שְׁנֵיָה עָלָיו, הוּא שְׁכַתוֹב: "את השמים", לְרַבּוֹת
תּוֹלְדוֹתֵיהֶם, וְ"את הארץ", לְרַבּוֹת תּוֹלְדוֹתֵיהָ. יְהִי
מֵאֲרֶת • חֶסֶד וְי"ו כְּתִיב, עַל שֵׁם שֶׁהוּא יוֹם מֵאֲרָה,
לְפָל אֶסְכְּרָה בְּתִינּוּקוֹת, הוּא שְׁשָׁנִינוּ: 'בְּרִבְעֵי, הִיוּ
מִתְעַנִּים עַל אֶסְכְּרָה, שְׁלֹא תִפְל בְּתִינּוּקוֹת'. לְהַבְדִּיל
בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה • מִשְׁנֵיָה הָאוֹר הַרְאִשׁוֹן, אֲבָל
בְּשַׁבַּעַת יְמֵי בְרָאשִׁית, שְׁמֹשׁוֹ הָאוֹר וְהַחֲשָׁךְ
הַרְאִשׁוֹנִים יַחַד, בֵּין בְּיוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה. וְהִיוּ לְאֹתוֹת •

טו ויהוון לנהורין ברקיעא דשמאי לאנהרא
על ארעא והוה כן:

(טו) וַהֲיוּ לְמֵאוֹרוֹת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל-הָאָרֶץ
וַיְהִי־כֵן:

כִּי יְהִיוּ לְמֵאוֹרוֹת • עוֹד זֹאת יִשְׁמָשׁוּ, שְׁיֵאִירוּ לְעוֹלָם.

טז ועבד יי ית תרין נהוריא רברביא ית
נהורא רבא למשלט ביממא וית נהורא
זערא למשלט בליליא וית פוכביא:

(טז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-שְׁנֵי הַמֵּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים אֶת-
הַמָּאֹר הַגָּדוֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת-הַמָּאֹר הַקָּטָן
לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַפּוֹכְבִּים:

שִׁישְׁתַּמְשׁוּ בְּכֶתֶר אֶחָד • וְאֵת הַפּוֹכְבִּים • עַל-יְדֵי
שְׁמַעַט אֵת הַלְבָּנָה, הַרְבֵּה צְבָאֵיהָ לְהַפִּיס דַּעְתָּה.

כִּי הַמֵּאוֹר הַגָּדוֹל וְגו' • שְׁוִים נִבְרָאוּ, וְנִתְמַעְטָה
הַלְבָּנָה עַל שְׁקִטְרָגָה וְאֶמְרָה: "אי אפשר לשני מלכים

יז ויהב יתהוון יי ברקיעא דשמאי לאנהרא
על ארעא:

(יז) וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר
עַל-הָאָרֶץ:

יח ולמשלט ביום ובליליא ובלילא ולאפרשא בין
נהורא ובין חשוכא וחזא יי ארי טב:

(יח) וּלְמַשֵּׁל בְּיוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין
הַחֲשָׁךְ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בְּרִיטוֹב:

דעת זקנים מבעלי התוספות - מהויות בלום, אברטובין

יְתַבְרַף שְׁקִיטְרָגָה וְהַקְטִינָה. וְלֹאוֹתָן
שְׁגוֹרְסִים רָאָה וְהַקְטִין, הַפִּירוּשׁ כָּף,
רָאָה הַשֵּׁם יְתַבְרַף שְׁעֵתִידִין הָאוֹמוֹת
הַעוֹלָם לְטַעוֹת אַחַר הַשָּׁמֶשׁ וְלַעֲשׂוֹתוֹ
עַבּוּדָה נְרָה, עֲמַד וְתִקָן צוֹרֵת הַלְבָּנָה
לְהַרְאוֹתָן שְׁאִין הַשָּׁמֶשׁ אֲלוֹהִים, שְׁהָרִי
יֵשׁ שְׁמֶשׁ אַחַר הַגּוֹיִן וְנָאָה
כְּמֵהוּ: תוֹרַה יז

(שבת פח): הַנְּעֻלְבִין וְאִינִים עוֹלְבִין,
שׁוֹמְעִים חֲרַפְתָּם וְאִינִים מְשִׁיבִין,
עָלֵיהֶם הַפְּתוּיב אוֹמֵר (שׁוֹפְטִים ה לא)
וְאִתְּבִי כְּצֵאת הַשָּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ.
כְּשֶׁמֶשׁ שְׁשַׁמַּע חֲרַפְתּוֹ וְלֹא הִשִּׁיב
וְנִתְגַּדַּל עַל יְדֵי כֵן. וְגַם בְּיוֹצֵר שֶׁל
שְׁבַת יֵשׁ גּוֹרְסִים רָאָה וְהַקְטִין צוֹרֵת
הַלְבָּנָה, וְהָכִי פִירוּשׁוֹ, רָאָה הַשֵּׁם

(טז) אֵת שְׁנֵי הַמֵּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים.
פִּירוּשׁ, שְׁנֵיהֶם גְּדוֹלִים, וּמִיּהוּ הָאֶחָד
גָּדוֹל מִחֲבִירוֹ, כְּדִכְתִּיב אֵת הַמָּאֹר
הַגָּדוֹל וְאֵת הַמָּאֹר הַקָּטָן. וְרַבּוֹתֵינוּ
דָּרָשוּ (תולין ט) בְּתַחֲלִילָה נִבְרָאוּ שְׁוִין
בְּגִדּוּלָה, וְקִיטְרָגָה הַלְבָּנָה וְנִתְמַעְטָה.
וְהַשָּׁמֶשׁ עֲמַד בְּגִדּוּלָתוֹ, לְפִי שְׁשַׁמַּע
חֲרַפְתּוֹ וְלֹא הִשִּׁיב, וְהֵינּוּ דְאֶמְרִינָן

(יט) וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי:

יט וַיְהִי רֵמֶשׂ וַיְהִי צֶפַר יוֹם רְבִיעִיא:

(כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָעוּ הַמַּיִם שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רִקְיעַ הַשָּׁמַיִם:

כ וַיֹּאמֶר יי יִרְחֹשׁוּן מִיָּא רַחֵשׁ נִפְשָׁא חַיָּתָא וְעוֹפָא יִפְרַח עַל אֲרֻעָא עַל אִפִּי רְקִיעָא דְשָׁמַיָא:

כט"א נֶפֶשׁ חַיָּה • שִׁיחָא בַּה חַיּוּת. שָׂרָץ • כָּל דְּבַר חַי שְׂאִינוּ גְבוּה מִן הָאָרֶץ, קְרוּי שָׂרָץ: בְּעוֹף, כְּגוֹן זְבוּבִים.

(כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּיִמִּים הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרְמֹשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרָעוּ הַמַּיִם לְמִינֵיהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:

כא וַיִּבְרָא יי יְת תַּיִמִּינָא רְבִיבָא וְיֵת כָּל נִפְשָׁא חַיָּתָא דְרַחֵשָׁא דִּי אֲרַחִישׁוּ מִיָּא לְזַנְהוּן וְיֵת כָּל עוֹפָא דְפִרְחָ לְזַנְהֵי וְחִזָּא יי אַרִי טַב:

כט"ב הַתַּיִמִּים • דְּגִים גְּדוֹלִים שְׂבִימִים. וּבְדַבְרֵי אַגְדָּה: הוּא לְוִיָּתֵן וּבֶן זוּגוּ, שְׂבִרָאָם זָכַר וּנְקֵבָה, וְהֵרַג אֵת הַנְּקֵבָה וּמְלַחָה לְצַדִּיקִים לְעֵת־דְּלִבָּא, שָׂאָם יִפְרוּ וַיִּרְבוּ – לֹא יִתְקַיֵּם הַעוֹלָם בְּפִגְיָהֶם. "הַתַּיִמִּים" כְּתִיב. נֶפֶשׁ הַחַיָּה • נֶפֶשׁ שֵׁישׁ בַּה חַיּוּת.

~ נקודות משיחות קודש ~

קנה לך חבר

רק בנוגע לאנשים רגילים, אבל כשמדבר באנשים שהם בדרגת "לוינות", אולי אין הם צריכים ל"חבר", ויכולים להסתדר לבד בעבודת ה'. ועל זה באה ההנחיה מהלוינות שגם לו ברא ה' "בן זוג", להראות שגם אזל מי שעבודתו לקונו היא באפן גבוה ביותר, גם הוא צריך ל"חבר" ו"בן זוג" בעבודת ה'. (ומכאן ראיה עד היכן חשוב "חבר" ו"בן זוג" בעבודת ה' אצל כל אחר, ובקל-וחמר מאלו שבבחינת "לוינות").

ויברא אלהים את-התנינים הגדלים הוא לוינתן ובן זוגו (א, כא. ובפירוש רש"י) יש לפרש זה על-פי דרך החסידות: בספר "לקוטי תורה" (שמיני יח, ב) מבאר אדמו"ר הזקן ש'לוינתן' הוא 'לשון התחברות, כמו הפעם 'לזה אישי אלי', ומרמז על צדיק שמחבר כל פלו לעבודת ה'. והנה, הנה אפשר לחשוב שאף שכלל גדול בעבודת ה' הוא 'קנה לך חבר', שבשביל להצליח בעבודת ה' צריך כל אחד שיהנה לו חבר, שיעזרו אחד לרעהו להתגבר על כל המכשולים, הרי אפשר שיעלה על הדעת שזהו

כב וברך יתהו יי למימר פושו וסגו ומלו ית מציא ביממיא ועופא יסגי בארעא:

(כב) וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֹאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ:

עשו פרות. ורבו. אם לא אמר אלא "פרו", הנה אחד מוליד אחד ולא יותר, וכא "ורבו", שאחד מוליד הרבה.

כט"ג וַיְבָרֶךְ אֹתָם • לִפִּי שְׂמַחְסָרִים אוֹתָם, וְצַדִּיִן מֵהֶם וְאוֹכְלֵי־ן אוֹתָם, הַצָּרְכוּ לְבִרְכָה, וְאֵף חַיּוּת הַצָּרְכוּ לְבִרְכָה, אֵלֹא מִפְּנֵי הַנַּחֵשׁ שֶׁעֲתִיד לְקַלְלָהּ, לְכַף לֹא בִרְכָן, שְׁלֹא יֵהָא הוּא בְּכָלֵל. פְּרוּ • לְשׁוֹן פְּרִי, כְּלוֹמַר

דעת זקנים מבעלי התוספות - מהדורת בלום, אברמוביץ

דלמוציא שבת בראשית הביא אדם שתי בהמות והרפיכן זו על זו ויצא מהן פרד, לא קשיא מידי, ד'פרו ורבו' נאמר קודם: תורה כג

ולא הוּו בכלל ברכה, כדאמרין (פסחים גז.) הוא ענה אשר מצא את הימם במדבר (להלן לו כד), ולפיכך אינן פרות ורבות בעולם. ואפילו לרבי יוסי דמסיק בפרק מקום שנהגו (פסחים שם)

(כב) וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אֱלֹהִים. וְכֵן וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֵת יוֹם הַשְּׁבִיעִי (להלן ב ג). הָא לְמַדְתָּ, שֶׁהַקוֹנֵה דְּבַר חֲדָשׁ מְבָרֵךְ שֶׁחֲתִיבּוּ (תנחומא ד): פְּרוּ וּרְבוּ. וּפְרָדוֹת לֹא הִיוּ בְּעוֹלָם

כג וְהָיָה רִמְשׁ וְהָיָה צֶפַר יוֹם חֲמִישָׁאִי :

(כג) וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי :

כד וַאֲמַר יי תַּפַּק אַרְעָא נַפְשָׁא חִיתָּא לְזַנְהָ
בְּעִיר וּרְחַשׁ וְחַתּוּת אַרְעָא לְזַנְהָ וְהָיָה כֵּן :

(כד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ
בְּהֵמָה וּרְמֵשׁ וְחֵיתוֹ-אָרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי-כֵן :

ורומשים על הארץ ונראים פאלו נגדרים, שאין
הלוכך נפר. כל לשון "רמש" ו"שגן", בלשוננו
קונמובריי"ש.

כ"ט - תוצא הארץ • הוא שפרשתי, שהכל נברא מיום
ראשון, ולא הצרכו אלא להוציאם. נפש חיה •
שיש בה חיות. ורמש • הם שרצים, שהם נמוכים

כה וַעֲבַד יי ית חַתּוּת אַרְעָא לְזַנְהָ וְיַת בְּעִירָא
לְזַנְהָ וְיַת כָּל רְחַשָׁא דַּאֲרַעָא לְזַנְהָי וְחַזָּא יי
אַרִי טָב :

(כה) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת-
הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֶת כָּל-רִמְשׁ הָאֲדָמָה לְמִינָהּ
וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב :

כ"ט - ויעש • תקנם בצביונם, בתקונן ובקומתן.

כו וַאֲמַר יי נַעֲבִיד אִינוּשָׁא בְּצַלְמָנָא
כְּדַמוּתָנָא וְיִשְׁלֹטוּן בְּנוּנֵי יַמָּא וּבְעוּפָא
דְּשָׁמַיָּא וּבְבְעִירָא וּבְכָל אַרְעָא וּבְכָל רְחַשָׁא
דְּרַחַשׁ עַל אַרְעָא :

(כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֵׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדַמוֹתֵנוּ
וַיִּרְדּוּ בְדַגַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל-
הָאָרֶץ וּבְכָל-הָרִמְשׁ עַל-הָאָרֶץ :

במעשה בראשית. נעשה אדם • אף-על-פי שלא
סיעוהו ביצירתו ויש מקום לאפיקורסים לרדות, לא
נמנע הכתוב מללמד 'דרך ארץ' ומדת ענוה, שיהא
הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן, ואם כתב "אעשה
אדם", לא למדנו שהיה מדבר עם בית דינו, אלא
עם עצמו, ותשובתו כתב בצדו: "ויברא אלהים את
האדם" ולא כתב 'ויבראו'. בצלמנו • בדפוס שלנו.
כדמותנו • להבין ולהשפיל. וירדו בדגת הים • יש
בלשון הזה לשון רדוי ולשון רידה: זכה, רודה
פחיות ובפחמות. לא זכה, נעשה ירוד לפניהם והחיה
מושלת בו.

כ"ט - נעשה אדם • ענותנותו של הקדוש-ברוך-הוא
למדנו מפאן: לפי שהאדם הוא בדמות המלאכים
ויתקנאו בו, לפיכך נמלך בהם. וכשהוא דן את
המלאכים הוא נמלך בפמליא שלו, שכן מימינו
באחאב, שאמר לו מיכה: "ואיתי את ה' יושב על
כסאו, וכל צבא השמים עומד עליו מימינו
ומשמאלו". וכי יש זמין ושמאל לפניו? אלא אלו
מימינים לזכות ואלו משמאילים לחובה, וכן "בגגרת
עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאלתא". אף פאן
בפמליא שלו נטל רשות, אמר להם: יש בעליונים
כדמותי. אם אין כדמותי בפתחוננים, הרי יש קנאה

כו וַיִּבְרָא יי ית אָדָם בְּצַלְמָה בְּצֶלֶם אֱלֹהִין
בְּרָא יתָּה דְכַר וְנוֹקְבָא בְּרָא יתָּהוּן :

(כו) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים
בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם :

לו, צלם דיוקן יוצרו הוא. זכר ונקבה ברא אתם •
ולהלך הוא אומר: "ויקח אמת מצלעתיו וגו'". מדרש
אגדה, שנבראו שני פרצופים בכריאה ראשונה,
ואחר-כך חלקו. ופשוטו של מקרא: פאן הודיעך
שנבראו שניהם בששי, ולא פרוש לך כיצד ברייתן,
ופרוש לך במקום אחר.

כ"ט - ויברא אלהים את האדם בצלמו • בדפוס
העשוי לו, שהכל נברא במאמר והוא נברא בידים,
שנאמר (תהלים קלט): "ותשת עלי פככה", נעשה בחותם
כמטבע העשויה על-ידי רשם, שקורין קוני"ו בלע"ז,
וכן הוא אומר: "תתהפך כחמר חותם". בצלם
אלהים ברא אתו • פרוש לך שאתו צלם המתקן

כח וַיִּבְרַךְ יְתְהוֹן יְיָ וַאֲמַר לְהוֹן יְיָ פֹּשׁוּ וּסְגוּ
 וּמְלוּ יְת אַרְעָא וּתְקוּפוּ עֲלֵהּ וּשְׁלוּטוּ בְּנוּגֵי
 נְמָא וּבְעוּפָא דְשָׁמַיָא וּבְכָל חֵיטָא דְרַחֲשָׂא
 עַל אַרְעָא:

כח) וַיִּבְרַךְ אֶתֶם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ
 וּרְבוּ וּמְלֹאוּ אֶת־הָאָרֶץ וּכְבֹשֶׁהּ וּרְדוּ בְּדֹגַת הַיָּם
 וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה הַרְמִישֶׁת עַל־הָאָרֶץ:

כט"ו ◀ וּכְבֹשֶׁהּ • חֶסֶר וַי"ו, לְלַמֶּדֶךָ שֶׁהַזְכָּר כּוֹבֵשׁ אֶת הַנְּקֵבָה שְׁלֵא תֵהֵא יִצְאֲנִית. וְעוֹד, לְלַמֶּדֶךָ שֶׁהָאִישׁ שֶׁדָּרְכוּ
 לְכַבֵּשׁ, מִצְנֶה עַל פְּרִיָה וּרְבִיָה – וְלֹא הָאִשָּׁה.

כט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב
 זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ
 אֲשֶׁר־בוּ פְרִיעֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ:

כט וַאֲמַר יְיָ הָא יְהִיבִית לְכוּן יְת פֶּל עֶסְפָּא
 דְּבַר זֶרְעָה מְזֻדְרַע דִּי עַל אֲפִי כָל אַרְעָא וְיִת
 פֶּל אֵילָנָא דִּי בַה פִּירִי אֵילָנָא דְּבַר זֶרְעָה
 מְזֻדְרַע לְכוּן יְהֵא לְמִיכָל:

כט"ו ◀ לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ • הַשְּׂוֹה
 לָהֶם בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת לְמֵאֲכָל וְלֹא הִרְשִׁיעַ לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ
 לְהַמִּית בְּרִיָה וּלְאָכַל בְּשׂוֹר, אִךְ פֶּל יִרַק עֵשֶׂב יֵאָדְלוּ

יחד פֶּלֶם. וּכְשֶׁבֵּאוּ בְּנֵי נֹחַ, הִתִּיר לָהֶם בְּשׂוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר:
 "כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי וְגו'" , "כִּי־יִרַק עֵשֶׂב", שֶׁהִתְרִיתִי
 לְאָדָם הָרֵאשׁוֹן, "נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל־".

ל) וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל רֹמֵשׁ
 עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בוּ נִפְשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יִרַק עֵשֶׂב
 לְאֹכְלָהּ וַיְהִי־כֵן:

ל וּלְכָל חַיַּת אַרְעָא וּלְכָל עוּפָא דְשָׁמַיָא
 וּלְכָל דְרַחֲשָׂא עַל אַרְעָא דִּי בַה נִפְשָׂא חֵיטָא
 יְת פֶּל יְרוּק עֶסְפָּא לְמִיכָל וְהוּהוּ כֵן:

לא) וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב
 מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי:

לא וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב
 מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי:

כט"ו ◀ יוֹם הַשְּׁשִׁי • הוֹסִיף ה' בְּשִׁשִּׁי, בְּגִמְרַ מַעֲשֵׂה
 בְּרֵאשִׁית, לוֹמַר שֶׁהַתְּנָה עִמָּהֶם עַל־מִנַּת שִׁמְיָכְלוּ
 עֲלֵיהֶם יִשְׂרָאֵל חֲמִשָּׁה חֲמִשִּׁי תוֹרָה. דְּבַר אַחֵר: "יוֹם
 הַשְּׁשִׁי", פֶּלֶם תְּלוּיִים וְעוֹמְדִים עַד "יוֹם הַשְּׁשִׁי",

הוא שְׁשִׁי בְּסִינּוֹן. (סְפָרִים אַחֲרִים, שְׁבִיּוֹם ו' בְּסִינּוֹן, שֶׁקָּבְלוּ יִשְׂרָאֵל
 הַתּוֹרָה, נִתְחַזְּקוּ פֶּל יְצִירַת בְּרֵאשִׁית, וְנִחְשָׁב כְּאִלוּ נִבְרָא הָעוֹלָם עִמָּה, וְהוּוּ "יוֹם
 הַשְּׁשִׁי" בְּה"א, אוֹתוֹ יוֹם ו' בְּסִינּוֹן) הַמוֹכֵן לְמַתֵּן תּוֹרָה.

ב (א) וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם:

א וַאֲשַׁתְּכַלּוּ שְׁמַיָא וְאַרְעָא וְכָל חַיְלֵיהוֹן:

דעת זקנים מבעלי התוספות - מהירות בלום, אברמוביץ

וּשְׁבִצְתָּ. וַיִּרְאוּהָ לְהַעֲמִיד מִמֶּנָּה
 כְּהַנִּים גְּדוֹלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים קכח א)
 [אַשְׁתֵּךְ כִּגְפֹן פְּרִיָה בִּינְכַתִּי בֵּיתְךָ]
 בְּנִיךָ כְּשִׁתְּלִי זִיתִים, שֶׁנִּמְשָׁחִים בְּשֶׁמֶן
 זֵית (תְּנַחֲמוּא וּשְׁלַח ה' י: ט) תּוֹרָה כט

ב (א) וַיְכַלּוּ. מִנֵּינן שְׁאֲנוּ אוֹמְרִין
 אוֹתוֹ בְּעַמִּיּוּדָה, לְפִי שֶׁהוּא עֲדוּת עַל
 הַקְּדוּשָׁת־בְּרוּךְ־הוּא שֶׁבְּרָא עוֹלָמוֹ
 בְּשִׁשָּׁה יָמִים, וְעֲדוּת מְעוּמָד, דְּכַתִּיב
 (דְּבָרִים יט ז) וְעַמְדוֹ שֶׁנִּי הָאֲנָשִׁים (שְׁבוּעוֹת

כח) וּכְבֹשֶׁהּ. חֶסֶר וַי"ו, לְלַמֶּדֶךָ
 שֶׁדָּרְךָ הָאִישׁ לְכַבּוֹשׁ אֶת הַנְּקֵבָה שְׁלֵא
 תִּהְיֶה יִצְאֲנִית לְגֵרוֹם תִּפְלָה לְעֲרוּהָ,
 כְּמוֹ שֶׁעֲשִׂתָהּ לְאָה שֶׁהִרְגִּילָה לְצֵאת
 וְגִרְמָה תִּפְלָה לְבִתָּה (רֵאשׁוֹ בִּיר חִיב, פ א).
 וְכָל מִי שֶׁמִּצְנַעַת עֲצָמָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת
 רְאוּיָה לְהִנְשֵׂא לְכַהֵן גְּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר
 (תְּהִלִּים מוה יד) פֶּל כְּבוֹדָה בַּת מֶלֶךְ
 פְּנִימָה [מִמְשַׁבְּצוֹת] וְגו', כְּלוֹמַר
 שֶׁתִּנְשֵׂא לְמִי שֶׁכְּתוּב בּוֹ (שְׁמוֹת כח לט)

6). וַאֲיֵתָא בְּפִרְקָא פֶּל כְּתָבִי (שְׁבַת קט"ט),
 בְּשִׁעָה שְׁאָדָם אוֹמַר וַיְכַלּוּ שְׁנֵי
 מְלָאָכִים הַמְּלוּיִם לוֹ לְאָדָם מִנִּיחִים
 דִּיֵּהֶם עַל רֵאשׁוֹ, וְאוֹמְרִים לוֹ וְסָר
 עֲוֹנְךָ וְחַטְאֲתְךָ תִּכְפֹּר (ישעיהו ז טז). וְאִם
 תֹּאמַר וּמֵאִי שְׁנָא פְּסוּק זֶה. וַיֵּשׁ לוֹמַר
 מִשׁוּם דְּכַתִּיב גְּבִי עֲדוּת (ויקרא ה א) אִם
 לוא יִגִּיד וְנִשְׂא עוֹנוֹ, וְזֶה שְׁאֹמַר
 וַיְכַלּוּ, לֹא עֵיכֵב עֲדוּתוֹ
 וְהִגִּידוּ: תּוֹרָה ב

~ יום שני כ"ד תשרי ~

ד אלֵיך תולֹדֶת שְׁמַיָא וְאַרְעָא כַּד אֲתַבְרִיאוּ
בְיוֹמָא דִּי עֶבֶד יְיָ אֱלֹהִים אֲרַעָא וְשְׁמַיָא :

(ד) אֵלֶּה תולֹדֹת השָׁמַיִם והָאָרֶץ בַּהֲבִרָאָם בְּיוֹם
עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם:

הִנֵּה נִבְרָא בְה"א. (ספרים אחרים: רְמוּ כְמוּ שֶׁהֵאָּר פְּתִיחָה לְמִטָּה,
כִּף הָעוֹלָם פְּתוּחַ לְשָׁבִיבִים בַּתְּשׁוּבָה, וְעוֹלָם הַבָּא נִבְרָא בְיוֹ"ד, לומר שְׁצַדִּיקִים
שֶׁבְּאוֹתוֹ זְמַן מוֹעֵטִים כְּמוֹ ׀ שֶׁהִיא קִטְנָה בְּאוֹתִיּוֹת) רְמוּז שְׁיִרְדוּ
הַרְשָׁעִים לְמִטָּה לְרֵאוֹת שַׁחַת, כֹּה"א זֹאת שִׁשְׁתּוּמָּה
מִכָּל צְדִיקָה וּפְתוּחָה לְמִטָּה, לְרֵדֶת דְּרָף שָׁם.

כִּי"א אֵלֶּה • הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה. תולֹדֹת השָׁמַיִם
וְהָאָרֶץ בַּהֲבִרָאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' • לְלַמֶּדֶךָ שֶׁכֵּלֵם
נִבְרָאוּ בְּרֵאוֹן. דְּבַר אַחֵר: "בְּהִבְרָאָם", בְּה"א בְּרָאָם,
שֶׁנֶּאֱמָר: "בְּיַהּ ה' צוּר עוֹלָמִים", בְּב' אוֹתִיּוֹת אֵלוֹ
שֶׁל הַשֵּׁם, יִצַּר שְׁנֵי עוֹלָמִים, וְלַמֶּדֶךָ כֵּאֵן, שֶׁהָעוֹלָם

ה וְכֹל אֵילָנֵי חֲקֵלָא עַד לֹא הָיוּ בְּאַרְעָא וְכֹל
עֶסְבָּא דְחֲקֵלָא עַד לֹא יִצְמַח אֲרִי לֹא אַחִית
מִטְרָא יְיָ אֱלֹהִים עַל אֲרַעָא וְאָנֹשׁ לִיֵּת
לְמַפְלַח יַת אֲדַמְתָּא:

(ה) וְכֹל שִׁיחַ הַשָּׂדֶה טָרַם יְהִיֶּה בְּאָרֶץ וְכֹל־עֵשֶׂב
הַשָּׂדֶה טָרַם יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים
עַל־הָאָרֶץ וְאָדָם אֵין לַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה:

כִּי לֹא הִמְטִיר. וּמַה טַעַם "לֹא הִמְטִיר"? לְפִי
שׁ"אָדָם אֵין לַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה" וְאֵין מִכִּיר בְּטוֹבָתָן
שֶׁל גִּשְׁמִים, וְכִשְׁבָּא אָדָם וַיִּדַע שֶׁהֵם צָרָף לְעוֹלָם,
הַתְּפַלֵּל עֲלֵיהֶם וַיִּרְדּוּ, וַיִּצְחָחוּ הָאֵילָנוֹת וְהַדְּשָׁאִים:
ה' אֱלֹהִים • ה' הוּא שְׁמוֹ. אֱלֹהִים, שֶׁהוּא שְׁלִיט
וְשׁוֹפֵט עַל כָּל, וְכֵן פְּרוּשׁ זֶה בְּכָל מְקוֹם לְפִי פְּשוּטוֹ:
ה' שֶׁהוּא אֱלֹהִים.

כִּי"א טָרַם יְהִיֶּה בְּאָרֶץ • כֹּל "טָרַם" שֶׁבִּמְקָרָא לְשׁוֹן
'עַד לֹא' הוּא, וְאֵינוֹ לְשׁוֹן קִדְּם, וְאֵינוֹ נִפְעַל, לומר
הַטְרִים, כַּאֲשֶׁר יֹאמַר הַקְּדִים, וְזֶה מוֹכִיחַ. וְעוֹד אַחֵר:
"כִּי טָרַם תִּירְאוּן", עֲדִין לֹא תִירְאוּן. וְאַף זֶה תְּפָרֵשׁ:
עֲדִין לֹא הִיָּה בְּאָרֶץ, כִּשְׁנִגְמָרָה בְּרִיאַת הָעוֹלָם בְּשִׁשִּׁי
קִדְּם שֶׁנִּבְרָא אָדָם. וְכֹל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה • עֲדִין לֹא
יִצְמַח, וּבְשִׁלְשִׁי שֶׁכְּתוּב "וַתוֹצֵא הָאָרֶץ", לֹא יִצְאוּ,
אֵלָּא עַל פְּתַח הַקְּרָקַע עֲמָדוֹ עַד יוֹם שִׁשִּׁי, וְלָמָּה?.

וַיַּעֲנֵא הוָה סְלִיק מִן אֲרַעָא וְאִשְׁקִי יַת כָּל
אֲפִי אֲדַמְתָּא:

(ו) וְאֵד יַעֲלֶה מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת־כָּל־פְּנֵי
הָאֲדָמָה:

כַּגְּבֹל זֶה, שְׁנוֹתֵן מִים וְאַחֲרֵי־כֵן לֵשׁ אֶת הָעֶסֶה, אִף
כֵּאֵן "וְהִשְׁקָה", וְאַחֲרֵי־כֵן "וַיִּיצֹר".

כִּי"א וְאֵד יַעֲלֶה • לַעֲנִין בְּרִיתוֹ שֶׁל אָדָם. הַעֲלָה
הַתְּהוֹם וְהִשְׁקָה עֲנָנִים לְשֵׁרוֹת הָעֶפֶר, וְנִבְרָא אָדָם,

וּבִבְרָא יְיָ אֱלֹהִים יַת אָדָם עֶפְרָא מִן אֲדַמְתָּא
וַיִּפַּח בְּאַנְפוּהִי נְשַׁמְתָּא דְחַיִּי וְהוֹת בְּאָדָם
לְרוּחַ מְמַלְלָא:

(ז) וַיִּיצֹר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עֶפֶר מִן־הָאֲדָמָה
וַיִּפַּח בְּאַפּוֹ נְשַׁמַּת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

נִבְרָאוּ שְׁמַיִם וְאָרֶץ. בְּשָׁנֵי, בְּרָא רְקִיעַ לְעֵלְיוֹנִים.
בְּשִׁלְשִׁי, "תִּרְאָה הִיבְשָׁה" לַתְּחִתּוֹנִים. בְּרַבִּיעִי, בְּרָא
מְאוּרוֹת לְעֵלְיוֹנִים. בַּחֲמִשִּׁי, "וַיִּשְׂרְצוּ הַמִּים"
לַתְּחִתּוֹנִים. הַזְּקַק בְּשִׁשִּׁי לְבִרְאוֹת בּוֹ בְּעֵלְיוֹנִים
וּבַתְּחִתּוֹנִים, וְאֵם לְאוֹ, יֵשׁ קִנְיָה בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאוֹשִׁית,
שִׁיְהִיוּ אֵלֵינוּ רַבִּים עַל אֵלֵינוּ בְּבִרְיַת יוֹם אַחַד. נֶפֶשׁ
חַיָּה • אִף בְּהִמָּה וַחַיָּה נִקְרָאוּ: "נֶפֶשׁ חַיָּה", אִף זֶה
שֶׁל אָדָם – חַיָּה שֶׁבְּכֹלֵן, שְׁנִתּוֹסַף לוֹ דַּעַה וְדַבּוּר.

כִּי"א וַיִּיצֹר • שְׁתֵּי יִצִּירוֹת, יִצִּירָה לְעוֹלָם הִנֵּה וַיִּצִּירָה
לַתְּחִית הַמֵּתִים. אֲבָל בְּבִהְמָה, שְׂאֵינָה עוֹמֶדֶת לְדִין,
לֹא נִכְתַּב בִּיצִירְתָּהּ שְׁנֵי יוֹדִי"ן. עֶפֶר מִן הָאֲדָמָה •
צִבּוּר עֶפְרוֹ מִכָּל הָאֲדָמָה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת, שֶׁבְּכָל מְקוֹם
שִׁמּוֹת, שֵׁם תְּהֵא קוֹלְטָתוֹ לְקַבּוּרָה. דְּבַר אַחֵר: נִטַּל
עֶפְרוֹ מִמְּקוֹם שֶׁנֶּאֱמָר בּוֹ: "מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִּי",
אָמַר: הַלּוֹא תִהְיֶה לוֹ כְּפָרָה וַיּוּכַל לַעֲמֹד. וַיִּפַּח
בְּאַפּוֹ • עֲשָׂאוֹ מִן הַתְּחִתּוֹנִים וּמִן הָעֵלְיוֹנִים, גּוֹף מִן
הַתְּחִתּוֹנִים וְנִשְׁמָה מִן הָעֵלְיוֹנִים. לְפִי שְׁבִיוֹם רֵאוֹשׁוֹן

(ח) וַיִּפְטַע יְהוָה אֱלֹהִים גִּן־עֵדֶן מִקְדָּם וַיִּשֶׂם שֵׁם חַוְּוָצִיב יְיָ אֱלֹהִים גִּינְתָא בְעֵדֶן מִלְקָמִין וַאֲשׁוּי תַמָּן יְת אָדָם דִּי בְרָא : אַתְהָאָדָם אֲשֶׁר יִצָר :

לו גִּן־עֵדֶן, וַיִּנְחָהּוּ בְּגִן־עֵדֶן, וַיִּפֹּל עָלָיו תְּרַדְמָה. הַשׁוֹמֵעַ סְבוּר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה אַחַר, וְאֵינוֹ אֵלָא פְּרִטּוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן. וְכֵן אֵצֶל הַבְּהֵמָה, חֲזוּר וְכַתּוּב: "וַיִּצָר ה' וַגּוֹ' מִן הָאָדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה" כְּדִי לְפָרֵשׁ "וַיִּבְא אֶל הָאָדָם" לַקְרוֹת שֵׁם, וְלַלְמַד עַל הַעוֹפוֹת שֶׁנִּבְרָאוּ מִן הַרְקָק.

כ"ח • מִקְדָּם • בְּמִזְרְחוֹ שֶׁל עֵדֶן, נִטַע אֶת הַגֶּן. וְאֵם תֹּאמַר, וְהָרִי כְּתִיב: "וַיִּבְרָא וַגּוֹ" אֶת הָאָדָם וַגּוֹ"? רֵאִיתִי בְּבְרִיתָא שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי, מַל"ב מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת, וְזוֹ אַחַת מֵהֶן, כָּלֵל שֶׁלֹּא חָרְיוֹ מַעֲשֶׂה, הוּא פְּרִטּוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן: "וַיִּבְרָא וַגּוֹ" אֶת הָאָדָם" זֶהוּ כָּלֵל, סַתֵּם בְּרִיאָתוֹ מֵהִיכָן, וְסַתֵּם מַעֲשִׂיו. חֲזוּר וּפְרֵשׁ "וַיִּצָר ה' אֱלֹהִים וַגּוֹ" וַיִּצְמַח

ט וַאֲצֻמַּח יְיָ אֱלֹהִים מִן אֲרֻעָא כָּל אֵילָן דְּמִרְגַּג לְמַחְזִי וְטַב לְמִיכַל וְאֵילָן חַיִּיא בְּמַצִּיעוֹת גִּינְתָא וְאֵילָן דְּאֶקְלִין פִּירוּהִי חַפְיָמִין בֵּין טַב לְבִישׁ :

(ט) וַיִּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאָדָמָה כָּל־עֵץ נִחְמַד לְמַרְאֵה וְטוֹב לְמֵאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֶּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע :

כ"ט • וַיִּצְמַח • לְעֲנֵן הַגֶּן, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. בְּתוֹךְ הַגֶּן • בְּאֲמֻצַּע הַגֶּן.

י וַנְּהַר יִצָּא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגֶּן וּמִשָּׁם יִפְרֹד גִּינְתָא וּמִתַּמָּן יתְּפָרֵשׁ וְהוּי לְאַרְבַּעַה רִישֵׁי גְהָרִין :

(י) וְנֶהָר יִצָּא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגֶּן וּמִשָּׁם יִפְרֹד וְהָיָה לְאַרְבַּעַה רִאשִׁים :

יא שׁוּם חֵד פִּישׁוֹן הוּא מְקִיף יְת כָּל אֲרַע דְּחַוְוִילָה דִּי תַמָּן דְּהִבָּא :

(יא) שֵׁם הָאָחַד פִּישׁוֹן הוּא הַפֶּכֶב אֶת כָּל־אֲרֶץ הַחַוְוִילָה אֲשֶׁר־שָׁם הַזֵּהב :

יב שֶׁהוּא מְגַדֵּל פִּשְׁתָּן, שְׁנַאֲמַר אֵצֶל מְצָרִים: "וּבוֹשׁוּ עוֹבְדֵי פִשְׁתִּים".

כ"י • פִּישׁוֹן • הוּא נִילוּס נְהַר מְצָרִים, וְעַל שֵׁם שְׁמִימִיו מִתְּכַרְכֵּין וְעוֹלִין וּמִשְׁקִין אֶת הָאֲרֶץ, נִקְרָא פִישׁוֹן, כְּמוֹ "וּפִשׁוּ פְרָשָׁיו". דְּבַר אַחַר: "פִּישׁוֹן",

יג וְזֵהב הָאֲרֶץ דְּאֲרַעָא הֵיא טַב תַּמָּן כְּדִלְחָא וַאֲבַגִּי בִירְלָא :

(יב) וְזֵהב הָאֲרֶץ הֵהוּא טוֹב שֵׁם הַבְּדִלְחָ וְאִבְנֵי הַשֵּׁהָם :

יד וְשׁוּם נְהַרָא תְּנִינָא גִיחוֹן הוּא מְקִיף יְת כָּל אֲרַעָא דְּכוּשׁ :

(יג) וְשֵׁם־הַנְּהַר הַשְּׁנַי גִּיחוֹן הוּא הַפּוֹכֵב אֶת כָּל־אֲרֶץ כּוּשׁ :

כ"כ • גִּיחוֹן • שְׁהִיָּה הוֹלֵף וְהוֹמָה, וְהִמְיָתוֹ גְּדוּלָה מְאֹד, כְּמוֹ: "וְכִי יַגַּח", שְׁמַנְגַח וְהוֹלֵף וְהוֹמָה.

יז וְשׁוּם נְהַרָא תְּלִיתָאָה דִּיגְלַת הוּא מְהַלֵּף לְמַדְנַחָא דְּאֲתוּר וְנְהַרָא רְבִיעָאָה הוּא פְּרַת :

(יד) וְשֵׁם־הַנְּהַר הַשְּׁלִישִׁי חֲדַקְל הוּא הַהַלֵּף קְדַמַּת אֲשׁוּר וְהַנְּהַר הַרְבִּיעִי הוּא פְּרַת :

יח אֲשׁוּר • לְמִזְרְחָהּ שֶׁל אֲשׁוּר. הוּא פְּרַת • הַחֻשׁוֹב עַל כָּלֵם, הַנּוֹכַח עַל שֵׁם אֲרֶץ יִשְׂרָאֵל.

כ"ג • חֲדַקְל • שְׁמִימִיו חֲדִין וְקִלִּין. פְּרַת • שְׁמִימִיו פְּרִין וְרַבִּין, וּמְכַרִּין אֶת הָאָדָם. כּוּשׁ וְאֲשׁוּר • עֵדֶן לֹא הָיָה, וְכַתּוּב הַמְּקַרָא עַל שֵׁם הַעֲתִיד. קְדַמַּת

(טו) וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגֶן־עֵדֶן לְעַבְדָּהּ וּלְשִׂמְרָהּ:

כ"ט - וַיִּקַּח • לָקַחוּ בַדְּבָרִים נְאֻמִּים וּפְתָהוּ לִיפְנֵס. 'בְּרֵאשִׁית רַבָּה'.

(טז) וַיִּצַו יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ־הַגֵּן אָכַל תֹּאכַל:

(יז) וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בַיּוֹם אָכַלְתָּ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת:

יז ומאילן דאכלין פירוהי חכימין בין טב לביש לא תיכול מנה ארי ביזמא דתיכול מנה מימת תמות:

(יח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה־לוֹ עוֹר בְּגָדָיו:

יח ואמר יי אלהים לא תקין למיהוי אדם בלחודוהי אעביד לה סמך לקבלה:

כ"ט - לֹא־טוֹב הָיִיתָ וְגו' • שְׁלֵא יֵאמְרוּ שְׂתֵי רְשִׁיטוֹת הֵן, הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ־הוּא יַחֲדֵי בְּעֵלְיוֹנִים וְאִין לֹא זוג, וְזֶה בְּפִתְחוֹנִים וְאִין לֹא זוג. עֲזַר בְּגָדָיו • זָכָה — "עֲזַר", לֹא זָכָה — "בְּגָדָיו" לְהִלָּחֵם.

(יט) וַיִּצַּר יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כְּלִי־חַיִּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּבֵּא אֶל־הָאָדָם לְרִאוֹת מִה־יִּקְרָא־לוֹ וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא־לוֹ הָאָדָם נִפְשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:

יט וברא יי אלהים מן ארעא כל חיות ברא וית כל עופא דשמייא ואיתה לות אדם למחזי מה יקרי לה וכל די תנה קרי לה אדם נפשא חיתא הוא שמה:

כ"ט - וַיִּצַּר וְגו' מִן הָאֲדָמָה • הִיא יִצִּירָה, הִיא עֲשִׂיָה הָאֲמוּרָה לְמַעֲלָה: "וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֵת חַיַּת הָאָרֶץ וְגו'", אֵלָּא בָּא וּפְרַשׁ שְׁהַעוֹפוֹת נִבְרְאוּ מִן הָרֶקֶק. לְפִי שְׂאֵמֶר לְמַעֲלָה, מִן הַמַּיִם נִבְרְאוּ, וְכֵאן אָמַר, מִן הָאֲדָמָה נִבְרְאוּ. וְעוֹד, לְמִדָּה בָּאן, שְׂבִשְׁעַת יִצִּירְתָּן מִיַּד בּוֹ בַּיּוֹם הַבֵּיָאָם אֶל הָאָדָם לְקִרְוַת לְהֵם שֵׁם.

ולדברי אגדה: יצירה זו, לשון רדוי וכבוש, כמו: "כי תצור אל עיר", שפכשן תחת ידו של אדם. וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה וגו' • סרסוהו ופרשהו: "כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם, הוא שמו לעולם".

~ יום שלישי כ"ה תשרי ~

(כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא־מָצָא עֹזַר בְּגָדָיו:

כ ויקרא אדם שמהן לכל בעירא ולעופא דשמייא ולכל חיות ברא ולאדם לא אשפח סמך לקבלה:

(כא) וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים | תַּרְדֵּמָה עַל־הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת מִצִּלְעוֹתָיו וַיַּסְגֵּר בָּשָׂר תַּחַתְּנָהּ:

כא ורמא יי אלהים שנתא על אדם ודמדך ונסיב חדא מעלעוהי ומלי בשרא תחותה:

המשכן", זהו שאמרו: "שני פרוצופין נבראו".
ויסגר. מקום התה. ויישן ויקח. שלא יראה
חתיכת הבשר שממנו נבראת, ותתבזה עליו.

כ"י. ולאדם לא מצא עזר. ויפל ה' אלהים
תרדמה. כשהביאן, הביאן לפניו כל מין ומין, זכר
ונקבה, אמר: לכלם יש בן זוג, ולי אין בן זוג, מיד:
"ויפל". מצלעתי. מסטרי, כמו: "ולצלע

כב ויבא יי אלהים ות עלצא הנסיב מן אדם
לאתמא ואימה לות אדם:

(כב) ויבן יהוה אלהים את הצלע אשר לקח
מן האדם לאשה ויבאה אל האדם:

ויבן וגו' את הצלע וגו' לאשה. להיות אשה,
כמו: "ויעש אותו גדעון לאפור", להיות אפור.

כ"י. ויבן. כבנין, רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה,
לקבל הולד. כאוצר של חטים, שהוא רחב מלמטה
וקצר מלמעלה, שלא יכביר משאו על קירותיו.

כג ואמר האדם הדיא זמנא גרמא מגרמי
ובסרא מבסרי לדיא יתקרי אתמא ארי
מבעלא נסיבא דא:

(כג) ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי ובשר
מבשרי לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת:

יקרא אשה כי מאיש וגו'. לשון נופל על לשון,
מכאן שנברא העולם בלשון הקדש.

כ"י. זאת הפעם. מלמד שבא אדם על כל בהמה
וחיה, ולא נתקרה דעתו עד שבא על חיה. לזאת

כד על פן ישבוק גבר בית משכבי אבוהי
ואמה וידבק באתמה ויהון לבסרא חד:

(כד) על-בן יעזב איש את-אביו ואת-אמו ודבק
באשתו והיו לבשר אחד:

על פן יעזב איש. ויח הקדש אומרת פן, לאסר על בני נח את העריות. לבשר אחד. הולד נוצר
על-ידי שניהם, ושם נעשה בשרם אחד.

כ"י. על פן יעזב איש. ויח הקדש אומרת פן, לאסר על בני נח את העריות. לבשר אחד. הולד נוצר
על-ידי שניהם, ושם נעשה בשרם אחד.

כה והיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא
יתבששו:

(כה) והיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא
יתבששו:

לקרות שמות, לא נתן בו יצר-הרע עד אכלו מן
העץ, ונכנס בו יצר הרע, וידע מה בין טוב לרע.

כ"י. ולא יתבששו. שלא היו יודעים הרף צניעות,
להבחין בין טוב לרע, ואף-על-פי שנתנה בו דעה

א וחויא הנה חפים מכל חות ברא דעבר יי
אלהים ואמר לאתמא בקושטא ארי אמר יי
לא תיכלון מכל אילן גינתא:

ג (א) והנחש היה ערום מכל חית השדה אשר
עשה יהוה אלהים ויאמר אל-האשה אף כי-אמר
אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן:

היתה מפתו: "ערום מכל", "ארור מכל" (בראשית רבה).
אף כי-אמר וגו'. שמא אמר להם: "לא תאכלו
מכל וגו'", ואף-על-פי שראה אותם אוכלים משאר
פרות, הרבה עליה דברים כדי שתשיבנו ויבא לדבר
באותו העץ.

כ"י. והנחש היה ערום. מה ענין זה לכאן, היה
לו לסמך: "ויעש לאדם ולאשתו פתנות עור
וילבשם"? אלא ללמדך, מאיזו סבה קפץ הנחש
עליהם, ראה אותם ערמים ועוסקים בתשמיש לעין
כל ונתאנה לה. ערום מכל. לפי עזמתו וגדלתו,

ב ואמרת אתמא לחויא מפירי אילן גינתא
גיכול:

(ב) ותאמר האשה אל-הנחש מפרי עץ-הגן נאכל:

ג ומפירי אילנא די במציעות גינתא אמר יי
לא תיכלון מנה ולא תקרבון בה דילמא
תמותון:

(ג) ומפרי העץ אשר בתוך-הגן אמר אלהים לא
תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן-תמתו:

כ"ט - וְלֹא תִגְעוּ בוֹ. הוֹסִיפָה עַל הַצּוּוּי, לְפִיכֶם בָּאָה לְיַד גְּרַעוֹן, הוּא שְׁנֵאמַר: (משלי ל) "אֶל-תּוֹסֵף עַל דְּבָרָיו".

(ד) וַיֹּאמֶר הַנְּחֹשׁ אֶל-הָאִשָּׁה לֹא-מֹת תִּמָּתוֹן: ד וַאֲמַר חוּיָא לְאַתְתָּא לֹא מוּת תְּמוּתוֹן:

כ"י - לֹא-מֹת תִּמָּתוֹן. דְּחִפָּה עַד שְׁנַגְעָה בוֹ, אָמַר לָהּ: 'כְּשֵׁם שְׂאִין מִיְתָה בְּנִגְיָעָה, כִּף אֵין מִיְתָה בְּאֶכְלִי' (בראשית רבה).

(ה) כִּי יִדַע אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם אֶכְלְכֶם מִמְּנוֹ וְנִפְקְחוּ עֵינֵיכֶם וְהִייתֶם בְּאֱלֹהִים יִדְעֵי טוֹב וְרָע: ה אַרִי גְלִי קָדָם יִי אַרִי בְיוֹמָא דְתִיכְלוֹן מִנָּה וְיִתְפַּתְחוּ עֵינֵיכוֹן וְיִהוּן כְּרַבְרָבִין חִפְמִין בֵּין טַב לְכִישׁ:

כ"ג - כִּי יִדַע. כָּל אִמֵּן שׁוֹנָא בְּנֵי אֲמוֹנוֹתוֹ, מִן הָעֵץ אֶכֶל וּבְרָא אֶת הָעוֹלָם (בראשית רבה). וְהִייתֶם בְּאֱלֹהִים. יוֹצְרֵי עוֹלָמוֹת.

(ו) וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֹאכֹל וְכִי תֵאוּהָ הוּא לְעֵינַיִם וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׁפִּיל וַתִּקַּח מִפְּרִיו וַתֹּאכַל וַתֵּתֶן גַּם-לְאִישָׁהּ עִמָּה וַיֹּאכַל: ו וְנִחְמַד אֲתָתָא אַרִי טַב אֵילָן לְמִיכָל וְאַרִי אַסִּי הוּא לְעֵינֵין וּמְרַגַּג אֵילָנָא לְאַסְתְּכִלָּא בַּהּ וְנִסִּיכַת מֵאַבְּהָ וְאַכְלַת וַיְהִיבַת אַף לְכַעֲלָה עִמָּה וְאַכַּל:

כ"ד - וַתֵּרָא הָאִשָּׁה. רָצָתָה דְבָרָיו שֶׁל נָחֹשׁ וְהִנָּאוּ לָהּ וְהִיא מִיְתָה (בראשית רבה). כִּי טוֹב הָעֵץ. לְהִיּוֹת בְּאֱלֹהִים. וְכִי תֵאוּהָ-הוּא לְעֵינַיִם. כְּמוֹ שְׁאֵמַר לָהּ: "וְנִפְקְחוּ עֵינֵיכֶם". וְנִחְמַד לְהַשְׁפִּיל. כְּמוֹ שְׁאֵמַר לָהּ "יִדְעֵי טוֹב וְרָע". וַתֵּתֶן גַּם לְאִישָׁהּ. שֶׁלֹּא תִמּוּת הִיא, וַיְחַיָּה הוּא וַיִּשָּׂא אַחֲרָתָּ. גַּם. לְרַבּוֹת בְּהִמָּה וְחַיָּה.

(ז) וַתִּפְקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיִּדְעוּ כִּי עִירְמָם הֵם וַיִּתְּפְרוּ עָלֶיהָ תֵאוּהָ וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת: ז וְזֹאתְפַתְחָא עֵינֵי תְרוּיְהוּן וַיִּדְעוּ אַרִי עִרְטִילָאִין אֵינּוֹן וְחִטִּיטּוֹ לְהוּן טְרַפִּי תֵאֲנִין וְעַבְדֵי לְהוּן זְרוּיִן:

כ"ה - וַתִּפְקַחְנָה וְגו'. לְעַנְיַן הַחֲכֵמָה דְבַר הַפְּתוּב, וְלֹא לְעַנְיַן רֵאשִׁי מִמֶּשׁ, וְסוּף הַמִּקְרָא מוֹכִיחַ. וַיִּדְעוּ כִּי עִירְמָם הֵם. אַף הַסּוּמָא יוֹדֵעַ כִּשְׁהוּא עֵרֶם, אֲלֵא מַהוּ "וַיִּדְעוּ כִּי עִירְמִים הֵם"? מִצְּדָה אַחַת הִיְתָה בְּיָדָם וְנִתְעַרְטְלוּ הִימְנָה (בראשית רבה). עָלֶיהָ תֵאוּהָ. הוּא הָעֵץ שְׁאֶכְלוּ מִמֶּנּוּ, בְּדָבָר שְׁנִתְקַלְקַל, בּוֹ נִתְקַנּוּ (סנהדרין ט), אֲבָל שְׂאָר הָעֵצִים מְנַעוּם מִלְטַל עֲלֵיהֶם. וּמִפְּנֵי מָה לֹא נִתְפָּרְסָם הָעֵץ? שְׂאִין הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חָפֵץ לְהוֹנוֹת בְּרִיָּה, שֶׁלֹּא יִכְלִימוּהוּ וַיֹּאמְרוּ: 'זֶהוּ שְׁלֵקָה הָעוֹלָם עַל-יָדוֹ' (מדרש רבי תנחומא).

(ח) וַיִּשְׁמְעוּ אֶת-קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְּהַלֵּךְ בְּגִן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בַּתּוֹךְ עֵץ הַגֵּן: ח וַיִּשְׁמְעוּ יַת קַל מִיְמְרָא דִּי אֱלֹהִים מִתְּהַלֵּךְ בְּגִינְתָא לְמִנַּח יוֹמָא וְאִיטְמַר אָדָם וְאִתְתַּהּ מִן קָדָם יִי אֱלֹהִים בְּגוֹ אֵילָן גִּינְתָא:

כ"ו - וַיִּשְׁמְעוּ. יֵשׁ מְדַרְשֵׁי אֲגָדָה רַבִּים, וּבְכָר סְדָרוּם רַבּוּתֵינוּ עַל מְכוּנָם בִּבְרֵאשִׁית רַבְּהִי וּבְשְׂאָר מְדַרְשׁוֹת, וְאֲנִי לֹא בְּאִתִּי אֲלֵא לְפִשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, וְלֹא אֲגָדָה הַמִּישְׁבֵּת דְבָרֵי הַמִּקְרָא דְבַר דְּבוּר עַל אֲפָנְיוֹ. וַיִּשְׁמְעוּ. מָה שְׁמָעוּ? שְׁמָעוּ אֶת קוֹל הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁהִיָּה מִתְּהַלֵּךְ בְּגֵן. לְרוּחַ הַיּוֹם. לְאוֹתוֹ רוּחַ שְׁהַשְׁמֵשׁ בָּאָה מִשָּׁם (סְפָרִים אַחֲרִים: לְשָׁם, וְדו"ק כִּי כֵן עָקַר), וְזוֹ הִיא מְעַרְבִית, שֶׁלְפָנוֹת עָרַב חֲמָה בְּמַעְרָב, וְהֵם (שם לה) סְרָחוּ בְּעִשְׂרִית.

(ט) וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל-הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיבָה: ט וַיִּקְרָא יִי אֱלֹהִים לְאָדָם וַאֲמַר לָהּ אֵן אָת:

אָחִיךָ? וְכֵן בְּכַלֵּם: (במדבר כב) "מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה
עִמָּךְ? לָכֵן עִמָּהֶם בְּדַבְרִים, וְכֵן בְּחֻזְקָהוּ, בְּשִׁלּוּחֵי
מְרוֹדְךָ בְּלֹאֲדָן (ישעיה לט)."

כִּי־אֵיכָה • יוֹדַע הִיָּה הֵיכֵן הוּא, אֲלֵא לָכֵן עִמּוֹ
בְּדַבְרִים, שְׂלֵא יִהְיֶה נִבְהָל לְהִשִּׁיב אִם יַעֲנִישֶׁהוּ פְתָאֵם
(בראשית רבה). וְכֵן בְּקִינָן אָמַר לוֹ: (בראשית ד) "אֵי הִבֵּל

יֹאמֶר יָת קַל מִימְרֶךָ שְׁמַעִית בְּגִינְתָא
וְדַחֲלִית אַרְי עָרְטִילֵאֵי אָנָּא וְאִיטְמַרִית:

(י) וַיֹּאמֶר אֶת־קִלְךָ שָׁמַעְתִּי בִּגְוֹן וַאֲיֹרָא פִּי־עִירֹם
אֲנִי וְאֲחָבָא:

יֹאמֶר מִן חַוִּי לָךְ אַרְי עָרְטִילֵאֵי אֶת הַמֶּן
אֵילָנָא דַּפְקֹדְתָךְ בְּדִיל דְּלֵא לְמִיבֵל מִגַּה
אֲכַלְתָּ:

(יא) וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לָךְ כִּי עִירֹם אֶתָּה הַמֶּן־הָעֵץ
אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְבַלְתִּי אֲכַל־מִמֶּנּוּ אֲכַלְתָּ:

כִּי־מִי הִגִּיד לָךְ • מֵאִינן לָךְ לְדַעַת מַה בְּשֵׁת יֵש בְּעוֹמֵד עִירֹם? • הַמֶּן־הָעֵץ • בַּתְּמִיּהָ.

יֹבֵאֵמֶר הָאָדָם אֶתְתָּא דִּיהִבְתָּ עִמִּי הִיא
יְהִבַת לִי מִן אֵילָנָא וְאֲכַלְתָּ:

(יב) וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִיא
נָתַתְהָ־לִּי מִן־הָעֵץ וְאָכַל:

כִּי־אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי • (ע"ה) כָּאֵן כְּפַר בְּטוֹבָה.

יֹבֵאֵמֶר יְיָ אֱלֹהִים לְאֶתְתָּא מַה דָּא עֲבַדְתָּ
וְאֶמְרַת אֶתְתָּא חֲוִיא אֲטַעֲנִית וְאֲכַלְתָּ:

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לְאִשָּׁה מַה־זֹּאת עָשִׂית
וְתֹאמְרִי הָאִשָּׁה הִנַּחֲשׁ הִשְׂאֵנִי וְאָכַל:

כִּי־הִשְׂאֵנִי • הִטְעַנִּי, כְּמוֹ: (ישעיה לו) "אֵל יִשְׂאֵ לָכֶם חֻזְקָהוּ".

יֹבֵאֵמֶר יְיָ אֱלֹהִים לְחֻזְיָא אַרְי עֲבַדְתָּ דָא
לֵיט אֶת מִכָּל בְּעִירָא וּמִכָּל חוֹת בְּרָא עַל
מַעֲדָא תִּיזִיל וְעַפְרָא תִּיכּוּל כָּל יוֹמֵי חַיֶּיךָ:

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הַנָּחַשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת
אֲרוּר אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה
עַל־גְּחֹנְךָ תֵּלֵךְ וְעַפְרָא תֹאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ:

מִבְּהֵמָה נִתְקַלֵּל, מַחֲזִיָּה לֹא כָּל־שָׂפָן? הַעֲמִידוּ רַבּוֹתֵינוּ
מְדַרְשׁ זֶה בְּמַסְכַּת בְּכוֹרוֹת (דף ט), לְלַמֵּד שְׂמִי עֲבוּרוֹ
שֶׁל נָחַשׁ שֶׁבַע שָׁנִים. עַל־גְּחֹנְךָ תֵּלֵךְ • רְגָלִים הֵיוּ
לוֹ וְנִקְצָצוּ.

כִּי־כִּי עָשִׂיתָ זֹאת • מִכָּאֵן שְׂאִין מִהַפְּכִים בְּזִכּוֹתוֹ
שֶׁל מַסִּית, שְׂאֵלוֹ שְׂאֵלוֹ: לְמַה עָשִׂיתָ זֹאת? הִיָּה לוֹ
לְהִשִּׁיב: דַּבְרֵי הָרַב וְדַבְרֵי הַתְּלָמִיד, דַּבְרֵי מִי שׁוֹמְעִין?
(סנהדרין כט). מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה • אִם

טו וְדַבְּבוּ אֲשׁוּי בִּינְךָ וּבִין אֶתְתָּא וּבִין בְּנֶךָ
וּבִין בְּנֵהָהּ הוּא יְהִי דְּכִיר לָךְ מַה דַּעֲבַדְתָּ
לָהּ מִלְּקַדְמִין וְאֶת תְּהִי גְטִיר לָהּ לְסוּפָא:

(טו) וַאֲיִבָּהּ אִשִּׁית בִּינְךָ וּבִין הָאִשָּׁה וּבִין זְרַעְךָ וּבִין
זְרַעָהּ הוּא יִשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאֶתָּה תִּשׁוּפְנוּ עֵקֶב:

תִּשׁוּפְנוּ עֵקֶב • לֹא יִהְיֶה לָךְ קוֹמָה וְתִשְׁכְּנוּ בַּעֲקֵבוֹ,
וְאֶת מִשָּׁם תְּמִיתְנוּ. וְלִשׁוֹן 'תִּשׁוּפְנוּ', כְּמוֹ: (ישעיה ט)
"נָשַׁף בָּהֶם", כְּשֶׁהִנַּחֲשׁ בָּא לְנִשְׁף הוּא נוֹשֵׁף כְּמִין
שְׂרִיקָה. וְלִפִּי שֶׁהִלְשׁוֹן נוֹפֵל עַל הַלְשׁוֹן, כְּתַב לְשׁוֹן
נְשִׁיפָה בְּשִׁנְיָהֶם.

כִּי־וַאֲיִבָּהּ אִשִּׁית • אֶתָּה לֹא נִתְבַּנְּתָ אֲלֵא שְׂמִימוֹת
אָדָם, כְּשִׂיאֵכֵל הוּא תַחֲלָה, וְתִשָּׂא אֶת חוּהָ, וְלֹא בְּאֶת
לְדַבֵּר אֶל חוּהָ תַחֲלָה אֲלֵא לְפִי שֶׁהִנַּחֲשׁ דַּעֲתָן קְלוֹת
לְהַתְּפוֹת וְיוֹדְעוֹת לְפַתּוֹת אֶת בַּעֲלִיָּהּ, לְפִיכָךְ:
"וַאֲיִבָּהּ אִשִּׁית". יִשׁוּפְךָ • (סוטה ט) כְּתַתְךָ, כְּמוֹ: (דברים
ט) "וְאָכַת אוֹתוֹ" וְתַרְגּוּמוֹ: 'וְשָׁפִית יָתָה'. וְאֶתָּה

דעת זקנים מבעלי התוספות - מהדורות בלום, אברמוביץ

ג (יא) הַמֶּן הָעֵץ. אֵיטָא בְּמַדְרָשׁ: אֲנִי אוֹמֵר לְתַלּוּתְךָ עַל עֵץ, וְעַתָּה יִגְנוּ וְיִשְׁמַר לְהַמֶּן שִׁתְּלָה עָלָיו, קָרִי בֵּיה הַמֶּן הָעֵץ
(ראה חולין קלט: אסתר רבה ט ב); תורה יב

טז ולא תאמרו אמר אסנא אסגי צעריכי ועדוויכי בצער תלדי בנין ולות בעלך תהא תאובדתיך והוא ישלט בך:

(טז) אַל־הָאִשָּׁה אָמַר הַרְבֵּה אַרְבֵּה עֲצוּבֶנְךָ וְהַרְנֶנְךָ בְּעֵצֵב תִּלְדִּי בָנִים וְאֶל־אִישׁךָ תִּשְׁוֹקְתֶךָ וְהוּא יִמְשָׁל־בְּךָ:

לך מצח לתבעו בפּה, אלא "הוא ימשל-בך", הכל ממנו ולא ממה. תשוקתך • תאונתך, כמו: (ישעיה כט) "ונפשו שוקקה".

כ"ט • עֲצוּבֶנְךָ • זה צער גדול בנים. והרנך • זה צער העבור. בְּעֵצֵב תִּלְדִּי בָנִים • זה צער הלידה. וְאֶל־אִישׁךָ תִּשְׁוֹקְתֶךָ • לתשמיש, ואף-על-פי-כן אין

יו ולאדם אמר ארי קבילת למימר אתמך ואכלת מן אילנא די פקידתך למימר לא תיכול מנה ליטא ארעא ארעך בדילך בעמל תיכלינה כל יומי חייך:

(יז) וְלֹא־אָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וְתֹאכַל מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אַרְוֶהָ הָאָדָמָה בְּעִבּוּרָךָ בְּעֵצֵבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

ליוצא לתרבות רעה, והבריית מןללות שדים שניק מהם.

כ"ט • אַרְוֶהָ הָאָדָמָה בְּעִבּוּרָךָ • תעלה לך דברים ארורים, כגון: זבובים, ופרעושים ונמלים. מְשָׁל

יח וכובין ואטדין תצמח לך ותיכול ית עסבא דחקלא:

(יח) וְקוֹץ וְדַרְדַּר תִּצְמַח לְךָ וְאָכַלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה:

מה אמור פאן בראש הענין: "ארויה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה", ואחר העצבון: "וקוץ ודרדר תצמיח לך", כשתורענה קטניות, או ירקות גנה, היא תצמיח לך קוצים ודרדרים ושאר עשבי השדה, ועל-כרחך תאכלם.

כ"ט • וְקוֹץ וְדַרְדַּר תִּצְמַח לְךָ • הארץ, כשתורענה מיני ירעים, תצמיח קוץ ודרדר, קונדס ועפכיות, והן נאכלים על-ידי תקון (ביצה לד). וְאָכַלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה • ומה קללה היא זו, והלא בברכה נאמר לו: "הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע וגו"? אלא

יט בוצעתא דאפך תיכול לחמא עד דתיתוב לארעא דמנה אתברייתא ארי עפרא את ולעפרא תתוב:

(יט) בּוֹצַעַת אַפֶּיךָ תֹאכַל לֶחֶם עַד שׁוֹבֶךָ אֶל־הָאָדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לִקְחַת כִּי־עֹפֵר אֶתָּה וְאֶל־עֹפֵר תִּשׁוּב:

כ"ט • בּוֹצַעַת אַפֶּיךָ • לאחר שתטריח בו הרבה.

דעת זקנים מבעלי התוספות - מהורות בלום, אברטובין

מרוכה: תורה יז
(יז) אַרְוֶהָ הָאָדָמָה בְּעִבּוּרָךָ • פירושו, (בתאונתך) [בתבוואך], מלשון מעבור הארץ (ידושע ה יא), כמו שאמר אחר-כך וקוץ ודרדר וגו': תורה יח
(יט) בּוֹצַעַת אַפֶּיךָ • נמצא בספר רבי יהודה הקסיד (ספר חסידים כתי פרמא תתשעא), שזו הקללה אינה מחקימת אלא בעובדי אדמה ולא במקלעים ושרים, אבל בעצב תלדי בנים (פסוק טז) מתקיימת בכל הנשים, ולפי שהאשה חטאה והחטיאה, לפיכך קיללתה מרוכה: תורה כ

תלמוד לומר (דברים כד ו) לא יחבל רחים ורכב. ופירש רבי יצחק, יכול ממשלה מכל צד שיהא לו רשות למשכן אשתו, תלמוד לומר לא יחבל רחים ורכב, ואשה נקראת רחים פדכתיב (שופטים טז כא) ויהי טחן בבית האסורים כדכריש בסוטה (י), וכתוב (איוב לא י) תטחן לאחר אשתי. ובירושלמי תרגם פסוק זה, לא תמשכנון ריחא ורכבא ארי צרכי נפשאתא אינון, ולא תאסר פלין וחתנין, ארום כל דעבד אלין כמה דכפר בעלמא דאתי. ופירוש לא תאסר פלין וחתנין, שאם אירס אשה לא ניחנה לישב עגונה באירוסין זמן

(טז) אַל הָאִשָּׁה אָמַר וגו'. פירש רבי שלמה ברבי משה, שתהיה בעצבון ובעמל כל ימיה, ואם תאמר מה איכפת לי ארבה שפחות לשמשני, תלמוד לומר והרנך, על כרחך תהי תרה, ואם תאמר אלך בשופי, תלמוד לומר בעצב תלדי בנים, ואם תאמר אשמור עצמי מלידקק לבעלי, תלמוד לומר ואל אישך תשוקתך, ואם תאמר אכוף יצרי ולא אצקק לו, תלמוד לומר והוא ימשול בך, בעל-כרחך תזקק לו: והוא ימשל בך. אמרינן בבראשית רבה (כ ט): יכול ממשלה מכל צד,

(כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הִיְתָה כַּיְקָרָא אָדָם שֵׁם אִתְתָּה חַוָּה אַרְי הִיא הִנֵּת אִמָּא דְכָל בְּנֵי אָנְשָׁא : אַם פְּלִיחִי :

סמך לו פרשת הנחש, להודיעך שמתוך שראה אותם ערמים וראה אותם עסוקים בתשמיש, נתאנה לה ובא עליהם במחשבה ובמקמה. חנה. נופל על לשון חנה, שמתנה את ולדותיה, כאשר תאמר (קהלת ב כב) : "מה הנה לאדם" בלשון חנה.

כ"ו וַיִּקְרָא הָאָדָם • חֲזַר הַפְּתוּב לְעִנְיָנו הִרְאִישׁוֹן : "וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת", וְלֹא הִפְסִיק אֶלָּא לְלַמֵּד שְׁעַל-יְדֵי קְרִיאַת שְׁמוֹת נִזְדַּוְּגָה לּוֹ חַוָּה, כְּמוֹ שְׁכַתּוּב "וְלָאָדָם לֹא מָצָא עֶזֶר כְּנַגְדּוֹ". לְפִיכָף : "וַיִּפֹּל... תְּרַדְמָה", וְעַל-יְדֵי שְׁכַתּוּב : "וַיִּהְיוּ שְׁגִיחֵם עֲרוּמִים",

(כא) וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתַנּוֹת עוֹר וַיִּלְבָּשֵׁם :

הבא מן העור, כגון צמר הארנבים שהוא רך וחס, ועשה להם כתנות ממונו.

כ"א וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתַנּוֹת עוֹר • יֵשׁ דְּבָרֵי אַגְדָּה אוֹמְרִים : חֲלָקִים כְּצִפְרָן הָיוּ מְדַבְּקִים עַל עוֹרָן. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים : דְּבָר

~ יום רביעי כ"ו תשרי ~

כב וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים הֵא אָדָם הָיָה יְחִידִי בְּעֵלְמָא מְנַה לְמִידַע טַב וּבִישׁ וּכְעַן דִּילְמָא יוֹשִׁיט יְדָה וַיִּסַּב אֶף מְאִילָן חַיָּיא וַיְכוּל וַיְחִי לְעֵלָם :

(כב) וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד מִמְּנוֹ לְדַעַת טוֹב וְרַע וְעַתָּה פְּנִי-יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וַחֵי לְעֵלָם :

פְּנִי-יִשְׁלַח יָדוֹ וַיְגַו • וּמִשִּׁיחָהּ לְעוֹלָם, הָרִי הוּא קְרוּב לְהִטְעוֹת הַבְּרִיּוֹת אַחֲרָיו, וְלֹאמַר אֶף הוּא אֱלוֹהִים. וַיֵּשׁ מְדַרְשֵׁי אַגְדָּה, אָבַל אֵין מִיִּשְׁבִּין עַל פְּשׁוּטוֹ.

כ"ב הִנֵּה כְּאֶחָד מִמְּנוֹ • הָרִי הוּא יְחִיד בְּתַחְתּוֹנִים, כְּמוֹ שְׁאֵנִי יְחִיד בְּעֵלְיוֹנִים, וּמַה הִיא יְחִידְתּוֹ? "לְדַעַת טוֹב וְרַע", מַה-שְּׂאִין-כֵּן בְּבַחְמָה וַחֲמִיָּה. וְעַתָּה

כג וַיִּשְׁלַחַהּ יְיָ אֱלֹהִים מִגִּנְתָּא דְעֵדֶן לְמַפְלַח בְּאַרְעָא דְאִיתְבְּרִי מִתְּמָן :

(כג) וַיִּשְׁלַחַהּ יְיָ אֱלֹהִים מִגִּנְתְּעֵדֶן לְעֵבֶד אֶת-הָאָדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם :

כד וַתְּרִיף יְת אָדָם וְאִשְׁרֵי מְלַקְדָּמִין לְגִינְתָּא דְעֵדֶן יְת פְּרוּבָא וַיְת שְׁנַן חֲרָבָא דְמַתְּהַפְּכָא לְמִיטְר יְת אֹרַח אֵילָן חַיָּיא :

(כד) וַיִּגְרֵשׁ אֶת-הָאָדָם וַיִּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגִנְתְּעֵדֶן אֶת-הַפְּרִכִּים וְאֵת לְהַט הַחֲרֹב הַמַּתְּהַפֶּכֶת לְשִׁמּוֹר אֶת-דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים :

תְּרַגּוּם "לְהַט", שְׁנַן, כְּמוֹ שְׁלַף שְׁנַנָּא, וּבְלִשׁוֹן לַע"ז לֹאמַ"ה (קְלִינְג), וּמְדַרְשֵׁי אַגְדָּה יֵשׁ, וְאֵנִי אֵינִי בָּא אֶלָּא לְפִשׁוּטוֹ.

כ"ד מִקֶּדֶם לְגִן עֵדֶן • בְּמִזְרְחוֹ שֶׁל גֵּן עֵדֶן, חוּץ לְגֵן. אֶת-הַפְּרִכִּים • מְלֹאכֵי חֲבֵלָה. הַחֲרֹב הַמַּתְּהַפֶּכֶת • וְלָה לְהַט לְאִים עֲלֵיו מְלַכְנָס עוֹד לְגֵן.

א וְאָדָם יָדַע יְת חַוָּה אִתְתָּה וְעַדִּיאַת וַיִּלְיֵדַת יְת קָזוּ וְאִמְרַת קְנִיתִי גְבָרָא (מִן) קָדָם יְיָ :

ד (א) וְהָאָדָם יָדַע אֶת-חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתְּהַר וַתֵּלֶד אֶת-קָיִן וְהָאָמֶר קְנִיתִי אִישׁ אֶת-יְהוָה :

דעת זקנים מבעלי התוספות - מהדורת כלום, אברמוביץ

(כד) לְהַט הַחֲרֹב. זוֹ גִּיהֵנָם, הַמַּתְּהַפֶּכֶת מִחֲמִין לְצוּגָן וּמְצוּגָן לְחֲמִין עַל הַרְשָׁעִים (תְּחִנוּמָא יֵשׁ כּוּד) : תּוֹרָה א

שְׂתַפִּים אָנוּ עִמּוֹ (גדה לא) • אֶת־קִיָּן אֶת־אָחִיו אֶת־
הַבֶּל • ג' אֶת־יָם רַבִּוּיִים הֵם, מִלְמַד שֶׁתְּאוֹמָה נוֹלְדָה
עִם קִיָּן, וְעַם הַבֶּל נוֹלְדוּ שְׂתִימִם, לְכַף נֶאֱמַר "וַתִּסֶּף"
(בראשית רבה) •

כִּי־יֵאָדָם יָדַע • כִּבְר קָדָם הֶעֱנִין שֶׁל מַעֲלָה, קָדָם
שֶׁחָטָא וְנִטְרַד מִגֶּן־עֵדֶן, וְכֵן הִתְרִיז וְהִלְדָּה, שְׂאָם
כְּתוּב "וַיַּדַּע אָדָם", נִשְׁמַע שֶׁלְאַחַר שֶׁנִּטְרַד הָיָה לוֹ
בָּנִים. קִיָּן • עַל שֵׁם "קִנְיָתִי". אֶת ה' • כְּמוֹ עַם ה',
כְּשֶׁבָרָא אוֹתִי וְאֶת אִישִׁי, לְבִדּוֹ בְרָאֲנוּ. אַבְל בְּזָה,

בְּאוֹסִיפֶת לְמִילַד יָת אַחִוְהִי יֵת הַבֶּל וְהוּהָ
הַבֶּל רְצִי עָנָא וְקִיָּן הוּהָ פְלַח בְּאַרְעָא :

(ב) וַתִּסֶּף לְלֵדָת אֶת־אָחִיו אֶת־הַבֶּל וַיְהִי־הַבֶּל רָעָה
צֵאָן וְקִיָּן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:

כִּי־רָעָה צֵאָן • לְפִי שֶׁנִּתְקַלְלָה הָאֲדָמָה, פִּרְשׁ לוֹ מַעֲבֹדְתָהּ.

גְּוִהוּהָ מְסוּפָה יוֹמִין וְאִתִּי קִיָּן מֵאָבָא
דְּאַרְעָא פְתַרְבְּתָא קָדָם יי :

(ג) וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קִיָּן מִפְּרֵי הָאֲדָמָה מִנְחָה
לְיְהוָה:

כִּי־מִפְּרֵי הָאֲדָמָה • מִן הַגְּרוּעַ, וַיֵּשׁ אֲגָדָה שְׂאוֹמְרֵת: 'זָרַע פִּשְׁתָּן הָיָה'. (דְּבַר אַחַר: מִפְּרֵי, מֵאִיזָה שֶׁבָא לְיָדוֹ, לֹא טוֹב וְלֹא
מְבַרְכָּה) •

~ נקודות משיחות קודש ~

קִרְבָּנוּ שֶׁל קִיָּן מְשׁוּבָח אוֹ גְרוּעַ

הַגְּרוּעַ" לֹא יִתְקַבַּל קִרְבָּנוּ?
וְעַל זֶה הִבִּיא רש"י אֶת הָאֲגָדָה שֶׁהִבִּיא "זָרַע פִּשְׁתָּן",
שֶׁפִּשְׁתָּן הוּא מִין מְשֻׁבָּח. דְּטַעוּתוֹ שֶׁל קִיָּן הִיָּתָה שֶׁחָשַׁב
שֶׁאֵף שֶׁהִבִּיא רַק מְסוּג הַצּוּמָח שֶׁהוּא מִין "גְּרוּעַ", הָרִי
מִכִּיּוֹן שֶׁהִבִּיא מִהַמְבַּחֵר שֶׁכִּמִּין הַצּוּמָח, יִתְקַבַּל קִרְבָּנוֹ.
וּמִכּוֹן הַטַּעַם שֶׁחָרָה לוֹ כְּשֶׁלֵּא נִתְקַבַּל קִרְבָּנוֹ. וְזוֹ הִיָּתָה
טַעוּתוֹ, דְּיֵשׁ לְהִבִּיא לֹא רַק מִהַמִּין הַמְשֻׁבָּח אֲלָא מְסוּג
נִעְלָה יוֹתֵר, סוּג חֲסִי וּק"ל.

(על-פי לקוטי־שיחות כרך טו עמוד 20 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

וַיָּבֵא קִיָּן מִפְּרֵי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה: מִן הַגְּרוּעַ, וַיֵּשׁ אֲגָדָה
שְׂאוֹמְרֵת זָרַע פִּשְׁתָּן הָיָה (ד, ג. ובפירושו רש"י)
יֵשׁ לַעֲיִן, מִדּוּעַ הִבִּיא רש"י אֶת הָאֲגָדָה שֶׁקִּרְבָּנוֹ שֶׁל קִיָּן
"זָרַע פִּשְׁתָּן הָיָה", מַה זֶה נוֹגַע לְהַבְנֵת הַכְּתוּבִים?
וַיֵּשׁ לוֹמַר בְּפִשְׁטוּת, דְּבְזָה בְּאֵר דְּבַר תְּמוּהָ בְּיוֹתֵר:
הָרִי קִיָּן הִבִּיא קִרְבָּן כְּמִנְחָה וְתוֹדָה לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ, וְאִם־כֵּן
תְּמוּהָ מִדּוּעַ הִבִּיא קִרְבָּן "מִן הַגְּרוּעַ"? וַיִּתְרָה מִזֶּה: לְאַתְרֵי
שֶׁהִבִּיא אֶת הַקִּרְבָּן וְרָאָה שֶׁלֵּא נִתְקַבַּל בְּשָׂמִים, כְּתוּב "וַיִּחַר
לְקִיָּן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו", וְכִי לֹא חָשַׁשׁ שְׂאָם יִקְרִיב "מִן

דְּוְהַבֶּל הִבִּיא אִתִּי אֵף הוּא מִבְּפִירֵי עֲנָה
וּמִשְׂמִנְהוֹן וְהוֹת רַעוּא מִן קָדָם יי לְהַבֶּל
וּלְקִיָּרְבָּנָה:

(ד) וְהַבֶּל הִבִּיא גַם־הוּא מִכְּבָרוֹת צֵאָנוּ וּמִחֻלְבָּתָן
וַיֵּשַׁע יְהוָה אֶל־הַבֶּל וְאֶל־מִנְחָתוֹ:

מִעֲלִיו", פְּנָה מִעֲלִיו. וַיֵּשַׁע • יָרְדָה אֵשׁ וְלַחֲכָה
מִנְחָתוֹ.

כִּי־יֵשַׁע וַיִּשְׁעוּ • וַיִּפְּן, וְכֵן: "וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה", לֹא
פְּנָה. וְכֵן "וְאֶל יִשְׁעוֹ", לֹא יִפְּנוּ. וְכֵן: (איוב יד) "שָׁעָה

הַיִּלְקִיָּן וּלְקִיָּרְבָּנָה לֹא הוֹת רַעוּא וְהִתְקַף
לְקִיָּן לְחֲדָא וְאִתְקַבְּלִישׁוּ אִפּוּהִי:

(ה) וְאֶל־קִיָּן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר לְקִיָּן מְאֹד
וַיִּפְּלוּ פָּנָיו:

דעת זקנים מכעלי התוספות - מהדרות כלום, אברמוביץ
ד (ד) וַיֵּשַׁע ה' אֶל הַבֶּל וְאֶל מִנְחָתוֹ וְאֶל מִכְּבָרוֹת צֵאָנוּ וּמִחֻלְבָּתָן
מִנְחָתוֹ. מִכָּאֵן תְּשׁוּבָה לְמִיָּנִים שְׂכּוּפְרִים בְּעוֹלָם הַבָּא, דְּבִמָּה שָׁעָה
אֵלָיו, וְהָרִי גִּהְרַג מִיָּד, אֲלָא עַל־כִּרְחֻף לְעוֹלָם הַבָּא: תוֹרַה ה

וַיֹּאמֶר יי לָקִינוּ לָמָּה תִקְרָא לָךְ וְלָמָּה אֶתְּכַבְּשׁוּ אִפְיָךְ: (ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן לָמָּה חָרָה לָךְ וְלָמָּה נָפְלוּ פְּנֵיךְ:

וְהָלָא אִם תִּיטִיב עֹבְדֶךָ יִשְׁתַּבַּח לָךְ וְאִם לֹא תִיטִיב עֹבְדֶךָ לְיוֹם דִּינָא חֲטָאת נָטִיר וְדַעֲתִיד לְאַתְּפָרְעָא מִנֶּךָ אִם לֹא תִתּוּב וְאִם תִּתּוּב יִשְׁתַּבַּח לָךְ:

כִּי־הָלָא אִם תִּיטִיב • כְּתַרְגוּמוֹ פְּרוּשׁוֹ. לְפִתַּח חֲטָאת רִבְיָן • לְפִתַּח קַבְרֶךָ חֲטָאָךְ שְׁמוֹר. וְאַלְיָךְ תְּשׁוּקָתוֹ • שֶׁל חֲטָאת, הוּא יֵצֵר הָרַע, תְּמִיד שׁוֹקֵק וּמִתְאַנֶּה לְהִכְשִׁילֶךָ. וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ • אִם תִּרְצָה, תִּתְּנַבֵּר עָלָיו.

וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי בִהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיִּקָּם קַיִן אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ: (ח) ח וַיֹּאמֶר קַיִן לְהֶבֶל אָחוּי וַיְהִי בְמַהְגִּיהוֹן בַּחֲקָלָא וְקָם קַיִן בְּהֶבֶל אָחוּי וְקָטְלָהּ:

כִּי־וַיֹּאמֶר קַיִן • נִכְנַס עִמוֹ בְּדַבְרֵי רִיב וּמְצָה, לְהִתְעוֹלֵל עָלָיו לְהַרְגוֹ, וַיֵּשׁ בְּזֶה מִדְּרָשֵׁי אַגְדָּה, אַף זֶה יִשׁוּבוֹ שֶׁל מִקְרָא.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן אֵי הֶבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי: (ט) ט וַיֹּאמֶר יי לָקִינוּ אֵן הֶבֶל אָחוּךְ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְנָא הַנָּטִיר אָחִי אָנָּא:

כִּי־אֵי הֶבֶל אָחִיךָ • לְהַכְנִס עִמוֹ בְּדַבְרֵי נַחַת, אוֹלִי יָשׁוּב, וַיֹּאמֶר: 'אֲנִי הִרְגִיתִי וְחֲטָאתִי לָךְ'. לֹא יָדַעְתִּי • נַעֲשֶׂה כְּגוֹיֵב דַּעַת הַעֲלִינָה. הַשְׁמֵר אָחִי • לְשׁוֹן תְּמָה הוּא, וְכֵן כָּל ה"א הַנִּקְוֶה בַּחֲטָף פִּתְ"ח.

וַיֹּאמֶר מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן־הָאָדָמָה: (י) י וַיֹּאמֶר מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן־הָאָדָמָה:

כִּי־דְמֵי אָחִיךָ • דְּמוֹ וְדָם זֶרְעִיּוֹתָיו. דְּבַר אַחַר, שֶׁעָשָׂה בּוֹ פְּצָעִים הָרַבָּה, שְׁלֹא הָיָה יוֹדֵעַ מַהֲיֵךְ נִפְשׁוֹ יוֹצֵאָה (סנהדרין לו').

וַיֹּאמֶר אֲרִוּר אַתָּה מִן־הָאָדָמָה אֲשֶׁר פָּצַתָּה אֶת־פִּיהָ לְקַחַת אֶת־דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדְךָ: (יא) יא וַיִּכְעַז לֵיט אֶת מִן אֶרְעָא דְּפִתְחַת יַת פּוּמָה וְקַבִּילַת יַת דְּמָה דְּאָחוּךְ מִן יָדְךָ:

כִּי־מִן הָאָדָמָה • יוֹתֵר מִמָּה שֶׁנִּתְקַלְלָה הִיא כְּבָר בְּעוֹנָה, וְגַם בְּזוֹ הוֹסִיפָה לְחַטֵּא. אֲשֶׁר פָּצַתָּה אֶת־פִּיהָ לְקַחַת אֶת־דְּמֵי אָחִיךָ וְגו' • וְהִנְי מוֹסִיף לָהּ קָלְלָה אֶצְלֶךָ: "לֹא תִסַּף תִּת־לְכַחֵה" (ספריים אַחֲרִים: כָּל דְּבוּר אָחֵד, מ"מֵן הָאָדָמָה" עַד קָאן).

דעת זקנים מבעלי התוספות - מהירות בלום, אברומובין

וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו, שְׁאָמַר לוֹ, כִּי הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ בְּקַנְיָתוֹ. וַיִּבְשֵׁם הָרֵב רִבִּי יוֹסֵף קָרָא שְׁמַעְתִּי, וַיֹּאמֶר קַיִן וְגו', כִּי מִתְחַלְלָה הִיָּה יָרָא מִפְּנֵי קַיִן מִכְּעִסוֹ וְהִיָּה נִשְׁמַר מִמֶּנּוּ, וְכִשְׁאָמַר לוֹ יִתְבָּרַךְ הָלֹא אִם תִּיטִיב שְׂאֵת, מִיָּד וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו, שְׁפִירוֹשׁ לֹא דְבַרִּי הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא וְיָמָה שְׁאָמַר לוֹ, וְהִרְאָה לוֹ שְׁחָרָה לֹא הֵיטֵב עַל אֲשֶׁר לֹא שָׁעָה אֵלָיו כְּמוֹ אֶל הֶבֶל, וְשִׂמַח הֶבֶל, וַיִּקָּם קַיִן עַל הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ בְּקַנְיָתוֹ. וַיִּבְשֵׁם הָרֵב רִבִּי יוֹסֵף קָרָא שְׁמַעְתִּי, וַיֹּאמֶר קַיִן וְגו', כִּי מִתְחַלְלָה הִיָּה יָרָא מִפְּנֵי קַיִן מִכְּעִסוֹ וְהִיָּה נִשְׁמַר מִמֶּנּוּ, וְכִשְׁאָמַר לוֹ יִתְבָּרַךְ הָלֹא אִם תִּיטִיב שְׂאֵת, מִיָּד וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו, שְׁפִירוֹשׁ לֹא דְבַרִּי הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא וְיָמָה שְׁאָמַר לוֹ, וְהִרְאָה לוֹ שְׁחָרָה לֹא הֵיטֵב עַל אֲשֶׁר לֹא שָׁעָה אֵלָיו כְּמוֹ אֶל הֶבֶל, וְשִׂמַח הֶבֶל, וַיִּקָּם קַיִן עַל הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ בְּקַנְיָתוֹ.

(יב) כִּי תַעֲבֹד אֶת־הָאֱלֹהִים לֹא־תִסְרֹף תַּת־כַּחֲהָ לָךְ יב אַרְי תַּפְלַח בְּאַרְעָא לֹא תוֹסִיף לְמַתַּן חִילָה לָךְ מִטְּלָטֵל וְגַלִּי תְהִי בְאַרְעָא:
 נַע וְנָד תִּהְיֶה בְאַרְץ:

כ"י - נַע וְנָד • אֵין לָךְ רְשׁוּת לְדוֹר בְּמָקוֹם אַחֵד.

(יג) וַיֹּאמֶר קִין אֶל־יְהוָה גְּדוֹל עֲוֹנִי מִנְשׂוּא:
 כ"י - גְּדוֹל עֲוֹנִי מִנְשׂוּא • בְּתַמִּיחָהּ, אַתָּה טוֹעֵן עַל־יוֹנִים וְתַחֲתוֹנִים, וְעֲוֹנִי אֵי אֶפְשֶׁר לָךְ לְטַעַן? (כ"ה).

(יד) הֵן גִּרְשֶׁת אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפְּנֵי אֶפְתָּר וְהָיִיתִי נַע וְנָד בְּאַרְץ וְהִיא כָּל־מִצְאֵי יְהַרְגֵנִי:
 יד הָא תְּרִיכְתָא יְתִי יוֹמָא דִּין מֵעַל אֶפִּי אַרְעָא וּמִן קְדָמָךְ לִית אֶפְשֶׁר לֹא־שְׂמַרְא וְאֵהִי מִטְּלָטֵל וְגַלִּי בְאַרְעָא וְיֵהִי כָּל דִּישְׂכַּחְנִי יִקְטְלִינִי:

(טו) וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לָכֵן כָּל־הַרְג קִין שְׁבַע־תִּים יָקָם וַיִּשֶׂם יְהוָה לְקִין אוֹת לְבַלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מִצְאוֹ:
 טו וַיֹּאמֶר לֵה ?? לָכֵן כָּל קָטִיל קִין לְשַׁבְעָא דְרִין יִתְפַּרַע מִגַּח וְשׁוּי ?? לְקִין אַתָּא בְּדִיל דְלֹא לְמַקְטֵל יְתֵה כָּל דִּישְׂכַּחְנֵהּ:

כ"י - לָכֵן כָּל־הַרְג קִין • זֶה אַחֵד מִן הַמִּקְרָאוֹת שֶׁקָּרְאוּ דְבָרֵיהֶם, וְרָמְזוּ וְלֹא פָּרְשׁוּ: "לָכֵן כָּל־הַרְג קִין", לְשׁוֹן גְּעֵרָה, כֹּה יַעֲשֶׂה לוֹ, כִּף וְכִף עָנְשׁוּ, וְלֹא פָּרַשׁ עָנְשׁוּ. שְׁבַע־תִּים יָקָם • אֵינִי רוֹצֵה לְהַנְקֵם מִקִּין עַכְשָׁו, לְסוֹף שְׁבַע־הַדּוֹרוֹת אֲנִי נוֹקֵם נִקְמַתִּי מִמֶּנּוּ, שְׂעִמַּד לְמָךְ מִבְּנֵי בְּנָיו וְיִהְיֶהגַח, וְסוֹף הַמִּקְרָא שְׂאָמַר: "שְׁבַע־תִּים יָקָם", וְהוּא נִקְמַת הַכָּל מִקִּין, לְמַדְנֵו שֶׁתַּחֲלַת הַמִּקְרָא לְשׁוֹן גְּעֵרָה הִיא שְׁלֹא תִּהְיֶה בְּרִיָּה מִזִּיקְתָּו. וְכִיּוֹצֵא בּוֹ (שְׂמׁוּאֵל ב ה): "וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל מִכָּה יְבוֹסִי וַיִּגַע בְּצַנּוֹר", וְלֹא פָּרַשׁ מַה יַעֲשֶׂה לוֹ, אֲבָל דְּבַר הַכְּתוּב בְּרָמְזוּ, "כָּל מִכָּה יְבוֹסִי וַיִּגַע בְּצַנּוֹר וַיִּקְרַב אֶל הַשַּׁעַר וַיִּכְבְּשֵׁנוּ, וְאֵת הָעוֹרִים וְגו'", וְגַם עַל הַכָּל.

אֹתָם יָכָה, עַל אֲשֶׁר אָמְרוּ: 'הָעוֹר וְהַפֶּסֶס לֹא יָבֵא אֶל תוֹף הַבַּיִת', הַמִּכָּה אֵת אֱלוֹי, אֲנִי אֶעֱשֶׂנוּ רֹאשׁ וְשֵׁר, כָּאֵן קָצַר דְּבָרֵינוּ, וּבְדָבְרֵי הַיָּמִים' א' (י א) פָּרַשׁ: יְהִיָּה לְרֹאשׁ וְלִשֵׁר. וַיִּשֶׂם ה' לְקִין אוֹת • חֲקַק לוֹ אוֹת מִשְׁמוּ בְּמִצְחוֹ. (סְפָרִים אַחֲרִים:) דְּבַר אַחֵר: "כָּל מוֹצֵאי יְהַרְגֵנִי", הַבְּהֵמוֹת וְהַחַיּוֹת, אֲבָל בְּנֵי אָדָם עֲדִין לֹא הָיוּ שְׂיִירָא מֵהֶם, רַק אֲבִיו וְאִמּוֹ, וּמֵהֶם לֹא הָיָה נֶרָא שְׂיִהְיֶהגַח, אֲלֵא אָמַר: עַד עַכְשָׁו הָיָה פְּחָדְתִּי עַל כָּל הַחַיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "וּמִוֹרָאֲכֶם וְגו'", וְעַכְשָׁו, בְּשִׁבִיל עוֹן זֶה לֹא יִירָאוּ מִמֶּנִּי הַחַיּוֹת וְיִהְיֶהגַח, מִיָּד: "וַיִּשֶׂם ה' לְקִין אוֹת", הַחֲזִיר מוֹרָאוֹ עַל הַכָּל.

(טז) וַיֵּצֵא קִין מִלְּפָנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאַרְץ־נֹד קְדָמַת־עֵדֵן:
 טז וַיִּנְפֶק קִין מִן קְדָם ?? וַיְתִיב בְּאַרְעָא גְלִי וּמִטְּלָטֵל דְהָוָה עֲבִידָא עֲלוּהִי מִלְּמַדְמִין דְּגִינְמָא דְעֵדֵן:

כ"י - וַיֵּצֵא קִין • יָצָא בְּהַכְּנַעְיָה, כְּגוֹנֵב דַּעַת הַעֲלִיּוֹנָה. בְּאַרְץ נֹד • בְּאַרְץ שֶׁכָּל הַגּוֹלִים נָדִים שָׁם. קְדָמַת עֵדֵן • שָׁם גְּלָה אֲבִיו כְּשֶׁנִּרְשׁ מִגֵּן־עֵדֵן, שְׂנַאֲמַר:

וַיִּשְׁכַּן מִקְדָּם לְגֵן־עֵדֵן וְגו'", לְשִׁמּוֹר אֵת שְׂמִירַת דְּרָךְ מִבּוֹא הַגֵּן, שְׂיִישׁ לְלַמֵּד שֶׁהָיָה אָדָם שָׁם, וּמִצִּינֵו רִוַח מִזְרַחִית קוֹלְטַת בְּכָל מָקוֹם אֵת הָרוֹצְחִים, שְׂנַאֲמַר:

דעת זקנים מבעלי התוספות - מהדורת בלום, אברמוביץ

(טז) לָכֵן כָּל הַרְג קִין. פְּשִׁטִּיָּה דְקַמְרִיָּה (פְּסוּקִים כ"ב) וַיֹּאמֶר לְמָךְ לְנַשְׂי, הָיָה מְקוֹנֵן לְמָךְ עַל עֲצָמוֹ, כִּי אִישׁ הַרְגִיתִי לְפָצְעִי [וַיִּלְד לַחֲבֵרְתִּי] זֶה קִין שֶׁהָיָה גְּדוֹל בְּקוֹמָה וַיִּלְד בְּשָׁנִים (בֵּר כג ד), 'לְפָצְעִי' לַחֲבֵרְתִּי, כְּלוֹמַר לְפָצְעִי וְלִמִּיתִתִּי, כִּי אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא שְׁבַע־תִּים יָקָם כָּל הַרְג קִין, וְלְמָךְ שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה, וְאִם־כֵּן אֶפִּילוּ יוֹלִיד לְמָךְ שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה בְּנִים כָּל־מְוֹתוֹ בְּאוֹתוֹ עוֹן: תוֹרָה טז

סא יעורר יומי ליום חמישי כ"ז תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום - ד - פרשת בראשית
 (דברים ה) "אָז יבְדִיל מִשָּׁה וְגו' מִזְרָחָה שְׁמֶשׁ". דָּבָר אַחֵר: "בְּאַרְצָן נֹד", כָּל מְקוֹם שֶׁהֵלֶךְ, הִיְתָה הָאָרֶץ

יז וידע קִין יְת אֶתְּהָה וְעָדִיאת וילידת יְת חֲנוּךְ וְהוּה בְּנֵי קַרְתָּא וְקָרָא שְׁמָא דְקַרְתָּא בְּשׁוּם בְּרַה חֲנוּךְ:
 (יז) וַיֵּדַע קִין יְת אֶתְּהָה וְתַהֲר וְתַלְד אֶתְּחֲנוּךְ וַיְהִי בְּנֵה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר בְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוּךְ:

כט"א וַיְהִי • קִין בְּנֵה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר "לְזֵכֶר בְּנוֹ חֲנוּךְ".

יח ואתיליד לחנוך ויעירד ילד את מחויאל ומחויאל ילד את מתושאל ומתושאל ילד את למך:
 יח וְאֶתְּיֵלִיד לְחֲנוּךְ יְת עֵירֵד וְעֵירֵד יֵלֵד אֶתְּמַחֲוִיָּאל וּמַחֲוִיָּאל יֵלֵד אֶתְּמֶתוּשָׁאֵל וּמֶתוּשָׁאֵל יֵלֵד אֶתְּלֶמֶךְ:

כט"ב ויעירד ילד • יש מקום שהוא אומר בזכר 'הוליד', ויש מקום שהוא אומר 'ילד', שהלדה משמשת שתי לשונות: לדת האשה, נישטר"א בלע"ז, וזריעת תולדות האיש, אינוניד"ר בלע"ז.
 כְּשֶׁהוּא אֹמֵר 'הוֹלִיד', בְּלִשׁוֹן הַפְּעִיל, מְדַבֵּר בְּלִדַת הָאִשָּׁה: פְּלוּנֵי הוֹלִיד אֶת אִשְׁתּוֹ, בֶּן אוֹ בַת. וְכֶשֶׁהוּא אֹמֵר 'יֵלֵד', מְדַבֵּר בְּזִרְעַת הָאִישׁ, וְהוּא בְּלַע"ז אֲנִינֵדִיר.

~ יום חמישי כ"ז תשרי ~

(יט) ויקחלו למך שתי נשים שם האחת עדה ושם השנית צלה:
 יט וַיִּקְחֵהוּ לְמֶלֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאֶחָת עֵדָה וְשֵׁם הַשְּׁנִית צֶלְהָה:

כט"ג ויקח לו למך • לא היה לו לפרש כל זה, אלא למדנו מסוף הענין שקנים הקדוש-ברוך-הוא הבטחתו שאמר: "שבַעְתִּים יָקָם קִין", וְעַמֵּד לְמֶלֶךְ לְאַחַר שֶׁהוֹלִיד בְּנִים וְעָשָׂה דוֹר שְׁבִיעִי וְהָרַג אֶת קִין, זֶהוּ שְׁאֵמֵר "כִּי אִישׁ הִרְגֵתִי לִפְעָעִי וְגו'". שְׁתֵּי נָשִׁים • (כ"ג) כִּף הָיָה דִרְכָן שֶׁל דוֹר הַמַּבּוּל: אַחַת לְפָרְיָה וְרַבִּיָה וְאַחַת לְתַשְׁמִישׁ, זֶה שֶׁהָיָה לְתַשְׁמִישׁ מִשְׁקָה כּוֹס שֶׁל עֶקְרִין (סְפָרִים אַחֲרֵים אֵינוֹ), כְּדִי שֶׁתַּעֲקֹר, וּמִקְשָׁט כְּכֹלָה וּמֵאֲכִילָה מְעַדְנִים, וְחִבְרָתָה נְזוּפָה וְאַבְלָה בְּאֶלְמָנָה. וְזֶהוּ שֶׁפָּרַשׁ אִיּוֹב (כד כא): "רוּעָה עֲקָרָה לֹא תֵלֵד, וְאֶלְמָנָה לֹא יִיטִיב", כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ בְּאַגְדַת חֵלֶק'. עֵדָה • הָיָה שֶׁל פְּרִיָה וְרַבִּיָה, עַל שֵׁם שְׁמַגְנָה עֲלוּי וּמוֹסַרְתַּת מֵאַצְלוֹ (סְפָרִים אַחֲרֵים: מִמַּאֲכָלוֹ). "עֵדָה" תַּרְגוּמוֹ שֶׁל סוּרָה. צֶלְהָה • הָיָה שֶׁל תַּשְׁמִישׁ, עַל שֵׁם שְׁיֹשֶׁבֶת תַּמִּיד בְּצֵלוֹ, דְּבָרֵי אַגְדָּה הֵם בְּבִרְאשִׁית רַבָּה'.

(כ) ותלד עדה אתיבל הוא היה אבי ישב אהל ומקנה:
 כ וַתֵּלֵד עֵדָה אֶתְּיַבֵּל הוּא הָיָה אָבִי יֵשֶׁב אֹהֶל וּמִקְנָה:

כט"ד אבי ישב אהל ומקנה • הוא היה הראשון לרועי בהמות במדברות, ויושב אהלים, חדש כאן וחדש כאן בשביל מרעה צאנו, וכשכלה המרעה במקום זה, הולך ותוקע אהלו במקום אחר. ומדרש
 אַגְדָּה: בּוֹנֵה בָתִּים לְעַבּוּדַת אֱלִילִים, כְּמָה דְאֵת אָמֵר (יחזקאל ח א): "סִמָּל הַקְּנָאָה הַמִּקְנָה", וְכֵן אַחֲיו: "תַּפֵּשׁ כְּנוֹר וְעוֹגֵב" לְזַמֵּר לְעַבּוּדַת אֱלִילִים.

דעת זקנים מבעלי התוספות - מהרות בלום, אברמוביץ

(יט) ושם השנית צלה. פירש רש"י: שדרכן ליקח שתי נשים, אחת לתשמיש ואחת לפריה ורביה, ואותה של תשמיש משקין אותה
 כְּתִיב 'גַם', כְּלוּמָר אִף צֶלְהָה שֶׁנִּבְחַרְתָּה לְתַשְׁמִישׁ יְלֵדָה, וְלֹא הוּעִיל לָהּ כּוֹס שֶׁל עֶקְרִין: תוּרָה כ
 כּוֹס עֶקְרִין (כד כג ב). וּפִירֵשׁ דְּצֶלְהָה הִיְתָה אוֹתָהּ שֶׁל תַּשְׁמִישׁ. וְקָשְׂיָא לִי דְהָא כְּתִיב אַחֲרֵי־כֵן (פסוק כב) וְצֶלְהָה גַם הוּא יְלֵדָה. וְיֵשׁ לּוֹמֵר דְּלֶהֱכִי

(כא) וְשֵׁם אָחִיו יוֹבֵל הוּא הָיָה אָבִי כָּל־תַּפְּשֵׁי בְנוֹר וְעוֹגֵב:

כא וְשֵׁם אָחִיו יוֹבֵל הוּא הָיָה אָבִי כָּל־תַּפְּשֵׁי בְנוֹר וְעוֹגֵב: דְּמַנְגֵן עַל פּוּם נִבְלָא יְדַעֵי זְמַר פְּנוּרָא וְאַבּוּבָא:

(כב) וַצִּלָּה גַם־הוּא יִלְדָה אֶת־תּוֹבֵל קִין לְטֵשׁ כָּל־חֲרֹשׁ נְחֹשֶׁת וּבְרִזָּל וְאַחֹת תּוֹבֵל־קִין נַעֲמָה:

כב וַצִּלָּה אַף הִיא יְלִידַת יֵת תּוֹבֵל קִין רַבְהוֹן דְּכָל יְדַעֵי עֵיבִידַת נְחֹשָׁא וּפְרִזָּלָא וְאַחְתָּהּ דְּתּוֹבֵל קִין נַעֲמָה:

ל"א. "תַּרְשׁ", אִינוּ לְשׁוֹן פִּעֵל (בְּסֵגוּלָא) אֶלָּא לְשׁוֹן פּוּעֵל (בְּצִירָא), שְׁהָרֵי נְקוּד קִמְצָא קִטְוֹן וְטַעֲמוֹ לְמַטָּה, כְּלוּמַר מִתְּחִלָּה וּמִצְחָצְחָת כָּל כְּלֵי אֲמָנוּת נְחֹשֶׁת וּבְרִזָּל. נַעֲמָה. היא אֲשֶׁתוֹ שֶׁל נח, בְּבְרָאשִׁית רַבָּה.

ל"א. תּוֹבֵל קִין. תּוֹבֵל אֲמָנוּתוֹ שֶׁל קִין. תּוֹבֵל, לְשׁוֹן תְּבַלִּין, תּוֹבֵל וְהִתְקִין אֲמָנוּתוֹ שֶׁל קִין, לַעֲשׂוֹת כְּלֵי זֶיץ לְרוֹצְחִים. לְטֵשׁ כָּל־חֲרֹשׁ נְחֹשֶׁת וּבְרִזָּל. מִתְּחִלָּה אֲמָנוּת נְחֹשֶׁת וּבְרִזָּל, כְּמוֹ (אֵיב טו ט): "יִלְטֵשׁ עֵינָיו

~ יום שישי כ"ח תשרי ~

(כג) וַיֹּאמֶר לְמֹד לְנַשְׂיוֹ עֵדָה וַצִּלָּה שְׂמַעֵן קוּלֵי נָשִׁי לְמֹד הָאֲזִנָּה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הִרְגֵתִי לְפַעְעֵי וַיִּלְד לַחֲבֵרְתִּי:

כג וַיֹּאמֶר לְמֹד לְנַשְׂיוֹ עֵדָה וַצִּלָּה שְׂמַעֵן קוּלֵי נָשִׁי קְלֵי נָשִׁי לְמֹד אֲצִיחָא לְמִמְרֵי לֹא גִבְרָא קְטָלִית דְּבְדִילָה אֲנָא סְכִיל חוּבִין וְאָף לֹא עוֹלִימָא חֲבִלִית דְּבְדִילָה יִשְׁתַּיְצִי זְרַעֵי:

ל"ב. שְׂמַעֵן קוּלֵי. שְׁהִיוּ נָשִׁיו פּוֹרְשׁוֹת מִמְּנוֹ מִתְּשַׁמֵּשׁ, לְפִי שְׁהָרַג אֶת קִין וְאֶת תּוֹבֵל קִין בְּנוֹ, שְׁהִיָּה לְמֹד סוּמָא וְתּוֹבֵל קִין מוֹשְׁכוֹ, וְרָאָה אֶת קִין וְנִדְמָה לוֹ כְּחִיָּה, וְאָמַר לְאָבִיו לְמַשְׁךְ בְּקִשְׁתָּ, וְהָרַגוּ, וְכִיּוֹן שְׂיַדַע שֶׁהוּא קִין זְקֵנוֹ, הִפָּה כַּף אֶל כַּף וְסַפֵּק אֶת בְּנוֹ בִּינֵיהֶם וְהָרַגוּ, וְהָיוּ נָשִׁיו פּוֹרְשׁוֹת מִמְּנוֹ וְהוּא

ל"ב. שְׂמַעֵן קוּלֵי. שְׂמַעֵן קוּלֵי. לְהַשְׁמַע לִי לְתַשְׁמִישׁ: וְכִי אִישׁ אֲשֶׁר הִרְגֵתִי, לְפַעְעֵי הוּא נְהָרַג, וְכִי אֲנִי פִּצְעֵתִיו מִזִּיד, שְׁהִיָּה הַפְּעַע קְרוּי עַל שְׂמִי? וַיִּלְד אֲשֶׁר הִרְגֵתִי, לַחֲבֵרְתִּי נְהָרַג? כְּלוּמַר עַל־יְדֵי חֲבֵרְתִּי, בְּתַמִּיחָה. וְהָלֹא שׁוּגַג אֲנִי וְלֹא מִזִּיד, לֹא זְהוּ פִּצְעֵי וְלֹא זְהוּ חֲבֵרְתִּי. פִּצְעַע. מִפֶּת חֲרָב, אוֹ חֵץ, מִקְאִדוּרָה בְּלַעֲזוֹ.

(כד) כִּי שְׂבַעֲתִים יִקָּם־קִין וְלִמֹד שְׂבַעִים וְשִׁבְעָה:

כד אַרְי לְשַׁבְעָא זְרִין אִיתְלִין לְקִין הָלֹא לְלִמְדָא בְרַה שְׂבַעִין וְשִׁבְעָא:

ל"ג. כִּי שְׂבַעֲתִים יִקָּם קִין. קִין, שְׁהָרַג מִזִּיד, נִתְּלָה לוֹ עַד שְׂבַעֲהַ דְּוֵרוֹת, אֲנִי שְׁהָרַגְתִּי שׁוּגַג, לֹא כָּל־שִׁבְּן שְׁיִתְּלָה לִי שְׂבִיעִיּוֹת הַרְבֵּה? שְׂבַעִים וְשִׁבְעָה. לְשׁוֹן רַבּוּי שְׂבִיעִיּוֹת אֲחִזּוּ לוֹ, כַּף דְּרֵשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא. וּמִדְרַשׁ בְּרָאשִׁית רַבָּה: לֹא הִרַג לְמֹד כְּלוּם, וְנָשִׁיו פּוֹרְשׁוֹת מִמְּנוֹ מִשְׁקִימוּ פְרִיָּה וְרַבִּיָּה, לְפִי שְׁנַגְזָרָה גְזָרָה לְכַלּוֹת זְרַעוֹ שֶׁל קִין לְאַחַר שְׂבַעֲהַ דְּוֵרוֹת, אֲמָרוּ: מָה אֲנִי יוֹלְדוֹת לְכַהֲלָה. לְמַחַר הַמַּבּוּל בָּא וְשׁוֹטֵף

ל"ג. כִּי אִישׁ הִרְגֵתִי אֶת הַבֵּל שְׁהִיָּה אִישׁ בְּקוּמָה וַיִּלְד בְּשָׁנִים, שְׁהִיָּה זְרַעֵי כְּלָה בְּאוֹתוֹ עוֹן? וּמָה קִין שְׁהָרַג, נִתְּלָה לוֹ שְׂבַעֲהַ דְּוֵרוֹת, אֲנִי שְׁלֹא הִרְגֵתִי, לֹא כָּל־שִׁבְּן שְׁיִתְּלוּ לִי שְׂבִיעִיּוֹת הַרְבֵּה? וְזְהוּ קַל־חַמְרָא שֶׁל שְׁטוֹת. אִם כֵּן, אִין הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא גוֹבֵה אֶת חוּבוֹ וּמְקַזֵּם אֶת דְּבָרוֹ.

(כה) וַיִּדַע אָדָם עוֹד אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שֵׁת־לִי אֱלֹהִים זֶרַע אַחֵר תַּחַת הַבֵּל כִּי הָרַגוּ קִין:

כה וַיִּדַע אָדָם עוֹד זֵת אֲתָתָה וַיִּלְיַדַת בְּרַ וַיִּקְרַת יֵת שְׂמָה שֵׁת אַרְי אֲמַר יִהְבֵּ לִי זֵי בְרַ אַחְרָן חֲלָף הַבֵּל דְּקַטְלָה קִין:

מאשתך זה מאה ושלושים שנה, משננקסה מיתה על-ידיך, מיד: "וידע אדם וגו'", ומהו 'עוד'? ללמד, שנתוספה לו תאנה על תאנתו (בראשית רבה).

כ"ט וידע אדם וגו' • בא לו למך אצל אדם הראשון וקבל על נשיו, אמר להם: 'וכי עליכם לדקדק על גזרתו של מקום? אתם עשו מצותכם, והוא יעשה את שלו'. אמרו לו: 'קשט עצמך תחלה, והלא פרשת

כו ולשת אף הוא אתליד בר וקרא ית שמה אנוש בכך בימוהי חלו בני אינשא מלצלאה בשמא די:

(כו) וְלִשְׁתַּיִם הוּא יִלְדֶּבֶן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אָנוּשׁ אִזּו הוּחַל לְקָרָא בְשֵׁם יְהוָה:

כ"ט אַז הוּחַל • לשון חלון, לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של הקדוש-ברוך-הוא, לעשותן אלילים ולקרומן אלהות.

א דיין ספר תולדת אדם ביומא דברא יי אדם בדמות אלהים עבד יתה:

ה (א) זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בְּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדִמוֹת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:

כ"ט זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם • זו היא ספירת תולדות אדם, ומדרשי אגדה יש רבים. ביום ברא וגו' • מגיד שביום שנברא, הוליד.

ב דבר וניקבא בראנון וברייך יתהון וקרא ית שמהון אדם ביומא דאתבריא:

(ב) זָכַר וַנִּקְבְּהוּ בְרָאִים וַיִּבְרָךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמֵם אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאִים:

~ נקודות משיחות קודש ~

שָׁמֶם אָדָם – השם הנעלה ביותר, המורה על תכלית שלמות האדם. ויש להעיר מ'שדי חמד' (א כללים מע' א אות עו): אדם הוא כנוי לאיניש דעלמא שאינו תלמיד חכם כו', עין שם בארכה. (תורת מנחם כרך לג עמ' 80)

וַיִּבְרָךְ אוֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמֵם אָדָם (ה, ב) האדם נקרא בארבעה תארים. אדם – מעלת השכל. איש – מעלת המדות. גבר – ההתגברות להשיג מעלת השכל או מעלת המדות, הינו שגבר עוסק עם האנוש, להגביוהו למעלת אדם או למעלת איש. זהו ויברך אותם ויקרא את

ג ויחיא אדם מאה שנה ויולד בדמותו בצלמו ויקרא את שמו שת:

(ג) וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בְּדִמוֹתוֹ בְּצַלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת:

כ"ט וְשְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה • עד כאן פירש מן האשה (כ"ה).

ד והיו יומי אדם במר דאוליד ית שת תמני מאה שנין ואוליד בנין ובנין:

(ד) וַיְהִי וַיִּמְיָאֲדָם אַחֲרָיו הוֹלִידוּ אֶת־שֵׁת שְׁמֹנֶה מֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת:

דעת זקנים מבעלי התוספות - מהורות כלום, אברטוביץ

עזאי ואמר, שאף אם הוא אינו חושש לכבוד עצמו יש לו לחוש לכבוד חבירו, לפי שרואה דמות חבירו ואינו רואה דמות עצמו, ולזה אמר שמקרא זה פולל יותר ממקרא ד'ואהבת לרעך כמוך': תורה ב

(כו) אַז הוּחַל לְקָרָא בְשֵׁם ה'. פירוש לישבע לשקר, מלשון לא יחל דברו (במדבר ל א): תורה א ה (א) זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם. אפילו סירגול הספר מסר לו הקדוש-ברוך-הוא לאדם הראשון (ביר כד ז). וב'תורת כהנים' (ויקרא טז יח) מסיק, ואהבת לרעך

- (ה) וַיְהִי כָּל-יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר-חַי תִּשְׁעַת מֵאוֹת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת:
- ה וַהֲוֹי כָּל יוֹמֵי אָדָם דְּחַיָּא תִּשְׁעַת מֵאָה וּתְלָתִין שָׁנִין וַיָּמָת:
- (ו) וַיְחִי-שֵׁשֶׁת חֲמִשׁ שָׁנִים וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֹּולֵד אֶת-אֶנֶשׁ:
- ו וַחַיָּא שֵׁשֶׁת חֲמֵשׁ שָׁנִין וּמֵאָה וְחֲמִשׁ שָׁנִין וַאֲוֹלִיד יָת אֶנֶשׁ:
- (ז) וַיְחִי-שֵׁשֶׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-אֶנֶשׁ שִׁבְעַת שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּולֵד בָּנִים וּבָנוֹת:
- ז וַחַיָּא שֵׁשֶׁת אַחֲרֵי דְאֹלִיד יָת אֶנֶשׁ תְּמַנִּי מֵאָה וּשְׁבַע שָׁנִין וַאֲוֹלִיד בְּנִין וּבָנִין:
- (ח) וַיְהִי כָּל-יְמֵי-שֵׁשֶׁת שָׁנִים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּתִשְׁעַת מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:
- ח וַהֲוֹי כָּל יוֹמֵי שֵׁשֶׁת תִּשְׁעַת מֵאָה וְתִרְמֵא עֶשְׂרֵי שָׁנִין וַיָּמָת:
- (ט) וַיְחִי אֶנֶשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה וַיֹּולֵד אֶת-קִינָן:
- ט וַחַיָּא אֶנֶשׁ תִּשְׁעִין שָׁנִין וַאֲוֹלִיד יָת קִינָן:
- (י) וַיְחִי אֶנֶשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-קִינָן חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּולֵד בָּנִים וּבָנוֹת:
- י וַחַיָּא אֶנֶשׁ אַחֲרֵי דְאֹלִיד יָת קִינָן חֲמִשׁ עֶשְׂרֵי מֵאָה וְחֲמִשׁ עֶשְׂרֵי שָׁנִין וַאֲוֹלִיד בְּנִין וּבָנִין:
- (יא) וַיְהִי כָּל-יְמֵי אֶנֶשׁ חֲמִשׁ שָׁנִים וּתִשְׁעַת מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:
- יא וַהֲוֹי כָּל יוֹמֵי אֶנֶשׁ חֲמֵשׁ מֵאָה וְחֲמִשׁ שָׁנִין וַיָּמָת:
- (יב) וַיְחִי קִינָן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֹּולֵד אֶת-מְהֻלְלָאֵל:
- יב וַחַיָּא קִינָן שִׁבְעִין שָׁנִין וַאֲוֹלִיד יָת מְהֻלְלָאֵל:
- (יג) וַיְחִי קִינָן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-מְהֻלְלָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּולֵד בָּנִים וּבָנוֹת:
- יג וַחַיָּא קִינָן אַחֲרֵי דְאֹלִיד יָת מְהֻלְלָאֵל תְּמַנִּי מֵאָה וְאַרְבָּעִין שָׁנִין וַאֲוֹלִיד בְּנִין וּבָנִין:
- (יד) וַיְהִי כָּל-יְמֵי קִינָן עֶשֶׂר שָׁנִים וּתִשְׁעַת מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:
- יד וַהֲוֹי כָּל יוֹמֵי קִינָן תִּשְׁעַת מֵאָה וְעֶשֶׂר שָׁנִין וַיָּמָת:
- (טו) וַיְחִי מְהֻלְלָאֵל חֲמִשׁ שָׁנִים וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֹּולֵד אֶת-יֶרֶד:
- טו וַחַיָּא מְהֻלְלָאֵל חֲמִשׁ שָׁנִין וְחֲמִשׁ שָׁנִין וַאֲוֹלִיד יָת יֶרֶד:
- (טז) וַיְחִי מְהֻלְלָאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-יֶרֶד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּולֵד בָּנִים וּבָנוֹת:
- טז וַחַיָּא מְהֻלְלָאֵל אַחֲרֵי דְאֹלִיד יָת יֶרֶד תְּמַנִּי מֵאָה וּתְלָתִין שָׁנִין וַאֲוֹלִיד בְּנִין וּבָנִין:
- (יז) וַיְהִי כָּל-יְמֵי מְהֻלְלָאֵל חֲמִשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:
- יז וַהֲוֹי כָּל יוֹמֵי מְהֻלְלָאֵל תְּמַנִּי מֵאָה וְתִשְׁעִין וְחֲמִשׁ שָׁנִין וַיָּמָת:

(כח) וַיְחַיֵּלְמֶךָ שְׁתֵּימָּה וּשְׁמָנִים שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה
 כח וַיְחַיֵּא לְמֶךָ מֵאָה וּתְמִנָּה וּתְרִמִּין שָׁנִין
 ואוליד פּר: וַיֹּלֵד בֶּן:

כ"ט - וַיֹּלֵד בֶּן • שְׁמֹנְתֵּי עֶבְרֹת.

(כט) וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יִנְחַמְנוּ מִמַּעַשְׁנוֹ
 ומעצבון דינו מן האדמה אשר אררה יהוה:
 כט וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לְמִימְרֵי דִין יִנְחַמְנָא
 מעוצבון ומלאות ידנא מן ארעא די לטטה
 יי:

כ"ט - זֶה יִנְחַמְנוּ • יִנִּיחַ מִמֶּנּוּ אֶת עֲצָבוֹן דִּינּוֹ. עַד
 שְׁלֵא בָּא נֹחַ, לֹא הָיָה לָהֶם פְּלִי מַחְרָשָׁה, וְהוּא הִכִּין
 לָהֶם, וְהִתְהַוָּה הָאָרֶץ מוֹצִיָּא קוֹצִים וְדַרְדְּרִים
 כְּשִׁזְזָרְעִים חֲטִיִּים, מִקְלָתוֹ שֶׁל אָדָם הָרָאשׁוֹן, וּבִימֵי

נח נחה, וזהו "ינחמנו". ואם לא תפרשהו כך, אין
 טעם הלשון נופל על השם, ואתה צריך לקרות שמו
 מנחם.

(ל) וַיְחַיֵּלְמֶךָ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חֲמֵשׁ וְתִשְׁעִים
 שָׁנָה וַחֲמֵשׁ מֵאֹת שָׁנָה וַיֹּלֵד בָּנִים וּבָנוֹת:
 ל וַיְחַיֵּא לְמֶךָ פֶּתֶר דְּאוֹלִיד יֵת נֹחַ חֲמֵשׁ מֵאָה
 וְתִשְׁעִין וַחֲמֵשׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנֹת:

(לא) וַיְהִי כִּלְיָמֵי־לְמֶךָ שֶׁבַע וְשִׁבְעִים שָׁנָה וּשְׁבַע
 מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:
 לא וַיְהִי כֹל יוֹמֵי לְמֶךָ שְׁבַע מֵאָה וּשְׁבַעִין
 וּשְׁבַע שָׁנִין וַיָּמָת:

(לב) וַיְהִי־נֹחַ בֶּן־חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֵד נֹחַ אֶת־שֵׁם
 אֶת־חָם וְאֶת־יֶפֶת:
 לב וַיְהִי נֹחַ בֶּן חֲמֵשׁ מֵאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד נֹחַ
 יֵת שֵׁם יֵת חָם וַיֵּת יֶפֶת:

כ"ט - בֶּן חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה • אָמַר רַבִּי יוֹדֵן: מַה
 טַעַם כָּל הַדּוֹרוֹת הוֹלִידוֹ לְמֵאָה שָׁנָה, וְזֶה לְחֲמֵשׁ
 מֵאוֹת? אָמַר הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: 'אִם רְשָׁעִים הֵם,
 יֵאָבְדוּ בְּמִיַּם וְרַע לְצַדִּיק זֶה (סְפָרִים אַחֲרִים: לְנוֹעַ שֶׁל צַדִּיק
 זֶה), וְאִם צַדִּיקִים הֵם, אֶטְרִיחַ עֲלֵיו לַעֲשׂוֹת תְּבוֹת
 הַרְבֵּה? כִּכְשֶׁ אֶת מַעֲיָנוֹ וְלֹא הוֹלִיד עַד חֲמֵשׁ מֵאוֹת

שנה, כדי שלא יהא פת, הגדול שבבניו, ראוי לענשין
 לפני המבול (כ"ט), דכתב: (ישעיה סב) "כי הנער בן מאה
 שנה ימות", ראוי לענש לעתיד, וכן לפני מתן תורה.
 את־שם את־חם ואת־יפת • והלא פת הגדול הוא?!
 אלא בתחלה, אתה דורש את שהוא צדיק, ונולד
 כשהוא מהול ושברחהם יצא ממנו וכד' (בבראשית רבה).

ו (א) וַיְהִי כִּי־הִחַל הָאָדָם לָרֵב עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה
 וּבָנוֹת יִלְדוּ לָהֶם:
 א וַיְהִי כִּד שְׂרִיאֹו בְּנֵי אֲנָשָׁא לְמִסְגֵי עַל
 אִפִּי אֲרַעָא וּבְנָתָא אֲתִילִידוּ לְהוֹן:

(ב) וַיִּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בָּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת
 הָנָה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ:
 ב וַיִּרְאוּ בְּנֵי רַבְרִבָּא יֵת בְּנַת אֲנָשָׁא אַרִי
 שְׁפִירָן אַנְיָן וּנְסִיבֹו לְהוֹן נָשִׁין מִכָּל דִּי
 אֲתִרְעִיאֹו:

כ"ט - בְּנֵי־הָאֱלֹהִים • בְּנֵי הַשָּׁרִים וְהַשׁוֹפְטִים. דְּבָר
 אַחֵר: בְּנֵי הָאֱלֹהִים, הֵם הַשָּׁרִים הַהוֹלְכִים בְּשִׁלְיַחוֹתוֹ

שָׁל מְקוֹם, אִף הֵם הָיוּ מִתְעַרְבִים בָּהֶם. כָּל 'אֱלֹהִים'
 שְׁבַמְקָרָא לְשׁוֹן מְרוֹת, וְזֶה יוֹכִיחַ: (שְׁמוֹת ד) 'וְאֵתָה

דעת זקנים מבעלי התוספות - מהירות כלום, אברטובין

(כח) וַיֹּלֵד בֶּן. וְלֹא פְתִיב וַיֹּלֵד אֶת
 נח' כמו באחרים, רמז, שממנו יבנה
 העולם, שכל העולם נחרב בימי

המבול והוא ובניו נשארו. דבר אחר,
 מתושלח הצדיק נתן לו עצה שלא
 ימהר לקרוא לו שם, לפי שאנשי

הדור מכשפים היו, ויהיו מכשפים
 אותו אם ידעו שמו (ילקוט רמז
 כב): תורה כט

ובועלה תחלה (ב"ה). מפל אשר בחרו. אף בעולת בעל, אף הזכר והבהמה (ב"ה).

תהיה לו לאלהים", (שם) "ראה נתתיך אלהים". פי טבת הנה. אמר רבי יודן: "טבת" כתיב, כשהיו מיטיבין אותה מקשטת ליכנס לחפה, הנה גדול נכנס

ג ואמר יי לא תקנים דרא בישא הדין קדמי לעלם בדיל דאנון בשרא ועובדיהון בישא ארכא יהיבת להון מאה ועשרין שנין אם יתובין:

(ג) ויאמר יהוה לא ידון רוחי באדם לעלם בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים שנה:

מדבר עמי, כמו שאתה, אף בשגם" כמו בשגם. והיו ימיו וגו'. עד מאה ועשרים שנה אאריף להם אפי, ואם לא לשובו, אביא עליהם מבול. ואם תאמר: משנולד יפת עד המבול אינו אלא מאה שנה, אין מקדם ומאחר בתורה (פסחים). כבר היתה הגזרה גזורה עשרים שנה קדם שהוליד נח תולדות, וכן מצינו ב'סדר עולם'. ויש מדרשי אגדה רבים ב"לא ידון", אבל זה הוא צחצוח פשוטו.

כ"ט - לא ידון רוחי באדם. לא תרעם ויריב רוחי עלי בשביל האדם. לעלם. לארף ימים, הנה רוחי נדון בקרבי אם להשחית ואם לרחם, לא יהיה מדון זה ברוחי לעולם, כלומר, לארף ימים. בשגם הוא בשר. כמו בשגם בסגו"ל, כלומר, בשביל שגם זאת בו, שהוא בשר ואף על-פי-כן אינו נכנע לפני, ומה אם יהיה אש, או דבר קשה? פיוצא בו: (שופטים ה) "עד שקמתי דבורה", כמו שקמתי, וכן "שאתה

ד גבריא הו בארעא ביומיא האנון ואף פטר כן די עלין בני רכביא לנת בנת אנשא וילידן להון אנון גבריא דמעלמא אנשין דשמא:

(ד) הנפלים היו בארץ בימים ההם וגם אחרי-כן אשר יבאו בני האלהים אל-בנות האדם וילדו להם המה הגברים אשר מעולם אנשי השם:

ללמד מהם. אשר יבאו. היו יולדות ענקים כמוהם. הגברים. למרד במקום. אנשי השם. אותם שנקבו בשמות: עירד, מחויאל, מתושאל שנקבו על שם אבדן, שנמחו והותשו. דבר אחר: אנשי שממון, ששממו את העולם.

כ"ט - הנפלים. על שם שנפלו והפילו את העולם. ובשון עברית, לשון ענקים הוא. בימים ההם. בימי דור אנוש ובני קין. וגם אחרי-כן. אף על-פי שראו באבדן של דור אנוש, שעלה אוקגנוס והציף שליש העולם, לא נכנע דור המבול

ה ויחזא יי ארי סגיאט בישת אנשא בארעא וכל יצרא מחשבת לבה לחוד ביש כל יומא:

(ה) וירא יהוה כי רבה רעת האדם בארץ וכל-יצר מחשבת לבו רק רע פל-היום:

ו ויחזא יי במימרה ארי עבד ית אנשא בארעא ואמר במימרה למתבר תקפוהון כרעיתה:

(ו) וינחם יהוה פיעשה את-האדם בארץ ויתעצב אל-לבו:

אונקלוס. דבר אחר: "וינחם", נהפכה מחשבתו של מקום ממדת רחמים למדת הדין, עלה במחשבה לפניו מה לעשות באדם שעשה בארץ. וכן כל לשון נחום' שבמקרא, לשון נמלך מה לעשות: (במדבר כג)

כ"ט - וינחם ה' פיעשה. נחמה היתה לפניו שבראו בתחוננים, שאלו הנה מן העליונים, הנה ממרידן. ב'בראשית רבה'. ויתעצב. האדם. אל-לבו. של מקום. עלה במחשבתו של מקום להעציבו, זה תרגום

דעת זקנים מבעלי התוספות - מהדורת בלום, אברמוביץ

טוב, דהיינו לב בשר' כדכתיב (יחזקאל לו כ) ונתתי לכם לב בשר, וזהו בשגם הוא בשר: תורה ד (ו) ויתעצב אל לבו. אמר רבי אחא ב"ר חנינא ביין שראה יתברך עולמו

הוא, 'משה', חושבניה דדין. ויהיו ימיו וגו', ימי משה (ב"ר כו סוף ג, פרקי ד"א פל"ג). ונראה לי דהכי פירושא דקרא, לא ידון רוחי באדם עד שיבא משה, שיהיה לו יצר (בתחומא ישן מ, סנהדרין קח.) בשגם הוא בשר. [בשגם] נוטריקון

וַיִּתְעַצֵּב אֱלֹהִים לֵבּוֹ? אָמַר לוֹ: נוֹלַד לָךְ בֶּן זָכָר מִיְמִיךָ? אָמַר לוֹ: הֵן, אָמַר לוֹ: וְיָמָה עֲשִׂיתָ? אָמַר לוֹ: שְׁמַחְתִּי וְשִׂמְחַתִּי אֶת הַכֹּל. אָמַר לוֹ: וְלֹא הֵייתָ יוֹדֵעַ שְׁסוּפוֹ לְמוֹת? אָמַר לוֹ: בְּשַׁעַת חֲדוּתָא – חֲדוּתָא, בְּשַׁעַת אַבְלָא – אַבְלָא. אָמַר לוֹ: כִּפֶּה מַעֲשֵׂה הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא, אֶף-עַל-פִּי שְׁגָלוֹי לְפָנָיו שְׁסוּפוֹן לַחֲטָא וְלֹא-בְדָן, לֹא נִמְנַע מִלְּכַרְאָן (ועיין ברא"ם) בְּשִׁבִיל הַצְּדִיקִים הַעֲתִידִים לְעַמֵּד מִהֶם.

"וַיִּבְן-אָדָם וַיִּתְנַחֵם", (דברים לב) "וְעַל עֲבָדָיו יִתְנַחֵם", (שמות לב) "וַיִּנָּחֵם ה' עַל הַרְעָה", (שמואל א טו) "נִחַמְתִּי כִי הִמְלַכְתִּי". בְּלֶם לְשׁוֹן מַחֲשֶׁבָה אַחֲרַת הַסּ. וַיִּתְעַצֵּב אֱלֹהִים • נִתְאַבַּל עַל אֲבָדָן מַעֲשֵׂה יָדָיו, כְּמוֹ: (שמואל ב יט) "וַיַּעֲצֵב הַמֶּלֶךְ עַל בְּנוֹ", וְזֶה כְּתוּבָתִי לְתִשׁוּבַת אֲפִיקוּרוֹס אַחַד שְׂשָׂאֵל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה, אָמַר לוֹ: 'אֵין אַתָּם מוֹדִים שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא רוֹאֶה אֶת הַנוֹלָד? אָמַר לוֹ: 'הֵן'. אָמַר לוֹ: 'וְהָא כְּתִיב

וַיֹּאמֶר יי אָמַחִי יֵת אֲנִישָׁא דִי בְּרֵאתִי מֵעַל אֲפִי אֲרַעָא מֵאֲנִישָׁא עַד בְּעִירָא עַד רַחֲשָׂא וְעַד עוֹפָא דְשִׁמְיָא אַרִי תְּבִית בְּמִימְרֵי אַרִי עַבְדְּתַנְיִן:

(י) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בְּרֵאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עֲשִׂיתֶם:

(כ"ח). דְּבַר אַחֵר: הַכֹּל נִבְרָא בְּשִׁבִיל אָדָם, וְכִינּוּן שֶׁהוּא כְּלָה, מַה צֶּרֶף בְּאֵלּוּ? כִּי נִחַמְתִּי כִּי עֲשִׂיתֶם • חֲשַׁבְתִּי מַה לְעֲשׂוֹת עַל אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם.

כ"ט • וַיֹּאמֶר ה' אֲמַחֶה אֶת־הָאָדָם • הוּא עֶפֶר, וְאֲבִיא עֲלָיו מַיִם וְאֲמַחֶה אוֹתוֹ, לְכֶף נֶאֱמַר לְשׁוֹן 'מִחוּי'. מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה • אֶף הֵם הִשְׁחִיתוּ דְרָכָם

ח וְנַח אֲשַׁפַח רַחֲמִין קְדָם יי:

(ח) וְנַח מֵצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~

אָלֵא עוֹלָם הִנֵּה הַתַּחֲתוֹן דְּנִקְא. וְזֶהוּ מַה שְּׁכַתּוּב (יִרְמְיָהּ לֵא, א) מֵצָא חֵן בְּמַדְבָּר – ה'חֵן' מִתְגַּלֶּה דְּנִקְא ב'מַדְבָּר', מְקוּם נֶחֱשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב וְצִמְאוֹן אֲשֶׁר אֵין מַיִם. (תורת מנחם כרך יח עמ' 113)

וְנַח מֵצָא חֵן בְּעֵינֵי ה' (ו, ח) גְּלוּי שְׁלֵמוֹת מֵצִיאת חֵן תְּהִיָּה לְעֵתִיד לְבוֹא, כְּמֵאֲמַר הַזֶּהר נִיחָא לְעֵלְמָא דְאַתִּי. וְהַגְּלוּי יִהְיֶה בְּעוֹלָם הִנֵּה דְּנִקְא, וְכַמְבָּאָר בְּתַנְיָא, שְׁתַּכְלִית הַכְּנָנָה אֵינָה הַעוֹלָמוֹת הַעֲלִיּוֹנִים

פפפ קמ"ו פסוקים, אמציה, יחזקיהו סימן. חסלת פרשת בראשית

הפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רל - רלו

דעת זקנים מבעלי התוספות - מהויות בלום, אברטוביץ	אָנִי הוּא שְׁעֲשִׂיתִי, וַיְדַעְתִּי כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רָע (להלן ח כא) (תנחומא ישן נח	חֲרַב, כְּכִיכּוֹל יֹשֵׁב לוֹ וְהִיא מִתְאַבַּל. דְּבַר אַחֵר, מוֹסֵב עַל הָאָדָם, שְׁלֹא נִתְאַבַּל אֱלֹא עַל לְבוֹ שֶׁל אָדָם, שְׁנַתֵּן שְׂאוֹר בְּעִיסָה, וְאָמַר אֲנִי הוּא שְׁנַתֵּמִי,
באופן דומה, שעל פיהם יש לדון בנידונו:	פִּירֵשׁ רֵש"י: (ז) אֲמַחֶה אֶת הָאָדָם.	

המשך מעמוד 203

1 הגמרא, לֹא צְרִיבָא – לֹא הוּצָרָה הַתְּנָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁאֵם הָרֵאָה לָהּ
 2 קַרְקַע שְׂאִינָה שְׂיִיבַת לוֹ כֹּלל שְׂאִינָה מִקְדוּשַׁת, אֵלֵא הַחִידוּשׁ הוּא
 3 שֶׁאֵף דְּנִקְיִים בְּדִישְׁתוּרָא – שְׂאוֹתוֹ אִדָּם לָקַח אֶת הַקְּרַקַע בְּאַרִיסוֹת,
 4 וְהוּא עוֹבֵד בַּה עֵבוֹר בַּעַל הַקְּרַקַע וּמִקְבַּל בִּשְׂכָרוֹ חֶלֶק מִפִּירוֹת
 5 הַקְּרַקַע, אֵינָה מִקְדוּשַׁת כִּיּוֹן שְׂאִין זוֹ קַרְקַע שְׁלוֹ מִמֶּשׁ.
 6 הַגְּמָרָא עוֹבֵרַת לְדוֹן לִגְבֵי הַמִּקְדָּשׁ אִשָּׁה בְּתַנְיָא שִׁישׁ לוֹ בֵּית כּוֹר
 7 עֶפֶר, וַיֵּשׁ לוֹ בֵּית כּוֹר, אֵלֵא שְׁחֻלְקוֹ אֵינּוּ רֵאִיו לְזוּרִיעָה, הָאֵם קִיִּים
 8 בְּכַךְ אֶת תְּנֵאוֹ. וְכַהֲקַדְמָה לְכַךְ מִבִּיָּאָה הַגְּמָרָא מִשְׁנִיּוֹת שְׂדוּת

לוח תהלים

יום ראשון, כ"ג תשרי < פרק כ. מפרק קח עד פרק קיב

יום שני, כ"ד תשרי < פרק כ. מפרק קיג עד פרק קיח

יום שלישי, כ"ה תשרי < פרק כ. פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו

יום רביעי, כ"ו תשרי < פרק כ. פרק קיט מפסוק צו עד סוף הפרק

יום חמישי, כ"ז תשרי < פרק כ. מפרק קכ עד פרק קלד

יום שישי, כ"ח תשרי < פרק כ. מפרק קלה עד פרק קלט

שבת קודש, כ"ט תשרי < פרק כ. מפרק קמ עד פרק קמד

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מוקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

~ יום ראשון כ"ג תשרי ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 272, על כן אהוביי... עד עמ' קלז, יהי רצון:

הלכות", אלא בנוגע להספד על "שונה הלכות" שלמד את ההלכות עצמן בלי השקלא-וטריא וכו', ובמס' נדה על מאמר זה עצמו מפרש רש"י, שאלו הן משניות, ברייתות והלכה למשה מסיני, שגם הן בלי השקלא-וטריא של הגמרא, ועל-דרך זה בנוגע ל'שולחן ערוך' הכוונה להלכות פסוקות ברורות הנוגעות למעשה.

ובשבת קדש בעלות המנחה - יעסקו בהלכות שבת, פי "הלכתא רבנא לשבתא", - שבת היא הלכה גדולה, ישנן הרבה הלכות שיש לדעתן בנוגע לשבת, ובקל יכול האדם לכשל בה חס' ושלום, אפילו באסור ברת וסקילה, מחסרון ידיעה, - של הדינים, ו'שגגת תלמוד עולה דיון' חס' ושלום, - כשעושים איסור מבלי לדעת שזה איסור, ואי הידיעה הוא מפני שלא למד - נחשב הדבר כאילו

עשה זאת במזיד חס' ושלום, כפי שהמשנה אומרת באבות⁴³. הרי שאפילו באיסורים של כרת וסקילה יכולים להיכשל חס' ושלום כשלא יודעים הלכות שבת, ואין צריך לומר באסורי דברי סופרים, שרבו כמו רבו למעלה, ובפרט באסורי מוקצה דשכיחי טובא, - הקורים לעתים קרובות מאד, ונחמורים דברי סופרים - דמדרבנן, יותר מדברי תורה⁴⁴, כמו שאמרו רז"ל⁴⁵, שכל העובר על דברי חקמים אפילו

על פז, - לכן, אהובי אחי ורעי, אל נא תרעו הרעה הגדולה הזאת, - לעשות, לפני התפלה או אחרי התפלה, מושב לצים רחמנא-ליצלן, ותנו כבוד לה' אלהיכם בטרם יחשך⁴³, דתינו בין מנחה למעריב כל ימות החל⁴⁴,

ללמד בעשרה פנימיות התורה, שהיא אגדה שבספר "עין יעקב", שרוב סודות התורה גנוזין בה, ומכפרת עונותיו של אדם, במבאר בכתבי הארז"ל⁴⁵, ותנגלות שבה - סודות התורה, הרי אמר, גנוזין באגדה שביעין יעקב, והדברים הגלויים אודותם לומדים בחלק הנגלה של האגדה, הן דרכי ה' שילך בהם האדם, וישית עצות בנפשו במלי דשמיא - בעניני תורה ומצוות, ובמלי דעלמא, - בעניני עולם, וכידוע לכל חכמי לב. וגם ללמד מעט - בין מנחה למעריב, ב'שולחן ערוך'

אגרת הקדש

על כן אהובי אחי

ורעי אל נא תרעו הרעה הגדולה הזאת ותנו כבוד לה' אלהיכם בטרם יחשך דהיינו בין מנחה למעריב כל ימות החול ללמוד בעשרה פנימיות התורה שהיא אגדה שבס' ע"י שרוב סודות התורה גנוזין בה ומכפרת עונותיו של אדם כמבואר בכהארז"ל והנגלות שבה הן דרכי ה' שילך בהם האדם וישית עצות בנפשו במלי דשמיא ובמלי דעלמא וכידוע לכל חכמי לב וגם ללמוד מעט בשו"ע או"ח הלכות הצריכות לכל אדם וע"ז ארז"ל כל השונה הלכות בכל יום כו' שהן הלכות ברורות ופסוקות הלכה למעשה כמבואר בפרש"י ז"ל שם ובשבת קדש בעלות המנחה יעסקו בהל' שבת כי הלכתא רבתא לשבתא ובקל יכול האדם ליכשל בה ח' אפילו באיסור כרת וסקילה מחסרון ידיעה ושגגת תלמוד עולה דיון ח' ואצ"ל באיסורי דברי סופרים שרבו כמו רבו למעלה ובפרט באיסורי מוקצה דשכיחי טובא וחמורים ד"ס יותר מד"ת כמו"ש רז"ל שכל העובר על דברי חכמים אפילו

ארחיחיים הלכות הצריכות לכל אדם, - שהרי החלק "אורח חיים" שב'שולחן ערוך' נחוץ לכל אחד לדעת הלכותיו, ועל זה אמרו רז"ל⁴⁶: "כל השונה הלכות בכל יום כו'", - מובטח לו שהוא בן עולם הבא, "שתן הלכות ברורות ופסוקות הלכה למעשה, - לדעת איך לעשות בפועל, במבאר בפרוש רש"י ז"ל שם⁴⁷. - שב'הלכות' מתכוונת הגמרא להלכות ברורות, בלי השקלא-וטריא והמחלוקת שבדבר, כפי שרש"י מפרש במגילה לפני המאמר "כל השונה

43. ע"פ ל' הכתוב - ירמי' יג, טז. 44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל"ל הא דאינו מתחיל בנוגע לתפלה הא', שחרית - כי אז הרי דין מפורש הוא בשו"ע (ספ"ט ס"ד) דאסור לעסוק בצרכיו קודם התפלה, וכן שלאחרי' צ"ל ת"ת דרביס, מביהכנ"ס לביהמ"ד (סקנ"ה ס"א)". 45. ראה הלכות ת"ת לאדמו"ר הוקן פ"ב ה"ב ובנסמן שם (בהוצאת קה"ת). הקדמת הרמב"ן לשיר השירים. 46. מגילה כח, ב. נדה עג, א. 47. ראה ט"ז יו"ד סרמ"ו ס"ב. 48. פרק ד' משנה י"ב. 49. ירושלמי ברכות פ"א ה"ד. 50. ברכות ד, ב.

שלכן, למרות שרבותינו ז"ל אמרו זאת רק לגבי דבר שבקדושה, שבהם הענין של עשרה מישראל (מנין) הוא תנאי שבלעדו אי אפשר לומר אותו דבר שבקדושה, מה-שאינ-כן בלימוד תורה הרי אין זה תנאי שמן ההכרח שיהיו עשרה, זה

רק עילוי כשעשרה מישראל הם ביחד – בכל זאת, כיוון שאין קדושה כקדושת התורה, וכשעשרה מישראל לומדים תורה ביחד הם הרי ממשיכים כאמור לעיל, את הבחינה הגבוהה של קדושה והשראת השכינה – לכן מי שיוצא החוצה ובגלל זה לא נשאר "ציבור" בשעת הלימוד, הוא על-

דרך מי שהולך מדבר שבקדושה ועל-ידו מופרע הדבר שבקדושה. ו"כל הפורש מן הצבור בו", – אינו זוכה לראות בנחמת הציבור⁵⁴, ו"שומע לי – אומר רבנו הזקן, ושבון פטח, ובימיו ובימינו תושע יהודה, וירושלים תשכן לבטח"⁵⁵, אמן בן יהי רצון:

אסרוהו, כמו האוכל קדם תפלת ערבית וכהאי גוונא – וכדומה, תיב מיתה פעובר על חמורות שבתורה⁵¹. – על-כל-פנים נוגע הדבר מאד ללמוד ולדעת הלכות ודיני שבת, אשר לכן ילמדו הלכות שבת בעלות המנחה של שבת, וכל

יחיד אל יפרש עצמו מן הצבור – בשעה שהציבור לומד הלימודים האמורים ב"עין יעקב", "שולחן ערוך" וכדומה, אפילו ללמוד ענין אחר, – גם כן אל יפרוש היחיד מן הציבור, פיראם – יצטרף פרכר שהצבור עסקין בו, ואין צריך לומר שלא יצא החוצה – בשעה שהציבור לומד אם לא יהיו עשרה מפלערו, ועליו – על מי שיוצא החוצה, אני – רבנו הזקן, קורא הפסוק⁵²: "ועזבי ה' – אלה שעוזבים תורתו של ה', יכלו בו", כמו שאמרו רז"ל⁵³ על כל דבר שבקדושה, פי אין קדושה בקדושת התורה, ד"אורייתא וקדשאי-פריד" הוא בלא תד". – התורה והקדוש-ברוך-הוא הם דבר אחד,

אגרת הקדש

באיסור קל של דבריהם כמו האוכל קודם תפלת ערבית וכה"ג חייב מיתה כעובר על חמורות שבתורה וכל יחיד אל יפרוש עצמו מן הציבור אפילו ללמוד ענין אחר כ"א בדבר שהציבור עסקין בו ואצ"ל שלא יצא החוצה אם לא יהיו עשרה מבלעדו ועליו אני קורא הפסוק ועוזבי ה' יכלו בו' כמשארז"ל על כל דבר שבקדושה. כי אין קדושה כקדושת התורה דאורייתא וקוב"ה כולא חד. וכל הפורש מן הציבור בו' ושומע לי ישכון בטח ובימיו ובימינו תושע יהודה וירושלים תשכון לבטח אמן בן יהי רצון:

מפלערו, ועליו – על מי שיוצא החוצה, אני – רבנו הזקן, קורא הפסוק⁵²: "ועזבי ה' – אלה שעוזבים תורתו של ה', יכלו בו", כמו שאמרו רז"ל⁵³ על כל דבר שבקדושה, פי אין קדושה בקדושת התורה, ד"אורייתא וקדשאי-פריד" הוא בלא תד". – התורה והקדוש-ברוך-הוא הם דבר אחד,

~ יום שני כ"ד תשרי ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 274, כד אהוביי אחיי... עד עמ' קלח, בלבנות:

אותם בשעת התפלה, אומר רבנו הזקן, שהוא מראה בכך שאין הוא רוצה להתבונן ולראות את ההתגלות האלקית שהקדוש-ברוך-הוא מתגלה בשעת התפלה. רבנו הזקן מביא דוגמה לכך, כמו למשל במלך למטה שבדרך כלל כבודו וגדולתו מוחבאים בחדרי חדרים, ורבים מחכים ימים ושנים שיעלה בידם לראות אותו, וכשעלה ברצון המלך לצוות להכריז בכל רחבי ממלכתו שיתאספו בזמן מסויים, והוא יראה להם כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו, הרי מי שעומד אז מן הצד ואינו מתעניין לראות את המלך – עד כמה מטופש הוא נראה בעיני הכל, וגם יש בכך משום בזיון למלך, שאין המלך חשוב בעיניו לשאוף נחת ותענוג מההסתכלות בכבודו ובתפארת גדולתו, וחשוב לו יותר לספר ולדבר אז בענינים הנחוצים לו. יתירה מזו, הוא מתחייב בנפשו למלך בהראותו עלבונו ובזיונו כלפי המלך בעיני כל.

כד. באגרת הקדושה הקודמת, סימן כ"ג, הסביר רבנו הזקן את ההפלאה הגדולה, בהשראת השכינה, כשעשרה מישראל לומדים תורה ביחד או עושים מצוה ברבים, ולכן (אמר) "רע בעיני המעשה" שיכול לקרות, שגם אלה אשר "נגשים אל ה' הגשה זו תפלה", שעוסקים בעבודת התפלה, ובכל זאת לפני או אחרי התפלה נעשה מושב לצים מפני שלא לומדים תורה, ולכן תבע לעשות קביעות ברבים ללמוד "עין יעקב" ו"שולחן ערוך" הלכה למעשה, בין מנחה למעריב. לאחר האגרת האמורה, באה האגרת הקדושה סימן כ"ד, בה תובע רבנו הזקן בצורה חריפה מדוע ישנם כאלה שמדברים בשעת התפלה. ואין הכוונה לדברים בטלים, אלא אפילו כשמדברים בתוכן של "סיפור בצרכיו", הוא מדבר אודות דברים הנצרכים לו, ואם היה מדבר בהם בזמן אחר (שלא בשעת התפלה) לא היה בזה משום חטא. שכן, הוא צריך לדבר אודות דברים אלה: אך אם הוא מדבר

51. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל - טובא קמ"ל שלא כהדעות דלהפלגה וגוזמא כוונתו. וראה שו"ע אדה"ז סס"ג ס"ה. שד"ח כללים ע' 386. פאת השדה ח, טו - בארוכה. אנציק' תלמודית יד ע' תקצט ואילך". 52. "ישע" א, כח. 53. ברכות ח, א. א. ירושלמי מגילה פ"ד ה"ד. 54. מסכת שמחות ב, י. אבל שם מדרכי ציבור. ועיין רמב"ם הלכות אבל פ"א ה"י. 55. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "השייכות כאן - אולי - ע"פ תענית (יא, א) הדמער עצמו עם הצבור רואה בנחמת הצבור. ולהעיר מברכות ל, רע"א."

ושנואים ליצרים, – צריכים הרי לעשות מה שהאובה (הבורא) רוצה, ולא מה שהשונא (היצר הרע) רוצה, ואל יעשה אדם עצמו רשע שעה אחת – השעה היחידה והמיוחדת של תפלה, לפני המקום, – לפני הקדוש-ברוך-הוא, אשר – הקדוש

ברוך הוא, בחר בה מכל היום, להקהל ולעמוד לפניו בשעה זו, – של תפלה, שהיא עת רצון לפניו, להתגלות לבוא אל ה"מקדש מעט", – "בית המקדש" הקטן, כפי שנקרא בית הכנסת בו יהודים מתפללים, להקדש לשכינת כבודו, השוכן אתם בתוך טמאותם, – שגם במצב של גלות ושל טומאה – שוכנת בכל זאת השכינה עם בני ישראל, הרי בשעת הרצון של תפלה, בא כביכול הקדוש-ברוך-הוא לבקר את השכינה השוכנת איתם, ולהמציא לדורשיה ומבקשיה ומנהליו. –

ובעת רצון זו שהיא שעת התפלה, הרי והמספר בצרכיו – מראה בעצמו שאינו חפץ להתבונן ולראות בגלוי כבוד מלכותו, ונעשה מרכבה טמאה – נעשה בטל כמו מרכבה לכסיל העליון, – לקליפה, הנקראת "כסיל העליון", שנאמר עליו: "לא יחפוץ כסיל בתבונה כו", כמו שכתבו הזוהר והאר"י ז"ל, דהיינו שאינו חפץ להתבונן ולראות ביקר תפארת גדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא, הנגלות למעלה בשעה זו, – ששעת התפלה היא הרי עת רצון למעלה, וגם – זה נתגלה למטה אל החפצים – ברצון פנימי, להביט אל כבודו וגדלו, המתעטף ומתלבש בתוך תבות התפלה הסדורה בפי כל, ומתגלה לכל אחד לפי שכלו – והבנתו, ושרש נשמתו, בדכתיב: – כמו שכתוב: "לפי שכלו יהלל איש" – "יהלל" כתיב; – בלי וא"ו – שמשמעותו, שבהתאם לשכלו ולהבנתו בגדולת הקדוש-ברוך-הוא, מהלל האדם את הקדוש-ברוך-הוא בשעת התפלה, ומלכותא דרקיע בעין מלכותא דארעא¹⁰, – מלכות השמים דומה למלכות על הארץ, להנהגת המלכות

כך הדבר בנמשל, בענין התפלה, שמלך מלכי המלכים ציווה לקבוע זמני התפלה בהם הוא מתגלה לכל דורשי שמו על ידי התבוננותם בגדולתו של הקדוש-ברוך-הוא. וגם כאן הרי זה כאילו ציווה המלך להכריז בכל רחבי ממלכתו, שכן זמני

התפלה הם עת רצון גם למעלה וגם למטה, כפי שרבנו הזקן אומר בפרק י"ב בחלק הראשון של ספר ה"תניא", ששעת התפלה היא זמן של "מוחין גדולות" למעלה, ולמטה היא "שעת הכושר" לכל אדם – הרי זו קריאה בכל רחבי מלכותו של הקדוש-ברוך-הוא. ועל האדם רק להכין את עצמו שיוכל "לקבל" התגלות זו – על ידי התבוננותו בגדולת הקדוש-ברוך-הוא בשעת התפלה, וכפי שרבנו הזקן פירש בתורה קצרה את המאמר "אם כיוון לבו יצא", אם פתח חלון בלבו, "כיוון" מלשון

"וכיון פתיחין ליה" הכתוב בתפלתו של דניאל: שהכוונה היא שחלונות היו פתוחים אצלו – כך כאן הכוונה ב"אם כיוון לבו" היא, שפתח חלון בלבו שיוכל להאיר דרכו בלבו ההתגלות המאירה במוח על ידי ההתבוננות בגדולת ה'.

וכאשר מישוהו מדבר אז בעניניו הוא, ויהיו אלה גם דברים הנחוצים לו, הוא מראה – כאמור לעיל – שאין הוא רוצה לראות התגלות המלך שישנה בשעת התפלה, ויתירה מזו, זהו בזיונו של המלך ולפני עיני כל.

לכן מסיים רבנו הזקן בגזירת גזירה שלא לדבר שום "שיחה בטילה" מהשעה שהחזן מתחיל בתפלה עד לסוף הקדיש האחרון שאחרי התפלה. ומי שיעבור על כך במזיד ישב על הקרקע ויבקש משלשה אנשים להתיר לו הנידוי שלמעלה. אך, זה רק בשעה שהוא עושה זאת במזיד, לא כאשר שכח או שהתפרצו מפיו כמה מלים, שאז לא חל עליו מלכתחילה ענין הנידוי, ורבנו הזקן מסיים ב"הטיבה ה' לטובים ולישירים בלבותם".

אהובי אחי, אל נא תרעו, רעים האהובים ליצרים

1. ברכות יג, א. 2. דניאל ו, יא. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר ממחז"ל אין עמידה אלא תפלה (ברכות ו, ב). 4. מגילה כט, א. 5. אחרי טז, טז. וראה תניא פמ"ה. 6. משלי יח, ב. 7. ראה זח"א קעט, א. 8. ראה רמ"ז לזח"א שם. 9. משלי יב, יח. 10. ברכות נח, א.

צריכים להיות כשהוא עומד לפני המלך, אף שאין לו מהשבה לכסיל. - להרגיש במחשבתו שבעמדו בתפלה הוא עומד לפני המלך, ועל זה הענין - שעומדים לפני המלך שקבע זמן זה להתגלות לכל הדורשים אותו, נתקן¹¹ כל התפלות, למתבונן בהם היטב. ומי שאינו מראה בן - מתחייב בנפשו. ועליו אמרו בזהר הקדוש¹²:

"דאנהיג קלנא בתקונא עלאה - הוא מכניס קלון בתיקון העליון, ואחיו פרודא, - ומראה היפרדות (מקדושה) ולית ליה חלקא באלהא דישראל", - ואין לו, חלק באלקי ישראל, רחמנא-לצלן. - על בן - לכן, אומר רבנו הזקן, שליחותיהו דרו"ל קא עבידנא, - מקיים אני שליחותם של רבותינו ז"ל, לגור גזירה¹³ שנה לכל נפש, שלא לשיח שיחה במלה משיתחיל השליח צבור - החזן, להתפלל התפלה עד גמר קדיש בתרא, - עד סוף הקדיש האחרון, שחרית ערבית ומנחה¹⁴ וכו'. והעובר על זה בודון - ישב על הארץ ויבקש משלשה אנשים שיתירו לו נדוי שלמעלה, - שמגיע למי שעובר על גזירה שגזרו, וישב - יעשה תשובה, שלא לדבר יותר בשעת התפלה, ורפא לו, ולא חל עליו שום נדוי למפרע כל עקר, - לא זו בלבד שיירפא מהנידוי על להבא, אלא תשובה זו גורמת שמלכתחילה לא היה עליו שום נדוי, כי מתחלתו לא חל - הנידוי, בראם על המורדים והפושעים, שאינם חוששים כלל לבקש בפרה מן

למטה, שדרך המלך להיות "חביון עזו"¹⁵ בחדרי חדרים, וכמה שומרים על הפתחים, (עד) אשר כמה וכמה מצפים ימים ושנים לראות עזו וכבודו, וכשעלה רצונו להתגלות לכל, והעביר קול בכל מלכותו להקהל ולעמד לפניו, להראותם כבוד מלכותו ויקר תפארת גדלתו, מי שעומד לפני ואינו חושש לראותו ומתעסק בצרכיו - כמה גרוע ופתי הוא, ונמשל כבהמות נדמה בעיני כל הבריות. וגם הוא בזיון המלך - בהראותו לפניו שאינו - שהמלך אינו ספון - חשוב בעיניו לקבל נחת ושעשועים מהביט אל כבודו ויפיו, יותר מעסק צרכיו. וגם הוא מתחייב בנפשו למלה, על הראות קלונו ובזיונו את המלך לעין כל רואה, ועל זה נאמר:

אגרת הקדש

להיות חביון עזו בחדרי חדרים וכמה שומרים על הפתחים (עד) אשר כמה וכמה מצפים ימים ושנים לראות עזו וכבודו וכשעלה רצונו להתגלות לכל והעביר קול בכל מלכותו להקהל ולעמוד לפניו להראותם כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו מי שעומד לפני ואינו חושש לראותו ומתעסק בצרכיו כמה גרוע ופתי הוא ונמשל כבהמות נדמה בעיני כל הבריות וגם הוא בזיון המלך בהראותו לפניו שאינו ספון חשוב בעיניו לקבל נחת ושעשועים מהביט אל כבודו ויפיו יותר מעסק צרכיו וגם הוא מתחייב בנפשו למלה על הראות קלונו ובזיונו את המלך לעין כל רואה וע"כ קבעו חז"ל בתפלה כאלו עומד לפני המלך עכ"פ יהי מראה בעצמו כאלו עומד כו' לעין כל רואה בעיני בשר אל מעשיו ודיבוריו אף שאין לו מחשבה לכסיל וע"ז הענין נתקן כל התפלות למתבונן בהם היטב ומי שאינו מראה בן מתחייב בנפשו ועליו אמרו בזהר הק' דאנהיג קלנא בתקונא עלאה ואחיו פרודא ולית ליה חולקא באלהא דישראל ר"ל ע"כ שליחותיהו דרו"ל קא עבידנא לגזור גזירה שוה לכל נפש שלא לשוח שיחה במלה משיתחיל הש"ץ להתפלל התפלה עד גמר קדיש בתרא שחרית ערבית ומנחה וכו'. והעובר ע"ז בודון ישב על הארץ ויבקש מג' אנשים שיתירו לו נדוי שלמעלה ושב ורפא לו ולא חל עליו שום נדוי למפרע כל עיקר כי מתחלתו לא חל כ"א על המורדים והפושעים שאינם

ביתפלה: - שעליה להיות כאלו עומד לפני המלך. - שבאמת הוא הרי עומד לפני מלך מלכי המלכים, אס"כן מדוע אומרים "כאלו" עומד לפני המלך? אלא, הכוונה היא: על-כ"ל-פנים יהיה מראה בעצמו כאלו עומד כו' - לפני המלך, כך יראה עצמו לעין כל רואה בעיני בשר אל מעשיו ודיבוריו, - שכל אחד יראה שמעשיו ודיבוריו הם כפי שהם

11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מלקו"ת (דרושי יוהכ"פ - סד"ה שבת שבתון) בי' דרגת חביון עזו למע' שמוה מובן למטה, בכיכול". 12. משלי ג, לה. 13. ברכות לג, א. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לברר בשאר הדפוסים הצ"ל 'נתקנו'. 15. ח"א קלא, ב. 16. עיין סמ"ק סוף סימן יא. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג"ל בדא"פ לתרץ הסדר: שחרית ערבית ונאפילו) מנחה, היינו, אפילו בתפלת מנחה שבאה בהמשך לתפלת שחרית (שלכן אצ"ל ק"ש עוה"פ), ג"כ כל כך חמורה הפסק שיחה (ואף שמפסיק בפשטות בין ק"ש דשחרית ששייכת גם למנחה - למנחה)".

הַשְּׁמַיִם וּמִן הַבְּרִיּוֹת עַל הָעֵזוֹן פְּלִילֵי הַזֶּה. וְגַם דּוֹקָא
 כְּשִׁמְדֻבְרִים בְּדוֹן
 בְּשֵׂאט נֶפֶשׁ, וְלֹא עַל
 הַשׁוֹכֵחַ אוֹ שְׁנוֹרְקוֹ
 מִפּוֹי כְּמָה תְּבוֹת בְּלֹא
 מִתְבַּנֵּן, שְׂאִינוּ צְרִיךְ
 הַתְּרָה כְּלָל, – שִׁיתִירוֹ
 לוֹ אֵת הַנִּידוּי, וְמִי שִׁדְבֵר
 בְּמִזִּיד וַיֹּאמֶר שֶׁהִיא זֶה
 שְׁלֹא בְּמִתְכוּיִן וְכוּ' –

עליו הוא אומר: "וּבִחוּן לְבוֹת וּכְלִיּוֹת אֱלֻקִּים צְדִיק"¹⁸,
 "הַמֵּיבָה ה' לְמִזְכִּיִּם –
 לאלה שעושים טוב
 ושומרים את עצמם
 מלדבר כלל, וְלִישְׂרִים
 בְּלְבוֹתָם"¹⁹: – שלא
 חשבו בלבם לדבר, אלא
 נזרקו מפייהם כמה תיבות
 שלא במתכוין – גם להם
 יעשה ה' טוב.

אגרת הקדש

חוששים כלל לבקש כפרה מן השמים ומן הבריות
 על העון פלילי הזה. וגם דוקא כשמדברים בזדון
 בשאט נפש ולא על השוכח או שנזרקו מפיו כמה
 תיבות בלא מתכוין שא"צ התרה כלל ובוחן לבות
 וכליות אלקים צדיק. המיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם:

~ יום שלישי כ"ה תשרי ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלח, כה להבין אמרי... עד עמ' 276, לו וגו'.

מהשכינה המחיה כל נברא כולל גם אותו אדם, בשעת מעשה,
 כשהכה אותו או כשדיבר אותם דיבורים.

וכפי שהוא מביא ראיה על כך ממה שאמר דוד המלך
 כשמעני בן גרא קילל אותו: "ה' אמר לו קלל", שלמרות
 שאין אנו מוצאים
 שהקדוש-ברוך-הוא יאמר
 זאת לשמעני, אך הרי כיוון
 שרוח פיו יתברך החיה
 בשעת מעשה את שמעני
 ונתן לו הכוח לדבר אותם

דיבורים, הוא קורא לכך "ה' אמר לו קלל", וכפי שרבנו הזקן
 מסביר בפרוטרוט ענין התלבשות הארת השכינה גם בקליפות
 וכו'. מה שאין רבנו הזקן מביא מאמרו של הבעל-שם-טוב
 והקושיא האמורה שהקשו עליו – אפשר אולי לומר, על-דרך
 מה שאנו מוצאים בסיפורי מאסרו של רבנו הזקן, שמסר נפשו
 בפועל ממש שלא להיות נפרד חסוּשלוּם מתנועה של
 הבעל-שם-טוב, אף לא לשעה קלה ואף לא למראית עין¹, כך
 גם בעניינו, שרבנו הזקן נזהר גם שלא להזכיר ענין של קושיא
 על תורת הבעל-שם-טוב, אלא הוא מסביר את הענין, ובמילא
 מתורצת הקושיא שהקשו על כך.

לְהַבִּין אֱמֶרִי בֵּינָה, – בהבנה של תורה, על-דרך הלשון
 במשלי², ועל-דרך מאמר הגמרא³: "אל"ף-ב"ית –
 אלף בינה", מפרש רש"י: "למוד תורה, מֵה שְׂכֵתוֹב בְּסִפְרֵי
 הַנְּקִרָא "צְוֹאת רִיב"ש", – צוואתו של רבי ישראל בעל-שם
 (טוב) – כך נקרא הספר, הַגֵּם שְׂפָאֲמַת אֵינָה צְוֹאתוֹ כְּלָל,⁴
 וְ – הבעל-שם-טוב, לֹא צָוָה כְּלָל לְפָנֵי פְּמִירָתוֹ, רַק –
 הענינים שבספר, הֵם לְקוֹמֵי אֱמֶרֶתוֹ תְּהַחֲזוּת – על-דרך

כה. תוכנה של אגרת הקדוש, סימן כ"ה, הוא ביאור על תורה
 של הבעל-שם-טוב, שנדפסה בספר "צוואת הריב"ש" (סימן
 ק"כ בהוצאת קה"ת משנת תשל"ה), בה מדובר איך כל דבר
 הוא התפשטות מהקדוש-ברוך-הוא באמצעות המדות אהבה
 ויראה, אלא שיכול להיות
 שהאהבה או היראה הן
 בגלות וכו'.

בהמשך כתוב שם, שכך
 הדבר גם כשהוא שומע
 מישהו מדבר בשעה

שהוא מתפלל, יחשוב לעצמו "לשם מה הביא אותי הקדוש-
 ברוך-הוא כאן שהלזי ידבר בשעת תפילתי, הרי זה הכל
 בהשגחה פרטית", אלא, הדיבור הוא השכינה והיא (השכינה)
 "שרתה" (כך כתוב שם הלשון, אך כפי שיסביר רבנו הזקן
 (באגרת זו) הלשון המתאימה היא לא "שרתה" כִּי-אִם
 "נתלבשה") בפיו של אותו אדם, כדי שאתחזק בעבודת
 התפלה, ובפרט (כתוב שם להלן) אם המדבר הוא גוי או קטן,
 הרי יוצא שהשכינה צמצמה את עצמה כביכול בסוג אדם כזה,
 צריך הדבר בוודאי, להביא אותו לזירוז יתר בעבודתו. כפי
 הנראה, התנכלו מנגדי תורת החסידות למאמר זה של הבעל-
 שם-טוב האומר שהשכינה שרתה בגוי המדבר בשעה שיהודי
 מתפלל – הדבר היה קשה בעיניהם, לומר ענין של השראה
 (או אפילו התלבשות) של השכינה בגוי וכו'. ענין זה בא רבנו
 הזקן להסביר באגרת זו, בהקדמת ביאור מאמר רבותינו ז"ל
 "כל הכועס כאילו עובד עבודה-זרה" – שעל יהודי לדעת שכל
 דבר הוא מהקדוש-ברוך-הוא, וכשהלזי הכה אותו או דיבר
 דיבורים העלולים להביאו לידי כעס, התלבשה בזה הארה

18. ל' הכתוב - תהלים ז, י. 19. ל' הכתוב - תהלים קכה, ד. 1. "התמים" חוברת ב' ע' נו. 2. א, ב. 3. שבת קד, א. 4. בתניא לפנינו
 ליתא ליתבת "כלל", וניתוספה ע"פ הגהת כ"ק אדמו"ר הצ"צ, הובאה ב"לוח התיקון" שבסוף ספר התניא הוצאת קה"ת.

הניזק לקבל אותו נזק – מסבב הקדוש-ברוך-הוא שאותו אדם מסויים יהיה המזיק שיזיק לניזק. אך, שם מדובר בשוגג, מה-שאינ-כן כשהדבר הוא במזיד, כשהמזיק עושה זאת בבחירתו, ואם הוא לא היה עושה זאת, הרי (כפי שהגמרא אומרת במסכת תענית¹¹)

"הרבה שלוחים למקום" לבצע על-ידם את הגזירה. על-כל-פנים, מוכח מהאמור, שאין לניזק להיות בכעס על האדם שהזיק לו וכדומה, שכן לא הוא היה הסיבה על מה שאירע לו, הסיבה היא גזר הדין מן השמים. להלן יאמר רבנו הזקן יתירה מזו, שלא זו בלבד כשכבר היה גזר הדין, דבר הנותן את האפשרות הכללית שהלזי יוכל להרע לו – אלא אפילו הרעיון להרע לזולת והכוח שיש לו בשעת מעשה לעשות זאת, הרי הכוח לרעיון זה

בא מהקדוש-ברוך-הוא (אלא מוכן הדבר שאותו אדם שהוא בעל בחירה, היה יכול לדחות מחשבה זו ולא לעשות אותו מעשה), אך כעסו הוא הרי לא מפני שמרגיז אותו שהלזי בחר בבחירתו להרע לו, אלא מרגיז אותו למה הוא הזיק לו, וזאת מפני שחסרה לו האמונה שהסיבה להזיקו היא גזר-דין מן השמים ולא בחירתו הרעה של הלז. ובלשון רבנו הזקן: **וְלֹא עוֹד**, – מה שהגזירה מן השמים נתנה את הרשות והאפשרות הכללית שהוא ייזוק, **אֲלֵא אִפְּלוּ בְּשַׁעַה זֶה מִמֶּשׁ שְׂמִיכָהּ אוּ מִקְּלָלוֹ** – הרי באותו זמן ממש, **מִתְּלַבֵּשׁ בּוֹ** – במזיק, **בְּחַ' וְרוּחַ פִּיּוֹ יִתְּבַרַךְ הַמְּחַיֶּה וּמְקַיְּמוֹ, וְכִמּוֹ שְׂפִתוֹב¹²:** **"כִּי ה' אָמַר לוֹ קַלְלֵנּוּ"**, – דוד אומר זאת, שהקדוש-ברוך-הוא אמר לשמעיה בן גרא לקלל את דוד, **וְהִיָּבֵן אָמַר** – הקדוש-ברוך-הוא **לְשִׁמְעִי?** – היכן מוצאים אנו שהקדוש-ברוך-הוא יאמר לשמעיה לקלל את דוד? **אֲלֵא שְׂמִיכָהּ זֶה שְׂנִפְלָה לְשִׁמְעִי בְּלִבּוֹ וּמַחּוֹ** – לקלל את דוד, **יְרַדָּה מֵאֵת ה'**, – הקדוש-ברוך-הוא סיבב הסיבות שתעלה בלבו ובמחוחו של שמעיה מחשבה זו, **"וְרוּחַ פִּיּוֹ"** – של הקדוש-ברוך-הוא, **הַמְּחַיֶּה כָּל צְבָאָם** – כלשון הפסוק¹³: **"וּבְרוּחַ פִּיּוֹ כָל צְבָאָם"**, **הַחַיֶּה רוּחוֹ שֶׁל שְׁמַעִי בְּשַׁעַה שְׂדִבְרַי דְּבָרִים אֱלוֹ לְדוֹד; כִּי אֱלוֹ נִסְתַּלַּק רִוּחַ פִּיּוֹ יִתְּבַרַךְ רְגַע אֶחָד מְרוּחוֹ**

"טהורה היא" הנאמר לגבי הנשמה, המציין מדריגת הנשמה שב"אצילות"; "טהורה" מלשון "כעצם השמים לטהרה"⁵, **שְׁלֵקְטוּ לְקוּטִי בְּתַר לְקוּטִי**, – כלומר, שלא אחד ליקט את הדברים, אלא היו כמה וכמה שליטו אימרות מתורת הבעל-שם-טוב. "לקוטי בתר לקוטי" הוא לשון במסכת תענית⁶, **וְלֹא יָדְעוּ לְבִנּוֹן הַלְשׁוֹן עַל מַתְּבַנְתּוֹ**, – שתבטא במדויק את תוכן הענין, כפי שייסביר להלן. שהבעל-שם-טוב היה אומר תורתו בשפת אידיש, ואילו התורות שבספר "צוואת הריב"ש" לשונן לשון הקודש, **אֲדָּ הַמְּבַנֵּן הוּא אֵמֶת לְאֵמֶתוֹ**. – וזאת מתחיל רבנו הזקן להסביר המאמר המובא ב"צוואת הריב"ש" סימן ק"כ: **וְהוּא**, – המאמר יוסבר, **בְּהַקְדָּים מֵאֵמֶר רַו"ל⁷: "כָּל הַבּוֹעֵם בְּאֵלוֹ עוֹבֵד עִבּוּ"ם וְכוּ"**, **וְהַמַּעַם** – מדוע הכועס הוא כאילו עובד

עבודה זרה, **מוֹבֵן לְיִוְדְעִי בִּינְהוּ**, **לְפִי שְׂבַעַת בְּעִסּוֹ נִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ הָאֲמוּנָה**; – בהקדוש-ברוך-הוא והשגחתו, שהיא השגחה פרטית על כל נברא ונברא, **כִּי אֱלוֹ הָיָה מֵאֵמֶן שְׂמֵאת ה' הַיְתָה זֹאת לוֹ** – הדיבורים או המעשים שהביאו אותו לידי כעס – שהם באו מהקדוש-ברוך-הוא, **לֹא הָיָה בְּכַעַס בְּלָל**. – על מי שדיבר אותם דיבורים או עשה אותם מעשים. **וְאֵף שְׂבַנְאָדָם שְׁהוּא בְּעַל בְּחִירָה מְקַלְלוֹ אוּ מִכְּהוּ אוּ מִזִּיק מִמוֹנּוֹ, וּמִתְחַיֵּב בְּדִינֵי אָדָם וּבְדִינֵי שָׁמַיִם עַל רַע בְּחִירָתוֹ** – שבחר לעשות מעשים רעים אלה, לקללו או להכותו וכו', הרי, לכאורה, אי אפשר לומר שהוא לא אשם, מפני שהוא שליח בלבד של הקדוש-ברוך-הוא והשגחתו; וראיה לדבר, שהרי הוא מחוייב בדיני אדם ובדיני שמים? **אֵף-עַל-פִּירְבּוֹ, עַל הַנּוֹק בְּכָר נִגְזַר מִן הַשָּׁמַיִם**, – שיינוק באותו נזק, ואם אותו אדם לא היה עושה זאת מפני שלא היה רוצה לבחור בבחירתו להרע להלז, הרי את הנזק היה הלז מקבל בין כה וכה, שכן: **וְהַרְבֵּה שְׁלוּחִים לְמַקּוֹם**. – לבצע גזירה שנגזרה. כל הענין המדובר כאן, הוא על-דרך המכילתא (שמביא רש"י) על הפסוק⁹: **"והאלקים אנה לידו"**, שזהו מה שכתוב¹⁰: **"מרשעים יצא רשע"**, שלמרות שנגזר על

5. משפטים כד, ו. 6. ו, ב. 7. זח"א כז, ב. ח"ג קעט, א. רמב"ם הל' דעות פ"ב ה"ג בשם "חכמים הראשונים". ובכ"מ. 8. ביאור הקשר דתואר "יודעי בינה" דוקא – ראה לקוטי לוי יצחק לתניא כאן. 9. משפטים כא, יג. 10. שמואל א' כד, יד. 11. יח, ב. 12. שמואל ב' טז, ו. 13. תהלים לג, ו.

פסוק אחר בקהלת¹⁵: "באשר דבר מלך שלטון] ומי יאמר לו מה תעשה", שמשמעותו "מי יכול לומר להקדוש-ברוך-הוא מה אתה עושה?"; אך כיוון שהרי דוחק לומר שבדברו אודות הפסוק המסתיים ב"ומי יאמר", יביא רבנו הזקן פסוק אחר (בקהלת), אפשר אולי לומר, שהמלה "לו" שמביא רבנו הזקן, היא לא מהפסוק אלא הוא מפרש ש"מי יאמר מדוע עשית כן" אין הכוונה לשמעתי בן גרא (כפי שיש מפרשים כך) אלא הכוונה היא "לו" לה' ש"אמר לו קלל": "מי יכול לומר להקדוש-ברוך-הוא מדוע עשית כך לצוות לשמעתי לקלל את דוד".

שֶׁל שְׁמַעֲי – לֹא יִכּוֹל לְדַבֵּר מֵאוֹמָה. (וְזֶהוּ כִּי ה' אָמַר לוֹ" – בְּעֵת הַהִיא מִמֶּשׁ – כַּשְּׂדִיבְךָ אוֹתָם דִּיבּוּרִים, "קָלַל" אֶת דָּוִד, – בְּכֵן שִׁבְשַׁעַת מַעֲשֵׂה הַחַיָּה אוֹתוֹ וְנָתַן לוֹ הַכּוֹחַ לְדַבֵּר אוֹתָם דִּיבּוּרִים, "וְמִי יֹאמֵר לוֹ וְגו'". – מְדוּעַ עֲשִׂית כֵּן.

אגרת הקדש

לא יכול לדבר מאומה (וזהו כי ה' אמר לו בעת ההיא ממש קלל את דוד ומי יאמר לו וגו')

על המלה "לו" מציין הרבי ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר" (שנדפס בסוף "תניא") שלכאורה מלה זו ("לו") מיותרת, שהרי בפסוק כאן¹⁴ כתוב: "ומי יאמר מדוע עשית כן", בלי המלה "לו". – מה שהרבי אומר ש"לכאורה" המלה "לו" מיותרת, יש שרוצים לפרש, שזה מפני שיכול להיות שכונת רבנו הזקן היא על

~ יום רביעי כ"ו תשרי ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 276, וכנודע מ"ש הבעש"ט... עד עמ' קלט, רוחנית.

עושה מגולם (מתחיתת זהב או כסף וכדומה) כלי, ולתחבולותיו שמערבב חומרים שונים ועושה מהם כלי, כִּי כְּאֲשֶׁר יֵצֵא לְצוּרָה כְּלִי – שׁוֹב אֵין הַכְּלִי צָרִיךְ לִידֵי הַצּוּרָה, שְׁאֵף שְׂדִיּוֹ – שֶׁל הַנֶּפֶחַ, מִסְּלֻקוֹת הַיָּמֵנוּ – מֵהַכְּלִי, הוּא – הַכְּלִי, כְּגַם מַעֲצָמוֹ. – בלי עזרתו של הנפח; כך הדבר, חושבים הם, כבריאת שמים וארץ, שאחרי שהקדוש-ברוך-הוא ברא אותם, אין הם זקוקים יותר חסוֹשִׁלוֹם להקדוש-ברוך-הוא, ולכן הם כופרים בהשגחה פרטית – שעל הקדוש-ברוך-הוא להשגיח תמיד על הנבראים, וְטַח מְרֵאוֹת עֵינֵיהֶם, – עֵינֵיהֶם דְּבוֹקוֹת מֵלְרֵאוֹת,

וְכַנּוּדָע מֵה שֶׁכָּתַב הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב ז"ל עַל פְּסוּקִים¹⁶: "לְעוֹלָם ה' דְּבָרְךָ נֹצֵב בְּשָׁמַיִם", – הַסְּבִיר הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב פְּסוּק זֶה בִּארִיכוֹת וּבְבִיאוֹר, וְהַפִּיץ אֶת הַנְּקוּדָה הַמּוּבֵאת בְּמִדְרַשׁ תְּהִלִּים (כְּמוּבָא לְעִיל – "שֶׁעַר הַיַּחֲדוּד וְהַאֲמוּנָה" פֶּרֶק א'), שְׁצַרְוֹת אוֹתִיּוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ בְּהֵן הַשָּׁמַיִם, שֶׁהוּא מֵאֵמֶר: "יְהִי רְקִיעַ כּוֹ" – בְּתוֹךְ הַמַּיִם¹⁷, שֶׁמֵּאֵמֶר זֶה נִבְרְאוּ הַשָּׁמַיִם, הֵן – אוֹתִיּוֹתָיו שֶׁל מֵאֵמֶר זֶה, נִצְבּוֹת וְעוֹמְדוֹת מְלַבְּשׁוֹת לְעוֹלָם לְהַחְיּוֹתָם וְלִקְיָמָם. – וְכַפִּי שְׁמוּסֵבֵר בְּפּוֹרְטוֹרְטוּ ב"שֶׁעַר הַיַּחֲדוּד וְהַאֲמוּנָה" פֶּרֶק א' וּפְרָק ב' – שֶׁכֵּן הַדְּבַר בְּכָל הַנִּבְרָאִים. וְלֹא

אגרת הקדש

וכנודע מ"ש הבעש"ט ז"ל ע"פ לעולם ה' דברך נצב בשמים שצירוף אותיות שנבראו בהן השמים שהוא מאמר יהי רקיע כו' הן נצבות ועומדות מלובשות בשמים לעולם להחיותם ולקיימם ולא כהפלוסופים שכופרים בהשגחה פרטית ומדמין בדמיונם הכוזב את מעשה ה' עושה שמים וארץ למעשה אנוש ותחבולותיו כי כאשר יצא לצורה כלי שוב אין הכלי צריך לידי הצורה שאף שידיו מסולקות הימנו הוא קיים מעצמו וטח מראות עיניהם ההבדל הגדול שבין מעשה אנוש ותחבולותיו שהוא יש מיש רק שמשנה הצורה והתמונה למעשה

הַהִבְדָּל הַגָּדוֹל שֶׁבֵּין מַעֲשֵׂה אָנוּשׁ וְתַחְבּוּלוֹתָיו, שֶׁהוּא יֵשׁ מִיֵּשׁ – מְדַבֵּר שֶׁכֵּבֶר קִיִּים יוֹצֵר הָאָדָם "יֵשׁ" שֶׁנִּי, כְּמוֹ לְמַשֵּׁל מַחְתִּיכַת כֶּסֶף, שֶׁהַחֹמֶר שֶׁלוֹ כְּבֵר יִשְׁנוּ, יוֹצֵר הָאָדָם כְּלִי, הִרִי שֶׁאֵת הַכֶּסֶף הוּא לֹא הִיָּה צָרִיךְ לִיִּיצֵר, שֶׁכֵּן זֶה כְּבֵר הִיָּה קִיִּים, רַק שֶׁמִּשְׁנֵה הַצּוּרָה וְהַתְּמוּנָה, – מִצּוּרַת חוֹמֶר הַכֶּסֶף הוּא מֵיִיצֵר דְּמוּתוֹ וְצוּרְתוֹ שֶׁל הַכְּלִי; הִרִי, כִּיּוּן שֶׁלֹא יִצֵר שׁוֹם דְּבַר

בְּהַפְּלוֹסוֹפִים שְׁכּוֹפְרִים בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, – בְּהַשְׁגַּחְתּוֹ הַפְּרָטִית שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל כָּל נִבְרָא וְנוֹצֵר, וְהֵם סוֹבְרִים שֶׁלְּמִרוֹת שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא מֵהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְאִינוּ קִדְמוֹן, אֶךְ אֵין הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִשְׁגִּיחַ עַל הַנִּבְרָאִים. שֶׁכֵּן וְמִדְּמִיּוֹן בְּדִמְיוֹנָם הַכּוֹזֵב אֶת מַעֲשֵׂה ה', "עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ", לְמַעֲשֵׂה אָנוּשׁ וְתַחְבּוּלוֹתָיו; – לְמַעֲשֵׂים שֶׁאֵדָם

14. ש"ב שם. 15. ה, ד. 16. תהלים קיט, פט. 17. בראשית א, ו.

הכוח המחודש להיות ולפעול תמיד את החידוש. אלא, על כך שהטבע במים להיות ניגרים במורד, הוא נברא "יש מאין" – מביא רבנו הזקן ראייה להלן, שאין זה ענין עצמי במים, שנאמר שאם ישנו נברא (דבר שנברא), שזהו מים, מן ההכרח שיזרום

במילא במורד, כמו למשל

שנאמר שמה שנברא

"תופס מקום" הוא ענין

עצמי בנברא, ואין זה

צריך להיבראות במיוחד

"יש מאין", אלא עם

בריאת הנברא הוא במילא

באופן שהוא "תופס

מקום"; אך זרימת המים

איננה כך – שכן, ישנם

הרי נבראים שהטבע שלהם אינו כך, הטבע שלהם הוא אחר

לגמרי, הם עומדים, כמו למשל חומת אבנים שעומדת –

ואינה זקוקה לדבר מן החוץ שיחזיק אותה, ובלשון רבנו

הזקן: **שְׁהָרֵי חוֹמַת אֲבָנִים נִצְבָּת מֵעֲצָמָה בְּלֵי רוּחַ, רַק**

שְׁטַבְעַת הַמַּיִם אֵינוֹ כֵּן. – ואם יש בטבע המים שלא להיות

עומדים אלא להיות זורמים במורד, הרי טבע זה הוא דבר

נברא "יש מאין" בתוך המים. אם-כן מה היה על הכוח האלקי

שהתלבש ברוח, לפעול? – הוא לא היה צריך לפעול "יש

מאין", ליצור דבר חדש לגמרי שלא היה לפני זה בנבראים,

היה עליו רק לשנות "יש" אחד ל"יש" אחר (מטבע הזרימה

לטבע היציבות כחומה), ובכל זאת זה פלא גדול, "חידוש",

שאנו מבינים שעל הכוח המחודש – הכוח שפעל חידוש זה

– לפעול תמיד בחידוש, אחרת יתבטל החידוש מיד, הרי

כל-שכן וקל-וחומר, יסביר להלן רבנו הזקן, שבחידוש של

"יש מאין", כפי שהדבר בבריאת כל הנבראים – בודאי שמן

ההכרח שעל הכוח המחודש – הכוח האלקי שברא את הדבר

– לפעול תמיד את החידוש, שהדבר יהיה "יש", ולא לחזור

מיד כבתחילה ל"אין". הרי שגם בהתאם להשוואה המדומה

שמדמים הפילוסופים 'מעשה שמים וארץ' למעשה אדם

שבכותחו ליצור רק "יש מיש" – הרי גם ב"יש מיש" – באופן

שצריך להיות חידוש, שינוי מ"יש" אחד ל"יש" אחר (כמו

מטבע המים לזרום במורד לטבע של להיות עומדים כחומה)

מן ההכרח שעל הכוח המחודש לפעול תמיד, הרי זה מחייב,

שהכוח האלקי שברא את הנברא, מן ההכרח שיהיה תמיד

נברא. הרי שנוסף על השקר שבהשוואתם 'מעשה שמים

וארץ' למעשה אנוש ותחבולותיו, הם טועים גם בכך שהם

חושבים שאין זה מן ההכרח שהכוח המחודש יעמוד תמיד

בדבר המחודש, ואם כאן, שהחידוש הוא רק בשינוי "יש"

אחד ל"יש" שני – מן ההכרח שהכוח המחודש יעמוד ויפעל

תמיד בדבר המחודש – **וְכַל-שֶׁכֶּן וְכַל-וְהֶמֶר בְּבְרִיאת יֵשׁ**

חדש, שכן הדבר היה קיים כבר, ואף תבניתו של הכלי שהוא יצר מהכסף, איננה חידוש נוסף בכסף, שכן לכסף יש מלכתחילה ה"עלוליות" (האפשרות) לעשות ממנו כלי, שהרי הכסף נברא כך, שיכולים לכופפו בכל צורה שהיא, הרי

שהאדם לא חידש בכך

שום דבר, לכן לאחר

יצירתו, אין הכלי זקוק

לידי האדם שיצר אותו, –

אין הפילוסופים רואים

את ההבדל בין מעשה

אדם אלה, **לְמַעֲשֵׂה**

שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁהוּא יֵשׁ

מֵאֵין. – לפני בריאת

שמים וארץ, לא היה קיים

שום דבר, ועם בריאתם, נתהווה "יש", דבר שהוא חדש לגמרי

שלא היה קיים לפני זה כלל, ואז, כשנברא דבר חדש (יסביר

רבנו הזקן להלן) מן ההכרח שהכוח שברא את הדבר החדש,

יהיה בו ויחדש אותו תמיד, שאילולא כך היה הדבר החדש

מתבטל. על-כל-פנים, הרי בריאת שמים וארץ היא "יש מאין",

וְהוּא פְּלֵא נְדוּל יוֹתֵר מִקְרִיעַת יַם-סוּף עַל דְּרָה־מִשְׁל,

אֲשֶׁר הוֹלִיךְ ה' – את הים, בְּרוּחַ קָדִים עֹזָה כֹּל הַלֵּילָה –

הכוח האלקי שבקע את הים התלבש ברוח מזרחית עזה,

וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם¹⁸, – ונצבו כחומה, **וְאָלוּ פָּסַק הָרוּחַ בְּרִנְעַ**

– הָיוּ הַמַּיִם חוֹזְרִים וְנִגְרָיִם בְּמוֹרֵד כְּדָרְכָם וּמִבְּעָם, וְלֹא

קָמוּ כְּחוֹמָה, – ב"שער היחוד והאמונה" הוא מוסיף שזה

"בלי ספק", כלומר, שאין שום מקום לחשוב שהמים היו

נשארים ניצבים כחומה אחרי שהרוח היתה פוסקת לרגע, אלא

הם היו בוודאי חוזרים לטבעם לזרום במורד, **אִף שְׁטַבְעַת זֶה**

בְּמַיִם – להיות ניגרים במורד, **הוּא גַּם-כֵּן נִבְרָא וּמְחַדֵּשׁ יֵשׁ**

מֵאֵין, – שבמקום שלפני זה היה "אין", לא היה טבע כזה,

נוצר "יש", נוצר טבע כזה. כלומר, בהתאם לפירושו של הרבי,

טבע זה במים, שהם זורמים במורד ואינם ניצבים במקום

כחומה, טבע זה עצמו הוא נברא "יש מאין" במים. כלומר,

נוסף על שהמים עצמם נבראו "יש מאין" – נברא בתוך המים

הטבע להיות זורמים ולא לעמוד במקום כחומה; הרי, כשבאה

הרוח העזה והשפיעה במים להיות ניצבים כחומה, מה היה על

הרוח לפעול במים? – לא היה על הרוח ליצור דבר חדש,

"יש" מ"אין", אלא היה עליה לשנות "יש" אחד ל"יש" שני,

לשנות את טבע המים מלהיות זורמים ומתנועעים, ל"יש" אחר

של טבע, להיות ניצבים כחומה, ובכל זאת, כיוון שיש בכך

משום חידוש במים להיות ניצבים כחומה – מן ההכרח שאותו

כוח שפעל את החידוש, הרוח שעשתה את המים ניצבים, ייצר

את החידוש כל רגע, ומשרק פוסק כוח זה – מתבטל החידוש,

הרי זה מוכיח שגם בחידוש של "יש מיש" מן ההכרח שעל

שאות אחת מחליפה אות שניה וכו'), וּאִפְלוּ אֶרֶץ הַלְלוּ הַנְּשָׁמִית וּבְחִינַת דּוֹמָם שְׁבָה - שעפר²⁰ יש בו הרי גם כוח הצומח להצמיח צמחים, וצמיחה היא הרי ענין שנראה בו חיות לצמוח מקטן לגדול, ואילו הדומם שבעפר, שלא נראה בו שום ענין של חיות,

אפילו לא חיות של צמיחה מקטן לגדול חיותו וקיומו הוא "דבר ה" מעשרה מאמרות המלבש בהן ומקומו להיות דומם ו"ש" מ"אין", ולא יחזרו לאין ואפס ממש בש"הו. - לפני שנבראו מ"אין" ל"יש". וזהו שכתב האר"י ו"ל²¹, שגם בדומם, באבנים ועפר ומים, - שלא נראה בהם לכאורה שום חיות, יש בהם בחינת נפש וחיות רוחנית. - והוא "דבר ה" שברא אותו ומחיה ומקים אותו להיות דומם, ולא לשוב להיות "אין" כפי שהאבן או העפר או המים היו לפני שנתהוו. להלן מסביר רבנו הזקן, ש"דבר ה" המהווה כל הנבראים - הוא "שכינה":

מֵאֵין, שְׁהִיא לְמַעְלָה מֵהַטְּבַע, וְהַפְּלֵא וְהַפְּלֵא יוֹתֵר מִקְרִיעַת יַסְסוּף, הִרִי עַל-אֲחַת-כַּמְהַזְכֵּמָה שְׁבַהּסְתַּלְקוֹת חֲסוּדְשָׁלוֹם בַּח הַבּוֹרָא יֵשׁ מֵאֵין מִן הַנְּבִרָא - יָשׁוּב הַנְּבִרָא לְאֵין וְאִפְסִים מִמֶּשׁ, אֶלָּא צָרִיךְ לְהִיּוֹת

בַּח הַפּוֹעֵל - הכוח היוצר ופועל את הנברא, בַּנְּפִעַל - בנברא, תמיד, לְהַחְיוֹתוֹ וּלְקַיְּמוֹ, וּבְחִינָה זו¹⁹ - של כוח הבורא העומד תמיד בנברא להחיותו ולקיימו, הוא "דבר ה" ו"רוח שפיעשרה פיו" שפיעשרה מאמרות שבהן נברא העולם, - "דבר ה" שבעשרה מאמרות הבורא את הנברא, עומד תמיד בנברא, שמעשרה

אגרת הקדש

שהיא למעלה מהטבע והפלא ופלא יותר מקריעת י"ס עאכ"ו שבהסתלקות ח"ו כח הבורא יש מאין מן הנברא ישוב הנברא לאין ואפס ממש אלא צ"ל כח הפועל בנפעל תמיד להחיותו ולקיימו ובחי' זה הוא דבר ה' ורוח פיו שבעשרה מאמרות שבהן נברא העולם ואפילו ארץ הלזו הגשמית ובחי' דומם שבה חיותו וקיומו הוא דבר ה' מ' מאמרות המלוכש בהן ומקומו להיות דומם ויש מאין ולא יחזרו לאין ואפס ממש כשהיו וז"ש האר"י ל שגם בדומם כאבנים ועפר ומים יש בהם בחי' נפש וחיות רוחנית.

המאמרות באים צירופי אותיות הדיבור המרכיבות את "דבר ה" הבורא כל נברא, כפי שהוא אומר ב"שער היחוד והאמונה" בפרק א', שגם הנבראים שאינם נזכרים בעשרה המאמרות נמשך להם חיות מעשרה המאמרות על-ידי צירופי האותיות השונים ועל-ידי חילופים ותמורות של האותיות

~ יום חמישי כ"ז תשרי ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלט, והנה נודע לי"ח... עד עמ' 278, לארץ.

מבט מלך, "מטרוניתא", לְפִי ש - "דבר ה", שוֹכֵן וּמִתְלַבֵּשׁ בַּנְּבִרָאִים לְתַחֲיוֹתָם, - ולכן הוא נקרא "שכינה", מלשון "שוכן", ו"אימא תתאה" ו"מטרוניתא",

המתיחסים לבחינה שהיא "אמא" ו"מלכה" המחיה את ילידיה ואת החוסים בקרבה, וּבְלִשׁוֹן הַמְּקַבְּלִים נְקִרָא בְּשֵׁם "מַלְכוּת", עַל שֵׁם "דְּבַר מַלְךְ שְׁלִטוֹן"²², כִּי הַמְּלָךְ מְנַחֵג

וְהֵנָּה, נוֹדַע לְיוֹדְעֵי חָן, - ליודעי חכמה נסתרה (תורת הקבלה), כִּי "דְּבַר ה'" - המהוה ומחיה את הנבראים, בחינה זו באלקות נקרא בשם "שכינה" בלשון רז"ל,

- בש"ס ומדרשים וכדומה, וְ - היא נקראת "אמא תתאה" - ה"אמא התחתונה", ו"מטרוניתא" - מלכה, בְּלִשׁוֹן הַיְהוּדִים, וּבַפְּרָט - בוהר, פְּרִיש - בתחילת פְּרִשַׁת וְאֶרָא, - דף כב, ב. - שם מובא משל על הבחינה בה הקדוש-ברוך-הוא מדבר,

אגרת הקדש

והנה נודע לי"ח כי דבר ה' נק' בשם שכינה בלשון רז"ל ואימא תתאה ומטרוניתא בלשון הזוהר ובפרט בר"פ וארא לפי ששוכן ומתלבש בנבראים להחיותם ובלשון המקובלים נק' בשם מלכות ע"ש דבר מלך שלטון כי המלך מנהיג מלכותו בדיבורו ועוד טעמים אחרים ידועים לי"ח ומודעת זאת כי יש בחי' ומדריגת מל' מְלַכּוּתוֹ בְּדַבְרוֹ, וְעוֹד טַעְמִים אֲחֵרִים יוֹדְעִים לְיוֹדְעֵי חָן.

19. בתניא לפנינו: "זה", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק רבינו שצ"ל "זו", ככפנים. 20. הערת כ"ק רבינו: "כנראה מפרש 'ארץ' דכאן - עפר (כמו בתדשא הארץ). לי נראה הפי' כאן - בניגוד (לדברך ה' נצב ב) שמים שקדמו, ול"עולמות עליונים ותחתונים" (שהיחודה"א פ"א עיי"ש). וא"צ לחילוק דכח הצומח כו'. והרי מפרש תומ"י "בדומם כאבנים ועפר כו'". 21. ע"ח שער ל"ט פרק ג. וראה ג"כ שם שער נ'. 22. קהלת ח, ד.

הוא מצווה עליו לדבר, אלא שמלכתחילה מדבר הקדוש-ברוך הוא עצמו באמצעות גרונו של משה, וכן כל הנביאים ובעלי רוח הקדש, היה קול ודבור העליון מתלבש בקולם ודבורם ממש, כמו שכתב האר"י (ז"ל). ו"מלכות דבריאה" הוא "דבר ה" המחיה ומהנה הנשמות והמלאכים שבעולם הבריאה, שאין מעלתם – ומדריגתם, כמעלת – ומדריגת האצילות וכו'. – ש"מלכות" של עולם ה"יצירה" היא ה"דבר ה" המהווה ומחיה את הנוצרים של עולם ה"יצירה", ו"מלכות דעשיה", – בחינת ה"מלכות" של עולם ה"עשיה", הוא "דבר ה" המחיה ומהנה את

עולם היה בכללו, עד יסוד העפר, ו – כן המים אשר מתחת לארץ²⁶ – בהתאם לאמור, שההוות כל הנבראים אשר על פני האדמה היא מבחינת ה"שכינה", מההתגלות של הקדוש-ברוך הוא, דרושה הסברה נוספת, כיצד נבראים אותם ענינים בעולם שהם מ"קליפות" שכ"נגד" האור האלקי – ורבנו הזקן מסביר:

– חכמה נסתרה (תורת הקבלה). ומודעת זאת, – וידוע הדבר, כי – בבחינת "מלכות", דבר ה', ישנן דרגות רבות. שכן, יש בחינת ומדרגת "מלכות האצילות", – ספירת ה"מלכות" של עולם ה"אצילות", ובחינת "מלכות דבריאה" – ספירת ה"מלכות" של עולם ה"בריאה", וכו'. – הרי שבחינת "דבר ה" ישנן דרגות רבות, ופרוש "מלכות האצילות", הוא "דבר ה" המחיה ומהנה הנשמות הגדולות שהן מבחינת אצילות, כמו נשמת אדם הראשון, שנאמר בוי"ק²⁷: "ויפח באפיו בו", – נשמת חיים" – כלומר שהקדוש-ברוך הוא נפח נשמה זו בבחינת "אצילות", וכמו

נשמות האבות והנביאים וכו' – ורבנו הזקן מפרש במה מתבטא מעלתם של הנביאים – (שהיו מרבה לה) ממש²⁸, ובמלים ממש במציאות אלו, – אל הקדוש-ברוך הוא, כמאמר רז"ל²⁵: שכינה מדרגת מתוך גרונו של משה. – כלומר, ביטולו של משה היה גדול כל כך, שנבואתו אינה נחשבת כאילו הוא המדבר מה שהקדוש-ברוך-

אגרת הקדש

דאצילות ובחי' מל' דבריאה וכו'. ופי' מל' דאצילות הוא דבר ה' המח' ומהוה נשמות הגדולות שהן מבחי' אצילות כמו נשמת אדה"ר שנא' בו ויפח באפיו כו' וכמו נשמות האבות והנביאים וכו' (שהיו מרכבה לה' ממש ובמלים ממש במציאות אלו כמאמר²⁵ ל' שכינה מדברת מתוך גרונו של משה וכן כל הנביאים ובעלי רוח"ק היה קול ודבור העליון מתלבש בקולם ודבורם ממש כמ"ש האר"י ל) ומל' דבריאה הוא דבר ה' המחיה ומהוה הנשמות והמלאכים שבעולם הבריאה שאין מעלתם כמעלת האצ' וכו' ומלכות דעשיה הוא דבר ה' המחיה ומהוה את עוה"ז בכללו עד יסוד העפר והמים אשר מתחת לארץ.

~ יום שישי כ"ח תשרי ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 278, (אלא שבארצות... עד עמ' קמ, עמהם):

בהם ממש, אלא נמשך להם חיות מהארה זו שמאיר עליהם מלמעלה בבחינת מקיף. ומהשרים – מהמלאכים, נשפע חיות לאמות, ולכהמות חיות ועופות שבארצותיהם, – בחוץ לארץ; כלומר, בתחילה נשפעת החיות באומות עצמן, "מין המדבר", ולאחר מכן בכהמות וכדומה, מין החי, ו'למין הדומם, לארץ הנשמת, ולשמים הנשמיים שהם הנגלגלים²⁷ (אלא

אלא שבארצות האמות – בחוץ לארץ, החיות – מדבר ה" המחיה שם את העולם, הוא על-ידי התלבשות שרים החיצונים הממנים על שבעים אמות. דהינו, שיוצד ניצוץ מ"דבר ה", הנקרא בשם "מלכות דעשיה", – שמ"דבר ה" עצמו בא ניצוץ בלבד, ומאיר על השרים – המלאכים, של מעלה בבחינת מקיף מלמעלה, – והוא מפרש שוב אך אינו מתלבש

23. בראשית ב, ז. 24. ב"ר רפ"מ. ובכ"מ. 25. ראה זח"ג רלד, א. ועוד. 26. לשון הכתוב - יתרו כ, ד. 27. ראה רמב"ם הל' יסוה"ת

עמים כו' לְקַרְא בְּשֵׁם ה'".²⁹ – רבנו הזקן חוזר כאן למה שהסביר שהניצוץ האלקי המחיה את השרים העליונים, ודרכם את העובדים עבודת-הזרה, הוא בגלות, ואומר: יְ- החיותם של עובדי עבודת-הזרה על-ידי החיות האלקית, נִקְרָא גַם-כֵּן בְּשֵׁם "גְלוּת הַשְּׂכִינָה", מֵאַחַר שְׁחִיּוֹת זֶה אֲשֶׁר בְּבַחֲבֵינָת "גְלוּת" בְּתוֹכְכֶם, – כפי שהוסבר לעיל, הוּא מֵהַאֲרָה הַנִּמְשָׁכָת לָהֶם מֵהַנִּיצוּץ מִ"דְבַר ה'" הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "שְׂכִינָה" – כאמור לעיל ש"דבר ה'" נקרא "שכינה" – בלשון רבותינו ז"ל. ברם, מתעוררת השאלה: אם כן, הרי שענין הגלות היה תמיד, מאז בריאת העולם עם כל הדברים הטמאים שבו? – מסביר רבנו הזקן בחצאי עיגול: (וְגְלוּת זֶה – הַנְּגַרְם בְּגַלּל חַיּוֹתֵן שֶׁל הַקְּלִיפּוֹת עַל-יְדֵי נִיצוּץ מִ"דְבַר ה'", נִמְשָׁךְ מִחֲטָא עֵיז־

הַדַּעַת וְאֵילָה, – כידוע, שעל-ידי חטא עץ-הדעת נמשכה חיות לקליפות שלא היתה להם לפני החטא, אך – והוא בְּחֵינַת אַחֲרִים לְבַד דְּקַדְשָׁה. – כלומר, הניצוץ הנמשך אז לשרים הוא מבחינת "אחורים" בלבד, מהצד התחתון והחיצוני של קדושה ואלקות, אֲךָ בְּשִׁנְלוֹ יִשְׂרָאֵל לְבִין הָאֲמוֹת, וְאֲחִיּוֹת יִשְׂרָאֵל וְשִׂרְשָׁם הוּא בְּבַחֲבֵינַת פְּנִים הַעֲלִיּוֹנִים – הפנימיות של הקדוש-ברוך-הוא, הַנֶּה זֶה הֵיא גְלוּת שְׁלֵמָה, – שכן, גם הפנימיות של אלקות נמשכה בשרים של האומות; כמוסבר בפרוטרוט לעיל ב"אגרת התשובה" פרק ו', עיין שם, וְעַל זֶה אָמְרוּ רַבֵּי לָלוּ לְאֲדוֹם שְׂכִינָה עִמָּהם)):

– קיים הבדל בין הנבראים עצמם, שְׁשָׁמִים וְאֶרֶץ וּבַחֲמוֹת וְחַיּוֹת וְעוֹפּוֹת מְהוֹרִים – נִשְׁפָּעִים – מִקְבֻלִים שֶׁפַּעַם וְחַיּוֹתָם מִקְלִיפַת נֶגְהָ, יְ-בַעֲלֵי הַחַיִּים הַטְּמָאִים וְנַפְשׁוֹת הָאֲמוֹת – מִקְבֻלִים חַיּוֹתָם מִשְׂאֵר קְלִיפּוֹת). – כמוסבר באריכות בחלק א' של ספר ה"תניא" פרק ו', ההבדל בין "קליפת נוגה" המעורבת טוב ורע, לבין שאר "ג' קליפות הטמאות" שכולן רע. וְהֵנָּה, שְׁמִים וְאֶרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם בְּאֲרִצוֹת הָאֲמוֹת – פֶּלֶם פֶּלֶא מִמֶּשׁ חֲשִׁיבֵי – נחשבים ככלום, לְגַבֵּי הַשָּׁרִים – המלאכים, שֶׁהֵם חַיּוֹתָם וְקִיּוּמָם. וְהַשָּׁרִים פֶּלֶא מִמֶּשׁ חֲשִׁיבֵי – נחשבים ככלום ממש, לְגַבֵּי חַיּוֹת הַנִּמְשָׁךְ לָהֶם מֵהַנִּיצוּץ מִ"דְבַר ה'" הַמְּאִיר עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה. – באופן של "מקיף", וְאֵף-עַל-פִּיבּוֹ, חַיּוֹת הַנִּמְשָׁךְ לְתוֹכָם – במלאכים ובשרים

אגרת הקדש

(אלא ששמים וארץ ובהמות וחיות ועופות טהורים נשפעי' מקליפת נוגה והטמאים ונפשות העו"ג משאר קליפות). והנה שמים וארץ וכל אשר בהם בארצות עו"ג כולם כלא ממש חשיבו לגבי השרים שהם חיותם וקיומם. והשרים כלא ממש חשיבו לגבי החיות הנמשך להם מהניצוץ מדבר ה' המאיר עליהם מלמעלה ואעפ"כ החיות הנמשך לתוכם מהארה זו הוא בבחי' גלות בתוכם שלכן נקרא' בשם אלקי' אחרים וקרו ליה אלהא דאלהיא שגם הם הן בחי' אלקות ולכן העו"ג הנשפעים מהם הם עע"ז ממש עד עת קץ שיבולע המות והסט"א ואז אהפוך אל עמים כו' לקרוא כולם בשם ה' ונקרא גם כן בשם גלות השכינה מאחר שחיות זה אשר בבחי' גלות בתוכם הוא מהארה הנמשכת להם מהניצוץ מדבר ה' הנקרא בשם שכינה (וגלות זה נמשך מחטא עה"ד ואילך והוא בחי' אחוריים לבד דקדושה אך כשגלו ישראל לבין האומות ואחיות ישראל ושרשם הוא בבחי' פנים העליונים הנה זו היא גלות שלימה וע"ז ארוז"ל גלו לאדום שכינה עמהם):

העליונים, מֵהַאֲרָה זֶה, הוּא בְּבַחֲבֵינַת גְלוּת בְּתוֹכְכֶם, שְׁלִבֵן נִקְרָאִים – השרים של הגוים, בְּשֵׁם "אֱלֹקִים אַחֲרִים", וְקָרוּ לִיה: "אֱלֹהָא דְאֵלֵהִיא"²⁸, – והם קוראים להקדוש-ברוך-הוא האלוקה של האלוקיות (כלומר שגם הם נחשבים, לעצמם, כ"אלקים"), שְׁנֵם הֵם, הֵן בְּחֵינַת אֱלֹקוֹת. – בהרגשתם ובישותם. וְלָבֵן – כיוון שהחיות של אומות העולם (וכל אשר ברשותם) היא מההארה האלקית המאירה בשרים העליונים, במילא הם אכן מקבלים חיותם מהם, ולכן הַגּוֹיִם הַנִּשְׁפָּעִים מֵהֶם – מהשרים העליונים, הֵם עוֹבְרֵי עֲבוּדָה זָרָה מִמֶּשׁ, עַד עַת קֵץ, – של הגאולה העתידה, שְׁיִבְלַע הַמּוֹת וְהַסְּטֵרָא אַחֲרָא, – הקליפות, וְ"אִז אֶהְפֵּךְ אֶל

פ"ג. 28. מנחות קי, א. ובחדא"ג מהרש"א שם. 29. צפני' ג, ט. 30. מגילה כט, ב. מכילתא בא יב, מא. ובכ"מ.

לוח היום יום...

יום ראשון

יום ששי כג תשרי, שמחת תורה [בחול"ל. בא"י – אסרו חג] ה'תש"ד

אין קוראים בתורה בלילה. נושאים בפנים בשחרית. אין נוהגים לפרוש טלית על ראשי העולים לחתן תורה או לחתן בראשית. גם העולה לתורה אומר חוק חוק ונתחוק.

שיעורים. חומש: ברכה, ששי ושביעי עם פירש"י.

תהלים: קח־קיב.

תניא: כד. אהובי . . . קלח לעין כל.

בשמחת תורה תק"מ אמר רבנו הזקן: "עץ חיים היא למחזיקים בה" – אלו בעלי השגה הלומדים תורה. "ותומכיה מאשר" – אלו בעלי עבודה העוסקים בתורה. "מאשר" – פדאיתא בזהר (חלק ג' נג. ב), אל תקרי 'מאשר' אלא 'מראשו', דעל־ידי עבודתם ממשיכים מראשו, הינו מפנימיות האין־סוף ברוך־הוא, וכמעלת הרגל המקום את הראש דוקא.

יום שני

שבת כד תשרי, אסרו חג [בחול"ל] ה'תש"ד

מברכים ראש חדש מרחשוון. אמירת כל התהלים בהשכמה. יום התעודות הפטורה: כה אמר – ויאדיר.

שיעורים. חומש: בראשית, כל הסדרה עם פירש"י.

תהלים: קיג־קיא.

תניא: וע"כ קבעו . . . בלבותם.

ההתעודות – פארבריינגען – ברבים בכלל, ובשבת או במוצאי שבת בפרט, היא אחת היסודות בדרכי החסידים והחסידות, ופתח ומבוא למצוה היסודית דאהבת ישראל.

רבא דרבא [ברוב המקרים], הנה בכל התעודות הרי ראשי המדברים תובעים מאת המסבים שייטבו הנהגותיהם ודרכיהם, שייקבעו עתים ללמד דא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] ושישמרו הקביעות, ואשר הלמוד יהיה על־מנת ללמד ולקיים. – והנה כללות ענין ואפן התוכחה מבאר היטב בדבור־המתחיל "ואם רוח המושל" (קנטרס למ"ד), אשר ראוי לכל אחד ואחד מאנ"ש ללמדו היטב אדעתא דנפשיה [=עם עצמו] – אמנם הוכחה זו בעת ההתעודות היא רק על דברים וענינים שאין בהם משום הלבנת פנים ולא כלום, כמו שהיה מאז ומקדם, אשר איש את רעהו הוכיחו באהבה ובחבה גדולה.

יום שלישי

יום ראשון כה תשרי ה'תש"ד

שיעורים. חומש: נח, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: קיט, אשרי...מצותך מאד.

תניא: כה. להבין...לדבר מאומה.

עשרה נגונים – מהם תנועות בלבד – מיחסים לרבנו הזקן שהוא בעצמו חברים.

המיחסים לרבנו האמצעי, הינו שנתחברו בזמנו והיו מנגנים אותם לפניו,

אָבֵל לֹא שְׁהוּא מִחֲבָרָם. וְהִיְתָה אֶצְלוֹ קְבוּצַת אַבְרָכִים מְנַגְנִים – וַיְדוּעָה בְשֵׁם "דַּעַם מִיטְעֵלְעֵן רַבִּי'ס קאַפּעֵלְע" [= "מקהלתו של הרבי האמצעי"] – וַנְחַלְקָה לְשֵׁתֵי פְלָגוֹת: בְּעֵלֵי שִׁיר – בְּפֶה, וּבְעֵלֵי זְמֶרָה – בְּכָלִים שׁוֹנִים.

ה'תש"ד

כו תשרי

יום שני

יום רביעי

שיעורים. חומש: נח, שני עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה...לא שכחתי.
תניא: וזהו כי...קלט רוחניית.

הַעֲנִין עַל פְּסוּק "לְעוֹלָם ה' דְּבָרְךָ נִצָּב בְּשָׁמַיִם", מֵבִיא רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן (שֶׁעַר הַיַּחֲוּד וְהָאֱמוּנָה פָּרָק א, אגרת הקדש כ"ה) בְּשֵׁם הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב, הַגֵּם שֵׁשׁ עֲנִין זֶה בְּמִדְרַשׁ תְּהִלִּים, וְכֵמוֹ שֶׁנִּתְפָּאֵר גַּם בְּ"לְקוּטֵי תוֹרָה" בְּדַבּוּר־הַמֵּתְחִיל "כִּי בְיוֹם הַיּוֹם יְכַפֵּר", וְכוּנָה מִיַּחַדָּת בְּזֶה, כִּי בְיוֹם שְׁנֵי הָיָה הַמְּאָמֵר "יְהִי רָקִיעַ" – שֶׁהוּא הַנִּצָּב בְּשָׁמַיִם – וְזֶה יְהִי לְזִכְרוֹן עוֹלָם, כִּי בְיוֹם שְׁנֵי ח"י אֵלּוּל נוֹלַד הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב.

ה'תש"ד

כז תשרי

יום שלישי

יום חמישי

שיעורים. חומש: נח, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קכ"קלד.
תניא: והנה נודע . . . 278 לארץ.

הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת מְקִיפּוֹת אֶת חַיֵּי הָאָדָם מִיּוֹם גִּיחוּ מִבְּטָן אִמּוֹ עַד עַת פְּקָדוֹתוֹ, וּמַעֲמִידוֹת אוֹתוֹ בְּקֶרֶן אוֹרָה בְּשֶׁכַל בְּרִיא וּבְקִנְיָן מִדּוֹת נַעֲלוֹת וְהַנְּהֻגוֹת יִשְׂרָאֵל לֹא רַק בֵּין אָדָם לְמָקוֹם אֲלָא גַם בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ, כִּי הַמִּתְנַהֵּג עַל פִּי הַתּוֹרָה וְהוֹרָאוֹת תו"ל הוּא חַי חַיִּים מְאֻשְׁרִים בְּגִשְׁם וּבְרוּחַ.

ה'תש"ד

כח תשרי

יום רביעי

יום שישי

שיעורים. חומש: נח, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: (אלא שבארצות . . . עמהם).

"אִם בְּחַקְתִּי תִלְכוּ גו' וְנִתְתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתְכֶם" .. לְמוֹד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת הֵם טְבַעַת הַקְּדוּשִׁין שֶׁבָּהֶם קָדֵשׁ הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל לְהַתְחִיב לְיוֹן אוֹתָם וּלְפָרְנָסָם.

ה'תש"ד

כט תשרי

יום חמישי

שבת קודש

שיעורים. חומש: נח, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קמ"קמד.
תניא: והנה . . . האר"י ז"ל.
מְבָרְכִים בְּרַבַּת הַקִּשָּׁת, וְלֹא כִּישׁ מִפְּקָפְקִים בְּזֶה.

אֵינֵנּוּ עוֹר פּוֹן דִּי מַעֲזִיבוּשְׁעַר בְּעֵלֵי בַתִּים הָאֵט גַּעְהָאֵט א מַחְלוּקַת מִיט נֶאָךְ א בְּעַל הַבֵּית, אֹן זִיעֵנְדִּיג אַמָּאֵל בֵּא דַעַם בַּעַשׁ"ט אִין שׁוּהַל הָאֵט עַר גַּעֲשֵׁרִיעֵן, אֹן עַר וּוְאֵלֵט זִיין בַּר פְּלוּגַתָּא קוֹרַע כַּדָּג זִיין.

דער בעש"ט האָט געהייסען די תלמידים געבען איינע די אנדערע די הענט, און זיך שטעלען לעבען אים מיט צוגעמאַכטע אויגען. דער בעש"ט האָט ארויפגעלייגט זיין הייליגע הענט אויף די אקסלען פון די צוויי תלמידים, וועלכע זיינען געשטאַנען לעבען אים, פלוצלונג האָבען די תלמידים אָנגעהויבען שרייען פון גרויס שרעק: זיי האָבען געזעהן ווי דער בעל הבית איז קורע כדג זיין בר פלוגתא.

דאָס באַווייזט קלאָהר, אז פון יעדער כח איז פאראן א פועל דבר: אָדער אין א לבוש חומרי, אָדער א רוחני וואָס מי קאָן אים אָנעמען נאָר מיט העכערע און איידעלערע געפילען.

תרגום

אַחַד מֵהַבְּעָלִי בְּתִים' שֶׁל הָעִיר מְעֻזְבוֹ הֵיְתָה לוֹ מְרִיבָה עִם עוֹד 'בְּעַל בֵּית', וּבְהִיּוֹתוֹ פְּעַם אֶצֶל הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב בְּבֵית הַפְּנֹסֶת הוּא צָעַק, שֶׁהָיָה "קוֹרֵעַ אֶת יְרִיבוֹ כְּדָג".

הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב צָוָה אֶת תְּלַמְּדָיו לְשַׁלֵּב יָדִים כָּל אֶחָד עִם חֲבִירוֹ, וּלְהַתְּיַצֵּב לְיָדוֹ בְּעֵינָיִם עֲצוּמוֹת. הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב הִנִּיחַ יָדָיו הַקְּדוֹשׁוֹת עַל כַּתְּפֵי שְׁנֵי הַתְּלַמְּדִים שֶׁעָמְדוּ בְּסוּמוֹךְ אֵלָיו. לְפֶתַע הִחְלוּ הַתְּלַמְּדִים לְצָעוֹק מִתּוֹךְ אֵימָה גְדוֹלָה: הֵם רָאוּ כִּי צִד 'בְּעַל־הַבֵּית' קוֹרֵעַ אֶת יְרִיבוֹ כְּדָג!

זֶה מוֹכִיחַ בְּבִרְרוֹ, שֶׁמִּכָּל כַּח יִשְׁנוּ פְּעַל דְּבָר: אִם בְּלְבוּשׁ חֲמָרִי, אִם רוּחָנִי שְׂאֵפָשֵׁר לְתַפְסוֹ רַק בְּחוּשִׁים נְעֻלִים וְעֵדִינָיִם יוֹתֵר.

המשך ביאור למס' קידושין ליום שבת קודש עמ' 23

23 ותחול ההפרשה לאחר שיתלשו.
24 מקשה רב אסי על דברי רבי יוחנן ממשנתינו: אֵיתִיבִיה, שנינו
25 במשנתנו, גוי האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתניירי,
26 או בן ישראל האומר לגויה הרי את מקודשת לי לאחר שאתניירי,
27 וכן עבד המקדש ישראלית ואומר לה הרי את מקודשת לי לאחר
28 שאשתחרר, או ישראלי המקדש שפחה ואומר לה הרי את
29 מקודשת לי לאחר שאתחרר, וכן המקדש אשת איש ואומר לה
30 הרי את מקודשת לי לאחר שנימות פעליך, או המקדש את אחות
31 אשתו ואומר לה הרי את מקודשת לי לאחר שתמות אחותיך, וכן
32 המקדש יבמה ואומר לה הרי את מקודשת לי לאחר שיחלוץ לך
33 יבמיה, בכל אלו אינה מקודשת. ומבררת הגמרא, בשלמא בוליהו -
34 ברוב האופנים שנשנו במשנה יתכן לומר כי אין הקידושין חלים
35 אף לדברי רבי יוחנן, כיון שהחלת הקידושין לאו כְּיָדוּ - שהרי אין
36 ביד העבד או השפחה להשתחרר, וכן אין ביד האשה להמית
37 בעלה או אחותה, ולכן אינה מקודשת, אלא מה ששנינו לגבי גר
38 - בגוי שקדש אשה ואמר שיחלו הקידושין לאחר שיתגייר,
39 שאינה מקודשת, ולכאורה לדברי רבי יוחנן מדוע אינה מקודשת,
40 והרי הגירות הוי כְּיָדוּ - תלויה רק ברצונו, וא"כ יכולים קידושו
41 לחול מיד אחר שיתגייר.
42 מתרצת הגמרא: גר נמי לאו כְּיָדוּ - גם התיגירותו של הגוי אינה
43 תלויה רק בדעתו, דאמר רבי תיבא בר אבא, אמר רבי יוחנן

1 המחובר תרום, ולכשיתלש צריך שוב לתרום עליו. תנן התם
2 במסכת תרומות (פ"א מ"ה). אין תוקמין מן התלוש - מפירות שכבר
3 נתלשו מהקרקע והתחייבו בתרומות ומעשרות, על המחובר - על
4 פירות שעדיין מחוברים לקרקע, ופטורים מתרומות ומעשרות.
5 ואם תרם, אפילו בדיעבד אין תרומתו תרומה.
6 בעא מיניה רב אסי מרבי יוחנן, האם באופן שיש לאדם פירות
7 תלושים ופירות מחוברים, ואמר, פירות ערוגה זו שהם תלושים,
8 יהיו תרומה על פירות ערוגה זו - ערוגה אחרת, שהם מחוברים,
9 או שאמר פירות ערוגה זו שהם מחוברים יהיו תרומה על פירות
10 ערוגה זו - ערוגה אחרת, שהם תלושים, ותחול התרומה
11 לכשיתלשו הפירות המחוברים, ועתה נתלשו אותם פירות, מהו -
12 האם לאחר שנתלשו הפירות חלה התרומה למפרע, או שכיון
13 שבעת ההפרשה היו הפירות מחוברים, הוי דבר שלא בא לעולם
14 ואינה תרומה.

15 אמר ליה רבי יוחנן לרב אסי, אכן באופן כזה דבריו קיימים, ובין
16 כשהפריש מתלוש על המחובר ובין כשהפריש מהמחובר על
17 התלוש, לאחר שנתלשו הפירות המחוברים והתחייבו בתרומה,
18 חלה הפרשתו, והטעם, כיון שכל דבר שנידון של האדם לעשותו,
19 אף אם עדיין לא נעשה, לאו כמחוסר מעשה דמי - אינו נחשב
20 למחוסר מעשה, ולכן אף שכאן היו הפירות מחוברים בשעת
21 הפרשה, מ"מ כיון שבידו של האדם לתולשם ויתחייבו בתרומה,
22 ניתן להפריש עליהם או מהם תרומה אף קודם שנתלשו בפועל,

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ"ג תשרי ~

מעמדו של האוויר

בחפץ שנוקל לחלל החצר או הרשות, אין ספק שהאוויר משייך לרשות (שכן החלל שבתוך מחיצות החצר בוודאי שייך להצר, וכן דין רשות הרבים לעניין שבת חל עד גובה עשרה טפחים), והספק הוא האם החפץ נחשב כמונח שם או לא. אולם לגבי אויר המזבח, השאלה היא האם הקדושה חלה שם או רק על גבי המזבח עצמו, ושאלה זו לא נפשטה, ומספק נוקט הרמב"ם לחומרא (נתן פרו, סוגיות ח"א ס"י עב).

ויש שדנו לגבי אדם שהפסיק בדיבור לאחר שהגיעו התפילין מעל ראשו (ועדיין לא הונחו עליו) – האם עליו לחזור ולברך משום שהפסיק בין הברכה לקיום המצוה או שאין כאן הפסק משום שהמצוה כבר התקיימה כשהגיעו התפילין לאוויר הראש מדין 'קלוטה כמו שהונחה' (שו"ת הלכות קטנות ב, מב). אולם לפי האמור אין דין זה שייך כאן, ולא אמרו כן אלא בחפץ שהגיע לאוויר החצר שדינו כחלק מהחצר, ובאוויר המזבח נפסק לחומרא שאף הוא קדוש בקדושת המזבח, אולם לאוויר שמעל ראשו בוודאי אין שייכות לראש ואין בוזה דין 'קלוטה כמו שהונחה' (נתן פרו שם).

הלכות פסולי המוקדשין פרק ג, הלכה יב: ואויר מִזְבַּח, כְּמִזְבַּח.

בגמרא (זבחים פז, ב) הסתפקו בדין זה: האם דיני המזבח חלים גם על האוויר שמעליו או רק על גבו ממש, וההשלכה מכך היא לגבי איברים פסולים ששהו מעליו ולא נגעו בו – האם חל עליהם הכלל 'מאחר ועלו לא ירדו'. ואין הכרעה לשאלה זו, והרמב"ם פוסק לחומרא (כסף משנה).

והנה, שאלת שייכותו של האוויר למקום שתחתיו, נידונה בסוגיות נוספות: לגבי הזורק חפץ בשבת מרשות לרשות אחרת ולא נח על הקרקע, נחלקו תנאים האם מתחייב על הוצאה מרשות לרשות מחמת הימצאותו באוויר הרשות או לא. וכן לענין גירושין נפסק שאם זרק הבעל גט לחצר האשה, הרי היא מגורשת אע"פ שהגט נשרף בעודו באוויר ולא נח על הקרקע, כי 'קלוטה (באוויר) – כמו שהונחה' (ראה גיטין עט, א).

אמנם, מכך שנושאים אלו נידונו בסוגיות נפרדות, מובן שמדובר בשאלות שאינן תלויות זו בזו, והחילוק ביניהן:

~ יום שני כ"ד תשרי ~

קרבן עוף שנפסל להקרבה

וכתבו התוספות (שם ד"ה מלק) שהלכה זו היא לדעת רבי שמעון (זבחים פד, א) הסובר שקרבן שנפסל להקרבה והעלוהו על המזבח, אם 'פסולו בקודש' לא ירד, ורק אם 'אין פסולו בקודש' (כגון בהמה טרפה) 'אין הקודש מקבלו', ואם עלה – ירד. אך לדעת רבי יהודה הסובר שגם קרבן שנשחט בלילה, היינו ש'פסולו בקודש', אם עלה – ירד, אין המליקה מטהרת מידי נבלה.

ולפי זה הקשו אחרונים (תוס' יו"ט פ"ז מ"ה, ברכת הזבח, זבחים שם):

הרמב"ם (לעיל פ"ג ה"ז) פסק כרבי יהודה שבהמת קדשים שנשחטה בלילה (אף ש'פסולו בקודש') אם עלתה – תרד, ואיך פסק כאן שקרבן עוף שנמלק אינו נבלה כי היה פסולו בקודש, ואם עלה לא ירד?

ותירצו:

לדעת הרמב"ם, רבי יהודה סובר שגם אם 'פסולו בקודש'

הלכות פסולי המוקדשין פרק ז, הלכות א-ב: כָּל הַפְּסוּלִין לְעִבּוּדָה שְׁמֵיִקְוָה, מְלִיקְתָּן פְּסוּלָה; וְאֵף עַל פִּי שְׂאוֹתוֹ הָעוֹף פְּסוּל, אִינוּ כְּנִבְלַת הָעוֹף הַתְּהוֹר לְטִמְאַה. וְכֵן אִם מְלַק בְּלִילָה... אִינֵם כְּנִבְלָה... וְהַתְּלִל: כָּל שֶׁתִּיָּה פְּסוּלָה בְּקִדְשׁ – פְּסוּלָה, וְאִינֵה נְבֵלָה; לֹא הִיָּה פְּסוּלָה בְּקִדְשׁ, חֲרִי וְזוֹ נְבֵלָה לְכָל דָּבָר.

נבלת עוף טהור מטמאה בכניסתה לבית הבליעה, אך קרבנות העוף שאין בהם שחיטה אלא מליקה – המליקה מטהרת אותם מטומאת נבלה. ושנינו במשנה (זבחים סח, א) שמליקה מטהרת מטומאת נבלה גם כשהקרבן פסול, ובתנאי ש'פסולו בקודש' – (פסול הקשור בעבודת הקרבן, כגון, קרבן שנשחט בלילה) כי קרבן שנפסל להקרבה והעלו אותו על המזבח – אם "פסולו בקודש" בדיעבד לא ירד ומקריבים אותו, וכיון שהמליקה הועילה שמקריבים אותו בדיעבד – הרי היא מטהרת מידי נבלה.

(ואם עלו על המזבח לא ירדו) מליקתן מטהרת מטומאת נבלה, ורק בקרבן בהמה כתב (לעיל פ"ג ה"ו) "בהמת קדשים שנשחטה בלילה... אם עלתה – תרד".

אם עלה-ירד, רק בקרבן בהמה ואילו בקרבן עוף מודה רבי יהודה שכל שהיה פסולו בקודש – אם עלה לא ירד, ולכן כאן בקרבנות העוף כתב הרמב"ם שכל שהיה פסולו בקודש

~ יום שלישי כ"ה תשרי ~

קן שפרח ממנה גזול

נדחה לגמרי מהקרבה, כי אפשר שישוב או יילכד על ידי אדם שיביא אותו כקרבן, ולכן גם חברו לא נדחה. יתירה מכך במקרה השני, "פרח לבין העופות שימותו כולם" (היינו שהתערב בקבוצת עופות שדינם למיתה ואסור להקריבם) שבכך הוא נפסל להקרבה, ואף-על-פי-כן אפשר להקריב את חברו. אך גם במקרה השני עדיין יש סיכוי שיצליחו לזהות את העוף הפורח ולכן אין כאן דיחוי גמור. ועל כך התחדש במקרה השלישי שאפילו אם "מת גזול אחד" ושוב אין כל אפשרות שיקרב, ניתן להקריב את חברו (קנים כג, א, רא"ש ומפרש שם).

ויש מפרשים כי במקרה הראשון יש חידוש גדול יותר מאשר באחרים, כי יש לחשוש שמא משהו ילכוד את העוף שפרח ויקריבהו בתור חטאת וממילא זה שכנגדו נעשה עולה (או להיפך) וכיון שאין אנו יודעים מכך, נקריבהו שלא כדינו. ומכל מקום אין צריך לחשוש לכך ואפשר להקריב את הגזול הנותר (רא"ש שם בשם ה"ה).

הלכות פסולי המוקדשין פרק ט, הלכה א: קן שתומה שפרח ממנה גזול לאויר, או שפרח לבין העופות שימותו בלילה, או שמת גזול אחד – יקח זוג לשני.

'קן שתומה' – ששני העופות שבה הוקדשו באופן סתמי, בלי לפרש איזה מהם לחטאת ואיזה לעולה. ואם אחד מהם נעלם ואין אפשרות להקריבו, ניתן להקריב את השני בצירוף עוף אחר.

ולמעשה דין זה נוהג גם ב'קן מפורשת', היינו כאשר התפרש איזה מהעופות לחטאת ואיזה לעולה, אלא שבאופן זה ברור שאפשר להקריב את האחד ללא חברו, כי מלכתחילה אינם תלויים זה בזה. והחידוש הוא שאפילו ב'קן שתומה' ששני העופות תלויים זה בזה (כי הקרבת האחד לחטאת קובעת את דינו של השני כעולה ולהיפך), אם אבד אחד מהם ניתן להקריב את השני.

ונקטו שלוש דוגמאות בהן לא ניתן להקריב את אחד העופות, כי בכל אחת מהן יש חידוש נוסף: במקרה הראשון, "פרח גזול לאויר", גזול זה עדיין לא

~ יום רביעי כ"ו תשרי ~

דיבור נחשב כמעשה?

עדים על דברים שבלב (וללא התראה אין מלקות) – ובהכרח צריך להיות גם דיבור! והקשו אחרונים (חק נתן זבחים כט, ב, נודע ביהודה תניא יו"ד סי' קסח):

אם מחשבת פיגול בקדשים אינה פוסלת במחשבה ללא דיבור, מדוע אין לוקים עליה, הרי הלכה כר' יוחנן שעיקמת שפתים' נחשבת כמעשה (ראה הל' שכירות פי"גה"ב ובמ"מ שם)? ומבאר ה'נודע ביהודה' (שם):

דיבור שמביא לידי מעשה הנראה לעין אכן נחשב כמעשה (כמו החוסם בהמה בקול בשעת מלאכתה, שלוקה משום 'לא תחסום שור בדישו' כיון שסגירת הפה נראית), אבל המפגל בדיבור, הרי פסילות הקרבן אינה נראית ולכן אינה נחשבת למעשה. וה'עמודי אור' (סי' סאסקי"ט) מבאר:

הלכות פסולי המוקדשין פרק יג, הלכה א: שלש מחשבות הן שפוסלות את הקרבן, ואלו הן: ... מחשבת שנוי השם ביצר? זה השוחט את הנכבש שלא לשמו – כגון שהיה עולה ונחשב שהוא שלמים.

כתב ה'משנה למלך': לדעת רש"י (זבחים מא, ב ד"ה כגון) והתוספות (שם ד, ב ד"ה מחשבה), מחשבת פיגול פוסלת בקדשים רק אם הוציאה בדיבור. ואילו לדעת הרמב"ם מחשבה פוסלת אף אם לא הוציאה בדיבור.

וה'חסדי דוד' (מנחות ספ"ה) כתב שגם לדעת הרמב"ם מחשבה לבד אינה פוסלת, שכן כתב הרמב"ם (פי"ח"ב) שאין לוקים על מחשבת פיגול כיון "שאינן המחשבה מעשה", ואם מחשבה היא ללא דיבור, בלא-הכי אין עליה חיוב מלקות שהרי (אף אם המחשבה נחשבת מעשה) לא יכולה להיות התראת

הדיבור נחשב כמעשה רק אם על ידי הדיבור מתקדש הדבר ומתעלה, כמו דיבור של הממיר בהמת קדשים בבהמת חולין שעושה מחולין קדשים, אבל אם על ידי הדיבור לא נעשה עילוי אין הוא נחשב כמעשה, והמפגל את הקרבן הרי אף שהקרבן נפסל על ידי הדיבור, אין כאן שום עילוי ואינו נחשב כמעשה.

~ יום חמישי כ"ז תשרי ~

בין 'מנחת העומר' ל'מנחת קנאות'

[מנחת סוטה] והלבונה עליה, קודם שילקט הלבונה, אין מחשבת 'שלא לשמה' פוסלת אותה כיון שאינה ראויה לעבודה" (כי התורה אמרה "לא יתן עליה לבונה") – הרי מנחת קנאות באה מן השעורים, ואם-כן גם אם לא נתן עליה לבונה אין המחשבה פוסלת אותה, כיון שאינה ראויה לשאר המנחות הבאות מן החיטים?

ותירץ ה'כסף משנה': אכן מנחת קנאות נעשית בדבר שאינו ראוי לשאר מנחות, אך כאשר יש עליה לבונה, נוסף עוד טעם – ש'אינה דבר הראוי לעבודה' מצד הלבונה שנתן עליה.

וה'ברכת הזבח' (זבחים כו, ב. וכו"כ המרכבת המשנה) ביאר: שיטת הרמב"ם היא כדברי רש"י (זבחים טז) שבמנחת קנאות מחשבת 'שלא לשמה' פוסלת (אף שגם היא באה מן השעורים) משום שהתורה קוראת למנחה זו 'חטאת', וכשם שחטאת נפסלת במחשבת 'שלא לשמה' כך גם מנחת קנאות. ולכן דייק הרמב"ם וכתב שאין המחשבה פוסלת במנחת קנאות רק כאשר הלבונה עליה, כי'אינה דבר הראוי לעבודה'.

הלכות פסולי המוקדשין פרק יד, הלכה ג: מִנְחַת הָעֹמֶר שֶׁקִּמְצָה שְׁלֹא לְשִׁמְחָה – הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁנִּעְשִׂיתָ לְשִׁמְחָה... מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִן הַשְּׁעוּרִים, וְאִין הַשְּׁעוּרִים דְּכָר הָרְאוּי לְשִׁמְחָה קִרְבָּנוֹת. וְכֵן הַמְחָשֵׁב בְּמִנְחַת קִנְאוֹת וְהַלְבוֹנָה עֲלֶיהָ, קָדַם שְׁלִקְטָה הַלְבוֹנָה – אִין מְחָשְׁבָתוֹ מוֹעֵלָת, שְׁתַּרִי אִינָה דְּכָר הָרְאוּי לְעִבּוּדָה.

מנחת העומר שקמצה שלא לשמה אינה נפסלת כי "אין המחשבה מועלת אלא בדבר הראוי לעבודה" (לעיל ה"ב). כלומר, מחשבת 'שלא לשמה' פוסלת את הקרבן רק אם הוא נעשה מדבר הראוי גם לקרבן אחר, וכיון שמנחת העומר באה מן השעורים ואינה ראויה לשאר מנחות הבאות מן החיטים, אין עבודתה כקרבן רגיל וכל ענינה הוא רק להתיר תבואה חרשה (כסף משנה ע"פ רש"י מנחות ה, ב) ולכן מנחת העומר אינה נפסלת במחשבת 'שלא לשמה'.

והראב"ד השיג על זה: לפי הסבר זה שמנחת העומר נעשית בדבר שאינו ראוי לעבודה כיון שבאה מן השעורים (ולכן אינה נפסלת במחשבת 'שלא לשמה'), אינו מובן המשך ההלכה: "המחשב במנחת קנאות

~ יום שישי כ"ח תשרי ~

שריפת משקאות חמין

צב, א) שייך של נסכים שנטמא בעזרה יש לשורפו, הרי ששייכת שריפה גם במשקין!

ויש שביארו כי בעצם לשון שריפה אינה נופלת על משקין וממילא אינם נכללים במצווה זו, אך יין הנסכים שנטמא היה נשרף על גבי האש שעל המזבח שהיתה בעלת תכונה ייחודית ש"אוכלת" (עצים) לחים כיבשים" (יומא כא, ב) ולכן שייכת בה שריפה גם ביחס למשקים, מה שאין כן בשאר איסורי הנאה הנשרפים באש רגילה (מקור ברוך ח"ב סי' לו, ג). ולפי זה, אף מצות שריפת חמין אינה כוללת משקין, כשאר איסורי הנאה.

ויש שביארו באופן אחר: בקדשים פסולים נאמר דין שריפה דווקא, ולכן יש לקיימו

הלכות פסולי המוקדשין פרק יט, הלכה י: וְדָבָר שֶׁאִין דְּרָבּוּ לְהַשְׂרֵת, כְּגוֹן מִשְׁקִין שֶׁל עֵרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם – הָרִי אֵלּוּ יִקְבְּרוּ.

נחלקו תנאים האם מצות ביעור חמין היא בשריפה דווקא או בכל דרך, והמנהג לכתחילה להחמיר לשורפו, כדעת רבי יהודה (שו"ע אורח סי' תמה ס"א). ויש לעיין: האם הדברים אמורים דווקא במאכלי חמין או אף במשקאות כגון בירה וכדומה? והנה, בהלכה זו נאמר לגבי פירות ערלה וכלאי הכרם שאע"פ שמצוותם בשריפה, "דבר שאין דרכו להישרף כגון משקין" יקברו, ומבואר מכך שמצות שריפה שייכת רק במאכלים ולא במשקין.

אך לכאורה יש להקשות על כך מהמפורש בגמרא (זבחים

רבי יהודה מצוותו בשריפה, מאחר ודינו נלמד מ'נותר' (בשר קדשים שנשאר לאחר זמן אכילתו) שנאמרה בו שריפה דווקא (כדין קדשים), אף משקין של חמץ יש לבער בשריפה דווקא ולא בקבורה.

בין במאכלים ובין במשקין, אולם באיסורי הנאה אין עניין בעצם השריפה אלא כדי לכולתם ולאבדם מהעולם, ולגבי משקין איבודם מהעולם נעשה באופן המיטבי בקבורה ולכן היא עדיפה משריפה (בנין ציון סי' קא, חידושי הגר"ז תמורה לג, ב). ולפי זה, כתב ה'בנין ציון' (שם) שבחמץ בפסח שלשית

~ שבת קודש כ"ט תשרי ~

הגורל של שעירי יום הכפורים

הכיפורים, ואינה נקראת 'עבודה' כי יש דעה שכשרה לא רק ככהן גדול אלא גם בסגן.

וה'מקדש דוד' (קדשים סי' כד סק"ג) מבאר:

מעשה ההגדלה אינו 'עבודה' ומבחינה זו אינה פסולה בזר, אלא שכתוצאה מפעולת ההגדלה נקבע דין חדש על שני השעירים, אחד ל'שם' ואחד ל'עזאזל'. ואמרה התורה שקביעה זו היא דוקא ע"י כהן גדול ('וינתן אהרן על שני השעירים גורלות'), ואילו קביעה ע"י זר אין לה תוקף. ואמנם, אם ההגדלה אינה מעכבת וקביעת השעירים נעשית על ידי קריאת הכהן הגדול, אחד ל'שם' ואחד ל'עזאזל', אזי אכן ההגדלה כשרה בזר, כיון שאינה 'עבודה' וקביעת שני השעירים נעשית ע"י הכהן, אך כיון שההגדלה מעכבת והקביעה היא דווקא על ידה, הרי אף שאינה 'עבודה' – פסולה היא בזר, כי אין בכוחו של זר לקבוע את דין השעירים.

הלכות עבודת יום הכפורים פרק ג, הלכה ג: פָּרַח בַּקֶּלֶפִי וְהֶעֱלָה שְׁנֵי הַגּוֹרְלוֹת בְּשֵׁתֵי יָדָיו לְשֵׁם שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים, וּפּוֹתַח יָדָיו... וְנֹתַן שְׁנֵי הַגּוֹרְלוֹת עַל שְׁנֵיהֶן – שֶׁל יָמִין עַל שֶׁל יָמִין, וְשֶׁל שְׂמָאל עַל שֶׁל שְׂמָאל... וְהַהֲגֵרָה מְעַכֶּבֶת, אֵף עַל פִּי שְׂאִינָה עֲבוּדָה. לְפִיכָּה... הַעֲלִית הַגּוֹרְלוֹת מִן הַקֶּלֶפִי פְּסוּלָה בָּזֵר. הַקֶּשֶׁה ה'לחם משנה':

לדעת רב (יומא מב, א), שחיטת פר כהן גדול של יום הכפורים כשירה בזר, אף שבתורה נאמר 'והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו', כיון ששחיטה אינה נחשבת 'עבודה'. וכן פסק הרמב"ם (הל' פסוה"מ פ"א ה"ב). ומאחר ששחיטה כשרה בזר כיון שאינה עבודה, אף שהשחיטה מעכבת, אם כן מדוע הגדלה שגם היא אינה 'עבודה' פסולה בזר משום שההגדלה מעכבת?

ותירץ: שחיטה אינה 'עבודה' כלל שהרי נוהגת גם בחולין ולא רק בקרבנות, מה שאין כן הגדלה היא חלק מעבודת יום

המשך ביאור למס' קידושין ליום חמישי עמ' א

17 הסובר שהקידושין חלים רק משעת קיום התנאי, קידושי השני הווי
18 קידושי, כיון שבשעה שקידשה לא חלו עדיין קידושי הראשון.
19 הגמרא מביאה משנה, השונה את דין משנתינו לגבי גירושין: וְתַנְן
20 נְמִי – וְכַן שֵׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה (גיטין עד). לְנִפְי גִּיטִין, כִּי הָאִי גְּוֹנָא – כְּדִין
21 האמור במשנתינו, הַאֲמַר לְאִשָּׁה 'הָרִי זֶה גִּיטָה, עַל מְנַת שְׁתַּתְּנִי לִי
22 מֵאֵתִים זֵוִי, הָרִי זֶה מְגוֹרְשָׁת, וְהִיא תִּתֵּן. וְאִף שֵׁם אִיתְּמַר, רַב הוֹנָא
23 אָמַר 'וְהִיא תִּתֵּן, כְּלוּמַר, כְּשִׁתְּנָה הָאִשָּׁה מֵאֵתִים זֵוִי לְבַעַל, יִתְּבַר
24 לְמַפְרַע שַׁחְלוּ הַגִּירוּשִׁין מִמֶּנּוּ נְתִינָת הַגֵּט. רַב יְהוּדָה אָמַר, שַׁחְלִים
25 הַגִּירוּשִׁין רַק לְבִשְׁתַּתְּנָה לֹו מֵאֵתִים זֵוִי.
26 מְבֹאֲרַת הַגְּמָרָא אֵת סְבֻרֹתֶיהֶם: רַב הוֹנָא אָמַר 'וְהִיא תִּתֵּן, מְכִינן
27 שְׂמֵאֵתִים זֵוִי אֵלֹו תִּנְאָה הָיִי לְקִיּוּם הַגִּירוּשִׁין, וּמְמִילָא מְכִינְטָא תִּנְאָה
28 וְאִזְלוּ – מְקִימַת הָאִשָּׁה אֵת תִּנְאָה וְהוֹלַכְתָּ לְכַשְׁתַּרְצָה, וְהָרִי הִיא
29 מְגוֹרֶשֶׁת לְמַפְרַע מִזִּמְנָה נְתִינָתָה. רַב יְהוּדָה אָמַר שְׂאִינָה מְגוֹרֶשֶׁת אֵלָא
30 לְבִשְׁתַּתְּנָה, כִּיּוֹן שְׂכוּנַת הַמְּגֻרָשׁ הִיתָה שִׁחְלוּ הַגִּירוּשִׁין רַק לְאַחַר
31 קִיּוּם הַתְּנָאִי, וּמְמִילָא רַק לְכִי יְהִיבָה לִיה – לְבִשְׁתַּתְּנָה לֹו הוּא דִּתְּנִי
32 גֵּט, הִשְׁתָּא מִיָּה – אֲבַל עֵתָה קוֹדֵם נְתִינָת הַמֵּאֵתִים זֵוִי, לֹא הָיִי גֵּט.

1 אָמַר, הִרְיָהּ מְקוּדֶשֶׁת מֵעַתָּה, וְהוּא יִתֵּן לָהּ מֵאֵתִים זֵוִי אִימְתִי
2 שִׁירְצָה. רַב יְהוּדָה אָמַר, אִינָה מְקוּדֶשֶׁת עֵתָה, אֵלָא רַק לְבִשְׁתַּתְּנָה לָהּ.
3 מְבֹאֲרַת הַגְּמָרָא אֵת סְבֻרֹתֶיהֶם: רַב הוֹנָא אָמַר 'וְהוּא יִתֵּן, מְכִינן
4 שְׂמֵאֵתִים זֵוִי אֵלֹו תִּנְאָה הָיִי – אִינָם אֵלָא תְּנָאִי לְקִיּוּם הַקִּדוּשִׁין,
5 וּמְמִילָא מְכִינְטָא תִּנְאָה וְאִזְלוּ – מְקִימַת תְּנָאוֹ הוֹלֵךְ לְכַשְׁתַּרְצָה, וְחֵלִים
6 הַקִּדוּשִׁין לְמַפְרַע. רַב יְהוּדָה אָמַר שִׁחְלוּ הַקִּדוּשִׁין רַק לְבִשְׁתַּתְּנָה,
7 כִּיּוֹן שִׁלְדַעְתָּ אִין כּוּוֹנַת הַמְּקוּדֶשׁ שִׁחְלוּ הַקִּדוּשִׁין אֵלָא לְאַחַר
8 שִׁתְּנָה לָהּ, וּמְמִילָא רַק לְכִי יְהִיב – לְאַחַר שִׁתְּנָה לָהּ מֵאֵתִים זֵוִי הוּו
9 קִדוּשִׁי – חֵלִים הַקִּדוּשִׁין, הִשְׁתָּא מִיָּה – אֲבַל עֵתָה, קוֹדֵם הַנְּתִינָה
10 לֹא הוּו קִדוּשִׁי.
11 מְבֹרַרַת הַגְּמָרָא: מֵאִי בִּינְיָהוּ – אִיזָה חִילוּק דִּין יִשְׁנֵו בִּינְיָהֶם.
12 מְבֹאֲרַת הַגְּמָרָא, אִיכָּא בִּינְיָהוּ בְּאוּפֵן שְׁפִשְׁפִּטָּה אִשָּׁה זֵוִי אֵת דָּבָר לְפָנֵי
13 שִׁחְתִּיקִים הַתְּנָאִי, וְקִבְלָהּ קִדוּשִׁין מֵאֵדָם אַחַר, וְאַחַר כֵּךְ קִימַת
14 הַרְאִשׁוֹן אֵת תְּנָאוֹ, לְדַבְרֵי רַב הוֹנָא שַׁחְלוּ קִדוּשִׁיו לְמַפְרַע, קִדוּשִׁי
15 הַשְּׁנִי לֹא הוּו קִדוּשִׁי – אִינָם קִדוּשִׁין, כִּיּוֹן שִׁחְתִּבְרַר שְׂכַבֵּר הִיתָה
16 מְקוּדֶשֶׁת לְרֵאשׁוֹן, וְשׁוּב אִין תּוֹפְסִים בַּהּ קִדוּשִׁין. וְאִילוּ לְרַב יְהוּדָה

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

ה. אָבֵל אִם נָתַן הָאֶחָת בְּיוֹם - לֹא יִתֵּן הַשְּׁלֵשׁ בְּלֵילָהּ.⁸

(8) מפני שהדם נפסל בשקיעת החמה.

ו. וְאִם נָתַן אֶחָת בְּפָנִים וְהִשְׁלִימֵן בַּחוּץ - תִּיבֵּי מִשּׁוֹם מַעְלָה בַּחוּץ.¹⁰

(9) כרת. (10) שהרי מתנות אלו מצוה לעשותן בפנים, לפיכך אנו קוראים בה (ויקרא יז, ט) "ואל פתח אוהל מועד לא יביאנו וגו' ונכרת האיש ההוא מעמיו". שם רבינו שינה את הסדר שבגמרא, שם הסדר: לילה, מיתה, חוץ. ורבינו סידר: מיתה, לילה, חוץ, לפי חומרת דיניהם: מיתה – נתן לכתחילה; לילה – לא יתן, אבל אם נתן אינו חייב כרת; חוץ – ענוש כרת.

ז. הִיָּה מִזְבֵּחַ¹¹ וְנִקְטְעָה יָדוֹ¹² שֶׁל מִזְבֵּחַ קָדִים שֶׁנִּגְעַע דָּם לְאֹרֵי הַמִּזְבֵּחַ - לֹא עֲלָתָהּ לוֹ הַזֵּיחָה.¹³

(11) בחטאת העוף ובחטאות הפנימיות (פרים ושעירים הנשרפים) כתוב בתורה לשון הזאה, היינו מזה באצבע מרחוק. (12) ונעשה בעל מום ופסול לעבודה. (13) שההזייה נגמרת כשהדם נוגע במזבח ואז המזה היה בעל מום.

ח. שָׁנָה מִתֵּן קָרְבָּנוֹת¹⁴ בַּחֲטָאתָ, בֵּין בַּחֲטָאת הַנְּעֻשִׁית בְּפָנִים¹⁵ בֵּין בַּחֲטָאת הַנְּעֻשִׁית בַּחוּץ¹⁶ - נִפְסָל. אָבֵל בַּשָּׂרָר קְדָשִׁים - כְּשֵׁרִיזָה.¹⁷

(14) הסדר הנכון בחטאות הוא, להתחיל בקרן דרומית מזרחית ואחריה מזרחית צפונית, צפונית מערבית, ולבסוף מערבית דרומית ואם שינה מסדר זה נפסל הקרבן. (15) שמזים את דמה על הפרוכת ועל מזבח הזהב שבהיכל. (16) שדמה נזרק על המזבח שבעזרה, שהיא חוץ להיכל. (17) ולא נתבאר טעמו של ההבדל בין חטאת לשאר קרבנות.

ט. נָתַן הַדָּם מִן הַקָּרָן וּלְפָנֵים¹⁸, בֵּין בַּחֲטָאת בֵּין בַּשָּׂרָר קְדָשִׁים, בֵּין בַּמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי בֵּין בַּמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן - פְּסוּל.

(18) ארבע הקרנות שבפינות מזבח החיצון, ארכן אמה ורחבן אמה ודם החטאות נותן כהן כנגדן בחציו העליון של המזבח. וכן שתי המתנות של שאר הקרבנות ניתנות נגד הקרנות היינו אמה מכאן ואמה מכאן בחציו התחתון של המזבח. ומלמדנו רבינו כאן, שאם נתן הדם בשטח שהוא לפנים מן הקרן, היינו שלא כנגד הקרן – פסול, בין במזבח החיצון ובין בפנימי.

י. דָּם שִׁמְצוֹתוֹ לִתֵּן אוֹתוֹ לְמַעְלָה מִחֲצֵי הַמִּזְבֵּחַ¹⁹ שֶׁנִּתְּנוּ לְמִטָּה, אוֹ שִׁמְצוֹתוֹ לִתְנוּ לְמִטָּה²⁰ וְנִתְּנוּ לְמַעְלָה, אוֹ שִׁמְצוֹתוֹ לִתְנוּ בְּפָנִים בְּהִיכָל²¹ וְנִתְּנוּ

~ יום ראשון כ"ג תשרי ~

הִלְבוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין

פֶּרֶק שְׁנַיִ

(1) יבאר דמים הניתנין על מזבח החיצון ונתן מתנה אחת אם כיפר.

א. כָּל הַדָּמִים הַנִּתְּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן², אִם נָתַן מִתְּנָה אֶחָת בְּלֵבֶד - כִּפָּר. וְאִפְלוּ בַחֲטָאתָ³ - מִתְּנָה אֶחָת הִיא הָעֶקֶר, וְשָׂרָר הָאֲרִבָּעִי⁴ מִתְּנוֹת לְמִצְוָה. שְׁנָאָמֵר: וְדָם זִבְחֶיךָ לְשִׁפְךָ עַל מִזְבֵּחַ ה' אֲלֵהֶיךָ - שְׁפִיכַת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ הִיא הָעֶקֶר.

(2) המזבח שבעזרת הכהנים, שמקטירים עליו את הקרבנות וזורקין את דמם. (3) כבית הלל זכחים שם ובגמרא שם לז: מבואר נימוקם, כי כתוב בתורה בדיני חטאת שתי פעמים קרנת בלי ואו ומשמע לשון יחיד, ופעם אחת קרנות מלא [=עם וא"ו], הרי עוד שתיים וביחד ארבע, שלוש למצוה ואחת לעכב (בדיני הקרבנות כלל בדינו, שכל דבר שציוותה התורה פעם אחת נאמר רק למצוה, אבל בדיעבד אינו מעכב, אלא אם כן נצטוו עוד פעם או שכתובה שם מלה המורה על עיכוב), מפני שאי אפשר לכפרה בלי זריקת דם כלל. ושאר הקרבנות נלמדים מחטאת. (4) כלומר, מה שנשתייר מהארבע אחרי שנתן האחת.

ב. וְכָל הַנִּתְּנִין בְּזִרְיָקָה⁵ שֶׁנִּתְּנָן בַּשְּׁפִיכָה - יִצָּא; שְׁנָאָמֵר: וְדָם זִבְחֶיךָ לְשִׁפְךָ.

(5) זריקה פירושה, שהכהן עומד רחוק מהמזבח וזורק בכוח למזבח את הדם שבמזוק. ושפיכה היינו שעומד בצד המזבח ושופך עליו את הדם. אשם, עולה ושלמים ניתנים בזריקה, בכור, מעשר ופסח בשפיכה וחטאת ניתנת באצבע.

ג. כָּל הַדָּמִים הַנִּתְּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי⁶, אִם חָסַר אֶחָת מֵהֵן - לֹא כִפָּר, אֲלָא כִלְוֵן הֵן עֶקֶר הַכִּפְּרָה; שְׁהָרִי הַכְּתוּב הַקָּפִיד עַל מַגְיָנוֹ, שְׁנָאָמֵר: שְׁבַע פְּעָמִים.

(6) מזבח הזהב שעמד בהיכל ועליו מקטירים בכל יום את הקטורת ומזים עליו דם פר ושעיר של יום הכיפורים ושל שאר פרים ושעירים שבשרם אינו מוקטר ואינו נאכל אלא נשרף.

ד. חֲטָאת שֶׁנִּתְּנָן מִמְנוֹ מִתְּנָה אֶחָת וַיִּמְתּוּ הַבְּעָלִים - יְשָׁלִים אֲרִבָּע מִתְּנוֹת לְאַחַר הַמִּיתָה.⁷

(7) והטעם, מפני שהראשונה כיפרה והשלוש הנותרות הן רק למצוה ואינן מעכבות, לפיכך אין לה דין חטאת שמתו בעליה, וגומרים את המצוה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בכור בדם מעשר. (35) דם חטאות בלבד ניתן מתן ארבע, והמדובר כאן בתערובת דמן של שתי חטאות. (36) "כל הדמים הניתנים על מזבח החיצון, אם נתן מתנה אחת בלבד כיפר". ואסור ליתן מן התערובת יותר ממתנה אחת כדי שלא יעבור במעשה על "לא תוסיף", אבל אם נתן פחות ועובר על "בל תגרע" הרי אינו עושה מעשה. (37) כעין מרוב היה עובר על פני כל רצפת העזרה ופתוח לחוץ ומים עוברים בו. (38) שנתן ארבע המתנות במקומן, וטעונון שפיכה על יסוד המזבח שהוא למטה. (39) אף על פי ששניהם מקומם למטה. מפני שדם העולה טעון זריקה על קיר המזבח ושיירי חטאת נשפכים ישר על היסוד ואסור לשפוך אותם על הקיר, כדי שיזובו על היסוד, כר' יוחנן ורב יהודה שם פא.

יב. ואם לא שאל, אלא נתן מן התערובות למעלה ולמטה - הרי זה פשר. נתן למעלה ושאל - יתן למטה⁴⁰, ואלו ואלו עלו לו.

(40) ברייתא שם פא: "נתן למעלה ולא נמלך, אלו ואלו (רבי אליעזר וחכמים) מודים שיחזור ויתן למטה".

יג. נתערבו הנתנים בפנים בנתנים בחוץ - לשפך הכל לאמה. ואם לא שאל ולקח דם התערובת ונתן ממנו בפנים ובחוץ, בין שנתן בפנים ויחזר ונתן בחוץ או בחוץ ויחזר ונתן בפנים - הכל פשר⁴¹. במה דברים אמורים? בפשר דמים הנתנים בחוץ, חוץ מן החטאת; אבל דם חטאת הנעשית בחוץ שנתערב בדם חטאת הנעשית בפנים: אם נתן בחוץ ויחזר ונתן בפנים - פשר⁴², נתן בפנים ויחזר ונתן בחוץ - פסולה. שדם חטאת שנקנס להיכל, אפילו חטאת יחיד הנאכלת⁴³ - אסורה; שנגמר: וכל חטאת אשר יקבא מדמה וגומר. והוא⁴⁴ שיקבא דרף שער ההיכל, שנגמר: יוקבא - דרף ביאה⁴⁵; אבל אם הכניסו בפשפש⁴⁶ או דרף חלון או גג - אינו נפסל.

(41) כחכמים שם נגד דעת רבי עקיבא ור' אליעזר, המחלוקת היא בפירוש הכתוב (ויקרא ו, כג): "וכל חטאת אשר יקבא מדמה אל אהל מועד לכפר בקודש לא תאכל באש תשרף". חכמים סוברים חטאת דווקא, אבל שאר קרבנות אינם נפסלים בכך, ורבי עקיבא, ששיטתו לדרוש כל אות שבתורה, מרבה מהמלה "וכל" את כל הקרבנות (שם פב). (42) ואפילו לא נתן בפנים נתכפרו הבעלים. (43) כי פשוטו של מקרא אפשר לפרש בחטאות ציבור שדמן טעון הוייה בפנים ומצוותן בשריפה. (44) וזה נאמר. (45) רגילה. (46) דלת צדדית קטנה.

יד. פה העלים⁴⁷ ושיעיר עבודה זרה, שדמם נקנס להיכל⁴⁸, אם הכניסו לקדש הקדשים - נפסל; שבמקום זה פנימה⁴⁹ של מקומן הוא⁵⁰. וכן פה

על מזבח החיצון, או הנתנים על מזבח החיצון שנתן לפנים בהיכל, או שנתן דם הנתנים בחוץ על הכבש²² שלא פנגד היסוד²³ - הרי בשר הזבח פסול²⁴. ואף על פי כן, נתפפרו הבעלים²⁵ בו; בין שהגיע דם למזבח, אף על פי שהגיע שלא למקומו - הרי הוא כמו שהגיע למקומו לכפר. במה דברים אמורים²⁶? פשהיה זה הזרק בשר לעבודה²⁷; אבל אם קבל הפשר²⁸ ונתן לפסול²⁹, ונתן הפסול את הנתנים למעלה למטה, ואת הנתנים בפנים בחוץ, ואת הנתנים בחוץ בפנים, או שנתן על הכבש שלא פנגד היסוד - לא נפסל בשר הזבח, אם נשאר דם הנפש³⁰, אלא יחזר הפשר ויקבל³¹ שאר דם הנפש ויזרק הדם במקומו.

(19) חטאת בהמה ועולת העוף. (20) שאר הקרבנות הנעשים בחוץ. (21) פר ושעיר של יום הכיפורים, ופרים ושעירים הנשרפים המבוארים בהלכות מעשה הקרבנות ובשרם נשרף בבית הדשן שמחוץ לחומת ירושלים. (22) ולא על המזבח ממש. (23) פירוש, או שלא כנגד היסוד במזבח ממש. במשנה מדות פרק ג, א שנינו: "והיסוד (של מזבח החיצון) היה מהלך על פני כל הצפון ועל פני כל המערב. ואוכל (תופס) בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת". ויוצא מזה שבקרן דרומית מזרחית לא היה יסוד ואם זרק בקרן זו את דם הניתנים למטה מחצי המזבח הקרוב פסול. בזבחים נו: ונו: למדו דין זה מהכתוב (ויקרא ד, ז) "אל יסוד מזבח העולה". (24) וגם האימורים פסולים. (25) ואינו חייב להביא קרבן אחר. (26) שבשר הזבח נפסל ואין לו תקנה. (27) ובדיעבד כיפר ולפיכך הדם שנשאר נעשה שיריים ופסול לזריקה. (28) כלומר, אפילו אם קיבל הכשר, שהרי קבלת כהן פסול בוודאי אינה עושה שיריים (לחם משנה). (29) אפילו פסול טמא שעושה שיריים. (30) בצוואר הבהמה. (31) קבלת הדם הראשונה אף על פי שקיבל כשר לא עשתה שיריים את הדם הנשאר, מפני שקבלה בלי זריקה אינה עושה שיריים והזריקה הייתה פסולה.

יא. דמי קדשים שנתערבו, בין דם בדם³² בין פסולות פסולות³³: אם נתערבו הנתנים מתנה אחת³⁴ בנתנים מתנה אחת - יתן הכל מתנה אחת. וכן הנתנים מתן ארבע³⁵ בנתנים מתן ארבע - יתן הכל מתן ארבע. נתערבו הנתנים מתנה אחת בנתנים מתן שתיים שהן ארבע - יתן הכל מתנה אחת³⁶. נתערבו הנתנים למעלה בנתנים למטה - ישפך הכל לאמה³⁷, והזבחים פסולים. אפילו נתערבו שרי החטאת³⁸ עם דם העולה, שמקום הכל למטה - ישפך הכל לאמה³⁹.

(32) בכלי אחד נתקבל דם של שני קרבנות. (33) בכל כוס יש דם מקרבן אחד אלא שנתערבו הכוסות. (34) כגון דם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יט. תְּקַנֵּס דָּם חֲטָאת הָעוֹף לְהִיכֹל בְּצוֹאָרָה - הָרִי זֶה סִפֵּק אִם הַצּוֹאָר חָשׁוּב כְּכֹלִי.⁶²

62) בבהמה אמרנו בהלכה יז שכשרה אף על פי שגם הדם נכנס, אבל בחטאת העוף שואל ר' אבין, מפני שאין דמה טעון קבלה בכלי אלא הכהן מזה ישר מהצוואר אפשר לומר שזה כאילו הכניס הדם בכלי.

כ. גִּשְׁפָּף⁶³ דָּם חֲטָאת הָעוֹף וְאֶסְפָּף⁶⁴ - הָרִי זֶה סִפֵּק⁶⁵ אִם הַכֹּלִי פּוֹסֵל בְּדָמָה אוֹ אֵינוֹ פּוֹסֵל; לְפִיכָף תִּשְׂרָף⁶⁶, כָּל חֲטָאת הָעוֹף שֶׁהוּא סִפֵּק.

63) ישר מהצוואר על הרצפה. 64) לכלי. 65) בעיני שלא נפתרה שם, אם כוונת התורה היא שגם חטאת העוף אינו טעון כלי ומותר להזותו ישר מהצוואר, או התורה אוסרת להשתמש בכלי. 66) מוסב גם אל הדין שבהלכה יט. אבל הבעלים פטורים מלהביא קרבן אחר, כדי שלא יקריב חולין בעזרה.

כא. חֲטָאת⁶⁷ שֶׁקָּבַל דָּמָהּ בְּאַרְבַּעַת כּוֹסוֹת, וְנָתַן מִתְּנָה אַחַת מִכָּל כּוֹס וְכוּס - שְׂרִי אַרְבַּעַתָּן נִשְׂפָּף עַל הַיִּסּוּד, שְׂנֹאָמַר: וְאֵת כָּל דָּמָהּ לִשְׂפָף. נָתַן אַרְבַּע הַמִּתְּנּוֹת מִכּוֹס אֶחָד - שְׂרִי אוֹתוֹ הַכּוֹס נִשְׂפָּף עַל הַיִּסּוּד, וְשָׂאָר הַכּוֹסוֹת נִשְׂפָּכִין לְאַמָּה⁶⁸.

67) שמצוותה ארבע מתנות. 68) שאין לדם זה דין שיריים שמצוותם להישפך ליסוד המזבח. ולמדו זה מהכתוב (ויקרא ד, כו) "ואת דמו ישפוך" ולא כל דמו. וההיגיון מחייב להעמיד את הכתוב "כל דמו" בנתן מד' כוסות והכתוב "ואת דמו" בכוס אחת.

כב. דָּם שֶׁנִּפְּל לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ לְתוֹךְ דָּמֵי חֲלִין - לֹא יִזָּה מִמֶּנּוּ, וְאִם הִזָּה - פְּסוּל⁶⁹. נִפֵּל מֵיַם לְתוֹךְ הַדָּם שֶׁבַמְזֻרָק, אִם יֵשׁ בּוֹ מְרֹאֵה דָם - פֶּשֶׁר. נִפֵּל לְתוֹכוֹ יֵין אוֹ יַם חֲלִין - אוֹמְדִין אוֹתוֹ אֵלּוּ הֵיוּ מַיִם: אִם רְאוּיִין לְבַטֵּל דָּם שֶׁבַמְזֻרָק עַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְרֹאֵיו מְרֹאֵה דָם - הָרִי זֶה לֹא יִזָּה מִמֶּנּוּ; וְאִם אֵינֶם רְאוּיִין לְבַטֵּל מְרֹאֵיו - יִזָּה מִמֶּנּוּ.

69) אפילו אם יש בו מראה דם. במשנה שנינו: "דם שנתערב במים אם יש בו מראית דם כשר". ואמר ר' יוחנן שם: "לא שנו אלא שנפלו מים לתוך דם, אבל נפל דם לתוך מים ראשון ראשון בטל", פירוש כל טיפה שנפלה בטלה במים ונפסלה ואינה חוזרת לכשרותה. זה נקרא "דיחוי".

כג. דָּם הַקֹּדְשִׁים שֶׁנִּתְעַרַב בְּדָם פְּסוּלֵי הַמִּזְבֵּחַ⁷⁰ אוֹ בְּדָם הַקֹּדְשִׁים שֶׁנִּפְּסְלוּ בַשְּׂחִיטָה⁷¹ - יִשְׂפָף הַכֹּל לְאַמָּה. וְאֶפְלוּ קָרְבוֹ כָּל הַכּוֹסוֹת חוּץ מֵאֶחָד - יִשְׂפָף לְאַמָּה⁷². וְכָל אוֹתָן הַזְּבָחִים פְּסוּלִים. נִתְעַרַב בְּדָם הַתְּמִצִּית⁷³ - יִשְׂפָף לְאַמָּה⁷⁴; וְאִם לֹא שָׂאֵל וְנָתַן - פֶּשֶׁר.

70) כגון בעלי מומים, רובע ונרבע ונעבד כאליל.

וְשֶׁעִיר שֶׁל יוֹם הַפְּפוּרִים, שֶׁדָּמָם נִכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים, אִם הַכְּנִיס דָּמָם לְקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים וְהִזָּה מִמֶּנּוּ⁵¹ וְהוֹצִיאֹ לְהִיכֹל, וְחָזַר וְהַכְּנִיסוֹ לְקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים - נִפְסַל⁵², וְאֵינוֹ גּוֹמֵר מִמֶּנּוּ הַזֵּיוֹת שֶׁבְּקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים; פִּיּוֹן שְׂפִיטָא⁵³ יֵצֵא⁵⁴. וְכֵן אִם גָּמַר הַזֵּיוֹת שֶׁבְּקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים וְהוֹצִיאָן לְהִיכֹל, וְהִזָּה מִקִּצַּת הַזֵּיוֹת וְהוֹצִיאָן חוּץ לְהִיכֹל⁵⁵, וְחָזַר וְהַכְּנִיסָן לְהִיכֹל - אֵינוֹ גּוֹמֵר הַזֵּיוֹת שֶׁבְּהִיכָל; שְׂפִיּוֹן שְׂפִיטָא הֵדָם חוּץ לְמִקְוָמוֹ נִפְסַל⁵⁶.

47) שגגו בית דין והורו שחלב וכדומה מותר ועשה הציבור על פי הוראתם, מביאים פר לחטאת ודמו טעון הזייה בהיכל על הפרוכת. ואם טעו בעבודה וזה ועשה הציבור, מביאים שעיר לחטאת. 48) מצוותם בכך. 49) כתוב בתורה (שם יח), "הן לא הובא את דמה אל הקודש פנימה", משמע שאם הובא נפסל הקרבן, ופנימה - זה קודש הקדשים. 50) מקומם בהיכל, וקודש הקדשים הוא לפני מן ההיכל. 51) מקצת הזיות ולא גמר הכל. 52) פסול יוצא, אף על פי שדם זה מקומו בהיכל כמצוותו. 53) מחוץ לקודש הקדשים לפני גמר הזיותיו. 54) נפסל ביוצא, ואף על פי שסופו לצאת להיכל - עכשיו מקומו בקודש הקדשים. 55) לעזרה. 56) פסול ודאי.

טו. חֲטָאת שֶׁקָּבַל דָּמָהּ בְּשָׁנֵי כּוֹסוֹת וְיֵצֵא אֶחָד מֵהֶם לְחוּץ - הַפְּנִימִי פֶּשֶׁר⁵⁷ וְיִזָּה מִמֶּנּוּ. נִכְנָס אֶחָד מֵהֶם לְהִיכֹל וְהִזָּה מִמֶּנּוּ שָׁם - אִף הַחִיצוֹן פְּסוּל⁵⁸. שְׂנֹאָמַר: אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָה; אֶפְלוּ מִקִּצַּת דָּמָה אִם נִכְנָס לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ - נִפְסָלָה.

57) ובגמרא למדו דין זה מהכתוב (שם ו, כג) "אשר יובא וגומר לא תאכל"; הנכנס פוסל (גם מה שלא נכנס) ואין היוצא פוסל את החלק שלא יצא. 58) כחכמים שם שדרשו את הכתוב (שם) יובא "מדמה" ואפילו מקצת דמה, מכיוון שלא כתבה התורה "דמה".

טז. דָּם חֲטָאת שֶׁהַכְּנִיסוֹ לְכַפֵּר בּוֹ בַּפְּנִים וְלֹא בַּפֶּר, אֲלֹא הוֹצִיאֹ וְלֹא הִזָּה מִמֶּנּוּ בַּפְּנִים כְּלוּם: אִם הַכְּנִיסוֹ בְּשׂוּגָג - הָרִי זֶה פֶּשֶׁר, וּמִזָּה מִמֶּנּוּ בְּחוּץ, שְׂהָרִי לֹא כַּפֵּר בְּקֹדֶשׁ; וְאִם הַכְּנִיסוֹ בְּמִזִּיד - פְּסוּל⁵⁹.

59) ובכפר בין במזיד בין בשוגג - פסול.

יז. הַכְּנִיסוֹ⁶⁰ הַחֲטָאת עֲצָמָה לְהִיכֹל - פֶּשֶׁרָה; שְׂנֹאָמַר: אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָה - וְלֹא בַשָּׂרָה.

60) שם צב: ואפילו הכניסה קודם קבלת הדם - כשרה.

יח. חֲטָאת הָעוֹף שֶׁפְּרָפְסָה וְנִכְנָסָה לְהִיכֹל - כֶּשֶׁרָה⁶¹.

61) שם, מפני שלא הובאה אלא נכנסה מאליה, והתורה אמרה: אשר יובא.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כּו. אֵיבָרִים שֶׁפִּדְרוּ, וְכֵן קִמְצוּ שֶׁפִּדְרוּ, וְסִדְרָה הָעֲצִים שֶׁל מַעֲרֵכָה לְמַעְלָה מֵהֶם⁸⁵, או שֶׁפִּדְרוּ מִצְדֵי הָעֲצִים - הָרִי זֶה סֶפֶק אִם דֶּרֶךְ הַקְּטָרָה בְּקֶדֶד⁸⁶, או אִין דֶּרֶךְ הַקְּטָרָה בְּקֶדֶד; לְפִיכֶן לֹא יַעֲשֶׂה פֶן לְכַתְּחֵלָה, וְאִם עֲשֶׂה - הָרִצָּה.

(85 כלומר, עליהם. 86) בגמרא שם נאמר נימוק זה רק בקומץ, אבל באיברים הבעייה היא אם "על העצים" שנאמר בתורה הכוונה "על" ממש או סמוך לעצים, כדי שתאחז בהם האש (לחם משנה).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) יבאר אם כל המזבח ראוי לשחיטת העולה, הדברים שאם יעלו לא ירדו ואם ירדו לא יעלו.

א. קִדְשֵׁי קִדְשִׁים שֶׁשֶׁחֲטַן בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ - כְּאֵלּוּ שֶׁחֲטַן בְּצִפּוֹתָיו; שֶׁנֶּאֱמַר: וְזָבַחַת עֲלָיו אֶת עֲלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלֹמֶיךָ - מִלְּמַד, שֶׁכָּל הַמִּזְבֵּחַ רָאוּי לְשַׁחֲיִטַת הָעוֹלָה וְשַׁחֲיִטַת הַשְּׁלָמִים.

(2) מחלוקת תנאים במשנה זבחים נח. ופסק כר' יוסי.

ב. עוֹלָה³ שֶׁשֶׁחֲטָה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, או שֶׁשֶׁחֲטָה לְמִטָּה וְהָעֵלָה אוֹתָהּ לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ - יִפְשִׁיט אוֹתָהּ וַיִּנְתְּחָנָה בְּמִקְוָמָה⁴, וּמוֹרִיד הַקְּרָבִים וּמְדִיחֵן לְמִטָּה⁵ וְחוֹזֵר וּמַעֲלָה אוֹתָן, וּמוֹרִיד הָעוֹר וְנוֹתְנוֹ לְפָנֵיהֶם⁶.

(3) משנה שם פד. (4) שם ובגמרא שם פה. מחלוקת אם יש הפשט וניתוח בראשו של מזבח בקרבנות כשרים או לא, והאוסר מעמיד את המשנה בפסולים, שאם עלו לא ירדו, ואם יוריד לא יוכל להעלותם, לכן מפשיט ומנתח במקומם. ורבינו סתם, וברור שסובר שגם כשרים מפשיט ומנתח בראש המזבח. וכן כתב בפירושו על המשנה, שכל הראוי למזבח אם עלה למזבח אין מורידים אותו שלא לצורך. (5) ברייתא שם. משום כבודו של המזבח אינו מדיח שם. (6) כי עור עולה ניתן לכהנים, שנאמר (ויקרא ז, ח) "עור העולה אשר הקריב לכהן לוי יהיה", וכן עורות קדשי קדשים אחרים (משנה שם קג).

ג. וְכֵן זָבָחִים⁷ שְׁחוּטִים⁸ שֶׁעָלוּ לְגִבֵי הַמִּזְבֵּחַ - מִפְּשִׁיטָן וּמִנְתְּחָן בְּמִקְוָמָן, וּמוֹרִיד הַקְּרָבִים וּמְדִיחֵן בְּמִים וְחוֹזֵר וּמַעֲלָה אוֹתָן⁹, וּמוֹרִיד אֶת הָעוֹר וְאֶת הַבָּשָׂר וְנוֹתְנוֹ לְבָעֲלִים, וְחוֹזֵר וּמְקַטֵּיר אֶת הַשְּׂאֵר. וּמִפְּנֵי מָה לֹא יוֹרֵד הַפֶּל, אֶלָּא יִפְשִׁיט וַיִּנְתְּחַ בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ? שֶׁכָּל הָרָאוּי לְאֲשִׁים¹⁰, אִם עָלָה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ - לֹא יִרְדָּה¹¹; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַנֶּגַע בְּמִזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ. יָכוֹל אֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ רָאוּי¹²? תְּלַמּוּד לֹמַר: הִיא הָעֵלָה עַל מוֹקְדָה. מָה עוֹלָה, שֶׁהִיא רָאוּיָה לְאֲשִׁים¹³, אִם עָלְתָה - לֹא תִרְדָּה; אֵף כָּל הָרָאוּי לְאֲשִׁים, אִם עָלָה - לֹא יִרְדָּה.

(7) שלמים. (8) וכל-שכן אם נשחטו בראש המזבח.

(71) השחיטה לא נעשתה כהלכתה. (72) ואף על פי שאין בדם הפסול כדי לבטל את הכשר, והטעם, שגזרו חכמים שמא יבואו להתיר גם כשרבו דמי הפסולים על הכשרים. ולא גזרו על תערובת בדם חולין (ראה הלכה כב), מפני שלא שכיח שימצא דם חולין בעזרה וחכמים לא גזרו במקרים שאינם שכיחים - "מילתא דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן". (73) דם שאינו דם הנפש, ופסול לזריקה על המזבח. (74) דם התמצית גם כן שכיח וגזרו בו.

כד. הָאֵמּוּרִין⁷⁵ וְאֵיבָרֵי הָעוֹלוֹת⁷⁶, וְהַקְּמָצִים⁷⁷ וְהַלְבוּנָה⁷⁸ וּמִנְחוֹת הַנִּשְׁרָפוֹת⁷⁹ אַחַר שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ בְּכָלִי שְׂרֵת⁸⁰, אִם זָרַק אֶחָד מִכָּל אֱלוֹהַּ עַל גִּבֵי הָאֲשִׁים בֵּין בִּידוֹ⁸¹ בֵּין בְּכָלִי, בֵּין בְּמִין בֵּין בְּשִׂמְאֵל - הָרִי אֱלוֹהֵי הַשָּׁמַיִם.

(75) חלקי הבהמה שמקטירים אותם על המזבח. (76) כל איבריהן, שעולה כולה נשרפת על המזבח. (77) מנחה באה מן הקמח והכהן קומץ ממנה מלא חפניו ומקטיר על המזבח. (78) מין סממן רוחני. כל מנחה, חוץ למנחת סוטה ומנחת חוטא, נותנים עליה לבונה והיא נקטרת עם הקומץ. (79) כגון מנחת כהן שכולה נשרפת שנאמר (ויקרא ו, טז): וכל מנחת כהן כליל תהיה. (80) אחר הקמיצה. (81) שהוציאם מכלי השרת וזרקם ביד על המזבח.

כה. הֵיזֵן וְהַמִּים⁸² שֶׁנֶּסְכָּן בֵּין בְּקַעֲרָה בֵּין בְּהִין⁸³ בֵּין בְּשִׂאָר כָּלִי הַשְּׂרֵת⁸⁴ - כְּשָׂרִים. נֶסְכָּן בְּכָלִי חַל אוֹ בִּידוֹ - פְּסוּלִין.

נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֵשׁ

"הֵיזֵן וְהַמִּים שֶׁנֶּסְכָּן בֵּין בְּקַעֲרָה בֵּין בְּהִין בֵּין בְּשִׂאָר כָּלִי הַשְּׂרֵת - כְּשָׂרִים. נֶסְכָּן בְּכָלִי חַל אוֹ בִּידוֹ - פְּסוּלִין".

ובפנימיות העניינים צריך להבין, הרי ניסוך היין הוא עניין הבינה, וניסוך המים הוא עניין החכמה. בשלמא לניסוך המים צריך כלי, כי הוא עניינה של הבינה - המשכת השכל בכלים, אבל בנוגע לניסוך המים - בחינת חכמה, מה ההכרח שתבוא בכלי דווקא, ולא עוד אלא ש"ניסוכן בידו פסולין".

והביאור בזה: חכמה ובינה הם אמנם עניינים שונים, ולפעמים גם הפכים זה מזה, כי חכמה עניינה ביטול, נקודה בלבד (מיצר), ובינה עניינה הרחבה (רחובות הנהר - מרחב). יחד עם זאת, ישנו קשר ושייכות ביניהם, כי החכמה אינה באה להתגלות אמיתית ללא בינה, ולכן ניסוך המים צריך להיות בכלי דווקא, כלומר המשכת אור החכמה בכלי הבינה.

(על-פי י"ן מלכות' ספר עבודה, סימן ג מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(82) שמנסכים על המזבח. (83) כלי מדה שנתקדש. (84) שלא בכלים המיוחדים להם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פסק כאן שאם עלו לא ירדו. ונראה שרבינו הסתמך על הגמרא זבחים כז. וגרס כגירסת התוספות שם: "קדשי קדשים ששחטם בדרום, אין מועלים בהם. ואם עלו לא ירדו. ואיבעיא להו, ירדו מהו שיעלו וכו'" (אבן האזל).

ח. פל שפסולו פקדש³² - הקדש מקבלו³³. וקשם שאם עלו - לא ירדו, פך אם ירדו - לא יעלו³⁴. שניה³⁵, שהרי פסולין הם.

32) שנפסל אחר שנכנס לעזרה (רש"י שם) או אחר שנשחט ונתקדש (תוספות שם ד"ה כל). 33) ר' שמעון במשנה שם. רבינו סובר, שכלל זה דברי הכל הוא, ולמדוהו מן הכתוב: "כל הנוגע במזבח יקדש" (ראה למעלה הלכה ג), ור' יהודה חולק רק בנשחטה בלילה, נשפך דמה או יצא דמה, מפני שנתמעטו מהכתוב (ויקרא ו, ב) "זאת... היא העולה" (ברייתא שם). 34) משנה שם. 35) שנית.

ט. ואם משלה³⁶ פהם האור, אף על פי שיירדו - יעלו³⁷ שניה וישלים הקטרותן.

36) אחזה. לקמן בפרק יח הלכה כא בדין פיגול ונותר וטמא, כתב רבינו: "משמשלה האור ברובם", ונראה שגם בפסול לינה הדין כן, ורש"י כאן פירש מקצתה, ראה משנה-למלך כאן. 37) נעשו לחמו של אש המזבח. מימרה של עולא שם פה:

י. קמץ³⁸ שנתפגל³⁹ ומקצתו בארץ ומקצתו משלה בו האור - יעלה פלו⁴⁰.

38) שם מג: 39) בשעת קמיצה חישב להקטירו או לאכול שיריים למחר. 40) ואפילו אם החלק שמונח למטה לא עלה כלל. והטעם, שכל הקומץ חשוב כרבר שלם. רב אחאי שם לפי דעת עולא.

יא. איברים וחלבים וקמצים שלנו פראשו של מזבח - פאלו לנו בעזרה⁴¹, ואם ירדו - לא יעלו; אבל אם לא ירדו - מקטירין אותן לעולם⁴².

41) ונפסלו בלינה, פסק כרבא שם פז. "לינה מועלת בראשו של מזבח". 42) שהרי לא גרע מלן על הרצפה והעלה למזבח.

יב. ואויר מזבח⁴³ - במזבח⁴⁴. ואמורי קדשים קלים שהעלן קדם זריקת דמים⁴⁵ - לא ירדו⁴⁶, שהרי נעשו לחמו של מזבח⁴⁷.

43) שם פז: ופח. 44) בעיא של ריש לקיש שם. ומפרש רב אשי, שאם אדם עומד על המזבח ואוחז בידו את הקדשים הפסולים, ברור הדבר, שהאויר כמזבח. והבעיא היא אם הכהן עומד על הרצפה, והפסול בראש קנה באוירו של המזבח. הבעיא לא נפשטה, ודעת רבינו שגם בספק אם עלה לא ירד. 45) הזריקה קובעת קדושתם של אמורי קדשים קלים ומתירתם להקטרה, אבל לפני זריקה האמורים פסולים להקטרה. 46) מימרא של עולא שם פג: 47) מכיון שסופם להקטרה בלי כל מעשה בגופם.

9) פירוש, את החלב שעליהם שמקטירים אותו על המזבח. 10) להקטירו על המזבח "אשה לה". 11) אע"פ שבשעה שעלה אינו מוכן עדיין להקטרה. 12) בשר קדשים העומד לאכילה ולא להקטרה, נקרא גם כן "אינו ראוי". 13) כדעת ר' יהושע במשנה שם פג. ולא כרבן גמליאל שאומר: "כל הראוי למזבח אם עלה לא ירד". ומחלוקתם בדם ונסכים, שהם ראויים למזבח, אבל לא לאשים (להקטרה על האש).

ד. עולה שהעלה חיה לראש המזבח - תרד¹⁴, שעדין אינה ראויה¹⁵.

14) משנה שם פד. 15) אבל כשנשחטה נקראה ראויה, אלא שמחוסרת הכנה.

ה. וכן קמץ¹⁶ המנחה שלא נתקדש בכלי שרת. וכל אסורי המזבח¹⁷ שעלו - ירדו, לפי שאינן ראויין מתחלתן¹⁸.

16) שם פג: 17) בעלי חיים האסורים להקרבה, כגון נעבד כאליל, טריפה, רובע ונרבע. 18) לא היו ראויים אף שעה אחת להעלותם על המזבח.

ו. וכן בהמת קדשים שנשחטה בלילה או נשפך דמה או שיצאת¹⁹ חוץ לעזרה²⁰, אם עלתה - תרד²¹.

19) במשנה שם "ויצא דמה", נראה שטעות-סופר כאן, וצ"ל שיצא, היינו דם, אבל יצאו אימורים אם עלו לא ירדו לדברי הכל (ברייתא שם סח: ובכמה מקומות), וכן כתב רבינו בהלכה ז: וזבח שיצא חוץ לעזרה... לא ירדו. 20) ונפסל ביוצא. 21) שם פה. מחלוקת ר' יהודה ור' שמעון, ופסק כר' יהודה.

ז. אבל קדשים²² שלנו או שלן הדם²⁴ או הפשר²⁵ או האמורים²⁶, וזבח שיצא חוץ לעזרה, או שנטמא או נפסל במחשבת הזמן²⁷ או במחשבת מקום²⁸ או במחשבת שנוי²⁹, או שקבלו השמאים וזרקו את דמו, והאיל וראויין בעבודת קרבן הפא בטמאה³⁰, וישנתן דמו חוץ למקומו, או קדשי קדשים שנשחטו בדרום³¹ או שנתקבל דמם בדרום, אף על פי שפל אלו פסולים, אם עלו לראש המזבח - לא ירדו.

22) משנה שם פד. 23) פירוש, כגון. 24) דם נפסל בשקיעת החמה (פ"ד מהלכות מעשה הקרבנות ה"א, ולמעלה פ"א הל"ה). 25) בשר עולה. 26) נפסלים בעליית עמוד השחר (שם הלכה ב). 27) שחט וחישב לזרוק את הדם במקום שקבעה תורה. 28) שחטו לשם קרבן אחר, ואפילו חטאת ופסח, ששנינו (שם ב). שפסולים שלא לשמם. 30) בקרבן ציבור. 31) הכסף-משנה מתפלא, שהרי במעילה ב: אמרו שלדעת ר' יהודה האומר נשחטה בלילה ונשפך דמה אם עלו ירדו, הכל מודים שגם נשחטו בדרום ירדו, ורבינו פוסק בהלכה ו כר' יהודה, ואם-כן למה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(65) מנחות כג. (66) קצת מן השמן שבסולת המנחה. (67) כך היא גירסת רבינו שם (רש"י וראב"ד גורסים "עצים"). (68) עצם לבדה שירדה לא תעלה (למעלה הלכה טז), אבל אם מזה עליה שמן מן הקומץ, מעלים אותה מפני השמן שעליה. (69) בעיא של רבא שלא נפשטה. (70) הקומץ אם ירד יעלה, ולפיכך גם השמן המחובר אליו עולה, והעצם שעליה נשפך עולה ביחד עמו (לחם-משנה).

יח. **מִזְבַּח הַפְּנִימִי מְקַדֵּשׁ פְּסוּלֵינָּן בֵּין רְאוּיֵין לֹא בֵּין שְׂאִינָּן רְאוּיֵין לוֹ; אֲבָל מִזְבַּח הַחִיצוֹן אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ אֶלָּא פְּסוּלֵין הָרְאוּיֵין לוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ. בִּיצֵד? מִזְבַּח הַחִיצוֹן שֶׁעָלוּ לוֹ זְבָחִים שֶׁנִּפְסְלוּ - לֹא יֵרְדוּ. עֲלֵתָהּ לֹא קִטְרֵת זָרָה⁷¹ - תֵּרַד, שְׂאִין הַקִּטְרֵת זָרָה⁷² רְאוּיָהּ לְמִזְבַּח הַחִיצוֹן⁷³. אֲבָל מִזְבַּח הַפְּנִימִי שֶׁעָלָה לוֹ קֶמֶץ מִנְחָה, בֵּין כֶּשֶׁר בֵּין פְּסוּל - לֹא יֵרְד⁷⁴. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה. כֶּשֶׁם שֶׁהַמִּזְבַּח מְקַדֵּשׁ אֶת הָרְאוּי לוֹ, כֶּף הַכֶּבֶשׂ⁷⁵ וְשֶׁאֵר כְּלֵי הַשְּׂרָת⁷⁶ מְקַדְּשִׁין אֶת הָרְאוּי לָהֶם, שֶׁהָרִי גָּאֵמֵר כְּפָלִים: כֹּל הַנִּגְעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ. מִשְׁנִיעַ לְכַבֵּשׁ דָּבָר הָרְאוּי לוֹ - לֹא יֵרַד, וְאֵף עַל פִּי שֶׁנִּפְסַל. וְכֵן כֶּשֶׁנִּיגַע לְכָלִי שְׂרָת כֹּל דָּבָר הָרְאוּי לוֹ - מִתְקַדֵּשׁ, וְלֹא יִפְדָּה לְעוֹלָם⁷⁷, וְאֵף עַל פִּי שֶׁנִּפְסַל, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּאִסוּרֵי הַמִּזְבַּח⁷⁸.**

(71) שהיא זרה למזבח החיצון, שהרי אין מקטירים קטורת לעולם. (72) המלה זרה מיותרת, ויש למחקה. (73) כלומר, אין קטורת כלל במזבח החיצון, ולכן אם עלתה תרד (אמנם מצאנו קטורת על מזבח החיצון בקרבנות הנשיאים, אבל זו הוראת שעה היתה ואין ללמוד מהוראת שעה. מנחות נ:), אבל במזבח הפנימי - לא תרד (ראה למעלה בהלכה טז מנה רבינו קטורת סתם בין אלה שאם עלו ירדו, ומשמע אפילו קטורת ציבור, מפני שמקומה על המזבח הפנימי בלבד, ולפיכך נדחקנו לפרש כאן "זרה" היינו זרה למזבח זה. רש"י אמנם פירש "זרה" נדבת יחיד, והתכוון לפירוש שנדחה שם, שהמדובר במזבח הפנימי. (74) זבחים כג: והטעם אמרו שם, מפני שמזבח הפנימי נמשח ונתקדש בקדושת כלי שרת. ואע"פ שכלי שרת מקדשים את הראוי להם בלבד (ראה המשך הלכה זו), מזבח עדיף, מפני שיש בו שתי קדושות, של מזבח ושל כלי שרת (שיטה-מקובצת שם). (75) משנה שם פו. "מוליכים את כל האיברים לכבש, ומולחים אותם שם" (רבינו פרק ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד). (76) למעלה כתב רבינו דין מזבח הפנימי, שהוא כלי שרת. ולפיכך כתב כאן ושאר כלי השרת. (77) משנה מנחות ק: (78) פרק ו הלכה ד.

יט. **אֵין⁷⁹ כְּלֵי הַלֶּחַח⁸⁰ מְקַדְּשׁוֹת אֶת הַיָּבֵשׁ, וְלֹא כְּלֵי הַיָּבֵשׁ מְקַדְּשׁוֹת אֶת הַלֶּחַח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִדּוֹת⁸¹ הַלֶּחַח וְהַיָּבֵשׁ שֶׁהֵיוּ בְּמִקְדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהַלְכוֹת כְּלֵי הַמְּקַדְּשׁ⁸²; אֲבָל הַמְּזַרְקוֹת⁸³ מְקַדְּשׁוֹת**

יג. **הַפְּרִישׁ⁴⁸ שְׁנֵי אֲשָׁמוֹת⁴⁹ לְאַחֲרֵי־הַיּוֹם⁵⁰, וְשָׁחַט אֶת שְׁנֵיהֶם, וְקָדַם וְהֵעֵלָה אֲמוּרִים שֶׁל אֶחָד מֵהֶם קָדַם זְרִיקָה⁵¹ - הָרִי אֵלוֹ יֵרְדוּ⁵².**

(48) מעילה ז: (49) הוא-הדין בחטאות (כ"מ). (50) שאם יאבד האחד יתכפר בשני. (51) ואחר-כך זרק את דמו של השני (רש"י שם, וראה ראב"ד כאן). (52) שזריקת דמו של זה אינה מתירה את אימוריו של השני.

יד. **הַזְבַּח הַפְּסוּל וְהַנְּסָכִים⁵³ הַפְּסוּלִים שֶׁעָלוּ לְמִזְבַּח - הַזְבַּח לֹא יֵרַד, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רְאוּי לְאִשִּׁים, וְהַנְּסָכִים יֵרְדוּ⁵⁴. וְכֵן נְסָכִים הַבָּאִים בְּפָנֵי עֶצְמוֹ⁵⁵ שֶׁנִּפְסְלוּ וְעָלוּ - יֵרְדוּ⁵⁶.**

(53) היין שמנסכים כשמביאים קרבנות, דיניהם מפורטים בפ"ב מהל' מעשה הקרבנות. (54) כר' יהושע ור' שמעון (שם פג.). (55) אדם שהתנדב להביא נסכים. (56) שם פד. פסק כר' יהושע, נגד דעת רבן גמליאל ור' שמעון.

טו. **עוֹף⁵⁷ שֶׁמְלָקוּ זָר וְעָלָה - לֹא יֵרְד⁵⁸; וְקֶמֶץ הַמִּנְחָה שֶׁקָּמְצוּ זָר וְעָלָה - יֵרְד⁵⁹. אֵף עַל פִּי שֶׁזָּה פְּסוּל וְזֶה פְּסוּל - זֶה כְּאֵלוֹ לֹא נִתְקַדֵּשׁ כְּלָל. וְאֶחָד הֵזֵר וְאֶחָד שְׂאֵר הַפְּסוּלִים⁶⁰.**

(57) שם טז. (58) מפני שמליקה כשרה בזר בכמה (לפני שנבנה המשכן בשילה, וכן אחר חורבנו עד שנבנה בית המקדש בירושלים, מותר היה לכל אדם לבנות במה ולהקריב עליה קרבנות לה') לכתחילה, לפיכך במקדש לא תרד. (59) ואע"פ שקמיצה בכמה היא בזר, במקדש תרד. ואין זה דומה למליקה, כי קמיצה בכלי שרת לא היתה בכמה. גמרא שם. (60) בגמרא המדובר בזר, אבל אין נימוק להבדיל בין זר ובין פסולים אחרים, כגון בעל מום, חלל או אונן. ראה כסף-משנה.

טז. **וְאֵלוֹ אִם יַעֲלוּ - יֵרְדוּ: כֹּל שְׂאִינוֹ רְאוּי לְאִשִּׁים. בְּשׂוֹר קָדְשֵׁי קָדְשִׁים וּבְשׂוֹר קָדְשִׁים קָלִים, מוֹתֵר הַעֲמִיר⁶¹ וְשִׁנֵּי מִנְחוֹת וְשִׁנֵּי הַלֶּחֶם⁶² וְלֶחֶם הַפְּנִים⁶³ וְהַקִּטְרֵת, וְצִמֵּר שֶׁבְּרֵאשֵׁי כֶּבֶשֶׁים וְשֶׁעַר שֶׁבְּזִקְן הַתִּיָּשִׁים וְהַעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים, וְהַקְּרָנִים וְהַטְּלָפִים בְּזִמְן שְׂאִינָּן מִחֲבָרִים⁶⁴, אִם עָלוּ - יֵרְדוּ.**

(61) ביום ששה עשר בניסן, מקריבים מנחה מסולת שעורים מתבואה חדשה, מקטירים את הקומץ, והמותר לאכילת כהנים. ראה דיני עומר בפרק ז בהלכות תמידין ומוספין. (62) שמביאים בחג השבועות עם שני כבשי שלמים, שהם קרבנות ציבור והכהנים אוכלים אותם. (63) שתיים עשרה חלות שמניחים על השולחן שבהיכל בכל יום שבת, ונאכלות לכהנים ביום שבת שלאחריו. (64) זה נמשך לכל הדברים המפורטים למעלה, החל מצמר שבראשי כבשים.

יז. **קֶמֶץ⁶⁵ שֶׁמָּצָה שְׁמָנוֹ⁶⁶ עַל הָעֶצֶם⁶⁷ וַיֵּרַד הָעֶצֶם - יִחְזִירוּ⁶⁸; שֶׁהִדְבַר סִפְקוֹ⁶⁹, שֶׁמָּא חֲבוּרֵי עוֹלֵין כְּעוֹלֵין⁷⁰ הֵם חֲשׂוּבִין.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כב. מִזְבַּח שְׁנֵפָגִים 97 - נִפְסְלוּ כָּל הַקֹּדְשִׁים שֶׁהָיוּ שָׁם שְׁחוּטִין⁹⁸ בַּמִּקְדָּשׁ שֶׁעָדִין לֹא נִזְרַק דָּמָם; שֶׁהָרִי אֵין שָׁם מִזְבַּח לְזֶרֶק עָלָיו, וְנֹאמַר: וְזִבְחַתָּ עָלָיו אֶת עֲלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלֵמֶיךָ. כְּלוּמַר, תִּזְבַּח וְהוּא עוֹמֵד בְּתִקּוּנוֹ, לֹא פָגוּם⁹⁹.

97) זבחים נט. (98) שנשחטו לפני שנפגם המזבח, והיה דמם ראוי להיזרק עליו, וכשנפגם נדחה הדם מזריקה, ומכיון שנדחה רגע אחד אינו חוזר ונראה. אבל אם נשחטו אחר שנפגם לא נפסלו, מפני שזה "דיחוי מעיקרו" (ראה הלכה כד). (99) ואין זורקים את דמם אפילו אם תיקנו את הפגם לפני שקיעת החמה. מימרא של ר' ישמעאל בר' יוסי שם.

כג. אֲבָל קֹדְשִׁים חַיִּים שֶׁהָיוּ שָׁם בְּעֶזְרָה פְּשֻׁפָּגִים - לֹא נִפְסְלוּ, אֲלָא כְּשִׁיבְנָה¹⁰⁰ הַמִּזְבַּח יִקְרְבוּ; שְׂאִין בְּעַלֵי חַיִּים נִדְחִין¹⁰¹.

100) כלומר, כשיתוקן הפגם. (101) פסק כרב שם נגד דעת ר' יוחנן, נגד הכלל רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן, מפני שביומא סח: אמר רבא שהמשנה מסייעת לרב, וברייתא לר' יוחנן, ומשנה עדיפה מברייתא.

כד. הַקֹּדֶשׁ בְּהִמּוֹת עַד שֶׁלֹּא נִבְנָה הַמִּזְבַּח - כְּשִׁיבְנָה מִקְרִיבִין אוֹתָן; שֶׁהִדְחִי מִעֲקָרוֹ¹⁰² אֵינוֹ דָּחִי¹⁰³.

102) הקרבן הזה לא היה ראוי מעולם למזבח, ודיחוי הפוסל הוא רק במה שהיה פעם ראוי. (103) שם. רבינו לא היה צריך לטעם זה, ומספיק היה הנימוק שאמר בהלכה הקודמת שאין בעלי חיים נדחים, אלא שנקט הנימוק שנאמר שם בגמרא, שהוא גם לדעת ר' יוחנן. ראה לחם-משנה.

כה. וְכֵן¹⁰⁴ אֵין אוֹכְלִין קֹדְשִׁים וְהַמִּזְבַּח פָּגוּם, שְׁנֹאמַר: וְאֹכְלֵיהּ מִצּוֹת אֲצֵל הַמִּזְבַּח¹⁰⁵. וְהוּא הַדִּין לְקֹדְשִׁים קָלִים¹⁰⁶, שְׂאִין אוֹכְלִין אוֹתָן בִּירוּשָׁלַיִם וְהַמִּזְבַּח פָּגוּם עַד שִׁיבְנָה.

104) זבחים ס. (105) ר' אלעזר שם דורש: "המזבח", בזמן שהוא שלם, ולא בזמן שהוא חסר. (106) אע"פ שנאכלים בכל העיר, ולא נאמר באכילתם "אצל המזבח". אביי שם.

פֶּרֶק רִבְעִי

1) יבאר חטאת ותמורת חטאת של יחיד או של ציבור שמתו בעליה וחטאת שאבדה ונמצאת.

א. וְלֵד חֲטָאת² וְתַמּוּרַת חֲטָאת וְחֲטָאת שְׁמֵתוּ בְּעֵלֶיהָ וְחֲטָאת שְׂאֵבְדָה וְנִמְצְאת אַחַר שֶׁכִּפְרוּ הַבְּעָלִים - הָרִי אֵלוֹ יָמוּתוּ³. נִמְצְאת אַחַר שֶׁנִּשְׁחַטָה הַחֲטָאת הַשְּׂנֵינָה שֶׁהִפְרִישׁ לָדָם שִׁיזְרַק דָּמָה - הָרִי זֹו סָפַק⁴ אִם תָּמוּת אִם תִּרְעָה עַד שִׁיפּוֹל בָּהּ מוּם, לְפִיכֶּךָ תָּמוּת⁵. וְכִיצַד הֵן מֵתוֹת? לֹא שֶׁיִּהְיֶה בְּכָלִי אוֹ בְּיָדוֹ, אֲלָא יִכְנָסִים

הַלַּח וְהִיבֵשׁ⁸⁴. וְכָלִי שָׂרַת מִקְדָּשִׁין דָּם הַפְּסוּל לְקָרְבָּ⁸⁵.

79) משנה זבחים פח. (80) כלים שבמקדש שנותנים בהם דברים נזולים. (81) כלים שנעשו כדי למדוד בהם, היינו שבע מדות ללח ושתי מדות ליבש. (82) פרק א הלכה ט"ז. והטעם, מפני שכלים אלה נמשחו ונתקדשו רק למדידה, מדות מיוחדות ללח ומדות אחרות ליבש, ולפיכך אין מקדשים בנתינה שלא למדידה. (83) קערות גדולות, אגנים. (84) מימרא של שמואל, שם. והטעם, מפני שנמשחו לקבל דם - ולא למדידה בלבד - ומתוך שהם ראויים לקבל בהם נזולים, הם ראויים גם לקדש דברים יבשים (רש"י שם). (85) כר' יוסי בכריתות כח: וכו' יוחנן זבחים פז. (בלחם-משנה כאן מעיר, שדבריו כאן סותרים את דברי עצמו בפרק רביעי הלכה יט שפסק: הדם ישפך והבשר ישרף. ראה שם).

כ. כָּל פְּלִי הַשָּׂרַת אֵין מִקְדָּשִׁין אֲלָא בַּמִּקְדָּשׁ⁸⁶, וְאֵין מִקְדָּשִׁין אֲלָא מִדַּעַת⁸⁷, וְאֵין מִקְדָּשִׁין אֲלָא מֵתוֹכָן⁸⁸, וְאֵין מִקְדָּשִׁין אֲלָא שְׁלָמִים. נִקְבוּ, אִם עוֹשִׁין מִעֵין מְלֹאכְתָן שֶׁהָיוּ עוֹשִׁין וְהֵם שְׁלָמִים⁸⁹ - מִקְדָּשִׁין, וְאִם לָאוּ - אֵין מִקְדָּשִׁין. וְאֵין מִקְדָּשִׁין אֲלָא מְלֹאִין⁹⁰. אֲבָל הַמִּדּוֹת אֵין מִקְדָּשׁוֹת חֲסֵרוֹת אֲלָא אִם יַעֲתוּ לְמֹלֵאטָן⁹¹; וְאִם אֵין יַעֲתוּ לְמֹלֵאטָן - מִקְדָּשׁוֹת לְהַפְּסֵל⁹², אֲבָל לֹא לְקָרְבָּ⁹³.

86) אבל לא חוץ לעזרה. משנה זבחים פח. (87) שהכהן מתכוון לקדש את הדבר שנותן לכלי שרת. כר' יוחנן במנחות ז. (88) אבל אם הגדיש עד שחלק מן הסולת וכדומה נמצא למעלה מדפנות הכלי, לא נתקדש הגודש (זבחים פח.). בפ"א מהלכות כלי המקדש הי"ט חילק רבינו בין כלי יבש לכלי לח, ופסק שכלי הלח מקדשים את הברוצים (הגודש שנשפך על דופן הכלי מבחוץ, וכאן הכוונה לכלי היבש), ראה לחם-משנה. (89) כלומר, כשהם שלמים. (90) כשיש בהם השיעור המלא שצריכים לו אז, כגון עשרון סולת לכבש או שני עשרונים לאיל וכדומה. (91) ר' יוסי בברייתא שם. (92) פסול שהוא חל רק אחרי קידוש בכלי, כגון לן ויוצא, ואילמלא נתקדשו לא נפסלו. (93) מנחות ז. רבינו מחלק בין דם לקמצים. דם פסק למעלה בהלכה יט, שכלי שרת מקדשים ליקרב, וכאן המדובר בקמצים (לחם-משנה כאן).

כא. פְּלִי שָׂרַת⁹⁴ מִקְדָּשִׁין שֶׁלֹּא בְּזִמְנָן לְהַפְּסֵל, אֲבָל לֹא לְהַקְרִיב. כִּיצַד? דָּבָר שֶׁמִּצּוֹתוֹ בָּיוֹם שֶׁנִּתְקַדַּשׁ בְּכָלִי שָׂרַת בְּלִילָה - נִפְסְלוֹ⁹⁵ וְיִשְׂרָף, אֲבָל אֵינוֹ קָרְבָּ. כְּגוֹן שֶׁמִּיָּן מִנְחָה בְּלִילָה וְנִתֵּן קִמְצָה לְכָלִי שָׂרַת - הָרִי זֹו נִשְׂרָפָה⁹⁶.

94) מנחות ק. (95) אלמלא נתקדש לא היה נפסל, ומועיל הקידוש שנעשה שלא בזמנו, כדי שייפסל. (96) במקום המיוחד לשריפת קדשים שנפסלו (ראה פ"ו ממעשה הקרבנות ה"ג).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וַיִּפְּלוּ דָמֶיהָ לַנְּדָבָה. הֵיטָה אַחַת מֵהֵן תְּמִימָה וְאַחַת
בַּעֲלַת מוֹם - תְּמִימָה תִּקְרָב, וּבַעֲלַת מוֹם תִּפְדֶּה²⁴.
נִשְׁחָטָה²⁵ בַּעֲלַת מוֹם קֹדֶם שֶׁיִּזְרַק דָּם הַתְּמִימָה²⁶ -
הָרִי זֶה אֲסוּרָה בְּהֵנָּה. הִיוּ שְׂתִיחֵן בַּעֲלֵי מוּמִין²⁷ -
יִמְכְּרוּ שְׂתִיחֵן וַיָּבִיאוּ מִדְּמֵיהֶם חֲטָאת, וְהִשְׁאָר יִפֹּל
לַנְּדָבָה²⁸.

(19) תמורה כב, ב. (20) כרב הונא בשם רב, שם כג, א:
"הכל מודים, שאם משך אחת והקריבה שהשניה מתה".
והטעם, מפני שהבעלים דחו בידיים את השניה ע"י הקרבת
האחרת. (21) בבית-דין מה לעשות. ובוזה הוכיחו, שאין
דעתם לדחות, אלא מעוניינים למצוא תקנה. (22) היינו
האבודה. (23) כרבנן החולקים על רבי, וסוברים "שאיין
חטאת מתה, אלא שנמצאת מאחר שכיפרו הבעלים" (שם
כב,): אם לא דחוה בידיים. (24) ברייתא, שם כד, א.
(25) לאחר פדיונה. (26) חסרון יש כאן, וצ"ל "התמימה -
מותרת, אחר שזרק דמה אסורה בהנאה", מחלוקת רבי
אלעזר ורבנן שם, ופסק כרבים (כסף-משנה ולחם-משנה).
נימוקם של רבנן הוא, שאם נזק הדם של התמימה הרי
בעלת המום היא חטאת שכיפרו בעליה באחרת, ודינה -
ע"י הקרבת האחרת. (27) משנה, שם כב, ב. (28) ראה
למעלה הערה יב.

ד. הַפְּרִישׁ²⁹ חֲטָאתוֹ וְאֶבְדָּהּ, וְהִפְרִישׁ אַחֲרַת תַּחְתִּיהָ
וְאֶבְדָּהּ, וְהִפְרִישׁ אַחֲרַת וְנִמְצְאוּ הָאוֹבְדוֹת וְהָרִי
שֶׁלִּשְׂתֵּן עוֹמְדוֹת וְנִתְּפַר בְּרֵאשׁוֹנָה - שְׁנֵיהֶן מֵתָה,
וְשְׁלִישִׁית רוּעָה³⁰; נִתְּפַר בְּשְׁלִישִׁית - שְׁנֵיהֶן מֵתָה,
וְרֵאשׁוֹנָה רוּעָה³¹; נִתְּפַר בְּאַמְצָעִית - שְׂתִיחֵם
מֵתוֹת.

(29) מנחות פ, ב. (30) כרבי זירא, שם. בניגוד לדעת אביי
סובר - שתייהן מתות. וטעמו של דבר, מפני שהשלישית
אינה חליפי הראשונה ואין לה קשר ישר עמה. (31) מאותו
הנימוק עצמו.

ה. הַמְּפְרִישׁ³² שְׂתֵי חֲטָאוֹת לְאַחֲרֵיּוֹת - מִתְּפַר בְּאֵי
זו שְׁיִרְצָה, וְהַשְּׁנֵיהָ תִרְעָה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוֹם, וַיִּפְּלוּ
דָמֶיהָ לַנְּדָבָה.

(32) שם כד, א. מימרא של רבי אושעיא.

ו. הַפְּרִישׁ³³ חֲטָאת מַעֲבַרְת וְיִלְדָה - הָרִי הִיא וְיִלְדָה
בְּשְׂתֵי חֲטָאוֹת שֶׁנִּתְּפַרְשׁוּ לְאַחֲרֵיּוֹת.

(33) שם כה, א. מימרא של רבי יוחנן.

ז. הַמְּפְרִישׁ חֲטָאתוֹ וְעֶבְרָה שֶׁנִּתְּפַר³⁴ - תִרְעָה עַד
שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוֹם, וְתִמְכַר וַיָּבִיאוּ בְדָמֶיהָ אַחֲרַת. וְכֵן אִם
הַפְּרִישׁ חֲטָאתוֹ וְנִפֹּל בָּהּ מוֹם³⁵ - יָבִיאוּ בְדָמֶיהָ
אַחֲרַת.

(34) שם כב, א. מימרא של ריש לקיש. (35) משנה, שם כב,
ב.

לְבֵית וְנוֹעַל עֲלֵיהֶם⁶ עַד שְׂמֹתוֹ. וּדְבָרִים אֵלּוּ כָּלֵם
מִפִּי מֹשֶׁה רַבְּנוּ נִשְׁמַעוּ⁷. אֵינן כָּל הַדְּבָרִים אֲמֹרִים
אֶלָּא בְּחֲטָאת יָחִיד בְּלִבָּד⁸; אֲבָל חֲטָאת צִבּוֹר
שֶׁאֲבָדָה וְנִמְצָאת אַחַר כִּפְרָה⁹, בֵּין רְאוּיָה¹⁰ בֵּין אֵינָה
רְאוּיָה¹¹ - תִרְעָה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוֹם¹², וְתִמְכַר וַיִּפְּלוּ
דָמֶיהָ לַנְּדָבָה¹³. וְאֵינן אִתָּה יָכוֹל לומר¹⁴ בְּחֲטָאת
צִבּוֹר יִלְד אוֹ תִמְוָרָה אוֹ שְׂמֹתוֹ בְּעֲלִיהָ, שֶׁכָּל קְרָבָנוֹת
הַצִּבּוֹר זָכְרִים, וְאֵינן הַצִּבּוֹר עוֹשִׂין תִּמְוָרָה, כְּמוֹ
שֶׁתִּבְּאֵר¹⁵, וְאֵינן כָּל יִשְׂרָאֵל מֵתִים.

(2) משנה תמורה כא, ב. (3) רבינו אינו מונה חטאת
שעברה שנתה (פירוש, שהזדקנה והיא למעלה מבת שנה)
בין החטאות המתות, מפני שהוא פוסק לקמן ה"ו כריש
לקיש, שעברה שנתה אינה מתה, ומפרש את המשנה כרבא
שם כב, א. ראה לקמן ה"ח בהערות. (4) שם כב, ב. בעיה
של רב פפא, אבודה בכוס, מאי? (5) שאסור להקריב ספק
פסולים. (6) שם יז, ב. ונזיר כה, א. (7) בכורות טז, א:
"חטאות מתות הילכתא גימירי לה". (8) כתנא-קמא
במשנה, תמורה טו, א. (9) כלומר, אפילו לאחר שהקריבו
אחרת במקומה. (10) להקרבה על המזבח. (11) נמצאת
בעלת מום או שעברה שנתה. (12) קרבן תמים אין לו
פדיון, ואין קדושתו נפקעת על ידי מכירתו. (13) לקנות
בהם בהמות להקריבן עולות נדבת ציבור כשהמזבח יהיה
פנוי. שנינו בשקלים פ"ו מ"ו: זה הכלל: כל שהוא בא
משום חטאת ומשום אשם ילקח בהם עולות וכו'. (14) רבי
שמעון בברייתא שם טז, א. (15) בהל' תמורה פ"א ה"א.

ב. פֵר וְשִׁעִיר¹⁶ שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאֲבָדוּ וְהִפְרִישׁ
אַחֲרֵים תַּחְתִּיהֶן, וְכֵן שְׁעִירֵי עֲבֹדָה זָרָה¹⁷ שֶׁאֲבָדוּ
וְהִפְרִישׁ אַחֲרֵים תַּחְתִּיהֶן - יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן
מוֹם, וַיִּמְכְּרוּ וַיִּפְּלוּ דָמֵיהֶן לַנְּדָבָה; שְׂאֵינן חֲטָאת
הַצִּבּוֹר מֵתָה¹⁸. וְלָמָּה לֹא יִקְרָבוּ עֲצֻמֵן נְדָבָה,
שְׂהָרֵי זָכְרִים הֵם? גִּזְרָה לְאַחַר כִּפְרָה מִשׁוּם לִפְנֵי
כִּפְרָה.

(16) יומא סה, א. מחלוקת של תנאים, ופסק כרבים.
(17) בית-דין שטעו והתירו איסור עבודה-זרה ועשו הציבור
כהוראתם, מביאים שעיר לחטאת ופר לעולה (ראה הל'
שגגות פ"ב ה"א). (18) רבינו קבע הלכה בפני עצמה לפר
ושעירים אע"פ שנכללו כבר בהלכה הקודמת, מפני שכל
החטאות חוץ מאלו הן נקבות ופסולות לקרבן עולה, ולפיכך
אין להן תקנה אלא ע"י מום, אבל אלה הם זכרים ואפשר
לחשוב שמותר להקריבם לעולות נדבה ואינם צריכים רעייה,
ולפיכך כתב דינן שנית, ומנמק בסוף ההלכה למה טעונים
רעייה.

ג. הַמְּפְרִישׁ¹⁹ חֲטָאתוֹ וְאֶבְדָּהּ, וְהִפְרִישׁ אַחֲרַת
תַּחְתִּיהָ, וְנִמְצָאת הָרֵאשׁוֹנָה וְהָרִי שְׂתִיחֵם עוֹמְדוֹת:
מִשְׁךְ אַחַת מִשְׂתִּיהֶן וְנִתְּפַר בָּהּ - הָאַחֲרַת תִּמְוֹת²⁰;
בָּא לְהַמְלִיךָ²¹ - אוֹמְרִין לוֹ שֶׁיִּתְּפַר בְּזוֹ שֶׁהִפְרִישׁ
בְּרֵאשׁוֹנָה²², וְהַשְּׁנֵיהָ תִרְעָה²³ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוֹם,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(46) מפני שההלכה למשה מסיני התכוונה לאבודה ממש, אבל לא למקרה שזה או זה אינו יודע מקום הבהמה ואחרים יודעים.

יא. וְכָל אֵלוֹ שְׂרוּעוֹת - רועות עד שִׁיפֵל בָּהֶן מוֹם⁴⁷, וְיִפְּלוּ דְמִיָּהּ לְנִדְבָה⁴⁸.

(47) תמורה יט, ב. (48) ראה למעלה ה"א.

יב. הֵיטָה אֲבוּדָה מִמֶּנּוּ וּמִן הַרְוֵעָה וְאַחַר מִפְּיָהּ אֶפְּלוּ בְּסוֹף הַעוֹלָם - הָרִי זֶה סִפְקָא⁴⁹, לְפִיכָּךְ תְּמוֹת⁵⁰.

(49) בעיה שלא נפתרה, שם כב, ב. (50) שאין להקריב על המזבח ספק פסולים.

יג. הֵיטָה נִחְבָּאת אַחֲרֵי הַדֵּלְתָא⁵¹ או בְּסִתְרַי הַמְּדַרְגָּה⁵² - הָרִי זֶה אֲבוּדָה, שֶׁהָרִי אֵין אָדָם רוֹאֶה אוֹתָהּ בְּשַׁעַת כְּפָרָה. הֵיטָה בְּשַׁדָּה אוּ בְּאִגָּם⁵³ - הָרִי זֶה סִפְקָא⁵⁴ אֲבוּדָה, שֶׁמָּא יֵשׁ שָׁם אָדָם רוֹאֶה אוֹתָהּ בְּשַׁעַת כְּפָרָה, לְפִיכָּךְ תְּמוֹת מִסְּפָק.

(51) שם. מימרא של רבי יוחנן. (52) לשון המקרא (שיר השירים ב, יד), פירוש, עמדה במקום שהמדריגה מסתירה אותה ואינה נראית, וזה כמו אחורי הדלת, ראה לחם-משנה. (53) מקום מרעה רחוק מן העיר. (54) רבינו מפרש כך את האיבעיה של "אבראי". ורש"י פירש אחרת, ראה כסף-משנה ולחם-משנה.

יד. הַשּׁוֹלֵחַ חֲטָאתוֹ⁵⁵ מִמְּדִינַת הַיָּם⁵⁶ - מִקְרִיבִין אוֹתָהּ בְּחֻזְקָתָא שֶׁהוּא קָיָם⁵⁷. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחֲטָאת הַעוֹפֵה⁵⁸, אוּ בְּחֲטָאת בְּהֵמָה שֶׁל אִשָּׁה, שֶׁאֵינָה בַת סְמִיכָה⁵⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁶⁰. אֲבָל אֲשֶׁם⁶¹ וְדֹאֵר⁶² שְׁמֵתוֹ בְּעֵלְיוֹ וְשִׁכְּפָרוֹ בְּעֵלְיוֹ - יִרְעָה⁶³ עַד שִׁיפֵל בּוֹ מוֹם, וְיִמְכַר וְיִפְּלוּ דְמִיָּהּ לְנִדְבָה. שֶׁפֵּל שֶׁבְּחֲטָאת תְּמוֹת - בְּאֲשֶׁם יִרְעָה⁶⁴ עַד שִׁיפֵל בּוֹ מוֹם, וְיִפְּלוּ דְמִיָּהּ לְנִדְבָה.

(55) משנה, גיטין כח, ב. (56) ואין אנו יודעים אם הוא חי בשעה שהחטאת הגיעה לבית המקדש. (57) אין חוששים שמא מת בינתיים. (58) כל הקרבנות בהמה של יחיד, הבעלים סומכים ידיהם עליהם בעזרה לפני שחישטם, אבל עופות אינם טעונים סמיכה ('תורת כהנים' פרשתא ג פ"ד). (59) משנה, מנחות צג, א. (60) בפ"ג מהל' מעשה הקרבנות ה"ה. אבל חטאת בהמה של גבר, אין מקריבים כשאינו יכול לסמוך ואע"פ שבידעבד כשר בלי סמיכה (ראה כסף-משנה פ"ב מהל' ביאת המקדש ה"ב, ו'תוספות' גיטין שם ד"ה והא, וזבחים עד: ד"ה והא). (61) אין לזה קשר עם דין השולח חטאתו ממדינת הים, אלא זה נמשך לעיקר הדין של חטאות המתות (יש להניח, שהמעתיק דילג כאן על שני חצאי משפטים, מן "אבל". וכך צ"ל: "אבל חטאת בהמה של איש - לא. במה דברים אמורים בחטאת, אבל אשם וכו'"). ובדפוס רומא (ר"מ) מתחילה הלכה טו בפיסקא: "אבל אשם". ומכאן סיוע לפירושו. (62) אשם הבא על

ח. כָּל חֲטָאת³⁶ שֶׁאֲבָדָה וְנִמְצְאתָ קִדְּם כְּפָרָה, (אָף עַל פִּי³⁷ שֶׁנִּמְצְאתָ בַעֲלַת מוֹם אוּ שֶׁנִּמְצְאתָ אַחַר שֶׁעֲבָרָה שְׁנָתָה) - אֵינָה מֵתָה, אֲלָא תִרְעָה עַד שִׁיפֵל בָּהּ מוֹם, וְיִפְּלוּ דְמִיָּהּ לְנִדְבָה. נִמְצְאתָ אַחַר כְּפָרָה, אָף עַל פִּי³⁸ שֶׁנִּמְצְאתָ בַעֲלַת מוֹם אוּ עֲבָרָה שְׁנָתָה, הוֹאִיל וְהֵיטָה אֲבוּדָה בְּשַׁעַת כְּפָרָה - הָרִי זֶה תְּמוֹת.

(36) מסקנה של רבא שם, ליישב קושיות הגמרא על ריש לקיש (ראה הלכה הקודמת). ונחלקו שם רש"י ו'תוספות' מחלוקת עקרונית, וממנה תוצאות לכמה חילוקי דינים. דעת רש"י שריבוי ריעותות (מגרעות) בקרבן גורם למיתתה. ועם התמעטות מספר הריעותות נוטה הדין לרעייה. ושיטת ה'תוספות' מנוגדת מן הקצה אל הקצה, היינו הריעותות מכריעות לרעייה. ונימוקם, שהרי אם הקרבן ראוי למזבח ולא הקריבוהו, הרי זה דיחוי, וחטאת שנדחתה - מתה, אבל אם אינה ראויה יש מקום לומר: הרי לא נדחתה אלא היא פסולה, ולכן תרעה. לשיטת רש"י יוצא, אם נמצאה קודם כפרה והיא בעלת מום או שעברה שנתה - תמות אפילו לרבנן, מפני שיש בה שתי ריעותיות - אבודה ומום או אבודה ועברה שנתה. ולשיטת ה'תוספות' אם נמצאה לפני כפרה ויש בה מום שבינתיים עברה שנתה - תרעה. ורבינו נקט שיטת ה'תוספות'. (37) בעל הלחם משנה' מוחק את כל המשפט, מן "אע"פ" עד "שנתה" (בספרים שלפנינו הכניסו משפט זה בסוגריים מעוגלים). וטעמו, שהרי לשיטת רבינו אין מקום לומר "אע"פ" שיש בה כמה ריעותות - תרעה, כי ריעותות מכריעות לרעייה. אולם אפשר לקיים את הגירסה שלפנינו, וכוונת רבינו היא להוציא מדעת רש"י - שאולי שמע עליה - האומר שאם נמצאת בעלת מום או עברה שנתה לפני כפרה - תמות. וקובע רבינו שגם במקרה שכזה תרעה לדעת רבנן אם נמצאה קודם כפרה. (38) בהתאם לשיטתו שריעותות מכריעות לרעייה, אומר כאן רבינו, שאם נמצאה אחר כפרה - תמות, אפילו כשיש בה כמה ריעותות, שהלכה למשה מסיני היא: חטאת שכיפרה בעליה - מתה.

ט. הֵיטָה גְנוּבָה³⁹ או גְזוּלָה בְּשַׁעַת כְּפָרָה וְאַחַר כֵּן חֻזְרָה - אֵינָה מֵתָה, אֲלָא תִרְעָה. לֹא שֶׁמְעוּ מִמֶּשֶׁה רַבְּנֵינוּ אֲלָא אֲבוּדָה⁴⁰. הֵיטָה עַקְרָא אֲבָדָה בְּלִילָה⁴¹, אָף עַל פִּי שֶׁהֵיטָה אֲבוּדָה בְּשַׁעַת כְּפָרָה - אֵינָה מֵתָה, אֲלָא תִרְעָה⁴².

(39) שם סב, ב. מימרא של אביי. (40) ואין להוסיף מדעתנו על מה שנאמר למשה מסיני. (41) רבא, שם כב, א. (42) כי בשעה שנאבדה לא היתה ראויה להקריבה, שאין מקריבים קרבנות בלילה.

י. אֲבָדָה⁴³ מִמֶּנּוּ⁴⁴ וְלֹא מִן הַרְוֵעָה⁴⁵, אוּ שֶׁאֲבָדָה מִן הַרְוֵעָה⁴⁶ וְאֵינָה אֲבוּדָה מִבְּעֵלְיָהּ - אֵינָה מֵתָה, אֲלָא רועה.

(43) מימרא של רב פפא, שם. (44) הבעלים אינם יודעים מקומה של החטאת. (45) הרועה יודע איפה היא.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁחָטָא וְדַאי⁷⁸: אַם עַד שְׁלֵא נִשְׁחַט - יִרְעָה עַד שְׁיַפֵּל בּוּ מוּם⁷⁹, וַיִּפְּלוּ דְמִיּוֹ לְנִדְבָה; מִפְּנֵי שְׁלִבּוֹ שֶׁל אָדָם דְּרָה עַל עֲוֹנוֹתָיו, וְהָאִיל וְעַל סִפְקֵי הַפְּרִישׁוֹ - גָּמַר בְּלִבּוֹ לְהַקְדִישׁוֹ.⁸⁰ הַפְּרִישׁוֹ אָפְלוֹ עַל פִּי עֵדִים⁸¹ וְהוֹנְמוּ⁸² - יִפְּלוּ דְמִיּוֹ לְנִדְבָה. וְאִם אַחַר שֶׁנִּשְׁחַט נוֹדַע לוֹ - הֲדָם יִשְׁפֹךְ וְהַבְּשָׂר יִשְׂרָף, כְּשֶׁאֵר פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין⁸³. נוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁנִּזְרַק הֲדָם - הַבְּשָׂר יֵאָבֵל לְפָנֵיהֶם כְּכֹל הָאֲשֻׁמוֹת⁸⁴.

(76) משנה, כריתות כג, ב. (77) ראה הלכה יד בהערות. (78) וחייב להביא חטאת. (79) כדעת חכמים שקדושה חלה עליו, ולהקריבו אי-אפשר, שהיה בעליו אינם חייבים להביא אשם תלוי. (80) מפני הספק. ולפיכך, אפילו אם לא חטא אין זה הקדש טעות (ראה לקמן ה"כ). (81) עדים העידו שאכל ספק חלב, והוא עצמו אינו יודע כלום שאכל ספק איסור. (82) שם כד, א. פוסק כרבי יוחנן נגד רב ורבי אלעזר. (83) שכולם נשרפים, כמו שיתבאר לקמן בפ"ט ה"א. (84) שהרי בא על הספק וגמר כפרתו וקרנן כשר הוא.

כ. אֲשֶׁם וְדַאי אֵינוֹ כֵּן⁸⁵. אַם עַד שְׁלֵא נִשְׁחַט נוֹדַע לוֹ שְׁלֵא חָטָא - יֵצֵא וִירְעָה כְּעֵדֵר כְּשֶׁאֵר הַחֲלִין⁸⁶, וְאִין בּוּ קִדְשָׁה כְּלָל; וְאִם מִשְׁנִשְׁחַט - הָרִי זֶה יִקְבָּר⁸⁷; וְאִם מִשְׁנִזְרַק הֲדָם - הַבְּשָׂר יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרָפָה⁸⁸, כְּשֶׁאֵר פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין⁸⁹.

(85) משנה, שם כג, ב. (86) באשם ודאי מודים חכמים לר' מאיר שלא הקדיש אלא על מנת שחטא, ולכן כשנודע שלא חטא הרי זה הקדש טעות, מה-שאי-כן באשם תלוי שגמר בלבו להקדישו על הספק. (87) אינו נשרף כמו באשם תלוי, מפני שאין בו קדושה כלל, ודינו ככל חולין שנשחטו בעזרה. (88) שם. (89) כיון שזורק הדם נראה כקדשים פסולים, ולכן גזרו חכמים שישרף. סברא של רב אשי, כד, ב.

כא. מִי שֶׁנִּתְחַיַּב בְּאֲשֶׁם תְּלוּי וְהַפְּרִישׁ שְׁנִים לְאַחֲרֵיות - מִתְּפַר בְּאֶחָד, וְהַשְּׁנִי יִרְעָה עַד שְׁיַפֵּל בּוּ מוּם, וַיִּפְּלוּ דְמִיּוֹ לְנִדְבָה⁹⁰. וְאִין צָרִיף לֹאמַר בְּאֲשֶׁם וְדַאי שֶׁהוּא כֵּן⁹¹.

(90) כמו בחטאת, למעלה ה"ה. שם כג, ב: "אמר רב ששת, מודה רבי מאיר (שבנודע לו שלא חטא, דעתו שיצא וירעה בעדר) לחכמים במפריש שני חטאות לאחריות ונתכפר באחד מהם, השני ירעה עד שיטאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה. (91) לא נתברר למה באשם ודאי פשוט יותר דין זה מבאשם תלוי. ראה משנה-למלך.

כב. כָּל הָאֲשֻׁמוֹת שֶׁבְּתוֹרָה בְּאִין בְּגֵי שְׁתִּים⁹² וּבְאִים בְּכֶסֶף שְׁקָלִים⁹³; הוּץ מֵאֲשֶׁם מְצִרַע וְאֲשֶׁם נְזִיר, שֶׁהֵם בְּגֵי שְׁנָה⁹⁴ וְאִין לְדַמְיָהֶם קְצָבָה⁹⁵. אֲשֶׁם תְּלוּי בָּא מִן הַקְּטָנִים אוֹ מִן הַגְּדוֹלִים⁹⁶. וּמִפִּי הַשְּׂמוּעָה⁹⁷ לְמַדוֹ, שְׂאִינוֹ בָּא אֶלָּא בְּכֶסֶף שְׁקָלִים⁹⁸.

חטא ודאי או לרגל מקרים מסוימים, כגון נזירות, מצורע שנתרפא. ויש גם אשם הבא על הספק, ונקרא אשם תלוי, ודיניו מפורשים בהל' שגגות פ"ח. (63) משנה, תמורה כ, ב. (64) שם יח, א.

טו. כָּל אֲשֶׁם שֶׁנִּתְקַן לְרַעֲיָה⁶⁵, אִם הִקְרִיבו עוֹלָה⁶⁶ - כְּשֶׁר. וְלָמָּה לֹא יִקְרַב בְּעַצְמוֹ עוֹלָה לְכַתְּחִלָּה? גְּזָרָה לְאַחַר כְּפָרָה מְשׁוּם לְפָנֵי כְּפָרָה.

(65) שבעליו מסרוהו לרועה או בעצמם העבירוהו למרעה כדי שירעה עד שיפול בו מום. שם ה, ב. פסחים עג, א. עג, ב. (66) כלומר, הקריבו בפירוש לשם עולה. בלשון הגמרא: "עקירה", משמע שאם שחטו סתם - פסול. בזבחים שם, דרשו מהכתוב (ויקרא ה, יט): "אשם הוא" - בהוויתו יהא. פירוש, יישאר אשם כמו שהיה, ואע"פ שאין אפשרות להקריבו אלא-אם-כן עוקר בפירוש שם אשם ממנו.

טז. הַמְּפִרִישׁ⁶⁷ נִקְבָּה לְאֲשֻׁמוֹ⁶⁸ - תִּרְעָה עַד שְׁיַפֵּל בָּהּ מוּם, וְתִמְכָּר וַיָּבִיא בְּדַמְיָהּ אֲשֶׁם. אִם הִקְרִיבו אֲשֻׁמוֹ - יִפְּלוּ דְמִיּוֹ לְנִדְבָה. וְכֵן וְלָדָה⁶⁹.

(67) משנה, תמורה יט, ב. מחלוקת רבי שמעון ורבנן, ופסק כרבים. (68) אשם בא מן הזכרים בלבד. (69) שם: "אמר רבי יוסי בן חנינא, מודה רבי אליעזר במפריש נקבה לאשם, דאין (שאינן) בנה קרב אשם". ראה הלכה הסמוכה.

יז. הַפְּרִישׁ⁷⁰ נִקְבָּה לְעוֹלָתוֹ וְלִדְהָ זָכָר - יִרְעָה עַד שְׁיַפֵּל בּוּ מוּם, וַיָּבִיא בְּדַמְיּוֹ עוֹלָה.

(70) שם יח, ב - מחלוקת רבי אליעזר ורבנן, רבי אליעזר אומר הולד עצמו יקרב עולה, וחכמים אומרים ירעה עד שיפול בו מום וימכר בדמיו עולה. והטעם מפני שאמו אינה ראויה להקרב עולה, גם הולד שקדושתו מכח האם - אינו קרב עולה. ופסק כרבנן.

יח. אָבֵל הַדְּיוּט⁷¹ שֶׁהַפְּרִישׁ זָכָר לְחַטָּאת⁷², וְנִשְׂאֵי שֶׁהַפְּרִישׁ שְׁעִירָה לְחַטָּאת⁷³, וְכֵהֵן מְשִׁיחַ שֶׁהַפְּרִישׁ פָּרָה לְחַטָּאת⁷⁴ - הָרִי אֵלָיו אִין מִתְּקַדְּשִׁין⁷⁵ לֹא קִדְשַׁת הַגּוֹף וְלֹא קִדְשַׁת דְּמַיִם, לְפִיכָף יִמְכָּרוּ שְׁלֵא בְּמוּם.

(71) כלומר, אדם פשוט, לא נשיא ולא כהן גדול. (72) חטאת יחיד באה נקבה. (73) נשיא שחטא מביא שעיר זכר (ויקרא ד, כג). (74) ומצוותו להקריב פר (שם, ד). (75) לא חלה עליהם קדושה כלל, מפני שאינם ראויים לאותו דבר שהקדישו "כל המשנה בחטאות, לא נתקדשה כלל" (פ"א מהל' תמורה הכ"א). רבינו מחלק בדין זה בין חטאות לאשמות, שהרי למעלה בהלכה טז פסק, שהמפריש נקבה לאשם תרעה עד שיפול בה מום, ולמד דין זה מסוגיית הגמרא תמורה כ, א. ששאלו שם למה שלושה אלה אינם קדושים כלל, ומשמע שפשוט היה להם שאינם קדושים (ראה כסף-משנה ולחם-משנה).

יט. הִבִּיא⁷⁶ אֲשֶׁם תְּלוּי⁷⁷ וְנוֹדַע לוֹ שְׁלֵא חָטָא או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ברבי יוסי נוקט בשיטתו של רב. (108) בפט"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"ד.

כה. הפריש¹⁰⁹ שתי סלעים לאִשָּׁם, וְלָקַח בָּהֶם שְׁנֵי אֵילִים לְאִשָּׁם, אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן יָפָה שְׁתֵּי סְלָעִים - יִקְרַב לְאִשָּׁמוֹ, וְהַשְּׁנֵי יִרְעָה¹¹⁰ עַד שְׂפִיל בֹּו מוֹם, וְיִפְלוּ דָמֵי לְנִדְבָה.

(109) משנה, כריתות כו, ב. (110) כמו הפריש שנים לאחריות, למעלה הכ"א.

כו. הָיָה חֵיב¹¹¹ בְּאִשָּׁם בֶּן שָׁנָה וְהֵבִיא בֶּן שְׁתַּיִם, אוּ בְּבֶן שְׁתַּיִם וְהֵבִיא בֶּן שָׁנָה, אוּ שֶׁשְׁחָטוּ מִחֹסֶר זְמַן בְּבָעָלִים¹¹² - פְּסוּל, וְהִעֲבֹר צוּרְתוֹ¹¹³ וַיֵּצֵא לְבֵית הַשְּׂרִיפָה. זֶה הַפְּסוּל בְּחֹטָא - פְּסוּל בְּאִשָּׁם; חוּץ מִן הָאִשָּׁם שֶׁשְׁחָטוּ שְׁלֵא לְשָׂמוֹ¹¹⁵, שֶׁהוּא פְּשָׁר¹¹⁶, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר¹¹⁷.

(111) תוספתא זבחים פ"א, וגמרא מנחות מח, ב. (112) שטרם הגיע זמנם של הבעלים להקריב את האשם, כגון נזיר טמא בתוך שבעת ימי טומאתו או מצורע לפני יום השמיני לטהרתו על ידי הכהן. ויש מחוסר זמן בקרבן עצמו, כגון לפני שעברו שמונת ימים ללידתו. (113) ילינו אותו, כדי שיפסל בלינה, שאין שורפים קדשים שלא נפסלו פסול הגוף (גופו של קרבן). "זה הכלל, כל שפסולו בגופו יישרף מיד, בדם ובבעלים תעובר צורתו ויצאו לבית השריפה" (פסחים לד:). וגם אם הביא כבש במקום איל או להיפך, אין זה פסול בגוף הקרבן, אלא שהבעלים חייבים להביא בהמה אחרת. (114) תוספתא שם. (115) אלא לשם קרבן אחר. (116) ובחטאת פסול. (117) לקמן פט"ו ה"א.

כז. עוֹלַת נְזִיר¹¹⁸, עוֹלַת יוֹלְדָת, עוֹלַת מִצְרַע, שֶׁשְׁחָטוּ בְּנֵי שָׁנִים עֶשֶׂר הַדָּשׁ וְיוֹם אֶחָד, אוּ מִחֹסְרֵי זְמַן בְּבָעָלִים - פְּשָׁרִים¹¹⁹ וְטִעְוֵנוֹן נְסֻכִים¹²⁰. זֶה הַפְּסוּל: כֹּל שֶׁאִינוֹ פּוֹסֵל בְּעוֹלַת נִדְבָה - אִינוֹ פּוֹסֵל בְּעוֹלַת חוֹבָה, בֵּין עֲלֵתָה לְבָעָלִים בֵּין שְׁלֵא עֲלֵתָה לָהֶם.

(118) מנחות, שם. (119) שם: "זה הכלל, כל הכשר בעולת נדבה (לכתחילה) כשר בעולת חובה (בדיעבד), וכל הפסול בחטאת - פסול באשם". ובתוספתא זבחים פ"א, מסיימים: "אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה", כלומר מחוייבים להביא קרבן אחר. (120) כל העולות הכשרות.

~ יום שני כ"ד תשרי ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) יבאר המפריש מעות לחטאתו ומת או אבדו והקריב חטאת תחתיהן.

א. הַמִּפְרִישׁ מְעוֹת לְחֹטָאָתוֹ וְנָתַ - יִלְכוּ הַמְּעוֹת לָיָם הַמְּלַח². וְכֵן הַמִּפְרִישׁ מְעוֹת לְחֹטָאָתוֹ וְאָבְדוּ,

(92) איל בין שתי שנים, היינו מבין שלשה-עשר חודש מלאים ומעלה. משנה, זבחים ז, ב. (93) שמחירו שני שקלים, שקל = סלע בזמן המשנה = ארבעה דינרי כסף, שם. ובגמרא כריתות כב, ב - למדו דין זה מן המקרא. (94) נזיר ומצורע מביאים כבש לאשם, וכבש הוא בן שנה (משנה, פרה פ"א). (95) "בערכך שקלים", נאמר (ויקרא ה, טז) באיל ולא בכבש. (96) בדפוס קושטא, ובדפוס רומא (ר"מ) הגירסה: "אשם תלוי בפירוש שהוא מן הגדולים, ומפי השמועה למדו שאינו בא אלא בכסף שקלים". ברור שגירסה זו נכונה. והגירסה במהדורת וילנא משובשת. ופירוש הדברים: באשם ודאי כתוב בפירוש שבא מן הגדולים (איל) ושמחירו לא פחות משני שקלים, אבל באשם תלוי נאמר בפירוש בתורה שבא מן הגדולים, אבל דין שני שקלים לא נאמר בפירוש אלא למדו מפי השמועה. (97) תלמיד מפי רבו, ורבו מרבו עד משה רבינו. (98) פליאה היא, שרבינו מייחס דין זה לפי השמועה, והרי בגמרא הנזכרת למדו זאת מן הכתוב (שם, יז) "ואם נפש".

כג. הוֹזְלוּ אֵילִים וְלֹא יִמָּצֵא אֵיל בְּשְׁתֵּי סְלָעִים - אֵין לוֹ תַּקְנָה⁹⁹, אֲלֵא יִשְׁהָה עַד שְׂיִוְקְרוּ וַיִּבִּיא בְּשְׁתֵּי סְלָעִים; שְׁהָרֵי הַקְּפִידָה תוֹרָה עַל דָּמֵי וְנִתְנָה¹⁰⁰ לוֹ קֶצֶבָה.

(99) שם כז, א. (100) בדפוס רומא (ר"מ): ונתנה.

כד. הַפְּרִישׁ¹⁰¹ אִשָּׁמוֹ, וְהָיָה בְּשַׁעַת הַפְּרִשָּׁה יָפָה סְלַע, וּבְשַׁעַת כְּפָרָה יָפָה שְׁתַּיִם - פְּשָׁר¹⁰²; שְׁהִדְחִי מַעֲקָרוֹ¹⁰³ אִינוֹ דְחוּי, וְעַדִּין לֹא נִרְאָה¹⁰⁴ עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה שְׁוֵה שְׁתַּיִם. וְאִם עַל פִּי שְׁהִשְׁבִּיחַ מֵאֲלִי¹⁰⁵ - אָדָם מִתְּפַפֵּר בְּשִׁבְחַ הַקֹּדֶשׁ. הָיָה בְּשַׁעַת הַפְּרִשָּׁה יָפָה שְׁתַּיִם, וּבְשַׁעַת כְּפָרָה יָפָה סְלַע - הָרִי זֶה פְּסוּל¹⁰⁶. חִזּוֹר וְנַעֲשֶׂה יָפָה שְׁתַּיִם - יִחֲזוֹר לְכַשְׂרוֹתוֹ; שְׁאֵין בְּעֵלֵי חַיִּים נִדְחִין¹⁰⁷, כְּמוֹ שֶׁבֶּאֱרַנּוּ¹⁰⁸. לְמָה הַדָּבָר דּוּמָה? לְמוֹם שֶׁנִּפְלַ עֶבֶר.

(101) שם. (102) איבעיא שם, אם אדם מתכפר בשבח הקדש, ונפשטה מברייתא מפורשת. (103) דבר שמעולם לא היה ראוי להקרבה אינה בגדר נדחה, שעליו אמרו שאינו חוזר להיות ראוי. (104) לא היה ראוי. (105) לא מפני שפיטמו אלא מחיר האילים עלה. רבינו סתם ולא כתב אם הוא מחויב להחזיר להקדש את הסלע שהרויח על ידי שבח הקדש, ומזה משמע שהוא פטור. ראה גמרא שם, ולחם-משנה כאן. (106) מפני שבשעת הקרבה, אין כאן "כסף שקלים". (107) דעת רבי יוחנן בקידושין ז, א. ובכמה מקומות. שבעלי חיים, שהיו ראויים להקרבה ונדחו מהקרבה אינם חוזרים להיות ראויים אפילו אם עבר הפסול, אבל רב סובר (יומא סד). בעלי חיים אינם נדחים (חטאות המתות הלכה למשה מסיני, ואין למדים ממנה לדחויים אחרים). ופסק רבינו כרב, ואע"פ שרב ורבי יוחנן - הלכה כרבי יוחנן, מפני שבגמרא יומא שם אמר רבא שהמשנה מוכיחה כדעת רב, ובזבחים נט, א - אמרו שרבי ישמעאל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

– המותר נדבה, מפני שהקדיש כולן. (13) חטאת באה לכפרה על חטא, ואולי התכוון לתת יותר מחובתו, מפני שלבו נוקפו, מה שאין כן בקרבנות נדבה ולפיכך קל וחומר הוא שהמותר חולין.

ח. המפריש מעות למנחת חוטא והביא מהם מנחתו¹⁴, או שהפריש מנחת חוטא והותירה¹⁵ - המותר יביא מנחת נדבה¹⁶. אבל מותר עשירית האיפה של כהן גדול, שהיא התבתיין¹⁷ - ירקב. וכן מותר לחמי תודה ומותר לחמו של נזיר - ירקבו¹⁸. ומותר דמי נסכיו - יפלו לנדבה¹⁹. כבר בארנו בשקלים, שמותר השקלים - חלין.

(14) ונשאר חלק מהכסף. (15) הביא קמח יותר ממה שהיה צריך להביא. (16) ככל מותר חטאת שקרב נדבה. במשנה שקלים פרק ז הלכה ד שנינו: זה מדרש דרש יהודיע הכהן וכו' כל הבא משום חטאת ושום אשמה, יקח בהם עולות. מלשונו של רבינו משמע שהחוטא מקריב את המותר כמנחת נדבה, אבל בגמרא שם אמרו שזה כמות החטאת והרי שנינו שם, שמותר חטאת הוא לקיץ המזבח לעולות ציבור. (17) כהן גדול מקריב בכל יום מנחה עשירית האיפה סולת והיא נקראת מנחת חביתין. (18) והטעם, מפני שלא מצאנו להם קרב בפני עצמו, אלא כחוספת לקרבו, ואין לצרף מותר זה לקרבנו של נזיר אחר, כי הנזיר האחר חייב להביא לחמי נזיר משלו, כמפורש בתורה ואינו יכול להוסיף עליהם. ומזה הטעם גם לחמי תודה ירקבו, כי אין להם תקנה. (19) נסכים קרשי קדשים הם ודינם כמות חטאת ואשם.

ט. מותר קניי זבים²⁰, קניי זבות, קניי יולדות, חטאות ואשמות - מותריהם יפלו לנדבה²¹ ויקרבו עולות, כמו שבארנו. מותר עולה²² - לעולה. מותר שלמים - לשלמים. מותר מנחה - למנחה. מותר פסח - לשלמים²³. מותר נזירים²⁴ - לנזירים. מותר נזיר - לאותו נזיר²⁵. במה דברים אמורים שמותר חטאת לנדבה? בחטאת קבועה²⁶; אבל מי שהוא חייב בקרבן עולה ויורד²⁷ שהפריש מעות לחטאת בהמה והעני²⁸ - מביא תחתיהם עוף ומחלל²⁹ על העוף ויהנה מהם³⁰. וכן אם הפריש דמי העוף והעני³¹ - מביא תחתיהם עשירית האיפה ויחלל המעות עליה ויהנה בהם.

(20) זב סופר שבעה ימים נקיים מראיית זיבה ואחר כך הוא חייב להביא קרבן שתי תורים או שני בני יונה (ויקרא טו, יד) ובלשון התלמוד זוג עופות זה נקרא קן. (21) לנדבות ציבור. (22) שהפריש מעות לעולת נדבה וקנה מהם בהמה ונשארו מעות, יקנה בהן עוד עולה וגם השנייה היא נדבת יחיד בניגוד למותר חטאת ואשם שנופל לנדבת ציבור. (23) בירושלמי שם למדו דין זה מהכתוב "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים" (שם ג, ו) דבר שאינו בא אלא מן

והקריב חטאת תחתיהן, ונמצאו המעות אחר הפירה - ילכו לים המלח³.

(2) דינם כחטאת שמתו בעליה, וכדי שלא ייכשלו בהם בני אדם משליכים אותם לים המלח. (3) כחטאת שכיפרו בעליה.

ב. הפריש מעות לחטאתו ואבדו, והפריש מעות אחרות תחתיהן, ולא הספיק לקח בהן חטאת עד שנמצאו מעות הראשונות - יביא מאלו ואלו לחטאת, והשאיר יפלו לנדבה⁴.

(4) לעולות ציבור.

ג. הפריש מעות לחטאתו ואבדו, והפריש חטאת תחתיהן, ולא הספיק להקריבה עד שנמצאו המעות, והרי החטאת בעלת מום - תמכר, ויביא מאלו ואלו חטאת, והשאיר יפלו לנדבה.

ד. הפריש חטאתו ואבדה, והפריש מעות תחתיה, ולא הספיק לקח בהם עד שנמצאת חטאתו, והרי היא בעלת מום - תמכר, ויביא מאלו ואלו חטאת, והשאיר יפלו לנדבה.

ה. הפריש⁵ שני צבורי מעות לאחריות - מתפטר באחד מהם, והשני יפל לנדבה⁶.

(5) אבל אסור לקחת קצת מציבור זה וקצת מזה, בניגוד לדינים שבהלכות ב"ד שנאמר בהם "יביא מאלו ומאלו". (6) כמו בהפריש שתי חטאות לאחריות, למעלה פרק ד הלכה ה.

ו. המפריש חטאתו או דמי חטאתו, וקסבור שהוא חייב ונמצא שאינו חייב - הרי אלו חליין ולא נתקדשו. הפריש שתיים או דמי שתיים, וקסבור שהוא חייב שתיים ונמצא שאינו חייב אלא אחת - יביא אחת, והשאיר⁸ יפלו לנדבה⁹.

(7) שזה הקדש טעות ועל מנת כן לא הקדישו. (8) בהפריש דמים המוכן כפשוטו, ובהפריש בהמות הכוונה שירעו עד שיפול בהן מום וימכרו ויקנו חטאת אחת ושאר הכסף יפול לנדבה. (9) מפני שחלה עליהם קדושה.

ז. הלוקח מעות בידו או שהיה מלוקט¹⁰ ואמר: אלו אביא מהם חטאתי - המותר חליין¹². וכן יראה לי, שהדבר קל והמר בשאר הקרבנות¹³ שהמותר חליין.

(10) לקח בידו בבת אחת כמה מטבעות. (11) מצרף פרוטה לפרוטה עד שנתלקט סכום גדול. (12) אם קנה בהם בהמה לחטאת ונשאר מותר, הרי הוא חולין, מפני שאמר, אביא מהם חטאתי, לא הקדיש כולם אלא כדי מחירו של הקרבן. וכל זה כשאמר "אביא מהם", אבל כשאמר "אלו לחטאת",

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

**בְּהֵן חֲטָאת בְּהֵמָה - יָבִיא, עוֹלַת בְּהֵמָה - יָבִיא. מֵת
וְהַנִּיחַ הַמְעוֹת - יִלְכּוּ לַיָּם הַמֶּלַח⁴³.**

(41) ומוטלת עליו חובה להביא עולה. (42) ולא פירש אם לחטאת או לעולה והרי שתייהן חובה עליו. (43) ולמה לא יפלו לנדבה כמו בהלכה יב? אין שני הדברים דומים זה לזה. בהלכה יב אפילו אם הבעלים אומרים אלו לחטאת ואלו לעולה רשאים הם לעשות כולן לעולה ולפיכך "כולן ראויים לבוא לעולה", מה שאין כן בהלכה זו שמופקים אנו אם התכוון לחטאת או לעולה ומפני הספק ילכו לים המלח, וכל זה כשמת ולא גילה דעתו למה התכוון, אבל כשהוא מביא מדמים אלו חטאת או עולה הרי הוא מגלה את כוונתו באמירתו "לחובתי" (לחם משנה).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי

(1) יבאר כל הזבחים שנתערב בהן אחת מהחטאות או אחד מאיסורי מזבח.

א. כָּל הַזְּבָחִים² שֶׁנִּתְעַרְבַּ בְּהֵן אַחַת מִחֲטָאוֹת הַמֵּתוֹת או שׁוֹר הַנֶּסֶקְל, אֲפִלּוּ אֶחָד בְּרִבּוּא - כִּלְוֵן זְמוּתוֹ, לְפִי שֶׁבְעֵלֵי חַיִּים חֲשׂוּבִין הֵן וְאֵינָם בְּטָלִין. וְאִם הַקָּרִיב - הַרְצָה, שְׂאִין בְּעֵלֵי חַיִּים נִדְחִין³.

(2) משנה זבחים ע: (3) בגמרא שם עג: אמרו שלפי השיטה שבעלי חיים אינם נדחים, אם הקריב את התערובת הורצה, אע"פ שנדחו מהקרבה, ורבינו לשיטתו למעלה בפרק ד הלכה כד שבעלי חיים אינם נדחים.

ב. נִתְעַרְבַּ בְּהֵן אֶחָד מֵאִסוּרֵי הַמִּזְבֵּחַ⁴ - יָרְעוּ כָּלֵם עַד שֵׁיפֹל בְּהֵן מוֹם, וְיִמְכְּרוּ, וְיָבִיא בְּדָמֵי הַיָּפָה שֶׁבְּהֵן⁵ מֵאוֹתוֹ הַמֵּין שֶׁל קִדְשֵׁים שֶׁנִּתְעַרְבּוּ.

(4) שם. בהלכה הקודמת המדובר כשנתערבה בהמת קדשים בבהמות שדינן מיתה, ובהלכה זו אנו עוסקים בתערובת באיסורי מזבח. פירוש, בהמות שאסור להקריבן למזבח, כגון שור שהמית אדם או שרבע אשה על-פי עד אחד או על-פי הבעלים, שאינו נסקל אלא על-פי שני עדים כשרים, או בהמה טריפה וכדומה. (5) שמא בהמת קדשים היתה היפה ביותר. (6) אם היתה עולה - מקריב עולה, ואם שלמים - שלמים. וכיצד הוא עושה? לוקח מדמי המכירה סכום שווה למחיר הבהמה השמנה ביותר, ואומר: בהמת הקדשים שנתערבה, בכל מקום שהיא תהא מחוללת על כסף זה, וקדושת הקרבן עוברת בוה על הכסף. נתבאר כבר כמה פעמים, שקרבן תמים אין לו פדיון, ולפיכך ירעו עד שיפול בהם מום.

ג. נִתְעַרְבוּ⁷ קִדְשֵׁים בְּחֵלִין תְּמִימִים - יִמְכְּרוּ חֵלְלִין שֶׁבִּתְעַרְבַת לְצָרְכֵי אוֹתוֹ הַמֵּין⁸ וְיִקְרְבוּ בְּלֵן. כִּיצַד? אֲרֻבַּע בְּהֵמוֹת שְׁלָמִים שֶׁנִּתְעַרְבוּ בְּאֲרֻבַּע בְּהֵמוֹת חֵלְלִין תְּמִימִים - יִמְכְּרוּ הָאֲרֻבַּע שֶׁל חֵלְלִין לְמִי שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהָבִיא שְׁלָמִים וְיִקְרְבוּ הַכֹּל שְׁלָמִים. וְכֵן בְּעוֹלָה אוּ בְּאֶשֶׁם. וְהַדָּמִים חֵלְלִין לְכָל דָּבָר, שֶׁהָרִי דָּמֵי חֵלְלִין הֵן.

(7) שם. (8) מין הזבח שנתערב, אם שלמים - שלמים, ואם

הצאן - שלמים. ומה הוא שאינו בא אלא מן הצאן ולא מן הבקר? זה פסח. (24) אם גבו כספים לקנות קרבנות בשביל כמה נזירים ואחרי שקנו נשאר מעות, יקנו בהן קרבנות בשביל נזירים אחרים. (25) הכסף היה מיוחד לאותו נזיר ולפיכך אין לקנות בו קרבן נזיר אחר, אלא הוא מביא במותר זה קרבן נדבה. במשנה כתוב בפירוש: "מותר נזיר - לנדבה". (26) בין עני בין עשיר מביא אותו קרבן. רוב החטאות קבועות הן. (27) עשיר מביא חטאת בהמה ועני מביא שתי תורים או שני בני יונה ואם הוא עני מדוכא מביא עשירית האיפה סולת למנחה. בלשון התלמוד: "דלי דלות". העובר על שבועה או טמא שנכנס למקדש או אכל קודש חייב קרבן עולה ויורד (שלוש דרגות: בהמה, עופות, סולת. ויקרא ה). ויולדת (שתי דרגות: כבש, עופות. שם יב, זח.). (28) ירד מנכסיו. (29) מעביר קדושתן על העופות והן יוצאות לחולין. (30) כמכסף חולין. (31) דלי דלות.

י. הַפְּרִישׁ בְּהֵמָה וְנִפְלַ בְּהַ מוֹם - תִּמְכַּר וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ עוֹף. אֲבָל אִם הַפְּרִישׁ עוֹף וְנִפְסַל - לֹא יָבִיא בְּדָמָיו עֲשִׂירִית הָאֵיפָה; שְׂאִין לְעוֹף פְּדִיוֹן, כְּמוֹ שֶׁבְּאִרְנֵי מֵאִסוּרֵי הַמִּזְבֵּחַ³².

(32) אבל מעות שהפריש לקנות בהן עוף יש להן חילול כמו שנתבאר בהלכה ט.

יא. כָּל חֵיבֵי קִנְיִין³³ שֶׁבִּתּוֹרָה שֶׁהַפְּרִישׁוּ מְעוֹת לְקִנְיָהֶן, רָצָה לְהָבִיא כָּל הַמְּעוֹת חֲטָאת הָעוֹף לְבִדָּה - יָבִיא³⁴, רָצָה לְהָבִיא בְּהֵן עוֹלַת הָעוֹף לְבִדָּה - יָבִיא. אֲפִלּוּ אָמַר: אֵלּוֹ דָּמֵי חֲטָאתִי וְאֵלּוֹ דָּמֵי עוֹלָתִי - יֵשׁ לוֹ³⁵ לְעַרְבַּ הַמְּעוֹת וְלָקַח בְּהֵן כְּאֶחָד חֲטָאתוֹ וְעוֹלָתוֹ, אוּ לָקַח כָּל חֲטָאת אוּ עוֹלָה; שְׂאִין הַקִּנְיָן מִתְּפָרְשׁוֹת³⁶ אֲלֵא בְּלִקְיַחַת הַבְּעָלִים³⁷ אוּ בְּעֲשִׂית כְּהֵן³⁸.

(33) סתם קן פירושו שני עופות. אחד לחטאת ואחד לעולה. (34) ויקנה עוף אחר לעולה. (35) מותר לו. (36) נקבעות איזהו לחטאת ואיזהו לעולה. (37) כשהבעלים קנו בפירוש עוף זה לחטאת ועוף זה לעולה, אבל אם קנה זוג סתם ואחר כך אמר זה יהיה חטאת וזה עולה, מותר לו לשנות. (38) הכהן רשאי להקריב איזה שירצה לחטאת או לעולה, אם הבעלים לא קבעו בשעת לקיחה ואף על פי שקבעו בין לקיחה להקרבה.

יב. לְפִיכֶן³⁹, אִם הַפְּרִישׁ מְעוֹת לְקִנְיָן סֵתָם וְמָת - יִפְּלוּ כָּל אוֹתָן הַמְּעוֹת הַסֵּתוּמִין לְנִדְבָה⁴⁰, שֶׁהָרִי כִּלְוֵן רְאוּיִין לְבוֹא עוֹלָה.

(39) מפני שהוא רשאי לקנות בכל הדמים עולה. (40) ואין דינם כדמי חטאת שמתו הבעלים שצריך להשליכם לים המלח.

יג. מִי שֶׁהָיָה מְחִיב חֲטָאת וְאָמַר: הָרִי עָלַי עוֹלָה⁴¹, וְהַפְּרִישׁ מְעוֹת וְאָמַר: אֵלּוֹ לְחֻבְתִּי⁴², רָצָה לְהָבִיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כן אי-אפשר להקריבם כחמור שבהם. ונראה שרבינו נקט כאן "עולה ושלמים" לדוגמה, לבאר את המונח "מין בשאינו מינו", שלא תטעה לפרש כגון שור וכבש, אבל ההלכה עצמה כוללת כל סוגי תערובות של מין בשאינו מינו, ובהלכות הבאות מפורטים דיני כל סוג תערובת בפני עצמו.

ו. ויִקָּשׁוּ שְׂאֵין מִמְעֵטִין בְּזִמְן אֲכִילָתָן, כִּף אֵין מִמְעֵטִין בְּאוֹכְלֵיהֶן²⁰ וְלֹא בְּמָקוֹם אֲכִילָתָן²¹. אֵלֹא כִּיצַד יַעֲשֶׂה?²² יִרְעוּ הַכֹּל עַד שְׂפִיל בְּהֵם מוֹם, וְיִמְכְרוּ כֹּל אֶחָד מֵהֶן לְבִדּוֹ²³, וְיָבִיא בְּדָמֵי הַיִּפֶּה שֶׁבֵּהֶן מִמִּין הָאֲחֵר, וְיִפְסִיד הַמּוֹתָר²⁴ מִבֵּיתוֹ.

(20) כגון בכור ומעשר בהמה, ששניהם נאכלים לשני ימים ולילה, אלא שהמעשר מותר לכל אדם מישאל, ובכור נאכל רק לכהנים. (21) לא מצאנו דבר שיהיה בו צמצום במקום ולא יהיה בו גם צמצום או באוכליו או בזמן אכילתו, ולפיכך לא נתבאר למה הביא רבינו דין זה בכלל. (22) זה נמשך גם להלכה הקודמת. (23) שאם ימכור שניהם יחד, לא ידע כמה מחיר היפה שבהם. (24) ההפרש, שבין דמי יפה ובין דמי גרועה.

ז. אֵף עַל פִּי שֶׁכָּבַר הַקְּרִיב עוֹלָה שְׂחִיב בָּהּ או שְׂלָמִים שְׁהִיָּה חֵיב לְהַקְרִיבָן²⁵ - הֲרִי זֶה מְקַרֵּיב²⁶ מְדָמֵי הַתְּעַרְבֶת עוֹלָה אַחֲרֵת וּשְׂלָמִים אַחֲרִים.

(25) כדי שלא יאחר קיום נדרו. (26) תוספתא זבחים פרק ח הלכה ב.

ח. חֲטָאת²⁷ שְׁנֵתְעַרְבָה בְּשְׂלָמִים - יִרְעוּ הַכֹּל עַד שְׂפִיל בְּהֵן מוֹם, וְיָבִיא בְּדָמֵי הַיִּפֶּה שֶׁבֵּהֶן שְׂלָמִים, וְבְדָמֵי הַיִּפֶּה שֶׁבֵּהֶן חֲטָאת. וְאִם קָדַם וְהַקְרִיב חֲטָאת אַחֲרֵת עַל חֲטָאת שְׁהַפְרִישָׁה לוֹ - כִּלְיָן יִמּוֹתוֹ²⁸.

(27) תוספתא שם. (28) כדין חטאת שאבדה וכיפרו בעליה לפני שנמצאה (למעלה פרק ד ה"א). וסובר רבינו, שנתערבה - דינה כאבודה. ראה כסף-משנה ולחם-משנה.

ט. וְכֵן²⁹ אִם נִתְעַרְבוּ מַעוֹת חֲטָאת בְּמַעוֹת אֲשֶׁם - לֹא־חַטָּאת שְׂחִיב בְּהַמּוֹת, וּמְחַלְלֵי דָמֵי חֲטָאת בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא עַל חֲטָאת, וְדָמֵי אֲשֶׁם עַל אֲשֶׁם. וְאִם כָּבַר קְרִיבָה חֲטָאת³⁰ - יוֹלִיף כֹּל הַמַּעוֹת לִיָּם הַמְּלַח³¹. וְאִם כָּבַר קְרִיבָה אֲשֶׁמוֹ³² - יִפְלוּ הַכֹּל לְגִרְבָּה³³.

(29) תוספתא שם. (30) לפני שחילל הכסף, והרי כאן דמי חטאת שכיפרו בעליה לפני שנמצאה האבודה מעורבים בדמי אשם. (31) כמו בפרק ב הלכה א. (32) והחטאת לא קרבה. (33) פירוש, כל מה שישאר אחרי שיקנה בהמה יפה ויקריבנה לחטאת - יפול לנדבה כדין מותר אשם.

י. תוֹדָה³⁴ שְׁנֵתְעַרְבָה בְּתַמּוּרָה³⁵ - שְׂחִיבָהּ תְּקַרְבָּה, וְיִנְיָף הַלְחָם עִמָּהֶן³⁶. וְכִף³⁷ אִם נִתְעַרְבָה תוֹדָה בְּשֶׂאֵר זִבְחִים, אֵף עַל פִּי שֶׁקְרִיבָה תוֹדָתוֹ - יִרְעוּ הַכֹּל עַד

עולה - עולה. (9) יאמר לקונה בפירוש, שהוא מוכר לו את ארבע הבהמות שהן חולין. תקנה זו היא יותר יעילה מזו שבהלכה ב.

ד. נִתְעַרְבוּ¹⁰ שוֹר הַקֹּדֶשׁ בְּשׂוֹרִים שֶׁל חַל - גְּדוֹל שֶׁבְּכֹל הַקֹּדֶשׁ¹¹, וְיִמְכְרוּ¹² הַשֶּׂאֵר לְצָרְכֵי אוֹתוֹ הַמִּין. נִתְעַרְבוּ קֳדָשִׁים בְּקֳדָשִׁים¹³ מִיֵּן בְּמִינוֹ¹⁴ - זֶה יִקְרַב לְשֵׁם בְּעֵלְיוֹ¹⁵, וְזֶה יִקְרַב לְשֵׁם בְּעֵלְיוֹ, אֵף עַל פִּי שְׂאֵין כֹּל אֶחָד מֵהֶן מִכִּיר קְרָבָנוּ. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּקְרָבְנוֹת נְשִׁים, שְׂאֵין בְּהֵם סְמִיקָה¹⁶; אֲבָל קְרָבְנוֹת אֲנָשִׁים, הוּאִיל וְכֹל אֶחָד צָרִיף לְסַמְךָ עַל רֹאשׁ קְרָבָנוּ - הֲרִי אֵלּוֹ לֹא יִקְרָבוּ עַד שְׂחִיב הָאֶחָד חֲלָקוֹ לְחִבְרוֹ¹⁷, או עַד שְׂפִיל מוֹם כָּלל, וְיִמְכְרוּ, וְיָבִיאוּ כֹּל אֶחָד בְּדָמֵי הַיִּפֶּה שֶׁבֵּהֶן מֵאוֹתוֹ הַמִּין.

(10) תוספתא מנחות פי"ג הלכה ב. (11) כלומר, יקריב את הגדול שבהם לאותו מין קרבן, אם עולה - עולה, ואם שלמים - שלמים. והמדובר כשכל השוורים הם של המקדיש, ולפיכך הוא יכול להקריב את הגדול, אבל כשנתערב בשוורים של אחרים אין המקדיש יכול להקריב את הגדול, שמא אין זה שור שלו, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. ובתוספתא מנחות שם כתוב בפירוש: שנתערב "בשווריו". וראה גמרא מנחות קח: (12) והדמים שיקבל בעד השוורים הם חולין. ואפילו אם אחד מהנמכרים הוא הקדש, אין קדושתו עוברת על הדמים, כי קרבן שאין בו מום אינו מתחלל (ראה רש"י שם). (13) משנה זבחים עא: (14) עולה בעולה או שלמים בשלמים, והם של שני בני אדם. (15) לשם מי שהוא בעליו. (16) ראה למעלה פרק ד הלכה יד, בפנים ובהערות. (17) המדובר בקדשים קלים שהם ממון בעלים, אבל קדשי קדשים אינם ממונו ואינו יכול ליתנם במתנה (אולם יש לתמוה, שהרי רבינו פסק בפרק ד מהלכות מעילה הלכה ח, ש"המוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום". ראה הגהות ר' עקיבא איגר במשנה שם).

ה. נִתְעַרְבוּ מִיֵּן בְּשְׂאֵינוּ מִינוֹ¹⁸, כְּגוֹן עוֹלָה בְּשְׂלָמִים - לֹא יִקְרָבוּ אֶפְלוּ בְּחַמּוּרָה שֶׁבֵּהֶן¹⁹, שְׂאֵין מְבִיאִין קֳדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוֹל.

(18) שם עה: (19) להקריב שניהם עולה. במשנה שם המדובר באשם ושלמים ששניהם נאכלים, אלא שזה נאכל לזכרי כהונה ליום ולילה ולפנים מן הקלעים בעזרה, ושלמים נאכלים לשני ימים ולילה שביניהם ולכל אדם מישאל. ונחלקו בזה ר' שמעון ורבנן. ר' שמעון אומר: "ישחטו בצפון (כדין אשם) ויאכלו כחמור שבהם", וחכמים חולקים ואומרים "אין מביאים קדשים לבית הפסול", פירוש אין לגרום לקדשים פסול על ידי צמצום זמן אכילתם, כי שמא לא יספיקו לאכול את כל הבשר, והנשאר ייפסל בנותר. אבל רבינו מדבר כאן בעולה ושלמים, ובמקרה זה אין אנו צריכים כלל לנימוק שאין מביאים קדשים לבית הפסול, שהרי רבינו בפרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה ד פסק שהמעלה בשר קדשים קלים למזבח - לוקה, ואם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקריבין משניהן אלא האמורין אכל הבשר נאכל - לא יקרבו⁴⁸, אלא ירעו עד שיפיל בהן מום, ויביא בדם היפה אשם, ובדם היפה שלמים, והמותר יפסיד מביתו. ואם קדם והקריב אשמו - שניהן יפלו לנדבה⁴⁹.

(47) משנה שם עה: (48) מפני שאשם נאכל ליום ולילה, ושלמים נאכלים לשני ימים ולילה שביניהם, ואין מביאים קדשים לבית הפסול (למעלה הלכה ה). (49) עולות ציבור, כדין מותר אשם (ראה למעלה הלכה ח בדין חטאת).

טז. כל הקדשים⁵⁰ אפשר שיתערבו מין במינו, חוץ מן החטאת עם האשם; שאין האשם אלא מזכרי כבשים, ואין לה חטאת מן הכבשים אלא נקבה.

(50) משנה שם עא:

יז. וכל אלו המתערבין⁵¹ פתיים, אם הקריב - הרצה, שאין בעלי חיים נדחין⁵².

(51) גמרא שם עג: (52) ראה למעלה הלכה א, ובהערות שם.

יח. בהמה⁵³ שנמצאת מירושלים ועד מגדל עדר⁵⁴, וכמדתה⁵⁵ לכל רוח: אם נקבה בת שנתה היא - כונסה לכפה עד שתמות, שמא חטאת היא⁵⁶. היתה בת שתיים⁵⁷ - וביאנה שלמים⁵⁸, ויביא עמה לחם⁵⁹, שמא תודה היא⁶⁰. מצא זכר בן שתי שנים - אין לו תקנה, שמא אשם הוא⁶¹ ועדין לא כפרו בעליו⁶². מצא זכר בן שנה⁶³ - מגיחו עד שיפיל בו מום, ומביא שתי בהמות תחתיו, ומתנה ואומר: אם עולה הנה - זה עולה תחתיו, ואם שלמים הנה - זה שלמים תחתיו; ומקריב האחד עולה, ונסכיו⁶⁴ משל צבור⁶⁵, והאחר שלמים עם הלחם, שמא תודה הנה. ומה יעשה בזה הנמצא? ואכל במומו. שאפלו הנה בכור או מעשר⁶⁶ - במומו הוא נאכל; ואם פסח אחר זמנו הוא - הרי זה שלמים⁶⁷, ובזמנו - הפל נזהרין בו⁶⁸. ואם תאמר: שמא אשם נזיר או אשם מצרע⁶⁹ הוא - אינן מצויין תמיד, לפיכך לא חשו להן.

(53) משנה שקלים פרק ז, ד. ופירושו של ר' יוחנן קידושין נה: (54) שם עיר קרובה לירושלים. (55) כמרחק זה. בהמות הנמצאות שם, רובן זבחי קרבנות הם. (56) ואין לה תקנה. דברי אביו שם. (57) ופסולה לחטאת ולעולה, ואין אנו חוששים שמא נאבדה לפני זמן רב כשהיתה בת שנה. (58) "שלמים" הוא שם כולל לשלמים ותודה. (59) ראה למעלה הלכה י, והערה לה. (60) מלשונו של רבינו משמע שמקריב רק אותה הבהמה, ואף על פי שתודה נאכלת ליום ולילה, ושלמים לשני ימים ולילה, ואין מביאים קדשים לבית הפסול (ראה הלכה יב), כאן מותר להקריב

שיפיל בהן מום, ויביא בדם היפה תודה אחרת, ובדם היפה זבח אחר.

(34) שם. (35) אם אמר על בהמת חולין הרי זו תמורת תודה זו, שתייהן קדושות, שנאמר (ויקרא כז, לג): "ואם המר ימירנו, והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". (36) עם התודה מביאים ארבעים חלות (לחמי תודה) ומניפין אותן בעזרה ביחד עם התודה, ואם נתעברה התודה בתמורתה מניפים הלחם עם שתייהן (ראה לקמן פרק יב הלכה ח, והלכה ג). (37) זה נמשך להלכות יז. תוספתא שם הלכה ג. סתם רבינו ולא פירש אם תודה שניה זו טעונה לחם או לא, וכן בתוספתא אין רמז ללחם. ראה ראב"ד וכסף-משנה כאן.

יא. נתעברה באיל נזיר³⁸ - שתייהם תקרבנה³⁹, ויניף הלחם⁴⁰ עמהן.

(38) שם. נזיר מביא איל לשלמים. (39) ואע"פ שהזרוע נאכל כקדשי קדשים וממעט באוכליו, מפני שלא חששו לחלק קטן כזה (כסף-משנה). (40) ראה הערה לה.

יב. בכור⁴¹ שנתערב בפסח - שניהם ירעו עד שיפיל בהם מום⁴², ויאכלו בכור⁴³. ולמה לא יקרבו? לפי שהפסח נאכל לכל אדם עד חצות, והכור לשני ימים, ואינו נאכל אלא לפהגים; ואין מביאין קדשים לבית הפסול, ואין ממעטין באכילתו.

(41) תוספתא זבחים פרק ח הלכה ד, פסחים צח: (42) רבינו השמיט כאן דברי רבא (פסחים שם). הנוגעים לתקנתו של הפסח שצריך פדיון, היינו שמביא בהמה ומחלל עליה את הפסח ומקריבה שלמים, כדין מותר פסח. (43) כחומרת בכור שאסור לשוחטו באטליו הקבוע, ושחיטת בהמות חולין, וגם אין מוכרים את בכורו באטליו ואין שוקלים אותו במשקלות אלא באומד, אבל באכילה עצמה אין בכור בעל מום כל חומרה (ראה רש"י שם, וכסף-משנה כאן).

יג. וכן מעשר⁴⁴ שנתערב בפסח, פשיפל בהן מום יאכלו פמעשר. הככור והמעשר שנתערבו - יאכלו במומן⁴⁵.

(44) תוספתא זבחים שם. גם כאן צריך לחלל את הפסח על בהמה אחרת ויקריבה שלמים (לחם-משנה). (45) בלי כל תיקון, שהרי אין כל הבדל בין דיני בכור לדיני מעשר בעלי מומים.

יד. וכן שאר קדשים⁴⁶ שנתערבו בככור ובמעשר - ירעו עד שיפיל בהם מום, ויאכלו בככור שנתערבו בו מום או פמעשר שנתערבו בו מום.

(46) משנה זבחים עא:

טו. אשם⁴⁷ שנתערב בשלמים, אף על פי שאין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהן אורחים. בגמרא שם מעמיד ריש לקיש את הברייתא כשנימוחה שאין בה כל חשיבות, אבל ר' יוחנן שהלכה כמותו מעמידה בחתיכות קטנות, שלא כל אדם מחשיב אותן. ראה תוספות שם ד"ה ר' יוחנן וד"ה דברי. וראה למעלה הלכה כ. (81) בהלכות תרומות פרק יד הלכה יד.

כד. אַבְלָה⁸² חֲתִיכָה שֶׁל חֲטָאת שְׁנֵתְעָרְבָה בְּמֵאָה חֲתִיכוֹת שֶׁל חֲלִין, וְכֵן פְּרוּסָה שֶׁל לֶחֶם הַפְּנִים הִטְהוֹר שְׁנֵתְעָרְבָה בְּמֵאָה פְּרוּסוֹת שֶׁל חֲלִין - הָרִי אֵלוֹ לֹא יַעֲלוּ, אֲלָא יֵאָכַל הַפֶּל לַפְּהַנִּים⁸³ פְּכָל הַמְדַמְעוֹת⁸⁴.

שם. (82) זהו הנימוק למה אינה מתבטלת, מפני שאפשר להאכיל הכל לכהנים, מה שאין כן בהלכה הקודמת. (84) תערוכת של קודש וחולין.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) יבאר כל הפסולין לעבודה שמלקו, והמולק בלילה, וכל שהיה פסולו בקודש.

א. כָּל הַפְּסוּלִין² לְעִבּוּדָה שְׁמֻלְקוּ³ - מְלִיקְתָן פְּסוּלָה⁴. וְאִף עַל פִּי שְׁאוֹתוֹ הָעוֹף פְּסוּל - אִינוֹ כְּנִבְלַת הָעוֹף הִטְהוֹר לְטֵמְאָה⁵. וְכֵן אִם מְלַק בְּלִילָה, אוֹ שִׁשְׁחַט⁶ חֲלִין בְּפָנִים וְקִדְשִׁים בְּחוּץ⁷ - אִינָם כְּנִבְלָה.

(2) משנה, זבחים סח, א. (3) קרבנות העוף אינם נשחטים בסכין, אלא הכהן מולקם מן העורף בציפרנו, שנאמר (ויקרא א, טו): "ומלק את ראשו". (4) שמליקה טעונה כהן כשר, שנאמר (שם): "והקריבו הכהן וגו' ומלק". (5) האוכל נבילת עוף טהור - טמא. אבל כשמלק פסול קדשים, אע"פ שהקרבן נפסל, מועילה המליקה להוציא מטומאת נבילה. (6) עופות. (7) והוא הדין לשחט קדשים בפנים, ברייתא שם סט, א.

ב. מְלַק תּוֹרִים⁸ שְׁלֹא הִגִּיעַ זְמַנָּהּ⁹ וְכֵן יוֹנָה שֶׁעָבַר זְמַנָּהּ, וְשִׁיבַשׁ גִּפְתָּהּ¹⁰ וְשִׁנְסְמִית עֵינָהּ¹¹ וְשִׁנְקֻטְעָה רְגְלָהּ - הָרִי זֹו נִבְלָה לְכָל דְּבָר. זֶה הַפֶּלֶל: פֶּל שֶׁהָיָה פְּסוּלָה בְּקִדְשׁ¹² - פְּסוּלָה וְאִינָה נִבְלָה; לֹא הִיָּתָה פְּסוּלָה בְּקִדְשׁ - הָרִי זֹו נִבְלָה לְכָל דְּבָר.

(8) משנה, שם. (9) תורים כשרים גדולים בלבד משיזיהיבו נוצותיהם, ובני יונה באים רק כשהם קטנים, כל זמן שעוקרים נוצה גדולה ומתמלא מקומה דם (הל' איסורי מזבח פ"ב ה"ג). (10) כנפה. (11) שנחטטה העין, אבל אם איבדה ראייתה היא שלימה, כשרה להקרבה. מומים אינם פוסלים בעוף אלא נטילת אבר, ויבש אבר - דינו כניטל האבר. "תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות בעוף (פירוש, עולת בהמה צריכה להיות תמימה ובאה רק מן הזכרים, אבל לא עולת העוף), יכול יבש גפה, נקטעה רגלה ונחטטה עינה? תלמוד-לומר "מן העוף" ולא כל העוף" (ברייתא קידושין כד, ב ובכמה מקומות).

מפני שזה כדיעבד, שהרי אין תקנה אחרת לאותו קרבן (הר המוריה). אולם בגמרא שם נאמר בפירוש שמביא גם בהמה אחרת (ראה לחם-משנה). (61) קרבן אשם הוא בן שתיים. (62) שאם כיפרו יש לו תקנה ברעייה עד שיומם, ודמיו נופלים לנדבה (למעלה פרק ד הלכה יד). (63) והרי הוא ספק עולה ספק שלמים. (64) שמן ויין שמביאים עם הקרבנות. (65) שהרי אין על מי להטיל חובת הבאתם, משנה שקלים שם. (66) שאין להם פדיון. (67) גם בדין זה אנו צריכים להסברו של "הר המוריה" שהבאנו בהערה נט, שהרי פסח אחר זמנו נאכל ליום ולילה, ושלמים אחרים נאכלים לשני ימים, ואין מביאים קדשים לבית הפסול. (68) משגיחים עליו שלא יאבד. (69) שניהם באים בני שנה.

יט. נִתְעָרְבוּ קִדְשִׁים בְּקִדְשִׁים אַחַר שְׁנֵשְׁחֻטוּ⁷⁰ - יֵאָכְלוּ כְּחֵמור שְׁפֵהָן. נִתְעָרְבוּ בְּפְסוּלֵי הַמְּקִדְשִׁין⁷¹ אוֹ בְּחֲלִין שְׁנֵשְׁחֻטוּ בְּעִזָּה - תַּעֲבֹר צוּרְתָן⁷² וְיֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרָפָה.

(70) משנה זבחים עה: ותוספתא שם פרק ח, ד. (71) תוספתא שם. (72) ילינו אותן, כדי שיפסלו בלינה. שאסור לשרוף קדשים שלא נפסלו.

כ. אֵיבָרֵי חֲטָאת⁷³ שְׁנֵתְעָרְבוּ בְּאֵיבָרֵי עוֹלָה⁷⁴ - מְגִיחִין הַפֶּל עַד שִׁיפְסְדוּ וְתַעֲבֹר צוּרְתָן, וְשׁוֹרְפִין אוֹתָן⁷⁵ בְּעִזָּה בְּמִקּוֹם שְׁשׁוֹרְפִין פְּסוּלֵי הַמְּקִדְשִׁין⁷⁶.

(73) משנה שם עז. (74) שטעונים הקטרה על המזבח, אבל איברי חטאת נאכלים לכהנים ואסור להקטירם. (75) כדעת רבנן שם. ואין להם ביטול, מפני שאיברים חשובים הם ואינם בטלים בתערובת. (76) בתוך העזרה. ראה הלכות מעשה הקרבנות פרק ז הלכה ג.

כא. אֵבָר⁷⁷ שֶׁל בְּעָלִי מוּמִין שְׁנֵתְעָרַב בְּאֵיבָרֵי קִדְשִׁים, אֵפְלוּ אֵבָר בְּאֵלָף אֵיבָרִים - יֵצְאוּ הַפֶּל לְבֵית הַשְּׂרָפָה. וְאֵפְלוּ קָרְבוֹ כֵּלֵן חוּץ מֵאֶחָד מִן הַתַּעֲרָבָת - הָרִי זֶה יִשְׂרָף בְּעִזָּה בְּמִקּוֹם שְׁשׁוֹרְפִין פְּסוּלֵי הַמְּקִדְשִׁין.

(77) משנה שם עז:

כב. חֲתִיכוֹת⁷⁸ קִדְשֵׁי קִדְשִׁים שְׁנֵתְעָרְבוּ בְּחֲתִיכוֹת קִדְשִׁים קָלִים, אוֹ הִנְאָכְלִין לְיוֹם אֶחָד בְּנֵאָכְלִין לְשָׁנָיִם יָמִים - יֵאָכְלוּ כְּחֵמור שְׁפֵהָן.

(78) משנה שם עה:

כג. חֲתִיכָה⁷⁹ שֶׁל חֲטָאת טֵמְאָה שְׁנֵתְעָרְבָה בְּמֵאָה חֲתִיכוֹת שֶׁל חֲטָאת טְהוֹרָה, וְכֵן פְּרוּסָה שֶׁל לֶחֶם הַפְּנִים שְׁנֵתְעָרְבָה בְּמֵאָה פְּרוּסוֹת שֶׁל לֶחֶם הַפְּנִים הִטְהוֹר - הָרִי זֶה תַּעֲלֶה⁸⁰, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ בְּתַרְוֵמוֹת⁸¹.

(79) ברייתא יבמות פא: (80) מתבטלת, ומותר לאכול את התערובת. המדובר בחתיכות קטנות שאינן ראויות לכבד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וזהו הפירוש הפנימי במה ש"חטאת נעשית למטה, ועולת העוף למעלה", שאפילו אחרי הכפרה שכבר עשה תשובה והביא קרבן לבית-המקדש וכבר הקריבוהו על גבי המזבח, בכל זאת "נעשית למטה" והוא בבחינת 'תשובה תתאה' עד שיביא עולה כדי לרצות, ואז יתעלה למעלה. עניין זה מתבטא גם במה שכתב הרמב"ם ש"בעלי-תשובה דרכן להיות שפלים וענווים ביותר", ולכן "חטא גמור הוא לומר לבעל-תשובה זכור מעשיך הראשונים", והוא בכלל האיסור של "ולא תונו איש את אחיו".
(על-פי י"ן מלכות/ ספר עבודה סימן נג מתוך רמב"ם "פרס המלך")

12) שנפסל אחרי שהביאו לעזרה (רש"י שם. ו'תוספות ד"ה אמר, מפרשים שנפסלו אחרי שחיתה).

ג. לפיכך, המולק¹³ ונמצאת טרפה¹⁴, או שמלק בספיין, או שמלק חלין בפנים וקדשים בחוץ - הרי זו נבלה¹⁵ לכל דבר; שאין המליקה מתרת ומטהרת אלא דבר שהוא פשר למזבח.

13) משנה, שם סט, ב. 14) טריפות פוסלת את העוף למזבח (שם פ"ג ה"א). 15) משנה, שם סח, א.

ד. אבל הנרבע¹⁶, והמקצה¹⁷ והנעבד¹⁸, והאתנן¹⁹ והמחיר²⁰, והטמאים והאנדורגיניוס, שנמלקו - הרי אלו נבלה לכל דבר, ומטמאין בגדים בבית הבליעה; שאין הקדשה חלה עליהן, והרי אין פסולין בקדש.

16) שם פה, ב. 17) שהופרש להקריבו לעבודה-זרה. 18) כאליל. 19) אתנן זונה. 20) מחיר כלב, היינו שמכר כלב וקיבל במחירו בהמה כשרה. כתוב בתורה (דברים כג, יט): "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלקיך".

ה. פבר בארנו במעשה הקרבנות²¹, שחטאת העוף נעשית למטה²², ועולת העוף למעלה²³. חטאת העוף שעשאה למעלה - פסולה. בין שעשה הזיתה במעשה חטאת²⁴ בין שעשאה במעשה עולה²⁵, בין שעשאה לשם עולה בין שעשאה לשם חטאת.

21) פ"ו ה"כ, ופ"ז ה"ו. 22) מזים את דמה בחציו התחתון של המזבח. קו אדום היה חוגר את המזבח באמצעו, ונקרא "חוט הסיקרה" ומבדיל בין מקום הדמים הניתנים למעלה ומקום הניתנים למטה. 23) להיפך מקרבנות בהמה, שהחטאת מעשיה למעלה והעולה למטה. 24) הזה את הדם ומיצה את הנשאר בצוואר. 25) מיצוי בלי הזיה. או שהבדיל את הראש מן הגוף, ובחטאת נאמר בפירוש (ויקרא ט, ט): "ומלק... ולא יבדיל".

ו. וכן עולת העוף שעשאה למטה, אפלו מלק סימן אחד למטה וסימן אחד למעלה - פסולה. בין שמלקו במליקת עולה²⁶ בין שעשאה במעשה חטאת, בין שעשאה לשם חטאת בין שעשאה לשם עולה.

26) שהבדיל הראש מן הגוף.

ז. חטאת העוף שמלקה למטה²⁷ כמליקת עולה לשם חטאת, או כמעשה חטאת לשם עולה, או כמעשה עולה לשם עולה - פסולה²⁸.

27) כמצוותה. 28) שינוי השם פוסל בעוף כמו בחטאת בהמה. ראה לקמן פט"ו ה"א.

ח. וכן עולת העוף שעשאה למעלה כמעשה חטאת לשם עולה, או כמעשה חטאת לשם חטאת - פסולה²⁹. כמעשה עולה לשם חטאת - פשרה³⁰, ובלבד שלא עלתה לבעלים לשם חובה³¹.

29) אע"פ שעשאה במקומה, כיוון ששינה מעשיה - פסולה. 30) כעולת בהמה שעשאה שלא לשמה. 31) חייבים להביא עולה אחרת.

ט. כל אלו העופות שנפסלו מפני מקום עשייתן או מפני שנוי מעשיהן או שנוי שמם - אינן כנבלת העוף³² לטמאה. וכן חטאת העוף או עולת העוף שנתפגלה³³ או נטמאה או נעשית נותר - אינה מטמאה³⁴ בבית הבליעה³⁵ כנבלת העוף. שכל אלו פסולין בקדש.

32) משנה, זבחים טו, ב. 33) דיני פיגול מבוארים לקמן פרק יג. 34) ברייתא, שם סט, א. 35) נבלת עוף טהור אינה מטמאה בנגיעה אלא כשאוכלים אותה ובשעה שהיא נוגעת בבית הבליעה.

י. חטאת העוף הבאה על הספק - נעשית כמצותה, ואינה נאכלת³⁶, אלא תשרף ככל פסולי המקדשין. וכיצד תבוא על הספק? כגון שהיתה האשה ספק זבה או ספק יולדת³⁷ וכל פיוצא בזה. ואין לנו חטאת בהמה על ספק; שאם נסתפק לו אם חטא אם לא חטא - יביא אשם תלוי, כמו שיתבאר בהלכות שגגות³⁸.

36) נזיר כט, א. 37) שאינן נטהרות לגמרי עד שמביאות

~ נקודות משיחות קודש ~

"... שחטאת העוף נעשית למטה, ועולת העוף למעלה. חטאת העוף שעשאה למעלה - פסולה... וכן עולת העוף שעשאה למטה... פסולה".

ומשמעו בעבודת האדם, ידוע החילוק שבין חטאת לעולה, שחטאת באה לכפר, ועולה היא דורון, על-דרך "פרקליט שנכנס, ריצה פרקליט נכנס דורון אחריו, כאדם שסרח במלך וריצהו על-ידי פרקליטין, וכשבא להקביל פניו מביא דורון בידו".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. וכיצד דיניהן? אם נתערכה חטאת בחובה זו הסתומה - אין פשר אלא מגנן חטאות שפחובה בלבד⁸; אבל מגנן העולות שפחובה עם החטאת שנתערכה בהן - פסולין⁹, שהרי נתערכה חטאת בעולות.

(7) כגון קן של זב, זבה, יולדת ענייה או של חוטא עני שנכנס למקדש או אכל קודש בטומאה, או שעבר על שבועה, שמביא קן במקום כבשה. (8) לדוגמא: אם הביא שני קינים שהם ארבעה עופות יכול להקריב מהם שתי חטאות, שהרי רשאי הוא להקריב למטה שתי חטאות מתוך שני הקינים איזה מהם שירצה ואין כאן כל חשש של תערובת עולה, אבל שלוש חטאות אסור לו להקריב, כי שמא כל שלוש העופות שהקריב הם מן קיני החובה ואין בהם רק שתי חטאות. (9) אחרי שהקריב שתי חטאות נשארו בתערובת שתי עולות וחטאת אחת וכל עוף הוא ספק חטאת שנתערכה, ספק עולה. והוא הדין אם נתערכה עולה בשני קיני חובה, מקריב שתי עולות, ושלושת עופות שנשארו - פסולים.

ג. לפיכך, אם היתה החובה שתיים בחטאת¹⁰ - חצי החובה פשר¹¹, וחצייה פסול. ויראה לי, שהוא עושה בלן למטן, כמעשה חטאת.

(10) לשון המשנה שם. ופירושם הראב"ד והרא"ש, שמספר העופות שבקיני החובה היה פי שניים ממספר החטאות שנתערכו, כגון שנתערכו שתי חטאות בשני קינים סתומים. והמדובר כשהקריב הכהן חציים למעלה וחציים למטה בהתאם לסיימה של המשנה הקודמת. ודינם: חצי כשר וחצי פסול, פירוש שלושה עופות כשרים ושלושה פסולים, כי אנו חוששים שמא הקריב למעלה שתי החטאות שנתערכו ועוף אחד מהסתומות ונפסלו שתי החטאות ורק העוף השלישי הוא עולה וכשר, ולמטה הוקרבו שתי חטאות מקיני חובה ועולה השנייה ואם כן השתיים כשרות והעולה פסולה. (11) כשנתעבר מספר זוגי של חטאות ועשה חצי התערובת למעלה וחצי למטה כשר חצי התערובת, אבל אם נתערב מספר בלתי זוגי, כגון חטאת אחת, אין אפשרות מציאותית לחלק את כל התערובת לחצאים, אלא את מניין החובה, ולפיכך דייק רבינו וכתב: "חצי החובה כשר" שזה שייך בכל תערובת שהיא.

ד. וכן אם נתערכה עולה בחובה זו הסתומה - אין פשר אלא מגנן עולות שפחובה; אבל מגנן החטאות שפחובה עם העולה שנתערכה בהן - פסולין, שהרי נתערכה עולה בחטאת. בין שהיתה החובה הסתומה מרבה על העולות שנתערכ בה, בין שהיו העולות מרבין על החובה הסתומה, בין שהיו שתייהן שוות - אין פשר אלא מגנן עולות שפחובה. לפיכך, אם היתה החובה שתיים בעולות - חצי החובה פשר, וחצייה פסול. ויראה לי, שהוא עושה בלן למעלה, כמעשה עולה.

קרבנותיהן, לפיכך התיירו להן להביא קרבנות מספק, אבל חוטא שהוא חייב להביא חטאת העוף, אינו מביא על ספק חטא (הל' שגגות פי"א ה"ב). (38) פ"ח ה"א.

יא. חטאת העוף³⁹ הבאה על הספק ונדע לה שהיא חייבת בה ודאי: אם עד שלא נמלקה נודע לה - תעשה ודאית ותאכל⁴⁰; ואם אחר שנמלקה נודע לה - הרי זה גומר הזית דמה ותמצית⁴¹ ותשרף⁴², פדי שלא יאמרו: חטאת העוף הבאה על הספק תאכל, שהרי בתחלה על ספק באה⁴³.

(39) משנה, כריתות כב, ב. וגמרא שם כו, ב. (40) משנה, שם. (41) מייצוי מותר הדם שבצוואר. (42) שם כו, ב. מחלוקת רב ורבי יוחנן, ופסק כרבי יוחנן. (43) וקל לטעות.

יב. נודע לה שאינה חייבת בה מאחר שנמלקה - הרי זו תקבר⁴⁴.

(44) משנה, שם כה, א. ובגמרא שם כו, ב - מפרשים שמן התורה מותרת בהנאה, שהרי חולין הוא, מאחר שלא הוזה הדם ולא כיפרה ספיקה, ורבנן אסרוה. ראה למעלה פ"ד ה"כ ברין אשם תלוי.

~ יום שלישי כ"ה תשרי ~

פרק שמיני

(1) יבאר חטאת העוף שנתערכה בעולת העוף מפורשות או סתומות.

א. חטאת העוף² שנתערכה בעולת העוף³, או עולת העוף שנתערכה בחטאת העוף, אפלו אחת ברבוא - בלן גמותו⁴. במה דברים אמורים? כשהיו מפרשות בשעת לקיחת הבעלים זו חטאת וזו עולה; אבל אם הביא עופות לחובתו, מהן חטאת ומהן עולה, ולא פירש אלא בלן סתומות, ונתערכה חטאת או עולה בחובה⁵ זו הסתומה - יש להן דינים אחרים⁶.

(2) נקדים פירושם של מונחים אחדים הנזכרים כמה פעמים בשלושת הפרקים הבאים: (א) "קן" - משמעותו שתי תורים או שני בני יונה שהופרשו להקריבים על המזבח. (ב) "חובה" או "קן חובה" - קן, אחד חטאת ואחד עולה שאדם מחוייב להביא. (ג) "קן סתומה" - קן חובה, שבשעת לקיחתו, לא קבעו הבעלים איזה עוף לחטאת ואיזה לעולה. (ד) "קן נדבה" - אדם שהתנדב להקריב "קן" מביא שני עופות כאמור, ושניהם עולות. (ה) "פרידה" - עוף אחד. (3) אפילו אחת בריבוא. (4) מפני שחטאת נעשית בחציו התחתון של המזבח ועולה בעליון, ואם שינה פסול. (5) קן שלם, היינו זוג, אחד לחטאת ואחד לעולה. (6) מפני שהרשות ביד הבעלים להקריב איזה מהם שירצה לחטאת או לעולה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. חֹבֶה סְתוּמָה וְחֹבֶה אֲחֵרֶת סְתוּמָה שֶׁנִּתְעַרְבוּ, בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁתִּיחָן מִשֵּׁם אֶחָד, כְּגוֹן קִנְיָ זָבִים עִם קִנְיָ זָבִים, אוּ מִשְׁנֵי שְׁמוֹת, כְּגוֹן קִנְיָ זָבִים עִם קִנְיָ יוֹלָדוֹת, בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁתִּיחָם לְאֶדָם אֶחָד בֵּין שֶׁהָיוּ לְשֵׁנִים: אִם הָיוּ שְׁתִּיחָן שְׁוֹת¹² - מְחַצֵּה כֶּשֶׁר וּמְחַצֵּה פְּסוּל¹³. בֵּין שֶׁעָשָׂה הַכֹּל לְמַעֲלָה אוּ הַכֹּל לְמַטָּה, אוּ עָשָׂה חֲצִיָן לְמַעֲלָה וְחֲצִיָן לְמַטָּה - לְעוֹלָם מְחַצֵּה כֶּשֶׁר וּמְחַצֵּה פְּסוּל. מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל חֲצִיָן עוֹלָה וְחֲצִיָן חֲטָאֹת, וְהַחֲטָאֹת לְמַטָּה וְהַעוֹלָה לְמַעֲלָה. אִם עָשָׂה הַכֹּל לְמַעֲלָה - חֲצִיָן כֶּשֶׁר וְהָיוּ עוֹלוֹת, וְאִם עָשָׂה כֹּל לְמַטָּה - חֲצִיָן כֶּשֶׁר וְהָיוּ חֲטָאֹת. עָשָׂה חֲצִיָן לְמַטָּה וְחֲצִיָן לְמַעֲלָה - חֲצִי הַחֲצִי שֶׁנַּעֲשָׂה לְמַעֲלָה כֶּשֶׁר מִפְּנֵי הַתְּעַרְבֻת¹⁴ וְהָיוּ עוֹלוֹת, וְחֲצִי הַחֲצִי שֶׁל מַטָּה כֶּשֶׁר וְהָיוּ חֲטָאֹת.

16) כלומר, כולן. (17) מפני שמין אחד - החטאות או העולות - נעשה כולו כמצוותו.
י. היו לפניו שלשה צבורי עופות, אֶחָד חֲטָאֹת וְאֶחָד עוֹלוֹת וְהָאֶחָד סְתוּם, חֲצִיָּו עוֹלוֹת וְחֲצִיָּו חֲטָאֹת וְלֹא פָּרַשׁ: אִם עָשָׂה כֹּל לְמַעֲלָה אוּ לְמַטָּה - מְחַצֵּה כֶּשֶׁר¹⁸ וּמְחַצֵּה פְּסוּל.

18) שהרי מחצית העופות נעשו במקומם.

יא. עָשָׂה חֲצִיָן לְמַעֲלָה וְחֲצִיָן לְמַטָּה¹⁹ - אִין הַכֶּשֶׁר אֶלָּא הַסְּתוּם בְּכַד²⁰ שֶׁעָשָׂה חֲצִיָּו לְמַעֲלָה וְחֲצִיָּו לְמַטָּה. וְהוּא מִתְחַלֵּק בֵּין הַבְּעֵלִים²¹ וְעוֹלָה לְשִׁנְיָה²², שֶׁהָרִי הִכְהֵן אִינוּ יוֹדֵעַ לֹאִי זֶה מִהֵן פָּרַשׁ וְלֹאִי זֶה מִהֵן הִיָּה הַסְּתוּם. וְשִׁנְיָ הַצְּבוּרִין הַמְּפָרְשִׁין פְּסוּלִין; שֶׁהָרִי לֹא יָדַע אִי זֶה עָשָׂה לְמַעֲלָה וְאִי זֶה עָשָׂה לְמַטָּה, וְשָׂמָּה הַעוֹלָה נַעֲשִׂית לְמַטָּה וְהַחֲטָאֹת לְמַעֲלָה.

19) פירוש, הקריב ציבור אחד למעלה וציבור אחד למטה והציבור השלישי הסתום עשה חציו למעלה וחציו למטה.
20) שהרי חציו נעשה למעלה וחציו למטה כהלכתו, אבל המפורשים כולם פסולים, שמא עשה החטאות למעלה והעולות למטה. (21) המדובר, כשהקנים היו של שני בני אדם שהביאו סתומות והכהן הפריש חלק מהן.
22) מחציתו לזה ומחציתו לזה וישלימו את השאר.

פֶּרֶק הַשִּׁיעִי

1) יבאר קן סתומה שפרח ממנה גוזל לבין העופות או לבין הקרבנות.

א. קן סְתוּמָה? שֶׁפָּרַח מִמֶּנָּה גּוֹזֵל לְאֹוִיר, אוּ שֶׁפָּרַח לְבֵין הָעוֹפוֹת שֶׁיִּמְרוֹתוֹ כְּלָן³, אוּ שֶׁמָּת גּוֹזֵל אֶחָד - יִקַּח זוּג לְשִׁנְיָ⁴.

2) משנה קנים פרק ב, א. ראה ההגדרות בתחילת הפרק הקודם. (3) שדינם כך, כדוגמאות המובאות למעלה בפרק ת. (4) נקט "סתומה" לרבותא, שאפילו בקן סתומה, שקיים קשר בין שני הגוזלות, וכל אחד מהן היה ראוי בין לחטאת ובין לעולה, אין אנו אומרים שהנשאר הוא חציו חטאת וחציו עולה (אם לא פרח, והבעלים או הכהן קובעים איזה חטאת ואיזה עולה, עובר חלק החטאת מזה לזה, וכן חלק העולה) ואין לו תקנה, מכל-שכן בקן מפורשת, שפסק הקשר בין שני הגוזלות, דבוראי שיכול ליקח זוג לנשאר (תפארת ישראל יכין ג).

ב. פָּרַח⁵ לְבֵין הַקְּרָבוֹת⁶ - פְּסוּל וּפּוֹסֵל אֶחָד כְּנִגְדוֹ⁷; שֶׁהַגּוֹזֵל⁸ הַפּוֹרַח מִקֵּן סְתוּמָה לְבֵין הַקְּרָבוֹת - פְּסוּל וּפּוֹסֵל אֶחָד כְּנִגְדוֹ. כִּיצַד? פָּרַח גּוֹזֵל מִן הַסְּתוּם לְעֶשְׂרָה עוֹפוֹת סְתוּמוֹת: אִם עָשָׂה חֲמִשָּׁה לְמַטָּה וְשִׁשָּׁה לְמַעֲלָה - הָרִי חֲמִשׁ עוֹלוֹת כֶּשֶׁרוֹת⁹ מִהַשִּׁשָּׁה שֶׁל מַעֲלָה¹⁰, וְאַרְבַּע חֲטָאֹת כֶּשֶׁרוֹת מִהַחֲמִשָּׁה עוֹפוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לְמַטָּה; שְׁאֵנִי אוֹמֵר: שְׂמָה הַגּוֹזֵל

12) מספר הקנים של האחת כמספר הקנים של השנייה.
13) במשנה שם: אחת לזו ואחת לזו, שתיים לזו, ושתיים לזו, שלוש לזו ושלוש לזו - מחצה כשר ומחצה פסול. ורבינו ממשיך ומבאר כאן טעמו של דין זה. (14) פירוש, מפני שמעורבים קרבנותיהם של שני בני אדם. ויש לחשוש, שמא הקריבו למעלה כל העופות של רחל ונפסלו חציים, היינו החטאות ולמטה היו כולם של לאה ונפסלו העולות.

ו. הָיוּ שְׁתֵּי הַחֹבֹבוֹת הַסְּתוּמוֹת שֶׁנִּתְעַרְבוּ זו גְּדוּלָה מִזוּ, כְּגוֹן שֶׁהִיָּתָה אֶחַת אַרְבַּע עוֹפוֹת וְהַשִּׁנְיָה שֵׁשׁ: אִם עָשָׂה הַכֹּל לְמַעֲלָה אוּ עָשָׂה הַכֹּל לְמַטָּה - מְחַצֵּה פְּסוּל וּמְחַצֵּה כֶּשֶׁר, וּמִטַּעַם שֶׁבִּאֲרָנוּ. עָשָׂה חֲצִיָן לְמַטָּה וְחֲצִיָן לְמַעֲלָה: אִם אֶחָד שֶׁשָּׂאֵל עָשָׂה כֵּן - הַמוּעַט כֶּשֶׁר, וְאִם מִדַּעְתּוֹ עָשָׂה - הַמְּרַבָּה כֶּשֶׁר.

ז. זֶה הַכֹּלֵל: כֹּל שֶׁעָשָׂה הַכְּהֵן מִדַּעְתּוֹ חֲצִיָן לְמַעֲלָה וְחֲצִיָן לְמַטָּה, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יְהִיָּה מִשָּׁל אֶחָד לְמַעֲלָה וְלְמַטָּה - הָרִי זֶה הַמְּרַבָּה כֶּשֶׁר; הוֹאִיל וְדָבָר יָדוּעַ שֶׁמִּקְצַת קְרָבְנוֹתָיו לְמַעֲלָה וּמִקְצַתָּם לְמַטָּה, יְהִיָּה כֹּל קְרָבְנוֹתָיו¹⁵ כֶּשֶׁרִים.

15) כלומר, מניין של כל קרבנותיו.

ח. שְׁנַיִם שֶׁלְקָחוּ קִנְיָהן בְּעֶרְבוּ, אוּ שֶׁנִּתְּנוּ דְּמֵי קִנְיָהן לְכַהֵן - לְאִיָּה שִׁירְצָה הַכְּהֵן יִקְרִיב חֲטָאֹת, וְלְאִיָּה שִׁירְצָה יִקְרִיב עוֹלָה; שְׂאִין הַקִּנְיָן מִתְּפָרְשִׁין אֶלָּא בְּלִקְיַחַת הַבְּעֵלִים אוּ בַעֲשִׂית הַכְּהֵן, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

ט. הָיוּ לְפָנָי הַכְּהֵן חֲטָאֹת וְעוֹלוֹת, עָשָׂה שְׁתִּיחָן¹⁶ לְמַעֲלָה אוּ שְׁתִּיחָן לְמַטָּה - מְחַצֵּה כֶּשֶׁר¹⁷ וּמְחַצֵּה פְּסוּל. עָשָׂה חֲצִיָן לְמַעֲלָה וְחֲצִיָן לְמַטָּה, וְלֹא יָדַע אִם הַחֲטָאֹת הֵם שֶׁעָשָׂה לְמַטָּה אוּ הַעוֹלוֹת - הָרִי הַכֹּל פְּסוּל; שְׂאֵנִי אוֹמֵר: הַעוֹלוֹת הֵם שֶׁעָשָׂה לְמַטָּה וְהַחֲטָאֹת לְמַעֲלָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17) פירוש, אחר שחזר אחד מהתעורבות, והשלים את הקנים הראשונות, חזר אחד מן הראשונות ופרח לשניות. 18) פרח אחד מראשונות לשניות ובחזרה כמה וכמה פעמים. 19) אינו מפסיד יותר משנים כאן ושנים כאן, שהרי אפילו אם נתערבו כולם, מחצה כשר ומחצה פסול, כמו שמסיים רבינו כאן. 20) למעלה פרק ח הלכה ה.

ה. צבור אָחַד²¹ יֵשׁ בוֹ שְׁנֵי עוֹפוֹת, וּבְשָׁנֵי אַרְבָּעָה, וּבְשָׁלִישֵׁי שָׁשָׁה, וּבְרַבֵּיעֵי שְׁמוֹנֶה, וּבְחֲמִישֵׁי עֶשְׂרֵה, וּבְשִׁשֵׁי שָׁנַיִם עֶשְׂרִי, וּבְשִׁבְעֵי אַרְבָּעָה עֶשְׂרִי, וּפְרַח גּוֹזֵל מִן הָרִאשׁוֹנָה לְשֵׁנִיָּה, וְאֶחָד מִן הַשְּׁנִיָּה לְשָׁלִישִׁית, וּמְשָׁלִישִׁית לְרַבֵּיעִית, וּמְרַבֵּיעִית לְחֲמִישִׁית, וּמְחֲמִישִׁית לְשִׁשִׁית, וּמְשִׁשִׁית לְשִׁבְעִית, וְחִזֵּר אֶחָד וּפְרַח מִצְבּוֹר לְצְבּוֹר עַד שֶׁחִזֵּר לְרִאשׁוֹנָה שֶׁפְּרַח מִמֶּנָּה רִאשׁוֹנָה - פּוֹסֵל אֶחָד בְּהִלְכָתוֹ וְאֶחָד בְּחִזְרָתוֹ²². הָרִאשׁוֹנָה וְהַשְּׁנִיָּה אֵין לָהֶם פְּלוּם²³, וְהַשְּׁלִישִׁית יֵשׁ לָהּ שְׁנֵי עוֹפוֹת, וְהַרְבִּיעִית יֵשׁ לָהּ אַרְבָּעָה, וְהַחֲמִישִׁית יֵשׁ לָהּ שָׁשָׁה, וְהַשִּׁשִׁית יֵשׁ לָהּ שְׁמוֹנֶה, וְהַשְּׁבִיעִית יֵשׁ לָהּ שָׁנַיִם עֶשְׂרִי²⁴. חִזֵּר אֶחָד וּפְרַח פְּעַם שְׁנִיָּה²⁵ מִזּוֹ לְזוֹ, וְחִזֵּר אֶחָד וּפְרַח מִן הָאֲחֵרוֹנָה לְשֶׁלְמַעְלָה מִמֶּנָּה עַד שֶׁחִזֵּר לְרִאשׁוֹנָה - פּוֹסֵל אֶחָד בְּהִלְכָתוֹ וְאֶחָד בְּחִזְרָתוֹ. הַשְּׁלִישִׁית וְהַרְבִּיעִית אֵין לָהֶם פְּלוּם²⁶, וְהַחֲמִישִׁית יֵשׁ לָהּ שְׁנֵי עוֹפוֹת בְּשָׁרִים, וְהַשִּׁשִׁית יֵשׁ לָהּ אַרְבָּעָה, וְהַשְּׁבִיעִית יֵשׁ לָהּ עֶשְׂרֵה²⁷. פְּרַח פְּעַם שְׁלִישִׁית²⁸ גּוֹזֵל מִזּוֹ לְזוֹ, וְחִזֵּר פְּעַם רַבִּיעִית²⁹ מִזּוֹ לְזוֹ - פּוֹסֵל אֶחָד בְּהִלְכָתוֹ וְאֶחָד בְּחִזְרָתוֹ, וְהַחֲמִישִׁית וְהַשִּׁשִׁית נִפְסְלוּ בְּלָן, וְהַשְּׁבִיעִית נִשְׁאַרוּ לָהּ שְׁמוֹנֶה עוֹפוֹת בְּשָׁרִין. כְּשִׁיעֵשָׂה אַרְבָּעָה עֶשְׂרִי שָׁבַע לְמַעְלָה וְשָׁבַע לְמַטָּה - הָיָו שְׁמוֹנֶה מִהֵן בְּשָׁרִין, וְהַשִּׁשִׁית פְּסוּלִין³⁰ מִפְּנֵי תַעֲרֵבַת גּוֹזְלוֹת אֵלוֹ שֶׁפְּרַחוּ בְּהִלְכָהּ וּבְחִזְרָהּ.

21) משנה שם ג. 22) כלמעלה בהלכה ג. נמצא, שכל פריחה מפסידה קן שלם, הן בהליכה והן בחזרה. 23) הראשונה נפסלת כשפרח ממנה בפעם הראשונה, כמו שביארנו למעלה, והשניה כשפרח ממנה עוף אחד לשלישית חוששים, שמה זה שפרח משלה הוא ונשארו אצלה רק שלשה עופות משלה, ולפיכך אפשר להקריב רק אחד חטאת ואחד עולה, שאם תקריב שתי חטאות יוקבע העוף שפרח לשלישית לעולה ושמה יקריבוהו שם חטאת, ותהיינה שלוש חטאות מעופותיה של בעלת שתיים, ומתוך כך יצא שאסור יהיה להקריב מהשלישית אף חטאת אחת רק עולות ויהיה הפסד יותר גדול, וכאשר חזר ופרח אחד מהשניה לראשונה חוששים שמה משלה פרח ונשארו רק שנים, ואם תקריב אפילו חטאת אחת בלבד שמה הקריבו לחטאות שני העופות שלה שפרחו, ואם כן יקריבו שלש חטאות משלה במקום שתיים שהיא חייבת, וכן הדבר אם תוקרב עולה. ולפי אותו החשבון, יוצאים כל הדינים שבהלכה זו (המפרש על המשנה שם מתפלא, אם השניה אין לה כלום, למה

הַפּוֹרֵחַ הוּא אֶחָד מִחֲמִשָּׁה שֶׁל מִטָּה¹¹. וְכֵן אִם עֲשָׂה מֵהֶם שָׁשָׁה לְמַטָּה וְחֲמִשָּׁה לְמַעְלָה - נִמְצָא הַכָּשֵׁר חֲמֵשׁ חֲטָאוֹת וְאַרְבַּע עוֹלוֹת; שְׁאֵנִי אֹמֵר: שְׁמָא הַגּוֹזֵל מִחֲמִשָּׁה שֶׁל מַעְלָה. נִמְצָא הַכָּשֵׁר מִהַעֲשָׂרָה תְּשַׁעָּה. הָרִי פֶּסֶל אֶחָד¹².

5) שם. 6) קנים סתומות של בעלים אחרים, שעומדות להקרב. 7) שני גוזלות שבתערוכת פסולים. 8) לשון המשנה. הסגנון מורה על נתינת טעם לדין האמור, אולם למעשה אין כאן כל נימוק אלא חזרה מילולית על הדין (ראה תפארת ישראל שמרגיש בזה). 9) שהרי נעשו למעלה כמצוותם. 10) בין אם זה שפרח הוא בין אלה שקרבו למעלה ובין אם כל הששה הם של בעלת התערוכת, יש כאן חמש עולות כשורות. 11) והוקרבו רק ארבע חטאות משל בעלת התערוכת, הרי תשעה גוזלות כשרים ושנים פסולים. 12) "והפורח בעצמו גם כן פסול". לשון רבינו בפירושו למשנה. ראה תפארת ישראל על המשנה שם יכין ובוזעו ב, וברטנורא ד"ה פרח, שהסבירו שבתערוכת נפסל אחד - הפורה או אחר במקומו, והשני חבירו של הפורה, שהרי אי אפשר להקריבו לא לחטאת ולא לעולה, שמה הוקרב הפורה לאותו קרבן. ולפירושם מקריבים עשרה, אולם רבינו כאן מפרש שהקריבו כולם, ושנים מהם פסולים. ולא פירש דינו של הגוזל הנשאר.

ג. אַרְבָּעָה עוֹפוֹת סְתוּמוֹת וְאַרְבָּעָה עוֹפוֹת שְׁנִיּוֹת סְתוּמוֹת, פְּרַח אֶחָד מִן הָרִאשׁוֹנוֹת לְשֵׁנִיּוֹת - פֶּסֶל אֶחָד מִן הַשְּׁנִיּוֹת¹³. אַחַר שֶׁנִּתְעַרְבוּ חִזֵּר אֶחָד¹⁴ מִן הַשְּׁנִיּוֹת וּפְרַח לְרִאשׁוֹנוֹת - פֶּסֶל אֶחָד מִן הָרִאשׁוֹנוֹת¹⁵. וְנִמְצָא הַכָּשֵׁר מִן הָרִאשׁוֹנוֹת שְׁתֵּים בְּלִבָּד¹⁶.

13) כל בבא זו, לא בשביל עצמה נאמרה, שהרי דינה כתוב כבר בסיפא של ההלכה הקודמת, אלא היא כעין הקדמה לדין השני. 14) כל מקום שנאמר בדינים אלה "חזר", אין הכוונה שחזר אותו עוף שפרח, שהרי במקרה זה אין כל בעיה והכל כמו שהיה לפני שפרח. אלא מתכוון לומר, שפרח אחד מן התערוכת אל הקנים הראשונות, ואפשר שחזר אותו גוזל עצמו או אחר במקומו (רבינו בפירושו למשנה כאן). 15) ומוכן שגם החזר פסול כמו בפריחה הראשונה. במשנה שם אמרו: פרח מזו לזו, פוסל אחד בהליכתו. חזר, פוסל אחד בחזירתו. ובשני המקרים, גם הפורח עצמו או אחר במקומו - נפסל. 16) וכן מן השניות, יכול להקריב אחד לחטאת ואחד לעולה בלבד, שאם יקריב שתי חטאות יש לחשוש שמה אותו שחזר לראשונות היה משל השניות, ויקריבו אותו שם לחטאת, וביחד תהיינה שלוש חטאות משתי הקנים, והרי לא היו בשניות יותר משתי חטאות.

ד. חִזֵּר¹⁷ אֶחָד וּפְרַח מִן הָרִאשׁוֹנוֹת לְשֵׁנִיּוֹת, אֶפְלוּ פֶּל הַיּוֹם¹⁸ - אֵינוֹ מוֹסִיף לְהַפְסִיד¹⁹ יֵתֵר עַל זֶה; שְׁאֶפְלוּ הֵן מְעַרְבוֹת בְּלָן זֶה בְּזֶה - מִחֲצָה כָּשֵׁר וּמִחֲצָה פְּסוּל, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ²⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חָזַר אַחַר שְׁנַתְעַרְבוּ וּפְרַח אֶחָד מִפָּאן וְאֶחָד מִפָּאן לְאִמְצַע³⁸ - הַשָּׁנִים הָאִמְצָעִים יְמוֹתוֹ, שְׁהָרֵי הֵן חֲטָאֵת וְעוֹלָה מְעַרְבָּן; וְהַצְדִּיךְ - אֵלּוּ³⁹ יִקְרְבוּ חֲטָאֵת וְאֵלּוּ יִקְרְבוּ עוֹלָה פְּשִׁיאוֹ⁴⁰. פְּרַח מִן הָאִמְצָעִית⁴¹ לְצְדִיךְ⁴² - פֶּלֶן יְמוֹתוֹ, שְׁמָא עוֹלָה נִתְעַרְבָה בְּחֲטָאוֹת וְחֲטָאֵת בְּעוֹלוֹת.

(37) משנה שם ה. (38) ואינו יודע אם חזרו אותם שפרחו לשם, או אלה שהיו שם בתחילה. (39) ההלכה מתחילה אמנם בלשון יחיד: "חטאת", אבל גם כשהיו הרבה חטאות הדין כך. (40) בצדדים אין חשש תערובת של חטאת ועולה, שאפילו אם המפורשת פרחה ונשארה הסתומה, אפשר להקריבה בין חטאת ובין עולה. (41) אחר שפרחו לתוכה, אחד מכאן ואחד מכאן. (42) אחד לצד זה ואחד לצד זה. במשנה שלפנינו הגירסא: "חזרו או שפרחו מן האמצע לצדדין", אולם רבינו גורס: "חזרו ופרחו".

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) יבאר האשה שאמרה הרי עולה קן כשאלד זכר וילדה זכר, ודין פירשה לכהן ואמרה אלו לנדרי ואלו לחובתי.

א. הָאִשָּׁה² שְׁאָמְרָה: הֲרֵי עָלִי קֵן כִּשְׂאֵלֵד זָכָר, יִלְדָה זָכָר - מְבִיאָה אֲרֻבָּעָה עוֹפוֹת: שְׁנַיִם לְנִדְרָהּ, וְהֵן עוֹלָה כְּמוֹ שְׁבָאֲרֹנָה³, וְשְׁנַיִם לְחוֹבָתָהּ מִשּׁוּם לְדָהּ⁴, וְהֵן אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חֲטָאֵת. נִמְצָאֵת לְמַד, שֶׁהִפְתִּיחַ צְרִיף לְעֵשׂוֹת שְׁלֹשׁ פְּרִידִין⁵ לְמַעְלָה⁶ וּפְרִידָה אֶחָת לְמַטָּה⁷. טַעֲמָה⁸ וְעֵשָׂה שְׁתַּיִם לְמַעְלָה וּשְׁתַּיִם לְמַטָּה וְלֹא נִמְלָךְ⁹ - צְרִיכָה לְהִבְיֵא עוֹד פְּרִידָה אֶחָת¹⁰ וְיִקְרִיבָנָה לְמַעְלָה. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? כִּשְׁהִבִיאָה הָאֲרֻבָּעָה מִמִּין אֶחָד, כִּגוֹן שֶׁהָיוּ פֶּלֶן תּוֹרִין אוֹ בְּגִי יוֹנָה¹¹; אֲבָל אִם הָיוּ שְׁתֵּי תּוֹרִין עִם שְׁנֵי בְּגֵי יוֹנָה, וְעֵשָׂה שְׁנַיִם לְמַעְלָה וּשְׁנַיִם לְמַטָּה¹² - צְרִיכָה לְהִבְיֵא עוֹד תּוֹר וּבֶן יוֹנָה וְיַעֲשֶׂה שְׁתֵּיהֶן לְמַעְלָה כְּדִי לְצַאֵת יָדֵי חוֹבָתָהּ; שְׁאִם עָשָׂה בְּתַחֲלָה שְׁתֵּי הַתּוֹרִין לְמַטָּה¹³ - צְרִיכָה תּוֹר לְמַעְלָה לְהַשְׁלִים חוֹבָתָהּ¹⁴, וְאִם עָשָׂה שְׁנֵי בְּגֵי הַיּוֹנָה לְמַטָּה - צְרִיכָה בֶּן יוֹנָה לְמַעְלָה¹⁵ לְהַשְׁלִים חוֹבָתָהּ. שְׁאִין אָדָם מְבִיא חוֹבָתוֹ גּוֹזֵל אֶחָד תּוֹר וְאֶחָד¹⁶ בֶּן יוֹנָה, אֲלֵא אוֹ שְׁנֵיהֶן תּוֹרִין אוֹ שְׁנֵיהֶן בְּגֵי יוֹנָה¹⁷.

(2) קנים פ"ג מ"ו. רבינו מבאר כאן הדינים בהתאם לפירושו למשנה זו. אולם לרש"י (זבחים ז:): שיטה אחרת בזה. (3) לא מצאתי בשום מקום ב'משנה תורה' במפורש שקיני נדר ונדבה הם כולם עולות. אמנם כתב כן בפירושו על בהקדמתו לסדר קדשים ובכמה מקומות בפירושו על המשנה, אבל כשרבינו אומר סתם: "כמו שביארנו" מתכוון הוא לספרו הגדול, ולפיכך יש להניח שכוונתו למה שכתב למעלה בפ"א הי"א, שאין עוף בא שלמים (כולל תודה), וחטאת ואשם אינם באים אלא על חטא, יוצא מזה שכולן עולות. (4) מדובר ביולדת עניה, אבל עשירה מביאה כבש

מקריבה השלישית רק שנים, הרי אין כל חשש ששני עופות משלה יוקרבו לחטאות או לעולות, מכיון שזה שפרח לשניה לא יוקרב כלל. ועוד הקשה: אם הראשונה אין לה כלום, למה השניה אין לה כלום? הרי העוף שפרח ממנה לראשונה לא יוקרב. ותיריך בדוחק, שמפני שנקבע הכלל שפוסל בחזירתו, גזרו גם במקום שאין שם החששות שנאמרו. וראה רבינו בפירושו למשנה זו. ולא ירדתי לסוף דעתו. (24) השביעית מפסידה פחות מאלו שלפניה, מפני שממנה פרח עוף אחד בלבד - לששית, ואילו מהאחרות פרחו שנים, אחד לאלו שלאחריה ואחד שלפניה. (25) פירושו, פרח אחד מן השלישית, שאם פרח אחד מהראשונה או השניה שאין להם כלום, הרי הוא עומד למיתה ונפסלו כולם מפני תערובת של חטאות המתות (תפארת ישראל. וראה פירושו הרא"ש בסוף פרק ב מקינים, בענין אם דין חטאות המתות נוהג בעוף). (26) כל אחת מפסידה ארבעה עופות, כמו בפריחה וחזרה הראשונה וכפי אותו החשבון. (27) מפסידה רק שניים, כפי שביארנו בדין פריחה ראשונה. (28) החשבונות והדינים שלמעלה, מסבירים גם בבא זו. (29) כלומר, החזרה השלישית. רבינו שינה כאן את סדר מנין הפריחות, וקבע חזרה מספר בפני עצמו, שלא כדרך המניינים הקודמים. (30) שמא יש בתערובת שלשה עופות מקנים אחרות, ואפשר שכולם למעלה או כולם למטה, ולפיכך אנו פוסלים שלושה מכאן ושלושה מכאן, ונשארו ארבע חטאות וארבע עולות כשרות שעלו לבעליהן לשם חובה.

ו. קֵן סְתוּמָה³¹ וְקֵן מְפֹרֶשֶׁת, פְּרַח מִן הַסְּתוּמָה לְמְפֹרֶשֶׁת - יִקַּח זוּג לְשְׁנֵי³². חֲזֵר³³ או שְׁפָרַח³⁴ אֶחָד מִן הַמְּפֹרֶשֶׁת לְסְתוּמָה, וְלֹא יָדַע זֶה שְׁפָרַח אִם הָיָה עוֹלָה או חֲטָאֵת - יְמוֹתוֹ כֹּל הָעוֹפוֹת שֶׁבְּסְתוּמָה; וְשָׂאֵם נִתְעַרְבָה בֵּהֶן עוֹלָה - כֹּל הַחֲטָאוֹת שֶׁבָּהּ פְּסוּלוֹת³⁵, וְאִם חֲטָאֵת נִתְעַרְבָה - כֹּל הָעוֹלוֹת שֶׁבָּהּ פְּסוּלוֹת, לְפִיכֶף יְמוֹתוֹ כֹּל³⁶.

(31) משנה שם ד. (32) ויקבע איזה לחטאת ואיזה לעולה. והמדובר כשנתערבו כל השלושה ואינו יודע איזו חטאת ואיזו עולה. שאם לא נתערבו, אלא העוף שפרח לכאן נתערב עם החטאת או עם העולה, יכול בעל הזוג הראשון לקחת חזרה עוף אחד ולהקריבו לאותו קרבן שנתערב עמו. ואותם השלושה כולם פסולים וימותו, כדין חטאת שנתערבה בעולה (ברטנורא ותפארת ישראל). (33) אחד מן השלושה. ראה למעלה הלכה ג. (34) פירושו, שלא פרח כלום מן הסתומה, אלא מן המפורשת פרח לתוכה. במשנה כתוב: או שפרח מן המפורשת "ראשון". (35) מפני שאי-אפשר להקריב אפילו אחד מהתערובת למטה, שמא היא העולה. (36) שהרי אין אנו יודעים אם חטאת נתערבה ונפסלו העולות, או עולה נתערבה ונפסלו החטאות.

ז. חֲטָאֵת מִפָּאן³⁷ וְעוֹלָה מִפָּאן וְסְתוּמָה בְּאִמְצַע, פְּרַח מִן הָאִמְצַע לְצְדִיךְ אֵילָף אֶחָד וְאֵילָף אֶחָד - לֹא הִפְסִיד כָּלֹם, אֲלֵא יֵאמָר: זֶה שֶׁהִלָּךְ אֲצֵל הַחֲטָאוֹת חֲטָאֵת, וְזֶה שֶׁהִלָּךְ אֲצֵל הָעוֹלוֹת עוֹלָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. קִבְעָה נִדְרָה²⁴ וְאִמְרָה: אִם אֶלֶד זָכָר - הֲרִי עָלַי שְׁתֵּי תוֹרִים²⁵, וְיִלְדָה וְהִבְיָאָה אֲרַבְעָה עוֹפוֹת²⁶, שְׁנַיִם לְנִדְרָה וְשְׁנַיִם לְחוֹבָתָהּ, וְעָשָׂה²⁷ שְׁנַיִם לְמַעְלָה וְשְׁנַיִם לְמַטָּה, וְלֹא יֵדַע אִי זֶה נַעֲשָׂה לְמַעְלָה וְאִי זֶה נַעֲשָׂה לְמַטָּה²⁸, וְגַם הִיא שִׁכְחָה וְלֹא יֵדְעָה פְּאֵי זֶה מִיֵּן קִבְעָה נִדְרָה אִם בְּתוֹרִים אוֹ בְּבִנְיַי הַיּוֹנָה²⁹ - הֲרִי זוֹ צְרִיכָה לְהִבְיָא שְׁתֵּי תוֹרִים עִם שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה לְנִדְרָה³⁰, וְיַעֲשֵׂוּ אֲרַבְעָתָן לְמַעְלָה, וְתִבְיָא גּוֹזֵל אֶחָד³¹ לְהַשְׁלִים חוֹבָתָהּ, וְיַעֲשֵׂה לְמַעְלָה³²; (שִׁפְכָר עָשָׂה שְׁנַיִם לְמַטָּה, שְׁהֵם חֲטָאֵת). בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהִבְיָא הָאֲרַבְעָה תַּחֲלָה³³ מִמֵּין אֶחָד; אֲבָל אִם הָיוּ שְׁנֵי מֵינֵין³⁴ - צְרִיכָה לְהִבְיָא שְׁשָׁה עוֹפוֹת: שְׁתֵּי תוֹרִים עִם שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה לְנִדְרָה³⁵, וְתִבְיָא לְחוֹבָתָהּ שְׁתֵּי תוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה³⁶, וְיַעֲשֵׂה אֶחָד לְמַעְלָה וְאֶחָד לְמַטָּה. וְכֵן אִם נִתְּנָתָם לַכֹּהֵן וְשִׁכְחָה מַה נִּתְּנָה לוֹ³⁷, וְהִלֵּךְ הַכֹּהֵן וְעָשָׂה וְאִינוֹ יוֹדֵעַ הֵיכָן עָשָׂה, אִם הִפֵּל לְמַעְלָה אוֹ הִפֵּל לְמַטָּה אוֹ מִחֲצָה לְמַעְלָה וּמִחֲצָה לְמַטָּה - הֲרִי זוֹ תִבְיָא שְׁתֵּי תוֹרִים עִם שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה לְנִדְרָה³⁸, וְתִבְיָא שְׁתֵּי תוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה לְחוֹבָתָהּ³⁹.

24) שם. פירוש, כשנדרה קבעה את המין, ואמרה הרי עלי להביא מין פלוני, ואם הביאה מין שני לא יצאה ידי חובתה. 25) לדוגמה נקט "תורים". שהרי מדובר בשכחה איזה מין קבעה. 26) ממין אחד, ופירשה איזו מהם לנדרה ואיזו לחובתה (כסף-משנה, וראה 'תוספות יום-טוב'). 27) הכהן. 28) כלומר, שאינו יודע אם עשה למעלה את העופות שקבעה האשה לנדרה. 29) כלומר, יודעת היא איזה מין נתנה לכהן להקריבו לנדרה, אבל אינה יודעת אם זה הוא המין שקבעה בשעה שנדרה (כסף-משנה). 30) יש כאן שני ספקות לחומר: א. שמא העופות שנתנה אינם מאותו המין שנדרה, וספק זה מחייב אותה להביא עוד שני עופות ממין השני, כגון אם הראשונים היו תורים תביא שני בני יונה לנדרה ולא יותר, כי שני תורים מארבעת הראשונים עלו לחובת לידתה. ספק ב. שמא עשה הכהן למטה את שני העופות שפירשה לנדרה שדינם למעלה, במקרה זה נפסלו שניהם. ואם כן לא הקריבה כלום לתשלום נדרה, ומפני שאינה יודעת מה נדרה - תורים או בני יונה - צריכה להביא קן מזה וקן מזה, היינו ארבעה עופות וכולם למעלה, שהרי כולם עלו. 31) מאיזה מין שתירצה, נוסף על הארבעה. וגו' זה יוקרב חטאת ללידתה, שמא השנים שהוקרבו למטה היו אלה שפירשה לנדרה לעולות. 32) צ"ל: למטה. ולמחוק התיבות המוקפות (כסף-משנה). 33) שני הקינים הראשונים. 34) והכהן אינו זוכר איזה מין עשה למעלה ואיזה למטה. 35) כמו במין אחד. 36) כשהביאה שני מינים, אין אנו יודעים מאיזה מין היתה עולת הלידה, ומפני שהחטאת והעולה צריכות להיות ממין אחד (ראה למעלה ה"א), אינה יכולה להשלים את החטאת

לעולה ועוף לחטאת (ויקרא יב, ו, ח). 5) שלושה עופות. 6) כדין עולה. 7) חטאת חובה. 8) הכהן. 9) לא שאל את האשה איזו חטאת ואיזו עולה, ואם כן הוא קובע (למעלה פ"ז ה"ח). 10) השתים שלמעלה כשורות והן עולות, ולמטה אחת - והיא חטאת - כשרה, והשניה פסולה ועליה להביא עולה שלישית. 11) יולדת עניה, מביאה שתי תורים או שני בני יונה. 12) פירוש, שעשה מין אחד למעלה ומין אחד למטה, ואינו יודע איזה מין למטה ואיזה למעלה (ראה ראב"ד, לא השיג אלא פירוש דברי רבינו, וכן פירש רבינו עצמו בפירושו למשנה). 13) ואם כן הקריבה תור לחטאת, ומחויבת להביא תור לעולה ולא בן יונה, כמו שמסיים רבינו בהלכה זו. 14) קרבנות הלידה. 15) כמו שביארנו בתורים. 16) בדפוס רומא ר"מ: "גוזל אחד תור ואחד בן יונה", וגירסה זו נכונה. 17) ולפיכך צריכה להביא תור ובני יונה. במשנה שם, פ"ב מ"ה, שנינו סתם: "אין מביאין תורין נגד בני יונה ובני יונה נגד תורין". ורבינו הוסיף וכתב: "שאין אדם מביא חובתו", לומר לך שרק קן חובה צריכה להיות ממין אחד, אבל נדבה מותר להביא משני מינים. והטעם, מפני שדין זה למדו בתורת כהנים (תזריע פ"ד) מן הכתוב "את האחד חטאת ואת האחד עולה" (ויקרא ה, ז) ומן הכתוב (שם יב, כ): "אחד לעולה ואחד לחטאת", ושניהם נאמרו בקיני חובה.

ב. פִּרְשָׁה נִדְרָה¹⁸ וְאִמְרָה לַכֹּהֵן: אֵלֶּי לְנִדְרֵי וְאֵלֶּי לְחוֹבָתָי¹⁹, וְעָשָׂאֵם הַכֹּהֵן שְׁתֵּים לְמַעְלָה וְשְׁתֵּים לְמַטָּה, וְלֹא יֵדַע אִי זֶה מֵהֵן עָשָׂה לְמַעְלָה וְאִי זֶה מֵהֵן עָשָׂה לְמַטָּה - צְרִיכָה לְהִבְיָא שְׁלֹשָׁה עוֹפוֹת: שְׁנַיִם לְנִדְרָה²⁰ וְאֶחָד לְהַשְׁלִים חוֹבָתָהּ. וְיַעֲשֵׂוּ הַשְּׁנַיִם לְמַעְלָה, שְׁהָרִי פִּרְשָׁה נִדְרָה, וְשְׁמָא שְׁנַיִם שֶׁל נִדְרָה נַעֲשֵׂוּ לְמַטָּה, שְׁהֵם פְּסוּלוֹת. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהִבְיָא הָאֲרַבְעָה שִׁפְרָשָׁה נִדְרָה בְּשְׁנַיִם מֵהֵן מִמֵּין אֶחָד²¹; אֲבָל אִם הָיוּ שְׁנֵי מֵינֵין²² - תִּבְיָא אֲרַבְעָה אֲחֵרִים: שְׁנַיִם מִמֵּין שִׁפְרָשָׁה בּוֹ נִדְרָה יַעֲשֵׂוּ לְנִדְרָה²³, וְשְׁנַיִם מֵאֵי זֶה מִיֵּן שִׁתְּרִצָּה יִהְיֶה לְחוֹבָתָהּ, וְיַעֲשֵׂוּ אֶחָד לְמַעְלָה וְאֶחָד לְמַטָּה.

18) קנים פ"ג מ"ו. גם הלכה זו מתבארת בהתאם לפירוש רבינו למשנה זו. 19) ונתערבו ביד הכהן. 20) שלוש עופות נפסלו, כדין עולה שנתערבה בקן שתומה (למעלה פ"ח ה"ד), שאין כשר אלא מנין העולות שבקיני החובה (ראה שם ההערות), ואם כן עליה להביא שתי עולות לנדרה, וגם חטאת לחובתה, שהרי החטאת שהביאה נפסלה גם כן. 21) פירוש, כל הארבעה היו ממין אחד, ושנים מהם פירשה שהם לנדרה. 22) ואשה קבעה מין אחד לנדרה, והכהן אינו זוכר מה עשה למעלה ומה למטה. 23) דוגמה: האשה נדרה שתי תורים ושתיהן עולות (ראה ה"א), ושמא עשה הכהן שתי התורים למטה ונפסלו, כדין עולה שעשאה למטה, ואם-כן עליה להביא שתיים אחרות, ובמקרה זה לא הקריבה האשה את חטאת החובה שלה, שהרי החטאת שהביאה נעשתה למעלה ונפסלה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ו תשרי - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. קִמְץ הַפֶּשֶׁר וְנִתֵּן לְפִסּוּל, קִמְץ בְּיָמֵינוּ וְנִתֵּן לְשִׂמְאֵלוֹ, וְאַחַר כֵּן נִתְּנוּ לְכָלִי; קִמְץ מִכְּלֵי קֹדֶשׁ וְנִתֵּן לְכָלִי חַל - פֶּסֶל.

ג. קִמְץ וְעֵלָה בְּיָדוֹ צְרוּר אוֹ גִּגְרִיר מְלַח אוֹ קִרְט לְבוֹנָה - פֶּסוּל³.

3) מפני שהקומץ חסר מקום הצרור או הגריגר, וקומץ חסר - פסול.

ד. קִמְץ עַד שֶׁהוּא בַחוּץ, וְנִכְנַס לְפָנִים - יִחְזַר וְיִקְמֹץ בְּפָנִים וְכִשָּׁר.

4) חוץ לעזרה.

ה. נִתְּפַזַּר הַקִּמְץ עַל גְּבֵי הָרִצְפָה - יִחְזַר וְיִאֲסַפְנוּ⁵.

5) והמדובר, כשנתפזר אחר שנתקדש בכלי שרת, אבל אם נתפזר לפני שנתקדש - נפסל, כמו דם שנשפך על הרצפה לפני שנתקבל בכלי.

ו. הֵיִתָּה הַמְּנַחָה שְׁלֵא בְכָלִי שְׂרָת, אוֹ שֶׁהִיָּה קִמְצָה שְׁלֵא בְכָלִי שְׂרָת, אוֹ שֶׁהִעֲלָהּ לְמִזְבֵּחַ שְׁלֵא בְכָלִי שְׂרָת, אוֹ שֶׁבִלְלָהּ בְּשִׂמְנָה חוּץ לְעִזְרָה⁶ - פֶּסוּלָה, עַד שֶׁתְּהִיָּה בְּלִילָתָהּ בְּפָנִים.

6) ואף על פי שבלילה כשרה בור - פסולה בחוץ.

ז. כָּל הַמְּנַחֹת שִׁיעַק עֲלֵיהֶן הַשֶּׁמֶן פֶּסוּל לְעִבּוּדָה, כְּגוֹן הַזֵּר וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, אוֹ שֶׁבִלְלָן אוֹ פִתְתָם⁷ אוֹ מְלַחֵן - כְּשֵׁרוֹת. הַגִּישָׁן אוֹ הַנִּיפֵן⁸ - חוּזֵר הַפֶּה וּמַגִּישׁ אוֹ מִנִּיף; וְאִם לֹא הִגִּישׁ וְלֹא הִנִּיף הַפֶּה - כְּשֵׁרוֹת. שְׁנֵאמַר: וְהִבִּיאָה אֶל פְּנֵי אֹהֶל וְקִמְץ - מִקְּמִיצָה וְאֵילָף מִצֵּוֹת כְּהִנָּה; לְמַד עַל יִצְיָקָה וּבְלִילָהּ שֶׁכִּשְׂרָה בְּזֵר.

7) במנחה על המחבת כתוב בתורה (ויקרא ב, 1): "פתות אותה פתים" ובגמרא שם עה. למדו מכאן לכל המנחות. 8) המנחות יש מהן טעונות הגשה למזבח והנפה, ויש טעונות הגשה ולא תנופה.

ח. מְנַחָה שֶׁנִּפְּלָה לְתוֹכָהּ שֶׁמֶן מְנַחָה אֲחֵרָת אוֹ שֶׁמֶן חֵלִין כָּל שֶׁהוּא - נִפְסָלָה. חִסֵּר שִׂמְנָה - פֶּסוּלָה; חִסֵּר לְבוֹנָתָה⁹ - כְּשֵׁרָה. וְהוּא שִׁיִּהְיוּ עֲלֵיהָ שְׁנֵי קִרְטֵי לְבוֹנָה, אֲבָל קִרְט אֶחָד - פֶּסוּלָה; שְׁנֵאמַר: אֵת כָּל לְבוֹנָתָה.

9) שנינו (שם קו:): "האומר הרי עלי לבונה לא יפחות מקומץ" ורבינו (בהלכות מעשה הקרבנות פרק יב הלכה ז) פוסק, שגם הלבונה הבאה עם המנחה שיעורה קומץ. ומלמדנו כאן ששיעור זה הוא לכתחילה אבל בדיעבד אם חיסר כשרה.

ט. רִבָּה שִׂמְנָה¹⁰ וּלְבוֹנָתָה: עַד שְׁנֵי לֶגִין¹¹ לְכָל עֶשְׂרוֹן וְשְׁנֵי קִמְצֵי לְבוֹנָה לְכָל מְנַחָה - כְּשֵׁרָה¹²; שְׁנֵי לֶגִין אוֹ שְׁנֵי קִמְצֵין אוֹ יוֹתֵר עַל זֶה - פֶּסוּלָה.

אלא צריכה להביא זוג שני אחד לחטאת ואחד לעולה. 37) יודעת מה קבעה לנדרה, אבל אינה יודעת אם נתנה לכהן אותו המין שנדרה. 38) שהרי לא ידוע אם שילמה את נדרה. 39) שמא עשה למטה את העופות שפירשה לנדרה ונפסלו, ולא הקריבה חטאת כלל. ומפני שאין אנו יודעים מאיזה מין היתה העולה שעלתה לחובתה, מחויבת להביא עולה ממין אחד מאיזה שתמצא (הכסף-משנה מעיר, שדין האחרון הזה אינו נמצא במשנה, כי מה שנאמר שם "נתנתם לכהן וכו'" מתפרש למטה בה"ד).

ד. קִבְעָה חוֹבְתָה⁴⁰ וְקִבְעָה נְדָרָה וְשִׁכְחָה בְּמָה קִבְעָה⁴¹, וְאָפְשָׁר שִׁחֻבְתָּה כְּכֹשׁ לְעוֹלָה וּפְרִידָה אֶחָת תוֹר אוֹ בֵּן יוֹנָה לְחֻטָּאת; לְפִיכֵן תְּבִיא שֵׁשֶׁה פְּרִידִין⁴²: אֲרַבְעָה לְנְדָרָה וְשְׁנַיִם לְחוֹבְתָה⁴³, וְעוֹד תְּבִיא חֻטָּאת אֶחָד בֵּן יוֹנָה אוֹ תוֹר עִם כְּכֹשׁ⁴⁴. נִמְצְאת שֶׁהִבִּיאָה שִׁבְעָה עוֹפוֹת [וְכֹשׁ].

40) קבעה איזה סוג של קרבנות תביא ללידתה, קרבנות עשירה או עניה (ראה למעלה הערה כג), אבל לא קבעה מאיזה מין עופות תביא ללידתה (כסף-משנה. וראה פירוש רבינו למשנה זו). 41) ללידתה ולנדרה, וגם שכחה מה נתנה לכהן, והכהן אינו זוכר אם עשה הכל למעלה או הכל למטה או מחצה למעלה ומחצה למטה. 42) עופות. 43) כמו בדין שבהלכה הקודמת. 44) שמא קבעה קרבנות עשירה, ומחויבת להביא חטאת העוף ביחד עם הכבש לעולה אע"פ שהקריבה כבר עולת עוף עם חטאת עוף (ההלכות שבפרק זה מיוסדות על פירוש רבינו למשניות קנים. אמנם במשנה עצמה שם לא הוזכר כבש, אלא: "ושתיים לחובתה וחטאת אחת". אבל רבינו הוסיף כבש, מפני שקשה היה לו למה היא חייבת להביא עוד חטאת אחת, אחרי שהקריבה שני עופות אחד לחטאת ואחד לעולה. וכדי לסלק קושיה זו, פירש שאולי קבעה ללידתה קרבנות עשירה, ועליה להביא גם כבש, ועמו חטאת העוף - כסף-משנה).

ה. וְכָל הַחֻטָּאוֹת הָאֵלוֹ אֵינָן נֶאֱכָלוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵם סֶפֶק⁴⁵.

45) משנה, סוף תמורה: חטאת העוף הבא על הספק - תשרף.

~ יום רביעי כ"ו תשרי ~

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

1) יבאר כל המנחות שקמצן אחד מהפסולים לעבודה, ואם לקט הלבונה.

א. כָּל הַמְּנַחֹת שֶׁקִּמְצָן אֶחָד מִן הַפִּסּוּלִין לְעִבּוּדָה - הֵרִי הֵם פֶּסוּלוֹת. וְכֵן אִם לָקַט הַלְבוֹנָה - פֶּסֶל², אִף עַל פִּי שֵׁלֵא קִמְץ.

2) אחרי הקטרת הקומץ מלקט הכהן את כל הלבונה שעל המנחה ומקטירה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22) בשעת הקמיצה צריכה להיות שלימה. (23) לפני הקמיצה.

יז. התנדב קמץ לבונה בפני עצמו²⁴, אם חסר פל שהוא - פסול. וכן שני בזיכי לבונה שעם הלחם²⁵, אם חסר אחד מהן פל שהוא - פסול²⁶, עד שיהיו שני קמצין מתחלה ועד סוף.

24) לא עם מנחת סולת. (25) בלחם הפנים כתוב בתורה (ויקרא כד, ז): "ונתת על המערכת לבונה זכה". בזיכים - כלים שנותנים בהם את הלבונה. (26) ואף על פי שאינה באה לבדה אלא עם הלחם.

יח. הפריש שני קמצין²⁷ למנחה אחת, ואבד אחד מהן: קדם קמיצה - לא הקבע²⁸; לא אחר קמיצה - הקבע ופסולה, מפני שרבה לבונה. וכן אם הפריש ארבעה קמצים לשני בזיכי לחם²⁹, ואבדו שנים מהם: קדם סלוק הבזיכים³⁰ - לא הקבעו וכשרים; לא אחר סלוק הבזיכין - הקבעו ופסולין מפני הרבוי³¹.

27) לבונה. (28) לא נקבעה השתייכותם למנחה ולפיכך כשרה, שבשעת קביעתה היה רק קומץ אחד. (29) מצוותה - קומץ לכל מערכת, היינו שני קמצים לשתי המערכות של לחם הפנים. (30) בכל שבת מסדרים את הלחם על השולחן שבהיכל ונותנים עליו את הלבונה ולשבת הבאה מסלקים את הזיכים ומקטירים את הלבונה ואחר כך מחלקים את הלחם לכהנים. (31) שריבה לבונתם.

יט. קמץ מנחה שנטמא והקטירו - הציץ מרצה, שנאמר: ונשא אהרן. יצא הקמץ³² חוץ לעזרה והכניסו והקטירו - אין הציץ מרצה. שהציץ מרצה על הטמא, ואינו מרצה על היוצא.

32) ונפסל ביוצא.

כ. קמץ את המנחה ואחר כך נטמא שיריה פלן או נשרפו או יצאו חוץ לעזרה או אבדו - לא יקטיר הקמץ, ואם הקטיר - הרצה. נשאר מעט מן השירים בכשרותן - יקטיר הקמץ, ואותן השירים שנשארו אסורין באכילה³³.

33) ולמדו דין זה מהכתוב (ויקרא ב, ג) "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו" ולא הנותרת מן הנותרת.

כא. היתה מחיצה מלמטה בכלי שיש בו עשרון של מנחה, אף על פי שהוא מערב מלמעלה - לא יקמץ, ואם קמץ - פסולה.

כב. היתה הפלי חלוק במחיצה מלמעלה ומערב מלמטה - קומץ ממנו³⁴.

34) עריכת תרגומים דינה ככלי אחד. ומפרש רבינו שעריבת

10) מצוותה לוג שמן לכל עשרון סולת. (11) כגון שהפריש שני לוגין למנחה זו, אבל אם נפל לתוכה שמן של חולין או של מנחה אחרת אפילו כל שהוא פסול. (12) בריבה שמנה כתב רבינו "שני לוגין לכל עשרון" ואילו כאן כתב "לכל מנחה" ומשמע שאפילו מנחה גדולה בת כמה עשרונות טעונה קומץ אחד לבונה בלבד, אולם בפירושו על המשנה כתב: "והוא שיתן משני קמצים (כך צריך להיות) של לבונה ומעלה בעשרון".

י. מנחת חוטא¹³ שנתן עליה שמן או על הקמץ שלה - נפסלה. נתן עליה לבונה - ילקטנה. היתה שחוקה¹⁴ - הרי זו פסולה מספק, שהרי אי אפשר ללקט.

13) נאמר בה (ויקרא ה, יא): "לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה". (14) ואי אפשר ללוקטה, אבל אינה מעורבת בסולת.

יא. נתן שמן על שיריה אחר שקמץ - אינו לוקה¹⁵ ולא פסולה, שהרי הקמץ פשר.

15) משום "לא ישים עליה שמן".

יב. נתן משהו שמן¹⁶ על גבי בזיית מן המנחה - פסולה מספק. אבל אם נתן השמן על פחות מן הזיית - לא פסולה¹⁷. ואינו פוסל הלבונה¹⁸ עד שיתן בזיית לבונה¹⁹.

16) של חולין או של מנחה אחרת. (17) משום שנאמר (שם): "לא ישים עליה" ועליה משמע שיעור חשוב. (18) פירוש, הלבונה אינה פוסלת. (19) בלבונה נאמר (שם): "לא יתן" ונתינה בכזית, מה שאין כן בשמן שנאמר בו "לא ישים".

יג. אפלו נתן הלבונה על פל שהוא מן המנחה - פסול²⁰ עד שילקט.

20) והטעם, מפני שבלבונה נאמר עוד פעם "עליה" שמשמעותה שיעור חשוב, וכלל בדינו: אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט.

יד. גבלה במים וקמץ - פשרה; לא נאמר חרבה²¹ אלא משמן.

21) "וכל מנחה בלולה בשמן וחרבה" (ויקרא ז, ו) וחרבה היינו מנחת חוטא.

טו. מנחה שקמצה פעמים - פשרה. אפלו פעמים רבות. והוא שיקטיר בזיית פבת אחת, שאין הקטרה פחותה מן הזיית.

טז. הקריב הקמץ בלא מלח - פסולה; שהמלח מעכב במנחה, כמו שבארנו. מנחה שחטרה קדם קמיצה - נביא מתוך ביתו ומלאנה; שהקמיצה היא הקובעת²², לא נתינתה²³ בכלי שרת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קָמַץ מִן הַמִּפְרָשׁ - שְׂרִירֵי נֶאֱכָלִין⁴⁷, וְהַנִּמְצָא אֵינוֹ נֶאֱכָל. קָמַץ מִן הָרֵאשׁוֹן - שְׂגִיחֵן⁴⁸ אֵין נֶאֱכָלִין; לְפִי שְׂשִׁיחֵן שְׂרִירִים וְתִירִים⁴⁹, שְׂהַרֵי הֵן עֲשָׂרוֹן שְׁלֵם, וְדוֹמִין לְמִנְחָה שְׁלֵא נִקְמָצָה שְׁהִיא אֲסוּרָה. וְהִיאֵךְ קָרַב הַקָּמִץ הַזֶּה, וְהָרִי לְפָנָיו עֲשָׂרוֹן וּמְחִיצָה? מִפְּנֵי שְׂהַקְמִיצָה תְּלוּיָה בְּדַעַת הַכֹּהֵן, וּבְדַעַת שְׂקוֹמֵץ אֵין דַּעַתוֹ אֲלֵא עַל הָעֲשָׂרוֹן בְּלִבְדוֹ⁵⁰, וְהָרִי הַחֲלָקִים אֵינֶן נוֹגְעִין זֶה בְּזֶה.

46) כולו, שהקומץ של הנמצא עשה אותו שיריים. 47) וכן כל החלק הראשון. 48) האבוד והמופרש; אבל שירי הראשון נאכלים. 49) הקומץ שייך לכל שלושת החלקים, היינו עשרון ומחצה ואינו יכול להתיר אלא עשרון אחד. ואף על פי כן נאכלים השיריים של חלק הראשון. 50) היינו חצי העשרון שממנו קמץ ואחד משני חצאי העשרונים האחרים ומפני שאין אנו יודעים איזה הצטרף - שניהם אסורים.

כח. קָמַץ מִנְחָה שְׂנִתְעַרַב בְּקָמִץ מִנְחָה אַחֶרֶת - מִקְטִיר שְׂגִיחֵן פְּאֻחַת וְהֵן כְּשֵׁרוֹת. וְכֵן אִם נִתְעַרַב הַקָּמִץ בְּמִנְחַת פְּהִינִים⁵¹ אוּ בְּמִנְחַת הַנְּסָכִים אוּ בְּחֻבְתֵי כֹהֵן גְּדוּלָה⁵² - הָרִי אֵלֹו כְּשֵׁרוֹת וְיִקְטִיר הַכֹּל כְּאַחַד, שְׂהַכֹּל לְאִשִּׁים⁵³.

51) שכולה כליל. 52) כהן גדול מקריב בכל יום מנחה עשרון סולת, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, וכולה כליל. 53) מוקטר על האש. ואין האחת מבטלת את השנייה, מפני ש"עולים (דברים העולים למזבח להקרבה) אין מבטלים זה את זה" (שם כב:), מה שאין כן שאר מנחות שהשיריים נאכלים ואסור להקטירם.

כט. שְׂתֵי מִנְחוֹת שְׁלֵא נִקְמָצוּ שְׂנִתְעַרְבוּ זוּ בְּזוּ: אִם יָכוֹל לְקָמֵץ מִזוּ בְּפָנָיו עֲצָמוֹ⁵⁴ וּמִזוּ בְּפָנָיו עֲצָמוֹ - כְּשֵׁרוֹת, וְאִם לֹא - פְּסוּלוֹת.

54) ולא יתערב בקומץ קמח מהמנחה השנייה.

ל. קָמֵץ שְׂנִתְעַרַב בְּמִנְחָה שְׁלֵא נִקְמָצָה - לֹא יִקְטִיר⁵⁵; וְאִם הַקְטִיר הַכֹּל - זוּ שְׂנִקְמָצָה עֲלֶתָהּ לְבַעֲלִים⁵⁶, וְזוּ שְׁלֵא נִקְמָצָה לֹא עֲלֶתָהּ לְבַעֲלִים.

55) שאסור להקטיר את המנחה שלא נקמצה. 56) יצאו ידי חובתם.

לא. נִתְעַרַב קְמָצָה בְּשִׂירִיָּה, אוּ שְׂנִתְעַרְבוּ שְׂרִירֵיהָ בְּשִׂירֵי חֲבֵרְתָהּ - לֹא יִקְטִיר, וְאִם הַקְטִיר - עֲלֶתָהּ לְבַעֲלִים⁵⁷.

57) ולמה אין השיריים מבטלים את הקומץ? בגמרא שם (כג:): למדו בגזירה שווה שיריים מקמצים, כשם שקמצים אינם מבטלים זה את זה כך גם שיריים אינן מבטלים את הקומץ.

תרנגולים חלוקה במחיצה למעלה והמחיצה אינה מגיעה לשולי הכלי.

כג. חֶלֶק הָעֲשָׂרוֹן בְּכָלִי אַחַד, וְאֵין חֲלָקָיו נוֹגְעִין זֶה בְּזֶה, וְאֵין בִּינֵיהֶן מְחִיצָה - הָרִי זֶה סָפַק אִם מְצַרְף הַכָּלִי לְקְמִיצָה אוּ אֵינוֹ מְצַרְף. לְפִיכֵךְ לֹא יִקְמֵץ, וְאִם קָמַץ - לֹא יִקְטִיר, וְאִם הַקְטִיר - הָרֵצָה, וְלֹא יֵאָכְלוּ הַשִּׂירִים.

כד. קָמֵץ וְנִתֵּן הַקָּמֵץ לְמַעֲלָה עַל הַשְּׁלַחֵן פְּגוּד גְּבַה מְעַרְכַת לַחֵם הַפָּנִים - קִדְשׁוֹ הַשְּׁלַחֵן³⁵ לְהַפְסֵלוֹ³⁶, אֲבָל אֵינוֹ מְקַדְשׁוֹ לְקָרַב. וְאֵינוֹ קָרַב עַד שִׂיתְקַדְשׁ בְּכָלִי³⁷ שָׂרַת הָרֵאוּי לְקָמֵץ.

35) כשם שאויר השולחן מקדש את לחם הפנים כך הוא מקדש את הקומץ באותו הגובה היינו חמישה עשר טפחים לר' יהודה שם צו. 36) בלינה וביוצא. לפני קידושו בכלי שרת אינו נפסל בלינה וביוצא. 37) רש"י בפירושו השני שם פז: מפרש, שהקומץ נפסל לגמרי ואין להקריבו אפילו אם יקדשוהו אחר כן בכלי שרת, ורבינו סובר כפירושו הראשון, שקידוש השולחן אינו מספיק כדי להקריב את הקומץ וטעון קידוש נוסף בכלי שרת.

כה. הַדְּבִיק הַקָּמֵץ לְדוֹפֵן הַכָּלִי וְקָמֵץ³⁸, אוּ שְׂהַפֹּךְ הַכָּלִי עַל יָדוֹ וְקָמֵץ מִתּוֹכוֹ וּפְיוֹ לְמַטָּה - לֹא יִקְטִיר, וְאִם הַקְטִיר - הָרֵצָה.

38) מן הסולת שעל יד דופן הכלי ממש, כך מפרש רבינו את האיבעיא. אבל רש"י שם מפרש שהמדובר שאחרי הקמיצה הדביק את הקומץ לדופן כלי שרת כדי לקדשו ולא הניחו בתוך הכלי על שוליו.

כו. עֲשָׂרוֹן שְׂחֻלְקוֹ וְאֲבָד אַחַד מִחֻלְקָיו, וְהִפְרִישׁ חֶלֶק אַחֵר תַּחְתּוֹ וְנִמְצָא הָאָבוּד, וְהָרִי שְׁלֻשְׁתָּן מִנְחִין בְּכָלִי אַחַד וְאֵין נוֹגְעִין זֶה בְּזֶה³⁹: נִטְמָא זֶה שְׂאָבֵד - הָרִי הוּא מְצַטְרֵף עִם חֶלֶק רֵאשׁוֹן וְנִפְסְלוֹ⁴⁰, וְזֶה שְׂהַפְרִישׁ אֵינוֹ מְצַטְרֵף⁴¹ אֲלֵא יִשְׁלִים עֲלָיו⁴². נִטְמָא הַמִּפְרָשׁ - מִפְרָשׁ וְרֵאשׁוֹן מְצַטְרֵפִין⁴³ וְנִפְסְלוֹ, וְזֶה שְׂנִמְצָא אֵינוֹ מְצַטְרֵף עִמָּהוֹן⁴⁴. נִטְמָא הַחֶלֶק הָרֵאשׁוֹן - הָרִי הָאָבוּד וְהַמִּפְרָשׁ תַּחְתּוֹ מְצַטְרֵפִין⁴⁵.

39) ושנינו במסכת חגיגה כ: "כלי (שרת) מצרף מה שבתוכו" (לעניין טומאה) ואפילו אין נוגעים זה בזה. 40) שהרי לפני שאבד היו שניהם מצורפים למנחה אחת. 41) שהרי שני אלה לא עמדו מעולם להצטרף יחד ולפיכך אין הכלי מצרפם להיפסל. 42) כדין מנחה שחסרה בהלכה טז. 43) מפני שהצטרפו למנחה אחת לפני שנמצא החלק האבוד. 44) כי מעולם לא עמד להצטרף עם המופרש. 45) מפני ששניהם היו מצורפים לראשון.

כז. וְכֵן לְעֵנֵן קְמִיצָה: קָמֵץ מִן הַנִּמְצָא - שְׂרִירֵיו עִם הַחֶלֶק הָרֵאשׁוֹן⁴⁶ נֶאֱכָלִין, וְהַמִּפְרָשׁ אֵינוֹ נֶאֱכָל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהוּא זְבוּחַ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, אֶלָּא מְנִיחֵן עַד שְׁיִפְסְלוּ בְּלִינָה²⁵ וְיִשְׂרְפוּ.

16) משנה שם עט. וברייתא שם מז. 17) אבל קדשו להיפסל בלינה. 18) פירוש, הקבלה היתה פסולה. כסף-משנה. 19) שהשחיטה מקדשת את הנסכים ליקרב, כדעת רבי בברייתא שם. ובוזה מסולקת השגתו של הראב"ד (ראה כסף-משנה). 20) הלא אי-אפשר לנסכם על המזבח בלי קרבן? 21) ואין עמו נסכים. 22) שם עט: נעשו כמו שנפסלו בלינה. ואעפ"כ צריך להלינם ואחר-כך ישרפם, מפני שמן התורה הם כשרים (ראה הערה כב), וגם אין פסולם בגופם אלא מחמת דבר אחר. וראה בסוף הלכה זו בדין קרבן יחיד, כשיש זבח זבוח. 23) בית-הדין דואג לכל המכשולות האפשריים, ומתנה שאם ייפסל הזבח, יקרבו הנסכים עם זבח אחר, ומן הדין מותר להקריבם אפילו עם זבח שלא היה זבוח באותה שעה, וחכמים גזרו ואסרו (שם). 24) שבקרבן יחיד אין לומר לב בית-דין מתנה. ראה תוספות שם טו: ד"ה אפשר. 25) בלשון התלמוד: "עיבור צורה". שנינו בתוספתא פסחים פרק ו הלכה ו, ובגמרא שם לו: "זה הכלל, אירע פסול בגופו יישרף מיד, בדם ובבעלים תעובר צורתו ויצא לבית השריפה". ובדין שלפנינו, אין הפסול בגוף הנסכים, ולפיכך טעונים עיבור צורה.

ז. וְכָל הַזְּבָחִים²⁶ שֶׁנִּזְבְּחוּ שְׁלֵא לְשִׁמֵּן - יִקְרְבוּ נִסְכֵיהֶם.

26) שם צא. למדו דין זה מכלל ופרט וכלל.

ח. וְלֹד תוֹדָה²⁷ וְתַמְרוֹתָהּ, וְהַמִּפְרִישׁ תוֹדָתוֹ וְאֶבְדָּהּ וְהַפְרִישׁ אַחֲרַת תַּחְתִּיהָ: אִם הִבְיֵאן לְאַחַר שְׁכַפְרוֹ²⁸ בְּתוֹדָה רְאוּנוֹה - אֵינֶן טְעוּנֵינָן לָחֵם; וְאִם עֲדִין לֹא כָּפַר בָּהּ, וְהָרִי הִיא וְחִלִּיפְתָּהּ אוֹ הִיא וְיִלְדָּה אוֹ הִיא וְתַמְרוֹתָהּ עוֹמְדָת - הָרִי שְׁנֵינָה צְרִיכִין לָחֵם²⁹. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים³⁰ בְּנִדְוֹר תוֹדָה³¹; אֶבְל תוֹדַת נְדָבָה³² - חִלִּיפְתָּהּ וְתַמְרוֹתָהּ טְעוּנֵין לָחֵם³³, וְיִלְדָּה אֵינוֹ טְעוּן לָחֵם, בֵּין לִפְנֵי כִפָּרָה בֵּין לְאַחַר כִּפָּרָה³⁴.

27) משנה וגמרא שם עט: 28) כלומר, אחר שקרבה ראשונה. 29) כלומר, יקריב איזו מהן שירצה והלחם עמה, אבל השניה אינו טעונה לחם. כן שנינו בפירוש בברייתא שם. 30) ששניהם טענים לחם. 31) שאמר הרי עלי להביא תודה ונתחייב באחריותה (אם נאבדה או מתה, חייב להביא אחרת), ולפיכך יכול לצאת ידי חובתו גם בולד הבהמה שהפריש, שהרי "אדם מתכפר בשבח הקדש" (ר' יוחנן שם פ.). ומוכן שמקריב עמו את הלחם, כשהוא מקריבו ראשון. 32) שאמר הרי זו תודה, ואינו חייב באחריותה. 33) כל אחת כדינה: חליפתה - בין לפני כפרה בין לאחר כפרה, מפני שהוא כ"מרבח בתודות" (לשון הגמרא שם) פירוש, השניה אינה כלל חליפתה של הראשונה, שהרי הבעלים אינם חייבים להביא אחרת במקום האבודה, ואם הביאו הרי זו תודת נדבה חדשה, ולפיכך

פֶּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר¹

1) יבאר שתי הלחם ולחם הפנים ועומר התנופה שהוסיף או חסר במדתם.

א. שְׁתֵּי הַלָּחִם³ וְלָחֵם הַפְּנִים⁴ וְעוֹמֵר הַתְּנוּפָה⁵ שֶׁהוֹסִיף בְּמִדְתָּן אוֹ חָסַר כֹּל שְׁהוּא - פְּסוּלוֹת.

2) תוספתא מנחות פרק ח הלכה א. 3) שמקריבים בחג השבועות, מצוותם עשרון לכל לחם. 4) שמסדרים בכל שבת, מצוותם שני עשרונים לכל לחם. 5) שמקריבים בששה עשר בניסן, מצוותו עשרון אחד. בתוספתא לא נזכר עומר התנופה, והוא נכלל בכל המנחות שנאמר שם דינן. וראה ברייתא מנחות עו:

ב. חֲלוֹת⁶ תוֹדָה⁷ וְרִקְיָקִי נְזִיר⁸ שֶׁחָסְרוּ: עַד שְׁלֵא נִזְרַק דָּם הַזָּבַח - פְּסוּלוֹן; מִשְׁנִזְרַק דָּם הַזָּבַח - כְּשָׂרִין.

6) תוספתא שם פרק ד הלכה ה. 7) המביא בהמה לקרבן תודה, מביא עמה ארבעים חלות. 8) נזיר אחרי מלאת ימי נזרו חייב להקריב שלוש בהמות, ומביא עמהן עשר חלות ועשרה ריקיקים (משנה שם עח.). ומה בין חלות לריקיקים? חלות נילושות בשמן ובמים פושרים, וריקיקים נילושים במים פושרם בלבד, ואחרי אפייתם מושחים אותם בשמן (הלכות מעשה הקרבנות פרק יג הלכה ח).

ג. וְכֵן שְׁתֵּי הַלָּחִם⁹ שֶׁחָסְרוּ: עַד שְׁלֵא נִזְרַק דָּמָן שֶׁל כִּבְשִׂים¹⁰ - פְּסוּלוֹן; מִשְׁנִזְרַק דָּמָן - כְּשָׂרִים.

9) שם עו: 10) בחג השבועות מקריבים שני כבשים שלמי ציבור, ועמהם שתי הלחם. ראה הלכה א.

ד. וְכֵן¹¹ שְׁנֵי סְדָרִים¹² שֶׁחָסְרוּ: עַד שְׁלֵא הִקְטֵרוּ הַבְּזִיכִין¹³ - פְּסוּלוֹן; מִשְׁהִקְטֵרוּ - כְּשָׂרִים.

11) תוספתא שם. 12) שתי מערכות של לחם הפנים. 13) ראה למעלה פרק יא הלכה יז.

ה. אֶבְל¹⁴ הַנְּסָכִים¹⁵ שֶׁחָסְרוּ, בֵּין מִשְׁקָרֵב הַזָּבַח בֵּין עַד שְׁלֵא קָרַב - כְּשָׂרִים, וְיָבִיא נְסָכִים אֲחֵרִים לְמִלְאָתָן.

14) תוספתא שם. 15) הבאים עם הקרבנות.

ו. נְסָכִים¹⁶ שֶׁקָּדְשׁוּ בְּכָלִי שְׂרַת וְנִפְסַל הַזָּבַח: אִם נִפְסַל בְּשַׁחִיטָה - לֹא קָדְשׁוּ הַנְּסָכִים לְקָרְבָּן¹⁷; נִפְסַל מִקְבָּלָה וְאֵילָךְ¹⁸ - קָדְשׁוּ הַנְּסָכִים לְקָרְבָּן¹⁹; שְׁאִין הַנְּסָכִים מִתְקַדְּשִׁים לְקָרְבַּן אֶלָּא בְּשַׁחִיטַת הַזָּבַח. וְמָה יַעֲשֶׂה בָּהֶן²⁰? אִם הָיָה שֵׁם זָבַח אַחֵר זְבוּחַ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה²¹ - יִקְרְבוּ עִמּוֹ; וְאִם לֹא הָיָה שֵׁם זָבַח אַחֵר זְבוּחַ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה - נַעֲשׂוּ כְּמִי שֶׁנִּפְסְלוּ בְּלִינָה וְיִשְׂרְפוּ²². בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? בְּקָרְבַּן צְבוּר, מִפְּנֵי שְׁלֵב בֵּית דִּין מִתְּנָה עֲלֵיהֶן²³; אֶבְל בְּקָרְבַּן יַחֲדֵי - הָרִי אֵלּוּ לֹא יִקְרְבוּ עִם זָבַח אַחֵר²⁴, וְאִף עַל פִּי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. הפריש⁴⁶ מעות לתודתו ונתתו - מביא בהן לחם; הפריש ללחם והותר - אינו מביא בהן תודה.

(46) מימרא של רבא שם. והטעם, מפני שלחם נקרא תודה, שנאמר (שם): "והקריב על זבח התודה חלות מצות", אבל תודה אינה קרויה לחם.

יג. האומר⁴⁷: הרי זו תודה, ונתערכה בתמורתה, ומתה אחת מהן ואין ידוע אי זו היא - הרי זו הנשארת אין לה תקנה; שאם יביא עמה לחם - שמא התמורה היא⁴⁸, ואם הביאה בלא לחם - שמא התודה היא. לפיכך לא תקרב זו לעולם, אלא תרעה עד שיפול בה מום⁴⁹.

(47) שם. תני ר' חייא. (48) ותמורה אינה צריכה לחם. ואע"פ שאמרנו למעלה בהלכה ח שתמורה לפני כפרה טעונה לחם, וכאן לפני כפרה אנו עומדים, דעת רבינו שבאומר "הרי זו" ומתה, דינה כלאחר כפרה, מפני שאינו חייב להביא אחרת במקומה. (49) ותימכר ויפריש מעות לתודה אחרת, ויקח מדמים אלה ואלה בהמה לתודה ולחמה, ומותר הדמים יהיו למותר תודה, ואינה צריכה לחם, כמו שכתב בהלכה י באבודה, באומר הרי עלי (ראה השגת הראב"ד וכסף-משנה, ותשובות חכם-צבי סי' כד).

יד. תודה שנפרסה חלה מחלותיה - בלן פסולות⁵⁰. יצאת החלה או נטמאה - שאר החלות פשוטות⁵¹. נפרס לחמה או נטמא או יצא עד שלא נשחטה התודה - מביא לחם אחר ושוטט⁵²; ואם אחר שנשחט נפרס או נטמא או יצא - הדם יזרק, והבשר יאכל, והלחם בלן פסול⁵³, וידי נדרו לא יצא⁵⁴. נזרק הדם ואחר כך נפרס מקצת הלחם או נטמא או יצא - תורם⁵⁵ מן השלם על הפרוס, ומן השחור על הטמא, וממה שפגנים על שפחוץ.

(50) שם יב: והמדובר כשנפרסה בין שחיטת התודה ובין זריקת הדם. (51) רבא שם לומד מהברייתא, שיצאה אחת מהן לא נפסלו הנשארות, ומכל-שכן נטמאה, שהרי הכל מודים שהציץ מרצה על הטמאה. (52) המדובר, כשנפרסו, יצאו ונטמאו כולן, אבל אם מקצתן נפרסו או נטמאו ישרים. בברייתא שם מו. אנו שונים, אם יצא לפני שחיטה מכניסו, מפני שלפני שחיטה לא נפסל ביוצא. ולפלא, שרבינו כתב כאן "מביא לחם אחר", ומשמע שגם ב"יצאו" הדין כן. (53) ברייתא שם. רבינו משווה כאן דין נטמא ויצא, לדין נפרס. וזה מנוגד לדבריו בתחילת ההלכה. ובדוחק אפשר לפרש, שכאן המדובר כשנטמאו או יצאו כולן (ראה השגת הראב"ד וכסף-משנה). (54) וצריך להביא תודה אחרת ולחמה. בברייתא שם נאמר בנטמא "וידי נדרו יצא, שהציץ מרצה על הטמא". וכנראה שגירסת אחרת היתה לרבינו. (55) ארבעה מיני לחם באים עם התודה, עשרה עשרה מכל מין, והכהן מרים אחד מכל מין ומניפם, ונאכלים לכהנים (פ"ט מהלכות מעשה הקרבנות

טעונה לחם אפילו לאחר כפרה. אבל בתמורת תודה, אין טעם לחלק בין נודר לנודב, וכשם שתמורת תודה חובה אינה טעונה לחם לאחר כפרה, כך גם תמורת תודת נדבה. וכן פסק רבינו בפירוש לקמן בהלכה יג, ראה שם. (34) פייסקה אחרונה זו נמשכת לדין ולד תודה בלבד. ובגמרא (שם פ.) נתבאר למה אינו טעון לחם כשהקריבו ראשון, מפני שהולד הוא מותר תודה, וכל מותר תודה אינו טעון לחם. פירושו זה מסלק תמיהתו של הרש"ש בהגהותיו למנחות שם על רבינו, שסותר דברי עצמו בהלכה יג, ונתבלטו בזה החזון-איש ואחרונים אחרים.

ט. הפריש³⁵ תודתו ואבדה, והפריש אחרת תחתיה ואבדה, והפריש אחרת תחתיה ונמצאו הראשונות והרי שלשתן עומדות: נתפפר בראשונה - שניה אינה טעונה לחם³⁶, שלישית טעונה לחם³⁷; נתפפר בשלישית - שניה אינה טעונה לחם, ראשונה טעונה לחם; נתפפר באמצעית - שתייהן אינן טעונות לחם³⁸.

(35) שם: (36) שהרי היא חליפתה של הראשונה. (37) מפני שאינה חליפתה של הראשונה, אלא של השניה והיא לא הוקרבה. (38) לפי שלשתייהן קשר ישיר עם האמצעית.

י. המפריש מעות³⁹ לתודתו ואבדו, והפריש מעות אחרות תחתיהן, ולא הספיק לקח בהן תודה עד שנמצאו מעות הראשונות - יביא מאלו ומאלו תודה בלחמה, והשאר יביא בהן תודה ואינה טעונה לחם⁴⁰, אבל טעונה נסקים⁴¹. וכן המפריש תודתו ואבדה, והפריש מעות תחתיה ואחר כך נמצאת - יביא במעות תודה בלא לחם⁴². וכן המפריש מעות לתודתו ואבדו, והפריש תודה תחתיהן ואחר כך נמצאו המעות - יביא מן המעות תודה ולחמה⁴³, וזו התודה האחרונה תקרב בלא לחם.

(39) תוספתא שם פרק ח הלכה יא. (40) שדינה כמותר תודה. (41) ככל תודה. (42) פירוש, בראשונה יקריב את האבודה עם הלחם, ואחריה בלי לחם, את השניה שקנה במעות שהפריש. (43) כלומר, מקריבים בתחילה את התודה שקנה בדמים שהופרשו קודם שהפריש את הבהמה לתודה. ואין בדינים אלה סתרה להאמור למעלה בהלכה ח, שיכול להקריב איזו מהן שירצה, כי יש לחלק בין בהמות למעות.

יא. האומר⁴⁴: הרי זו תודה והרי זה לחמה, אבד הלחם - מביא לחם אחר, אבדה התודה - אינו מביא תודה אחרת. מפני שהלחם בא בגלל התודה⁴⁵, ואין התודה באה בגלל הלחם.

(44) שם פ. מימרא של רבא. (45) ולפיכך, אע"פ שאמר "הרי זו", חייב להביא לחם אחר כשהתודה קיימת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מהכתוב (ויקרא ז, יב) "על זבח התודה", מלמד שאין הלחם מתקדש עד שתהא זביחתה לשם תודה. (73 משנה שם. וכפי פירושו של רב פפא שם עט. והטעם, מפני שכל הזבחים שמביאים עמהם לחם לומדים מתודה, ובמשנה שם כתוב: וכן שני כבשי עצרת וכו'. ורבינו כאן השמיט דין זה, ולא נתברר למה.

פָּרֵק שְׁלִישֵׁי עֶשְׂרִי

1) יבאר המחשבות שפוסלות הקרבנות, ובאי זו עבודה מעבודותיה המחשבה פוסלת.

א. שֵׁלֶשׁ מַחְשָׁבוֹת הֵן שְׁפוֹסְלִין אֶת הַקְּרָבָנוֹת, וְאֵלוֹ הֵן: מַחְשַׁבַת שְׁנוֵי הַשָּׁמַיִם², וּמַחְשַׁבַת הַמְּקוֹם, וּמַחְשַׁבַת הַזְּמַן. מַחְשַׁבַת שְׁנוֵי הַשָּׁמַיִם פִּיֶּצֵד? זֶה הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבֶחַ שְׁלֵא לְשָׁמוֹ, פְּגוֹן שֶׁהִיָּה עוֹלָה וְיִחָשֵׁב שֶׁהוּא שְׁלָמִים³, אוּ יִשְׁחַטְנוּ לְשֵׁם עוֹלָה וְשְׁלָמִים, אוּ לְשֵׁם שְׁלָמִים וְלְשֵׁם עוֹלָה, אוּ שִׁשְׁחַט הַזֶּבֶחַ שְׁלֵא לְשֵׁם בְּעָלָיו - זוֹ הִיא מַחְשַׁבַת שְׁנוֵי הַשָּׁמַיִם. מַחְשַׁבַת הַמְּקוֹם פִּיֶּצֵד? פְּגוֹן שֶׁשְׁחַט אֶת הַזֶּבֶחַ לְשָׁמוֹ עַל מְנַת לְזֶרֶק דָּמוֹ אוּ לְהִקְטִיר מִמֶּנּוּ דָּבָר הָרָאוּי לְהִקְטִיר חוּץ לְעִזְרָה, אוּ לְאָכַל מִמֶּנּוּ דָּבָר הָרָאוּי לְאָכִילָה חוּץ לְמְקוֹם אֲכִילָתוֹ - זוֹ הִיא מַחְשַׁבַת הַמְּקוֹם. וּזְבָחִים שֶׁחָשַׁב בְּהֵן מַחְשָׁבָה זוֹ - הֵם הַנִּקְרָאִים זְבָחִים שֶׁשְׁחַטְנוּ חוּץ לְמְקוֹמָן. מַחְשַׁבַת הַזְּמַן פִּיֶּצֵד? פְּגוֹן שֶׁשְׁחַט אֶת הַזֶּבֶחַ לְשָׁמוֹ עַל מְנַת לְזֶרֶק דָּמוֹ מֵאֲחֵר שֶׁתִּשְׁקַע הַחֲמָה, שְׁאִינוּ זְמַן זְרִיקָתוֹ, אוּ לְהִקְטִיר מִמֶּנּוּ דָּבָר הָרָאוּי לְהִקְטִיר לְמִחְרָה מֵאֲחֵר שֶׁיַּעֲלֶה עִמּוֹד הַשֶּׁחֶר, שְׁאִינוּ זְמַן הַקְּטָרְתוֹ, אוּ לְאָכַל מִמֶּנּוּ דָּבָר הָרָאוּי לְאָכִילָה לְאַחַר זְמַן הָרָאוּי לְאָכִילָתוֹ - זוֹ הִיא מַחְשַׁבַת הַזְּמַן. וּזְבָחִים שֶׁחָשַׁב בְּהֵן מַחְשָׁבָה זוֹ - הֵם הַנִּקְרָאִים זְבָחִים שֶׁשְׁחַטְנוּ חוּץ לְזְמַנָּן, וְהֵם הַנִּקְרָאִים פְּגוּל בְּכָל מְקוֹם, וְזֶה פְּגוּל הָאֲמוּר בַּתּוֹרָה⁴.

2) משנה, זבחים ב, א. כל הזבחים שנזבחו שלא לשמם כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, חוץ מן הפסח והחטאת (שהם פסולים ממש). (3 ואע"פ ששינוי שעולה שנשחטה שלא לשמה כשרה, כולל אותה רבינו כאן במחשבות הפוסלות, מפני שלא עלתה לשם חובה וחייב להביא אחרת. (4 ויקרא ז, יח: "פיגול יהיה" (ראה ה"ב).

ב. מפני השמועה למדו, שִׁזָּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה⁵: וְאֵם הָאֵכָל יֵאָכַל מִבְּשַׂר זֶבֶחַ שְׁלָמִיו - אִינוּ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּמַחְשַׁבָּה בְּשַׁעַת הַקְּרָבָה שִׁיאֵכַל מִמֶּנּוּ בְּשִׁלְשִׁי. וְהוּא הַדִּין לְכָל קֶרֶבֶן שֶׁחָשַׁב עָלָיו בְּשַׁעַת מַעֲשָׂיו שִׁיאֵכַל מִמֶּנּוּ לְאַחַר זְמַן הָרָאוּי לְאָכִילָת אֹתוֹ קֶרֶבֶן. וְכֵן אִם חָשַׁב לְהִקְטִיר מִמֶּנּוּ בְּמִזְבֵּחַ דָּבָר הָרָאוּי לְהִקְטִיר [לְאַחַר זְמַן הָרָאוּי לְהִקְטִירָה]. כֵּן לְמַדוּ מִפִּי הַשְּׂמוּעָה: אָחַד אֲכִילָת אָדָם וְאָחַד אֲכִילָת

הלכות יב, יזיח). וארבע חלות אלו נקראות "מורם מתודה".

טו. תּוֹדָה⁶ שֶׁנֶּשְׁחַטָּה עַל שְׁמוֹנִים חֲלוֹת - לֹא קִדְּשׁוּ⁷ אֲרֻבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים. וְאֵם אָמַר: יִקְדְּשׁוּ אֲרֻבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים - מוֹשֵׁף אֲרֻבָּעִים⁸ מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים וּמְרִים מֵהֵם אֶחָת מִכָּל קֶרֶבֶן⁹, וְהֵאֲרַבָּעִים הַשְּׁנִיּוֹת יִפְדּוּ¹⁰ וְיִצְאוּ לְחִלְיָן¹¹.

56) שם מח. וע: מחלוקת חזקיה ור' יוחנן. (57) כר' יוחנן שם. (58) כר' זירא שם, שבזה גם ר' יוחנן מודה, שקדשו ארבעים מתוך שמונים. והמחלוקת היא, כשהביא שמונים עם התודה ולא אמר כלום. (59) מכל מין מארבעת מיני הלחם. ראה למעלה הי"ד. (60) בגמרא שם מח: משמע שבכגון זה הנשארים צריכים פדיון (ויש לשאול, הלא שם המדובר בשתי הלחם שבאים מכספי הקדש, אבל כאן בקרבן יחיד, אם לא קדשו הארבעים הנשארים למה צריכים פדיון? והרי רבינו כתב בפ"ט ממעשה הקרבנות הכ"ד: "ומעשה הלחם של שניהם (נזיר ותודה) חוץ לעזרה". יוצא מזה, שלא נתקדשו בכלי והם חולין גמורים. ואפשר שהמדובר כאן כשהקדיש את כולם בפה, שאמר הרי אלו ללחמי תודה, אלא שבשעת שחיטת התודה אמר יקדשו ארבעים מתוך השמונים). (61) לא פירש רבינו מה יעשה בדמים (ראה למעלה הי"ג).

טז. הַשּׁוֹחֵט¹² אֶת הַתּוֹדָה וְהִיָּה לְחִמָּה חוּץ לְחֹמַת בֵּית פְּגִיזָּה - לֹא קִדְּשׁ הַלְּחֵם; אֲכָל אִם הִיָּה חוּץ לְעִזְרָה - קִדְּשׁ הַלְּחֵם אִף עַל פִּי שְׁאִינוּ לְפָנִים¹³.

62) משנה וגמרא שם עח: (63) חומת הר הבית (רבינו בפירושו על המשנה, וכן פירש רש"י שם. וראה רש"י בבא מציעא ז.צ.). (64) בעזרה. כר' יוחנן שם.

יז. שֶׁחַטָּה¹⁴ עַד שְׁלֵא קָרְמוּ פְּנֵי הַלְּחֵם בַּתְּנּוּרָה, וְאִפְלוּ קָרְמוּ פְּלֶן חוּץ מֵאֲחַת מֵהֵן - לֹא קִדְּשׁ הַלְּחֵם¹⁵.

65) משנה שם. (66) בגמרא שם משמע, שאם לא נאפה כראוי הרי הוא כפורס, ולמדנו למעלה בהלכה י"ד שאם נפרס אחד כולם פסולים.

יח. שֶׁחַטָּה¹⁶ וְנִפְסְלָה בְּשַׁחֲטָתָהּ בְּמַחְשַׁבַת זְמַן¹⁷ אוּ בְּמַחְשַׁבַת מְקוֹם¹⁸ - קִדְּשׁ הַלְּחֵם¹⁹. נִמְצְאוּ בְּעֵלַת מוֹם²⁰ אוּ טְרֵפָה אוּ שֶׁשְׁחַטָּה שְׁלֵא לְשִׁמְהָ²¹ - לֹא קִדְּשׁ הַלְּחֵם. וְכֵן הַדִּין בְּאֵיל נְזִיר²² עִם הַלְּחֵם שְׁלוֹ.

67) משנה וגמרא שם. (68) חשב לאכלה אחרי יום ויליה. (69) לאכול את המורם חוץ לעזרה או לזרוק את הדם בחוץ (ראה פי"ג ה"א). (70) מפני שהפסול בא עם השחיטה ולא לפנייה. (71) כחכמים שם. טריפה ובעלת מום פסולין לפני השחיטה. "זה הכלל, כל שפיסולו קודם שחיטה, לא קדש הלחם. פיסולו אחר שחיטה, קדש הלחם". ברייתא שם. (72) אלא לשם קרבן אחר, ואע"פ שפיסולו אחר שחיטה, לא קדש הלחם. בתורת כהנים (פרשת צו פרק יא) דרשו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המחשבה פוסלת אלא בדברים המעכבים את הכפרה, וכל אלו אינם מעכבים. (17) לפני קמיצה, ואין מחשבה פוסלת לפני קמיצה כמו בזבח לפני השחיטה (ראה 'תוספות' זבחים יג, ב - ד"ה זה הכלל). (18) ראה ההערה הקודמת.

ח. וכן המחשב באחת מארבע עבודות אלו או בכלן מחשבה אחרת חוץ משלש מחשבות אלו - אין אותה המחשבה מפסדת פלוס. כיצד? המחשב בשעת שחיטה וקבלה והולכה וזריקה להניח דם הזבח או אמוריו למחר או להוציאן חוץ לעזרה¹⁹, או שחשב לזרק הדם על הכבש שלא כנגד היסוד, או לתן את הנתנין למעלה למטה ואת הנתנין למטה למעלה, או לתן דמים הנתנין במזבח החיצון במזבח הפנימי או את הנתנין בפנימי החיצון, או להכניס דם החטאת לפנים, או שחשב שיאכלו הזבח טמאים או שאר הפסולין לאכילה, או שיקריבום טמאים או שאר הפסולין לעבודה, או לערב דם הזבח בדם הפסולין, או שחשב לשבר עצמות הפסח ולאכל ממונו נא, או שחשב לשרף חטאות הנשרפות חוץ לזמנן או חוץ למקומן - בכל אלו המחשבות וכיוצא בהן הזבח פסול. וכן אם חשב בשעת קמיצת המנחה ובשעת נתינתו לפלי ובשעת הולכתו ובשעת זריקתו על האש להניח קמצה או לבנותה למחר או להוציאו לחוץ - הרי זו פשעה.

(19) כחכמים במשנה, זבחים לה, ב - בניגוד לדעת רבי יהודה, הפוסל בשלושה אלה. (20) כל הדינים שנמנו כאן חוץ מדיני חטאת הנשרפת, נשנו שם לה, ב. ולו, א - בלי מחלוקת. דיני חטאת הנשרפת, שנינו בברייתא שם לה, א.

ט. כבר בארנו²¹, שהולכה שלא כרגל - אינה הולכה, לפיכך אין המחשבה פוסלת בה. והמהלך במקום שאינו צריך - הרי זו הולכה, והמחשבה פוסלת בה. כיצד? קבל הדם והוא עומד במקומו ופשט ידו לזרקו על המזבח²², וחשב בעת שפשט ידו בדם - אין המחשבה פוסלת בה; אבל אם קבל הדם בפנים ולא הלה בו לגבי המזבח, אלא הלה בו והוציאו לחוץ²³, וחשב בשעת הלוכו לחוץ במחשבת הזמן וכיוצא בה - הרי זו פוסלת²⁴.

(21) למעלה פ"א הכ"ג. (22) זוהי הולכה שלא כרגל. (23) זבחים טו, ב - לא מחוץ לעזרה אלא ריחוק מן המזבח (רש"י שם). (24) מחלוקת תנא-קמא ורבי אלעזר שם יג, א. ופסק כתנא-קמא. (כסף-משנה. לפי גירסתנו בסוגיה שם טו, ב - משמע שהמחשבה פוסלת רק בשעת החזרתו למזבח אחרי שהריקו, אבל בהולכה המרחיקה מן המזבח לא, וכן דעת רש"י שם. ואולי גירסה אחרת היתה לעיני רבינו. ראה ברטנורא בפירושו על המשנה, שם).

מזבח⁷, אם חשב עליהן אחר זמנן - הרי הקרבן פגול.

(5) שם. (6) שם כט. (7) שם כח. התורה כתבה: "ואם האכל יאכל", שתי אכילות משמע.

ג. אבל קרבן שלא נפסדה מחשבתו, אלא נזרק דמו על המזבח והלכתו ונשאר ממנו לאחר זמן אכילתו - אותו הנשאר נקרא נותר, ואסור לאכלו, והקרבן כבר נרצה וכפר. הרי הוא אמר בדם: ואני נתתי לכם על המזבח לכפר - בין שהגיע דם למזבח והלכתו נתפסרו הפעלים ונרצה הקרבן. לפיכך אין מתפגל אלא דבר שיש לו מתירין בין לאדם בין למזבח⁸, כמו שיתבאר⁹. אחד זבח שחשב בו אחת משלש מחשבות אלו בשעת שחיטה, או שחשב בשעת קבלת הדם, או בשעת הולכתו למזבח, או בעת זריקתו על המזבח.

(8) משנה, שם מג, א. (9) לקמן פ"ח ה"ז, ע"י"ש. (10) משנה, זבחים יג, א. "שהזבח נפסל בארבעה דברים וכו'".

ד. נמצאת למד, שבארבע עבודות¹⁰ הזבח נפסל במחשבה: בשחיטה, ובקבלה, ובהולכת הדם, ובזריקתו על המזבח.

ה. והעוף - בשני דברים¹¹: במליקה, ובמצוי הדם¹².

(11) משנה, שם סד, ב. וס"ה, א. (12) רבינו סובר שמחשבה פוסלת במצוי הדם בין בעולת העוף ובין בחטאת העוף, ואע"פ שחטאת העוף טעונה הזאה, וזה בהתאם לדעתו בפ"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"ז, שמיצוי בחטאת העוף מעכב, ולפיכך הוא גמר ההזאה, וכן במשנה שם שנינו בחטאת העוף "מיצה דמה שלא לשמה - פסול".

ו. והמנחות הנקמצות - בארבעה¹³: בקמיצה¹⁴, ובנתינת הקמץ בכלי שרת¹⁵, ובהולכת הקמץ למזבח, ובזריקתו על האש.

(13) משנה, מנחות יב, א. (14) דומה לשחיטה בזבח, השחיטה מפרידה בין חלק מזבח (הדם) לכשר, וגם הקומץ כן (רש"י זבחים יג:). (15) דומה לקבלת הדם.

ז. אבל אם חשב בדברים אחרים חוץ מאלו¹⁶, כגון שחשב בשעת הפשט או בשעת נתינת או בשעת הולכת אמורין למזבח, או בשעת בלילת המנחה¹⁷ או בשעת הגשתה¹⁸, וכיוצא בדברים אלו - אין אותה המחשבה מועלת פלוס. בין שהיתה מחשבת שנוי השם, בין מחשבת המקום, בין מחשבת הזמן.

(16) בתורת כהנים' פרשת צו פ"ב ה"ד - למדו, שאין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- אֵין מַחֲשַׁבְתּוֹ מוֹעֵלֶת, שְׁהִירִי אֵינָה דָּבָר הָרְאוּי לְעִבּוּדָה⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה⁸.

(5) שכל המנחות האחרות באות מן החטים. רבינו גורס בגמרא שם "דחידוש הוא" פירוש, מנחה זו דינה יוצא מן הכלל, שבאה מן השעורים, ואף על פי שמנחת סוטה באה גם מן השעורים, אינה דומה למנחת העומר שבאה גריסיים גסים אבל מנחת סוטה היא קמח (רש"י), והראב"ד גורס "חדש היא" פירוש באה מן התבואה החדשה, אבל שאר המנחות אסור להביאן מתבואה חדשה עד הקרבת שתי הלחם בשבועות. (6) מנחת סוטה שקינא לה בעלה, ואמרה תורה (במדבר ה, טו) ולא יתן עליה לבונה. במנחות ד. למדו מן המקרא שאם עשאה שלא לשמה פסולה כחטאת. (7) מפני שיש עליה לבונה. (8) כגון חיסר שמנה, ריבה שמנה ופסולים אחרים שנמנו למעלה בפרק יא.

ד. בַּמָּקוֹם הָרְאוּי לְעִבּוּדָה פִּיּוּצָא? מִזְבַּח שְׁנַפְנָם וְחֹשֶׁב מַחֲשַׁבֶּת זְמַן אוּ מַחֲשַׁבֶּת מְקוֹם - לֹא פִּסְלֵי הַזְבַּח בְּמַחֲשַׁבָה זו, שְׁהִירִי אֵין הַמְּקוֹם עֲתָה רְאוּי לְעִבּוּדָה¹⁰. קִמְצָא אֶת הַמִּנְחָה בַּחוּץ¹¹ וְחֹשֶׁב בְּשַׁעַת קְמִיצָה מַחֲשַׁבֶּת זְמַן אוּ מַחֲשַׁבֶּת מְקוֹם - אֵין מַחֲשַׁבָה זו כְּלוּם.

(9) בזבחים נט. למדו מהכתוב (שמות כ): "וזבחת עליו" כשהוא שלם ולא כשהוא חסר (וראה למעלה פרק ג הלכה כ"ב). (10) ואף על פי שיהיה ראוי לעבודה אחרי שיתקנהו. (11) חוץ לעזרה.

ה. אֵלו דְּבָרִים¹² שְׂאֵינָן רְאוּיִין לְאֲכִילָה מִן הַקְּרָבָנוֹת וְרְאוּיִין לְהַקְטִירָה: הַדָּם¹³ וְהָאֲמוּרִין וּבֶשֶׂר הַעוֹלָה, וְהַקְּמִץ וְהַלְבוּנָה מִן הַמִּנְחוֹת הַנִּקְמָצוֹת.

(12) הלכות ה"ז משמשות הקדמה להלכות הבאות אחריהן. (13) אף על פי שאין מקטירים את הדם אלא זורקים אותו, כלל אותו רבינו בין הראויים להקטרה מפני שהוא אכילת מזבח.

ו. וְאֵלו רְאוּיִין לְאֲכִילָה וְאֵינָן רְאוּיִין לְהַקְטִירָה: הַבֶּשֶׂר הַנֶּאֱכָל מִפֶּל הַזְבַּחִים, בֵּין הַנֶּאֱכָל לַפְּהִינִים¹⁴ בֵּין הַנֶּאֱכָל לְכָל אֲדָם, וְשִׁירֵי הַמִּנְחוֹת, וְשִׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים.

(14) בשר חטאות ואשמות וחזה ושוק של קדשים קלים.

ז. וְאֵלו דְּבָרִים שְׂאֵינָן רְאוּיִין לֹא לְאֲכִילָה וְלֹא לְהַקְטִירָה: בֶּשֶׂר חֲטָאת הַנִּשְׂרָפֶת¹⁵, וְהַעוֹר שֶׁל בְּהֵמָה כְּלוּ, חוּץ מֵעוֹר הָאֵלֶּה¹⁶ שֶׁהוּא [רְאוּי] לְאֲכִילָה. אֲבָל הַמְרָאָה, וְהוּא הַקְּרוֹם הַדָּק הַדָּבֵק בְּעוֹר וּמִבְדִּיל בֵּינוּ וּבֵין הַבֶּשֶׂר - אֵינּוּ רְאוּי לְאֲכִילָה. וְכֵן הַעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים וְהַקְּרָנִים וְהַתְּלָפִים, וְהַנּוֹצָה שֶׁל עוֹף וְהַצְּפָרְנִים וְהַחֲרָטוּם שֶׁלוֹ, וְרָאשֵׁי אֲגָפִים וְרָאשֵׁי הַזְנָב. אֲפֵלוּ מְקוֹמוֹת הַרְפִּים מִפֶּל אֵלו הַדְּבוּקִים

~ יום חמישי כ"ז תשרי ~

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

(1) יבאר אם המחשבה הולכת אחר העובד או אחר הבעל, אין המחשבה מועלת אלא בהראוי לעבודה ובדבר הראוי לה.

א. אֵין הַמַּחֲשַׁבָה הוֹלֶכֶת אֶלָּא אַחַר הָעוֹבֵד, אֲבָל מַחֲשַׁבֶּת בְּעַל הַקְּרָבָן אֵינָה מוֹעֵלֶת כְּלוּם². אֲפֵלוּ שְׂמַעְנֵי הַבְּעָלִים שֶׁפָּגְלוּ, וְהִזְתָּה מַחֲשַׁבֶּת הָעוֹבֵד נְכוּנָה - הִירִי זֶה כְּשֶׁר.

(2) ובמדרש רבה (ויקרא כב, ז) "תני ר' ישמעאל אף על פי שהבעלים יושבים ומחשבים כל היום אין הכל הולך אלא אחר השוחט".

ב. וְאֵין הַמַּחֲשַׁבָה מוֹעֵלֶת אֶלָּא מִמִּי שֶׁהוּא רְאוּי לְעִבּוּדָה, וּבְדָבָר הָרְאוּי לְעִבּוּדָה, וּבְמָקוֹם רְאוּי לְעִבּוּדָה. מִמִּי שֶׁהוּא רְאוּי בִּיצֵד? אֶחָד מִן הַפְּסוּלִין לְעִבּוּדָה שֶׁקָּבַל הָדָם אוּ הוֹלִיף אוּ זָרַק, וְחֹשֶׁב בְּשַׁעַת הָעִבּוּדָה מַחֲשַׁבֶּת מְקוֹם אוּ מַחֲשַׁבֶּת הַזְּמַן - לֹא פִּסְלֵי בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, לְפִי שְׂאֵינּוּ רְאוּי לְעִבּוּדָה. וְאוֹתוֹ הָדָם שֶׁקָּבַל אוּ שֶׁזָּרַק מִקְצָתוֹ - לְשִׁפּוֹף לְאַמָּה³. וְאִם נִשְׂאָר דָּם הַנֶּפֶשׁ - יַחֲזוֹר הָרְאוּי לְעִבּוּדָה וּיִקָּבַל בְּמַחֲשַׁבָה נְכוּנָה. אֲבָל אִם חֹשֶׁב הַפְּסוּל בְּשַׁעַת שִׁחִיטָה - פִּסְלֵי בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ; שֶׁהַשִּׁחִיטָה כְּשֶׁרָה בַּפְּסוּלִין, כְּמוֹ שְׂבֻאֲרָנוּ. יֵשׁ קְרָבָנוֹת, שְׂאִם נַעֲשׂוּ שְׂלֹא לְשִׁמּוֹן - כְּשִׁרִין, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר. לְפִיכֵן, אִם קָבַל הָדָם כִּהֵן זֶה שְׂאֵינּוּ רְאוּי לְעִבּוּדָה אוּ הוֹלִיכּוֹ אוּ זָרַקוּ - פִּסְלֵי הַזְבַּח, כְּאֵלו עֲשֵׂאָהוּ לְשִׁמּוֹ שֶׁהוּא פְּסוּל. וְאִם עַל פִּי שִׁישׁ דָּם הַנֶּפֶשׁ, וְיַחֲזוֹר הַבֶּשֶׂר וְקָבַל וְזָרַק - כְּבָר נִפְסַל הַזְבַּח⁴. וְלֹא מִפְּנֵי מַחֲשַׁבֶּת שְׂנוּי הַשֵּׁם פִּסְלֵי אוֹתוֹ, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּסוּל לְעִבּוּדָה, כְּמוֹ שְׂבֻאֲרָנוּ.

(3) למרוב שברצפת העזרה והדם יוצא לחוץ. ולמה לא יזרוק כשר מן הדם שנשאר אחר זריקת הפסול, שהרי פסול אינו עושה שיריים? דעת רבינו שרק הדם שנשאר בצוואר הבהמה אינו שיריים אבל הדם שנשאר במזרק - שיריים הוא. וראה למעלה פרק א הלכה כז, שבזריקה שלא כהלכתה גם הדם שבמזרק כשר. ואולי כאן הזריקה היא כהלכתה, מפני שהמחשבה אינה מועילה. (4) הכוונה לטמא שעושה שיריים, אבל בשאר פסולים יחזור הכשר ויקבל.

ג. בְּדָבָר הָרְאוּי לְעִבּוּדָה פִּיּוּצָא? מִנְחַת הַעֹמֶר שֶׁקְמִצָה שְׂלֹא לְשִׁמּוֹה - הִירִי זוּ כְּמִי שְׂנַעֲשִׂית לְשִׁמּוֹה וְשִׁירֵיהֶּ נֶאֱכָלִין; מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִן הַשְּׁעוּרִים, וְאֵין הַשְּׁעוּרִים דָּבָר הָרְאוּי לְשֵׂאֵר קְרָבָנוֹת⁵. וְכֵן הַמַּחֲשַׁב בְּמִנְחַת קְנָאוֹת⁶ וְהַלְבוּנָה עֲלֶיהָ קָדָם שֶׁלֶקַט הַלְבוּנָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במחשבת מקום - הזבח פשר. חשב לאכל פחצי זית בחוץ ולהקטיר פחצי זית בחוץ, או שחשב לאכל פחצי זית אחר זמן אכילה ולהקטיר פחצי זית אחר זמן הקטרה - הזבח פשר; שאין אכילה והקטרה מצטרפין. ואם הוציאו בלשון אכילה ואמר: שיאכל פחצי זית ותאכל האש חצי זית - הרי אלו מצטרפין; לשון אכילה אחד הוא. חשב לאכל או להקטיר פחצי זית, וחזר וחשב על חצי זית אחר באותה המחשבה - הרי אלו מצטרפין. חשב לאכל פחצי זית ושתאכל בהמה או חיה פחצי זית, בין במחשבת מקום בין במחשבת זמן - הרי אלו מצטרפין; ששם אכילה אחד הוא²⁴. חשב על פזית שיאכלוהו שנים - הרי אלו מצטרפין. חשב לאכל פזית ביותר מפדי אכילת פרס²⁵ - הרי זה מצטרף. חשב בשעת זביחה לאכל פחצי זית ובשעת זריקה לאכל פחצי זית - הרי אלו מצטרפין, בין במחשבת המקום בין במחשבת הזמן. וכן אם חשב על פזית²⁶ בשעת קבלה ועל פזית בשעת הולכה; שארבע העבודות מצטרפות והרי הן פעבודה אחת. חשב להקטיר פחצי זית מן הקמץ וכחצי זית מן הלבונה - הרי אלו מצטרפין; שהלבונה עם הקמץ למנחה פאמורין לזבח. לפיכך, אם חשב להקטיר פזית מן הלבונה חוץ לזמנו - הרי זה פגול, כמו שנתבאר. אחד המחשב לזרק דם הזבח פלו בחוץ או למחר, או שחשב לזרק מקצת דמו בחוץ או למחר - פיון שחשב על פדי הזיה מן הדם פסל²⁷.

בפשר, שאלו יתחכו מן החי יבצבץ הדם ויצא, הואיל ואינן חשובין - נקראים דבר שאינו ראוי לאכילה לעגנן הקרבנות. וכן המרק והמבלין, והשלי¹⁷ והשליא¹⁸ וביצת העוף, והבשר שפולטתו הספין בשעת הפשט וישאר מדבק בעור, והוא הנקרא אלל - כל אלו אינן חשובין לעגנן מחשבת הקרבנות, והרי הן פדבר שאין ראוי לאכילה.

(15) כולה במקום המיוחד לכך בעזרה אחר הקטרת אימוריה למזבח. (16) במשנה קכב. "העור שתחת האלייה". (17) עובר שנמצא במעי הבהמה השחוטה ורוב האנשים אינם אוכלים אותו. (18) העור שהעובר מונח בו ויוצא אחר הלידה.

ח. ומחשבתין על דבר העומד לאבוד או על דבר העומד לשורפה¹⁹. המחשב באחת מאותן ארבע העבודות או בכלל לאכל דבר שאין דרכו לאכילה או להקטיר דבר שאין דרכו להקטרה, בין במחשבת המקום בין במחשבת הזמן - הזבח פשר. כיצד? חשב לשתות מדם הזבח או לאכל מאמריו או מן הקמץ ומן הלבונה בחוץ או למחר, או שחשב להקטיר מבשר הזבח או משיירי המנחה בחוץ או למחר - הרי הזבח פשר. וכן אם חשב לאכל או להקטיר מן העור ומן העצמות והגידין והמרק או האלל ופיוצא בהן, בין במחשבת זמן בין במחשבת מקום - הזבח פשר. וכן אם חשב לאכל מפרים ושעירים הנשרפין בחוץ או למחר - הרי הן פשרים²⁰. וכן כל פיוצא בזה.

(19) אין הכוונה לדבר שמצוה לשורפו, אלא לדבר שסופו להישרף או ליאבד, ובשעה שמחשב עליו הוא עודנו קיים. (20) "חישב באכילת פרים ובשריפתם לא עשה ולא כלום". כאן אנו עומדים ביני מחשבת אכילה בדברים שאינם ראויים לאכילה ולכן מקומו של דין זה כאן, אבל חישב בשריפתם, שזו היא מצוותם, אין מקומו כאן אלא בפרק יג.

ט. חשב שיאכלו הטמאים או הפסולין מדבר הראוי לאכילה או שיקטירו הטמאים או הפסולין מדבר הראוי להקטרה חוץ לזמן אכילה והקטרה - הזבח פגול²¹, כמו שבארנו²². חוץ למקום אכילה והקטרה - הרי זה פסול²³ ואינו פגול.

(21) והאוכלו חייב כרת, והטעם, מפני שאכילת טמאים ופסולים נקראת אכילה, ולפיכך המחשבה באכילתם פוסלת. (22) בהלכה א, שמחשבת חוץ לזמנו היא פגול. (23) ואין חייבים כרת על אכילתו.

י. אין אכילה פחותה מפזית, ולא הקטרה פחותה מפזית. לפיכך, המחשב לאכל מדבר הראוי לאכילה פחות מפזית או שחשב להקטיר מדבר הראוי להקטרה פחות מפזית, בין במחשבת זמן בין

(24) מפני שאכילת כלבים נקראת אכילה, שנאמר (מלכים ב' ט, י'): ואת איזבל יאכלו הכלבים. (25) זמן אכילת שלוש ביצים. (26) צריך להיות: "כחצי זית" (כסף משנה). (27) כלומר, בחוץ כדינו - פסול, ולמחר כדינו - פיגול.

פרק חמשה עשר

(1) יבאר הזבחים שנשחטו במחשבת שינוי השם.

א. כל הזבחים שנשחטו במחשבת שינוי השם, בין בקרבנות יחיד בין בקרבנות צבור³ - פשרים, אלא שלא עלו לפעלים לשם חובה⁴; חוץ מן החטאת והפסח, שאם נעשו במחשבת שינוי השם - פסולין⁵. ואחד המשנה שם הזבח בשעת שחיטה או בשעת קבלה או בשעת הולכה או בזריקה⁶, כמו שבארנו⁷. כיצד לא עלו לשם חובה? פגון ששחט עולה לשם שלמים - לא עלתה לפעלים לא משום עולה שהם תיבין בה ולא משום שלמים, אלא תיבין להביא זבח אחר. וכן אם שחט עולת ראובן לשם שמעון⁸ - לא עלתה לא לראובן ולא לשמעון. במה דברים אמורים? כשעקר שם הזבח פדון; אבל אם טעה ודמה שזו העולה שלמים היא, ועשה כל עבודותיה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עֲשִׂיתוּ לְשֵׁם פֶּסַח. וְנֹאמְרָא: וְאִמְרַתְּם זִבְחַ פֶּסַח הוּא לֵי - שְׁתִּיהִי זְבִיחַתוֹ לְשֵׁם פֶּסַח. הֲאֵם שְׁנֵה שְׁמוֹ אוֹ שֵׁם בְּעָלָיו - פֶּסוּל. וּבְמִנְחַת חוּטָא הוּא אוֹמְרָא: מִנְחָה הִיא, וּבְמִנְחַת סוּטָה נֹאמְרָא: פִּי מִנְחַת קְנָאָתָא הִיא - שְׁיִהִי פֶל מְעַשְׂיֵהָן לְשִׁמְךָ.¹⁹

~ נקודות משיחות קודש ~

"אָסוּר לְחֻשָּׁב בְּקִדְשִׁים מִחֻשְׁבָּה שְׂאִינְהָ נְכוּנָה... לְפִיכָּה, זִבְחַ שְׁשֻׁחְטוֹ שְׁלֵא לְשִׁמּוֹ... בֵּין בְּזוּדוֹן בֵּין בְּשִׁגְגָה - חֵיב לְהַשְׁלִים שְׂאָר עֲבוּדוֹת לְשִׁמּוֹ..."

כלומר, אע"פ שהקרבת נפסל כבר בעבודה הראשונה "חייב להשלים שאר העבודות לשמן", ואפילו אם עשה שלוש עבודות במחשבת שינוי השם "חייב לזרוק במחשבה נכונה", כי ישנו חיוב על כל עבודה ועבודה שתהיה לשמה.

ויש לחקור בזה, מה יהיה הדין בחטאת (שקודמת לעולה) ששחטה שלא לשמה ונפסלה, האם גם אז קודמין כל עבודותיה לעולה או שכיון שנפסלה אפשר לאחר שאר עבודותיה לאחרי העולה. ולהעיר שחקירה זו שייכת רק לחטאת שקדמה לעולה מצד דין נוסף, משא"כ בקדימה המוכרחת מצד עצם חיוב הקרבן, כמו קדימת העומר לכבש הבא עמו, שתי הלחם לשני הכבשים, פשוט שאם נפסל בשחיטה, נשאר סדר ההקרבה כדינו. ומסתבר שכן הדין בקדימת החטאת לעולה, ויש לעיין בדבר.

עניין הקרבנות ישנו גם בנפש האדם, וההוראה מהלכה זו היא שגם אם פרט מסויים היה שלא כדבעי, ולא עוד אלא שנכשל בכמה וכמה עניינים עד שרוב העבודות נעשו שלא כדבעי, מכל-מקום העניין שבא אחר-כך - חייב להיות "במחשבה נכונה".

(על-פי י"ן מלכות' ספר עבודה סימן נו מתוך רמב"ם "פרס המלך")

16) לקמן פרק יח הלכה א, ראה שם הערות. 17) מימרא של רבא שם ז: 18) זוהיר עליהם ביותר. 19) שם ז. ומנחות ד.

ד. חֲטָאָת שְׁשֻׁחְטָה לְשֵׁם זִבְחַ אַחֵר, כְּגוֹן שְׁשֻׁחְטָה לְשֵׁם עוֹלָה אוֹ לְשֵׁם אֶשֶׁם אוֹ לְשֵׁם שְׁלָמִים - פֶּסוּלָה, כְּמוֹ שְׂבָאָרְנוּ. אָבָל אִם שְׁחָטָה לְשֵׁם חֵלְוִין - הָרִי זוֹ כְּפֶשְׁרָה²⁰, וְלֹא עֲלֵתָה לְבַעֲלִים²¹.

20) זבחים מו: 21) כפירושו של אב"י שם.

ה. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמָדוּ, שְׁהִקְדָּשִׁים מְחֻלְלִין קְדָשִׁים, וְאִין חֵלְוִין מְחֻלְלִין קְדָשִׁים²².

22) שם למדו זה מהכתוב. ורבינו סובר שהדין הוא הלכה למה מסיני, והסמיכוהו על הכתוב. ראה הקדמת רבינו לפירושו על המשנה חלק א מחלקי הדינים.

לְשֵׁם שְׁלָמִים - עֲלֵתָה לְבַעֲלִים לְשֵׁם חוּבָה. וְכֵן הַחֲטָאָת וְהַפֶּסַח שְׁעֲשִׂאָן בְּמַחֲשַׁבְתָּ שְׁנוֹי הַשֵּׁם בְּטָעוּת - כְּשֵׁרִים. שְׁעֲקִירָה בְּטָעוּת - אֵינְהָ עֲקִירָה. וְכֵן עוֹלַת הָעוֹף¹⁰ שְׁמֻלְקָה אוֹ שְׁמֻצָּה דְמָה בְּמַחֲשַׁבְתָּ שְׁנוֹי הַשֵּׁם - כְּפֶשְׁרָה, וְלֹא עֲלֵתָה לְבַעֲלִים. וְחֲטָאָת הָעוֹף - פֶּסוּלָה¹¹.

(2) משנה זבחים ב. 3) שם ד. שינוי קודש (שינוי השם) ישנו בציבור (רבינו בפירושו על המשנה שם כתב, ששינוי השם בקרבנות ציבור עלו לשם חובה, כנראה חזר בו כאן, מפני שזה מנוגד לכמה מקומות בגמרא. ראה תוספות ר' עקיבא איגר שם. וצ"ע.) 4) לקמן מפרש. 5) משנה שם. ובגמרא שם ז: דרשו דין זה מן המקרא, ראה הלכה ג. 6) משנה שם יג. 7) למעלה פרק יג הלכה ד. 8) זה נקרא "שינוי בעלים" ופוסל בשחיטה, קבלה והולכה על-מנת לזרוק דמו לשם אחר או בחישוב בשעת זריקה שזורק לשם אחר, אבל שחיטה קבלה והולכה לשם אחר כשרים ועלו לשם חובה (שם ד. ופסחים ס:), ראה משנה-למלך כאן. 9) מנחות מט. פסק כרבא (הכסף-משנה גורס "רבא") וגם סתמא דגמרא פסחים עב: עומדת בשחיטה זו. 10) משנה זבחים סד: אע"פ שהיא נעשית למעלה כחטאת בהמה. 11) שם.

ב. וְכֵן¹² פֶּל הַמִּנְחוֹת שְׁנַעֲשׂוּ בְּמַחֲשַׁבְתָּ שְׁנוֹי הַשֵּׁם - כְּשֵׁרִים, וְלֹא עָלוּ לְבַעֲלִים; חוּץ מִמִּנְחַת חוּטָא וּמִנְחַת קְנָאוֹת¹³, שְׂאֵם חֻשָּׁב בְּאַחַת מְאַרְבַּע עֲבוּדוֹת¹⁴ שְׁלֵהֶן מִחֻשְׁבְּתָּ שְׁנוֹי הַשֵּׁם - פֶּסוּלוֹת. שְׁנוֹי הַשֵּׁם בְּמִנְחָה כִּי־צַד? כְּגוֹן שְׁקִמְץ מִנְחַת נֶדְבָה לְשֵׁם מִנְחַת חוּטָא, אוֹ מִרְחֻשֶׁת¹⁵ לְשֵׁם מִחְבַּת, אוֹ מִחְבַּת לְשֵׁם מִרְחֻשֶׁת. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

12) מנחות ב. 13) מנחת סוטה, שתי אלו דינן כחטאת, כמו שמסיים רבינו בסוף ההלכה. 14) קמיצה, נתינה בכלי שרת, הולכה, הקטרה על המזבח (משנה שם יב. וראה למעלה פרק יג הלכה ו). 15) פרטי דיני מרחשת ומחבת, נתבארו בפרק יג מהלכות מעשה הקרבנות.

ג. אָסוּר לְחֻשָּׁב בְּקִדְשִׁים מִחֻשְׁבָּה שְׂאִינְהָ נְכוּנָה, כְּמוֹ שְׂוִיתְבְּאָר¹⁶. לְפִיכָּה, זִבְחַ שְׁשֻׁחְטוֹ שְׁלֵא לְשִׁמּוֹ אוֹ מִנְחָה שְׁקֻמְצָה שְׁלֵא לְשִׁמּוֹ, בֵּין בְּזוּדוֹן בֵּין בְּשִׁגְגָה - חֵיב לְהַשְׁלִים שְׂאָר עֲבוּדוֹת לְשִׁמּוֹ. אִפְלוּ שְׁחָט וְקָבַל וְהוֹלִיךְ בְּמַחֲשַׁבְתָּ שְׁנוֹי הַשֵּׁם - חֵיב לְזַרֵּק בְּמַחֲשַׁבְתָּ נְכוּנָה¹⁷. וּמִפְּנֵי מָה נִשְׁתַּנָּה דִּין הַחֲטָאָת וְהַפֶּסַח מִכָּל הַזְּבָחִים, וְדִין מִנְחַת חוּטָא וּמִנְחַת קְנָאוֹת מִכָּל הַמִּנְחוֹת? מִפְּנֵי שְׁעִין עֲלֵיהֶם הַכְּתוּב¹⁸. הָרִי הוּא אוֹמְרָא בְּחֲטָאָת: וְשְׁחַט אֹתָהּ לְחֲטָאָת - שְׁתִּיהִי שְׁחִיטָה לְשֵׁם חֲטָאָת. וְכֵן שְׂאָר עֲבוּדוֹתֶיהָ לְשִׁמּוֹ. וְנֹאמְרָא: עַל חֲטָאָתוֹ - שְׁתַּעֲשֶׂה לְשֵׁם אוֹתוֹ הַחֲטָאָת. וְנֹאמְרָא: וְכִפֹּר עָלָיו - שְׁתִּיהִי לְשֵׁם בְּעָלֶיהָ. וְנֹאמְרָא בְּפֶסַח: וְעֲשִׂיתָ פֶּסַח לֵי אֱלֹהֶיךָ - שְׁתִּיהִי כָּל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דְּבָרִים אֲמֹרִים? שֶׁשְׁחָטוּ בְּזִמְנוֹ, שֶׁהוּא יוֹם אֲרֻבַּעָה
עֶשֶׂר בְּנִסָּן. אֲפִלוּ שְׁחָטוּ בְּשַׁחֲרִית³⁵ בְּמַחְשַׁבַת שְׁנוֹי
הַשֶּׁם - פְּסוּל. אֲבָל אִם שְׁחָטוּ שְׁלֹא בְּזִמְנוֹ בְּמַחְשַׁבָה
שְׁלֹא לְשִׁמּוֹ - כְּשָׂר; שְׁלֹא לְשֵׁם בְּעֵלְיוֹ³⁶ - נִעְשָׂה
כְּמִי שְׂאִין לוֹ בְּעֵלִים³⁷ בְּזִמְנוֹ וּפְסוּל.

(33 שם יג: 34) לא מצאתי מקור לדין זה. ואדרבה,
המשנה כוללת חטאת ופסח יחד, ומשמע שדינם שווה.
ובחטאת פסק רבינו עצמו (למעלה הלכה ד) לשם חולין
כשרה (בכסף-משנה מנמק דין זה מפני שנאמר בו "לה",
משמע שצריך לזבוח לשם ה' ולא לשם חולין). (35) פסק
כבן-בתירה שם יא: נגד דעת ר' יהושע, מפני שבגמרא יש
שקלא-וטרין בדברי בן בתירה. (36) שלא בזמנו.
(37) נקט לשון הגמרא (פסחים סא.). והפירוש, כשחט שלא
לשם בעלים (ראה למעלה הלכה א הערה ז).

יב. פֶּסַח שֶׁשְׁחָטוּ לְשִׁמּוֹ בְּאַרְבַּעָה עֶשֶׂר קֳדָם חֲצוֹת
- פְּסוּל, לְפִי שְׂאִינוֹ זִמְנוֹ³⁸, עֲבָרָה שְׁנֵיתוֹ³⁹ וּשְׁחָטוּ
בְּזִמְנוֹ לְשֵׁם פֶּסַח, וְכֵן הַשּׁוֹחֵט שְׂאָר זִבְחִים לְשֵׁם
פֶּסַח, אֲפִלוּ שְׁחָטָן אַחַר חֲצוֹת - הָרִי אֵלּוּ כְּשָׂרִים⁴⁰,
וְלֹא עָלוּ לְבַעֲלִים לְשֵׁם חוֹבָה.

(38) ר' יוחנן שם יב. בדעת בן-בתירה. (39) ופסולה לקרבן
פסח. (40) כר' יהושע שם יא.

יג. תוֹדָה⁴¹ שֶׁשְׁחָטָה לְשֵׁם שְׁלָמִים - עֲלֵתָה לְבַעֲלִים;
וּשְׁלָמִים שֶׁשְׁחָטָן לְשֵׁם תוֹדָה - לֹא עָלוּ לְבַעֲלִים.
לְפִי שֶׁהַתּוֹדָה נִקְרָאת שְׁלָמִים⁴², וּשְׁלָמִים לֹא נִקְרָאוּ
תוֹדָה.

(41) זבחים ד. (42) שנאמר (ויקרא ז, טו): "זבח תודת
שלמיו", משמע שהתודה היא שלמים, שם.

יד. עוֹלָה שֶׁשְׁחָטָה עַל מִי שְׂאִינוֹ מְחִיב קֶרֶבֶן כָּלֵל
- לֹא עֲלֵתָה לְבַעֲלִים, שֶׁהָרִי שְׁחָטָה שְׁלֹא לְשֵׁם
בְּעֵלְיָהּ. וְאִף עַל פִּי שְׂוֵהָ שֶׁשְׁחָטָה לְשִׁמּוֹ אִינוֹ מְחִיב
כָּלוּם בְּעֵנְיָנוּ, אִי אֲפֹשֶׁר שְׁלֹא יִהְיֶה חֵיב כְּפָרָה
לְשָׂמִים; שְׂאִין לָךְ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שְׁלֹא עֶבֶר מְעוֹלָם
עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה⁴³.

(43) ראה הלכה ט, הערה ל.

טו. עוֹלָה הַבָּא לְאַחַר מִיתָה⁴⁴ שֶׁעֲשָׂאָה שְׁלֹא לְשֵׁם
בְּעֵלְיָהּ - עֲלֵתָה לְבַעֲלִים⁴⁵ לְשֵׁם חוֹבָה⁴⁶, שְׂאִין
בְּעֵלִים לְאַחַר מִיתָה.

(44) שמתו בעליה והיורשים מקריבים אותה. (45) שם ז:
(46) ואין היורש מחוייב להביא אחרת, אפילו כשהמוריש
אמר "הרי עלי עולה".

טז. שְׁנוֹי כְּכֹשֵׁי עֲצֵרֶת⁴⁷ שֶׁשְׁחָטָן לְשֵׁם אֵילִים - לֹא
עָלוּ לְצַבּוֹר⁴⁸ לְשֵׁם חוֹבָה⁴⁹. וְאִם דָּמָה שֶׁהֵן אֵילִים
וּשְׁחָטָן לְשֵׁם אֵילִים - עָלוּ לָהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲקִירָה
בְּטַעֲוֹת⁵⁰.

ו. שְׁחָטָה לְשֵׁם חֲטָא אַחַר, כְּגוֹן שֶׁבָּאָה עַל אֲכִילַת
חֶלֶב וּשְׁחָטָה עַל אֲכִילַת דָּם - פְּסוּלָה²³.

(23) כרב אחא בריה דרבא, שם ט:

ז. שְׁחָטָה לְשֵׁם אָדָם אַחַר שֶׁהוּא מְחִיב חֲטָאת, אֲפִלוּ
חֲטָאת שְׂאִינָה קְבוּעָה²⁴ - הָרִי זֶה פְּסוּלָה²⁵.

(24) כגון אם נכנס טמא למקדש שמביא קרבן עולה ויורד.
היינו, עשיר - מביא בהמה. ועני - שני עופות, ועני מדוכא
- סולת. (25) בעיא של רבא שם שלא נפשטה.

ח. אֲבָל אִם שְׁחָטָה לְשֵׁם אַחַד שֶׁהוּא מְחִיב עוֹלָה -
הָרִי זֶה כְּשֶׁרָה²⁶, וְלֹא עֲלֵתָה לְבַעֲלִים²⁷. וְכִפָּר עָלָיו -
וְלֹא עַל חֲבָרָו שֶׁהוּא מְחִיב חֲטָאת כְּמוֹתוֹ²⁸.

(26) מימרא של רבא שם ג: ויש גורסים "רב". (27) רבינו
מדמה זה לדין לשם חולין שבהלכה ד. דעת רבינו, שכל
אלו המחשבות שיש בהן שינוי מהששה דברים שנשנו
במשנה שם, אפילו אלו שאינן פוסלות את החטאת, לא
עלתה לשם חובה. וכן יש לדייק מדברי אביי שם.
(28) פירוש, שינוי בעלים למדנו מהכתוב "וכפר עליו" ולא
על חבירו. ומשמעות חבירו, שהוא מחוייב חטאת כמותו,
אבל אם שחט לשם אדם שאינו מחוייב חטאת - לא
נפסלה.

ט. שְׁחָטָה לְשֵׁם מֵת - כְּשֶׁרָה²⁹, וְלֹא עֲלֵתָה³⁰
לְבַעֲלִים; שְׂאִין כְּפָרָה לְמֵתִים. שְׁחָטָה לְשֵׁם מִי
שְׂאִינוֹ מְחִיב קֶרֶבֶן כָּלֵל, לֹא חֲטָאת וְלֹא עוֹלָה וְלֹא
שְׂאָר קֶרֶבְנוֹת - הָרִי זֶה פְּסוּלָה, שְׂמָא מְחִיב הוּא³¹
וְאִינוֹ יוֹדֵעַ.

(29) שם ט: (30) כמו בהלכה ד' וח'. (31) מימרא של
רבא שם "שאין לך אדם בישראל שאינו מחוייב עשה",
וחטאת מכפרת קצת (בלשון הגמרא: מקופיא) על עשה.
ומובן שגם רבינו מתכוון לעשה. ואעפ"כ כששחטה על מי
שמחוייב עולה, כשרה (ראה הלכה הקודמת), מפני שהעולה
שהפריש תכפר על כל מצוות-עשה שעבר.

י. שְׁחָטָה לְשִׁמָּה וְחָשַׁב בְּשַׁעַת הַשְּׁחִיטָה לְזֶרֶק דָּמָה
שְׁלֹא לְשִׁמָּה - הָרִי זֶה פְּסוּלָה. לְפִי שְׂמַחְשַׁבִּין
מְעַבְדָּה לְעַבּוּדָה, וְזֹאת הַמַּחְשַׁבָה שֶׁחָשַׁב בְּשַׁעַת
הַשְּׁחִיטָה - פָּאֵלוּ חֲשַׁבָה בְּשַׁעַת זְרִיקָה, וּלְפִיכֹף
פְּסוּלָה³².

(32) מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש שם ט: והלכה כר' יוחנן.
ודין זה נאמר בעל-מנת לזרוק בלבד, אבל על-מנת לקבל
או על-מנת להוליך - כשר, שהרי דין זה למדנו מפגיל או
משינוי בעלים, ובשניהם רק מחשבת זריקה או מחשבת
הקטרה פוסלות (ראה מ"מ).

יא. הַפֶּסַח שֶׁשְׁחָטוּ בְּמַחְשַׁבַת שְׁנוֹי הַשֶּׁם, בֵּין שֶׁשְׁוָה
שְׁמוֹ לְשֵׁם זִבַּח אַחַר³³ בֵּין שֶׁשְׁוָה לְשֵׁם חֲלִין -
פְּסוּל³⁴; שְׁנֵאמָר: וְאִמְרָתָם זִבַּח פֶּסַח הוּא לֵה'. בְּמָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְלִילָה⁶⁴, וְאֵינָן טְעוּנִין לְחֵם. וְכֵן אֲשֶׁם נֹזֵר וְאֲשֶׁם מְצַרְעַע שְׂשֻׁחְטָן שְׁלֵא לְשִׁמְן, אֶף עַל פִּי שְׁלֵא עָלוּ לְבַעְלִים - הֲרִי הֵן נְאֻכָּלִים.

62) נזיר כד: "תני לוי, שאר שלמי נזיר ששחטן שלא כמצוותן, כשרין ולא עלו לבעלים לשם חובה ונאכלין ליום אחד, ואינן טעונין לא לחם ולא זרוע". ומפרש רבינו "שלא כמצוותן" שלא לשמם (רש"י שם פירש אחרת, ובמנחות מח: הביא שני הפירושים). 63) מנחות מח. תני לוי. אע"ג שלדעת רב (שם ד:) פסולים, פסק כלוי, מפני שדעת רב הופרכה (שם ה). 64) כדן שלמי נזיר ולא כשלמים אחרים, שנאכלים לשני ימים ולילה שביניהם.

פֶּרֶק שְׁשֵׁה עֶשְׂרִי

1) יבאר אם עירב עם מחשבת זמן מחשבה אחרת, וחישוב על הדמים הניתנים למטה למעלה או איפכא.

א. כְּכָר בְּאֶרְנוֹת², שֶׁהִמְחֵשֵׁב בְּאַחַת מֵאַרְבַּע הָעֲבוּדוֹת מִחֻשְׁבַּת הַמְּקוֹם - הַקְּרָבָן פְּסוּל וְאֵינוֹ פְּגוּל; וְאִם חֵשֵׁב מִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן - הַקְּרָבָן פְּגוּל. בְּמֵה דְבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֵׁלֵא עֲרַב עִם מִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן מִחֻשְׁבַּת אַחֲרָת; אֲכַל אִם³ עֲרַב מִחֻשְׁבַּת מְקוֹם, אוֹ מִחֻשְׁבַּת שְׁנוּי הַשֵּׁם בְּפִסְחָא וּבְחֻטָּאת⁴, עִם מִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן - הַקְּרָבָן פְּסוּל וְאֵינוֹ פְּגוּל. כִּי־צַד? שֶׁחֵט וְקָבַל וְהוֹלִיף וְזָרַק, וּמִחֻשְׁבַּתוֹ בְּאַרְבַּע עֲבוּדוֹת אֱלוֹ⁵ מִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן, אוֹ שֶׁהֵיטָה מִחֻשְׁבַּתוֹ בְּאַחַת מֵאַרְבַּעַת מִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן וּבִשְׂאָר הָעֲבוּדוֹת הֵיטָה מִחֻשְׁבַּתוֹ נְכוּנָה אוֹ לֹא הֵיטָה שֵׁם מִחֻשְׁבַּת פְּלַל בְּשְׂאָר הָעֲבוּדוֹת - הֲרִי זֶה פְּגוּל. אֲכַל אִם שֶׁחֵט בְּמִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן וְקָבַל אוֹ הוֹלִיף אוֹ זָרַק בְּמִחֻשְׁבַּת הַמְּקוֹם, אוֹ שֶׁחֵט בְּמִחֻשְׁבַּת הַמְּקוֹם וְקָבַל אוֹ הוֹלִיף אוֹ זָרַק בְּמִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן - הֲרִי זֶה אֵינוֹ פְּגוּל, אֲלֵא פְּסוּל בְּלִבְדוֹ. וְכֵן הַפִּסְחָא וְהַחֻטָּאת שְׂשֻׁחְטָן בְּמִחֻשְׁבַּת שְׁנוּי הַשֵּׁם⁶ וְקָבַל וְהוֹלִיף וְזָרַק בְּמִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן, אוֹ שֶׁחֵט בְּמִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן וְקָבַל אוֹ הוֹלִיף אוֹ זָרַק בְּמִחֻשְׁבַּת שְׁנוּי הַשֵּׁם - אֵין זֶה פְּגוּל, אֲלֵא פְּסוּל. וְהוּא הַדִּין בְּעוֹפוֹת⁷ וּבְמִנְחוֹת⁸. אֵין שֵׁם פְּגוּל אֲלֵא קְרָבָן שֶׁנִּפְסַל בְּמִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן וְלֹא עֲרַב עִמָּה מִחֻשְׁבַּת הַמְּקוֹם לֹא בְּתַחֲלָה וְלֹא בְּסוֹף, וְלֹא עֲרַב עִמָּה מִחֻשְׁבַּת שְׁנוּי הַשֵּׁם בְּקִרְבָּנוֹת שֶׁנִּפְסְלוּ בְּמִחֻשְׁבַּת שְׁנוּי הַשֵּׁם⁹.

2) למעלה פ"ג ה"א. ראה שם, פירוש המונחים הנזכרים כאן. 3) משנה, זבחים כט, ב. 4) ששינוי השם פסול בהם. 5) בכלול. 6) שם. 7) שם סד, ב. 8) משנה, מנחות יב, א. 9) אבל בקדשים ששינוי השם אינו פוסל בהם, אין מחשבת שינוי השם מוציאה מידי פיגול, ואע"פ שאינם עולים לשם חובה. ראה למעלה פט"ו ה"א.

ב. הִמְחֵשֵׁב בְּאַחַת מֵאַרְבַּע הָעֲבוּדוֹת אוֹ בְּכֻלָּם לְאֲכַל

47) מנחות מט. 48) בגמרא שם: "בעלים", והכוונה לציבור, שהם בעליהם של כל הקרבנות הציבור. 49) כדן כל זבח שנשחט במחשבה בלתי נכונה. וחייבים להביא שני כבשים אחרים. 50) ראה הלכה א.

יז. אֲשֶׁם מְצַרְעַע⁵¹ שְׂשֻׁחְטוֹ שְׁלֵא לְשִׁמוֹ, אוֹ שְׁלֵא נִתֵּן מְדָמוֹ עַל גְּבִי בְּהוֹנוֹת⁵² - טְעוּן נְסָכִים⁵³; שֵׁאֵם יִקְרַב בְּלֵא נְסָכִים - נִמְצָא כְּמִקְרִיב נְדָבָה⁵⁴, וְאֵין הָאֲשֶׁם בָּא נְדָבָה.

51) שם ה. ברייתא. 52) מצורע שנתרפא מביא אשם, והכהן נותן מדמו על בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית. ובשני המקרים הללו לא נפסל הקרבן, אבל לא יצא ידי חובתו וצריך להביא אשם אחר. 53) ככל אשם מצורע. 54) כלומר, כמקריב אשם נדבה, ואין אשם טעון נסכים אלא אשם מצורע בלבד.

יח. כִּבְשֵׁי הַבָּא עִם הָעֶמְרָא⁵⁵ שְׂשֻׁחְטוֹ שְׁלֵא לְשִׁמוֹ - לֹא יָבִיא מִנְחַת נְסָכִים שְׁלוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים, אֲלֵא עֶשְׂרוֹן אֶחָד כְּשֶׂאֶר הַנְּדָבוֹת⁵⁶; שֶׁהֲרִי לֹא עָלָה לְשֵׁם חוֹבָתוֹ. וְכֵן תְּמִיד שְׂשֻׁחְטוֹ שְׁלֵא לְשִׁמוֹ - לֹא יַעֲלֶה עִמּוֹ שְׁנֵי גִזְרֵי עֲצִים⁵⁷ כְּשֶׂאֶר הַתְּמִידִים; שֶׁהֲרִי לֹא עָלָה לְחוֹבַת הַתְּמִיד, אֲלֵא הֲרִי הוּא כְּכֹל הַנְּדָבוֹת.

55) בששה עשר בניסן, כל נסכי כבש עשרון אחד הוא, חוץ ממנחת העומר, שהיא טעונה שני עשרונים. 56) ואין זה דומה לאשם מצורע בהלכה הקודמת, מפני שכבש זה הוא עולה, ועולה באה נדבה ומנחתה עשרון אחד, פסק כרבא שם פט: (ראה תוספות שם ד"ה שאם, שגרסו "רבא") נגד אביי. 57) אע"פ שהבעירו בבוקר מערכת עצים על המזבח, מביאים ביחד עם קרבן התמיד שני גזרי עצים, ומוסיפים אותם על המערכה (פ"ב מהלכות תמידין ומוספין ה"ב).

יט. שְׁנֵי כִּבְשֵׁי עֶצְרָת⁵⁸ שְׂשֻׁחְטָן שְׁלֵא לְשִׁמְן, אוֹ שְׂשֻׁחְטָן בֵּין לְפָנָי וּמִזְמַן בֵּין לְאַחַר זְמַן - הֲדָם יִזְרַק⁵⁹ וְהַבֶּשֶׂר יֵאָכֵל⁶⁰, אֶף עַל פִּי שְׁלֵא עָלוּ לְצִבּוֹר לְשֵׁם חוֹבָה. וְאִם הֵיטָה שֶׁבֶת - לֹא יִזְרַק⁶¹, וְאִם זָרַק - הֲרָצָה לְהַקְטִיר אֲמֹרִין לְעֲרַב.

58) שלמי ציבור שמקריבים בחג השבועות. 59) ברייתא שם מח. 60) רבינו לא גילה דעתו אם מותר לאכול את הבשר ביום, ואע"פ שלא הקטירו עדיין את האימורים, שהרי אסור להקטירם ביום טוב ככל קרבנות נדבה (ראה פרק א מהלכות חגיגה הלכה ח. ובתוספות ביצה כ: ד"ה מאי, מצדדים להתיר אכילתם ביום, מפני שאסור להקטיר האימורים הרי זה כאילו נאבדו שמותר לאכול את הבשר. וראה תוספות נזיר כח: ד"ה כבשי, וצל"ח ביצה שם שהאריך בזה). 61) חכמים לא גזרו על שבות זריקה ביום טוב, אבל בשבת גזרו על שבות זו.

כ. וְכֵן שְׁלָמֵי נֹזֵר⁶² שְׂשֻׁחְטָן שְׁלֵא לְשִׁמְן, אֶף עַל פִּי שְׁלֵא עָלוּ לְבַעְלִים - הֲרִי הֵן נְאֻכָּלִין⁶³ לְיוֹם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמנם אינן מוציאות מידי פיגול החמור, אבל מוציאות מידי פסול הקל. ורצוי למחוק את המילה "לבדה".

ו. **השֵׁב** ²¹ על הַדָּם הַנֶּתֵן לַמַּעֲלָה לְתַתּוֹ לְמַחֵר לְמַטָּה, או על הַדָּם הַנֶּתֵן לְמַטָּה לְתַתּוֹ לְמַחֵר לַמַּעֲלָה, או שֶׁחֵשֵׁב על הַדָּם הַנֶּתֵן בְּפָנִים בְּהִיכָל לְתַתּוֹ לְמַחֵר בְּמִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, או שֶׁחֵשֵׁב על הַדָּם הַנֶּתֵן בְּמִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן לְתַתּוֹ לְמַחֵר בְּפָנִים בְּהִיכָל - אֵינוֹ פְּגוּל. אִף עַל פִּי שֶׁחֵשֵׁב הַדָּם בְּמַחְשְׁבֹתוֹ - הֲרִי זֶה פְּסוּל וְאֵינוֹ פְּגוּל. וּמֵאַחַר שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת אֱלוֹ²², שֶׁהַדָּם שֶׁנֶּתֵן שְׁלֵא בְּמַקוֹמוֹ - כְּאֵלוֹ נֶתֵן בְּמַקוֹמוֹ, לְמַה לֹא יִהְיֶה זֶה פְּגוּל בְּמַחְשְׁבָהּ זֹו שֶׁחֵשֵׁב לְתַתּוֹ הַדָּם שְׁלֵא בְּמַקוֹמוֹ לְמַחֵר? מִפְּנֵי שֶׁהַדָּם הַנֶּתֵן שְׁלֵא בְּמַקוֹמוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁהִזְבַּח כְּשֵׁר, אֵינוֹ מְתִיר הַבֶּשֶׂר בְּאַכִּילָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ²³; וְכָל זְרִיקָה²⁴ שֶׁאֵינָה מְתַרְתּוֹ הַבֶּשֶׂר בְּאַכִּילָה, אִם חֵשֵׁב לְתַתּוֹ חוּץ לְזִמְנוֹ - לֹא פְּגוּל. לְפִיכָף²⁵, אִם חִזַּר וְחֵשֵׁב בְּזַבְחָהּ זֶה מַחְשְׁבַת הַזִּמְן - הֲרִי זֶה פְּסוּל וְאֵינוֹ פְּגוּל.

21 שם. אין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, מפני שכאן מחשבת הזמן עצמה מעורבת עם מחשבת פסול אחרת, ולכן אינה מפלגת אלא פוסלת (ראה כסף-משנה). 22 פ"ב ה"י. 23 שם. 24 זבחים כז, א - מימרא של מר זוטרא. 25 פיסקה זו היא סיום תשובת רבינו על השאלה שלמעלה: "למה לא יהיה זה פיגול?".

ז. חֵשֵׁב מַחְשְׁבַת זִמְן בְּשַׁעַת קְמִיצָה אֲכָל לֹא בְּשַׁעַת לְקוּט הַלְבוּנָה, או שֶׁחֵשֵׁב מַחְשְׁבַת הַזִּמְן בְּשַׁעַת לְקוּט הַלְבוּנָה²⁶ אֲכָל לֹא בְּשַׁעַת קְמִיצָה - הֲרִי זֹו פְּסוּלָה וְאֵינָה פְּגוּל²⁷; עַד שֶׁיִּחְשַׁב מַחְשְׁבַת הַזִּמְן בְּכָל הַמְתִיר²⁸, שֶׁהוּא הַקְּמִיץ עִם הַלְבוּנָה, בְּשַׁעַת קְמִיצַת הַקְּמִיץ וְלְקוּט הַלְבוּנָה, או בְּשַׁעַת נְתִיבַת שְׁנֵינָהּ בְּכָלִי, או בְּשַׁעַת הוֹלְכָתָהּ, או בְּשַׁעַת זְרִיקָתָהּ²⁹.

26 אחרי שקמץ הכהן מן הסולת, מניח את הקומץ בכלי שרת ומלקט את כל הלבונה שעל המנחה, ומניחה על הקומץ ומקטירים ביחד (פ"ג מהל' מעשה הקרבנות ה"ב), ושניהם - הקומץ והלבונה - נקראים מתיר אחד. 27 כחכמים במשנה, מנחות טז, א. האומרים אין פיגול בחצי מתיר. 28 ואע"פ שחישוב בחצי המתיר הראשון - בקומץ - ובילקוט הלבונה שתק, אין אנו אומרים שליקט על דעת מחשבת הראשונה. כשמואל לדעת החכמים. ואע"ג שהלכה כרב באיסורין, פסק רבינו נגד דעתו משום שהופרכה שם, ראה משנה-למלך. 29 טעות סופר, וצ"ל "הקטרם" (כסף-משנה).

ח. חֵשֵׁב בְּשַׁעַת הַקְּטֵרַת הַקְּמִיץ שֶׁיִּקְטֵר הַלְבוּנָה לְמַחֵר - אֵינָה פְּגוּל, שְׁאִין הַקְּטֵרָה מְפַגְּלַת הַקְּטֵרָה³⁰. וְכֵן אִם הַקְּטֵרִי הַלְבוּנָה לְבָדָה או הַקְּמִיץ לְבָדוֹ וְהוּא מְחַשֵּׁב לְאֲכָל שְׁנֵימֵי לְמַחֵר - הֲרִי זֹו

פְּזִית מְדַבֵּר הָרְאוּי לְאֲכִילָה בַּחוּץ וּכְזִית לְמַחֵר, או פְּזִית לְמַחֵר וּכְזִית בַּחוּץ¹⁰, או פְּחָצִי זִית בַּחוּץ וּכְחָצִי זִית לְמַחֵר, או פְּחָצִי זִית לְמַחֵר וּכְחָצִי זִית בַּחוּץ - הֲרִי הַקְּרָבָן פְּסוּל וְאֵינוֹ פְּגוּל¹¹. וְכֵן אִם עָרַב הַמַּחְשְׁבָהּ בְּהַקְּטֵרָה¹² - הֲרִי זֶה פְּסוּל וְאֵינוֹ פְּגוּל¹³.

10 כלומר, בין אם הקדים מחשבת הזמן למחשבת המקום, ובין להיפך. 11 זבחים כט, ב - כחכמים, בניגוד לדעת רבי יהודה האומר שאם קדמה מחשבת הזמן למחשבת המקום - הרי זה פיגול. 12 שחט על-מנת להקטיר כזית חוץ לזמנו וכזית חוץ למקומו או הקדים מחשבת המקום. 13 שדין אכילת מזבח כדין אכילת אדם. (רבינו לא פירש מה הדין אם חישוב לאכול כזית חוץ לזמנו ולהקטיר כזית חוץ למקומו. אפשר לצדד ולומר שמפני ששנינו "שאיין אכילה והקטרה מצטרפים" (ראה למעלה פ"ד ה"י) אין מחשבת ההקטרה פוגמת כלל במחשבת האכילה, ולפיכך הקרבן פיגול. בתוספתא זבחים פ"ב ה"ב נאמר בפירוש לפי גירסת הגר"א שאינו פיגול).

ג. חֵשֵׁב לְאֲכָל או לְהַקְטִיר פְּחָצִי זִית בְּמַחְשְׁבַת הַמַּקוֹם וְלְאֲכָל או לְהַקְטִיר פְּזִית בְּמַחְשְׁבַת הַזִּמְן - הֲרִי זֶה פְּגוּל. בֵּין שֶׁהַקְּדִים מַחְשְׁבַת פְּזִית בֵּין שֶׁאַחַר אוֹתָהּ. שְׁאִין חָצִי זִית חֵשֵׁב אֲצֵל פְּזִית.

ד. חֵשֵׁב¹⁴ עַל חָצִי זִית בְּמַחְשְׁבַת הַזִּמְן וְעַל חָצִי זִית בְּמַחְשְׁבַת הַמַּקוֹם, וְחִזַּר וְחֵשֵׁב עַל חָצִי זִית אַחַר בְּמַחְשְׁבַת הַזִּמְן¹⁵ - הֲרִי זֶה פְּגוּל. וְכֵן אִם חֵשֵׁב עַל חָצִי זִית בְּמַחְשְׁבַת הַזִּמְן, וְחִזַּר וְחֵשֵׁב עַל פְּזִית¹⁶ חָצִי בְּמַחְשְׁבַת הַזִּמְן וְחָצִי בְּמַחְשְׁבַת הַמַּקוֹם - הֲרִי זֶה פְּגוּל.

14 ראה ההלכה הסמוכה. 15 שם לא, א. כרבא האומר "ויקץ כישן הפיגול". כלומר, אע"פ שמחשבת המקום הפסיקה בין שתי מחשבות הזמן - הן מצטרפות לפגול. 16 הדין הקודם מדבר כשיחשב על כל חצי זית בפני עצמו. וכאן משמיענו רבותא, שאפילו אם כלל בדיבור אחד את מחשבת הזמן והמקום, מצטרף כחצי הזית של הזמן עם חצי זית של הזמן הראשון והקרבן נתפגל, מימרא של רב אשי, שם.

ה. חֵשֵׁב עַל הַדָּמִים הַנֶּתֵּנִין לְמַטָּה לְתַתּוֹ אוֹתָם לַמַּעֲלָה, או עַל הַנֶּתֵּנִין לַמַּעֲלָה לְתַתּוֹ לְמַטָּה, וְכִיּוֹצֵא בְּמַחְשְׁבוֹת אֱלוֹ שְׁאִינָן פּוֹסְלִין כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹⁷, וְעָרַב עִמָּהֶן¹⁸ מַחְשְׁבַת הַזִּמְן - הֲרִי זֶה פְּגוּל¹⁹. וְאִם חֵשֵׁב עִמָּהֶן מַחְשְׁבַת הַמַּקוֹם לְבָדָה²⁰ - הֲרִי זֶה פְּסוּל וְאֵינוֹ פְּגוּל.

17 למעלה פ"ג ה"ח. 18 פירוש, בעבודה אחרת חישוב מחשבת זמן. 19 שם כז, א - ברייתא. 20 פירוש, בלי מחשבת הזמן. קשה להבין מה בא להשמיענו. בדוחק אפשר לפרש, שלא תטעה לחשוב, שמחשבות בלתי נכונות אלו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סובר, שחזר בו רק ממה שפשט לפני-זה שלרבי עקיבא קובעת ההקטרה לפיגול, ואמר שאין ראה לזה מדברי רבי עקיבא, ובכך נשאר הבעיה בתוקן, 'הר המוריה'.

~ יום שישי כ"ח תשרי ~

פָּרָק שְׁבַע עֶשְׂרִי

1) יבאר דמים הניתנים על מזבח החיצון והפנימי שנתן מהם מתנה ראשונה במחשבה נכונה, והשנית במחשבה בלתי נכונה.

א. כָּל הַדָּמִים הַנִּתְּנִין עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן שְׁנַתָּן מֵהֶם מִתְּנָה רֵאשׁוֹנָה בְּמַחְשַׁבָּה נְכוּנָה, וְנִתְּן מִמֶּתְנָה שְׁנִיָּה וְאֵילָף בְּמַחְשַׁבַת שְׁנִי שֵׁם אוֹ בְּמַחְשַׁבַת הַמָּקוֹם אוֹ מִחֻשְׁבַת הַזָּמֶן - הֲרִי זֶה כִּפּוּר וְהֲרִצָּה הַקֶּרֶבֶן.² וְאִם נָתַן אֶת הָרֵאשׁוֹנָה בְּמַחְשַׁבַת הַזָּמֶן וְהַשְּׁלִים הַמִּתְּנוֹת בְּמַחְשַׁבַת הַמָּקוֹם - הֲרִי זֶה פְּגוּלָּה;³ שְׁמִתְּנָה רֵאשׁוֹנָה הִיא הַעֲקָרָה. אֲבָל כָּל הַדָּמִים הַנִּתְּנִין עַל מִזְבַּח הַפְּנִימִי, הוֹאִיל וְכֵלָן מְעַבְּרִין זֶה אֶת זֶה כְּמוֹ שְׂבָאֲרֵנוּ, אִם נָתַן אֶחָת מֵהֶן שְׁלֵא כְּתֻבָּה אֵלָּא הַפְּסִיד בָּהּ הַמַּחְשַׁבָּה, אֵף עַל פִּי שְׁנַתָּן כָּל הַשָּׂאָר כְּתֻבָּה - הַזָּבַח פְּסוּל.⁵

2) ואין הבעלים צריכים להביא קרבן אחר. (3) ואף על פי שאמרנו למעלה בפרק טז הלכה א שאם עירב מחשבת המקום עם מחשבת הזמן פסול ואינו פיגול. (4) ולפיכך מחשבת המקום במתנות האחרות אינה מבטלת את הפיגול שהרי קרב המתיר כמצוותו. (5) כאן אין המדובר במחשבת הזמן שדינייה מבוארים בהלכה הסמוכה.

ב. חֶשֶׁב בְּרֵאשׁוֹנָה מִחֻשְׁבַת הַזָּמֶן וְשֵׁתָק בְּשָׂאָרָה, אוֹ שְׁנַתָּן בְּלֶן כְּתֻבָּה חוּץ מִן הָאֲחֻרָוֹנָה שְׁנַתָּן בְּמַחְשַׁבַת הַזָּמֶן? - הֲרִי זֶה פְּסוּל וְאִינוּ פְּגוּל, עַד שְׁנִיָּה⁸ בְּמַחְשַׁבַת הַזָּמֶן; שְׁהֲרִי בְּלֶן בְּמִתְּנָה אֶחָת הִי.⁹

6) משמענו רבינו, שאין אנו אומרים: "על דעת מחשבה הראשונה הוא עושה". (7) אין אנו אומרים שהמתנה האחרונה היא הקובעת. (8) כולן. (9) ואין מפגלים בחצי מתיר.

ג. טְבִילַת אֶצְבַּע בְּדָם הַחֲטָאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת¹⁰ מִפְּגָלָת. פִּיצֵד? חֶשֶׁב בְּשַׁעַת טְבִילַת אֶצְבַּע בְּדָם מִחֻשְׁבַת הַזָּמֶן - הֲרִי זֶה כְּתֻבָּה בְּשַׁעַת הַזָּהָה.

10) דם חטאות הפנימיות מזה הכהן באצבעו על מזבח הפנימי שבהיכל וטובל אצבעו לפני כל הזייה בדם שבמזרק ככתוב בתורה (ויקרא ד, ו): וטבל הכהן את אצבעו.

ד. הִיָּה עוֹמֵד בְּעֻזָּה וְחֶשֶׁב מִחֻשְׁבַת הַזָּמֶן בְּחֲטָאוֹת הַנְּעֻשׂוֹת בְּפָנִים בְּדָבָר הַנְּעֻשָׂה בְּפָנִים - אִינוּ פְּגוּל. חֶשֶׁב בְּדָבָר הַנְּעֻשָׂה בְּחוּץ - הֲרִי זֶה פְּגוּל.

ה. פִּיצֵד? הִיָּה עוֹמֵד בְּעֻזָּה¹¹ וְאָמַר: הֲרִינִי שׁוֹחֵט

פְּסוּלָה וְאִינָה פְּגוּלָּה³¹, שְׁאִין מִפְּגָלִין בְּחֻצֵי מִתִּיר. אֲבָל אִם הִקְטִיר אֶת הַקֶּמֶץ לְבָדוֹ וְחֶשֶׁב שְׁיִקְטִיר לְבוֹנָה לְמַחֵר, וְאַחַר כֵּן הִקְטִיר הַלְּבוֹנָה וְחֶשֶׁב שְׁיִאכַל הַשְּׂרִירִים לְמַחֵר - הֲרִי זֶה פְּגוּל, שְׁהֲרִי פְּשֻׁטָה מִחֻשְׁבַת זְמַן בְּכָל הַמִּתְּנָה³².

30) אלא אם חישב בעבודה אחרת להקטיר חוץ לזמנו, כרב חסדא בשם רב, שם יו, א. נגד דעת "חריפי דפומבדיתא". 31) שם, רב המנונא בשם רבי חנינא. (32) ואע"פ שכל מחשבה בפני עצמה אינה מפלגת, שהרי הראשונה היא הקטרה, ואינה מפלגת הקטרה (ראה בתחילת ההלכה), והשניה היא מחשבה בחצי מתיר - שתיהן יחד מפלגות. (צ"ע מה בין דין זה לחישוב לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית, שאמרנו למעלה (פי"ד ה"י), שהזבח כשר, מפני שאין אכילה והקטרה מצטרפים. ואולי, יש הבדל בין חצי שיעור לחצי מתיר. וראה לדבר, שהרי שם הזבח כשר, ובחצי מתיר הזבח פסול).

ט. הִקְטִיר כְּדִי שְׁמֻשׁוֹם³³ מִן הַקֶּמֶץ עִם הַלְּבוֹנָה וְהוּא מִחֻשְׁבַת שְׁיִאכַל כְּדִי שְׁמֻשׁוֹם מִן הַשְּׂרִירִים לְמַחֵר, עַד שְׁהַשְּׁלִים³⁴ כָּל הַקֶּמֶץ עִם הַלְּבוֹנָה בְּמַחְשַׁבַת הַזָּמֶן - הֲרִי זֶה פְּסוּלָה וְאִינָה פְּגוּל; שְׂאָף עַל פִּי שְׂדֵרָף אֲכִילָה בְּכָף מְעֻט מְעֻט - אִין דֵּרָף הַקְטֵרָה בְּכָף³⁵, אֵלָּא הֲרִי זֶה כְּמִתְּנָה שְׁלֵא הִקְטִיר קְמֻצָה.

33) גרעין קטן. (34) פירוש, שהקטיר כדי שומשום אחרי כדי שומשום באותה המחשבה עד שגמר את כל הקומץ והלבונה. (35) מחלוקת אמוראים שם טז, ב. אחד אומר כשר, ואחד אומר פסול, ואחד אומר פיגול. ופסק רבינו "פסול", מפני שדעת האומר פיגול נדחתה מפני דעת השניים, וכן דעת האומר "כשר" נדחתה מפני דעת השניים שסוברים שהמנחה אינה כשירה (כסף-משנה).

י. מִנְחַת חוּטָא אוֹ מִנְחַת קְנָאוֹת³⁶ שְׁהִיָּה עֲלֵיהָ לְבוֹנָה³⁷ וְחֶשֶׁב בָּהּ מִחֻשְׁבַת הַזָּמֶן קֶדֶם שְׁיִלְקֹט הַלְּבוֹנָה - הֲרִי זֶה פְּסוּלָה וְאִינָה פְּגוּל. וְאִם אַחַר שְׁלִקֹט הַלְּבוֹנָה³⁸ חֶשֶׁב עֲלֵיהָ מִחֻשְׁבַת הַזָּמֶן - הֲרִי זֶה פְּגוּל³⁹.

36) שאין טעונות לבונה (ראה למעלה פי"ד ה"ג, והערות שם). (37) ופסולות כל זמן שאינו מסלק את הלבונה (ראה למעלה פי"א ה"י). (38) וחזרה להכשירה (שם). (39) שהרי קרב המתיר כמצוותו.

יא. שְׂרִירִים שְׁחֲסוּרוּ⁴⁰ בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטֵרָה, וְהִקְטִיר הַקֶּמֶץ בְּמַחְשַׁבַת הַזָּמֶן - הֲרִי זֶה סֶפֶק אִם נִקְבְּעוּ לְפָגוּל וְהֲרִי הֵן פְּגוּל, אוֹ לֹא נִקְבְּעוּ וְאִינוּ פְּגוּל.

40) בעיא שלא נפשטה (מנחות יב). (אמנם שם ע"ב חזר בו רבא מדבריו, ונראה כאילו רצה לומר, שאפילו לרבי עקיבא אין ההקטרה מועילה לקובעו בפיגול. אבל רבינו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ח תשרי - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להזות דמו למחר - אינו פגול; שההזיה לפנים בהיכל.
11) לגבי היכל חוץ היא.

1. הנה עומד בהיכל ואמר: הרי אני מזה לשפף שירים¹² למחר - אינו פגול; שהרי חשב בפנים בדבר הנעשה בחוץ. אבל אם הנה עומד בעזרה ושחט והוא מחשב לשפף שירים למחר או להקטיר אמורין¹³ למחר - הרי זה פגול; שהרי חשב בחוץ בדבר הנעשה בחוץ.

12) שיירי דם חטאות הפנימיות נשפכים אל יסוד מזבח החיצון, אף על פי ששפיכת שיריים אינה מעכבת - מפגלים בה מפני שהיא אכילת מזבח. 13) אימוריהן מקטירים גם כן על מזבח החיצון.

2. התורה מפגלת את הלחם, והלחם אינו מפגל את התורה. כיצד? השוחט את התורה והוא מחשב שיאכל מבשרה או זרק דמה או שיקטיר אמוריה למחר - הזבח עם הלחם פגול. אבל אם חשב לאכל מן הלחם למחר - הלחם לבדו פגול, וזבח התורה אינו פגול¹⁴.

14) והטעם נאמר בגמרא שם: לחם גלל תודה ואין תודה גלל לחם. פירוש, הלחם הוא טפל לתודה ולכן אם נתפגלה התודה נתפגל גם הלחם, אבל לא להיפך.

ח. וכן הדין בשני כבשי עצרת עם שתי לחם הבאות עמהן: שאם חשב מחשבת זמן בכבשים - נתפגלו שתי הלחם; חשב שיאכל משתי הלחם למחר - שתי הלחם פגול, והכבשים אינן פגול. חשב באחת מארבע העבודות לאכל פזית מבשר הזבח עם הלחם¹⁵ למחר - הלחם לבדו פגול, והתורה או הכבשים אינן פגול.

15) פירוש, כחצי זית בשר וכחצי זית לחם (כסף משנה).

ט. המקטיר שני בזיכי לבונה שעם לחם הפנים וחשב בשעת הקטרתן שיאכל לחם הפנים למחר - הרי הלחם פגול¹⁶.

16) זה פשוט, שהרי הקטרת הבזיכין מתירה את הלחם לאכילה.

י. השוחט שני כבשי עצרת וחשב לאכל אחת משתי החלות למחר - שתיהם פגול.

יא. הקטיר שני הבזיכים והוא מחשב לאכל אחד משני הסדרים¹⁷ למחר - שני הסדרים פגול.

17) לחם הפנים נערך על השולחן בשתי מערכות או שני סדרים, ששה לחמים בכל סדר. מובן שגם אם חישוב על לחם אחד, שני הסדרים פיגול.

יג. אבל אם נטמאת אחת משתי החלות או אחד משני הסדרים או אחת מחלות התודה, בין לפני זריקה בין לאחר זריקה - אותה החלה ואותו הסדר אסור, והטהור בטהרתו יאכל.

יד. חשב בעבודת אחד משני הכבשים שיאכל פזית משתי הלחם למחר, וכן אם חשב בהקטרת אחד משני הבזיכין שיאכל פזית מלחם הפנים למחר - הרי הלחם פסול ואינו פגול; עד שיהשב בכל המתיר, שהוא עבודת שני הכבשים¹⁸ והקטרת שני הבזיכין¹⁹.

18) לפי שאין הלחם נותר באכילה אלא בהקרבת שניהם. 19) ולפני הקטרת שניהם אסור לאכול את לחם הפנים.

טו. שחט אחד וחשב לאכל חצי זית מחלה זו למחר, ושחט השני וחשב לאכל חצי זית מחלה זו שניה למחר - הרי אלו מצטרפין לפגול²⁰. והוא הדין בשני הבזיכין עם שני הסדרים.

20) שהרי חשב בכל המתיר. ואין זה דומה להקטיר שומשום שפסק למעלה בפרק טז הלכה ט, שאינו פיגול אלא פסול, מפני ששם המדובר בהקטרה ואין דרך הקטרה בכך, אבל כאן אנו עוסקים בחישוב בשעת שחיטה.

טז. חשב באחד משני הכבשים מחשבת הזמן, ועשה השני במחשבה נכונה - זה שעשאהו במחשבת הזמן פגול²¹, והשני פשוט²².

21) הלחם מתקדש בשחיטת שני הכבשים ולפיכך שחיטת כבש אחד אינה מפגלת את הלחם, אבל הכבש עצמו מתפגל, שהרי הכבש השני אינו מתיר שלו. 22) ואין זה דומה לדינים שבהלכות יא"ב, מפני שכל כבש הוא קרבן בפני עצמו והשני אינו מתיר שלו.

יז. שחט אחד מהן וחשב בשעת שחיטתו שיאכל מבשר השני למחר - שניהן פשוט; שאין מחשבין מזה על זה²³.

23) "אין מתיר מפגל את המתיר" (שם יג:).

יח. שני כבשי עצרת אין מקדשין את הלחם אלא בשחיטה²⁴. כיצד? שחטם וזרק דמם במחשבת שני השם - לא קדש הלחם. שחטן לשמן וזרק דמם שלא לשמן - הלחם קדוש ואינו קדוש²⁵. שחטן שלא לשמן, אף על פי שזרק לשמן - לא קדש הלחם.

24) כרבי נגד דעת ר' אלעזר בר' שמעון, כלל הוא בידינו:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. מפי השמועה למדו⁶, שאין הפתוב מזוהר אלא על פסולי המקדשין.

6 בספרי שם, למדו זאת מגזירה-שוה, ורבינו מגדיר כל גזירה-שוה "מפי השמועה", מפני שאין אדם דן גזירה-שוה אלא אם למדה מפי רבו. 7 רבינו מדגיש, שכתוב זה אינו כולל איסורים אחרים אלא פסולי המוקדשים בלבד, כדי שלא יוקשה לך הלא אין לוקין על לאו שבכללות (הל' סנהדרין שם). וכל פסולי המוקדשים ענין אחד הם, ולכן אין זה לאו שבכללות. ראה החינוך הוצאת מוסד הרב קוק, מצוה תעח.

ה. וכן קדשים שהוטל בהם מום⁸, האוכל מהם קזית - לוקה⁹. הרי הם בכלל פל תועבה¹⁰, עד שיולד להם מום אחר ויאכלו פמומן¹¹, כמו שבארנו¹². וכל שפסולו מספק - אין לוקין עליו.

8 בידי אדם מישאל. 9 אם אכל לפני פדיונם (ראה לקמן בהערה הבאה). 10 בספרי שם שנינו: "ר' אליעזר אומר, מנין לצורם אוזן בכור ואוכל ממנו, שעובר בלא-תעשה? ת"ל (דברים יד, ג): לא תאכל כל תועבה. אחרים אומרים: בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר, נאמר כאן תועבה, ונאמר להלן (שם יז, א) לא תזבח... אשר יהיה בו מום כי תועבת וגו', מה תועבה האמורה להלן בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר, אף תועבה האמורה כאן בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר". וסובר רבינו, שלדעת "אחרים" נכלל בלאו זה מטיל מום בקדשים אחרים, אבל אינו כולל צורם אוזן בכור, ואינו אסור באכילה מן התורה אלא משום קנס מדרבנן. וקיבל רבינו דעת "אחרים" בדין בכור, מפני שכל הסוגיא בבכורות לד: עומדת בשיטה זו, ולפיכך פסק בפרק ב מהלכות בכורות הלכה ז, שהמטיל מום בבכור אסור לאוכלו על מום זה משום קנס, כלומר מדרבנן, ובפסולי המוקדשים פסק כאן - לוקה. ומה בין בכור לפסולי המוקדשים? בכור בעל מום אינו צריך פדיון ופקעה קדושתו, והרי בחולין אין המום תועבה, ולפיכך מותר מן התורה וחכמים קנסוהו, אבל קדשים אחרים שהוממו לא פקעה קדושתם לגמרי וצריכים פדיון, ולפיכך גם אחרי הטלת המום ממשיכים להיות תועבה עד שייפדו, ויצאו לחולין. ולאחר פדיונם מותרים מן התורה, ומובן מאליה שגם בפסולי המוקדשים קנסוהו רבנן, כמו בצורם אוזן בכור, שלא ייפדו במום זה עד שיוממו מאליהם שנית, כמו שמסיים רבינו כאן (ודברי רבינו אלה מוכיחים נכונות ההסבר שלנו, שאם לא כן למה מותרים באכילה אחרי שנפל בהם מום אחר, וכי איסור "לא תאכל כל תועבה" להיכן הלך?). ראה רש"י על התורה פסוק זה, ור' אליהו מזרחי שם, ומשנה-למלך פ"ד מהלכות בכורות ה"א ד"ה ודע, וד"ה הכלל. וראה זית רענן על ילקוט שמעוני סימן תתצא שכתב בדעת אחרים שהמדובר לפני פדיונם. ונראה שהתכוון למטיל מום בקדשים, כדעת רבינו כאן וכפי שביארנו. 11 בכור כדינו בלי פדיון, ושאר הקדשים כדינם אחר שייפדו. מן התורה מותר לפדותם אפילו על המום שהטיל, אבל משום קנס אסור. ומפני שכאן מדבר על

"הלכה כרבי מחבירו". 25 לשון הברייתא שם ולא פירש רבינו מה זה "קדוש ואינו קדוש". ובגמרא שם חולקים בזה אביי ורבא ומובן שרבינו פוסק כרבא שאמר: "אינו נותר לכהנים", פירוש, אסור באכילה.

ט. שתי הלחם שיצאו בין שחיטה לזריקה, וזרק דם הפכשים במחשבת הזמן - נתפגלו שתי הלחם אף על פי שהן בחוץ; שהזריקה מועלת ליוצא²⁶ אף על פי שעדין הוא בחוץ.

26 כר' עקיבא שם בכרייתא, שזריקת הדם קובעת בפניגול גם את הלחם אף על פי שאינו מגוף הזבח. ורק לחומרא פוסק רבינו שהלחם כגוף הזבח. אבל לקולא לא, ולפיכך כשזרק שלא לשמו הלחם אסור באכילה אף על פי שבשר הכבש מותר באכילה.

כ. כבשי עצרת ששחטן לשמן ואבד הלחם: אם זרק דמן לשמן - הרי אלו פסולין²⁷; זרק דמן במחשבת הזמן אחר שאבד הלחם - הרי אלו ספק אם התרו²⁸ באכילה²⁹ או לא התרו³⁰.

27 שהלחם מעכב את הכבשים. 28 הכבשים. 29 כשלמים שנזרק דמם שלא לשמם ואבידת הלחם אינה אוסרת אותם, מפני שאין דינם ככבשי עצרת הטעונים לחם. 30 מכיוון שהוקבעה זיקתם לחם נפסלו על ידי אבידת הלחם, ואין מחשבת שלא לשמם מוציאה אותם מזיקתם.

פרק שמונה עשר

1 יבאר המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים, האוכל מקרבן שנאמר עליו שהוא פסול או פיגול או קדשים שהוטל בהם מום.

א. פל המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים - הרי זה עובר בלא תעשה, שהרי הוא אומר: לא יחשב².

2 כרבי ינאי, זבחים כט:

ב. מפי השמועה למדו, שבכלל דין זה שלא יפסיד הקדשים במחשבה, שהרי זה דומה למטיל מום בקדשים. ואף על פי כן אינו לוקה³, שאין המחשבה מעשה⁴.

3 אע"פ שהמטיל מום בקדשים - לוקה (פרק א מהלכות איסורי מזבח הלכה ז). 4 וכל לאו שאין בו מעשה, אין לוקין עליו (פי"ח מה' סנהדרין ה"ב).

ג. פל קרבן שנאמר שהוא פסול, בין שנפסל במחשבה בין במעשה בין שארע בו דבר שפסולו, פל האוכל ממנו פזית פזית במזיד - לוקה. שנאמר: לא תאכל פל תועבה⁵;

5 כדעת אחרים בספרי פרשת ראה פיסקה צט. ראה בהערות בהלכות דה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְעוֹלָם: הַקָּמֵץ וְהַלְבוּנָה וְהַקְטָרֶת וְהַדָּם וְהַיֵּין, בֵּין
יַיִן הַבָּא עִם הַנְּסֻכִּים²¹ בֵּין יַיִן הַבָּא בְּפָנָיו עֲצוּמוֹ²².
וּמִנְחָת הַנְּשָׂרְפוֹת בְּלֵן, שֶׁהָיָה אֵין לָהֶם קָמֵץ
לְהַתִּירָן, כְּגוֹן מִנְחַת כֹּהֲנִים וּמִנְחַת נְסֻכִּים. וּבִשְׂר
חֲטָאוֹת הַנְּשָׂרְפוֹת. וְלָג שֶׁמֶן שֶׁל מְצַרְעֵ. וְאִם
תֹּאמַר: וְהֲלוֹא דָם הָאֵשׁ מִתִּירוֹ? אֵינוֹ תְלוּי בּוֹ,
שֶׁהָיָה אָדָם מְבִיא אֶשְׁמוֹ הַיּוֹם וְלָג אַחַר כִּמְהָ
יָמִים, כִּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בַּמְקוֹמוֹ²³.

21) עם הקרבן ומנחתו שנקראת מנחת נסכים, כחכמים
במשנה שם. ואע"פ שהקרבן מתירו אינו מתפגל. מפני
שיכול להביא את הנסכים לאחר זמן, אינם תלויים בקרבן.
22) מתנדבים יין, משנה מנחות קד: (23) פרק ד מהלכות
מחוסרי כפרה הלכה ב. והרי זה דומה למנחת נסכים.

ט. אָסוּר לְהוֹתִיר מִבִּשְׂר הַקִּדְשִׁים לְאַחַר זְמַן
אֲכִילָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בְּקִרְבַּן תּוֹדָה: לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד
בֶּקֶר, וְהוּא הַדֵּין לְשָׂאֵר הַקִּדְשִׁים כָּלָם²⁴. וְהַמּוֹתִיר
אֵינוֹ לוֹקֵה, שֶׁהָיָה נִתְקוּ הַכְּתוּבִים לַעֲשֵׂה²⁵, שֶׁנֶּאֱמַר:
וְהִנְתֵּר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר בְּאֵשׁ תִּשְׂרָפוּ.

24) בתורת כהנים פרשת צו פ"ב מרבה כל הקרבנות, אמנם
בתו"כ שם מדובר על פיגול, אבל גם להתיר למדים מכאן,
שהרי איסורו נכתב באותה פרשה. (25) פסחים פד. טעמו
של ר' יהודה שם הוסבר שלוקין על לאו שאין בו מעשה.
ותמוה למה הוצרך רבינו לנימוק זה, הלא לדעתו אין לוקין
על לאו שאין בו מעשה (כסף-משנה).

י. הָאוֹכֵל כְּזוֹת מִבִּשְׂר קִדְשִׁים שְׁנוֹתֵ: בְּמִזֵּיד - חֵיב
כֶּרֶת, בְּשׁוּגָג - מְבִיא חֲטָאת קְבוּעָה; שֶׁנֶּאֱמַר:
וְאֲכִלְיוּ עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי אֶת קִדְשׁ ה' חָלַל וְנִכְרְתָה.
וּמֵאִמְתִּי יִתְחַיֵּב כֶּרֶת עַל אֲכִילַת הַנּוֹתֵר? אִם קִדְשֵׁי
קִדְשִׁים הֵם²⁶ - חֵיב עֲלֵיהֶן מֵאַחַר שֶׁיַּעֲלֶה עִמּוֹד
הַשְּׂחַר²⁷; וְאִם קִדְשִׁים קְלִיִּם הֵם²⁸ - חֵיב עֲלֵיהֶן
מִשְׁקִיעַת הַחֶמֶה שֶׁל יוֹם שְׁנִי²⁹, שֶׁהוּא תְחִלַּת הַלַּיְלָה
שֶׁל יוֹם שְׁלִישִׁי. וְהֵיכֵן הַזְהִיר הַכְּתוּב עַל הַפְּגוּל וְעַל
הַנּוֹתֵר? בְּמַלּוּאִים³⁰. שֶׁהָיָה נֶאֱמַר שָׁם: לֹא יֹאכַל כִּי
קִדְשׁ הֵם³¹ - לְהַזְהִיר עַל כָּל שֶׁפְּסוּלוֹ בְּקִדְשׁוֹ³² שֶׁהוּא
בְּלֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ.

26) שנאכלים ליום ולילה. (27) אע"פ שנאכלים רק עד
חצות הלילה, אינם נעשים נותר עד שיעלה עמוד השחר,
תוספתא זבחים פרק ו הלכה ז. (28) הנאכלים לשני ימים
ולילה שביניהם, חוץ מתודה ואיל נזיר שנאכלים ליום
ולילה, ודינם לענין זה כקדשי קדשים. (29) תוספתא שם
רו' יוחנן זבחים נו: (30) קרבנות שקרבו כשכנסו אהרן
ובניו לעבודה במשכן. (31) כנראה הכוונה לכתוב השני
"לא יאכל כי קודש הוא." "הם" נאמר בזר, ולא בפסולי
קודש. (32) פסחים כד.

יא. וְהַפְּגוּל וְהַנּוֹתֵר מִצְטַרְפִּין³³ זֶה עִם זֶה לְכַזִּית.
וְכָל הַפְּגוּלִים וְהַנּוֹתֵרִין מִצְטַרְפִּין³⁴.

היתר אכילה, מצריך מום אחר. וכולל כאן בכור ושאר
קדשים, שבוה דינם שווה. (12) בהלכות בכורות פרק ב
הלכה ז (יש להניח, שרבינו כתב הלכה זו אחרי כתבו
הלכות בכורות).

ו. כָּל קִרְבָּן שֶׁנִּתְפַּגֵּל בְּמִחְשַׁבֶּת הַזְּמַן כִּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ,
כָּל הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּזוֹת בְּמִזֵּיד - חֵיב כֶּרֶת¹³; שֶׁנֶּאֱמַר:
וְהִנְפֵשׁ הָאֲכִילַת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָה תִּשָּׂא¹⁴. וְאִם אָכַל מִמֶּנּוּ
בְּשׁוּגָה - מְבִיא חֲטָאת קְבוּעָה¹⁵.

13) משנה כריתות ב. (14) בתורת כהנים פרשת צו פרק יג,
למדו גזירה-שוה מנותר, שנאמר בו (ויקרא י, ח): "ואוכליו
עווננו ישא", ונאמר בו "ונכרתה הנפש ההיא". (15) בין עני
ובין עשיר מביא קרבן בהמה.

ז. אֵין חֵיבִין¹⁶ כֶּרֶת אֶלָּא עַל אֲכִילַת דְּבָרִים
שֶׁהִתְרִי¹⁷, בֵּין לְאָדָם בֵּין לַמַּזְבֵּחַ; אֲבָל אִם אָכַל מִן
הַמִּתִּיר עֲצוּמוֹ¹⁸ - אֵינוֹ חֵיב כֶּרֶת, אֶלָּא לוֹקֵה כְּאוֹכֵל
פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין שֶׁאֵין בָּהֶם פְּגוּל. בִּיעִד? מִנְחָה
שֶׁנִּתְפַּגֵּלָה, הָאוֹכֵל כְּזוֹת מִשְׂרִיָּה בְּמִזֵּיד - חֵיב כֶּרֶת;
אֲבָל אִם אָכַל מִן הַקָּמֵץ שֶׁלֹּה אוֹ מִן הַלְבוּנָה - אֵינוֹ
חֵיב כֶּרֶת, לְפִי שֶׁהֵן הֵן הַמִּתִּירִים אֶת הַשְּׂרִיִּים לְאָדָם.
וְכֵן זָבַח שֶׁנִּתְפַּגֵּל, הָאוֹכֵל כְּזוֹת מִבִּשְׂרוֹ אוֹ מֵאֲמוּרָיו
אוֹ מִבִּשְׂר הָעוֹלָה - חֵיב כֶּרֶת; אֲבָל אִם אָכַל כְּזוֹת
מִן הַדָּם - אֵינוֹ חֵיב עֲלָיו מִשּׁוֹם פְּגוּל. שֶׁהָדָם מִתִּיר
אֶת הָאֲמוּרָיִן לְקִרְבַּ לְמִזְבֵּחַ, וְהָאֲמוּרָיִן מִתִּירִין אֶת
הַבִּשְׂר לְאָדָם. וְדָם הָעוֹלָה מִתִּיר בִּשְׂרָה לְמִזְבֵּחַ. וְדָם
חֲטָאת הָעוֹף מִתִּיר בִּשְׂרָה לְכֹהֲנִים. וְדָם עוֹלַת הָעוֹף
מִתִּיר בִּשְׂרָה לְמִזְבֵּחַ. וְדָם חֲטָאוֹת הַנְּשָׂרְפוֹת מִתִּיר
אֲמוּרֵיהֶם לְמִזְבֵּחַ, לְפִיכֵן חֵיבִין עַל אֲמוּרֵיהֶן מִשּׁוֹם
פְּגוּל. הַקָּמֵץ וְהַלְבוּנָה מִתִּירִין הַשְּׂרִיִּים לְכֹהֲנִים. שְׁנֵי
כְּבָשִׂי עֲצָרַת מִתִּירִין שְׁתֵּי הַלְחָם¹⁹ לְכֹהֲנִים. וְכֵן שְׁנֵי
בְּזִיכֵי לְבוּנָה מִתִּירִין לְחֶם הַפְּנִים לְכֹהֲנִים. אֲבָל
דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם מִתִּירִין, כְּגוֹן בִּשְׂר חֲטָאוֹת
הַנְּשָׂרְפוֹת²⁰ וּמִנְחָת הַנְּשָׂרְפוֹת - אֵינָן מִתְפַּגְּלִין
לְעוֹלָם.

16) משנה זבחים מב: ומג. (17) על-ידי עבודה בגוף אחר.
18) שלא הותר ע"י מתיר אחר, ולפיכך אימורים יש בהם
משום פיגול (ראה שם לה:), אע"פ שהם מתירים את הבשר
לאכילה, מפני שיש לדם מתיר, שהדם מתיר את האימורים
להקטרה, כמו שכתב רבינו כאן (ראה תוספות שם ד"ה
והלבונה, שכתבו, שאימורים אינם חשובים כמתיר, מפני
שאם אבדו או נטמאו הבשר מותר באכילה, אבל מלשונו
של רבינו כאן לא משמע כדבריהם, ראה רש"י שם מב: ד"ה
הקומץ). (19) ולפיכך הלחם מתפגל, אבל גם הכבשים
מתפגלים, כמו שכתב למעלה בפרק יז הלכה טז, שהרי דמו
מתיר אימוריהם להקטרה, ואימורים מתירים בשרם
לאכילה. (20) מבואר בהלכה ח.

ח. וְאֵלוֹ דְּבָרִים שֶׁאֵין חֵיבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוֹם פְּגוּל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּטִמְאָת הַגּוֹף? 45 שְׁנֹאֲמַר: וְנִפְשׁ פִּי תִגַּע בְּכָל טִמְאָה בְּטִמְאָת אָדָם אוּ בְּכַהֲמָה טִמְאָה אוּ בְּכָל שֶׁקָּץ טִמְאָה וְאֵבֶל מִבֶּשֶׂר זָבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לִי וְנִכְרְתָהּ. וְהוּא הַדִּין לְשֶׁאֵר קִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ. וְהִיכָן הַזְהִיר עַל עֶוֶן זֶה? בְּיֹלְדֹת. שְׁהָרִי נֹאמַר בָּהּ: בְּכָל קִדְשׁ לֹא תִגַּע⁴⁶.

42) שם לג: למדו אזהרה לאוכל קודש בטומאה בגזירה - שוה מביאת מקדש, ולפיכך תלה רבינו הדין שלפנינו בדין ביאת מקדש (כסף-משנה). 43) משנה שם קו. ופסק כתנא-קמא. 44) דין מפורש בתורה (ויקרא ה), עשיר מביא בהמה, עני - שני תורים או שני בני יונה, ועני מדוכא - סולת. 45) שגוף האדם נטמא ולא בטומאת בשר הקודש, שהרי אפשר לפרש שהמלה "עליו" נמשכת אל "מזבח". 46) המשך הלימוד בתחילת ההלכה הבאה. רבינו מקבל כאן לימודו של ריש לקיש שם לג: נגד דעתו של ר' יוחנן שלמד זה בגזירה-שוה. והטעם, מפני ששנינו בברייתא כריש לקיש.

יד. מפי השמועה למדו, שזו אזהרה לטמא שלא יאכל קדש קדם שטיבל. והאוכל קדש אחר שטיבל קדם שיעריב שמשו⁴⁷ קדם שיעיבא פפרתו⁴⁸ - לוקה ואינו חיב פרת⁴⁹; שְׁנֹאֲמַר: וְטִמְאָתוֹ עָלָיו - עַד שְׁתַּהֲיֶה כָּל טִמְאָתוֹ עָלָיו.

47) שתשקע החמה לגמרי, כלומר, אחרי צאת הכוכבים. טמא שטבל נקרא "טבול יום" עד צאת הכוכבים, ואסור להכנס למקדש ולאכול תרומה וקדשים. 48) זב וזבה, יולדת ומצורע חייבים להביא קרבנות, ולפני הקרבת קרבנותיהם נקראים מחוסרי כיפורים, ואע"פ שטבלו הם מוזהרים על כניסה למקדש ואכילת קודש. 49) ולמעלה בפרק ג מהלכות ביאת מקדש הלכה ט, פסק רבינו שגם על ביאת מקדש אין מחוסר כיפורים חייב כרת, ונראה שגם ב"טבול יום" דעתו כך. ותמהו עליו מברייתא מפורשת במנחות כז: "מחוסרי כפרה שנכנסו לעזרה, בשוגג חייב חטאת, במזיד ענוש כרת". והדרשה "כל טומאתו עליו" לא נמצא מקורה, ראה כסף-משנה שם ביישוב דברי רבינו אלה.

טו. הִיָּה טִמְאָה בְּטִמְאָת שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁵⁰ - אֵינוֹ לֹקֵה, וְאֵין צָרִיף לִזְמַר שְׁאֵינוֹ חֵיב פֶּרֶת, אֲבָל מִפִּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרֻדוֹת⁵¹.

50) כמו בטומאת בשר, למעלה בהלכה יב. 51) זה נמשך אל הבבא הראשונה של הלכה הקודמת, המדברת בטמא שאכל קודש לפני טבילה. אבל אחרי שטבל, שנינו במסכת פרה פ"א, משנה ה "כל הטעון ביאת מים (כלומר, טבילה) מדברי סופרים וכו' לאחר ביאתו מותר בכלום", ראה פירוש רבינו שם (וראה בפרק ט מהלכות אבות הטומאות הלכה א שמחלק בין טומאות שעיקרן מדברי סופרים, ובין טומאות שעיקרן מן התורה).

טז. אֵינוֹ חֵיב פֶּרֶת עַל קִדְשׁ שֵׁשׁ לוֹ מִתִּירִין עַד שְׂיֵאכַל מִמֶּנּוּ אַחַר שֶׁקָּרְבוּ מִתִּירָיו; אֲבָל אִם אֲכַל

33) במשנה מעילה יז: שנינו הפיגול והנותר אין מצטרפים מפני שהן שני שמות. ובגמרא שם אמר שמואל שהמשנה מדברת בטומאת ידים, אבל לאיסור אכילה מצטרפים. פירוש, אם אכל כחצי זית מזה וכחצי זית מזה בשוגג חייב חטאת, ובמזיד והתרו בו חייב מלקות. 34) משנה שם טו: ושם הגירסא: "כל הפיגולים וכל הנותרים מצטרפים זה עם זה", ואפשר לפרש שפיגולים בפני עצמם ונותרות בפני עצמם, כגון פיגול מזבח ומנחה או מעולה ושלמים, וכן נותרות משני מינים. אבל פיגול ונותר שהם משני מינים אין מצטרפים, מפני שהם חלוקים גם במין וגם בשם האיסור. ולכן דייק רבינו וכתב: "וכל הפיגולים והנותרים מצטרפים" והשמית ה"וכל" השני, להשמיע שגם אלה מצטרפים (ראה הר המוריה, כנראה לא הרגיש בשינוי לשון זה).

יב. אִסוּר לְטִמְאָה אֶת הַקִּדְשִׁים אוּ לְסַבֵּב לָהֶם טִמְאָה, שְׁהָרִי פּוֹסֵל. וְהַטִּמְאָה אֶת הַקִּדְשִׁים - אֵינוֹ לֹקֵה³⁵. אֲבָל אָדָם טָהוֹר שֶׁאֲכַל פְּזִית מִקִּדְשִׁים שְׁנֹטְמָאוּ - לֹקֵה; שְׁנֹאֲמַר: וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טִמְאָה לֹא יֵאָכֵל. וְהוּא הַדִּין לְשֶׁאֵר הַקִּרְבָּנוֹת, שְׁאִם אֲכַל פְּזִית מִלְּבוֹנֹת הַמִּזְבֵּחַ שְׁנֹטְמָאוּ אַחַר שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה בְּכָלִי - לֹקֵה³⁶. אַחַד קִדְשִׁים שְׁנֹטְמָאוּ לִפְנֵי פִּפְרָה³⁷ אוּ לְאַחַר פִּפְרָה. בֵּין שְׁנֹטְמָאוּ בְּאֵב הַטִּמְאָה³⁸ אוּ בְּוֹלֵד הַטִּמְאָה שֶׁל דְּבָרֵי תוֹרָה. אֲבָל אִם נִטְמָאוּ בְּטִמְאָת שֶׁל דְּבָרֵיהֶם - אֵינוֹ לֹקֵה עַל אֲכִילָתוֹ, אֲבָל מִפִּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרֻדוֹת³⁹. וְאֵינוֹ לֹקֵה אֲלָא הָאוֹכֵל אַחַר זְרִיקַת דָּמִים; אֲבָל אִם אֲכַל קִדְשׁ זְרִיקָה - אֵינוֹ לֹקֵה⁴⁰ מִשּׁוּם אוֹכֵל קִדְשׁ טִמְאָה⁴¹, אֲבָל מִפִּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרֻדוֹת.

35) כר' יוחנן זבחים לג: 36) שם לד. 37) לפני זריקה, וזרקו את הדם ואחר-כך אכל הטהור את הבשר. גמרא במנחות כה: בשר שנטמא לפני זריקת דמים ואכלו לאחר זריקת דמים, מפני מה חייבים עליו? מפני שהציץ מרצה. 38) כגון אדם שנגע במת. בהקדמתו לטהרות, מונה רבינו אחד עשר אבות. והנוגע באב הטומאה, בין אדם וכלים ובין אוכלין, נעשה ולד הטומאה או ראשון לטומאה, ואוכל הנוגע בראשון נעשה שני. 39) כעובר על איסורי דרבנן אחרים. 40) כר' יוחנן שם לד. ולמד דין זה מגזירה-שוה. 41) הוסיף רבינו ארבע מלים אלו, להשמיענו שעל איסור קודש טמא אינו לוקה, אבל לוקה משום אוכל קודש לפני זריקה, כמו שכתב בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד, שהאוכל בשר קדשים לפני זריקה לוקה, משום שנאמר לא תוכל לאכול בשערך (משנה-למלך כא).

יג. כָּל אָדָם שְׁנֹטְמָא טִמְאָה שֶׁחִיבִין עָלֶיהָ פֶּרֶת עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ⁴² וְאֲבָל פְּזִית מִן הַקִּדְשִׁים, בֵּין בְּקִדְשׁ טָהוֹר בֵּין בְּקִדְשׁ טִמְאָה⁴³; בְּמִזִּיד - הָרִי זֶה נִתְחַיֵּב פֶּרֶת, שְׁנֹאֲמַר: וְהִנְפֹּשׂ אֲשֶׁר תֹּאכַל מִזְבַּח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לִי וְטִמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָהּ; וְאִם אֲכַל בְּשֹׁגְגָה - מִבִּיאַת קִרְפָּן עוֹלָה וְיִוָּרֵד⁴⁴. וּמִזִּין שְׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֲלָא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והשאר נאכלים לבעלים. ולפני ההרמה כולם אסורים באכילה. (63) מכיון שקרבו המתירין, ורק מעשה צדדי אחר מעכב על היתר אכילה, רב דימי בר חנינא ורבא שם. ראה כסף-משנה. (64) "פיגול ונותר, בחדא בהמה לא משכחת לה" (כריתות יד.) ובמסקנה שם אמרו, שרק בכזית אחד אי-אפשר הדבר, אבל בשני כזיתים ישנה אפשרות, ולכן כותב רבינו כאן: "על אכילה אחת".

כ. הפגול והנותר והטמא שבלולין זה בזה ואכלן - חיב. אף על פי שרפה מין על חברו - אינו מבטלו, שאין האסורין מבטלין זה את זה.⁶⁵

(65) כר' אלעזר (זבחים עט.) נגד דעת ריש לקיש, מפני שר' יוחנן (ירושלמי חלה פרק א הלכה א) סובר כר' אלעזר - באיסורין.

כא. ופגול או נותר או טמא שהעלן לראש המזבח - משמשלה האור פרבן פקע אסורן מהין.⁶⁶ והאמורין מצטרפין עם הבשר לכזית, בין בעולה בין בשאר קדשים,⁶⁷ לחיב עליו משום פגול או נותר או טמא.

(66) ר' יוחנן שם מג: (67) שם קט. ראה למעלה הלכה יא בהערות.

כב. זבח שנתפגל⁶⁸ או שנותר לאחר זמנו, ואכל ממנו מן העור או מן המרק או מן התבלין או מן האלל⁶⁹ או מן המראה⁷⁰, מן הגידים ומן הקרנים ומן הטלפים, מן הצפרנים מן החרטום ומן הנוצה ומביצי העוף - אינו חיב פרת. וכן טמא הגוף שאכל דברים אלו מקרבן פשר - אינו חיב פרת. אבל מפני אותו מפת מרדותו.

(68) משנה שם לה. (69) ראה למעלה פי"ד ה"ז. (70) שלא כר' אלעזר שם בגמרא, אבל בשליל ושליל פסק כמותו בהלכה הסמוכה.

כג. אכל מן השליל או מן השליא⁷¹ - חיב⁷² משום פגול ונותר וטמא, פאכל משאר בשר הזבח.

(71) ראה למעלה שם. (72) כלומר, אם פיגל בבשר נתפגל גם השליל. אבל אם פיגל בשליל עצמו, פסק רבינו (למעלה שם) שלא נתפגל. ראה רבב"ד כאן.

כד. קדשי עובדי פוכבים - אין חיבין עליהם משום פגול ונותר וטמא.⁷³ וכן דם הקדשים, כמו שבארנו. וכן הלבונה והקטרת והעצים - אין חיבין עליהן פרת לא משום פגול ולא משום נותר.⁷⁴ ולא משום טמא הגוף.⁷⁵

(73) שנינו (שם מה.) קדשי גויים אין חיבים עליהם משום פגול נותר וטמא, והשוחטם בחוץ - פטור, דברי ר' שמעון, ור' יוסי מחייב. ורבינו מחלק את המשנה לשתי בבות: א. פיגול נותר וטמא, סתם רבי כר' שמעון שאין חיבים

את הבשר קדם זריקת הדם - אינו לוקה⁵³ משום טמא שאכל את הקדש. זה הפלל⁵⁴: כל שיש לו מתירין - אין חיבין עליו משום פגול או משום נותר או משום טמא עד שיקרבו מתיריו פהלכתן; וכל שאין לו מתירין - פיון שקדש בכלי חיבין עליו משום טמאה. אפלו נטמא הבשר קדם שישטמא האוכל⁵⁵, הואיל וקרבו המתירין ואחר כך אכל - חיב פרת. וכן אם אכל מבשר תטאות הנשפרות⁵⁶ והוא טמא אחר שנוזק דמם - הרי זה חיב פרת.

(52) משנה מעילה י. (53) כר' יוחנן זבחים לד. (ראה למעלה הי"ב.) (54) משנה מעילה י. (55) למעלה בהלכה יג למדנו, שטמא שאכל בשר קודש טמא חייב כרת, וכאן משמענו רבינו שאפילו נטמא בשר תחילה ואחר-כך נטמא האדם חייב כרת, ואע"פ שאין איסור חל על איסור, כאן איסור טומאת הגוף חל על איסור טומאת בשר, מפני שאיסור טומאת הגוף כולל דברים שלא נאמרו לפני כן על אדם זה, זבחים קח. (56) משנה מעילה ט.

יז. כבר נתבאר לך⁵⁷, שאף דברים שאין חיבין עליהן משום פגול - חיבין עליהן משום נותר וטמא. כיצד? דברים שאין להם מתירין - אין חיבין עליהן משום פגול, וחיבין עליהם משום נותר וטמא. וכן המתירין עצמן, אף על פי שאין חיבין עליהם משום פגול, כמו שבארנו - חיבין עליהן משום נותר⁵⁸ וטמא. חוץ מן הדם⁵⁹, שאין חיבין עליו לעולם אלא משום דבר אחד בלבד.

(57) למעלה בהלכה ז כתב רבינו, שאין חיבים על פיגול אלא על דבר שיש לו מתירין, ובהלכה הקודמת כתב: "וכל שאין לו מתירין, כיון שקדש בכלי חיבים עליו משום טומאה". והוא-הדין לנותר, כמו שמסיים כאן רבינו. (58) הכוונה לדברים הנאכלים, אבל שאינם נאכלים - פסק בסוף הפרק שפטורים. (59) במשנה שם מה:

יח. טמא שאכל אמורין - חיב פרת⁶⁰.

(60) ברייתא שם לו:

יט. אכל⁶¹ פסח שלא נצלה, ולחמי תודה שלא הורמה תלתן⁶² - הרי זה חיב פרת משום טמאת הגוף, אף על פי שאינן ראויין למה שהן⁶³. אי אפשר שיתחיב אדם על אכילה אחת משום פגול ומשום נותר⁶⁴; שהפגול הוא הקרבן שנופסל במחשבת הזמן, ואינו עולה לשם קרבן ולא נרצה קלל, והנותר הוא הנשאר מקרבן שקרב במצותו לאחר זמן אכילתו.

(61) אדם טמא (מדברי הכסף-משנה כאן יש ללמוד שגם "אבל", ומתוך כך טרח לפרש פירוש דחוק. וגירסתנו נכונה). (62) המקריב תודה מביא עמה ארבעה מיני לחם, עשר מכל מין. ומרים חלה אחת מכל מין ונותנה לכהן,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהָרִי לֹא יֵצֵא רֵב הַבְּהֵמָה. לְפִיכָךְ נִפְסְלוּ מִסְפֵּק וְיִשְׂרָפוּ בְּעֶזְרָה. וְכֵן אִם נִשְׂאָוּ חֲמִשָּׁה¹³ לְהוֹצִיאָן, וְיֵצֵאוּ שְׁלֹשָׁה וְנִשְׂאָרוּ שְׁנַיִם, וְהוֹצִיאוּ הַשְּׁלֹשָׁה חֲצִי הַבְּהֵמָה - הָרִי אֵלָיו נִפְסְלוּ מִסְפֵּק וְיִשְׂרָפוּ בְּעֶזְרָה. וְיִרְאֶה לִי, שְׂאִין אֵלָיו צְרִיכִין לְהִמְתִּין עַד שֶׁתֵּעָבֵר צוּרְתָן¹⁴, הוֹאִיל וְהֵן עוֹמְדִין לְשִׂרְפָה¹⁵ לְעוֹלָם אֶפְלוּ לֹא נִפְסְלוּ.

7) שאימוריהם נקטרים, והבשר מצוותו בשריפה בבית הדשן מחוץ לירושלים, ואם נפל בו פסול לפני שהוציאוהו מחוץ לעזרה שורפים אותו בעזרה. (8) לפני זריקת הדם. (9) אין כל ספק בדבר שהאימורים נפסלים ביוצא ובלניה כאימורי קרבנות אחרים, אבל בבשרם שאל רבי ירמיה (זבחים קד): אם הוא נפסל, ודינו כפסולי המוקדשים ונשרף בעזרה (שם, תני לוי) או ישרף בבית הדשן חוץ לירושלים כמצוות הכשרים. והאיבעיא לא נפשטה. (10) (בגמרא שם, משמע שהאיבעיא היא לפי דעת ריש לקיש (שם פט): בלבד, הפוסל בשר קדשים קלים שיצא חוץ לעזרה לפני זריקת הדם, אבל לרבי יוחנן שמכשיר מפני שסופו של הבשר לצאת (בשר קדשים קלים נאכל בכל ירושלים אחר זריקת הדם) – ברור שגם בשר קרבנות הנשרפים אינו נפסל, שהרי סופו לצאת. ולפיכך תמהו הר"י קורקוס וה"כס"פ משנה' על רבינו, שפסק (למעלה פ"א הל"ב) כרבי יוחנן, ולמה פסק כאן להחמיר מספק? (ראה כסף-משנה כאן, ולחם-משנה פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ג). ותירץ הר"י קורקוס, שגם בקדשים קלים הבשר אסור באכילה (ראה הערות למעלה פ"א הל"ב). (11) בעיא שלא נפשטה, שם. (12) בחצי הבהמה שיצא נמצא רוב מאבר אחד, ואם תצרף לו את מיעוטו שנשאר בפנים יהיה רובה של הבהמה בחוץ. (13) כהנים, גם זו בעיא שלא נפשטה, שם קה, א. (14) כשאר ספק פסול. (15) וכל הבעיה נוגעת רק למקום שריפתה, לפיכך אין בזה משום ביזוי קדשים, מה-שאיין-כן בספק פסולי קדשים אחרים, שהספק הוא אם הם טעונים שריפה.

ד. בְּשֵׁר הַנִּמְצָא בְּעֶזְרָה¹⁶: אֵיבָרִים¹⁷ - עוֹלוֹת, וְחִתִּיכוֹת - חֲטָאוֹת¹⁸. וְהַנִּמְצָא בִירוּשָׁלַיִם - שְׁלָמִים. וְהַפֶּל תֵּעָבֵר צוּרְתָן וְיֵצֵאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה, שְׂמָא נוֹתֵר הוּא. אִם בָּן, מַה הוֹעִיל שְׁתִּהִיָה חֲזָקְתוֹ עוֹלָה אוֹ חֲטָאוֹת אוֹ שְׁלָמִים? לְמִי שֶׁעָבֵר וְאָכַל¹⁹. אֵין שוֹרְפִין אֶת הַנוֹתֵר אֶלָּא בַיּוֹם, שְׂנֵאמַר: בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּאֵשׁ יִשְׂרָף.

16) משנה, שקלים פ"ז. (17) שלמים (ל' צרויה). (18) אין לחשוש שמא הן עולות, ואע"פ שמתור לחתוך איברי עולת יחיד (ראה הל' מעשה הקרבנות פ"ו ה"ט) לא נהגו הכהנים לחתכם, מפני שכולם כליל (רבינו בפירוש המשנה, שם). (19) אם עולה היא – חייב קרבן מעילה, אבל האוכל בשר חטאת אינו מביא קרבן מעילה מפני שהוא מותר באכילה לכהנים (הל' מעילה פ"א ה"ה).

ה. אֵף עַל פִּי שֶׁהִשְׁלָמִים אֶסוּרִין בְּאִכְלָהּ מִתְחַלֵּת

עליהם. ב. השוחטם בחוץ, כאן מביא רבי מחלוקת ר' יוסי ור' שמעון. ופסק רבינו כאן סתם משנה, אע"פ שבכל מקום הלכה כר' יוסי נגד ר' שמעון, ובתוספתא זבחים פ"ה חולק ר' יוסי על ר' שמעון גם בפיגול ונותר וטמא, מפני שסתם משנה כשיטתו (כסף-משנה), ובשחטם בחוץ פסק (בהלכות מעשה הקרבנות פרק יט הלכה טז) כר' יוסי (ראה 'תוספות יום טוב' שם. וראה רבינו בפירושו על המשנה שכתב "והלכה כר' יוסי". ואולי התכוון לשחטם בחוץ בלבד, או שחזר בו כאן). (74) כר' שמעון בתוספתא שם, ה"ב. לא נתבאר למה פסק כר' שמעון ולא כחכמים. (75) במשנה שם מה: נחלקו ר' שמעון וחכמים בטמא. ר"ש אומר פטור וחכמים מחייבים. ובגמרא שם נאמרו שלוש שיטות באותה המחלוקת: א. מחלוקת בטומאת עצמים, אבל בטומאת הגוף דברי הכל אינו לוקה. ב. מחלוקת בטומאת הגוף, אבל בטומאת עצמים דברי הכל לוקה. ג. בשתייה מחלוקת. ופסק רבינו בטומאת הגוף אינו לוקה, מפני שלשיטה זו זה דברי הכל, וגם לפי שיטה ב' וג' דעת ר' שמעון כן. ובטומאת עצמים פסק שלוקה (ראה למעלה ה"ב), מפני שלכל שלוש השיטות כן היא דעת חכמים (ראה כסף-משנה, ואולי התכוון לביאורו זה).

פֶּרֶק הַתְּשֻׁעָה עֲשָׂרִי

1) יבאר שמצות-עשה לשרוף קדשים שנטמאו והנותר וכל שפיסולו מספק.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְשִׂרְף כָּל הַקִּדְשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ, שְׂנֵאמַר: וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִגַע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכַל בְּאֵשׁ יִשְׂרָאֵל. וְכֵן הַנּוֹתֵר - מִצְוַת עֲשֵׂה לְשִׂרְפוֹ, שְׂנֵאמַר: וְהַנּוֹתֵר מִבֶּשֶׂר הַזֶּבַח בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּאֵשׁ יִשְׂרָאֵל. וּבְכָל הַנּוֹתֵר הַפִּגּוּל וְכָל פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין, הַפֶּל נִשְׂרָפִין².

2) תוספתא תמורה פ"ד ה"ד, גמרא פסחים כד, א.

ב. קָרְבָן שֶׁנִּתְפַּגֵּל אוֹ נִפְסַל - יִשְׂרָף בְּמִקְדָּשׁ מִיָּד³. וְכָל שֶׁפְּסוּלוֹ מִסְפֵּק⁴ - תֵּעָבֵר צוּרְתָו⁵ וְאַחַר כֵּן יִשְׂרָף בְּמִקְדָּשׁ⁶.

3) תוספתא פסחים פ"ו ה"ו: אירע פסול בגופו ישרף מיד, ברם או בבעלים – תעובר צורתו ויצא לבית השריפה, פסחים לד, ב. (4) מדובר בפסול שבגוף הקרבן. אבל אם הפסול הוא בבעלים, אפילו פסול ודאי, טעון עיבוד צורה. (5) ילינו אותו, כדי שייפסל פסול ודאי. (6) בשלושה מקומות, קדשים נשרפים: בעזרה, בהר הבית, בבית הדשן שמחוץ לירושלים (פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ג-ד), לפיכך דייק רבינו וכתב "במקדש" היינו בעזרה.

ג. פְּרִים וְשִׁעִירִים הַנִּשְׂרָפִים⁷ - יֵשׁ בָּהֶם סִפְקֵי, אִם הִלִּינָה וְהִיצִיָּאה קָדִם שְׂנִיגַע זְמַנָּם לְצִאתָם⁸ פּוֹסְלֵת בְּשָׂרָם כְּאִמּוּרֵיהֶן⁹, אוֹ אִינָה פּוֹסְלֵת בְּשָׂרָן. לְפִיכָךְ פּוֹסְלִין אוֹתָן לְהִתְמַיֵּר¹⁰ וְיִשְׂרָפוּ בְּעֶזְרָה. וְכֵן אִם יֵצֵא חֲצִי הַבְּהֵמָה¹¹ בְּרֵב הָאֲבָרִים¹² - אִם מִחֲזִיקִין אוֹתָן בְּיוֹצֵא, הוֹאִיל וְיֵצֵא רֵב הָאֲבָרִים; אוֹ עֲדִין אֵינֶן יוֹצֵאִין,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקבלת דרגת טומאה של הדבר שנגעה בו, ולא דוקא חרב אלא כל כלי מתכת דינו כך. (34) ויש כאן תוספת שתי דרגות, מה שאין כן בבבא ראשונה המדברת בתוספת דרגה אחת.

ז. נותר של קדשים קלים³⁵ - שורפין אותו בעליו בבתייהן³⁶.

(35) שנאכלים בכל ירושלים. (36) משנה, שם פא, ב.

ח. מי שייצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש³⁷: אם עבר הצופין³⁸ - שורפו במקומו³⁹; ואם לאו - אם יש בו פנייה⁴⁰ או יתר, חוזר ושורפו בירושלים. ואם הוא אורח שאין לו בית⁴¹ - שורפו לפני הבירה⁴² מעצי המערכה⁴³.

(37) משנה, שם מט, א. (38) שם מקום, שממנו אפשר לראות עוד את בית המקדש, וממנו והלאה אין רואים אותו. (39) לא הטריחוהו לחזור. (40) כרבנן, שם. (41) בירושלים. (42) בית המקדש כולו כולל הר הבית נקרא "בירה". (43) עצים המוכנים להבעיר על המזבח, מפני שקשה לו לאורח להביא עצים משלו אל הבירה, לא חיבוהו חכמים, ובית-דין מתנה על כך בשעת הקדשת העצים, שמותר יהיה לשרוף בהם בשר קודש שנפסל (ראה 'תוספות' שם פא: ד"ה נטמא).

ט. כל עצמות הקדשים⁴⁴ שאין בהן מח⁴⁵ - אינן טעונין שרפה⁴⁶, חוץ מעצמות הפסח⁴⁷. פבר בארנו⁴⁸, שהקרן שנפסל אחר שהפשט - העור לפניהם⁴⁹, או לבעליו בקדשים קלים⁵⁰; אבל אם נפסל קדם הפשט - הרי העור בפשר וישרף הפלו⁵¹. וכן זבח שהפשט ונמצא טרפה, או שנפסל במחשבת הזמן או במחשבת המקום, הואיל ולא נרצה הזבח - ישרף העור⁵². בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים. אבל אם נעשה במחשבת שנוי השם⁵³, אף על פי שלא עלה לפעלים, הואיל ונרצה - הרי העור לפניהם או לבעליו, כמו שבארנו⁵⁴. וזבח שהפשט קדם זריקה⁵⁵ - אינו פוסל⁵⁶.

(44) ברייתא, שם פג, א. (45) פירוש, שהיה בהן מוח ושברו את העצמות וחילצו את המוח, שאם לא היה בהן מוח מעולם גם עצמות הפסח אינן טעונות שריפה (גמרא, שם). (46) ואע"פ שעצמות ששימשו את הנותר טעונות שריפה, כאן אנו אומרים, שהבעלים שברו את העצמות וחילצו את המוח, לפני שנעשה נותר. (47) שנאמר בתורה (שמות יב, מו) "ועצם לא תשברו בו", אין להניח שעברו על איסור תורה ושברו את העצמות לפני שהמוח נעשה נותר, אלא ודאי אחרי שנפסל נשברו, כרבי שמעון שם שדורש: ועצם לא תשברו בו - בכשר ולא בפסול (כלומר, בפסול מותר לשבור), ולפיכך העצמות טעונות שריפה שהרי שימשו נותר. כך מפרש שם רב נחמן בר יצחק את הברייתא (ראה ב'משנה למלך' קושיא חמורה על רבינו, שהרי פסק

ליל שלישי - אין שורפין אותן אלא ביום²⁰. בין בזמנו²¹ בין שלא בזמנו²². וכן הפגול אינו נשרף אלא ביום²³. ואין שרפת טמא ונותר ופגול דוחה את יום טוב²⁴, ואין צריך לומר את השבת. ומתר לשרף טמא ונותר ופגול פאחד²⁵.

(20) זבחים נו, ב. (21) ביום השלישי בבוקר. (22) אם לא שרפו בזמנו (במכילתא פ' בא פ"ו אנו שונים, שפסח נשרף אור ליום ששה עשר - היינו במוצאי יום-טוב - ואם חל בשבת נשרף אור לשבעה עשר, אבל בגמרא שלנו שבת כד, ב - תני דבי חזקיה "והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו"...) ליתן לו בוקר שני לשריפתו. פירוש, אין שורפים אותו כליל ששה עשר אלא ביום. (23) "באש ישרף, בנה אב לכל הנשרפים שלא יהיו נשרפים אלא ביום", 'תורת כהנים' פ' צו פ"ב. (24) שבת כג, ב. (25) פסחים טו, ב - כבית הלל, ואף-על-פי שאסור לטמא קדשים בידיים, והטעם, מפני שנותר ופיגול יש בהם טומאת עצמם ומטמאים את הידים מדרבנן.

ו. בשר קדשי קדשים שנטמא בפנים - שורפין אותו בפנים, ואם נטמא בחוץ - שורפין אותו בחוץ. בין שנטמא באב הטמאה²⁶ בין שנטמא בולד הטמאה²⁷. ומימיהם של פהנים²⁸ לא נמנעו מלשרף את הבשר שנטמא באב הטמאה, שהרי הוא ראשון לטמאה, עם הבשר שנטמא בולד הטמאה²⁹, שהרי הוא שלישי³⁰, אף על פי שמוסיפין לו טמאה על טמאתו, שהשלישי שנגע בראשון - יחזר שני, כמו שיתבאר במקומו. ולא עוד³¹, אלא אפילו שמן שנפסל בטבול יום³², שהוא שלישי - מתר להדליקו בגר של מתכת שנגע בה טמא מת, שהגר אב הטמאה³³. אף על פי שזה השמן נעשה ראשון³⁴ פשיגע בגר, הואיל ויש שם שום טמאה - אין מקפידין על תוספתה. ואין נזהרין אלא מן הטהור שלא יפסל.

(26) ראה למעלה פ"ח הי"ב. (27) במס' שקלים פ"ח מ"ו, נאמרו ארבע דעות בזה, ורבינו פוסק כרבי עקיבא. (28) משנה, פסחים יד, א. (29) לשון המשנה, ובגמרא שם אמרו שמדובר בולד ולד. (30) בשר שנטמא בולד הטומאה הוא שני ולא שלישי, ואם יגע בבשר שנטמא באב הטומאה שהוא ראשון לא תתווסף לו טומאה. ולפיכך תיקן ה'כסף משנה' וגורס "בולד ולד" (בכמה הוצאות נפלה טעות ב'כסף משנה', וצ"ל כמו שכתבנו). (31) במשנה שם, ב - הוסיף רבי עקיבא. (32) טמא שטבל וטרם החשיך היום. ביבמות עה, א - למדו שטבול יום פוסל את התרומה והקודש בנגיעתו מן התורה. אוכל שנטמא ומטמא אחרים נקרא טמא, אולם אוכל שהוא עצמו נטמא בשלב הנמוך ביותר ואינו מטמא בנגיעתו אפילו אוכלין ומשקין - נקרא פסול. (33) בפסחים יד, ב - דרשו מהכתוב (במדבר יט, טז) "בחלל חרב" שחרב הוא בחלל עצמו, פירוש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמה), אולם בפ"ט מהל' שבת ה"ז כתב, שהסיט הוא המרחק שבין אגודל לאצבע כשני שלישי הזרת, וכן פירש רש"י בתמורה לד, א. ובשבת קה, ב - כותב רש"י ששיעורו כמרחק אצבע מאמה, וצ"ע. (73) ואע"פ שפטר חמור ייקבר (ראה ה"א), היינו השיער כמו שהוא, אבל ארגו בשק אין לקברו, שמא ימצא אותו אדם ולא ידע שהוא אסור בהנאה וישתמש בו. כך פירשו בגמרא שם. ראה 'כסף משנה' פ"ג מהל' בכורות ה"ג.

יג. פל הנקברין⁷⁴ - אפרם אסור. וכל הנשפרין⁷⁵ של הקדש - אפרן מותר, חוץ מדשן המזבח⁷⁶ החיצון והפנימי ודשן המנורה.

(74 שם לד, א. 75) בגמרא, שם. (76) שם דרשו את הכתוב (ויקרא כה, ג): "ושמו אצל המזבח", ושמו - בנחת, ושמו - כולו, ושמו - שלא יפור, משמע שאסור בהנאה. פסוק זה נאמר במזבח החיצון, וממנו לומדים דישון מזבח הפנימי והמנורה (כסף-משנה). ונראה שרבינו התכוון לתרומת הדשן, היינו מה שמרים הכהן בכל בוקר במחתה של כסף ונותן על רצפת העזרה, אבל שאר הדשן אינו אסור בהנאה, שהרי "ושמו" כתוב בתרומת הדשן, וכן דעת הראב"ד כאן. ולא בא לחלוק על רבינו אלא לפרש דבריו.

יד. פל הנשפרין⁷⁷ לא יקברו⁷⁸, וכן פל הנקברים לא ישפרו; שאף על פי שהוא מחמיר בשפרתן - הרי הקל באפרן, שאפר הנקברים אסור.

(77) משנה, שם. (78) שמצוותם בשריפה.

טו. היה מקריב⁷⁹ עמו בזבחים ואמר לו: נתפגלו⁸⁰, עושה עמו בטְהָרוֹת ואמר לו: נטמאו - נאמן⁸¹. לא נחשדו ישראל על כך⁸². אבל אם אמר לו: זבחים שהקרבתי לך באותו היום⁸³ נתפגלו, ואותן הטְהָרוֹת נטמאו, אם היה נאמן לו - סומך על דבריו; ואם לאו - שורת הדין שאינו נאמן⁸⁴, והרוצה להחמיר על עצמו - הרי זה משבח⁸⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"היה מקריב עמו בזבחים ואמר לו: נתפגלו, עושה עמו בטְהָרוֹת כו', אבל אם אמר לו: זבחים שהקרבתי לך באותו היום נתפגלו, ואותן הטְהָרוֹת נטמאו... סומך על דבריו... והרוצה להחמיר על עצמו - הרי זה משבח".

ולכאורה מהי החומרא בזה שמאמינו על התפגלות הזבחים, הרי בזה גורם לשריפת קדשים, ולכאורה אין זו קולא אלא חומרא.

ויש לומר שזהו שמדייק הרמב"ם "הרוצה להחמיר על עצמו", אף שהיה מספיק לכתוב "הרוצה להחמיר", כי בנוגע לקדשים עצמם אין זו חומרא כיון שנפסלים וטעונים שריפה, והחומרא היא "על עצמו" דווקא.

ויש להוסיף ולבאר הלימוד וההוראה בעבודת האדם, ש"הרוצה להחמיר" יעשה זאת בעיקר "על עצמו".

בפ"י מהל' קרבן פסח ה"ו שאסור לשבור עצמות פסח פסול. ותירץ שאנו מניחים, שהפסח נפסל לפני זריקת הדם, ובוהו סובר רבינו שם כרבי יעקב שמתור לשבור את העצמות). (48) בהל' מעשה הקרבנות פ"ה ה"ה. (49) בקדשי קדשים. (50) כמו עורות קרבנות כשרים (שם, ה"ט). (51) משנה, זבחים קג, ב - כחכמים (ראה כסף-משנה ולחם-משנה בהל' בכורות פ"ג ה"י). (52) משנה, שם: "כל שלא זכה המזבח בבשרה, לא זכו כהנים בעזרה" וכל אלה - טריפה, מחשבת הזמן ומחשבת המקום - אין מקטירים אימוריהם על המזבח. (53) במשנה, שם. (54) למעלה בהלכה זו. (55) ואחר-כך נפסל הזבח. (56) את העור, ואם נזרק הדם הותר העור לכהנים או לבעלים, כרבי שם קד, א. ואע"פ שאין מפשיטין לפני זריקת הדם (הל' מעשה הקרבנות פ"ה ה"ח), מדובר כאן כשעבר והפשיט.

י. אלו הן הנשפרים: בשר קדש שנטמא⁵⁷ או נותר או נפסל, וכן המנחה שנטמאת⁵⁸ או נפסלה או נותרה. ואשם תלוי⁵⁹ שנודע לו שלא הטא קדם ששזרק דמו⁶⁰. וחטאת העוף הבאה על הספק⁶¹. ושער נזיר⁶² טהור⁶³. והערלה וכלאי הכרם. ודבר שאין דרכו להשרף, פגון משקין של ערלה ושל כלאי הכרם - הרי אלו יקברו⁶⁴.

(57) משנה, תמורה לג, ב. (58) משנה, סוטה כב, ב - במנחת סוטה, והוא הדין בשאר המנחות. (59) הבא על ספק חטא, שם. (60) עיקר הכפרה היא בזריקת הדם, ואם נודע לו לפני הזריקה שלא חטא, הרי אינו צריך כפרה כלל, ולכן נפסל האשם, אבל אם נזרק הדם לפני שנודע לו, הרי כיפר על הספק כמצוותו. (61) שם, אסור לאכלה וטעונה שריפה. (62) דיני נזיר מפורשים בספר הפלאה, הל' נזירות. (63) אחרי מלאת ימי נזרו מגלח בבית המקדש בעזרת נשים, ואת השער נותנים על האש שבה מתבשל איל השלמים שלו (במדבר ו, יח). (64) שם.

יא. ואלו הם הנקברים: קדשים שמתו⁶⁵, בין קדשי מזבח בין קדשי בִּדְק הַבֵּית⁶⁶. וקדשים שהפילו נפלו⁶⁷. הפילו שליא⁶⁸ - תקבר. ושור הנסקל. ועגלה ערופה. וצפרי מצרע. ושער נזיר טמא⁶⁹. ופטר חמור⁷⁰. ובשר בחלב. וחלין שנשחטו בעזרה.

(65) משנה, שם לב, א. (66) בעלי חיים שהוקדשו לצרכי בית המקדש, אבל לא להקרבה על המזבח. (67) שם לג, ב. (68) שם. (69) נזיר שנטמא במת בתוך תקופת נזירותו, מביא קרבנות ומגלח ומתחיל למנות מחדש את ימי הנזירות, ולא ציוותה התורה לשרוף את השער. (70) בכור חמור שלא נפדה בשה ונערף.

יב. האורג⁷¹ מלא הסיט⁷² משער נזיר ומפטר חמור בשק - ידלק⁷³.

(71) משנה, ערלה פ"ג. (72) בפירושו על המשנה שם, וכן בשבת פ"ג כותב רבינו, שהסיט הוא חצי הזרת (זרת = חצי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַמְשַׁתְּלַחַ. נִמְצְאוּ כָּל הַבְּהֵמוֹת הַקְּרֵבִים בַּיּוֹם זֶה חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה: שְׁנֵי תַמְיָדִין, וּפְרָ, וּשְׁנֵי אֵילִים⁵, וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים - כֻּלָּם עֹלֹת; וּשְׁנֵי שְׁעִירִים חֹטְאִים: אֶחָד נֶעְשָׂה בַחֹיץ וְנֹאכַל לְעֶרֶב, וְהַשְּׁנִי נֶעְשָׂה בַפָּנִים וְנִשְׂרָף; וּפְרָ כֹהֵן גָּדוֹל לַחֹטְאִים, וְהוּא נִשְׂרָף.

2) כל הקרבנות האמורים כאן, מפורשים בתורה (ויקרא טז: במדבר כט, ח). 3) דמו נזרק על המזבח שבעורה, ושעיר חטאת שני מזים דמו בקודש הקדשים ובהיכל - ונשרף. 4) במדבר שם. ספר במדבר נקרא חומש הפקודים, מפני שתחילתו מפקד בני ישראל. 5) אחד של ציבור ואחד של כהן גדול.

ב. עֲבוֹדַת כָּל חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה בְּהֵמוֹת אֵלֵי הַקְּרֵבִין בַּיּוֹם זֶה אֵינָה אֶלָּא בְּכֹהֵן גָּדוֹל בְּלִבָּד⁶, אֶחָד כֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ בְּשִׁמְן הַמְּשִׁחָה אוֹ הַמְּרִבָּה בַּבְּגָדִים⁷. וְאִם הֵיחָד שִׁבְתָּ - אֶף מוֹסֵף שִׁבְתָּ אֵין מְקַרֵּב אוֹתוֹ אֶלָּא כֹהֵן גָּדוֹל. וְכֵן שְׁאָר הָעֲבוֹדוֹת שֶׁל יוֹם זֶה, כַּגֹּן הַקְּטֹרֶת הַקְּטֹרֶת שֶׁל כָּל יוֹם וְהַטְּבַח הַגָּרוֹת - הַכֹּל עֲשׂוּי בְּכֹהֵן גָּדוֹל נָשׂוּי. שְׁנֵי אֲמָר: וְכֹפֵר בַּעֲדוֹ וּבַעֲדוֹ בֵּיתוֹ; בְּיִתוֹ⁸ - זו אֲשֶׁתוֹ.

6) מלשוננו של רבינו כאן משמע, שאין כל הבדל בין קרבנות שהם עבודת היום ממש ובין עבודות של כל יום, כגון תמידים, קטורת על מזבח הזהב וכדומה, וכולן מן התורה זקוקות לכהן גדול. אולם הריטב"א (מביאו הכסף משנה כאן) כותב בשם רבינו, שמן התורה רק עבודות המיוחדות ליום הכיפורים חובתן בכהן גדול, אבל לא עבודות של כל יום. ראה בעל המאור ורמב"ן בתחילת מסכת יומא, וראה לקמן פרק ד הלכה א. ובסדר העבודה ליום כיפור, המיוחס להגאונים כתוב, שהיו פייסות (הגרות) מי יזכה בעבודות שונות. מזה מוכח שכשרות בכהן הדיוט. 7) שלובש שמונה בגדי כהונה, המפורשים בהלכות כלי המקדש פרק ח הלכה א, אבל לא נמשח בשמן המשחה. בכל תקופת בית שני וכן בזמן בית ראשון מימי יאשיהו המלך ואילך לא היה שמן המשחה (הוריות יב.).

ג. שְׁבַעַת יָמִים קִדְּם לַיּוֹם הַכְּפוּרִים מִפְּרִישֵׁין כֹּהֵן גָּדוֹל מִבֵּיתוֹ לְלִשְׁפָתוֹ שֶׁבַּמְקַדָּשׁ. וְדָבָר זֶה קִבְּלָה מִמֶּשֶׁה רַבְּנּוּ. וּמִפְּרִישֵׁין אוֹתוֹ מֵאֲשֶׁתוֹ כָּל שְׁבַעַת יָמִים אֵלוֹ, שְׁמָא תִּמְצָא אֲשֶׁתוֹ נְדָה, וְנִמְצָא טָמֵא שְׁבַעַת יָמִים וְאֵינוֹ יוֹכֵל לְעַבֵּד. וּמִתְקַיֵּין לוֹ כֹהֵן גָּדוֹל אַחֵר, שְׁאֵם יֵאָרַע בָּהּ פְּסוּל - יַעֲבֹד הָאֲחֵר תַּחֲתָיו. בֵּין שְׁאָרַע בּוֹ פְּסוּל קִדְּם תַּמִּיד שֶׁל שַׁחַר⁸ בֵּין שְׁאָרַע בּוֹ פְּסוּל אַחֵר שֶׁהִקְרִיב קִרְבָּנוֹ - זֶה שְׁנַכְנַס תַּחֲתָיו אֵינוֹ צְרִיף חֲנוּף⁹, אֶלָּא עֲבוֹדָתוֹ מְחַנְכְּתוֹ¹⁰, וּמִתְחִיל מְעַבְּדָהּ שֶׁפְּסָק בָּהּ הָרֵאשׁוֹן. עֶבֶר יוֹם הַכְּפוּרִים - הָרִי הָרֵאשׁוֹן חוֹזֵר לְעַבְּדָתוֹ, וְהַשְּׁנִי עוֹבְרִי¹¹. וְכָל מִצְוֹת כֹּהֵן גָּדוֹלָה לְעוֹלָם¹², אֶלָּא שְׂאֵינוֹ

ובפרטיות יותר, שלא ינהג ב"מדת חסידות" כלפי העולם שמסביבו, ובנוגע לעצמו ינהג לפי הדין, היינו ילמד תורה רק על-פי המתחייב בשו"ע למעמדו ומצבו, ויתן צדקה רק כאשר הכנסותיו יאפשרו זאת. זוהי ההוראה מדברי הרמב"ם "הרוצה להחמיר על עצמו" שהחמירה תהיה בנוגע לצרכים שלו, ובנוגע למותרות באכילה ושתיה שלו וכו', ודווקא על-ידי-זה נעשה "הרי זה משובח", כי הנהגה זו עושה אותו "משובח" ומכובד גם בעיני אומות העולם.

(על-פי "יין מלכות" ספר עבודה סימן נט מתוך רמב"ם "פרס המלך")

79) גיטין נד, ב. 80) ועודם בידו. וכן "נטמאו" מדובר בעודן בידו. 81) רישא של הברייתא, שם. 82) שישקר ויגרום לשריפת קדשים ולתקלות אחרות. 83) ביום מסוים שכבר עבר ואינם עכשיו בידו. 84) כאביי שם נגד דעת רבא, מפני שרבי אמי שם סובר כאביי (בכסף-משנה מעיר, שבפי"ג מהל' מטמאי משכב ומושב ה"ח פסק רבינו כרבא. ותירץ בדוחק, עיי"ש). 85) זה יוצא מלשוננו של רבי אמי, שאמר: "שורת הדין אינו נאמן", משמע שרצוי לעשות לפנים משורת הדין.

סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמְּקַדָּשִׁין בְּסִיעֲתָא דְשִׁמְיָא

~ שבת קודש כ"ט תשרי ~

הַלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכְּפוּרִים

מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת. וְהִיא: שְׁיַעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה יוֹם הַכְּפוּרִים כְּלוֹ עַל הַסֵּדֶר כְּמוֹ שִׁבְתָּ בְּפִרְשַׁת אַחֲרֵי מוֹת: הַקְּרִבָּנוֹת, וְהַדְּוִיָּין, וְשְׁלוֹחַ הַשְּׁעִיר, וְשְׁאָר הָעֲבוֹדוֹת.

וּבְאֹר מִצְוֵה זו בְּפָרְקִים אֵלֶּי:

פָּרֵק רֵאשׁוֹן

1) יבאר סדר הקרבנות שמקריבים ביום הצום ושאינן עבודתן אלא בכהן גדול.

א. בַּיּוֹם הַצּוּם מְקַרְבִּין² תַּמִּיד בְּשַׁחַר וְתַמִּיד בֵּין הָעֶרְבִים, כְּסֵדֶר כָּל יוֹם וְיוֹם. וּמְקַרְבִּין מוֹסֵף הַיּוֹם פֶּר וְאֵיל וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים, כֻּלָּם עֹלֹת, וּשְׁעִיר חֹטְאִים נֶעְשָׂה בַחֹיץ³, וְהוּא נֹאכַל לְעֶרֶב. וְעוֹד מְקַרְבִּין יֵתֵר עַל מוֹסֵף זֶה פֶּר בֶּן בָּקָר לַחֹטְאִים, וְהוּא נִשְׂרָף, וְאֵיל לְעוֹלָה. וּשְׁנֵיהֶם מְשָׁל כֹהֵן גָּדוֹל. וְאֵיל הַבַּיִת מְשָׁל צְבוּר הָאָמֹר בְּפִרְשַׁת אַחֲרֵי מוֹת, וְהוּא הָאֵיל הָאָמֹר בְּחֹמֵשׁ הַפְּקוּדִים⁴ בְּכֻלָּל הַמוֹסֵף, וְהוּא הַנִּקְרָא אֵיל הָעֵם. וְעוֹד מְבִיאִין מְשָׁל צְבוּר שְׁנֵי שְׁעִירֵי עֲזִים: אֶחָד קָרֵב חֹטְאִים, וְהוּא נִשְׂרָף, וְהַשְּׁנִי שְׁעִיר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ארבעה ימים בין הזאה להזאה, אבל מותר לרחות את ההזאה הראשונה לזמן מרובה. (16) ואף על פי שהזיה בשבת היא שבות (=גזירת חכמים) וכלל בידינו "אין שבות במקדש", לא התירו כאן, מפני שלשכת פלהדרין שבה נמצא הכהן הגדול באותם שבעת הימים, לא נתקדשה בקדושת עזרה, אלא בקדושת הר הבית, ובה לא התירו איסורי דרבנן (ראה שער המלך כאן). ובהלכות פרה אדומה פרק ב הלכה ד כתב רבינו, שמזים שבעת ימים על הכהן השורף ומשמע שגם בשבת מזים, והטעם, מפני שבפרה אדומה עשו מעלות יתרות.

ה. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים מְרַגְלִין אוֹתוֹ בְּעִבּוּדוֹת. זוֹרֵק אֶת הַדָּם, וּמְקַטֵּיר אֶת הַקְּטֹרֶת, וּמְטִיב אֶת הַנְּרוֹת¹⁷, וּמְקַטֵּיר אֵיבָרֵי תָּמִיד עַל הַמִּזְבֵּחַ, כְּדֵי שִׁיְהִי רָגִיל בְּעִבּוּדָה בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. וּמוֹסְרִין לוֹ זְקָנִים מְזֻקְנֵי בֵּית דִּין, וְקוֹרְאִים לְפָנָיו וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ עִבּוּדוֹת הַיּוֹם וְסוּדָרָה. וְאוֹמְרִין לוֹ: אֵישי פְּהֵן גְּדוֹל, קָרָא אֶתָּה בְּפִיךָ, שְׁמָא שְׁכַחְתָּ אוֹ שְׁמָא לֹא לְמַדְתָּ דְּכָר זָה. וְעָרַב יוֹם הַכַּפּוּרִים בְּשַׁחְרִית הָיוּ מְעַמְּדִין אוֹתוֹ בְּשַׁעְרֵי הַמִּזְרָח וּמְעַבְּרִין לְפָנָיו פְּרִים וְאֵילִים וְכִבְשִׁים, כְּדֵי שִׁיְהִי מְפִיר וְרָגִיל בְּעִבּוּדָה.

(17) מסיר את הפתילות שכבו, מנקה את המנורה ונותן פתילות חדשות ומדליקן.

ו. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים לֹא הָיוּ מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ מְאָכֵל וּמִשְׁקָה. עָרַב יוֹם הַכַּפּוּרִים עִם חֲשֻׁכָה לֹא הָיוּ מְנִיחִין אוֹתוֹ לְאָכֵל הַרְבֵּה, שֶׁמֶאֱכָל מִבֵּיא אֶת הַשֶּׁנֶה, וְלֹא הָיוּ מְנִיחִין אוֹתוֹ לִישׁוֹן, שְׁמָא יִרְאֶה קָרִי. וְלֹא הָיוּ מְאֻבְּלִין אוֹתוֹ דְּכָרִים מְרַגְלִין לְשִׁכְבַת זָרַע, כְּגוֹן בִּיצִים וְחֵלֶב חֵם וְכִיּוּצָא בְּהֵן.

ז. בַּיָּמִי בֵּית שְׁנֵי צָצִין¹⁸ הַמִּינּוֹת בְּיִשְׂרָאֵל, וְיִצְאוּ הַצְּדוּקִין, מְהֵרָה יֵאבְדוּ, שְׂאִינָן מְאֻמִּינִין בַּתּוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה, וְהָיוּ אוֹמְרִין, שִׁקְטַרְתָּ שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים מְנִיחִין אוֹתָהּ עַל הָאֵשׁ בְּהֵיכַל חוּץ לַפְּרָכָת, וּכְשִׁיעֲלָה עֲשֵׂנָה מְכַנֵּס אוֹתָהּ לְפָנֵים לְקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים. הַטַּעַם¹⁹: זֶה שְׁכָתוּב בַּתּוֹרָה: כִּי בַעֲנַן אֲרָאָה עַל הַכַּפְּרֹת, אָמְרוּ כִּי הוּא עֲנַן הַקְּטֹרֶת. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדוּ חֲכָמִים, שְׂאִין נֹתֵן הַקְּטֹרֶת אֲלֵא בְּקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים לְפָנֵי הָאֲרוֹן, שְׂנֵאֲמַר: וְנָתַן הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ לְפָנֵי ה'. וּלְפִי שֶׁהָיוּ חוֹשְׁשִׁין בְּבֵית שְׁנֵי שְׁמָא כֵּהֵן גְּדוֹל זֶה נוֹטֵה לְצַד מִינּוֹת, הָיוּ מְשַׁבְּעִין אוֹתוֹ עָרַב יוֹם הַכַּפּוּרִים וְאוֹמְרִים לוֹ: אֵישִׁי²⁰ פְּהֵן גְּדוֹל, אָנּוּ שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין, וְאֶתָּה שְׁלוּחֵנוּ וְשְׁלִיחַ בֵּית דִּין²¹. מְשַׁבְּעִין אָנּוּ עֲלֶיךָ בְּמִי שֶׁשָּׂפָן אֶת שְׁמוֹ בְּבֵית הַזֶּה שְׁלֵא תִשְׁנֶה דְּכָר שְׂאֻמְרָנוּ לָךְ. וְהוּא פּוֹרֵשׁ וּבּוֹכָה, עַל שִׁחְשְׁדוּהוּ בְּמִינּוֹת; וְהֵן פּוֹרְשִׁין וּבּוֹכִין, לְפִי שִׁחְשְׁדוּ לְמִי שְׁמַעְשׂוֹ סְתוּמִין, שְׁמָא אֵין בְּלָבוֹ כְּלוּם.

עוֹבֵד כְּכֵהֵן גְּדוֹל. וְאִם עֵבֶד¹³ - עִבּוּדְתוֹ פְּשָׁרָה¹⁴.
וְאִם מֵת הָרָאוּן - זֶה הַשְּׁנֵי מִתְמַנֶּה תַּחְתּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בין שארע בו פסול אחר שהקריב קרבנו..."

ולפי הגירסא "אחר שהקריב קרבנו", יש לתמוה מהו החילוק בין קרבנו לשאר קרבנות, ומדוע הכהן השני א"צ חינוך רק אם הראשון הקריב את קרבנו, אבל לא אם הקריב שאר קרבנות.

לכן י"ל הגירסא "אחר שהקריב קרבנות", וא"כ ליתא להאי קושיא. אלא שעדיין צ"ע מדוע לא כתב בפשוט "אחר שהקריב" ותו לא, שאז זה מדבר על קרבן התמיד שהזכיר קודם.

ויש לומר: שב"אחר שהקריב קרבנות" קא־משמע־לן שאפילו אם הקריב כל הקרבנות ונשאר לעשות רק דבר שאינו הקרבת קרבן כלל – נקרא זה עבודה שמחנכת, וכגון הוצאת הכף והמחתה מקודש־הקדשים שיש מקום לספק אם מחנכת.

(על־פי לקו"ש ח"ב עמוד 188
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(8) לפני שהתחיל לעבוד. (9) מחלוקת בין אמוראים שם יב. אם כהן גדול חדש מחוייב להתחנך בתפקידו ככהן גדול לפני שהוא ניגש לעבודת היום. אם אירע פסול בכהן גדול לפני הקרבת תמיד של שחר ברור שהוא מתחנך בעבודת התמיד, שהוא עושה אותה בבגדי כהן גדול (רש"י שם), בעיית החינוך מתעוררת איפוא רק אם אירע הפסול אחרי העבודות היום־יומיות. (10) אף על פי שהיא נעשית בארבעה בגדים ככהן הדיוט. פסק כרב פפא שם: (11) מפסיק פעולותיו בבית המקדש ונקרא "כהן גדול שעבר" (ראה משנה מגילה ט: ויש גורסים "עובר", ראה כסף משנה ולחם משנה. (12) כל המצוות שהכהן הגדול חייב בהן מוטלות גם על זה שעבר, כגון איסור פריעה ופרימה על מת, אסור באלמנה וכדומה (שם עג.). (13) בשמונה בגדים. (14) כי מן התורה דינו ככהן גדול וחכמים גזרו שלא יעבוד ככהן גדול, כדי שלא תתעורר איבה בין שני הכהנים הגדולים. ואם עבד בארבעה בגדים ככהן הדיוט – עבודתו פסולה (רש"י שם).

ד. בְּשִׁבְעַת יָמִים אֵלוּ מִזִּין עֲלָיו מֵאִפְרָה הַפְּרָה בְּשָׁלִישֵׁי לְהַפְרָשָׁתוֹ וּבְשַׁבְּעֵינָהּ¹⁵ שֶׁהוּא עָרַב יוֹם הַכַּפּוּרִים, שְׁמָא נִטְמָא בְּמַת וְלֹא יָדַע. וְאִם חָל יוֹם שֶׁבֶת בְּשָׁלִישֵׁי אוֹ בְּשַׁבְּעֵי שָׁלוֹ - דּוֹחִין אֶת הַהֲזָה¹⁶.

(15) ואף על פי שהתורה כתבה (במדבר יט, יט) "והזה ... ביום השלישי וביום השביעי", ואם כן יש לחוש שמא נטמא שני ימים או יום אחד לפני הפרשתו ונצרכו הזאה כל שבעת הימים, סובר ר' יוסי שהתורה הקפידה רק שלא יקדים הזאה ראשונה לפני יום השלישי ושתהיה הפסקה של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בגדי חל שְׁעָלֵיו, וְטוֹבֵל וְעוֹלָה וּמְסַפֵּג, וְלוֹבֵשׁ בגדי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וְשׁוֹחֵט אֶת הַתְּמִיד, וּמְקַטֵּיר קִטְרֹת שֶׁל שֶׁחַר שֶׁל כָּל יוֹם, וּמְטִיב אֶת הַנְּרוֹת, וּמְקַטֵּיר אֵיבָרֵי הַתְּמִיד עִם הַחֲבֵתִיץ וְהַנְּסֻכִים, וּמְקַרֵּיב הַפָּר וְשׁוֹבֵעָה כְּבָשִׂים שֶׁל מוֹסֵף הַיּוֹם. וְאַחַר כֵּן מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפּוֹשֵׁט בְּגָדֵי הַזָּהָב, וְטוֹבֵל וְעוֹלָה וּמְסַפֵּג¹⁰, וְלוֹבֵשׁ בְּגָדֵי לְבָן, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וְעוֹבֵד עֲבוֹדַת הַיּוֹם: כָּל הַיְהוּדִיִּים עִם הַהֶגְרָה¹¹, וְזָרִיקֵת הַדָּמִים בְּפָנִים¹², וְהַקְטֹרֶת הַקְטֹרֶת בְּקִדְשׁ הַקְדָּשִׁים, וּמוֹסֵר הַשְּׁעִיר לְמַשְׁלָחוֹ לְעֹזָאֵל, וּמוֹצִיא אֲמוּרֵי הַפָּר וְהַשְּׁעִיר הַנִּשְׂרָפִים וּמוֹסֵר שְׂאֵרָן לְשֹׂרֶפֶה. וְאַחַר כֵּן מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפּוֹשֵׁט בְּגָדֵי לְבָן, וְטוֹבֵל וְעוֹלָה וּמְסַפֵּג, וְלוֹבֵשׁ בְּגָדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וּמְקַרֵּיב שְׁעִיר חֲטָאת שֶׁל מוֹסֵף הַיּוֹם, וְאֵילֹף וְאֵיל הַעֵם, וְהֵם עוֹלוֹת, וּמְקַטֵּיר אֲמוּרֵי פָר וְשְׁעִיר הַנִּשְׂרָפִין, וּמְקַרֵּיב תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים¹³. וְאַחַר כֵּן מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפּוֹשֵׁט בְּגָדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל וְעוֹלָה וּמְסַפֵּג, וְלוֹבֵשׁ בְּגָדֵי לְבָן, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וְנִכְנָס לְקִדְשׁ הַקְדָּשִׁים, וּמוֹצִיא מִשָּׁם אֶת הַפָּר וְאֶת הַמִּחְתָּה. וְאַחַר כֵּן מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפּוֹשֵׁט בְּגָדֵי לְבָן, וְטוֹבֵל וְעוֹלָה וּמְסַפֵּג, וְלוֹבֵשׁ בְּגָדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וּמְקַטֵּיר קִטְרֹת שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים שֶׁל כָּל יוֹם, וּמְטִיב אֶת הַנְּרוֹת בֵּין הָעֶרְבִים. וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפּוֹשֵׁט בְּגָדֵי זָהָב, וְלוֹבֵשׁ בְּגָדֵי חַל וְיוֹצֵא.

5) מבגדי זהב לבגדי לבן או להיפך. (6) במקוה שיש בה ארבעים סאה מים. לא נתברר בדיוק שיעור הסאה. על סמך הנתונים שבידינו, יש להניח שהסאה מכיל 10 עד 12 ליטר. 7) משנה שם ל. (8) רחיצת ידים ורגלים מן הכיור או מקיתון של זהב (ראה לקמן הלכה ה). (9) מנחה שהכהן גדול מקריב בכל יום (ראה פרק יג מהלכות מעשה קרבנות הלכה ב). (10) מתנבב. (11) הטלת הגורל, איזה משני השעירים יקרב חטאת ואיזה ישלח לעזאזל (ראה לקמן פרק ג). (12) כאן לא הקפיד רבינו על הסדר המדויק, והקדים הזאת הדם לפני הקטורת. אבל לקמן בפרק ד הלכה א הקדים הקטורת, לפי הסדר הקבוע במשנה שם מז. ונג: 13) רש"י שם סז: ד"ה ה"ג כתב, שהוצאת כף ומחתה קודמת להקרבת תמיד של בין הערבים, וכדבריו משמע ב'תורת כהנים' פרשת אחרי פרק ו. אולם רבינו מסתמך על דעת ר' יוחנן בירושלמי יומא פרק ז הלכה ב: "הכל מודים בהוצאת כף ומחתה, שהוא לאחר תמיד של בין הערבים" (ראה רמב"ן על התורה פרשת אחרי).

ג. כָּל הַטְּבִילוֹת¹⁴ הָאֵלוֹ וְהַקְדוּשִׁין - פְּלֵן בְּמִקְדָּשׁ, שְׂנֵאמֵר: וְרַחֵץ אֶת בְּשָׂרוֹ בְּמִים בְּמָקוֹם קְדוֹשׁ. הוֹץ מִטְּבִילָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁהוּא רִשְׁאֵי לְטַבֵּל אוֹתָהּ בַּחַל,

18) צמחה. 19) נימוקם של הצדוקים. 20) אדוני. 21) כלומר, אנו משיבעים אותך על דעתנו ועל דעת בית דין (פירוש, לא לפי הכוונה שבדעתך להכניס לנוסח השבועה, אלא לפי כוונתנו וכוונת בית הדין), אבל לא נתכוונו לומר שהוא שליה בית דין לעבודה, שהרי רבינו פוסק בהלכות נדרים פרק ו הלכה ה והלכה ח שכהנים שולחי הקדוש-ברוך הוא הם.

ח. כָּל לַיְלֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים כִּהֵן גְּדוֹל יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ, אִם הִיָּה חָכֵם. וְאִם הִיָּה תַלְמִיד - דוֹרְשִׁים לְפָנָיו. אִם הִיָּה רַגִּיל לְקָרָא - קוֹרֵא, וְאִם לֹא - קוֹרִין לְפָנָיו, כְּדִי שְׂלֵא יִישָׁן. וּבַמָּה קוֹרִין לְפָנָיו? בְּכַתְבֵי הַקְדָּשׁ²². בְּקֶשׁ לְהַתְנַמֵּן - פְּרָחֵי לוֹיָהּ²³ מִפְּנֵי לְפָנָיו בְּאֶצְבַּע צְרָדָה²⁴, וְאוֹמְרִים לוֹ: אִישִׁי כִּהֵן גְּדוֹל, עֲמַד וְהִצְטַגְוּ²⁵ מַעַט עַל הַרְצָפָה, כְּדִי שְׂלֵא תִישָׁן. וּמִתְעַסְקִין עִמּוֹ²⁶ עַד שֶׁמַּגִּיעַ זְמַן שְׁחִיטָה. וְלֹא הִיוּ שׁוֹחֲטִין עַד שֶׁמְכִירִין שְׁעָלָה עֲמוּד הַשֶּׁחַר בְּדוֹא²⁷, שְׂמָא וְשִׁחְטוּ בְּלִילָה.

22) במשנה שם אמרו: באיוב, דניאל, עזרא ודברי הימים. ובירושלמי מוסיף, תהלים ומשלי. 23) לויים צעירים. במשנה שלפנינו הגירסה "פרחי כהונה". 24) בגמרא מפרש אגודל. מקרבים אגודל לאצבע ושומטים אותה בכוח וזה משמיע קול. בירושלמי שם משמע שקול זה שימש ליווי לזמר שבעל פה. 25) הרצפה צוננת והעומד עליה רגליו מצטננות וזה מפיג את התרדמה. 26) במשנה "ומעסיקים אותו" ופירשו בגמרא, שהיו מזמרים לפניו. 27) ונזהרו בזה מאוד, מפני שפעם אחת טעו, ראו אור הלבנה וחשבו שזה עמוד השחר ושחטו את התמיד ונפסל.

פֶּרֶק שְׁנַיִ

1) יבאר סדר הבגדים שהיה משמש ביום זה, וכמה טבילות היה טובל.

א. כָּל מַעֲשֵׂה² הַתְּמִידִין וְהַמוֹסֵפִין שֶׁל יוֹם זֶה כִּהֵן גְּדוֹל עוֹשֵׂה אוֹתָן וְהוּא לְבוֹשׁ בְּבִגְדֵי זָהָב, וְעֲבוֹדוֹת הַמִּיחָדוֹת לַיּוֹם זֶה - בְּבִגְדֵי לְבָן. וְעֲבוֹדָה הַמִּיחָדָה לַיּוֹם זֶה הִיא מַעֲשֵׂה הַפָּר שֶׁל כִּהֵן גְּדוֹל, וְשְׁנֵי הַשְּׁעִירִים שְׂאָחָד מֵהֵן שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח³, וְהַקְטֹרֶת הַקְטֹרֶת בְּקִדְשׁ הַקְדָּשִׁים⁴. כָּל אֵלוֹ בְּבִגְדֵי לְבָן הֵם נַעֲשִׂים.

2) יומא לא: לב. ולד. 3) אבל שיער החטאת השני מעשהו בבגדי זהב. 4) אבל הקטרת הקטורת בהיכל נעשית בבגדי זהב.

ב. כָּל עַת שִׁישְׁנָה הַבְּגָדִים⁵ וְיִפְשֵׁט בְּגָדִים וְלוֹבֵשׁ בְּגָדִים אַחֲרֵים טְעוֹן טְבִילָה⁶, שְׂנֵאמֵר: וּפְשֵׁט אֶת בְּגָדֵי הַבַּיִת וְרַחֵץ אֶת בְּשָׂרוֹ בְּמִים בְּמָקוֹם קְדוֹשׁ וְלוֹבֵשׁ אֶת בְּגָדָיו. וְחָמַשׁ טְבִילוֹת⁷ וְעֲשֵׂרָה קְדוּשִׁין⁸ טוֹבֵל כִּהֵן גְּדוֹל וּמְקַדֵּשׁ בּוֹ בַיּוֹם. כִּיצַד? בַּתְּחִלָּה פּוֹשֵׁט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בכל יום היו עולים בשפת המזרח מפני שעליהם לפנות לימין, שהרי אמרו: "כל פינות (פניות) שאתה פונה לא יהיו אלא לימין" ולפיכך עולים בשפת מזרח, כדי לקצר את הדרך, כי אם יעלו בשפת המערבית יצטרכו לעבור את כל רחבו של הכבש (משנה שם וגמרא מ.24). אחרי שהקיפו את כל המזבח, מגיעים לשפת המערבית של הכבש ושם יורדים. (25) במשנה שלפנינו הגירסא: "כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע, ר' יהודה אומר לעולם כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע", וגירסת רבינו כמו שכתב כאן. ובגמרא שם מה. משמע כגירסת רבינו, ראה לחם-משנה. (26) לכבד את הכהן הגדול שילך ברוב עם מלווים אותו. (27) לחתות בה גחלים מהמערכה שעל המזבח, כדי להקטיר עליה את הקטורת. (28) "התורה חסה על ממונם של ישראל" (שם), כי המחטה מתקלקלת קצת כשחותים בה תדיר באש. (29) שופך את הגחלים. (30) ובה היה מקטיר, משום כבוד המקדש. (31) בגמרא שם מד: מפרשים, שהמחטה היומימית דפנותיה עבים, ושל היום דקים. (32) כדי שתתמוך את זרועו של כהן גדול. (33) במשנה שם מג: נחלקו ר' מאיר ור' יוסי ור' יהודה במנין המערכות, ופסק כר' יוסי "שהלכה כמותו מחבריו" (עירובין מו.). (34) שלוש מערכות שבכל יום הן: א. מערכה גדולה שעליה מקטירים את הקרבנות: ב. מערכה שניה של קטורת, שממנה לוקחים את הגחלים להקטרת הקטורת בהיכל: ג. לקיום האש, אם לא הספיקה אש המערכה הגדולה להתגבר על רוב הבשר מוסיפים עליה אש ממערכה זו. (35) וממערכה זו נוטלים גחלים להקטיר הקטורת שמכניסים לקודש הקדשים.

ו. זה שַׁנְאָמֵר בתורה: וְכַפֵּר בְּעִדּוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל קָהֵל יִשְׂרָאֵל - מִפִּי הַשְּׂמוּעָה³⁶ לְמַדּוֹ, שְׂזָה וְדוּי דְּבָרִים³⁷. נִמְצְאָתָ לְמַד, שֶׁהוּא מִתְנַדֵּה בְיוֹם זֶה שְׁלֹשָׁה וְדוּיִים: אָחַד - עַל יְדֵי עֲצֻמוֹ תַחֲלָה. וְדוּי שֵׁנִי - עַל יְדֵי עֲצֻמוֹ עִם שְׂאֵר הַפְּהַנִּים³⁸. וְשֵׁנִיָּהּ עַל פֶּר הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר לוֹ. וְהַדּוּי שְׁלִישִׁי - עַל יְדֵי כָּל יִשְׂרָאֵל עַל שְׂעִיר הַמִּזְבֵּחַ. וּמִזְפִּיר אֶת הַשֵּׁם בְּכָל וְדוּי מִהֵן שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. בְּיַצְדֵּי³⁹ הוּא אוֹמֵר? אֲנֵי הַשֵּׁם, חֲטָאֵתִי עֹוִיתִי וּפְשָׁעֵתִי לְפָנֶיךָ. אֲנֵי הַשֵּׁם, כְּפָר נָא לְחֲטָאִים וְלַעֲוֹנוֹת וּלְפִשְׁעִים שְׁחָטָתִי וְשְׂעוֹתֵי וְשִׁפְשָׁעֵתִי וכו'. שַׁנְאָמֵר: כִּי בְיוֹם הַזֶּה יִכָּפֵר עֲלֵיכֶם לְטַהַר אֶתְכֶם, מִכָּל חֲטָאֹתֵיכֶם לְפָנֵי ה' תִּטְהָרוּ. הָרִי שְׁלֹשׁ פְּעָמִים הַזִּפִּיר אֶת הַשֵּׁם. וְכֵן בְּכָל וְדוּי מִהֵן. וּכְשֶׁהוּא נוֹתֵן אֶת הַגּוּרָל עַל שְׂעִיר הַחֲטָאֹת, אוֹמֵר: לְהַשֵּׁם חֲטָאֹת. נִמְצָא מִזְפִּיר אֶת הַשֵּׁם בְּיוֹם זֶה עֶשְׂרֵי פְּעָמִים⁴⁰. וּבְכָלֵם הוּא מִזְפִּיר כְּכַתְּבָנוּ⁴¹, שֶׁהוּא הַשֵּׁם הַמְּפָרֵשׁ. בְּרַאשׁוֹנָה הִזְיָה מִגְּבִיָּה אֶת קוֹלוֹ בְּשֵׁם⁴². בְּיוֹן שְׂרַבּוֹ פְּרוּצִין⁴³ - תִּזְרוּ לְאֲמָרוֹ בְּקוֹל נְמוּף. וּמִבְּלִיעוֹ בְּנְעִימוֹת⁴⁴, עַד שֶׁלֹּא יִפִּירוּ בּוֹ אֶפְלוֹ חֲבָרֵי הַפְּהַנִּים.

שְׂאִינָה אֶלָּא לְהוֹסִיף בְּוִנְתָּו¹⁵; שָׁאֵם יִזְכֵּר טְמָאָה יִשְׁנָה שְׁבִידוֹ - יִפְרַשׁ מִמֶּנָּה בְּטַבִּילָה זֹו לְשִׁמָּה. וְכָל כֹּהֵן שֶׁלֹּא טָבַל בֵּין בְּגָדִים לְבָגְדִים אוֹ שֶׁלֹּא קָדַשׁ בֵּין בְּגָד לְבָגָד וּבֵין עֲבוּדָה לְעֲבוּדָה וְעָבַד - עֲבוּדָתוֹ בְּשִׁרָה¹⁶.

(14) משנה שם ל. (15) שישתדל להזכור, כר' יהודה כתוספתא שם פ"א. (16) גמרא שם ל:

ד. הִזְיָה כֹּהֵן גָּדוֹל יִקְרָן אוֹ חוֹלָה¹⁷ - מְלַבְּנִין¹⁸ עֲשֻׁשֵׁיוֹת¹⁹ שֶׁל בְּרוֹזַל בְּאֵשׁ מִבְּעֶרְב, וּלְמַחַר מְטִילִין אוֹתָן בְּמֵיִם²⁰ פְּדִי לְהַפִּיג צָנָתָן; שָׂאִין שָׁבוֹת בְּמַקְדָּשׁ²¹. אוֹ מְעַרְבִין מֵיִם חֲמִין בְּמֵי הַמְּקַנָּה עַד שֶׁתַּפִּיג צָנָתָן.

(17) וקשה לו לטבול במים קרים. (18) ר' יהודה בבבביתא שם לד: (19) גושים. (20) שם אמרו שאיסור הטלת ברזל מלובן למים קרים הוא משום "מצרף" (מחזק ומקשה), וצירוף אינו איסור תורה אלא גזירת חכמים ("שבות" בלשון התלמוד). (21) חכמים לא גזרו בעבודות שבמקדש. נימוק זה אמרו בגמרא שם. וכל מפרשי הרמב"ם שואלים, הלא רבינו עצמו אומר בהלכות שבת פ"ב הלכה ב: "המכבה גחלת של מתכת פטור, ואם נתכוון לצרף - חייב". משמע שמצרף הוא איסור תורה. ובמגיד-משנה שם מבאר בשם הרמב"ן, שצירוף ממש הוא איסור תורה, אבל צירוף של עששיות שהטילו למקווה כדי לחמם את המים, אינו צירוף ממש, מפני שהמים שמתחממים מחזקים את הברזל. ראה בלחם-משנה שם תירוץ נפלא ביישוב סתירה זו.

ה. בְּכָל יוֹם כֹּהֵן גָּדוֹל מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו מִן הַפִּיּוֹר כְּשֶׁאָר הַפְּהַנִּים, וְהַיּוֹם מְקַדֵּשׁ מִקִּיתוֹן שֶׁל זֶהב²², מְשׁוֹם כְּבוֹדוֹ. בְּכָל יוֹם הַפְּהַנִּים עוֹלִים בְּמִזְבֵּחַ שֶׁל כֶּבֶשׂ²³ וְיוֹרְדִין בְּמַעְרָב²⁴, וְהַיּוֹם עוֹלִים בְּאֲמֻצָּע²⁵ וְיוֹרְדִין בְּאֲמֻצָּע לְפָנֵי כֹהֵן גָּדוֹל, פְּדִי לְהַדְרִי²⁶. בְּכָל יוֹם מִי שֶׁזָּכָה בְּמַחֲתָה²⁷ חוֹתָה בְּמַחֲתָה שֶׁל כֶּסֶף²⁸ וּמַעְרָה²⁹ הָאֵשׁ לְמַחֲתָה שֶׁל זֶהב³⁰, וְהַיּוֹם חוֹתָה כֹהֵן גָּדוֹל בְּמַחֲתָה שֶׁל זֶהב וּבָה נִכְנַס לְהִיכָל, שֶׁלֹּא לִיגַעוּ בְּתוֹסַפֵּת עֲבוּדָה. וְכֵן מַחֲתָה שֶׁל כָּל יוֹם מְחַזְקָת אַרְבַּעָה קִבִּין, וְשֶׁל הַיּוֹם שְׁלֹשָׁה קִבִּין; וּבְכָל יוֹם הֵיטָה כְּבֹדָה, וְהַיּוֹם קִלְהָה³¹; וּבְכָל יוֹם יָדָה קֶצְרָה, וְהַיּוֹם אַרְבַּעָה³²; פְּדִי לְהַקָּל עַל כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁלֹּא יִגַע. בְּכָל יוֹם וְיוֹם הָיוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ שְׁלֹשׁ מַעְרָכוֹת³³ שֶׁל אֵשׁ, וְהַיּוֹם הָיוּ שֵׁם אַרְבַּע³⁴. מוֹסִיפִין מַעְרָכָה, פְּדִי לְהַדְרַת הַמִּזְבֵּחַ וּלְעֹטְרוֹ³⁵.

(22) משנה שם מג: כתנא-קמא. בירושלמי יומא פרק ד הלכה ה, חולקים ר' יונה ור' יוסה אם קידוש ראשון גם כן היה מקיתון של זהב. רבינו כתב סתם: והיום בקיתון של זהב, ומשמע שגם קידוש ראשון כך. (23) קרש רחב שש עשרה אמה, מונח בצד דרום של המזבח ובו הכהנים עולים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

של שני השעירים הללו מבוארים בהלכות הבאות. (3) ברייתא, יומא לז, א. (4) שם. (5) משנה, שם: "של אשכורע (מין עץ) היו, ועשאן בן גמלא של זהב", פירוש, מכספו נדב כשנתמנה כהן גדול. (6) כלומר, רק שתי ידיים ולא יותר. (7) שלא יוכל למשמש בידיו ולהכיר איזה גורל הוא לה' ויוציאו בידו הימנית (סימן טוב היה כשיצא גורל זה בימין). רבא שם לט, א. וראה רש"י שם. (8) לא קידשוהו בקדושת כלי שרת מפני שהיה של עץ, ואין עושים כלי שרת של עץ (שם).

ב. היכן מגרילי? במזרח העזרה בצפון המזבח¹⁰.
מניחין שם הקלפי, ומעמידין שני השעירים פניהן למערב ואחריהם למזרח. וכהן גדול בא לשם, והסגן מימינו וראש בית אב¹¹ משמאלו. ושני השעירים לפניו, אחד לימינו ואחד לשמאלו.

(9) משנה, שם לז, א. (10) כלומר, צפונית מזרחית למזבח, ולא מול קיר המזרח של המזבח. רבינו עומד בשיטתו שבפ"ה מהל' בית הבחירה הט"ו-טז, שאע"פ שהמזבח משוך שבע אמות למחיצתה הצפונית של העזרה, לא נקרא צפון אלא המקום שהוא צפוני מקיר המזבח, היינו ששים אמות וחצי ברוחב לכל אורך העזרה מכותל האולם עד כותל המזרחי של העזרה, היינו שבעים ושש אמות. ראה כסף-משנה ולחם-משנה כאן, ו'תוספות יום-טוב' יומא פ"ג מ"ט. (11) הכהנים חולקו ל-24 משמרות, וכל משמר עבד שבוע אחד, וראש כל משמר מחלק את משמרו לבתי אבות, בית אב ליום, ראה למעלה פ"ד מהל' כלי המקדש ה"ג והי"א.

ג. טרף¹² בקלפי והעלה שני הגורלות בשתי ידי¹³
לשם שני השעירים ופחתה ידיו. אם של שם עלה בימינו - הסגן אומר: אישי כהן גדול¹⁴, הגבה ימינך. ואם בשמאל עלה - ראש בית אב אומר לו: אישי כהן גדול, הגבה שמאלך. ונותן שני הגורלות על שניהם: של ימין על ימין, ושל שמאל על של שמאל. ואם לא נתן - לא עכב¹⁵, אלא שחפר מצוה; שהנחתה מצוה שאינה מעפכת. וההגדלה מעפכת, אף על פי שאינה עבודה¹⁶. לפיכך, ההנחה כשרה בזר, והעלית הגורלות מן הקלפי פסולה בזר¹⁷.

(12) חטף, לקיחה פתאומית, כדי שלא יוכל למשמש בגורלות ולבחור איזה לקחת בימין ואיזה בשמאל (ראה למעלה הערה ו). משנה, שם לט, א. (13) אחד בימין ואחד בשמאל. (14) משנה, שם. (15) לכתחילה צריך להניח את הגורלות על השעירים. ובדיעבד, אם לא הניח ושחט את שעיר החטאת - כשר, שם מ, ב - מסקנות הגמרא שהגדלה מעכבת והנחה אינה מעכבת. (16) שם לט, ב - שהרי כשרה גם בסגן (רש"י שם). (17) ואע"פ שרבינו פסק בפ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב, ששחיתת פרו של כהן גדול בזר כשרה, והרי שחיטה מעכבת אלא שאינה עבודה

(36) הלכה למשה מסיני. (37) סומך ידיו על הקרבן, ומתורה על עבירות המתכפרים, שם לא: מא: (38) משנה שם מא: ובגמרא שם מג: "יבוא זכאי ויכפר על החייב, ואל יבוא חייב ויכפר על החייב". (39) כל הנוסחאות הן על פי המשניות שם. רבינו גורס "אנא השם חטאתי וכו' אנא השם כפר", וכן הגירסא במשנה שלפנינו. ורבינו חננאל (שם לה:): מביא דעת ר' חגי בירושלמי (פרק ג הלכה ז) "בראשונה היה אומר אנא השם, ובשניה אנא בשם", ודחה דבריו מפני נוסחת המשנה. אולם בסדר העבודה "אתה כוננת" הנקרא "נוסח ספרד" כתוב כדעת ר' חגי, וכן הוא בתוספתא. (40) שם לט: (41) ולא כמו שקוראים בכינוי "א-ד-ני". ברא"ש יומא פרק ח סימן יט מביא בשם רב האי גאון, שהיה מזכיר שם בן מ"ב אותיות. (42) כשהזכיר את השם. (43) שהתחילו לקרוא את השם ככתבו, כמו כהן גדול. (44) בזמרה. היה מאריך ומסלסל בזמרה ומבליע את השם. בגמרא קידושין עא. אמרו: "מבליעים אותו בניעמת אחיהם הכהנים". והמדובר שם בשם בן שתיים עשרה אותיות שנמסר רק לכהנים צנועים, והם הזכירוהו בנשיאת כפים בהבלעה.

ז. פל הפהנים⁴⁵ והעם העומדים בעזרה, פשהם שומעים את השם המפריש יוצא מפי כהן גדול בקדשה ובטהרה, היו פורעים ומשתחווים ונופלים על פניהם ואומרים: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. שגאמר: פי שם ה' אקרא, הבו גדל לאלהינו. ובשלושת הודוים היה מתפנן לגמר את השם⁴⁶ פנגד המברכין, ואומר להן תטהרו. וכל היום קשר לודוי יום הכפורים⁴⁷ ולודוי הפרים הנשפרים⁴⁸.

(45) משנה יומא טו. והמרדכי יומא פרק ח גורס רק "והם עונים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", וכן גם גירסת הגר"א שם. (46) לא נמצא בתלמוד אלא בפיוטים. (47) משנה מגילה כ: (48) פר העלם דבר של ציבור ופר כהן משיח. ראה הלכות שגגות פ"יב ה"א, ופ"טו ה"א.

פרק שלישי

(1) יבאר הגורלות שמגריל, אם צריך שיהיו שוין וממה היו והיכן מגריל וכיצד.

א. שני הגורלות² - אחד כתוב עליו להשם, ואחד כתוב עליו לעזאזל. והם כשרים מכל דבר³: בין מן העץ, בין מן האבן, בין מן המתכת. אבל לא יהיה אחד גדול ואחד קטן, אחד כסף ואחד זהב, אלא שניהם שוין⁴. ושל עץ יהיו. ובכית שני עשו אותם של זהב⁵. ומניחין שני הגורלות בכלי אחד המחזיק שתי הידים⁶, פדי שיכניס שתי ידיו ולא יתפנן⁷. וכלי זה הל⁸ הוא, ושל עץ היה, וקלפי שמו.

(2) כתוב בתורה (ויקרא טז, ח): ונתן אהרן על שני השעירים גורלות, גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל. פרטי דיניהם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24) כל סדר ההזיות הוא ע"פ המשנה, שם נג, ב.
 25) ברייתא, זבחים מב, א. 26) הכפורת היתה מונחת על הארון שבו מונחים שני לוחות הברית ועוביה טפח.
 27) מזה באויר מול הטפח של עובי הכפורת. בגמרא שם נה,
 א: "נגד עוביה של כפורת". והדם לא נפל על הכפורת אלא על הקרקע סמוך לארון (אפשר גם לפרש כוונת רבינו שיזה במקום לא רחוק יותר מטפח מן הכפורת). 28) "לפני" משמע לא על הכפורת ממש. 29) משנה, שם נג, ב. ובברייתא שם נה, א פירשו: "כשהוא מזה למעלה מצדד ירו למטה, וכשהוא מזה למטה מצדד ירו למעלה". פירש רבינו חננאל' שם ש"מצדד ירו למטה" הכוונה כף ירו למטה ואצבעותיו למעלה, וכן "מצדד ירו למעלה" הכוונה כף ירו למעלה ואצבעותיו למטה. וכן פירש רש"י שם ('רבינו-תם' בספר הישר, בחידושו ליומא, כתב בפירושו, שברייתא זו מפרשת את המשנה, ושכן נוטים דברי רבינו חננאל'. ומוסיף ואומר, שכל ההזיות נעשו במקום אחד, והוספה זו מנוגדת לשיטת רש"י שם). ורבינו הולך לשיטתו של רבינו חננאל', ראה להלן הערה לד. 30) תורה שבעל-פה. 31) וביחד הן שמונה. 32) כרבי אלעזר שם, ראה 'לחם משנה'. 33) המסך המבדיל בין קודש הקדשים להיכל. 34) בדם הפר כתוב (ויקרא טז, יד): "על פני הכפורת קדמה ולפני הכפורת", מפסוק זה למדו (שם נה). אחת למעלה ושבע למטה בקודש הקדשים. ולמטה (שם טז) כתוב: "וכן יעשה לאוהל מועד", ופירשו חכמים (שם נו): שגם בהיכל יזה כך. 35) לשון המשנה. ורבינו בפירושו שם אומר: כמלקה בשוט, ונראה שכוונתו לפרש שהכהן לא עשה תנועה בידו כלפי מעלה ולא כלפי מטה אלא תנועה אופקית כמלקה בשוט, ורק את היד היה מצדד למטה או למעלה כמו שביארנו למעלה ע"פ דעת רבינו חננאל' (רש"י פירש "כמכה ברצועה שמתחיל בין הכתפים ומכה והולך למטה", ברור שהכוונה למלקות בבית-דין). 36) משנה, שם נח, ב. 37) ראה לקמן פ"ד ה"ב הערה כז. 38) פירוש, על גג המזבח, בריחוק מקום מן הקרנות.

ו. וְכַל אֵלוֹ הָאֲרֻבָּעִים וְשֵׁשׁ הַזְּיוֹת טוֹבֵל אֶצְבְּעוֹ בְּדָם טְבִילָה עַל כָּל הַזְּיוֹהִים³⁹, לֹא שֵׁיזָה שְׁתֵּי הַזְּיוֹת מִטְּבִילָה אַחַת. וְשִׁירֵי הַדָּם שׁוֹפֵף עַל יְסוֹד מַעְרְבֵי שֵׁל מִזְבַּח הַחִיצוֹן.

39) תוספתא יומא פ"ג, ה"ב: על כל הזייה טבילה.

ז. וְאַחַר כֵּן⁴⁰ מְשַׁלַּח אֶת הַשְּׁעִיר הַחַי בְּיַד אִישׁ הַמּוֹכֵן⁴¹ לְהוֹלִיכֹו לְמִדְבָּר. וְהַכֹּל כְּשֵׁרִים לְהוֹלִיכֹו⁴², אֲלֹא שֶׁעָשׂוּ כִּהְנִים גְּדוֹלִים קָבַע וְלֹא הָיוּ מְנִיחִים אֶת יִשְׂרָאֵל לְהוֹלִיכֹו. וְסִפּוֹת⁴³ הָיוּ עוֹשִׂין מִירוֹשָׁלַיִם עַד תַּחֲלַת הַמִּדְבָּר, וְשׁוֹבֵת אִישׁ אֶחָד אוֹ אֲנָשִׁים הִרְבֵּה בְּכָל סִכָּה וְסִכָּה מֵהֵן, בְּדֵי שֵׁיחֵיו מְלֻזֵּן אוֹתוֹ מִסִּכָּה לְסִכָּה. עַל כָּל סִכָּה וְסִכָּה אוֹמְרִין לוֹ: הֲרֵי מְזוֹן וְהָרִי מֵיָם. אִם כֵּשֶׁל כָּחוּ וְצָרִיף לְאָכֹל - אוֹכֵל. וּמְעוֹלָם לֹא הִצְרֵף אָדָם לְכֵן. וְאֲנָשֵׁי הַסִּכָּה הַאֲחֵרוֹנָה עוֹמְדִין בְּסוֹף הַתְּחֹמֹם⁴⁴ וְרוֹאִין אֶת מַעְשָׂיו מִרְחוֹק. בְּצֵד הַזֵּה

(ראה יומא מב.) אין לדמות הגרלה לשחיטה, כי שחיטה אינה מצוה מיוחדת לקרבנות, מה שאין-כן הגרלה (לחם-משנה).

ד. וְקוֹשֶׁר לְשׁוֹן¹⁸ שֶׁל זְהוּרִית¹⁹ מְשַׁקֵּל שְׁתֵּי סֻלְעִים²⁰ בְּרֹאשׁ שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח וּמַעֲמִידוֹ כְּנֶגֶד בֵּית שְׁלֹחֹה²¹, וְלִנְשָׁחַט כְּנֶגֶד בֵּית שְׁחִיטָתוֹ²². וְשׁוֹחֵט אֶת פֶּר הַחֲטָאת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַשְּׁעִיר²³ שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לְשֵׁם.

18) משנה, שם מב, ב. 19) צמר צבוע אדום. רגילים היו לקפל את חוטי הצמר כתבנית לשון. 20) כרבי אבין בשם רבי יונתן, שם מג, א. 21) מול השער שדרכו יוציאווהו. 22) לשון המשנה, שם. ובגמרא שאלו אם הכוונה לקשירת זהורית בצוארו או הכוונה שמעמידים את השעיר כנגד בית שחיטתו, והמסקנה שמדובר בקשירה. ורבינו סתם כלשון המשנה. ובפיוט סדר העבודה "אתה כוננת", כתוב: "אף שעיר של שם יעמידנו נגד בית שחיטתו". ותמה ה"ראש" בהל' סדר עבודת יום הכיפורים על הפייטן - מהגמרא שהבאנו, עיי"ש. 23) רבינו אינו מקפיד כאן על הציפות הסדר, שהרי בין שחיטת הפר לשחיטת השעיר, הקטיר קטורת והזה דם הפר בפנים, ומפני שרצה להשמיענו דיני ההזיות בפר ובשעיר, הסמיך כאן שחיטת השעיר לשחיטת הפר, וסמך על הסדר המבואר בפרק הבא.

ה. וּמְכַנֵּס דָּמָן לְהִיכָל²⁴, וּמִזָּה מְדָם שְׁנִיחֵן בְּיוֹם הַזֵּה אֲרַבְעִים וְשֵׁשׁ הַזְּיוֹת²⁵. וְאֵלוֹ הֵן: מִזָּה תַּחֲלָה מְדָם הַפֶּר שְׁמוֹנֵה הַזְּיוֹת בְּקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים בֵּין בְּדֵי הָאָרוֹן קְרוֹב לְכַפֶּרֶת²⁶ בְּטַפְחָהּ²⁷, שְׁנֹאֲמַר: וּלְפָנֵי הַכַּפֶּרֶת²⁸ יָזָה וְגוֹמַר. וּמִזָּה שֵׁם אַחַת לְמַעְלָה וְשֵׁבַע לְמַטָּה²⁹. מִפֵּי הַשְּׂמוּעָה³⁰ לְמַדּוֹ, שֵׁזָה שְׁנֹאֲמַר: שֵׁבַע פְּעָמִים - יָזָה יָתֵר עַל הַזֵּה רֵאשׁוֹנָה³¹. וְכֵן הִזָּה מוֹנֵה: אַחַת. אַחַת וְאַחַת. אַחַת וְשֵׁתִים. אַחַת וְשֵׁלֶשׁ. אַחַת וְאַרְבַּע. אַחַת וְחֲמִשׁ. אַחַת וְשֵׁשׁ. אַחַת וְשֵׁבַע. וְלָמָּה מוֹנֵה כֵּכָה? שְׂמָא יִשְׁכַּח³² וּיִמְנָה הַזֵּה רֵאשׁוֹנָה מְכַלָּל הַשֵּׁבַע. וְאַחַר כֵּן מִזָּה מְדָם הַשְּׁעִיר בֵּין בְּדֵי הָאָרוֹן שְׁמוֹנֵה, אַחַת לְמַעְלָה וְשֵׁבַע לְמַטָּה, וּמוֹנֵה כְּדָרְךָ שְׁמוֹנֵה בְּדָם הַפֶּר. וְחוּזֵר וּמִזָּה בְּהִיכָל עַל הַפְּרֻכָּת³³ מְדָם הַפֶּר שְׁמוֹנֵה, אַחַת לְמַעְלָה וְשֵׁבַע לְמַטָּה, שֶׁכֵּן נֹאמַר בְּדָם הַפֶּר: עַל הַכַּפֶּרֶת וּלְפָנֵי הַכַּפֶּרֶת³⁴. וּמוֹנֵה כְּדָרְךָ שְׁמוֹנֵה בְּפָנִים. וְחוּזֵר וּמִזָּה מְדָם הַשְּׁעִיר כֵּן עַל הַפְּרֻכָּת שְׁמוֹנֵה הַזְּיוֹת, אַחַת לְמַעְלָה וְשֵׁבַע לְמַטָּה, שְׁנֹאֲמַר בְּדָם הַשְּׁעִיר: וְעָשָׂה אֶת דָּמוֹ פְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָם הַפֶּר, וּמוֹנֵה כְּדָרְךָ שְׁמוֹנֵה בְּפָנִים. וְכֵן אֵלוֹ הַהַזְּיוֹת אֵינוֹ מְתַפְנֵן בֵּהֵן לְהַזּוֹת לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה, אֲלֹא כְּמַצְלִיף³⁵. וְאַחַר כֵּן מַעְרַב שְׁנֵי הַדָּמִים, דָּם הַפֶּר וְדָם הַשְּׁעִיר, וּמִזָּה מְשַׁנְיָהֶם אֲרַבַּע הַזְּיוֹת³⁶ עַל אֲרַבַּע קְרָנוֹת³⁷ מִזְבַּח הַזֵּהב שֶׁבְּהִיכָל, וְשֵׁבַע הַזְּיוֹת עַל אֲמַצְעוֹ³⁸ שֶׁל מִזְבַּח זֵה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. קריאה זו⁵⁷ אינה עבודה. לפיכך, אם רצה לקרות בבגדי חל לבנים משלו - קורא. ואם רצה לקרות בבגדי לכן - קורא; שבגדי קנה נתנו להנות בהן⁵⁸ שלא בשעת עבודה, כמו שבארנו⁵⁹.

(57 משנה, שם סח, ב. 58) ראה 'תוספות' יומא ט, א - ד"ה בגדי. (59 פ"ח מהל' כלי המקדש הי"א. שם מגביל רבינו את ההיתר ואומר, שרק ביום שהוא עובד מותר ללבוש גם שלא בשעת עבודה.

י. כיצד הוא קורא? ⁶⁰ יושב⁶¹ בעזרת הנשים, וכל העם עומדין לפניו. ויחזן⁶² הפנסת⁶³ נוטל ספר תורה ונותנו לראש הפנסת⁶⁴, וראש הפנסת נותנו לסגן, והסגן נותנו לכהן גדול, וכהן גדול עומד ומקבל. עומד וקורא אחרי מות ואף בעשור שבפירשת מועדות⁶⁵ עד סוף הענין⁶⁶, וגולל את התורה ומניחה בחיקו ואומר: יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב פאן. ובעשור שבחומש הפקודים⁶⁷ עד סוף הענין קורא אותו על פה. ולמה קורא על פה? לפי שאין גוללין ספר תורה בצבור⁶⁸. ולמה לא יקרא בספר אחר? לפי שאין אהד קורא בשני ספרים, משום פגם ראשון⁶⁹.

(60 משנה, שם. 61) בגמרא למדו זה, ממה שנאמר למטה במשנה: "וכהן גדול עומד ומקבל", משמע שלפני כן ישב. שם סט, א. (62) בזמן המשנה, קראו לשמש - חזן, כך פירש רש"י כאן, אולם בפירושו על המשנה שבת (יא.) "החזן רואה היכן תינוקות קוראים", כותב רבינו "מלמד תינוקות". ורש"י פירש שם, המקרא בתורה לשבעת הקרואים. ונראה ששני התפקידים היו מוטלים על אדם אחד. (63) בבית המקדש היה מקום מיוחד לתפילה ולקריאה בתורה, ונקרא כנסת או בית-כנסת. בתוספתא חגיגה פ"ב ה"ד כתוב: "ובשבחות וימים טובים נכנסים לבית המדרש שבהר הבית", נראה שכאן היה גם מקום התפילה בבית שני. (64) הממונה על עניני הכנסת, וכל צרכיה נחתכים על פיו (רש"י שם). (65) פרשת אמור (ויקרא כג, כו). (66) עד תשבתו שבתכם. (67) בפרשת פינחס (במדבר כט, ז"א), ספר במדבר נקרא חומש הפקודים, מפני שמתחיל במפקד בני ישראל. ראה למעלה פ"א ה"א. (68) שלא להטריח את הציבור לחכות עד שיגללו. (69) שלא יאמרו נמצא פגם (פסול) בספר שקרא בו תחילה.

יא. בעת שקורא⁷⁰ מברך לפניו ולאחריה בדרך שבמרכיזי בבית הפנסת, ומוסיף לאחריה שבע⁷¹ ברכות, ואלו הן: רצה ה' אלהינו וכו'. מזדים אנחנו לך וכו'. סלח לנו אבינו פי חטאנו וכו', וזוהם בה: ברוך אתה יי, מוחל עונות עמו ישאל ברחמים. הרי שלש ברכות פתקנו⁷². ומברך על המקדש ברכה בפני עצמה. יהיה ענינה, שיעמד הקרבנות ה"ח.

עושה? חולק לשון של זהרית שבקניו⁴⁵, חציו קושר בסלע וחציו קושר בין שתי קרניו. ודוחפו לאחוריו והוא מתגלגל ויורד. לא היה מגיע לחצי הקר עד שהוא נעשה איברים איברים. וכא ויושב לו תחת ספה האחרונה⁴⁶ עד שתחישך. ודרפיות⁴⁷ היו עושין, ומניפין בסודרין, כדי שידעו שהגיע שיעיר למדבר. ואחר שמשלח את השעיר⁴⁸ ביד מוליכו, חוזר אצל הפר והשעיר שהיה דמן לפניו, וקורען ומוציא את אמוריהן ונותנם בפלי ומקטירן על גבי המזבח. ומחתך שאר בשרן חתיכות גדולות מערות זו בזו⁴⁹ כמין קליעה, ואינו מפרק אותן, ומשלחן ביד אחרים להוציאן לבית השרפה⁵⁰, ומנתחין אותן שם בעורן, כמו שבארנו⁵¹.

(40 משנה, שם סו, א. 41) קובעים ערב יום הכיפורים מי יוליך את השעיר, שנאמר בתורה (ויקרא טז, כא): "ושלח ביד איש עתי". (42) שנאמר (שם) "איש" ולא נאמר "כהן". (43) משנה, שם סו, ב. מפירושו על המשנה, משמע שדעתו כרבי מאיר במשנה שם, שעשר סוכות היו ובין סוכה וסוכה מיל (מרחק שמתוה ללכת בשבת), ובין הסוכה האחרונה למקום דחיפת השעיר - שני מילים. (44) בסוף המיל הראשון, שהוא גבול היתר ההליכה בשבת ויום הכיפורים. פסק כרבי מאיר נגד רבי יהודה ורבי יוסי בברייתא, מפני שסתם רבי כמותו במשנה, שם. (45) אותה לשון של זהרית שנזכרה למעלה ה"ד. במשנה כאן לא נאמר "בקניו", וגם למעלה במשנה מא, ב - נאמר "קושר לשון של זהרית בראש שעיר המשתלח" ולא נזכרו קרניים. (46) התיירו לו ללכת יותר מתחום שבת, כדי שלא ישאר לבדו במדבר עד הלילה. (47) אנשים שעומדים על כל הדרך במרחק מסוים זה מזה, וכשהגיע השעיר למדבר מניף האחרון הקרוב למדבר סודרים, וזה שלפניו רואה ומניף גם הוא סודרים, והשלישי רואה ומניף וכן השאר עד שראו בירושלים את הסימן. (48) משנה, שם סו, ב. כל האמור כאן מותר לעשות לפני שהגיע השעיר למדבר, אבל הקריאה בתורה מצוותה אחר שהגיע השעיר למדבר ונגמרה מצוותו. ראה שם סח, ב - סוף פרק ששי. (49) ברייתא, שם סז, ב. (50) חוץ לירושלים ונקרא בית הדשן (ראה פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ד). (51) פ"ה מהל' מעשה הקרבנות ה"ח.

ח. כיון שהגיע⁵² שיעיר למדבר יצא בהן גדול לעזרת הנשים⁵³ לקרות בתורה. ובזמן קריאתו⁵⁴ שורפין הפר והשעיר בבית הדשן. לפיכך, הרואה בהן גדול פשה הוא קורא - אינו רואה פר ושעיר הנשרפין. ושורפתן פשרה בזר⁵⁵, כמו שבארנו⁵⁶.

(52) משנה, שם סח, ב. (53) שם סט, ב. מימרא של רב חסדא. (54) שם סח, ב במשנה. (55) 'ירושלמי' יומא פ"ו סוף ה"ו (ראה 'שירי קרבן' שם). (56) פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ח.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(70) משנה, שם סח, ב. וגמרא ע, א. (71) במשנה כתוב "שמונה", אבל שם אמרו: "ומברך עליה" וגם הברכה שלפני הקריאה בכלל, ורבינו כאן כותב ומוסיף "לאחריה", ולפיכך כתב "שבע". ושתי הברכות שכל אדם מברך נמנות כברכה אחת, שאם לא כן הרי תשע ברכות. (בפירושו על המשנה, סוטה מ, ב - כותב רבינו סדר ברכות אחר. ראה 'תוספות יום-טוב' ו'תפארת ישראל' כאן). (72) כפי שהן סדורות בתפילת שמונה-עשרה. (73) רבינו מונה "שומע תפלה" במנין שבע הברכות, ורש"י במשנה אינו מכניסה לחשבון שמונה הברכות (רבו השיטות והגירסאות במנין הברכות, ופירושו כאן הוא לפי הגירסה שלפנינו בהלכה זו).

הַמְקַדֵּשׁ וְשִׁכְנֶה בְּתוֹכוֹ. וְחוֹתֵם בָּהּ: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן. וּמְבָרֵךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּרִכָּה בְּפָנֶי עַצְמָהּ. עֲנִינָהּ, שִׁישִׁיעַ ה' אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסּוּר מִיָּד מִלְּךָ. וְחוֹתֵם בָּהּ: בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַבּוֹחֵר בְּיִשְׂרָאֵל. וּמְבָרֵךְ עַל הַפְּהִיגִים בְּרִכָּה בְּפָנֶי עַצְמָהּ. עֲנִינָהּ, שִׁישִׁיעַ הַמְּקוֹם מֵעֲשִׂייהֶם וְעֹבֹדֹתָם וַיְבָרְכֵם. וְחוֹתֵם בָּהּ: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַפְּהִיגִים. וְאַחַר כֵּן אֹמֵר תְּפִלָּה וְתַחֲנִנָה וְרִנָּה וּבִקְשָׁה כְּפִי מִה שֶׁהוּא רָגִיל, וְחוֹתֵם: הַוֹּשֵׁעַ ה' עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, שְׁעַמְךָ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לְהוֹשִׁיעַ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה.⁷³

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

אֲחֵרֶיהָ, הֵן הַנְּקֻרָאִין תְּרוּעָה; שֶׁכֶּף דְּרָךְ הַדּוֹאֵג - מִתְאַנֵּחַ תְּחִלָּה, וְאַחֲרֵי-כֵן מְלַל. לְכָף אָנוּ עוֹשִׂין הַכֹּל.⁷

(5) שמשמיעות קולות קצרים ותכופים זה לזה והוא מה שאנו קוראים תרועה. (6) שמשמיע קול אחר קול ומאריך בהם קצת כדרך הבוכה בתחילת בכייתו וזה מה שאנו קוראים שברים. (7) לצאת ידי ספק.

ג. הַיְלָלָה הִיא שְׁאֲנוּ קוֹרְאִין תְּרוּעָה; וְהַאֲנַחָה זו אַחַר זו, הִיא שְׁאֲנוּ קוֹרְאִין אוֹתָהּ שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים. נִמְצָא סֵדֵר הַתְּקִיעוֹת כֵּן הוּא: מְבָרֵךְ וְתוֹקֵעַ תְּקִיעָה, וְאַחֲרֶיהָ שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים, וְאַחֲרֵיהָ תְּרוּעָה, וְאַחֲרֶיהָ תְּקִיעָה; וְחוֹזֵר פְּסָדֵר זֶה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים.⁸ וְתוֹקֵעַ תְּקִיעָה, וְאַחֲרֶיהָ שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים,⁹ וְאַחֲרֶיהָ תְּקִיעָה; וְחוֹזֵר פְּסָדֵר זֶה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְתוֹקֵעַ תְּקִיעָה, וְאַחֲרֶיהָ תְּרוּעָה, וְאַחֲרֶיהָ תְּקִיעָה; וְחוֹזֵר פְּסָדֵר הַזֶּה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. נִמְצָא מְנַן הַתְּקִיעוֹת שְׁלֹשִׁים, כְּדִי לְהַסְתַּלֵּק מִן הַסֶּפֶק.

(8) שצריך לשמוע תשע קולות. (9) מספק שמא שברים הם התרועה.

ד. שְׁעוֹר תְּרוּעָה - כְּשֵׁתִי תְּקִיעוֹת. שְׁעוֹר שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים - כְּתְרוּעָה. הָרִי שֶׁתִּקְעוּ וְהָרִיעַ, וְתִקְעוּ תְּקִיעָה אַרְבָּה וּמִשָּׁף בָּהּ כְּשֵׁתִים בְּרֵאשׁוֹנָה - אֵין אוֹמְרִים, תְּחַשֵּׁב כְּשֵׁתִי תְּקִיעוֹת, וְיָרִיעַ אַחֲרֶיהָ וְיַחֲזוֹר וְיִתְקַע; אֲלֵא אֶפְלוּ מִשָּׁף בָּהּ כָּל הַיּוֹם, אֵינָה אֲלֵא תְּקִיעָה אַחַת; וְחוֹזֵר וְתוֹקֵעַ וּמְרִיעַ וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים.

ה. שְׁמַע תְּקִיעָה אַחַת בְּשַׁעַה אַחַת, וּשְׁנֵיהָ בְּשַׁעַה שְׁנֵיהָ; אֶפְלוּ שָׁהָה כָּל הַיּוֹם כְּלוֹ - הָרִי אֵלוּ

~ יום ראשון כ"ג תשרי ~

הלכות שופר וסכה ולולב

פְּרָק שְׁלִישִׁי

(1) נתבאר בו שיעור התקיעה וכמותה, וכיצד הוא סדרה, וענין הברכות: מלכיות, זכרונות ושופרות. ומה שיש מזה מן התורה, ומה שהוא מדברי סופרים.

א. כִּמָּה תְּקִיעוֹת חַיֵּב אָדָם לְשַׁמֵּעַ בְּרֵאש־הַשָּׁנָה? תְּשַׁע תְּקִיעוֹת. לְפִי שְׁנֵאמַר 'תְּרוּעָה' בְּיוֹבֵל וּבְרֵאש־הַשָּׁנָה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים²; וְכָל תְּרוּעָה - פְּשוּטָה לְפָנֶיהָ³ וּפְשוּטָה לְאַחֲרֶיהָ⁴. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדוּ, שֶׁכָּל תְּרוּעוֹת שֶׁל הַדָּשׁ הַשְּׁבִיעִי אֶחָד הֵן - בֵּין בְּרֵאש־הַשָּׁנָה, בֵּין בְּיוֹם־הַכַּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל - תְּשַׁע תְּקִיעוֹת וְתוֹקְעִין בְּכָל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶן: תְּקִיעָה וּתְרוּעָה וְתְּקִיעָה, תְּקִיעָה וּתְרוּעָה וְתְּקִיעָה, תְּקִיעָה וְתְּקִיעָה וְתְּקִיעָה.

(2) בשני העניינים יחד נזכרת התרועה שלש פעמים. בראש השנה: "זכרון תרועה" (ויקרא כג, כד), "יום תרועה" (במדבר כט, א) וביובל ביום כיפור: "שופר תרועה" (ויקרא כה, ט). (3) תקיעה פשוטה בהעברה לפני התרועה. (4) תקיעה פשוטה לאחר התרועה.

ב. תְּרוּעָה זו הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, נִסְתַּפֵּק לָנוּ בָּהּ סֶפֶק, לְפִי אֲרֵךְ הַשָּׁנִים וְרַב הַגְּלוּת, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין הַיֶּאֱפֹךְ הִיא: אִם הִיא הַיְלָלָה שְׁמִילְלִין הַנְּשִׁים בִּינֵיהֶן בַּעַת שְׁמִיבְבִין⁵, או הָאֲנַחָה, כְּדֶרֶךְ שִׁיאֲנַח הָאָדָם פְּעַם אַחַר פְּעַם, כְּשִׁיִּדְאָג לְבוּ מִדְּבַר גְּדוּלָּה⁶, או שְׁנִיחָה כְּאַחַד: הָאֲנַחָה, וְהַיְלָלָה שְׁדַרְפָּה לְבוֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמו בראש השנה. (23) שאם אינו יודע את כולם לא אומר גם את מה שיודע ולא אומר כלום. (24) והוא כנגד עשרה פסוקים של הללו אל- בקדשו שנאמר בהם "בתקע שופר", וכנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, שהרי בראש- השנה נברא העולם וכנגד עשרת הדברות שהוזכר בהם שופר. (25) לעשרה.

ט. אין מזכירין זכרונות, מלכיות ושופרות של פְּרַעֲנוֹת. זכרונות - פגון "ויזכר פי בְּשֵׁר הַמָּה וכו'"; מלכיות - פגון "בְּחִמָּה שְׂפוּכָה אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם"; שופרות - פגון "תִּקְעוּ שׁוֹפֵר בַּנְּבֻעָה וכו'". ולא זכרון יחיד, אֶפְלוּ לְטוֹבָה, פגון "זְכַרְנִי ה' בְּרִצּוֹן עֲמֶךָ"; "זְכַרְה לִי אֱלֹהֵי לְטוֹבָה". וּפְקֻדוֹת אֵינָן פְּזֻרוֹנוֹת, פגון "פְּקֻד פְּקֻדָּתִי אֲתָכֶם". וְיֵשׁ לוֹ לְהִזְכִּיר פְּרַעֲנוֹת שֶׁל אַמּוֹת עִפּוֹ"ם, פגון "ה' מִלֶּךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים"; "זְכַר ה' לִבְנֵי אָדָם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלַיִם"; "וְה' אֱלֹהִים בְּשׁוֹפֵר יִתְקַע וְהִלָּךְ בְּסַעֲרוֹת תִּימֵן". "שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד"; "אַתָּה הָרֵאָתָ לְדַעַת וכו'"; "וַיִּדְעַת הַיּוֹם וְהִשְׁבַּתָּ אֵל לִבְךָ וכו'". - כֵּן פְּסוּק מֵאֵלוּ, מְלָכוֹת הוּא עֲנִינוּ, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין בּו זְכַר מְלָכוֹת; וְהָרִי הוּא כְמוֹ "ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעַד"; "וַיְהִי בִישְׁרוֹן מִלֶּךְ וכו'".

י. הַמְנַהֵג הַפְּשוּט בְּסֵדֶר הַתְּקִיעוֹת שֶׁל רֵאשֶׁה-הַשָּׁנָה בְּצִבּוֹר כֶּף הוּא: אַחַר שְׁקוֹרְאִין בַּתּוֹרָה וּמְחַזְרִין הַסֵּפֶר לְמִקְוָמוֹ²⁶, יוֹשְׁבֵין כָּל הָעָם²⁷. וְאַחַד עוֹמֵד²⁸ וּמְבַרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְשַׁמֵּעַ קוֹל שׁוֹפֵר, וְכָל הָעָם עוֹנִין אִמֵּן'. וְחֹזֵר וּמְבַרֵךְ 'שֶׁהֲחִינּוּ, וְכָל הָעָם עוֹנִין אַחֲרָיו אִמֵּן'. וְתוֹקַע שְׁלֹשִׁים תְּקִיעוֹת שְׁאֵמְרָנוּ מִפְּנֵי הַסֵּפֶק עַל הַסֵּדֶר, וְאוֹמְרִים קְדִישׁ, וְעוֹמְדִין וּמְתַפְּלִין תְּפִלַּת מוֹסָף. וְאַחַר שְׁגוֹמֵר שְׁלִיחַ-צִבּוֹר בְּרִכָּה רְבִיעִית, שֶׁהִיא 'מְלָכוֹת', תוֹקַע תְּקִיעָה, שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים, תְּרוּעָה, תְּקִיעָה, פֶּעַם אַחַת. וּמְבַרֵךְ בְּרִכָּה חֲמִישִׁית, שֶׁהוּא 'זְכָרוֹנוֹת', וְאַחַר שְׁגוֹמְרָה תוֹקַע תְּקִיעָה, שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים וְתְקִיעָה. וּמְבַרֵךְ בְּרִכָּה שְׁשִׁית, שֶׁהִיא 'שׁוֹפְרוֹת', וְאַחַר שְׁגוֹמְרָה תוֹקַע תְּקִיעָה, תְּרוּעָה וְתְקִיעָה פֶּעַם אַחַת, וְגוֹמֵר הַתְּפִלָּה.

(26) רבנו אברהם בנו של רבינו כתב בעניין זה, וזו לשונו: "ואבא מורי ז"ל ומי שקדמו לו מחכמי המערב ז"ל מנהגם להחזיר ספר-תורה למקומו קודם התקיעות". (27) אף על פי שהתוקע צריך לעמוד - לא הטריחו את הציבור בזה. (28) בשופר כתוב "לכם", ובעומר כתוב "לכם", מה עומר מעומד שהרי נאמר שם "בקמה" אל תקרי בקמה אלא "בקומה" כלומר מעומד, אף שופר מעומד.

יא. זֶה שֶׁתוֹקַע פְּשֵׁהוּן יוֹשְׁבֵין, הוּא שֶׁתוֹקַע עַל סֵדֶר

מִצְטַרְפִּין, וְיֵצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ. וְהוּא, שִׁישְׁמַע כָּל בְּבֹא מִהֵן עַל סֵדְרָה; לֹא שִׁישְׁמַע תְּרוּעָה וְאַחֲרֶיהָ שְׁתֵּי תְקִיעוֹת, אוֹ שְׁתֵּי תְקִיעוֹת וְאַחֲרֵיהֶן תְּרוּעָה¹⁰ וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה.

(10) שצריך שתהא פשוטה (=תקיעה) לפני התרועה ופשוטה לאחריה.

ו. שְׁמַע תִּשְׁמַע תְּקִיעוֹת מִתְשַׁעָּה בְּנֵי-אָדָם פְּאֶחָד - לֹא יֵצֵא¹¹ אֶפְלוּ יָדֵי אַחַת¹². תְּקִיעָה מְזֵה, וְתְרוּעָה מְזֵה, וְתְקִיעָה מְשַׁלְשִׁי, בְּזֶה אַחַר זֶה - יֵצֵא, וְאֶפְלוּ בְּסוּרְגִין, וְאֶפְלוּ כָּל הַיּוֹם כְּלוּ. וְאִינוּ יוֹצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ עַד שִׁישְׁמַע כָּל הַתְּשַׁע תְּקִיעוֹת, שֶׁפֶלֶן מְצִיָּה אַחַת הֵן, לְפִיכָף מְעַכְבֹּת זו אֵת זוּ.

(11) והיינו שאחד עשה תקיעה והשני תרועה והשלישי תקיעה (=בבת אחת) וכן כולם, לא יצא שכיון שכולם בבת אחת אין כאן פשוטה לפניה ולאחריה. (12) מפני שצריך שתהא התקיעה לפני התרועה, וכאן שומע התקיעות והתרועות בבת אחת.

ז. הַצִּבּוֹר חִבְּיֵין לְשַׁמֵּעַ הַתְּקִיעוֹת עַל סֵדֶר הַבְּרָכוֹת. פִּיּוֹצֵד? אוֹמֵר שְׁלִיחַ-צִבּוֹר 'אֲבוֹת'¹³ ו'גְבוּרוֹת'¹⁴ וְקִדְּשַׁת הַשָּׁם¹⁵ ו'מְלָכוֹת'¹⁶, וְתוֹקַע שְׁלֹשׁ; וְאוֹמֵר 'זְכָרוֹנוֹת'¹⁷, וְתוֹקַע שְׁלֹשׁ; וְאוֹמֵר 'שׁוֹפְרוֹת'¹⁸, וְתוֹקַע שְׁלֹשׁ; וְאוֹמֵר 'עֲבוֹדָה'¹⁹ ו'הוֹדְיָה'²⁰ וּבְרַפְת פְּהַנִּים²¹.

(13) ברכה ראשונה שמוזכר בה "אלקי אברהם" ומסיים "מגן אברהם". (14) ברכת "אתה גבור" עד "מחיה המתים". (15) ברכת "אתה קדוש". (16) ברכה רביעית שאומר בה פסוקים שמוזכר בהם מלכות שמים. ומסיים "מלך על כל הארץ" וכולל בה קדושת היום ואומר "מקדש ישראל ויום הזכרון". (17) מתחלת ב"אתה זוכר" ומסיימת ב"זוכר הברית". (18) מתחלת ב"אתה נגלית" ומסיימת ב"שומע תרועה". ובה פסוקים שנוכרו בהם שופרות. (19) ברכת "רצה". (20) ברכת "מודים". (21) ברכת "שים שלום".

ח. שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אֶמְצַעֵיֹת אֵלוּ שֶׁל רֵאשֶׁה-הַשָּׁנָה וְיוֹם-הַכַּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל²², שֶׁהֵן מְלָכוֹת וְזְכָרוֹנוֹת וְשׁוֹפְרוֹת, מְעַכְבֹּת זו אֵת זוּ²³. וְצִרִיף לֹאמַר בְּכָל בְּרִכָּה מִהֵן עֲשֶׂרָה פְּסוּקִים מֵעֵין הַבְּרָכָה²⁴: שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים מִן הַתּוֹרָה, וְשְׁלֹשָׁה מִסֵּפֶר תְּהִלִּים, וְשְׁלֹשָׁה מִן הַנְּבִיאִים, וְאַחַד מִן הַתּוֹרָה - מְשַׁלֵּם בּוֹ²⁵; וְאִם הַשְּׁלִים בְּנְבִיאִים - יֵצֵא. וְאִם אֶמַר פְּסוּק אֶחָד מִן הַתּוֹרָה וְאַחַד מִן הַנְּבִיאִים - יֵצֵא. וְאֶפְלוּ אָמַר: 'וּבַתּוֹרָתְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ כְּתוּב לְאִמְר', וְאֶמַר פְּסוּק שֶׁל תּוֹרָה וְהַפְּסִיק - שׁוּב אִינוּ צְרִיף כְּלוּם.

(22) שהיו אומרים בו - ביובל - מלכיות זכרונות ושופרות,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַבְּרָכוֹת פְּשֵׁהוּ עוֹמְדִים²⁹. וְאֵינוּ מְדַבְּרִים³⁰ בֵּין תְּקִיעוֹת שְׁמִיּשָׁב לְתְּקִיעוֹת שְׁמַעְמֵד³¹. וְאִם סָח בִּינֵיהֶן - אָף-עַל-פִּי שְׁעֵבֵר, אֵינוּ חוֹזֵר וּמְבַרֵךְ.

(2) משנה, סוכה ב, א. ורוצה לומר, החלל שלה מן הקרקע עד הסכך (עירובין ג.א.). (3) מפני שכתוב (ויקרא כג, מב): "בסוכות תשבו שבעת ימים", ואמרו חכמים בפירוש פסוק זה: "אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי" - "עד עשרים אמה, אדם עושה דירתו דירת עראי, למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע" (סוכה ב. לפי דברי רבא, והלכה כמותו, ועיין מגיד-משנה). (4) ששה טפחים צריך לגופו, שיוכל להכניס לסוכה ראשו ורובו, שנחשב כאילו כולו יושב בסוכה. ועוד טפח אחד לשולחנו (מגיד-משנה). (5) שהרי אמרו על מה שכתוב (ויקרא שם): "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" - "מלמד שכל ישראל ראוין לישב בסוכה אחת" (סוכה כז.א.).

ב. סָכָה שְׁאֵין לָהּ שְׁלֹשׁ דְּפָנוֹת - פְּסוּלָה⁶. הֵיוּ לָהּ שְׁתֵּי דְּפָנוֹת גְּמוּרוֹת⁷ זֶה בְּצַד זֶה, פְּמִין ג"ם⁸ - עוֹשֶׂה דֶּפֶן שְׁנַיִם בְּרַחְבּוֹ יָתֵר עַל טַפַּח, וּמַעְמִידוֹ בְּפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה⁹ סְמוּךְ לְאַחַד מִשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת, וְדִיּוּף¹⁰. וְצָרִיף לְעֵשׂוֹת לָהּ צוּרַת פֶּתַח¹¹, מִפְּנֵי שְׁאֵין לָהּ שְׁלֹשׁ דְּפָנוֹת גְּמוּרוֹת¹². וּכְבָר בְּאַרְנוּ בְּהַלְכוֹת שְׁבַת¹³, שְׁצוּרַת פֶּתַח הָאָמּוֹר בְּכָל מְקוֹם, אֶפְלוּ קִנְהַ מִּכְּאֵן וְקִנְהַ מִּכְּאֵן עַל גְּבִיּהֶן, אָף-עַל-פִּי שְׁאֵינוּ מַגִּיעַ לָהֶן¹⁴.

(6) משנה, סוכה ב, א. ולמדו חכמים (שם ו.א.) מן המקראות, שאין צריך לעשות ארבע דפנות בסוכה, ודי בשלוש. וראה להלן עוד במה שחידשה ההלכה. (7) שלמות. (8) ג"ם יונית, כזה. (9) שיהיה לבוד (=מחובר) לדופן, שכל פחות משלשה כלבוד הוא. והרי כאילו יש לנו דופן בן ארבעה טפחים שהוא רובו של הדופן הראוי לסוכה (=שבעה טפחים). (10) די בשתי דפנות (כשהן סמוכות כמין גאם יונית), והשלישית אפילו טפח ומשהו כנ"ל. (11) שמעמיד קנה בסוף הדופן הקטוע הזה מול הדופן שכנגד, ומעמיד קנה על גביו ועל גבי חלק הדופן שיש ברחבו יותר על טפח כזה: (12) סוכה, שם. (13) פט"ז הי"ט. (14) כזה:

ג. הֵיוּ לָהּ שְׁתֵּי דְּפָנוֹת זֶה בְּנֶגֶד זֶה וּבִינֵיהֶן מִפְּלֵשׁ¹⁵ - עוֹשֶׂה דֶּפֶן שְׁנַיִם בְּרַחְבּוֹ אַרְבַּעַת טַפָּחִים וּמִשְׁהוּ¹⁶, וּמַעְמִידוֹ בְּפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה סְמוּךְ לְאַחַת מִשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת¹⁷ וּכְשֶׁרָה; וְצָרִיף לְעֵשׂוֹת לָהּ צוּרַת פֶּתַח¹⁸. קִנְיִם הַיּוֹצְאִים מִסְּכַף הַסְּכָה לְפָנֵי הַסְּכָה, וְדֶפֶן אַחַת נִמְשָׁכֶת עִמָּהֶן¹⁹ - הֲרִי הֵן בְּסִפְסָה²⁰.

(15) כזה: (16) סוכה ז, א. כיון ששתי הדפנות אינן מחוברות זו לזו - לא מספיק בטפח ומשהו כבהלכה ב. (17) שביחד עם החלל יצטרף לרוחב שבעה טפחים. (18) קנה על גבי חלק הדופן שיש בו ארבעה טפחים ומשהו

(29) שכיוון שהתחיל במצוה אומרים לו גמור. (30) התוקע. אבל השומעים מותרים לדבר. ויש סוברים שגם השומעים אסורים לדבר. (31) שהברכות שבירך לפני התקיעות הן גם על תקיעות שמעומד.

יב. בְּדִין הֵיחָד, שְׂתִקְעוּ עַל כָּל בְּרָכָה, כָּל בְּבֵא מִהֶן³² שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, כְּדָרָף שְׁתִקְעוּ כְּשֶׁהָן יוֹשְׁבִין. אֵלָּא בֵּין שְׂעִיבָאוּ מִיְדֵי סַפֵּק בְּתְּקִיעוֹת שְׁמִיּוּשָׁב, אֵין מְטַרְחִין עַל הַצְּבוּר לְחֹזֵר בְּהֵן פֶּלֶן עַל סֵדֵר בְּרָכוֹת; אֵלָּא דִּי לָהֶן בְּבֵא אַחַת עַל כָּל בְּרָכָה, כְּדִי שְׂשִׁמְעוּ תְּקִיעוֹת עַל סֵדֵר בְּרָכוֹת. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלוּ - בְּצְבוּר; אֲבָל הֵיחָד - בֵּין שְׂשִׁמְעַע עַל סֵדֵר בְּרָכוֹת³³, בֵּין שְׁלֵא שְׂמַע עַל הַסֵּדֵר; בֵּין מַעְמֵד בֵּין מִיּוּשָׁב - יֵצֵא, וְאֵין בְּזָה מִנְהֵג.

(32) רוצה לומר שיתקעו למלכיות כל הברכות הנזכרות למעלה: תשר"ת, תש"ת ותר"ת. וכן לזכרונות וכן לשופרות. (33) חידוש גדול משמע רבנו שאפילו ביחיד מותר להפסיק באמצע התפילה לשמוע התקיעות, ויש סוברים שאסור לו להפסיק.

יג. הַתְּקִיעוֹת אֵינָן מַעֲכָבוֹת אֶת הַבְּרָכוֹת³⁴, וְהַבְּרָכוֹת אֵינָן מַעֲכָבוֹת אֶת הַתְּקִיעוֹת³⁵. שְׁתֵּי עֲזֵרוֹת: בְּאַחַת יוֹדֵעַ בְּדֵאֵי שְׁנַיִם שָׁם מִי שְׂיִבְרַף לָהֶן תִּשְׁעַ בְּרָכוֹת, וְאֵין שָׁם תּוֹקֵעַ; וּבְשֵׁנִיהַ, סַפֵּק יֵשׁ שָׁם תּוֹקֵעַ, סַפֵּק אֵין שָׁם תּוֹקֵעַ - הוֹלֵף לְשֵׁנִיהַ³⁶; שְׁהַתְּקִיעָה מְדַבְּרִי תוֹרָה, וְהַבְּרָכוֹת מְדַבְּרִי סוֹפְרִים.

(34) שאם אין יכול לתקוע אף על פי כן יברך הברכות שבתפילת מוסף. (35) שאם אינו יודע לברך מלכיות זכרונות ושופרות אף על פי כן יכול לתקוע. (36) שספק דאורייתא עדיף מוודאי דרבנן.

~ יום שני כ"ד תשרי ~

הַלְבוֹת סָכָה

פֶּרֶק רִבְעִיעִי

(1) נתבארו בו שיעורי הסוכה: רחבה וגבהה, ושיעור דפנותיה, ואיכותן וענינן. ותכונת הסוכה, והכשר דפנותיה, וכמה צריכין שיהיו וממה הן כשרין וכל הנמשך לזה.

א. שְׁעוֹר הַסְּכָה - גְּבִהָה אֵין פָּחוֹת מִעֶשְׂרֵה טַפָּחִים², וְלֹא יָתֵר עַל עֶשְׂרִים אָמָה³. וְרַחְבָּהּ - אֵין פָּחוֹת מִשְׁבַּעַת טַפָּחִים עַל שְׁבַעַת טַפָּחִים⁴. וְיֵשׁ לוֹ לְהוֹסִיף בְּרַחְבָּהּ אֶפְלוּ פָמָה מִיְלִין⁵. הֵיחָד פָּחוֹתָהּ מִעֶשְׂרֵה או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הָאֵילָנוֹת, הַיָּאֵלָה לְעֵמֶד בְּדִפְנוֹת שְׂפִירֵי אָדָם, עוֹלִין לָהּ בְּיוֹם-טוֹב.³⁷

31) שהתקין לו סוכה בתוך מושב העגלה, אף שהעגלה או הספינה אינה קבועה במקום אחד. 32) במקום הגבוה ביותר בספינה, שהרוחות שולטות שם בחזקה. 33) כשהיא יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה, כמו שכתב רבינו למעלה. 34) בסיס הסוכה הוא האילן עצמו, ועשה לו קירות וסכך. 35) לחול-המועד, שאין איסור לעלות אליה. 36) ביצה לו, ב. ופכ"א מהל' שבת ה"ו וה"ט. 37) סוכה כב, ב. וכג, א.

ז. סִפָּה שְׂאִין לָהּ גַּג - פְּסוּלָה.³⁸ פִּיצֵד? כַּגוֹן שֶׁהָיוּ רֵאשֵׁי הַדִּפְנוֹת דְּבוּקוֹת זוּ בְּזוּ כַּמִּין צְרִיף;³⁹ אוֹ שֶׁסָּמְךָ רֵאשׁ הַדִּפְנוֹן שֶׁל סִפָּה לְפִתְלָה⁴⁰ - אִם הָיָה לָהּ גַּג אֲפֵלוּ טִפְחָה,⁴¹ אוֹ שֶׁהִגְבִּיחַ הַדִּפְנוֹן הַסְמוּךְ לְפִתְלָה מִן הַקֶּרֶע טִפְחָה, הָרִי זוּ כְּשֶׁרָה.⁴² סִפָּה עֲגָלָה - אִם יֵשׁ בְּהַקְפָּה כְּדִי לְרַבֵּעַ בָּהּ שְׂבָעָה טִפְחִים עַל שְׂבָעָה טִפְחִים,⁴³ אֶף-עַל-פִּי שְׂאִין לָהּ זְוִיּוֹת, הָרִי זוּ כְּשֶׁרָה.

38) שאין זה אוהל, כיון שלא ניכר מהו גג ומהו כותל. 39) שם יט, ב. כזה: 40) כזה: 41) שלא סמך ממש אל הקיר והשאר רוח בין הכותל לסוכה שיעור טפח, ואנו רואים את הטפח כסתום וחשוב גג (סוכה, שם). 42) שכיון שיש טפח ישר - הרי הוא אוהל. 43) כלומר, אם אפשר לעשות ריבוע בתוך העיגול שיחזיק שטח של שבעה טפחים על שבעה טפחים (סוכה ז:).

ח. סִכָּף עַל-גִּבֵּי אֲכַסְדָּרָה⁴⁴ שֵׁישׁ לָהּ פְּצִימִין⁴⁵ - בֵּין שֶׁהָיוּ נְרָאִין מִבְּפָנִים⁴⁶ וְאֵין נְרָאִין מִבְּחוּץ⁴⁷, בֵּין שֶׁהָיוּ נְרָאִין מִבְּחוּץ וְאֵין נְרָאִין מִבְּפָנִים - כְּשֶׁרָה.⁴⁸

44) שיש לה שני כתלים זה כנגד זה, כזה: (מגיד-משנה, וראה להלן ה"ט). 45) עמודים. 46) שהעמודים בולטים מצד פנים, כזה: ולמסתכל בחוץ, נראה חלק. 47) כזה: ומבפנים נראה חלק. 48) כיון שיש עמודים בולטים, אנו רואים את התקרה של האכסדרה, שהיא תקרה קבועה, כאילו יורדת וסותמת את הצד השלישי ליד העמודים (וכמו שכתב רבינו בפ"ז מהל' שבת הלכה לה), והרי יש כאן שלש דפנות (סוכה יח). ובמקום שאין תקרה אין הסוכה כשרה אלא-אם-כן עשה דופן שיש ברחבו ארבעה טפחים ומשהו ברוח שלישית (למעלה הלכה ג).

ט. לֹא הָיוּ לָהּ פְּצִימִין - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה סִפָּה הַעֲשׂוּיָה כְּמַבּוּי, שֶׁהָרִי אֵין לָהּ אֶלָּא שְׁנֵי צְדֵי הָאֲכַסְדָּרָה, וְאִמְצַע הָאֲכַסְדָּרָה אֵין בּוֹ כְּתֵל, וְשֶׁכָּנְגְדוֹ אֵין בּוֹ פְּצִימִין.

י. סִכָּף עַל-גִּבֵּי מְבוּי שֵׁישׁ לוֹ לְחֵי⁴⁹ אוֹ עַל-גִּבֵּי בָּאָר שֵׁישׁ לָהּ פְּסִיץ⁵⁰ - הָרִי זוּ סִפָּה כְּשֶׁרָה לְאוֹתָהּ שֶׁבֵּת שְׂבָתוֹף הֶחָג בְּלִבְדוּ⁵¹; מִתּוֹף שְׁלֹחֵי זֶה וּפְסִיץ אֵלוּ

ועל הדופן שכנגד. כזה: 19) מקלות שסוכים בהם ונמשכים יותר מאורך קירות הסוכה, ויצא לחוץ לצד קיר הרביעי הפרוץ, וכותל אחד היה ארוך יותר מחבירו, כזה: 20) ואף-על-פי שהמשך הזה אין לו אלא דופן אחד - רואים את כולו כחלק מהסוכה השלימה (סוכה יט).

ד. דִּפְנוֹת שֶׁהָיוּ דְבוּקוֹת בְּגַג הַסִּפָּה וְלֹא הָיוּ מְגִיעוֹת לְאָרְץ²¹; אִם הָיוּ גְבוּהוֹת מִן הָאָרֶץ שֶׁלְּשֵׁה טִפְחִים - פְּסוּלָה; פְּחוֹת מִפֶּן - כְּשֶׁרָה.²² הָיוּ הַדִּפְנוֹת דְּבוּקוֹת לְאָרְץ, וְלֹא הָיוּ מְגִיעוֹת לְסִכָּף - אִם גְּבוּהוֹת עֲשָׂרָה טִפְחִים, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהָיוּ רְחוּקִין מִן הַגַּג כַּמָּה אַמּוֹת, כְּשֶׁרָה²³; וּבִלְבָד שֶׁהָיוּ הַדִּפְנוֹת מְבֻנָּנוֹת תַּחַת שֶׁפֶת הַגַּג.²⁴ הַרְחִיק אֶת הַגַּג²⁵ מִן הַדִּפְנוֹן שֶׁלְּשֵׁה טִפְחִים - פְּסוּלָה; פְּחוֹת מִפֶּן - כְּשֶׁרָה. תְּלָהּ מְחַצָּה שְׂגֹבֵהָ אַרְבָּעָה וּמִשְׁהוּ בְּאִמְצַע, בְּפְחוֹת מְשֻׁלְּשָׁה סְמוּךְ לְאָרְץ, וּבְפְחוֹת מְשֻׁלְּשָׁה סְמוּךְ לַגַּג - הָרִי זוּ כְּשֶׁרָה.²⁶

21) משנה, סוכה טז, א. 22) שכל פחות משלשה, כמחובר עם הארץ הוא, וזהו דין "לבוד". 23) הלכה למשה מסיני היא, שאנו רואין כאילו הדפנות מגיעות לסכך - "גוד אסיק מחיצתא" (=משוך והעלה את המחיצה). 24) שאם אינן מכוונות, צריכים אנו ל"גוד אסיק" ו"לבוד". וסובר רבינו ששתי הלכות למשה מסיני במקום אחד - לא נאמרו (ועיין ט"ז או"ח סי' תרלב סק"א). 25) משנה, סוכה יז, א. 26) סוכה טז, ב. ומשמיענו בזה, שאף שאנו זקוקין להשתמש פעמיים בהלכה זו של "לבוד", פעם מן המחיצה לקרקע, ופעם מן המחיצה לגג - בכל זאת כשרה.

ה. הַעוֹשֶׂה סִפְתּוֹ בֵּין הָאֵילָנוֹת, וְהָאֵילָנוֹת דִּפְנוֹת לָהּ²⁷ - אִם הָיוּ חִזְקִים, אוֹ שֶׁקָּשַׁר אוֹתָם וְחִזַּק אוֹתָם, עַד שֶׁלֹּא תִהְיֶה הָרוּחַ הַמְצוּיָה מְנִידָה אוֹתָם²⁸ תְּמִיד, וּמִלֵּא בֵּין הָאֲמִירִים²⁹ בְּתֵבֶן וּבְקֶשׁ כְּדִי שֶׁלֹּא תִנָּד אוֹתָם הָרוּחַ, וּקָשַׁר אוֹתָם - הָרִי זוּ כְּשֶׁרָה; שֶׁכָּל מְחַצָּה שְׂאִינָה יְכוּלָה לְעֵמֶד בְּרוּחַ מְצוּיָה שֶׁל בְּשָׂה³⁰, אֵינָה מְחַצָּה.

27) משנה, סוכה כד, ב. 28) אף-על-פי שאין בכוחה להפילם - כיון שמנידה אותם, אינם מחיצה (סוכה שם, בגמרא). 29) הענפים, נוסחא אחרת: "האווירין". 30) אף-על-פי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה של ים שהיא חזקה יותר - כיון שסוכה דירה עראית היא (סוכה כג. כרבי עקיבא). וראה להלן ה"ו.

ו. הַעוֹשֶׂה סִפְתּוֹ בְּרֵאשׁ הַעֲגָלָה³¹ אוֹ בְּרֵאשׁ הַסְּפִינָה³² - כְּשֶׁרָה³³, וְעוֹלִין לָהּ בְּיוֹם-טוֹב. בְּרֵאשׁ הָאֵילָן³⁴ אוֹ עַל גִּבֵּי הַגָּמֶל - כְּשֶׁרָה³⁵, וְאֵין עוֹלִין לָהּ בְּיוֹם-טוֹב; לְפִי שֶׁאִסוּר לְעֵלוֹת בְּיוֹם-טוֹב בְּאֵילָן אוֹ עַל גִּבֵּי הַהֶמָּה³⁶. הָיוּ מְקַצְּתֵי הַדִּפְנוֹת עֲשׂוּיּוֹת בִּידֵי אָדָם וּמְקַצְּתֵי אֵילָנוֹת - רִואִין, כֹּל שֶׁאֵלוּ נָטְלוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הִיְתָה גְבוּהָהּ מֵעֲשָׂרִים אַמָּה, וְהוֹצִיָן⁶⁴ יוֹרְדֵינָה לְתוֹךְ
עֲשָׂרִים - אִם הִיְתָה צֹלְתָן מִרְבֵּה מַחֲמַתָּן⁶⁵, יִחְשְׁבוּ
כְּגִג עֲבֹה⁶⁶ וְכִשְׂרָה.

(59 כלומר, חללה=מקרקעית הסוכה עד הסכך. 60) שנתן
על קרקעית הסוכה כרים וכסתות, ומתוך כך נתמעט חללה.
(61) אינה נמעטת משיעורה. (62) שחשב בדעתו להניחם
שם לעולם (מגיד-משנה) - כיון שעל-פי הרוב לא נוהגים
לבטל דברים אלה. ואף שהוא ביטל - בטלה דעתו אצל כל
אדם (סוכה ד.). (63) אע"פ שלא ינטלו משם כל ימי החג
- כיון שהוא עתיד לפנותו לאחר החג (מגיד-משנה).
(64) ענפים קטנים עם העלים שלהם. (65) כלומר, אם
תסלק את הסכך העליון - יהיה הצל מרובה מהשמש,
מחמת ההוצים. (66) וחללה של הסוכה הוא פחות
מעשרים אמה (סוכה ד.).

יֵד. בְּנָה אֵיצְטָבָה⁶⁷ בָּהּ כְּנָגְדָה דָּפֵן הָאֲמָצְעִית⁶⁸
עַל-פְּנֵי כְלָה⁶⁹ - אִם יֵשׁ בְּאֵיצְטָבָה שְׁעוֹר רַחֵב
הַסֶּפֶה, כְּשֶׂרָה⁷⁰. בְּנָה אֵיצְטָבָה כְּנָגְדָה דָּפֵן הָאֲמָצְעִית
מִן הַצֵּד⁷¹ - אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת אֵיצְטָבָה וְלִכְתֹּל אַרְבַּע
אֲמוֹת, פְּסוּלָה; פְּחוֹת מְאֲרַבַּע אֲמוֹת, כְּשֶׂרָה⁷². בְּנָה
אֵיצְטָבָה בְּאֲמָצְעָה - אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת אֵיצְטָבָה וְלִכְתֹּל
אַרְבַּע אֲמוֹת לְכָל רוּחַ, פְּסוּלָה; פְּחוֹת מְאֲרַבַּע אֲמוֹת,
כְּשֶׂרָה⁷³; וְכֵאלוּ הַמְּחֻצוֹת נוֹגְעוֹת בְּאֵיצְטָבָה, וְהָרִי
מִן הָאֵיצְטָבָה יַעֲד הַסֶּפֶה פְּחוֹת מֵעֲשָׂרִים אַמָּה. בְּנָה
בָּהּ עֲמוּד⁷⁴, וְיֵשׁ בּוֹ הַכֶּשֶׁר סֶפֶה⁷⁵ - פְּסוּלָה; שְׂאִין
אֵלוּ מְחֻצוֹת הַנְּפֹרוֹת⁷⁶, וְנִמְצָא עַל-גֹּב הָעֲמוּד סֶכֶף
כְּשֶׁר בְּלֹא דְפָנוֹת.

(67) כעין ספסל מעצים או מאבנים, מוגבה מהארץ.
(68) סמוך לדופן ממש שמנגד לפתח, ונקראת אמצעית,
שסתם סוכה היא בת שלש דפנות, והרביעית היא כולה פתח
(רש"י סוכה שם). (69) שנוגעת בשתי הדפנות מזה ומזה,
כזה: (70) שהרי מקרקעית האיצטבה ועד הסכך אין גובה
עשרים אמה. וי"א שמכיון שהיא כשרה במקום זה, כשרה
היא אפילו מהאיצטבה והלאה, כדין פסל היוצא מן הסוכה
למעלה ה"ג (רש"י סוכה שם). (71) בצד קיר אחד והגיעה
עד הדופן האמצעי, כזה: (72) שכן היא ההלכה, שעד
ארבע אמות רואים אנו את הסכך כאילו הוא חלק מהקיר
שנתעקם ונשתפע מקרקעיתו. וזו היא: "דופן עקומה", ראה
להלן פ"ה הי"ד. ומקור הדברים בסוכה ד. (73) סוכה, שם.
והשמיענו בזה, שאומרים "דופן עקומה" בכל הרוחות.
(74) גבוה עשרה טפחים (סוכה ד:). (75) שבעה טפחים על
שבעה טפחים. והיה רחוק ארבע אמות מהדופן, הא לאו
הכי - כשר כמו באיצטבה (מגיד-משנה). (76) שאף-על-
פי שבעמוד גבוה עשרה, אמרו "גוד אסיק מחיצתא" (ראה
למעלה הי"א), ואם כן הרי יש כאן סוכה כשרה, שהרי על
גבי העמוד אין הסוכה גבוהה מעשרים אמה - אף-על-פי-
כן אין הסוכה כשרה, שסוף-כל-סוף אין כאן מחיצות ממש,
הניכרות לעין (סוכה שם, לדעת רבא).

מְחֻצוֹת לְעֵנִין שֶׁפֶת - נִחְשָׁב אוֹתָן מִמְּחֻצוֹת לְעֵנִין
סֶפֶה⁵².

(49) מבוי מפולש שאין לו אלא שתי דפנות - כלומר, שתי
שורות של בתים, אחת לצפון ואחת לדרום, ועשה לו צורת
הפתח מצד מזרח ולחי מצד מערב, שאע"פ שלענין סוכה
לא מועילה צורת הפתח שמצד מזרח להחשב כדופן
שלישית - כיון שלענין שבת הרי זו רשות היחיד (פי"ז
מהל' שבת ה"ג) היא סוכה כשרה בשבת של סוכות.
(50) הם קרשים שהם עושים סביב הבאר, בצורה כזו כאן
מופיע ציור בכדי להתיר לעולי רגלים שיוכלו לשאוב מים
לבהמתם מן הבור שתוכו רשות היחיד והם עומדים ברשות
הרבים, וקרשים אלו הם בני אמה אחת לכאן ואמה אחת
לצד שכנגד, ועל ידי הפסים נעשו סביבות הבאר רשות
היחיד (כמו שכתב רבינו בפי"ז מהל' שבת הכ"ז) והוא
סיכך על הפסים האלו. (51) ולא לימים האחרים.
(52) סוכה ז, א ועמוד ב.

יֵא. נֶעֱצַן אַרְבַּעַה קְנָדְסִין⁵³ עַל אַרְבַּע זַיּוֹת הַגָּג⁵⁴
וְסִכְךָ עַל גִּבְן - הוֹאִיל וְהַסֶּפֶה עַל שְׁפַת הַגָּג,
כְּשֶׂרָה⁵⁵; וְרוֹאִין אֶת הַמְּחֻצוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת כְּאֵלוּ הֵן
עוֹלוֹת לְמַעְלָה עַל שְׁפַת הַסֶּפֶה.

(53) עמודים. (54) בשפת הגג. (55) כרב נחמן בסוכה ד:
שאמר שפלוגתא רבי יעקב וחכמים אינה אלא אם נעץ
הקונדיסים באמצע הגג, ובזה פוסלים חכמים, אבל בשפת
הגג לדברי הכל כשר, שאנו אומרים "גוד אסיק מחיצתא"
(ראה למעלה הערה כב). וכל זה לפי גירסת רב שרירא גאון
בסוכה שם, אבל לפי נוסחתנו - נשאר הדבר ב"תיקו", ועיין
ראב"ד.

יֵב. סֶפֶה שְׂיֵשׁ לָהּ פְּתָחִים רַבִּים, וְיֵשׁ בְּכַתְלֵיהָ
חִלּוּנוֹת הַרְבֵּה - הָרִי זוֹ כְּשֶׂרָה⁵⁶; וְאֵף-עַל-פִּי שְׂפָרוּץ
מִרְבֵּה עַל הָעוֹמֵד. וְכֵלְבֵד שְׂלֹא יִהְיֶה שָׁם פְּתַח יָתֵר
עַל עֲשָׂרִים⁵⁷. אֲבָל אִם הָיָה שָׁם פְּתַח יָתֵר עַל עֲשָׂרִים -
אֵף-עַל-פִּי שְׂיֵשׁ לָהּ צוּרַת פְּתָחִים⁵⁸, צָרִיף שְׂלֹא יִהְיֶה
הַפְּרוּץ מִרְבֵּה עַל הָעוֹמֵד.

(56) רוצה לומר, כשהיו שתי דפנות גמורות, ובדופן השלישי
עשה קנים שמרוחקים זה מזה יותר משלשה טפחים במשך
כל המחיצה (סוכה ז). קולא היא בדופן השלישית כמו
שהקילו במחיצת טפח למעלה ה"ב (מגיד-משנה).
(57) כלומר, שלא יהיה פרוץ בין קנה לחבירו במקום אחד
יותר מעשר אמות. (58) שפתח שהוא יותר מעשר אמות
אינו פתח, שלא רגילים לעשות פתח רחב כזה. וראה מה
שכתב רבינו בפט"ז מהל' שבת הט"ז.

יֵג. סֶפֶה שְׂאוּרָה⁵⁹ גְבוּהָהּ מֵעֲשָׂרִים אַמָּה, וּמֵעֲטָה
בְּכָרִים וּכְסוּתוֹת⁶⁰ - אֵינוּ מְעוּט⁶¹, וְאֵפֶלּוּ בְּטָלָם⁶².
מֵעֲטָה בְּתָבֵן וּבְטָלוּ - הָרִי זֶה מְעוּט; וְאֵין צָרִיף
לוֹמַר עֶפֶר וּבְטָלוּ. אֲבָל בְּעֶפֶר סָתָם, אֵינוּ מְעוּט⁶³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"הסֶפֶד שֶׁל סֻכָּה, אֵינוֹ כְּשֶׁר מִכָּל דָּבָר. אֵין מִסְפֵּכִין אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁגִּדּוּלּוֹ מִן הָאָרֶץ כּו'".

ידוע גודל דיוקו של הרמב"ם כמובא בהקדמתו שכתב "בלשון ברורה ודרך קצרה", וצריך להבין מדוע מקדים "הסכך של סוכה אינו כשר מכל דבר" הרי יכול היה להתחיל מיד "אין מסככין אלא בדבר כו'".

וי"ל הביאור בפשטות, שאף שדרכו לכתוב "בלשון קצרה", לפעמים הניסוח הכללי מכריח להוסיף כמה מילים אף שלא מתוסף בזה שום חידוש בהלכה עצמה. ובעניינינו, בסיום הפרק הקודם, כתב "דפני הסוכה כשרים מן הכל, שאין אנו צריכים אלא מחיצה מכל-מקום ואפילו מבעלי חיים, ועושה אדם את חברו דופן בירו"ט והוא שיעשה אותו שלא לדעת זה שנעשה דופן כו'".

ובהמשך למה שכתב "דפני הסוכה כשרים מן הכל" מתאים לכתוב ש"הסכך של הסוכה אינו כשר מכל דבר" כלומר שדינו של הסכך שונה מדינם של דפני הסוכה שיש בו הגבלות ותנאים מיוחדים "אין מסככים אלא כו'".

(יין מלכות ספר זמנים סימן לא מתוך רמב"ם "פרס המלך")

2) הכיסוי שעל הסוכה. (3) שצומח מן הארץ, שנאמר (דברים טז, יג): "חג הסוכות תעשה לך וכו' באספך מגרנך ומיקבך", ומכאן למדו חכמים (סוכה יב.), שצריך לסכך בדבר שגידולו מן הארץ, כמו גורן ויקב. (4) כגורן ויקב שהם תלושים מן הארץ. (5) ממה שנאמר "באספך מגרנך ומיקבך" למדו חכמים (שם), שהמדובר בפסולת גורן ויקב שאוספים אותה ומוציאים אותה מן הגורן ומן היקב. ופסולת זו, שאינה אוכל אדם, אינה מקבלת טומאה (ראה בפ"א מהל' טומאת אוכלין ה"א). (6) אבל ריחו רע אסור מדרבנן, שמה יצא מן הסוכה, כדלהלן. (7) סוכה יג, א.

ב. סֶפֶד בְּדָבָר שֶׁאֵין גִּדּוּלּוֹ מִן הָאָרֶץ, אוּ בְּמַחְבֵּר לְאָרֶץ, אוּ בְּדָבָר שֶׁמִּקְבֵּל טֹמְאָה - פְּסוּלָה. אֲבָל אִם עֵבֶר וְסֶפֶד בְּדָבָר הַנוֹבֵל וְנוֹשֵׁר, אוּ בְּדָבָר שֶׁרִיחוֹ רֵעַ - כְּשֶׁרָה; וְשֵׁלָא אֲמָרוּ, אֵין מִסְפֵּכִין בְּאֵלּוּ, אֶלָּא כְּדִי שֵׁלָא נִינִחַ הַסֶּפֶד וְיֵצֵא.⁸ וְצָרִיךְ לְהִזְהֵר שֵׁלָא יִהְיוּ הוֹצִיץ וְעֵלִין שֶׁל סֶפֶד יוֹרְדִין לְתוֹךְ עֲשָׂרָה טַפְחִים,⁹ כְּדִי שֵׁלָא יֵצֵר לוֹ בִּישִׁיבְתוֹ. סֶפֶדָה בְּמִינֵי מַתְּכוֹת,¹⁰ אוּ בְּעֲצָמוֹת וְעוֹרוֹת¹¹ - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין גִּדּוּלּוֹ קִרְקַע. הַדְּלָה¹² עֲלֶיהָ גִּפְנִים¹³ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, עַד שֶׁנִּעְשָׂו סֶפֶדָה - פְּסוּלָה, שֶׁהֲרִי לֹא נִעְקְרוּ¹⁴. סֶפֶדָה בְּכִלֵּי¹⁵ עֵץ וּבְמַחְצָלוֹת¹⁶ הַעֲשׂוֹיֹת לְשִׁכְבָּה וְכִיּוֹצֵא

טו. הִיתָה פְּחוּתָה מִעֲשָׂרָה⁷⁷, וְחֻקָּה בָּהּ⁷⁸ לְהַשְׁלִימָהּ לְעֲשָׂרָה - אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת חֻקָּה וְלִפְתָּל שֶׁלֹּשָׁה טַפְחִים. פְּסוּלָה; פְּחוּת מִפֶּן, כְּשֶׁרָה; שֶׁכָּל פְּחוּת מִשְׁלֹשָׁה, הֲרִי הוּא כְּדוּבּוּק⁷⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת⁸⁰.

(77) מעשרה טפחים בגובה. (78) חפר בתוך האדמה שיעור של סוכה בעומק. (79) ואנו רואים כאילו הכתלים מגיעים אל החקק. וההלכה של "דופן עקומה", להכשיר עד ארבע אמות, אינה אלא במקום שישנם דפנות כדן וכהלכה, ולא כשהדפנות הם למטה מעשרה ואינם דפנות כלל וכלל (סוכה ד:). (80) פ"ד ה"ז.

טז. דְּפָנֵי סֻכָּה כְּשֶׁרִין מִן הַכֹּל⁸¹, שֶׁאֵין אָנוּ צָרִיכִין אֶלָּא מַחְצָה מִכָּל מְקוֹם, וְאֶפְלוּ מִבְּעֵלֵי-חַיִּים⁸². וְעוֹשֶׂה אָדָם אֶת חֲבֵרוֹ דֶּפֶן בְּיוֹם-טוֹב, כְּדִי שֵׁיֵאכַל וְיִשְׁתֶּה וְיִישֵׁן בְּסֻכָּה כְּשֶׁרָה, שֶׁחֲבֵרוֹ דֶּפֶן לָהּ. וְהוּא, שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ שֵׁלָא לְדַעַת זֶה שֶׁנִּעְשָׂה דֶּפֶן⁸³; אֲבָל אִם עָשָׂהוּ לְדַעַת - אֲסוּר בְּיוֹם-טוֹב, וּמִתָּר בְּשָׂאָר יְמֵי הַחֵג. וְכֵן עוֹשֶׂה בְּכָלֵים דֶּפֶן רְבִיעִית בְּיוֹם-טוֹב; אֲבָל דֶּפֶן שְׁלִישִׁית, לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ בְּכָלֵים בְּיוֹם-טוֹב, לְפִי שֶׁהוּא מְכַשֵּׁר הַסֶּפֶד, וְאֵין עוֹשִׂין אֶהֱל עֲרָאֵי בְּיוֹם-טוֹב⁸⁴.

(81) משנה, סוכה יב, א: "וכולן (=כל הפסולים לסכך) כשרים לדפנות". שהדפנות לא נקראים סוכה, ואינם בכלל מה שאמרו (סוכה יב:): חג הסוכות תעשה לך באספך מגרנך ומיקבך - אין לך אלא פסולת גורן ויקב ולא יותר (ראה להלן פ"ה ה"א). (82) כרבי יהודה (סוכה כג.). (83) רוצה לומר, שלא ידע אותו שהועמד שם שבשביל מחיצה הועמד שם. שאם ידע, הרי זו דרך קביעות, ומחיצה קבועה אסור לעשותה בירו"ט (לבוש). וראה בדברי רבינו בפט"ז מהל' שבת הכ"ג. ויש אומרים שכל זה אינו אלא בדופן השלישי שהוא מעיקר הסוכה, אבל בדופן רביעי, שהסוכה כשרה בלעדו, מותר אפילו לדעתו (הראב"ד). (84) עירובין מד, א.

~ יום שלישי כ"ה תשרי ~

פְּרָק חֲמִישִׁי

1) נתבארו בו דיני הסכך ממה שראוי שיהיה, ומאי זה דבר הם פסולים, ואם מקצת הסכך כשר ומקצתו פסול מה דינו. ואם צריך עשיה לשמה גם כן, וסוכה בתוך סוכה, וכיוצא בדברים אלו.

א. הַסֶּפֶד² שֶׁל סֻכָּה אֵינוֹ כְּשֶׁר מִכָּל דָּבָר. אֵין מִסְפֵּכִין אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁגִּדּוּלּוֹ מִן הָאָרֶץ³, שֶׁנִּעְקָר מִן הָאָרֶץ⁴, וְאֵינוֹ מִקְבֵּל טֹמְאָה⁵, וְאֵין רִיחוֹ רֵעַ⁶, וְאֵינוֹ נוֹשֵׁר וְאֵינוֹ נוֹבֵל תְּמִיד⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לפני טויתו (עיי"ש ב'תוספות' ד"ה באניצי). (32 הצומח מסביב לעץ. (33 מין עשב. (34 ואינם מקבלים טומאה ('ירושלמי', הובא במגיד-משנה).

ה. סִכְכָּה בְּחָצִים; בְּזָכָרִים³⁵ - קְשֶׁרָה; בְּנִקְבוֹת³⁶ - פְּסוּלָה; אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא עֲשׂוּי לְהַתְמַלֵּאת בְּכַרְזֵל, בֵּית קָבוּל הוּא, וּמְקַבֵּל טְמֵאָה כָּל כְּלֵי-קָבוּל³⁷.

(35 נקראים זכרים על שם שמחודדים ונותנים אותם בתוך הברזל והם פשוטי כלי עץ (רש"י שם יב:). (36 חקוקים בראשם, ובאותו חקק נותנים הברזל (רש"י שם). (37 [כיון שאינו עשוי להשאר שם לעולם, אלא שמחזיקים בעץ וזורקים בכח את הברזל כלפי האויבים, והרי זה ככקעה של עץ ששמים בה סדן של צורפים שמקבלת טומאה, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' כלים ה"ג, ועיי' 'שערי תשובה' או"ח סי' תרכט].

ו. מִחְצָלֹת קָנִים אוּ מִחְצָלֹת גָּמִי אוּ חֲלָף; קִטְנָה - סִתְמָה לְשִׁכִּיבָה³⁸; לְפִיכָף אֵין מְסַפְּכִין בָּהּ, אֶל־אִם-כֵּן עֲשָׂה אוֹתָהּ לְסִכּוּף³⁹; גְּדוּלָה - סִתְמָה לְסִכּוּף, לְפִיכָף מְסַפְּכִין בָּהּ; אֶל־אִם-כֵּן עֲשָׂה אוֹתָהּ לְשִׁכִּיבָה⁴⁰. וְאִם יֵשׁ לָהּ קִיר⁴¹ - אֶפְלוּ גְדוּלָה, אֵין מְסַפְּכִין בָּהּ⁴², שֶׁהָרִי הִיא כְּלֵי-קָבוּל; וְאֶפְלוּ נִטְלַת הַקִּיר שֶׁלָּהּ, אֵין מְסַפְּכִין בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּשִׁבְרֵי-כְלִים⁴³.

(38 סוכה יט, ב. וכתנא-קמא, שאם הזב שוכב עליה היא מקבלת טומאה. (39 שכיון שאינה מיוחדת לשכיבה ואומרים לו לזב: עמוד ונעשה מלאכתנו - אינה מקבלת טומאה (שבת נט.). (40 ומחשבתו מועלת (סוכה, שם במשנה). (41 שפה גבוהה מסיב. (42 שם כ, ב. (43 למעלה ה"ב (רי"ף בסוכה שם).

ז. נְסָרִים⁴⁴ שֶׁאֵין בְּרַחְבּוֹן אֲרֻבָּעָה טְפָחִים, מְסַפְּכִין בָּהֶן, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן מְשֻׁפָּיִן⁴⁵. וְאִם יֵשׁ בְּרַחְבּוֹן אֲרֻבָּעָה - אֵין מְסַפְּכִין בָּהֶן⁴⁶, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵינָם מְשֻׁפָּיִן; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֵשׁב תַּחַת הַתְּקֵרָה וַיִּדְמָה שֶׁהִיא כְּסִפָּה⁴⁷. נִתֵּן עָלֶיהָ נֶסֶר אֶחָד שֶׁיֵּשׁ בְּרַחְבּוֹ אֲרֻבָּעָה טְפָחִים - בְּשֶׁרָה⁴⁸, וְאֵין לְשִׁנּוּי תַּחְתּוֹ⁴⁹. וְהִשָּׁן תַּחְתּוֹ - לֹא יֵצֵא יְדֵי חוּבְתוֹ. הֵיוּ נְסָרִין שֶׁיֵּשׁ בְּרַחְבּוֹן אֲרֻבָּעָה וְאֵין בְּעֶבְרֵן אֲרֻבָּעָה, וְהִפְכֵן בְּצִדֵיהֶן שֶׁאֵין בָּהֶן אֲרֻבָּעָה וְסִכּוּף בָּהֶן - הָרִי זֶה פְּסוּלָה; שֶׁהָרִי הַנְּסָר פְּסוּל, בֵּין שֶׁסִּפָּה בְּרַחְבּוֹ בֵּין שֶׁסִּפָּה בְּעֶבְרֵיו⁵⁰.

(44 קרשים. (45 שהם דומים לכלים. (46 משנה, סוכה יד, א. (47 ישיב בביתו ויחשוב שיצא ידי חובתו במצות סוכה, שהרי גם ביתו מקורה בנסרים, וביתו ודאי פסול לסוכה - "סוכה" אמרה תורה ולא ביתו של כל ימות השנה (רש"י סוכה שם). וראה להלן ה"ח. (48 הסוכה. וכשנתן את הנסר מן הצד, באופן שנשארו לסכך הכשר שלש דפנות, אבל באמצע פסול (מגיד-משנה). (49 שהוא סכך פסול (סוכה, שם). (50 ודינו כשפוד של מתכת (שם יד:).

בָּהֶן - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְקַבְּלִין טְמֵאָה. וְכֵן אִם סִכְכָּה בְּשִׁבְרֵי-כְלִים וּכְלִיוֹתֶיהֶן¹⁷, פְּסוּלָה; הוּאִיל וְהֵיוּ מְקַבְּלִין טְמֵאָה - שֶׁמָּא יִסְבֹּף בְּשִׁבְרִים שֶׁעֲדָן לֹא טְהוּרִים¹⁸.

(8 סוכה, שם. וראה להלן הערה כה. (9 שאין אדם דר בדירה סרוחה, שההוצים והעלים נסרחים על ראשו (סוכה ד. אליבא דרבא). ונראה מדברי רבינו שאין כאן אלא זהירות לכתחילה, אבל אינה פסולה בריעבד (מעשה רוקח' בהקדמה בשם גליון על הרמב"ם). (10 במטילי מתכות שטרם נעשו מהם שום כלי, ואינם מקבלים טומאה. ואף שיסודם מהארץ - פסולה, שצריך שיהיה צומח מהארץ. (11 שלא נעבדו ואינם מקבלים טומאה. (12 הגביהה ועשאה לסכך על הסוכה (משנה, סוכה יא.). (13 שכן דרכן של גפנים שענפיהן מתפשטים. (14 ומחובר פסול (לסכך. (15 סוכה טו, א. (16 של קנים וקש וגמי (משנה, סוכה יט:). (17 שבלו ונקרעו (שם טו:). (18 שלא נשברו כל כך, עד שהשכירה תבטל הטומאה מהם.

ג. סִכְכָּה בְּאֶבְרֵין¹⁹ - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְקַבְּלִין טְמֵאָה. סוּכֵי תְּאֵנִים²⁰ וּבָהֶן תְּאֵנִים; פְּרִפְלִי עֲנָבִים²¹ וּבָהֶן עֲנָבִים; מְכַבְּדוֹת²² וּבָהֶן תְּמָרִים, וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בָּהֶן; וְאֵין אִם פְּסֻלָּת²³ מְרַבָּה עַל הָאֶבְרֵין - מְסַפְּכִין בָּהֶן²⁴; וְאִם לֹא - אֵין מְסַפְּכִין בָּהֶן. סִכּוּף בִּירְקוֹת²⁵, שֶׁאֵם יִבְשׂוּ וַיּוֹלְדוּ וְלֹא יִשָּׂאָר בָּהֶן מִמֶּשׁ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן עֲתָה לַחִים - הָרִי מְקוּמָן נִחְשָׁב כְּאִלוּ הוּא אֲוִיר²⁶ וּכְאִלוּ אֵינָם²⁷.

(19 מאכל אדם. שאילו מאכל בהמה אינו מקבל טומאה (הל' טומאת אוכלין שם). (20 ענפי תאנים. (21 זמורות הגפנים. (22 ענפי הדקל. (23 שאינה אוכל ואינה מקבלת טומאה וכשרה לסכך. (24 שהפסולת מבטלת את האוכל, וכאילו כל הסכך כשר (סוכה יג:). (25 שאינם מקבלים טומאה, כגון שאינם מיוחדים למאכל אדם. (26 והם פוסלים ברוחב שלשה טפחים כאויר (להלן ה"כ) - סוכה, שם. (27 המדובר באופן כזה שיפלו ותהיה הסוכה חמתה מרובה מצילתה, אבל אם תשאר צילתה מרובה מחמתה, אינה פסולה בריעבד אלא אסורה לכתחילה שמה ינחנה ויצא, כמו שכתב רבינו לעיל ה"ב (כסף-משנה).

ד. סִכְכָּה בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ²⁸, שֶׁלֹּא דָק אוֹתָן²⁹ וְלֹא נִפְצָן³⁰ - בְּשֶׁרָה, שֶׁעֲדָן עֵץ הוּא. וְאִם דָּק וְנִפְצָן אוֹתָן - אֵין מְסַפְּכִין בּוֹ³¹, מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּנְּתִית צוּרְתוֹ, וּכְאִלוּ אֵינָן מְגִדוּלֵי קְרָקַע. מְסַפְּכִין בְּחֲבָלִים שֶׁל סִיב³² וְשֶׁל חֲלָף³³ וּכְיּוּצָא בָּהֶן, שֶׁהָרִי צוּרְתָן עוֹמֵד וְאֵין הַחֲבָלִים כְּלִים³⁴.

(28 על-פי מה שנאמר ביהושע ב, ו: "ותטמנם בפשתי העץ". (29 שלא כתתם במכתשת. (30 שלא סרקם במסרק. (31 סוכה יב, ב. אף-על-פי שאינו מקבל טומאה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. תקרה שאין עליה מעזיבה⁵¹, שהיא הטיט והאבנים, אלא נסרין תקועין בלבד - הרי זו פסולה; שהרי לא נעשו לשם סבה, אלא לשם קינה. לפיכך אם פקפק הנסרים והניד המסמרים⁵² לשם סבה - הרי זו כשרה, ובלבד שלא יהיה בכל נסר ונסר ארבעה טפחים⁵³. וכן אם נטל אחד מבינתים והניח במקומו סכך פשוט לשם סבה - הרי זו כשרה⁵⁴.

65 קנים. 66 ולא לשם סכך. 67 התיר את הקשר. 68 כל זה במשנה סוכה יב, א. 69 'ירושלמי'. וכן הי' דרכם לאגוד. ועיין ראב"ד.

יא. חבילות קטנות שאגדו אותן למנין⁷⁰, מספכין בהן⁷¹. וכן החותף ראש הדקל והחירות⁷² אגודות בו - מספכין בו, שאגד בידי שמים⁷³ אינו פתחילה⁷⁴. ואפלו קשר ראשי החירות פלן מצד האחד, שנמצאו פתחילה אחת, אחד משני ראשים בידי שמים ואחד בידי אדם - מספכין בה; שהאגד עץ אחד, אינו פתחילה; וזו פצע אחד היא, שהרי אגודה בידי שמים⁷⁵. וכן פל אגד שאינו עשוי לטלטלו⁷⁶, אינו אגד⁷⁷.

70 למוכרם במנין. ומיד כשיקנם הקונה, יתיר אותם. 71 סוכה יג, ב. שאין בהן גזירה "שמא יעשה אותן חבילות על גגו" (כנ"ל הלכה י) שהרי אין דרך להצניען באגדן (רש"י שם). 72 הענפים. 73 שכולם אגודים בגזע הדקל מתחילת בריאתם (שם יג). 74 ואינו צריך להתיר אותה. 75 סוכה, שם. 76 שאם מטלטלו ממקום למקום, ניתק הקשר והחבילה מתפרדת. 77 שם יג, ב.

יב. העושה סכתו תחת האילן⁷⁸ - פאלו עשאה בתוך הבית⁷⁹. הדלה עליה עלי האילנות ובדיהן⁸⁰, וספך על גבן⁸¹ ואחר-כך קצצן; אם היה הספך⁸² הרבה מהן⁸³ - כשרה; ואם לא היה הספך שהיה מתחלתו פשוט הרבה מהן - צריך לנענע⁸⁴ אותן אחר קציצתן. כדי שתהיה עשויה לשם סכה⁸⁵.

78 שענפי האילן סוכים עליה. 79 משנה, סוכה ט, ב. משום שנאמר (ויקרא כג, מב): "בסכת (בלי וא"ו) תשבו", ומכאן דרשו חכמים (שם בגמרא): "בסוכות תשבו - ולא בסוכה שתחת האילן (=סוכה אחת אמרתי, ולא שתי סוכות) ולא בסוכה שתחת הבית". 80 הגביה עליה עלי האילנות וענפיהם, שהם מחוברים לקרקע ופסולים לסינוך (למעלה ה"ב). 81 שנתן סכך כשר על הענפים המחוברים. 82 הסכך הקשר. 83 ובענפי האילן לא היה די סינוך לעשות הסוכה - "צילתה מרובה מחמתה" (סוכה, שם). 84 שם יא, א. 85 שלא תהא בכלל "תעשה ולא מן העשוי", ראה למעלה הלכה ט.

יג. ערב דבר שמספכין בו⁸⁶ בדבר שאין מספכין בו⁸⁷ וספך בשניהם - אף-על-פי שהפשוט יתר על הפסול, פסולה⁸⁸. סכך בזה לעצמו ובהו לעצמו, זה בצד זה⁸⁹: אם יש בסכך פסול שלשה טפחים במקום אחד, בין באמצע, בין מן הצד - הרי זו פסולה⁹⁰.

86 שכשר לסכך בו. 87 שפסול לסכך בו. 88 שאין

51 (51 מלשון הפסוק "ועזבו ירושלים עד החומה" (נחמיה ג, ח). 52 כן כתב רבינו בפירוש המשנה (לסוכה טו). "ומפקפק, פירוש שיעקור אותם ממקומם ומן המסמרים התקועים בהם". ולפי"ז צריכים כאן שני דברים: גם הזות הנסרים ממקומם וגם להוציא המסמרים. וכן נראה מפירוש" שם שכתב: "מפקפק, סותר ומנענע". אבל הרא"ש (סי' כט) וה'טור' (או"ח סי' תלא) כתבו: "שמסיר את המסמרים". ועיין ב"ח שם, ו'קרבן נתנאל' שם (או"ק א). 53 כמו שנכתב למעלה בה"ז. והרא"ש בסי' כט תמה על זה. 54 משנה, סוכה טו, א לבית הלל. [ומסתמת לשון רבינו נראה שמידת הסכך הכשר כמידת הסכך הפסול, ואעפ"כ - כשרה, וראה להלן ה"טז והערה צה].

ט. סכה שנעשית פהלכתה מפל מקום⁵⁵ - כשרה⁵⁶, אף-על-פי שלא נעשית לשם מצוה. והוא, שתהיה עשויה לצל⁵⁷; כגון ספת עפ"כ⁵⁸ וספת בהמה⁵⁹ וכל פיוצא בהן⁶⁰. אבל סכה שנעשית מאליה⁶¹ - פסולה, לפי שלא נעשית לצל. וכן החוטט בגדיש⁶² ועשהו סכה⁶³ - אינה סכה, שהרי לא עמר גדיש זה לצל. לפיכך אם עשה בתחלה חלל טפח⁶⁴ במקומו שבועה לשם סכה, וחטט בה אחריו כן והשלימה לעשרה - כשרה, שהרי נעשה סכך שלה לצל.

55 לאיזה צורך שהוא. 56 סוכה ח, ב. 57 להתגונן בצילה, ועל שם כך נקראת סוכה (סוכה שם ורש"י). 58 שעשאוה גוים לימי הקיץ. 59 שעשאוה בשביל בהמות. 60 כמו סוכת נשים (שפטורות ממצות סוכה), סוכת רועים וסוכת שומרים (סוכה שם) כשנעשו לצל (שם). 61 שנפלו העמודים התחתונים מן הגדיש, ונשאר העליונים, ונעשתה הסוכה מאליה. 62 הוציא העמרים התחתונים ונשאר העליונים, ונעשתה הסוכה מאליה. ואע"פ שעשה מעשה בהוצאת העמרים וביצירת החלל - אינה סוכה, לפי שלא עשה סוכה לצל. 63 משנה, סוכה טו, א. 64 שחלל טפח נקרא "אהל" בכל מקום, וכשהגדיש העמרים על זה לשם צל - נקרא הסכך בשם סכך, כיון שיש תחתיו חלל טפח (סוכה טז).

י. חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין⁶⁵, אין מספכין בהן - גזרה שמא יעשה אותן חבילות על גגו כדי ליבשן⁶⁶, וימלך וישב תחתיהן לשם סכה, והוא מתחלה לא עשה סכך זה לצל, ונמצאת פסולה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ופסול לסכך (למעלה ה"ב). (100) לייפותה. (101) שם, בגמרא. שאין שם סכך עליו (רש"י שם).

יח. נוויי ספה, אין ממעטין בגבחה¹⁰², אכל ממעטין ברחבה¹⁰³. היו נוויי הספה מפלגין¹⁰⁴ מגנה ארבעה טפחים או יתר - פסולה¹⁰⁵; שנמצא שהיושב שם, כאלו אינו תחת הסכך, אלא תחת הנוי, שהן אכלין וכלים שאין מספכין בהן.

(102) כשהיתה גבוהה מעשרים ופסולה (למעלה פ"ד ה"א) ורצה להנמיכה על ידי שתלה בה נוי סוכה, שנמצא מקרקעית הסוכה עד הנוי, פחות מעשרים - אינה ממועטת בזה, לפי שהנוי אינו סכך, והוא מקבל טומאה (סוכה י: ועיין רש"י שם). וכן אם היתה הסוכה גבוהה עשרה טפחים, אין הנוי ממעט אותה מעשרה והיא כשרה (סוכה, שם). (103) ששיעור סוכה שבעה טפחים על שבעה טפחים (למעלה פ"ד ה"א), כדי שיוכל להכנס לה ראשו ורובו ושולחנו. ונוויי סוכה שתלה ליד הקירות, ממעטים מרחבה או מארכה, שהרי אין לו מקום להכנס אליה. (104) מרוחקים. (105) סוכה י, ב. שכל שהנוי רחוק מהסכך ארבעה טפחים, אינו בטל אל הסכך והוא כסכך בפני עצמו, והרי הוא סכך פסול.

יט. סכך שהיו בו חלונות חלונות¹⁰⁶ שהאוויר נראה מהן: אם יש בכל האויר ככל מקום המסכך¹⁰⁷ - הרי זו פסולה, מפני שחמתה תהיה מרבה מצלתה¹⁰⁸; וכל שהחמה מרבה על הצל, אינו סכך; ואם היה הסכך רב על האויר - פשרה.

(106) נקבים נקבים בסכך. (107) שיש שיעור מקום אויר כשיעור מקום המסוכך. (108) סוכה כב, ב: "אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, כוזא מלעיל כאיסתרא מלתחת" כשהנקב רחב כשיעור זוו (=מטבע קטן) - חמתה רחבה למטה כשיעור סלע (=מטבע גדול). וכן פירשו רבינו יצחק אלפסי ורש"י שם.

כ. במה דברים אמורים? ¹⁰⁹ בשלא היה במקום אחד אויר שלשה טפחים¹¹⁰. אכל אם היה אויר שלשה טפחים, בין באמצע, בין מן הצד - הרי זו פסולה¹¹¹, עד שימעטנו משלשה¹¹². מעטו בדבר הפסול, כגון פרים וקטנות: אם ספה גדולה היא - פשרה¹¹³; ואם בספה קטנה - פסולה¹¹⁴, עד שימעטנו בדבר שמשפכין בו. היה רב הספוף צלתו מרבה מחמתו, ומעוטו חמתו מרבה מצלתו - הואיל וצלת הכל מרבה מחמת הכל, פשרה¹¹⁵.

(109) שאנו מחשבים לפי חשבון ריבוי השמש מהצל. (110) במקום אחד ומהלך על פני כולה, ולא נשאר שיעור הכשר סוכה עם דפנות במקום אחד. (111) שלא שייך כאן ההלכה של "דופן עקומה" (למעלה הי"ד), שהרי אין כאן דופן שנאמר כאילו נתעקם אל הסכך, אלא אויר המפסיק (רש"י בסוכה יז). (112) יכסה שלא יהיה אויר שלשה.

הסכך הפסול בטל ברוב הכשר אלא-אם-כן נפרדים הם, אבל אם מעורבים הם - אינו בטל. וכן מפרש רבינו בסוגיית הגמרא בסוכה ט: (כספ-משנה). (89) שאינם מעורבים. (90) סוכה ית, א.

יד. במה דברים אמורים? בספה קטנה; אכל בספה גדולה - סכך פסול באמצע, פוסלה בארבעה טפחים⁹¹; פחות מכן - פשרה. ומן הצד⁹² - פוסל בארבע אמות; ופחות מכן - פשרה. פיצד? פית שנפתח באמצעו⁹³, וסכך על מקום הפחת; וכן חצר המקפת אכסדרה, שסכך עליה; וכן ספה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מספכין בו בצד הדפנות מלמעלה: אם יש משפת הסכך הפשר ולפתל ארבע אמות - פסולה; פחות מכן - רואין כאלו הפתל נעקם, ויחשב זה הסכך הפסול מגוף הפתל ופשרה. ודבר זה הלכה למשה מסיני⁹⁴.

(91) כשהוא לכל אורך הסוכה. (92) ליד הדפנות. (93) שהוריד את התקרה מאמצע הבית. (94) משנה, סוכה יז, א. ונקרא בלשון חכמים "דופן עקומה" (סוכה ד).

טו. ואי-זו היא ספה קטנה? כל שאין בה אלא שבעה טפחים על שבעה טפחים; וגדולה - כל שיפאר בה יתר על סכך הפסול שבעה טפחים על שבעה טפחים סכך פשר.

טז. סכך בדבר פסול ודבר פשר, זה בצד זה, ואין במקום אחד מסכך הפסול רחב שלשה טפחים⁹⁵, אלא פחות: אם היה כל הסכך הפשר יתר על כל הסכך הפסול - פשר; ואם היה זה כמו זה בצמצום, אף-על-פי שאין במקום אחד שלשה - הרי זו פסולה; מפני שסכך פסול כפרוץ הוא נחשב⁹⁶.

(95) המדובר בסוכה קטנה הנפסלת בשלשה טפחים סכך פסול, ראה למעלה הי"ג-יד, ובב"ח סי' תרלא ד"ה סככה (בשפודין]. (96) [בסוכה קטנה שסכך פסול בשלשה טפחים כמו אויר, רואים אותו כאילו הוא אויר. ובאור אם הוא באותה המידה של הסכך, הרי זו פסולה מפני שחמתה תהיה מרובה מצילתה (להלן הי"ט) - מגיד-משנה. אבל בסוכה גדולה, שסכך פסול אינו פוסל אלא בארבעה טפחים, אין דינו כאויר, ואם מדתו כמדת הסכך הכשר, הרי זו סוכה כשרה. ראה למעלה ה"ח והערה [ג].

יז. פרוש עליה כגד מלמעלה⁹⁷, או שפרש תחתיה מפני הנפשו⁹⁸ - פסולה⁹⁹. פרושו כדי לנאותה¹⁰⁰ - פשרה¹⁰¹. וכן אם ספכה פהלכתה, ועטרה במיני פרות ובמיני מגדים וכלים, שתלוין, בין בכתליה בין בסכך, כדי לנאותה - פשרה.

(97) מפני השמש. (98) העלים הנופלים. (99) משנה, סוכה י, א. שהרי מסוככת בבגד, שהוא מקבל טומאה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הדחק. וה'לחם משנה' יישב נוסחה זו שאפשר שאדם קל יעלה שם. ונגם במשניות דפוס פזיורו בסוכה שם, הנוסחה "אף התחתונה כשרה", וכ"ה ברא"ש שם]. (127) כלומר, שהסוכה התחתונה חמתה מרובה מצילתה, ורק בהצטרף אליה סכך העליונה נעשה צילתה מרובה מחמתה. אבל אם הסוכה התחתונה צילתה מרובה מחמתה, ואינה נזקקת לסכך העליונה - כשרה, אפילו העליונה גבוהה יותר מעשרים, אם חמתה מרובה מצילתה (כסף-משנה).

כג. מטה שבתוף הספה - אם גבוהה עשרה טפחים¹²⁸, היושב תחתיה לא יצא ידי חובתו, מפני שהיא פספה בתוף ספה¹²⁹. וכן כילה¹³⁰ שיש לה גג אפלו טפח¹³¹ - אם גבוהה עשרה טפחים, אין ישנין בה בפספה. וכן המעמיד ארבעה עמודים ופרש סדין עליהן - אם גבוהין עשרה, הרי זה פספה בתוף ספה¹³².

(128) והרי היא כאוהל בפני עצמה (סוכה כ: מימרא דשמואל). (129) משנה, סוכה שם. (130) וילון הפרוש על עמודים מסביב למיטה. (131) ששיפועו אינו נמשך עד הגובה, אלא למעלה יש רוחב טפח (סוכה יא.). (132) משנה, סוכה י, א.

כד. אכל שני עמודים שפרש עליהן סדין; וכן כילה שאין בגגה טפח - אפלו גבוהין כל-שהן¹³³, מתר לישן תחתיהם בפספה; שאינן פספה בתוף ספה, מפני שאין לה גג.

(133) כלומר, אפילו יותר מעשרה טפחים.

כה. ספה שאולה - פשרה¹³⁴; וכן הגזולה - פשרה. כיצד? אם תקף על חברו והוציאו מספתו, וגזלה וישב בה - יצא, שאין הקרקע נגזלת¹³⁵. ואם גזל עצים ועשה מהן ספה¹³⁶ - יצא¹³⁷; שתקנת חקמים היא, שאין לבעל העצים אלא דמי עצים בלבד¹³⁸. ואפלו גזל נסרים, והניחן ולא חפרן ולא שנה בהן כלום - יצא. העושה ספתו ברשות הרבים - הרי זו פשרה¹³⁹.

(134) כרבנן דרבי אליעזר (סוכה כז:). ולמדו כן ממה שכתוב (ויקרא כג, מב): "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" - מלמד שכל ישראל ראוין לישב בסוכה אחת. ואי-אפשר שיהא לכל אחד בה חלק שהוא שוה פרוטה, ומכיון שאין לכל אחד שוה פרוטה אין זו שותפות, אלא על כרחנו שיוצאים בסוכה שאולה (רש"י שם). (135) והיא עומדת ברשות בעליה (פ"ח מהל' גזילה הי"ד). וכן הסוכה כיון שהיא מחוברת לקרקע - אינה נגזלת והרי היא כשאולה (סוכה לא. כרבנן). (136) ויש כאן דין גזילה, שהרי גזל מטלטלין, ומן התורה לא יצא ידי חובתו (כסף-משנה). (137) מדרבנן, כמו שמבאר. ומקורו בסוכה דף לא, א. (138) תיקנו כן כדי להקל על הרוצים לשוב בתשובה שלא יצטרכו לקעקע ביתם (ראה בפ"א מהל' תשבו" - בסוכה אחת ולא בסוכה שתחת סוכה, ולא בסוכה שתחת הבית (סוכה ט:). (124) שיש בה גובה כשיעור סוכה. (125) שהיא חזקה, שאדם יכול להניח שם כרים כדי לישן עליהם, ויושב שם ואוכל סעודתו - אז יש לה דין סוכה, ונפסלה התחתונה שהיא סוכה תחת סוכה (סוכה י: במשנה, כרבנן דרבי יהודה). (126) ה'כסף משנה' מוחק תיבה זו, שהרי לפי זה יוצא שאף העליונה כשרה, וזה אי-אפשר שהרי אינו יכול להשתמש בה אפילו על ידי

(113) שפסול אויר אין כאן, שהרי הוא פחות משלשה. וגם הסכך הפסול אינו יכול לפסול, שהרי הוא פחות מארבעה טפחים. ואין שני הפסולים האלו מצטרפים (סוכה יח.). (114) שכיון שיש כאן שיעור שלשה טפחים שאינו ראוי לסוכה, אין זה יכול להצטרף לארבעת הטפחים הנשארים, להכשיר את הסוכה (סוכה, שם). (115) כלומר, מכיון שבכל הסוכה בכללותה הצל רב על השמש - לא איכפת לנו אם במקום אחד רבה השמש על הצל (שם יט.).

כא. דרך הספוף להיות קל, פדי שיבאו ממנו הפוככים הגדולים¹¹⁶. היתה מעבה¹¹⁷ פמין בית - אף-על-פי שאין הפוככים נראין מתוכה, פשרה¹¹⁸. היה הספוף מדבלל, והוא הספוף שיהיה מקצתו למעלה ומקצתו למטה - פשרה¹¹⁹; ובלבד שלא יהיה בין העולה והיורד שלשה טפחים¹²⁰. ואם היה ברחב זה העולה טפח או יותר, אף-על-פי שהוא גבוה יותר משלשה טפחים - רואין אותו פאלו ירד למטה ונגע בפשפת זה היורד¹²¹. והוא, שיהיה מבין פנגד שפת היורד¹²².

(116) הנראים ביום (כסף-משנה בשם 'ירושלמי'). (117) סככה עב. (118) משנה, סוכה כב, א. (119) משנה, שם. (120) שהרי הם כאילו מונחים אחד ליד השני "שכל פחות משלשה, כלבוד הוא". (121) שכל רוחב טפח הרי הוא אוהל, ואמרו בזה: "חבוט רמיי", כלומר: זרוק אותה למטה, שנראה כאילו מונחת ביחד עם כל הקנים, וזוהי הלכה למשה מסיני. (122) שכשתפילו למטה, הוא נשכב ליד האחרים.

כב. העושה ספה על-גבי ספה - התחתונה פסולה, פמי שעשה ספה בתוף הבית¹²³; והעליונה - פשרה. פמה דברים אמורים שהתחתונה פסולה? פשהיה גבה חלל העליונה עשרה טפחים¹²⁴ או יותר, והיה גג התחתונה יכול לקבל פרים וקסתות של עליונה, אפלו על-ידי הדחק¹²⁵. אכל אם אין גבהה של עליונה עשרה, או שלא היתה התחתונה יכולה לקבל פרים וקסתות של עליונה אפלו על-ידי הדחק - (אף)¹²⁶ התחתונה פשרה. והוא, שלא יהיה גבה שתיהן יותר על עשרים אמה; ששהתחתונה, פסכה העליונה היא נתרת¹²⁷.

(123) שהתורה אמרה (ויקרא כג, מב): "בסכת (בלי וא"ו) תשבו" - בסוכה אחת ולא בסוכה שתחת סוכה, ולא בסוכה שתחת הבית (סוכה ט:). (124) שיש בה גובה כשיעור סוכה. (125) שהיא חזקה, שאדם יכול להניח שם כרים כדי לישן עליהם, ויושב שם ואוכל סעודתו - אז יש לה דין סוכה, ונפסלה התחתונה שהיא סוכה תחת סוכה (סוכה י: במשנה, כרבנן דרבי יהודה). (126) ה'כסף משנה' מוחק תיבה זו, שהרי לפי זה יוצא שאף העליונה כשרה, וזה אי-אפשר שהרי אינו יכול להשתמש בה אפילו על ידי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שומרי העיר בלילה - פטורים מן הספה בלילה וחיבים ביום. שומרי גנות ופרדסי, פטורים, בין ביום ובין בלילה; שאם יעשה השומר ספה, ידע הגנב שיש לשומר מקום קבוע, ויבוא ויגנב מן מקום אחר.¹²

גזילה ה"ה). ואמנם אם גזל סוכה העשויה בספינה או בראש העגלה, חייב להחזיר הסוכה עצמה ואינו יוצא בה שהרי היא גזולה (כסף-משנה). 139) כמו שביאר, שקרקע אינה גזולה, והרי היא כסוכה שאולה וכשרה.

~ יום רביעי כ"ו תשרי ~

פרק ששי

1) נתבאר בו מי הן המחוייבים בסוכה מן התורה, ומן דבריהם, ומי הם הפטורים - אם בכל, אם בחלק, וכיצד היא מצות ישיבה בסוכה. ובאלו סיבות אדם נפטר מחיובה. וענין הברכה, שאדם חייב לברך על ישיבתה. ונסתיים הפרק בביאור איסור עצי סוכה ונוייה - לימי החג.

א. נשים ועבדים וקטנים פטורים מן הספה.² טמטום ואנדרוגיניוס, חיבים מספק. וכן מי שחפצו עבד וחפצו בן-חרין - חיב. קטן שאינו צריך לאמו, שהוא [קבן חמש] קבן שש³ - חיב בספה מדברי סופרים, כדי לחנכו במצות.

2) מפני שהיא מצוות עשה שהזמן =שצריכים לעשותם דווקא בזמנים מסויימים וקבועים] גרמא ונשים פטורות, ועבדים דינם כנשים. 3) כבן חמש - שגמרו לו חמש שנים, וכבן שש - שגמרו לו שש שנים, והכל תלוי בהתפתחותו של הילד.

ב. חולים ומשמישהן פטורים מן הספה.⁴ ולא חולה שיש בו סנה, אלא אפלו חש בראשו, ואפלו חש בעיניו. מצטער - פטור מן הספה;⁵ הוא ולא משמישו.⁶ ואיזהו מצטער? זה שאינו יכול לישן בספה מפני הרוח או מפני הזבובים והפרעושים וכיוצא בהן, או מפני הריח.

4) משום שנאמר: "בסוכות תשבו" ודרשו חכמים: "תשבו כעין תדורו". ואף לענין זה נאמר שאם היה חולה כל השנה לא היה יושב בביתו דווקא אלא היה הולך למקום שנקל לו לחלו. ומשמישהם פטורים משום שהם עוסקים במצוה. 5) "תשבו כעין תדורו", שגם בדירה אין אדם דר במקום שמצטער. 6) משמשי של המצטער חייבים בסוכה כי אין הוא (=המצטער) זקוק כל כך למשמישים כמו החולה.

ג. האבל חיב בספה. וחתן, וכל השושבינין וכל בני חפה, פטורים מן הספה כל שבעת ימי המשתה.⁷

7) שאין שמחה אלא בחופה, היא מקום המוכן לישיבת חתן וכלה, ובסוכה בוש החתן לשמח כלתו, שסתם סוכה אין לה אלא שלוש דפנות.

ד. שלוחי מצוה⁸ פטורים מן הספה,⁹ בין ביום ובין בלילה.¹⁰ הולכי דרכים ביום - פטורים מן הספה ביום,¹¹ וחיבין בלילה. הולכי דרכים בלילה - פטורים מן הספה בלילה, וחיבים ביום. שומרי העיר ביום - פטורים מן הספה ביום וחיבים בלילה.

8) כגון ללמוד תורה או לפדיון שבוים. 9) אפילו בשעת חנייתו ואף על פי שיש לפניו סוכה בנוייה. משום שעוסק במצוה פטור מן המצוה. 10) אף על פי שאינם הולכים אלא ביום. פטורים גם בלילה מפני שטרודים במחשבת המצוה. 11) שלא עדיפה הסוכה מדירה ממש, שאינו נמנע מלנסוע לאיזה ענין ומניח את ביתו. 12) ואם היה שומר דבר מצומצם באופן שיכול לשמור כולו חייב לעשות סוכה.

ה. כיצד היא מצות הישיבה בספה? שיהיה אוכל ושותה ודר בספה כל שבעת הימים, בין ביום ובין בלילה,¹³ כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה. וכל שבעת הימים עושה אדם את ביתו עראי ואת ספתו קבע, שנאמר: "בספת תשבו שבעת ימים". כיצד? כלים הנאים ומצעות הנאות - בספה; וכלי שתיה, כגון אשישות וכוסות - בספה. אבל כלי אכילה,¹⁴ כגון קדרות וקערות - חוץ לספה. המנוחה - בספה.¹⁵ ואם היתה ספה קטנה - מניחה חוץ לספה.¹⁶

13) נאמר בסוכה: "תשבו שבעת ימים" ונאמר במלוואים: "תשבו יומם ולילה". מה תשבו הנאמר במלוואים הוא ביום ובלילה, אף תשבו הנאמר בסוכה הוא ביום ובלילה. 14) לאחר הסעודה, שכיוון שאין דרך להחזיקם אז בדירתו רק בבית החיצון אין לו להחזיקם בסוכה. 15) אפילו כשאינה דולקת. 16) כשאינה דולקת. אבל כשדולקת מכניסה לסוכה.

ו. אוכלין ושותין וישנים בספה כל שבעה, בין ביום ובין בלילה. ואסור לאכל סעודה חוץ לספה כל שבעה; אלא אם אבל אכילת עראי, כפיצה, או פחות או תר מעט. ואין ישנים חוץ לספה, אפלו שנת עראי.¹⁷ ומתר לשנות מים¹⁸ ולאכל פרות חוץ לספה. ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לספה אפלו מים - הרי זה משבח.

17) לפי שאין קבע לשינה, רצונו לומר, לפעמים מספיקה שנה קלה לאדם וזהו קבע בשבילו. 18) ויש אומרים שרק מים מותר לשנות אבל יין שהוא חשוב - אסור.

ז. אכילה בלילי יום-טוב הראשון בספה - חובה.¹⁹ אפלו אכל פזית פת, יצא ידי חובתו.²⁰ מפאן ואילף רשות: רצה לאכל סעודה - סועד בספה; רצה אינו אוכל כל שבעה אלא פרות או קליות חוץ לספה - אוכל, כדין אכילת מצה בפסח.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

27) ודווקא אם יצא יציאה גמורה שלא לחזור לאתרו. אבל אם לא יצא אלא לדבר עם חבריו או להביא דבר לסוכה אין זו יציאה מן הסוכה ואין צריך לברך כשנכנס עכשיו, שהרי כבר בירך מקודם. (28) דעת רבינו, שהשיבה היא המצוה, ולכן מברך קודם שישב, ש"כל המצוות מברך עליהן עובר (=לפני) לעשייתן". והראב"ד כתב כאן שעיקר המצוה היא האכילה בסוכה. (29) כלומר ברכת לישב בסוכה. (30) ברכת שהחיינו וכו' לזמן הזה. (31) שמחזיק כוס מלא בידו. (32) לפני שיושב, שאז התחלת המצוה. (33) שמשבירך לישב בסוכה צריך לישב מיד, ולא יפסיק בברכת שהחיינו.

יג. בזמן הזה, שאנו עושים שני ימים טובים³⁴ - יושבין בספה שמונה ימים. וביום השמיני, שהוא יום טוב ראשון של שמיני-עשרת, יושבין בה ואין מברכין לישב בספה³⁵. וכן טמטום ואנדורגינוס, לעולם אין מברכין לישב בספה, מפני שהן חזינין מספק, ואין מברכין מספק³⁶.

34) שאנו מסופקים בקביעות החודש ומחמירים לנהוג שני ימים טובים. (35) כי לעולם אין מברכים על הספק. (36) משמע מדברי רבינו, שאשה אינה יכולה לברך על הסוכה כיוון שאינה מצווה. ודעת הראב"ד שנשים מברכות אף על פי שאינן מצוות.

יד. גמר מלאכל ביום השמיני - מוריד פליו ומפנה אותה. אין לו מקום להוריד את פליו³⁷: אם היתה קטנה - מכניס בה מנורה³⁸; ואם היתה גדולה - מכניס בה קדרות וקצרות וכיוצא בהן³⁹, כדי להזכיר שהיא פסולה ושפך נגמרה מצותה; ומפני שהוא יום טוב, אינו יכול לפחות בה ולפסלה.

37) ורוצה לאכול בה גם בתשיעי, ולפחות מהתקרה אינו יכול - כיוון שהוא יום טוב. (38) מבלי שידליקה. (39) שלא היה עושה כן בזמן החג, ויש היכר.

טו. מי שלא עשה ספה, בין בשוגג, בין במזיד - עושה ספה בחלו של מועד; אפלו בסוף יום שביעי עושה ספה, שמצותה כל שבועה. עצי ספה אסורין כל שמונת ימי החג - בין עצי דפנות, בין עצי סכה. אין גאותין מהן לדבר אחר כל שמונת הימים, מפני שיום השביעי פלו הספה מקצה עד בין השמשות⁴⁰; והואיל והקצת לבין השמשות של שמיני, הקצת לכל היום.

40) מה שאין כן באתרוג, כיוון שיצא בו בשחרית אינו זקוק לו יותר.

טז. וכן אכלין ומשקין שתולין בספה כדי לנאותה, אסור להסתפק מהן כל שמונה. ואם התנה עליהן בשעה שתלאן ואמר: איני בודל מהן כל בין השמשות⁴¹! - הרי זה מסתפק מהן בכל עת

19) נאמר בחג הסוכות: "בחמשה עשר" ונאמר בחג המצות: "ובחמשה עשר" - מה להלן בחג המצות הלילה הראשון חובה אף בחג הסוכות הלילה הראשון חובה. (20) כי גם במצה החיוב הוא בכזית.

ח. מי שהיה ראשו ורבו בספה, ושלחנו בתוך ביתו או חוץ לספה, ואוכל - הרי זה אסור, וכאלו לא אכל בספה, עד שהיה שלחנו בתוך הספה; גזרה שמה ומשך אחר שלחנו; ואפלו בספה גדולה.

ט. כל שבעת הימים קורא בתוך הספה. וכשמבין ומדקדק במה שיקרא - יבין חוץ לספה²¹, כדי שתהיה דעתו מושבת עליו. המתפלל - רצה, מתפלל בספה, או חוץ לספה²².

21) כלומר אם רצה ללמוד בעיון - מותר לו ללמוד חוץ לסוכה. (22) כלומר באיזה מקום שנוח לו להתפלל בכונה - שם יתפלל.

י. ירדו גשמים - הרי זה נכנס לתוך הבית. מאימתי מתר לפנות? משירדו לתוך הספה טפות, שאם יפלו לתוך התבשיל יפסל, אפלו תבשיל של פול²³. היה אוכל בספה וירדו גשמים, ונכנס לביתו ופסקו הגשמים - אין מחיבים אותו לחזור לספה (כל אותו הלילה), עד שיגמר סעודתו. היה ישן וירדו גשמים בלילה, ונכנס לתוך הבית ופסקו הגשמים - אין מטריחין אותו לחזור לספה כל אותו הלילה, אלא ישן בביתו עד שיעלה עמוד השחר.

23) שהוא מתקלקל במהרה. ומי שאינו בקי בשיעור זה - אם ירדו כל כך עד שאם היו יורדים במידה זו לדירתו הקבועה היה עוזבה ויוצא, פטור מן הסוכה.

יא. גמר מלאכל ביום השביעי בשחרית - לא יתיר סכתו²⁴; אבל מוריד הוא את פליו ומפנה אותן, מן המנחה ולמעלה. אין לו מקום לפנות²⁵ - פוחת בה ארבעה על ארבעה²⁶. ואם הצריך לסעד בשאר היום - צריך לאכל בספה, שמצותה כל שבועה.

24) ביום הושענא רבא, לא יסתור סוכתו, שהרי כל היום חובתו לישב שם. (25) כלומר אין לו מקום אחר לאכול ביום השמיני פרט למקום הסוכה. (26) מוריד סכך בשיעור זה כדי לעשות היכר, שאין מצוות סוכה ביום השמיני.

יב. כל זמן שיקנס לישב בספה כל שבועה, מברך²⁷ קדם שישב²⁸: 'אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בספה'. ובליילי יום טוב הראשון, מברך על הספה²⁹ ואחר-כך על הזמן³⁰, ומסדר כל הברכות על הפוס³¹. נמצא מקדש מעמד³², ומברך לישב בספה ויושב³³, ואחר-כך מברך על הזמן. וכזה היה מנהג רבותי ורבני ספרד, לקדש מעמד בלייל ראשון של חג הסוכות, כמו שבארנו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשוטה. ויש אומרים, שהוא מלשון שוטתא דאסא (=שוט של הדס), שהדס כשר עומד ביושר בלא התפשטות, וזה נעשה מרובה בענפים כעין עצים, ועל שם ריבוי הענפים קוראו שוטה ('מאירי' שם).

ג. ערבי נחל האמורות בתורה¹², אינן כל דבר הגדל על הנחל, אלא מין ידוע הוא הנקרא ערבי נחל¹³: עלה שלו משוף פנחל¹⁴, ופיו חלק¹⁵, וקנה שלו אדם, וזהו הוא הנקרא ערבי¹⁶. ורב מין זה גדל על הנחלים, לכך נאמר 'ערבי נחל'¹⁷. ואפלו הנה גדל במדבר או בהרים, פשר.

12) ויקרא, שם. 13) סוכה לג, ב בברייתא. 14) ולא עגול (שם). 15) רוצה לומר, חודו אינו עשוי פגימות פגימות. 16) שם לה, א. 17) ברייתא שלישית בסוכה שם: "אין לי אלא ערבי נחל, של בעל ושל הרים מנין? ת"ל ערבי, מכל-מקום" (=מלשון רבים - רש"י). והרא"ש (פ"ג דסוכה סי' יג) הביא בלשון רבינו "לכך נקרא ערבי נחל". ולפי"ז הכוונה לברייתא הראשונה בסוכה שם: "ת"ר ערבי נחל, הגדילין על הנחל", כלומר, ממין הגדל על הנחל. ואין צורך להוציא זאת מריבוי הלשון כדעת הברייתא השלישית (וראה בכסף-משנה).

ד. ויש מין אחר דומה לערבה, אלא שעלה שלו עגל, ופיו דומה למסר¹⁸, וקנה שלו אינו אדם; וזהו הנקרא צפצפה, והיא פסולה¹⁹. ויש שם מין ערבה, שאין פי העלה שלה חלק, ואינו כמסר, אלא יש בו תלמים קטנים עד מאד, כמו פי מגל קטן, וזה פשר²⁰. וכל הדברים האלו מפי השמועה, ממשה רבנו, נתפרשו²¹.

18) שפגימותיה גדולות. 19) סוכה לד, א. 20) שפגימותיו קטנות, והיה נקרא "חילפי גילא" (שם). 21) ראה למעלה הערה ו.

ה. ארבעה מינין אלו מצוה אחת הן, ומעפבין זה את זה²², וכלן נקראים מצות לולב²³. ואין פוחתין מהן, ואין מוסיפין עליהן²⁴. ואם לא נמצא אחד מהן - אין מביאים פחתיו מין אחר הדומה לו²⁵.

22) משנה, מנחות כז, א. וברייתא סוכה לד, ב. 23) הואיל והוא גבוה מכולם, נקראו על שמו (סוכה לז:). וראה להלן הלכה ו והערה כח. 24) מין אחר נוסף על המינים שהוזכרו (ברייתא בסוכה דף לא, א). 25) סוכה שם, ב: "לא מצא אתרוג, לא יביא לא פריש ולא רימון ולא דבר אחר".

ו. מצוה מן המבחר לאגד לולב והדס וערבה ולעשות שלשתן אגדה אחת²⁶. וכשהוא נוטלם לצאת בהן, מברך תחלה²⁷ על נטילת לולב²⁸, הואיל וכלן סמוכין לו²⁹. ואחר-כך נוטל האגדה הזאת בימינו³⁰, ואתרוג בשמאלו. ונוטלן דרך

שיירצה; שהרי לא הקצה אותם, ולא חלה עליהם קדשת הספה, ולא נחשבו פמותה.

41) של יום טוב ראשון של סוכות, שכיוון שלא חלה עליהם קדושה מתחילת יום-טוב, שוב אינה חלה עליהם אחר כך.

~ יום חמישי כ"ז תשרי ~

הלכות לולב

פרק שביעי

1) נתבארו בו עניני לולב וכל מכשיריו, מה הן. וביאור ההבדל שבין מקצתן למינין אחרים הדומין להם. וענינין נטילתן ומניינן ומדתן ושיעורן, ובאי זה זמן ניטלים מן התורה ומדבריהם. וכן הגבלת מקום נטילתן מן התורה ומדבריהם. ודין ערכה ביום שביעי וענינה. ונסתיים הפרק בביאור מה שאסור ליהנות ממינין אלו מפני שהוקצו למצוותם כל שבעת ימי החג.

א. פפות תמרים האמורות בתורה² הן תריות³ של דקל, פשיצמחו, קדם שיתפרדו העלין שלהן לכאן ולכאן⁴, אלא פשיהיה כמו שרביט; והוא הנקרא לולב⁵.

2) ויקרא כג, מ. 3) ענפים. 4) סוכה לב, א: "אמר לו רבינא לרב אשי - אימא הוותא? (אולי הכוונה, לענף שנתקשה, ועליו פנו זה לכאן וזה לכאן, עיין רש"י) - בעינא כפות וליכא" (דרשו פפות כמו פפות, שתהיה אפשרות לכפות אותו ולאגדו, וזה אינו יכול להאגד ולהכפת). 5) כן תרגם אונקלוס שם: "פרי עץ הדר, כפות תמרים" - "אתרוגין ולולבין".

ב. פרי עץ הדר האמור בתורה⁶ הוא אתרוג⁷. וענף עץ עבת האמור בתורה⁸ הוא ההדס, שעליו חופין את עצו⁹; כגון שיהיו שלשה עלין או יתר על פן בגבעול¹⁰ אחד. אבל אם היו שני העלין בשורה, זה כנגד זה, והעלה השלישי למעלה מהן - אין זה עבת, אבל נקרא הדס שוטה¹¹.

6) ויקרא, שם. 7) כתרומם אונקלוס הנ"ל, וכך קיבלו חז"ל. ולמדו זאת ממה שנאמר שם: "פרי עץ הדר" - שהפרי שזה בטעמו לעץ, והוא האתרוג (סוכה לה). וכן ראינו בלא ספק מיהושע [בן נון] עד עתה שהאתרוג היו לוקחים עם הלולב בכל שנה" (רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, סדר זרעים. וראה להלן ה"ד). 8) שם. 9) והיינו עבות - מעשה שרשרת שהם מורכבים זה על זה (רש"י שם). 10) רוצה לומר, בכל בד ובד משלושת בדי ההדס. וכן נקטו הרא"ש (בתשובות, כלל כד) וה"טור' (באו"ח סי' תרמו) בדעת הרמב"ם. ועיין להלן פ"ח ה"ה והערה לד. ודעת הראב"ד ש"צריך להיות כן כל שיעור ההדס או רובו" (וראה במגיד-משנה וכסף-משנה). 11) סוכה לב, ב. ונקרא הדס שוטה מפני שאין עליו כסדר, אלא משובשים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

39) בדפוס רומי ודפוס קושטא, נוסף "ובערבה". וכן הביא רבינו מנוח' שהגיהו כן בספרי רבינו, וכן הביא הר"ן בפרק לולב הגזול בלשון רבינו (וראה בכסף-משנה בשם רבינו ירוחם). אבל בכמה כתבי-יד הנוסחא כלפנינו. וכן כתב רבינו בתשובה, שלא הותר אלא בהדס, שמצאנו בגמרא שהתירו להוסיף בו "שהרי הלכה כר"ע, שדי בבד אחד, והוא אמר (סוכה לד): לידרוש להו כרבי טרפון שאומר בשלשה" (מאירי) שם, ועיין כסף-משנה). וראה עוד להלן. 40) שכל דבר שבא לנוי, אין בו לא משום חציצה (להלן הי"א) ולא משום בל תוסיף (שו"ת רשב"א ח"א תקלה). וכל זה בהדס, אבל בתוספת לולב ואתרוג וערבה - אין שום נוי (רשב"א שם). 41) [מכאן מוכח כנוסחא שלפנינו למעלה "להוסיף בהדס" ולא בערבה, וכאן המדובר גם בערבה. לפי הנוסחא בדפוס רומי ודפוס קושטא למעלה, מדובר שם גם בערבה, וכאן אין המדובר אלא באתרוג ובלולב, אם כן מה שייך בהם "אין גורעים" הלא אינם אלא אחד]. 42) רבינו אברהם (תשובת רבי אברהם סי' קיג) הביא שרבינו חזר ותיקן הספר בידו כך: "ואם הוסיף או גרע, לא פסל". וכן דעת הראב"ד שאין לפסול אלא אם הוסיף ממין אחר.

ח. פְּמָה שְׁעוֹר אֶרֶץ פֶּל מִיֵּן מֶהֱם? לּוּלֵב - אֵינן פְּחוֹת מְאַרְבָּעָה טְפָחִים⁴³; וְאִם הָיָה אֶרֶץ פֶּל-שֶׁהוּא⁴⁴ - קָשָׁר⁴⁵. וּמְדִידָתוֹ - מְשֻׁדְּרָתוֹ⁴⁶ בְּלֶבֶד, לֹא מְרָאשׁ הָעֵלִים. וְהֵדֵס וְעֶרְבָה - אֵינן פְּחוֹת מְשָׁלְשָׁה טְפָחִים⁴⁷; וְאִם הָיוּ אֶרְבֵּין פֶּל-שֶׁהֵן⁴⁸ - קָשָׁרִים. וְאֶפְלוּ אֵינן בְּכָל בַּד וּבַד אֶלָּא שְׁלֹשָׁה עֲלִין לַחִין - קָשָׁרִים; וְהוּא שְׁיֵהִיו בְּרָאשׁ הַבָּד⁴⁹. וְאִם אֶגֶד הַלּוּלֵב - צָרִיף שְׁיֵהִיָּה שְׁדָרוּ שָׁל לּוּלֵב יּוֹצֵא מִן הַהֵדֵס וְעֶרְבָה טְפַח אוֹ יוֹתֵר⁵⁰. וְשְׁעוֹר אֶתְרוֹג - אֵינן פְּחוֹת מִפְּבִיצָה⁵¹. וְאִם הָיָה גְדוֹל פֶּל-שֶׁהוּא⁵² - קָשָׁר.

43) סוכה לב, ב. 44) למעלה מארבעה טפחים. 45) מנחות מב, א. לולב יש לו שיעור למטה ואין לו שיעור למעלה. 46) הקנה שממנו מתפרדים הענפים (סוכה, שם). 47) סוכה, שם. 48) למעלה מהשיעור המפורש. וזה נלמד ממה שנאמר בלולב (למעלה הערה מד) שאין לו שיעור למעלה (רבינו יצחק בן גיאת ח"א עמ' צו ורבינו מנוח). 49) סוכה לג, א: "יבשו רוב עליו (של ההדס) ונשארו בו שלשה עלין לחיין (כצ"ל לפי הרמב"ם. ועיין ר"ח ורש"י) כשר. אמר רב חסדא, ובראש כל אחד ואחד". וסובר רבינו שהוא-הדין לערבה. [והביא זאת רבינו כאן להורות שלא רק באופן שהם ארוכים ומלאים עלים לחים - הם כשרים, שאפשר לומר רואים את המיותר למעלה כמי שאינו, אלא אפילו באופן שאי-אפשר לומר כן, שאם העליון כמי שאינו אין כאן שלשה עלין לחים - אף-על-פי-כן הם כשרים, וראה להלן פ"ח ה"ה והערה לד, ובכסף-משנה שם]. 50) [נראה, שאם לא אגדו - אין צריך שיהיה שדרו של לולב יוצא כו' (וראה למעלה הערה כח). וכן נראה בגמרא (סוכה לז): שהקשו: "ולגביהי לאתרוג ולברין" (ונגביהי את האתרוג יותר מן הלולב, ונברך על מצות אתרוג)? ולא

גְּדִילְתָּן, שְׁיֵהִיו עֶקְרִיהֶן לְמִטָּה לְאֶרֶץ, וְרֵאשֵׁיהֶן לְמַעְלָה לְאֹרִי³¹. וְאִם לֹא אֶגְדוּ, וְנִטְלָן אֶחָד אֶחָד - יֵצֵא³²; וְהוּא שְׁיֵהִיו אֶרְבַּעַת מְצוּיִין אֶצְלוֹ. אֶכָּל אִם לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא מִיֵּן אֶחָד, אוֹ שְׁחָסַר מִיֵּן אֶחָד - לֹא יִטַּל עַד שְׁיִמְצָא הַשְּׂאָר³³.

26) כרבנן דרבי יהודה (סוכה יא:), שאמרו: "לולב מצוה לאגדו, משום שנאמר (שמות טו, ב) "זה אלי ואנוהו" - התנאה לפניו במצוות. ואגד זה, נוי הוא במצוה זו. 27) לפני שנטולן. שכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן (כן פירש ה"טור' או"ח סי' תרנא בדעת רבינו). 28) ולא מברך על נטילת יתר המינים, ואין כוונת רבינו כאן לנוסח הברכה, שהרי כבר כתב בפ"א מהל' ברכות ה"טו שאם מברך קודם שיטול, אומר: "ליטול לולב". ואם מברך אחר הנטילה, אומר: "על נטילת לולב". וכאן המדובר שמברך לפני שנטול, ואם כן צריך לומר: "ליטול לולב" (כסף-משנה). 29) כלומר, כולם טפלים לו לפי שהוא גבוה מכולן (סוכה לז): - רבינו מנוח'. ויש אומרים שאם אינם סמוכים לו "שלא אגד את הלולב אלא שיצא בהם בזה אחר זה, מברך על כל אחד ואחד בפני עצמו" (מאירי' שם). [ונראה מדברי רבינו להלן ה"ח (ראה שם הערה מט), שרק אם אגדן צריך שיהיה שדרו של לולב יוצא מהם טפח. אבל אם לא אגדן, יכול להיות מין אחר גבוה מן הלולב]. 30) לפי שיש בה שלש מצוות - נוטלה ביד ימין החשובה (סוכה לז):. 31) בסוכה מה, ב: "אמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י, כל המצוות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן, שנאמר "עצי שטים עומדים" - שעומדים דרך גדילתם". 32) כרבנן דרבי יהודה, שאמרו (סוכה יא:): "לולב מצוה לאגדו, ואם לא אגדו - כשר". 33) במנחות כז, א. על מה ששנו שם במשנה "ארבעה מינים מעכבים זה את זה" - "אמר רב חנן בר רבא, לא שנו אלא שאין לו, אבל יש לו - אין מעכבין" (אפילו לא אגדן כאחד - רש"י). וכן כתב הר"ף (פ"ג דסוכה): "ואע"ג דנטל כל חד וחד לחודיה, נפיק ידי חובתו, דקיימא-לן לולב אין צריך אגד" (=אע"פ שלקח כל אחד ואחד לבדו, יצא ידי חובתו, מפני שהלכה היא: "לולב אינו צריך אגד").

ז. פְּמָה נוֹטֵל מֶהֱן? לּוּלֵב אֶחָד³⁵, וְאֶתְרוֹג אֶחָד³⁶, וְשְׁנֵי פְּדֵי עֶרְבָה³⁷, וְשְׁלֹשָׁה פְּדֵי הֵדֵס³⁸. וְאִם רָצָה לְהוֹסִיף בְּהֵדֵס³⁹ פְּדֵי שְׁתֵּהִיָּה אֶגְדָּה גְדוּלָּה - מוֹסִיף, וְנוֹוֵי מְצוּהָ הוּא⁴⁰. אֶכָּל שְׂאָר הַמִּינִין, אֵינן מוֹסִיפִין עַל מְנַיֵּם וְאֵינן גּוֹרְעִין מֶהֱן⁴¹. וְאִם הוֹסִיף אוֹ גָרַע - פְּסוּל (צ"ל: לֹא פְּסוּל)⁴².

34) משנה, סוכה לד, ב. 35) מפני שכתוב "כפת תמרים" (בלי וא"ו), ולא כתוב "כפות" - מכאן שלולב אחד (שם וברש"י). 36) שכתוב "פרי עץ הדר" - משמע אחד ולא שנים (שם וברש"י). 37) שכתוב "ערבי נחל" - לשון רבים, ומיעוט רבים - שנים (רא"ש שם סי' יד). 38) "פירשו בגמרא הטעם: - ענף עץ עבות בשלש יתבות" (מאירי' שם, ולפנינו בגמרא ליתא, והוא ברש"י).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

65) שם לז, ב. 66) כרבי מאיר בסוכה לו: במשנה, שאוגדים את הלולב שלא במינו, ואין כאן "בל תוסף", לפי שהאגד אינו מעכב (שם בגמרא). וזהו טעמם של אנשי ירושלים שהיו אוגדים לולביהם בגימוניות של זהב. וכיון שכל ענין האגד הוא לנוי (סוכה יא): אין זה חוצץ, שכל שהוא לנאותו - אינו חוצץ.

יג. מצות לולב להנטל ביום ראשון של חג בלד, בכל מקום⁶⁷ ובכל זמן⁶⁸, ואפילו בשבת⁶⁹; שפאמר: 'ולקחתם לכם ביום הראשון'. ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום משבעת ימי החג, שפאמר: 'ושמחתם לפני ה' אלהיכם וגו'. חל יום השבת להיות בתוך ימי החג - אינו נטל בשבת⁷⁰, גזרה שפא יולכנו בנדו ארבע אמות ברשות הרבים, כמו שפאזרו בשופר⁷¹.

67) אפילו חוץ לבית המקדש. 68) בין בזמן שבית המקדש קיים, ובין בזמן שאין בית המקדש קיים. 69) יבואר להלן הלכה יד. 70) אפילו בבית המקדש (מגיד-משנה). 71) פ"ב מהל' שופר ה"ו.

יד. ולמה לא גזרו גזרה זו ביום טוב הראשון? מפני שהוא מצוה מן התורה, ואפילו בגבולין. נמצא, שאין דינו ודין שאר הקמים שוה; שבשאר ימי החג אין אדם חייב לטל לולב, אלא במקדש⁷².

72) סוכה מג, א. ושופר בראש השנה, שגם הוא מצוותו מן התורה בין במקדש ובין בגבולין, ובכל זאת גזרו עליו בשבת - מפני שעל-פי הרוב לא ידעו עוד בשעת התקיעות אם נתקדש החודש ('תוספות' ור"ן סוכה שם).

טו. משחרב בית-המקדש התקינו, שיהיה לולב נטל בכל מקום כל שבעת ימי החג, זכר למקדש⁷³. וכך יום ויום מברך עליו 'אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב', מפני שהיא מצוה מדבריי סופרים⁷⁴. ותקנה זו, עם כל התקנות שהתקין רבן יוחנן בן זפאי משחרב בית-המקדש - פשיבנה בית-המקדש, יתזרו הדברים לישנן.

73) משנה, סוכה מא, א. והסמיכו זאת למקרא שכתוב (ירמיה ל, יז) "כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך נאום ה', כי נדחה קראו לך ציון היא, דורש אין לה" - דורש אין לה, מכלל שהיא צריכה דרישה, שיעשו לה זכר (סוכה שם בגמרא) 74) והיכן ציונו? - "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דברים יז, יא) - (שבת כג).

טז. בזמן שבית-המקדש קיים, היה לולב נטל ביום הראשון שחל להיות בשבת, וכן בשאר המקומות, שידעו בודאי שיום זה הוא יום החג בארץ-ישראל. אבל המקומות הרחוקים, שלא היו יודעים בקביעות ראש-החדש, לא היו נוטלין לולב מספק.

הקשו מהרס וערבה, שיגביהו אותם - מפני שהם אוגדים את, אלא מהאתרוג - שאינו אוגד אתו. 51) סוכה לד, ב. כרבי יהודה. 52) למעלה מביצה, כרבי עקיבא שבא לבית הכנסת ואתרוגו על כתפו (סוכה לו:).

ט. משיגביה⁵³ ארבעה מינין אלו - בין שהגביהן פאחת, בין בזה אחר זה⁵⁴, בין בימין, בין בשמאל - יצא⁵⁵. והוא, שיהיה דרך גדילתן⁵⁶; אבל שלא דרך גדילתן - לא יצא. ומצוה להלכתה - שיהיה אגדה של שלשה מינין בימין, ואתרוג בשמאל, ויוליף ויביא ויעלה ויוריד⁵⁷ וינענע הלולב שלש פעמים בכל רוח ורוח⁵⁸.

53) שם מב, א. 54) למעלה הלכה ו. 55) ומה שאמרו: לולב בימין ואתרוג בשמאל (שם לא): אין זה אלא לכתחילה. אבל דעת ר"ח (שם מב.) שמה שאמרו: הפכו לא יצא, היינו אם נטל לולב בשמאל ואתרוג בימין. 56) נתבאר למעלה הלכה ו. 57) סוכה לז, ב. 58) מקור הדברים ב'ירושלמי' סוכה פ"ג ה"ב.

י. ביצד? מוליף ומנענע ראש הלולב שלש פעמים, ומביא ומנענע ראש הלולב שלש פעמים, וכן בעליה וירידה. והיכן מוליף ומביא? בשעת קריאת ההלל - בהודו לה' כי טוב' תחלה וסוף, ובאנא ה' הושיעה נא⁵⁹. וכל היום פשר לנטילת לולב, ואינו נוטל בלילה⁶⁰.

59) משנה, סוכה לז, ב. משום שנאמר (דברי הימים-א טז, לג-לה): "אז ירננו כל עצי יער וגו'", וסמוך לו "הודו לה' כי טוב וגו' ואמרו הושיענו" ('תוספות' שם ד"ה בהודו). 60) מגילה כ, ב. שנאמר: 'ולקחתם לכם ביום הראשון', ביום ולא בלילה.

יא. עשה לאגדה זו גימון⁶¹ של פסוק ושל זהב⁶², או שפרך עליה סדין ונטלה - יצא. לקיחה על-ידי דבר אחר, שמה לקיחה⁶³. והוא שיהיה דרך כבוד ודרך הדור, שפאל שהוא לנאותו אינו חוצץ. אבל אם נתן את המינין האלו פעצין או בקדרה ונטלה - לא יצא ידי חובתו⁶⁴.

61) מלשון גמי, כלומר חוס ('ערוך' ערך גמון). 62) כאנשי ירושלים שהיו אוגדים את לולביהם בגימוניות של זהב (סוכה לו: במשנה, אליבא דרבי מאיר), וראה עוד להלן הלכה יב והערה סה. 63) שם לז, א. כרבא. 64) שם מב, א.

יב. אגד את הלולב עם ההדס והערבה, והבדיל בין הלולב ובין ההדס במטלית וביוצא בה - הרי זה חוצץ. הבדיל ביניהן בעלי הדס - אינו חוצץ, שמיין במינו אינו חוצץ⁶⁵. ויש לו לאגד את הלולב בחוט או במשיחה, ובכל מין שירצה, הואיל ואין אגדתו מעפב⁶⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

83) ענפים. 84) ואחרי שזוקפים אותה, נוטלים אותה ביד כדי לקיים מצות נטילה, כדלהלן הלכה כב והערה פח. 85) שם מה, א במשנה. 86) גזירה שמה יעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים (סוכה מג:). 87) לפי שאינה מפורשת בתורה (כנ"ל הלכה כ) הוצרכו לפרסמה שהיא מן התורה ודוחה שבת (סוכה שם).

כב. פיצד היו עושין? מביאין אותה מערב-שבת למקדש, ומניחין אותה בגיגיות של זהב, כדי שלא יכמשו העליון⁸⁸. ולמחר זוקפין אותה על-גבי המזבח, ובאין העם ולוקחין ממנה ונוטלין אותה, כדרך שעושין בכל יום⁸⁹. וערב זה, הואיל ואינה בפרוש בתורה⁹⁰, אין נוטלין אותה כל שבעת ימי החג זכר למקדש, אלא ביום השביעי בלבד הוא שנוטלין אותה בזמן הזה. פיצד עושה? לוקח פד אחד או בדין הרבה, חוץ מערבה שבלולב, וחובט בה על הפרקע או על הפלי פעמים או שלש בלא ברכה, שדבר זה מנהג נביאים הוא⁹¹.

יז. ומשחרב בית המקדש אסרו חכמים לטל את הלולב בשבת ביום הראשון, ואפלו בני ארץ ישראל שקדשו את החדש, מפני בני הגבולין הרחוקים, שאינן יודעין בקביעת החדש, כדי שיהיו הכל שוין בדבר זה, ולא יהיו אלו נוטלין בשבת ואלו אין נוטלין; הואיל וחיוב יום ראשון בכל מקום, אחד הוא, ואין שם מקדש להפלות בו⁷⁵.

75) שבזמן שבת המקדש קיים, היו הקרובים נוטלים הלולב כמו במקדש, והרחוקים אינם נוטלים, ואף-על-פי-כן לא היה נראה כשתי תורות, אבל כשאין בית המקדש קיים נראה הדבר כשתי תורות (לחם-משנה).

יח. ובזמן הזה, שהכל עושין על-פי החשבון⁷⁶, נשאר הדבר כמות שהיה, שלא ינטל לולב בשבת כלל, לא בגבולין ולא בארץ ישראל, ואפלו ביום ראשון, ואף-על-פי שהכל יודעים בקביעת החדש. וכבר בארנו⁷⁷, שעקר האסור בנטילת הלולב בשבת - גזרה שמה יעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים.

76) ולא על פי עדות העדים. ואף-על-פי-כן עושים שני ימים, מפני שהזהירונו רבותינו ז"ל שלא לבטל מנהג אבותינו (ביצה ד:). (77) למעלה ה"ג.

יט. כל שחובב משופר ובספה, חייב בנטילת הלולב; וכל הפטור משופר וספה, פטור מנטילת לולב⁷⁸. קטן היודע לנענע - חייב בלולב מדברי סופרים, כדי לחנכו במצות⁷⁹.

78) ששלשת מצוות אלו הן 'מצוות-עשה שהזמן גרמן'. 79) משנה, סוכה מב, א.

כ. הלכה למשה מסיני, שמביאין במקדש ערבה אחרת חוץ מערבה שבלולב⁸⁰. ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב⁸¹. ושעורה - אפלו עליה אחד בכר אחד⁸².

80) כחכמים החולקים על אבא שאול, שאמר (סוכה לד.) שמה שנאמר "ערבי נחל" - "ערבי שתיים, אחת ללולב ואחת למקדש" - אלא הלכה למשה מסיני היא, בלי אסמכתא מן הפסוק (שם). 81) סוכה מד, א. 82) שם מד, ב. כרב ששת.

כא. פיצד היתה מצותה? בכל יום ויום משבעת הימים היו מביאין מרביות⁸³ של ערבה וזוקפין אותה⁸⁴ על צדדי המזבח, וראשיהן כפופין על-גבי המזבח. ובעת שהיו מביאין אותה וסודרין אותה, תוקעין ומריעין ותוקעין⁸⁵. חל יום שבת להיות בתוך החג - אין זוקפין ערבה⁸⁶; אלא-אם-כן חל יום שביעי להיות בשבת - זוקפין אותה בשבת, כדי לפרסמה, שהיא מצוה⁸⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין נוטלין אותה כל שבעת ימי החג וכר למקדש, אלא ביום השביעי בלבד הוא שנוטלין אותה בזמן הזה".

להעיר סידור הלכה זו בהמשך ובאותה הלכה אודות נטילת ערבה (במקדש) בשבת. וראה ב"י ולבוש הטעם שקבעו יום ז' לערבה, מפני שגם במקדש הי' יום זה יותר מיוחד לערבה, שהיו נוטלין אותה גם כשחל בשבת.

(לקו"ש חלק כ"ט עמוד 220 והערה 6 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

88) משנה, סוכה מה, א. וסגולת העדר הכמישה אינה אלא בכלי זהב, ולא שנותנים בהם מים, שאם כן למה דוקא זהב, ואם משום כבוד - הרי נתנו טעם שלא יכמושו, ולא משום כבוד ('מעשה רוקח' בשם ר' ישמעאל בן חכמון). 89) שכן מסקנת הגמרא בסוכה מג, ב שמצות הערבה בנטילה (וראה ב'תוספות' שם מה, א ד"ה זוקפין, שדעתם שצריך ליטול ואחר-כך לזקוף, וכן דעת רש"י שם מג: ד"ה והביאום). ואעפ"כ אין מקיפים בערבה כדלהלן הלכה כג והערה צא. 90) אע"פ שהיא הלכה למשה מסיני - כיון שאינה בפירוש בתורה, לא תיקנו שיטלו כל שבעה זכר למקדש (וראה במגיד-משנה). 91) סוכה מד, ב.

כג. בכל יום ויום היו מקיפין את המזבח בלולביהן⁹² בידיהן פעם אחת ואומרין: 'אנא ה' הושיעה נא', 'אנא ה' הצליחה נא'. וביום השביעי מקיפין את המזבח שבע פעמים⁹³. וכבר נהגו ישראל בכל המקומות, להניח תבה באמצע בית-הכנסת ומקיפין אותה בכל יום⁹⁴, כדרך שהיו מקיפין את המזבח, זכר למקדש.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

92) ולא בערבה. ואע"פ שפסק למעלה שמצות ערבה בנטילה. וכן כתב רבינו יצחק בן גיאת בשם רבינו שמואל הלוי, שגם למאן דאמר בנטילה, יש מקום לומר שאין מקיפים בערבה אלא בלולב (ראה 'אוצר הגאונים' סוכה, חלק התשובות עמוד 62). (93 משנה, סוכה מה, א. 94) כן כתב רב האי גאון ('אוצר הגאונים' שם עמוד 60).

כד. כַּף הִזָּה הַמְנַהֵג בִּירוּשָׁלַיִם⁹⁵: יוֹצֵא אֶדָם מִבֵּיתוֹ שְׁחִירֵית וְלוּלָבוֹ בְּיָדוֹ, וְנוֹכְס לְבֵית־הַכְּנֶסֶת, וְהוּא בְּיָדוֹ; מִתְפַּלֵּל, וְהוּא בְּיָדוֹ⁹⁶; וְיוֹצֵא לְבִקְרָה חוֹלָיִם, וְלִנְחָם אֲבָלִים, וְהוּא בְּיָדוֹ⁹⁷. וְכַשִּׁיפֵנִס לְמִדְרָשׁ, מְשַׁלְּחוֹ לְבֵיתוֹ בְּיָד כְּנֹ אוֹ בְּיָד עַבְדּוֹ.

~ יום שישי כ"ח תשרי ~

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1) נתבאר בו סידור עשיית מה שכבר קדם, וענין הברכות, ומה שיש בין הזמן שיש בהן. וכן אם אינן של מי שנוטלן אם יוצא בהן. ונסתיים הפרק בכיזור השמחה שהיתה נוהגת במקדש בשבעת ימי החג.

א. אֲרַבְעַת מִיָּנִין הָאֵלוּ, שֶׁהֵן לוּלָב וְהֵדֵס וְעֶרְבָה וְאֶתְרוֹג, שֶׁהִיָּה אֶחָד מֵהֵן יָבֵשׁ אוֹ גְזוּל³ אוֹ גָנוּב, אֲפִלוֹ לְאַחַר יְאוּשׁ⁴; אוֹ שִׁיחָה מֵאֲשֶׁרֶה הַנּוֹעֲבֶדֶת⁵, אֶת־עַל־פִּי שֶׁבְטָלוֹ הָאֲשֶׁרֶה מִלְעַבְדָּה⁶; אוֹ שֶׁהִיָּה שֶׁל עֵיר הַנִּדְחָת⁷ - הָרִי זֶה פְּסוּל. הִיָּה אֶחָד מֵהֵן שֶׁל עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים - לֹא יִטַּל לְכַתְחָלָה; וְאִם נָטַל, יִצָּא⁸. הִיָּה פְּמוֹשׁ⁹, וְלֹא גָמַר לִיבֵשׁ - פְּשִׁיר¹⁰. וּבִשְׁעַת הַדְּחָק אוֹ בִשְׁעַת הַסְּכָנָה - לוּלָב הַיָּבֵשׁ פְּשִׁיר¹¹, אֲבָל לֹא שְׁאָר הַמִּיָּנִין¹².

2) כולם מפורשים במשניות בסוכה כט: לב: לג: ור"ד: וטעם הפסול מפני שיבש אינו הדור. ואף-על-פי שלא נאמר "הדר" אלא באתרוג ולא בשאר מינים - למדו כולם מאתרוג (סוכה לא. ועיי"ש ב'תוספות' כט: ד"ה לולב). 3) במשניות, שם. 4) מפני שביאוש לבד אין הגזלן קונה את הגזילה, כמו שפסק רבינו בפ"ב מהל' גזילה ה"א, ובסוכות ביום הראשון כתוב ולקחתם "לכם" שיהיה שלכם ולא של אחר (להלן הלכה י') ולכן פסול (כסף-משנה). 5) שעיקר נטיעתה היתה לעבודה-זרה. 6) שהיא מאוסה למצוה (כסף-משנה). 7) שכיון שעומדת לשריפה, רואים אותה כאילו כבר נשרפה ואין בה שיעור, ובלשון הגמרא (סוכה לא:): "כתותי מיכתת שיעוריה". 8) סוכה, שם. שכיון שלא ניטעה מתחילתה לעבודה-זרה אינה מאוסה כל-כך כמו אשרה (כסף-משנה). 9) שיש בו עדיין לחות. 10) שם לא, א. 11) "מעשה שהורישו בני כרכין את לולביהן לבני בניהם" (שם לא:). ומכאן שיבש כשר בשעת הדחק. ודעת הראב"ד שלא יצאו בהם ידי חובה אלא נטלו אותו לסמל בלבד כדי שלא תשתכח תורת לולב. 12) שהמעשה הנ"ל היה בלולב ולא בשאר מינים. ואין לנו אלא מה שהזכירו חכמים במפורש (וכעין זה למעלה פ"ז הערה לח).

ב. אֶתְרוֹג שֶׁל עֶרְלָה¹³ וְשֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה¹⁴ וְשֶׁל טְבֵּל¹⁵ - פְּסוּל. שֶׁל דְּמַאי¹⁶ - פְּשִׁיר; וְשֶׁאֲפָשֵׁר שִׁפְפִיר וְנִכְסִיו וְיִהְיֶה עֲנִי, שֶׁמִּתָּר לוֹ לְאָכַל דְּמַאי¹⁷. אֶתְרוֹג שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה¹⁸ וְשֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַיִם¹⁹ - לֹא יִטַּל, שְׁמָא יִכְשִׁירוּ²⁰ לְטֵמְאָה. וְאִם נָטַל - פְּשִׁיר²¹.

95) ולא בערבה. ואע"פ שפסק למעלה שמצות ערבה בנטילה. וכן כתב רבינו יצחק בן גיאת בשם רבינו שמואל הלוי, שגם למאן דאמר בנטילה, יש מקום לומר שאין מקיפים בערבה אלא בלולב (ראה 'אוצר הגאונים' סוכה, חלק התשובות עמוד 62). (93 משנה, סוכה מה, א. 94) כן כתב רב האי גאון ('אוצר הגאונים' שם עמוד 60).

95) סוכה מא, ב בברייתא. 96) ואף-על-פי שאין לאחור ספר תורה בורועו ותפילין בידו או כלים ומעות בידו ויתפלל, מפני שלבו טרוד בהם - מתפלל הוא ולולבו בידו מפני שהיא מצות היום, ומתוך שחביבה עליו - אינה מטרידתו (סוכה שם). [ושם בברייתא מפורש: "קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו". ורבינו השמיט "קורא קריאת שמע", מפני שאין בזה חידוש כלל, שלא אסרו לאחור תפילין או כלים או מעות ביד בעת קריאת שמע וכל-שכן לולב בחג בעת מצוותו]. 97) סוכה, שם. וכל זה משום חביבות מצוה.

כה. מִקְבֵּלֶת⁹⁸ אֲשֶׁה הַלוּלָב מִיַּד בְּנֵה אוֹ מִיַּד בַּעֲלָה, וּמְחִירָתוֹ לַמַּיִם בְּשַׁבָּת⁹⁹, בְּזִמְן שֶׁהָיוּ נוֹטְלִין לוּלָב בְּשַׁבָּת¹⁰⁰. וּבָיִום־טוֹב - מוֹסִיפִין עַל הַמַּיִם¹⁰¹; וּבְמוֹעֵד - מִתְּלִיפִין הַמַּיִם.

98) משנה, סוכה מב, א. 99) שלא יכמוש. ואף שהאשה פטורה ממצות לולב - מותר לה לטלטלו, כיון שראוי לנטילת אנשים (שם וברש"י). 100) בזמן המקדש, וביום-טוב ראשון שחל להיות בשבת, כמו שכתב רבינו למעלה הט"ז. 101) אבל לא מחליפין, משום טירחא (כסף-משנה).

כו. הֵדֵס שֶׁבְלוּב, אֶסוּר לְהָרִית בוֹ, מִפְּנֵי שְׁאִינוֹ רְאוּי אֲלֵא לְרִיחַ; וְהוֹאִיל וְהִקְצָה לְמַצוֹה, אֶסוּר לְהָרִית בוֹ. אֲבָל אֶתְרוֹג, מִתָּר לְהָרִית בוֹ, שֶׁהָרִי הִקְצָה לְמַצוֹה מֵאֲכִילָה¹⁰².

102) סוכה לז, ב.

כז. וְאֶסוּר לְאָכַל אֶתְרוֹג¹⁰³ פֶּל יוֹם הַשְּׁבִיעִי, מִפְּנֵי שֶׁהִקְצָה לְמִקְצַת הַיּוֹם - הִקְצָה לְכָלוֹ¹⁰⁴. וּבִשְׁמִינֵי מִתָּר בְּאֲכִילָה¹⁰⁵. וּבְזִמְן הַזֶּה, שְׁאֵנוֹ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים - אֶת־עַל־פִּי שְׁאִין נוֹטְלִין לוּלָב בְּשְׁמִינֵי¹⁰⁶, הָאֶתְרוֹג אֶסוּר בְּשְׁמִינֵי, כְּדָרְךָ שֶׁהִיָּה אֶסוּר בְּשְׁמִינֵי בְּזִמְן שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים מִפְּנֵי הַסְּפֵק, שֶׁהוּא סְפֵק שְׁבִיעִי¹⁰⁷. הַפְּרִישׁ שֶׁבְעָה אֶתְרוֹגִין לְשַׁבְעַת הַיָּמִים - פֶּל אַחַת וְאַחַת יוֹצֵא בָּהּ לְיוֹמָה, וְאוֹכְלָה לְמִחְרָה¹⁰⁸.

103) שבירך עליו. 104) סוכה מז, ב. כרבי יוחנן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זֶה מְגִיעַ לְעֶקֶר שְׁלִמְעֵלָה מִמְנוּ, עַד שְׁנִמְצָא פֶלֶא שְׁדָרוּ שֶׁל לֹלֵב מִכֶּסֶה בְּעֵלִין - כְּשֶׁר³⁵; וְאִם אֵין רֵאשׁוֹ שֶׁל זֶה מְגִיעַ לְצַד עֶקְרוֹ שֶׁל זֶה - פְּסוּל³⁴.

31) סוכה לב, א. והיינו שנחלקו רוב העלין שבלולב (מגיד-משנה). ויש חולקים ואומרים, שנחלקה התיומת היינו אם נחלק העלה האמצעי העליון מכולם. וגם לפי דבריהם אינו פוסל אלא אם נסדק ברובו (מגיד-משנה). וראה למעלה ה"ג בדין נסדק. 32) בעל מום הוא ואינו "הדר" (סוכה, שם). 33) והם "ציני הר הברזל" שנזכרו במשנה (סוכה כט:). 34) שם לב, א.

ה. הַדָּס שְׁנִקְטָם רֵאשׁוֹ³⁵ - כְּשֶׁר. נִשְׂרוּ רֹב עֵלָיו - אִם נִשְׁתִּירוּ שְׁלִשָּׁה עֵלִין בְּקֵן אֶחָד³⁶, כְּשֶׁר. הָיוּ עֲנָבִיו³⁷ מְרֻבֹת מְעָלָיו: אִם יִרְקוּת³⁸ - כְּשֶׁר; וְאִם אֲדָמוֹת אוֹ שְׁחֹרוֹת - פְּסוּל³⁹. וְאִם מְעֻץ - כְּשֶׁר. וְאֵין מִמְעֻטִין אוֹתָן בְּיוֹם-טוֹב, לְפִי שֶׁהוּא כְּמִתְקָן⁴⁰. עֶבֶר וְלִקְטָן, אוֹ שְׁלִקְטָן אֶחָד אֶחָד לְאֶכִילָה⁴¹ - הָרִי זֶה כְּשֶׁר.

35) שנקצץ החלק העליון מהעץ. לפי שהלכה כרבי טרפון שאמר אפילו שלשתם קטומים כשר (סוכה לד: במשנה) ולא כסתם משנה (שם לב:). שפסקה שהדס שנקטם ראשו, פסול. והראב"ד כתב, שהופיע רוח הקודש בבית מדרשו, לאמר שהלכה כסתם משנה שפסול. 36) מדובר כאן בהדס שיש לו שבעה עלים בקן אחד, והוא "אסא מצראה", וכיון שנשארו שלשה כשר (מגיד-משנה). ויש מפרשים, שהמדובר בהדס רגיל ונשרו רוב עליו, ואעפ"כ כשר אם נשארו שלשה עלים בקן אחד, וראה למעלה פ"ז ה"א הערה ט, וה"ח והערה מח. 37) מין פרי קטן הגדל על ההדסים, ונקרא ענב. 38) כמראה ההדס ואין כאן שינוי מראה. 39) כיון שאין הפרי דומה לעץ, אין זה "הדר" ופסול (סוכה לג: ורש"י שם). 40) שמכשיר את ההדס למצוה, ומתקן כלי ביום-טוב אסור (פ"ד מהלכות יו"ט ה"ח). 41) שאז מותר לעשות כן לכתחילה, שהרי אינו מכויין לתקן, ודבר שאינו מתכוין מותר, כמפורש בכמה מקומות. ובגמרא (שם) אמרו, שהמדובר באופן שיש לו הדס אחד, שאם לא כן אסור, שאע"פ שאינו מכויין הרי הוא "פסיק רישיה" והרי הוא כמכוין. ולדעת ה'מגיד משנה' גם רבינו סובר כן, והוא גורס בדברי רבינו "או שלקטם אחר", וכן הוא בכת"י אוקספורד ותימן. ופירש בזה ה'מגיד משנה': כלומר, מי שאינו צריך לצאת ידי חובה בהדס זה (ועי' כסף-משנה). ונראה שהיה כתוב בספר אחד "או שליקטם אחד" והגיה מישהו בגליון: "אחר" (כהמגיד-משנה הנ"ל) וטעו המעתיקים והכניסו הגהה זו בפנים ובשיבוש, ויצא להם "אחד אחד".

ו. עֲרֵבָה שְׁנִקְטָם רֵאשׁוֹ⁴² - כְּשֶׁרָה. נִפְרָצוּ עֵלֶיהָ⁴³ - פְּסוּלָה.

42) ראש העץ עצמו. וסובר רבינו שכשם שהכשירו בגמרא (סוכה לד:) הדס שנקטם, ודחו את המשנה המפורשת (שם

13) האסורה באכילה ובהנאה (ויקרא יט, כג), והתורה אמרה (שם כג, מ) "ולקחתם לכם", שיהי' ראוי לכם ולהנאתכם (סוכה לה.). 14) שאסורה באכילה ועומדת לשריפה, ואינה בכלל "ולקחתם לכם" (שם לה:). 15) שאסור באכילה. וגם יש לכהן וללוי חלק בו, שהרי התרומות והמעשר שלהם ('תוספות' פסחים לח. ד"ה אתיא), ויש אומרים שאתרוג של טבל כשר (עיין ר"ן בסוכה, שם). 16) תבואת עם הארץ שהצריכו חכמים להפריש ממנה תרומה מספק. 17) משנה, דמאי פ"ג מ"א. וסוכה ל, ב. 18) שראויה לאכילה לכהן. 19) שראוי לאכילה. אבל מחוץ לירושלים שאינו ראוי לאכילה - אינו יוצא בו אפילו בדיעבד. 20) שאין שום אוכל מקבל טומאה אלא-אם-כן נתנו עליו מים תחילה, ועל זה נאמר (ויקרא יא, לח): "וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכם". ומכיון שמקרב האתרוג אל הלולב שהוא תמיד במים (למעלה פ"ז הכ"ה) הרי הוא מרטיב את האתרוג ומכשירו לקבל טומאה ואסור לגרום טומאה לתרומה, משום שנאמר (במדבר יח, ח): "משמרת תרומותי" שצריך לשמרה בטהרה, וכן אסור לגרום טומאה למעשר שני, שדינו כמו קודש, שנאמר (ויקרא כז, ל): "וכל מעשר הארץ וגו' קודש לה'" (סוכה לה: ורש"י שם). 21) שהם ראויים לאכילה (משנה וגמרא, שם לד:).

ג. לֹלֵב שְׁנִקְטָם רֵאשׁוֹ - פְּסוּל²². נִסְדָּק²³ - אִם נִתְרַחְקוּ שְׁנֵי סְדָקָיו זֶה מִזֶּה עַד שִׁירָאוּ כְּשֵׁנִים, פְּסוּל²⁴. הָיָה עֶקֶם²⁵ לְפָנָיו, שֶׁהָרִי שְׁדָרוּ פֶגֶב בְּעַל חֲטוּטָת - פְּסוּל. הָיָה עֶקֶם לְאֶחָדֵיהֶם²⁶ - כְּשֶׁר, שָׁוִי הִיא כְּרִיתוֹ. נִעְקָם לְאֶחָד מִצְדָּדָיו - פְּסוּל²⁷. נִפְרָדוּ²⁸ עֵלָיו זֶה מִזֶּה זֶה וְלֹא נִדְלָדְלוּ בְּעֵלֵי הַחֲרִיּוֹת²⁹ - כְּשֶׁר. נִפְרָצוּ עֵלָיו, וְהוּא שִׁידְלָדְלוּ³⁰ מִשְׁדָּרוֹ שֶׁל לֹלֵב בְּעֵלֵי הַחֲרִיּוֹת - פְּסוּל.

22) משנה, סוכה כט, ב. והיינו שנקצץ ראש העלה העליון שבו כלה הלולב (מגיד-משנה). 23) העלה העליון. 24) סוכה לב, א. ואף-על-פי שמתעם "נחלקה התיומת" (להלן הלכה ד) אינו נפסל (ראה להלן הערה כט). 25) ב'מאירי' לסוכה (שם, עמ' 82) נראה שלא היה לפניו בדברי רבינו כאן כל דיני לולב עקום. וראה ב'מעשה רוקח' בשם נוסח אחר מכתב-יד. 26) לצד השדרה (שם לב). 27) סוכה שם, לפי הלשון הראשון. 28) התפרדו ולא התרחקו הרבה מהשדרה. 29) טבע החריות שהם מתקשים כעץ, והם מתפרדים ומתרחקים הרבה זה מזה. 30) שנפרדו כל-כך עד שעליהם תלויים למטה (מגיד-משנה). וכל זה במשנה (סוכה כט:).

ד. פְּרִית עֵלִין שֶׁל לֹלֵב כֶּף הִיא: כְּשֶׁהָם גְּדִלְיָן, גְּדִלְיָן שְׁנֵים שְׁנֵים, וְדִבּוּקִין מִגֶּבֶן; וְגַב כֶּל שְׁנֵי עֵלִין הַדִּבּוּקִין הוּא הַנִּקְרָא תְּיוֹמֵת³¹. נִחְלָקָה הַתְּיוֹמֵת - פְּסוּל. הָיוּ עֵלָיו אֶחָת אֶחָת מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ³², וְלֹא הָיָה לָהֶם תְּיוֹמֵת - פְּסוּל. לֹא הָיוּ עֵלָיו זֶה עַל-גַּב זֶה בְּדָרְךָ פֶלֶא הַלּוּלָבִין, אֲלֵא זֶה תַּחַת זֶה: אִם רֵאשׁ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חצאי האתרוג חלוקים מלמעלה ומחוברין למטה כל שהוא ('ערוך' ערך תיום, בשם רב האי). (67) שעדיין לא נגמר בישולו (שם לו. כחכמים החולקים של רבי עקיבא). (68) שם לו, א.

ט. **כָּל אֵלוֹ שְׁאֲמַרְנוּ שֶׁהֵם פְּסוּלִין מִפְּנֵי מוּמִין שְׁבִאֲרָנוּ אוֹ מִפְּנֵי גְזֵל וּגְנֵבָה - בְּיוֹם-טוֹב רִאשׁוֹן בְּלֵבָד; אָבָל בְּיוֹם-טוֹב שְׁנֵי עִם שְׁאָר הַיָּמִים - הַכֹּל כְּשֶׁר. 69.** וְהַפְּסוּלוֹת שֶׁהוּא מְשׁוּם עֲבוּדַת כּוֹכָבִים, אוֹ מִפְּנֵי שְׂאוֹתוֹ אֶתְרוּג אֶסוּר בְּאֶכִּילָה - בֵּין בְּיוֹם-טוֹב רִאשׁוֹן, בֵּין בְּשְׁאָר יָמִים, פְּסוּל.

(69) כן למדו הגאונים ממה שאמרו (סוכה לו:), שרב חנינא יצא ידי חובתו באתרוג החסר ביום-טוב שני - שהוא-הדין לכל המומים (מגיד-משנה).

י. **אִין אָדָם יוֹצֵא בְּיוֹם-טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל חַג בְּלוֹלְבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, שִׁישְׁאָלְנוּ מִמֶּנּוּ; עַד שִׁיתְּנֵנוּ לוֹ בְּמִתְּנָה 70. נִתְּנוּ לוֹ עַל-מְנַת לְהַחְזִירוֹ - הֲרִי זֶה יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוּבָתוֹ וּמַחְזִירוֹ; שִׁמְתַּנָּה עַל-מְנַת לְהַחְזִיר שְׁמָה מִתְּנָה 71. וְאִם לֹא הַחְזִירוֹ - לֹא יֵצֵא, שְׁנִמְצָא כְּגִזְזוּל 72. וְאִין נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְקָטָן 73, שֶׁהִקְטָן קוֹנֵה 74 וְאִינוּ מְקַנְהָ לְאֲחֵרִים מִן הַתּוֹרָה, וְנִמְצָא שְׁאֵם הַחְזִירוֹ לוֹ אִינוּ חוֹזְרִין. וְאֶחָד הַלוֹלֵב, וְאֶחָד כָּל מִין וּמִין מְאַרְבַּע מִינִין שָׁבוּ - אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן שְׂאוֹל, אִין יוֹצֵאִין בּוֹ בְּיוֹם-טוֹב רִאשׁוֹן 75.**

(70) מפני שנאמר (ויקרא כג, מ) "ולקחתם לכם ביום הראשון וגו'" ודרשו חכמים "לכם - משלכם", מכאן שאינו יוצא ידי חובתו ביו"ט ראשון בלולבו של חבירו (סוכה מא:). (71) סוכה, שם. שכל זמן שלא החזיר - נפקע כל כח הנותן, והתנאי הוא ככל תנאי שמתנים במתנה, שאינם גורעים מהמתנה כלל. (72) שמתברר שמעולם לא קנה מתנה זו, שהרי לא קיים התנאי (סוכה, שם). (73) לפני שיצא בו. (74) קנין גמור מן התורה כשגודל מקנה לו (סוכה, שם). (75) שהרי אמרה תורה (ויקרא שם): "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל", הרי שעל כולם אמרה "לכם" ולא של אחרים.

יא. **שִׁתְּפִין שְׁקֵנוּ לְלוֹלֵב אוֹ אֶתְרוּג בְּשִׁתְּפוּת - אִין אֶחָד מֵהֶן יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוּבָתוֹ בְּרִאשׁוֹן, עַד שִׁיתְּנוּ לוֹ חֵלְקוֹ בְּמִתְּנָה 76. הָאֲחִין שְׁקֵנוּ אֶתְרוּגִין מִתְּפִיסַת הַבֵּית 77, וְנִטְלָ אֶחָד מֵהֶן אֶתְרוּג וְיֵצֵא בּוֹ; אִם יָכוֹל לְאֶכְלוֹ וְאִין הָאֲחִין מִקְּפִידִין בְּכֶן - יֵצֵא 78; וְאִם הֵיוּ מִקְּפִידִין - לֹא יֵצֵא, עַד שִׁיתְּנוּ לוֹ חֵלְקִים בְּמִתְּנָה. וְאִם קָנָה זֶה אֶתְרוּג וְזֶה פְּרִישׁ 79, אוֹ שְׁקֵנוּ כְּאֶחָד אֶתְרוּג וְרִמּוֹן וּפְרִישׁ מִתְּפִיסַת הַבֵּית - אִינוּ יוֹצֵא בְּאֶתְרוּג, עַד שִׁיתְּנוּ לוֹ חֵלְקוֹ בְּמִתְּנָה; וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאֵם אָכְלוּ אִין מִקְּפִידִין עֲלֵינוּ 80.**

לב:): כמו שפסק למעלה ה"ה (הערה לג), כן הדין בערבה. ודעת הרמב"ן לחלק בין הדס, שכל יופיו הוא בעבותו שעליו חופין את עצו, ואין קטימת עצו ניכרת כל-כך ולפיכך הוא כשר, לבין ערבה ושאר מינים שהקטימה ניכרת בהם. וכן נראה דעת הר"ף והרב רבי יצחק אבן גיאת. (43) שנדלדלו מהקנה שהם מחוברים בו (מגיד-משנה).

ז. **אֶתְרוּג שֶׁנִּקְבַּב נִקְבַּב מִפְּלֵשׁ 44 כֹּל-שֶׁהוּא 45 - פְּסוּל 46; וְשְׂאֵינוּ מִפְּלֵשׁ - אִם הָיָה כְּאֶסְר 47 אוֹ יָתֵר, פְּסוּל. חֶסֶר כֹּל שֶׁהוּא 48 - פְּסוּל. נִטְלָ דְּדִדוּ 49; וְהוּא הֲרִאשׁ הַקָּטָן שֶׁשּׁוֹשְׁנָתוֹ בּוֹ - פְּסוּל. נִטְלָ הָעֵץ שֶׁהוּא תְּלֵי בּוֹ בְּאֵילָן מַעְקָר הָאֶתְרוּג, וְנִשְׂאָר מִקוּמוֹ גְּמָא 50 - פְּסוּל 51. עֲלֵתָה חֲזוּזִית 52 עֲלֵיו: אִם בְּשָׁנִים וּשְׁלֹשָׁה מְקוּמוֹת 53 - פְּסוּל; וְאִם בְּמְקוֹם אֶחָד - אִם עֲלֵתָה עַל רִבּוֹ, פְּסוּל 54; וְאִם עַל דְּדוֹ, וְאֶפְלוּ כֹּל שֶׁהוּא - פְּסוּל 55. נִקְלָף הַקָּרוֹם הַחִיצוֹנָה שֶׁלּוֹ, שְׂאֵינוּ מְחַסְרֵהוּ, אֲלֵא נִשְׂאָר יֶרֶק כְּמוֹת שֶׁהִיא בְּרִיתוֹ; אִם נִקְלָף כָּלוּ - פְּסוּל 56; וְאִם נִשְׂאָר מִמֶּנּוּ כֹּל-שֶׁהוּא - כְּשֶׁר 57.**

(44) מעבר לעבר (רש"י בסוכה לו:). ויש מפרשים שנקב עד חדרי הזרע שבתוכו. (45) על-ידי מחט, ואינו חסר כלום. (46) כן הוא במשנה (סוכה לד:): "ניקב, חסר כל שהוא פסול" (ולא גרס "וחסר") הרי שניקב פסול אפילו אם לא חסר (מגיד-משנה). ודעת הראב"ד שאין הנקב פוסל אלא אם-כן חסר כל שהוא, וזהו לפי הנוסחא "ניקב וחסר כל שהוא". (47) רוחב הנקב היה כגודל של מטבע ששמו איסר, והמדובר כשלא היה חסרון בעצם האתרוג, כגון שנקב ע"י יתד שתחב בו (סוכה לו:). (48) שנחסר מבשר האתרוג עצמו. (49) היינו "ניטלה פיטמתו - פסול" שבמשנה סוכה, שם. (50) והרי חסר האתרוג כל שהוא. (51) כן הוא בר"ף (מגיד-משנה). (52) ילפת (ויקרא כא, כ) תרגם אונקלוס "חוזן", והן כמין אבעבועות שיש בהן ממש וגבוהות קצת מהאתרוג עצמו. (53) שנראה כמנומר. (54) סוכה לה, ב. (55) משנה, סוכה לד, ב. (56) שאינו "הדר" (שם לה:). (57) משנה, שם לד, ב. וגמרא שם לה, ב. לו, א.

ח. **אֶתְרוּג שֶׁהוּא תְּפוּחָה 58, סְרוּחָה, כְּבוּשׁ 59, שְׁלוּק 60, שְׁחוּר, לְבָן, מְנַמְר 61, יֶרֶק כְּפִרְתִּי 62 - פְּסוּל 63. גְּדֵלוֹ בְּדְפוּס 64 וְעִשְׂהוּ בְּמִין בְּרִיָּה אֶחָרָת - פְּסוּל. עִשְׂהוּ בְּמִין בְּרִיָּתוֹ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁעִשְׂהוּ דְּפִין דְּפִין 65, כְּשֶׁר. הַתְּיֹסִים 66 וְהַבְּסָר 67, כְּשֶׁר. מְקוֹם שֶׁהָאֶתְרוּגִין שְׁלָהֶם כְּעֵין שְׁחָרוֹת מְעוּטָה - כְּשֶׁרִין. וְאִם הֵיוּ שְׁחָרוּיִם בְּיֹתֵר כְּאֶדָם פּוּשֵׁי - הֲרִי זֶה פְּסוּל בְּכָל מְקוֹם 68.**

(58) שנפלו עליו מים והתנפח או נרקב (סוכה לו. וברש"י שם). (59) בחומץ. (60) מבושל. (61) כמה צבעים כמו נמר. (62) מין ירק. (63) כל זה בסוכה, שם. (64) בעודו קטן ומחובר בעץ עשאו מסביבו כמין דפוס, וגדל לפי מדת הדפוס ותמונתו (שם לו:). (65) כעין גלגל של ריחיים של מים. (66) שגדלו שני אתרוגים דבוקים זה בזה או ששני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לחלל בחליל ובכלי שיר. ואף שהשיר שהיו שרים על הקרבנות בכלי, היה דוחה שבת ויו"ט - שיר של שמחה אינו דוחה, ואסור ביו"ט ושבת (מגיד-משנה).

יד. מִצְוָה לְהַרְבּוֹת בְּשִׂמְחָה זו. וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתָהּ עִמֵּי הָאָרֶץ וְכָל מִי שִׁירָצָה; אֲלֵא גְדוּלֵי חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל וְרֵאשֵׁי הַיְשִׁיבוֹת וְהַסְנֵהֲדָרִין וְהַחֲסִידִים וְהַזְקֵנִים וְאֲנָשֵׁי מַעֲשֵׂה - הֵם שֶׁהָיוּ מְרַקְדִין וּמְסַפְּקִין וּמְגַנְגְּנִין וּמְשַׂמְחִין בַּמְקָדָשׁ בְּיָמֵי חַג הַסְּפֹת. אָבָל כָּל הָעָם, הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׂים, כָּלָן בָּאִין לְרֵאוֹת וּלְשִׂמְעָה.

טו. הַשִּׂמְחָה שֶׁיִּשְׂמַח אָדָם בַּעֲשֵׂית הַמִּצְוָה וּבִבְהִיבַת הָאֵל שִׁצְוָה בָּהֶן - עֲבוּדָה גְדוּלָה הִיא.⁹² וְכָל הַמוֹנֵעַ עֲצָמוֹ מִשִּׂמְחָה זו, רָאוּי לְהַפְרֵעַ מִמֶּנּוּ, שְׂנֵאָמַר: 'פַּחַח אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לִבָּב'. וְכָל הַמְּגִיסִים⁹³ דַּעְתּוֹ וְחֹלְקֵי כְבוֹד לְעֲצָמוֹ וּמִתְפַּכְּדֵי בַעֲיָנָיו בַּמְקוֹמוֹת אֵלּוּ - חוֹטֵא וְשׁוֹטֵא. וְעַל זֶה הַזְּהִיר שְׁלֹמֹה וְאָמַר: 'אֵל תִּתְּהַדָּר לְפָנָי מִלֶּךְ'. וְכָל הַמְּשַׁפִּיל עֲצָמוֹ וּמְקַל גּוֹפּוֹ בַּמְקוֹמוֹת אֵלּוּ - הוּא הַגְּדוֹל, הַמְּכַבֵּד, הַעוֹבֵד מֵאַהֲבָה. וְכֵן דוֹד מִלֶּךְ יִשְׂרָאֵל אָמַר: 'וְנִקְלַתִּי עוֹד מִזֹּאת וְהִיִּיתִי שֶׁפֶל בַּעֲיָנָי. וְאִין הַגְּדוֹלָה וְהַכְּבוֹד, אֲלֵא לְשִׂמְחָה לְפָנָי ה', שְׂנֵאָמַר: 'וְהַמֶּלֶךְ'⁹⁴ דוֹד מְפִזּוֹ וּמְכַרְבֵּר לְפָנָי ה' וְגו'.

92) מדריגה עליונה בעבודת ה'. (93) מלשון "גס", כלומר מתגאה. (94) צ"ל: "המלך".

~ שבת קודש כ"ט תשרי ~

הַלְבוֹת שְׂקָלִים

מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא: לִתֵּן כָּל אִישׁ מִחֲצִית הַשְּׂקָל בְּכָל שָׁנָה. וּבְאִוֹר מִצְוָה זוֹ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פָּרֶק רֵאשׁוֹן

1) נתבאר בו עניני מצות "מחצית השקל", שיעורה, והחייבים בה והפטורים ממנה, ושאינה נוהגת אלא בפני הבית, ודין ההכרזה על השקלים. ונסתיים הפרק בענין כפיה על השקלים.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לִתֵּן כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל מִחֲצִית הַשְּׂקָל בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה.² אֲפִלּוֹ עֲנֵי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה חַיֵּב, וְשׂוֹאֵל מְאַחֲרִים אוֹ מוֹכֵר פְּסוֹת שֶׁעַל כִּתְפוֹ, וְנוֹתֵן מִחֲצִית הַשְּׂקָל כֶּסֶף; שְׂנֵאָמַר: הַעֲשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהַדֵּל לֹא יִמְעִיט וְגוֹמַר. וְאִינוּ נוֹתְנֵי בְּפַעְמִים רַבּוֹת, הַיּוֹם מְעַט וּלְמָחָר מְעַט, אֲלֵא נוֹתְנֵי כֹּל פְּאַחַת בְּפַעַם אַחַת.

2) שהרי דרשו על הכתוב "זאת עולת חדש בחדשו לחדשי

(76) שצריך שיהיה כולו שלו (בבא-בתרא קלז:). וכל זה דוקא אם קנו אותו לאוכלו, אבל אם לקחוהו לצאת בו, בכל אופן יוצאין בו, שבשעה שלקחוהו היו יודעים שאינו ראוי להתחלק, ועל דעת כן לקחוהו שבשעה שיטלנו כל אחד מהם לצאת בו - שיהא כולו שלו. ועל זה סמכו בהרבה מקומות שלוקחים לולב אחד, וכל הקהל יוצאים בו ביום הראשון (מגיד-משנה). (77) הירושה לפני החלוקה בין היורשים נקראת "תפיסת הבית", שהבית בכללו (=המשפחה כולה) תופס את הנכסים, ואין כאן מיוחד לכל אחד וכולם שותפים בירושה. (78) שויתרו על חלקם, מאחר שיש לכל אחד אתרוג. (79) כיון שאין אתרוג לכל אחד ואחד, אפשר שכולם רוצים בו, ולא מועילה מחילתם בסתמא. (80) מחמת שוויו - ודאי שמקפידים הם מחמת המצוה, שגם הם רוצים לקיים המצוה (לחם-משנה).

יב. אָף-עַל-פִּי שֶׁכָּל הַמוֹעֲדוֹת מִצְוָה לְשִׂמְחָה בָּהֶן⁸¹ - בַּחַג הַסְּפֹת הֵיחָד בַּמְקָדָשׁ יוֹם שִׂמְחָה יִתְּרָה, שְׂנֵאָמַר: 'וּשְׂמַחְתֶּם לְפָנָי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים'⁸². וְכִיצַד הָיוּ עוֹשִׂין?⁸³ עֲרֵב-יוֹם-טוֹב הָרֵאשׁוֹן הָיוּ מִתְקַנִּין בַּמְקָדָשׁ מְקוֹם לְנָשִׁים מְלַמְעָלָה, וְלְאֲנָשִׁים מְלַמְטָה, כְּדִי שְׁלֹא יִתְעַרְבוּ אֵלּוּ עִם אֵלּוּ.⁸⁴ וּמִתְחִילִין לְשִׂמְחָה מִמוֹצְאֵי-יוֹם-טוֹב הָרֵאשׁוֹן; וְכֵן בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִיָּמֵי חֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד מִתְחִילִין מֵאַחַר שֶׁיִּקְרִיבוּ תְּמִיד שֶׁל בֵּין-הָעַרְפִּים לְשִׂמְחָה לְשֶׁאֵר הַיּוֹם עִם כָּל הַלְּיָלָה.

(81) בחג השבועות מפורש (דברים טז, יא): "ושמחת לפני ה' אלקיך", ובחג הסוכות (שם טז, יד): "ושמחת בחגך", וחג הפסח הוקש לחג השבועות וחג הסוכות, שהרי הוקשו כל המועדים זה לזה (ראש השנה ד:). (82) חוץ ממה שנאמר "ושמחת בחגך" (דברים שם). (83) משנה, סוכה נא, א. (84) ויבואו לידי עבירה.

יג. וְהִיאֵף הֵיחָד שִׂמְחָה זוֹ? הַחֲלִיל מִכָּה⁸⁵, וּמְגַנְגְּנִין בְּכִנּוֹר וּבַנְּבָלִים⁸⁶ וּבַמְצַלְתִּים⁸⁷, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּכַל־יָשִׁיר שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לְגַנֵּן בוֹ; וְיָמֵי שִׁיּוּדַע בַּפֶּה - בַּפֶּה. וְרוֹקְדִין וּמְסַפְּקִין⁸⁸ וּמְטַפְּחִין⁸⁹ וּמְפַזְזִין וּמְכַרְכְּרִין⁹⁰, כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּמוֹ שִׁיּוּדַע, וְאוֹמְרִים דְּבָרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת. וְשִׂמְחָה זוֹ אֵינָה דוּחָה, לֹא אֶת הַשֶּׁבֶת וְלֹא אֶת יוֹם-טוֹב⁹¹.

(85) מלשון המשנה בבכורים פ"ג מ"ד. (86) זה כלי שהי' לו כמה מתרים ונקרא נבל, שהיו ניגוניו מתוקים ביותר, עד שמנבל כל כלי שיר שבעולם (ירושלמי פ"ה דסוכה ה"ו). (87) שתי קערות של מתכת שמקיישים (=שמכים) זו בזו (סוכה נ:). (88) "הוא הניגון וההכאה בצלצל" (פירוש המשניות להרמב"ם, ביצה פ"ה מ"ב). (89) מכים כף על כף, כמו שכתבו (מלכים-ב יא, יב): "ויכו כף ויאמרו יחי המלך" - "ויכו" מתורגם: "וטפחו". (90) מלשון הכתוב (שמואל-ב ו, טז): "ותרא את המלך דוד מפזו ומכרכר", שהוא לשון ריקוד (תוס' יו"ט). (91) פירוש, שבשבת אסור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נְשִׂיִם⁶ וְלֹא עֲבָדִים⁷ וְלֹא קְטָנִים⁸. וְאִם נָתַנוּ - מִקְבְּלֵי מָהֶם⁹. אֲבָל הַכּוֹתִיּוֹת¹⁰ שֶׁנָּתַנוּ מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל - אֵין מִקְבְּלֵי מָהֶם. קָטָן שֶׁהִתְחִיל אָבִיו לִתֵּן עָלָיו מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל - שׁוֹב אֵינוֹ פּוֹסֵק, אֲלֵא נֹתֵן עָלָיו בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, עַד שֶׁיִּגְדֵל וְיִתֵּן עַל עַצְמוֹ¹¹.

(5) כנענים שמלו וטבלו לשם עבדות ושחררו, שדינם כגרים. (6) שנאמר "ונתנו איש כופר נפשו" - איש ולא אשה. (7) שלא שחררו, שדינם כנשים. (8) שלא הביאו שתי שערות. (9) ודווקא אם נתנו במתנה גמורה ומסרום לציבור בלב שלם. (10) שנינו: "וכן מפורש על ידי עזרא (כשרצו הכותיים לסייען לבניין בית המקדש, ושלחו להם "נבנה עמכם כי ככם נדרוש לא-לוהיכם") לא לכם ולנו לבנות בית לא-להינו". (11) שאומרים לו, מאחר שנתת עליו בשנה שעברה והעמדת עליו זאת המצוה, תן עליו תמיד עד שיגדל ולא תפסוק.

ח. השקלים אינן נוהגין אלא בפני הבית¹². ובזמן שבית המקדש קיים, נוהגין את השקלים בין בארץ ישראל בין בחוצה לארץ¹³; ובזמן שהוא חרב, אפלו בארץ ישראל אין נוהגין.

(12) כל זמן שבית המקדש קיים. (13) שהרי מצוות שקלים היא חובת הגוף ונוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ.

ט. באחד באדר משמיעין על השקלים¹⁴, כדי שניכין כל אחד ואחד במחצית השקל שלו, ויהיה עתיד לתן. בחמשה עשר בו ישבו השלחנים¹⁵ בכל מדינה ומדינה ותובעין בנחת; כל מי שיתן להם - יקבלו ממנו, ומי שלא נתן - אין כופין אותו לתן. בחמשה ועשרים בו ישבו במקדש לגבות, ומכאן ואילך כופין את מי שלא נתן עד שיתן, וכל מי שלא יתן - ממשכנין אותו, ולוקחין עבטו¹⁶ בעל פרחו ואפלו פסותו.

(14) מכריזים בכל ערי ישראל. (15) החלפנים (=הפורטים כספים). (16) חפץ למשכון.

י. כל מי שאינו חזב בשקלים¹⁷, אף על פי שדרכו לתן או הוא עתיד לתן¹⁸ - אין ממשכנין אותו. ואין ממשכנין את הפהנים לעולם, מפני דרכי שלום; אלא כשיתנו - מקבלין מהן, ותובעין אותן עד שיתנו¹⁹.

(17) כגון נשים ועבדים. (18) כגון קטן כשיגדל. (19) כן למד רבינו ממה שאמרו גבי קטן: "אין ממשכנין - הא לתבוע תובעין".

השנה" - אמרה תורה, חדש והבא קרבן (בניסן) מתרומה חדשה, הרי שבכל שנה בחודש שהוא ראש השנה לתרומת השקלים - צריכים לחדש הבאת מחצית השקל לקנות מהם קרבנות ציבור.

ב. מגין כסף האמור בתורה באונס ובמפתה ובמוציא שם רע והורג עבד, הוא שקל הנאמר בכל מקום בתורה. ומשקלו שלש מאות ועשרים שעורה. וכבר הוסיפו חכמים עליו³, ועשו משקלו כמשקל המטבע הנקרא סלע בזמן בית שני. וכמה הוא משקל הסלע? שלש מאות וארבע ושמזנים שעורה בינונית.

(3) ששית ממשקלו.

ג. הסלע - ארבעה דינרין, והדינר - שש מעין. ומעיה היא הנקראת בימי משה רבנו גרה. ומעיה היא שני פונדיונין, ופונדיון - שני אפרין. ופרוטה - אחת משמונה באיסר. נמצא משקל המעיה, והיא הגרה - שש עשרה שעורות, ומשקל האיסר - ארבע שעורות, ומשקל הפרוטה - חצי שעורה.

ד. ועוד מטבע אחר היה שם, שהיה משקלו שתי סלעים, והוא היה נקרא דרכון. ואלו המטבעות פלן שאמרנו, ובארנו משקל כל אחד מהן, הן שמשערין בהן בכל מקום; וכבר בארנום, כדי שלא אהיה צריך לפרש משקלם בכל מקום.

ה. מחצית השקל זו מצותה שיתן מחצית מטבע של אותו הזמן, אפלו היה אותו מטבע גדול משקל הקדש. ולעולם אינו שוקל פחות מחצי השקל שהיה בימי משה רבנו⁴, שהוא משקלו מאה וששים שעורה.

(4) מותר להוסיף ולהעלות את המטבע של שקל האמור בתורה אבל לא לפחות.

ו. בזמן שהיה מטבע של אותו זמן דרכונות, היה כל אחד ואחד נתן במחצית השקל שלו סלע; ובזמן שהיה המטבע סלעים, היה נתן כל אחד במחצית השקל שלו חצי סלע, שהוא שני דינרין; ובזמן שהיה המטבע חצי סלע, היה כל אחד ואחד נתן במחצית השקל אותו חצי הסלע. ומעולם לא שקלו ישראל במחצית השקל פחות מחצי שקל של תורה.

ז. הכל חזבין לתן מחצית השקל: פהנים, לויים וישראלים, וגרים ועבדים משחררים⁵; אבל לא

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

של "לא תותירו", ואינו לוקה; וישרפתו מצות עשה, כמו שבארנו במצוה צ"א ממצות עשה.

~ יום שלישי כ"ה תשרי ~

מצות לא תעשה קלא.

המצוה הקל"א — האזהרה שהזהרנו מלאכול את-הנותר, והוא מה-שנשארו מבושר הקדשים אחר הזמן הקבוע לאכילתם. ולא באה בלשון התורה אזהרה מפרשת לאסור אכילתו, אלא נתבאר בתורה חיוב הכרת למי שאוכל נותר, והוא אמרו בפרשת קדושים בהזכירו קרבן השלמים: "והנותר עד-יום השלישי באש ישרף, ואם האכל אכל ביום השלישי פגול הוא לא ירצה, ואכלו עונו ישא פי-את-קדש ה' חלל ונכרתה הנפש ההוא מעמיה" (שם יט, יח), הנה נתבאר שהוא בכרת אם הוא מזיד; ואם אכל בשוגג — חיב חטאת קבועה. הנה הענין מפרש בכתוב; אבל האזהרה היא ממה שאמר במלואים: "וְזָר לֹא-יֹאכַל פִּי-קֹדֶשׁ הוּא" (שמות כט, לד). כנין זה, שהוא "הוא", הוא פולל גם כל מה-שנתקלקל מן-הקדשים ואסור לאכלו — כנותר. ובמעילה (יז) אמרו על מה-שאמר המשנה: "הפגול והנותר אין מצטרפין זה עם זה מפני שהן שני שמות (של איסורים שונים)", אמרו: לא שנו אלא לטמאת הידים (ידים שנגעו בכמות מסוימת של פגול ונותר, שטומאתם מדרבנן; אבל לענין (שיעור) אכילה מצטרפין, דתניא: רבי אליעזר אומר: "לא-יאכל פי קדש הם — כל-שפבקדש פסול, לתן לא-תעשה על אכילתו", והפגול והנותר הם מפסולי המקדשין ולפיכך כל-אחד מהם מזהרים על אכילתו על פי אמרו: "לא-יאכל פי-קדש הם". וכבר נתבאר ענין הנותר שהוא כרת.

~ יום רביעי כ"ו תשרי ~

מצות לא תעשה קל. קבט.

המצוה המשלימה מאה ושלישים — האזהרה שהזהרנו מלאכול בשר קדשים שנטמאו, והוא אמרו תעלה: "והבשר אשר יגע בכל-טמא לא יאכל" (ויקרא יב, יט); ומי שעבר ואכלו — לוקה. ובתוספתא זבחים (פרק ה) נתבאר, שטהור שאכל בשר טמא — הרי זה לוקה את-הארבעים. ובפרק ב' מגמרא פסחים (כד): אמרו: "טמאת הגוף (טמא שאכל בשר של קדש) בכרת, טמאת הבשר (שאכל בשר טמא של קדש) בלאו". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"ג מן-זבחים (משנה ב).

~ יום ראשון כ"ג תשרי ~

מצות לא תעשה קלב.

המצוה הקל"ב — האזהרה שהזהרנו מלאכול את-הפגול. והפגול הוא הקרבן שנתקלקלה בו המחשבה בשעת שחיטתו או בשעת הקרבתו, שחשב האיש שעסק בהקרבתו שיאכל ממנו אחר זמנו או יקטיר מה שראוי להקטיר ממנו אחר זמנו, כמו שבארנו ובררנו (ב"פירוש המשניות) בפרק ב' מן-זבחים. והאזהרה על אכילת פגול זה היא אמרו: "לא-יאכל פי-קדש הם". (שמות כט, לג), כמו שבארנו במצוה שלפני זו (קלא); אבל את-הענין למדנו ממה שאמר בפגול בפרשת צו את-אהרן: "ואם האכל יאכל מבושר-זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אתו לא יחשב לו פגול יהיה והנפש האכלת ממנו עונה תשא" (ויקרא ז, יח). ובאה הקבלה בפרוש פסוק זה, שהוא מדבר בקרבן שנתקלקלה בו המחשבה בשעת הקרבתו והוא הנקרא: פגול, ושאמרו "האכל יאכל" אין פגול אלא אם חשב עליו שיאכל ממנו ביום השלישי. אמרו (זבחים כט): "כף (הטה) אָזְנָה לְשֹׁמֵעַ, בְּמַחְשָׁב עַל זְכוּתוֹ שִׂיאֲכַל מִמֶּנּוּ בְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי הַכְּתוּב מְדַבֵּר", שהוא מתקלקל במחשבה זו, והאוכל ממנו אחר מחשבה זו — חיב כרת, שאמר: "והנפש האכלת ממנו עונה תשא", ואמר בנותר: "ואכלו עונו ישא פי-את-קדש ה' חלל ונכרתה" (שם יט, ח). ובגמרא פרות (ה). אמרו: "אל תהי גזרה שיה קלה בענין, שהרי פגול אחד מגופי תורה ולא למדו הכתוב אלא בגזרה שנה דילף (שנלמד) עון עון מנותר: כתיב הקא (ב"פגול)" והנפש האכלת ממנו עונה תשא, וכתיב התם (ב"נותר)" ואכלו עונו ישא" — מה להלן כרת אף כאן כרת", וגם האוכל פגול בשגגה — יביא חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני הפגול והנותר במקומות שונים בסדר קדשים.

~ יום שני כ"ד תשרי ~

מצות לא תעשה קכ.

המצוה המשלימה מאה ועשרים — האזהרה שהזהרנו מלהותיר שום דבר (להשאיר, ולא לאכול) מקרבן תודה עד בקר, והוא אמרו בקרבן תודה: "לא-תותירו ממנו עד-בקר" (ויקרא כב, ל). ומזה למדנו שאר קדשים, שכל-מה שנותר מהם לאחר זמן אכילתם — הרי הוא נותר וחיב לשרפו לפי שהוא נתק לעשה (בוה שמקיים את מצות שריפת הנותר, מנתק ומבטל את הלאו

מתוך מהדורת חזק

בקר באש תשרפו". ודין הפגול (שהכהן המקריב חשב מחשבות מסוימות, שלא כפי הצורך) והנותר שנה, כמו שאבאר במצות לא-תעשה (לא תעשה קלב), שצבר הזכיר את-הפגול בלשון "נותר". וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו בפסחים (כו; ובסוף תמורה לד.).

~ יום שישי כ"ח תשרי ~

מצות עשה צ.

המצוה המשלימה תשעים — הצווי שנוצטונו לשרוף קדשים שנטמאו, והוא אמרו תעלה: "והבשר אשר יגע בכל-טמא לא יאכל באש ישרף" (ויקרא ז, יט), ובגמרא שבת (כד:) באו-לקבאר, מה-טעם אסור להדליק שמן תרומה שנטמא ואמרו: "שבתון מצות השביתה ממלאכה ביום-טוב) עשה הוא, והוי יום טוב עשה ולא-תעשה, ואין עשה (של שריפת קדשים שנטמאו) דוחה את לא-תעשה ועשה". ענין הדברים האלה הוא: שעשית מלאכה ביום טוב אסורה, והעושה עובר על מצות עשה, שכן בשל מצות עשה, והוא אמרו ביום טוב: "יהיה לכם שבתון" (שם כג, כד); ועובר על מצות לא-תעשה, לפי שעבר על לאו, והוא אמרו: "כל-מלאכה לא-יעשה בהם" (שמות יב, טו), כלומר: ביום טוב. אבל שרפת קדשים טמאים אינה אלא מצות עשה, ולפיכך אסור לשרפם ביום טוב מקמת הפלל שהזכיר: "אין עשה דוחה את לא-תעשה ועשה". ואמרו שם (שבת כה.) עוד דבר, וזו לשונו: "כשם שמצוה לשרוף קדשים שנטמאו, כך מצוה לשרוף שמן (לאו דוקא) תרומה שנטמא". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסחים (פב.) ובסוף תמורה לג.).

~ שבת קודש כ"ט תשרי ~

מצות עשה מט.

המצוה המ"ט — הצווי שנוצטונו בעבודת היום, כלומר: כל-הקרנות והודוין שהן חובה ביום צום כפור לכפר בהם כל-העונות, כמו שאמר הפתוב. והיא כל-החקה האמורה באחרי מות' (ויקרא טו, א). והראיה שהכל מצוה אחת, אמרם בסוף פרק ה' מפפורים (ט.) "כל-מעשה יום הכפורים האמור על הסדר, הקדים מעשה לחברו — לא עשה כלום". וכבר נתבאר כל-דיני מצוה זו במסכת המיחדת לה, והיא מסכת יומא.

המצוה הקכ"ט — האזהרה שהזהר הטמא מלאכול קדש, והוא אמרו בילדת: "בכל-קדש לא-תגע" (שם, ד). וילשון ספרא (פרשת תריע): "בכל-קדש לא-תגע וא-המקדש לא תבא — מה מקדש הנכנס לו בטמאה ענוש כרת, אף הקדש האוכלו בטמאה ענוש כרת". ולמד באמרו "לא-תגע" באדם שאכל במזיד, שסומך על הכלל שנתבאר במכות (יד): בבאור אמרו תעלה: "בכל-קדש לא תגע", והוא אמרם בגמרא מפות: טמא שאכל את-הקדש, בשלמא ענש כתיב: "והנפש אשר-תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטמאתו עליו ונכרתה" (שם ז, כ); אזהרה מנא לן? אתיא מ"בכל-קדש לא-תגע". ושם אמרו: "בכל-קדש לא-תגע" — אזהרה לאוכל. אמה אומר אזהרה לאוכל, או אינו אלא אזהרה לנוגע? תלמוד לומר: "בכל-קדש לא-תגע וא-המקדש לא תבא" — מקיש קדש למקדש: מה מקדש שיש בו נטילת נשמה (חיוב כרת) אף קדש דבר שיש בו נטילת נשמה; ואי לנגיעה — מאי נטילת נשמה איכא (איך תיתכן נטילת נשמה)? אלא לאכילה. ואפקה רחמנא (התורה התבטאה) לאכילה בלשון נגיעה למימר דנגיעה באכילה. ומן-הלשונות האלה יתבאר לה, שטמא שאכל את-הקדש חייב כרת, במה דברים אמורים? אם הוא מזיד; אבל אם הוא שוגג — הרי זה מקריב קרבן עולה ויורד, כמו שהזכרנו במצוה ע"ב ממצות עשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"ג מזבחים (קו.).

~ יום חמישי כ"ז תשרי ~

מצות עשה צא.

המצוה הצ"א — הצווי שנוצטונו לשרוף הנותר (התורה קבעה זמן לאכילת קרבנות מסוימים והנותר מהן לאחר הזמן הוא "נותר"), והוא אמרו תעלה: "והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף" (ויקרא ז, יז). ובפרוש אמרו על זה שאמר תעלה בכבש הפסח: "לא תותירו ממנו עד-בקר והנותר ממנו עד-בקר באש תשרפו" (שמות יב, ט), אמרו במקלמא: "בא הפתוב לתן עשה על לא-תעשה". ובמקומות רבים בפסחים (פד.) ובמכות (צ: וטז.) וזולתם (מקומות רבים נוספים) אמרו בפרוש שלא דגותר לאו שנתק לעשה הוא (שאם מקיים את ה"עשה": "באש תשרפו" — מנתק את הלאו ומבטלו), ולפיכך אין לוקין עליו. והעשה הוא מה-שהזכרנו, שנטמא: "והנותר ממנו עד

נביאים

יחזקאל פרקמ לא-מ

לא וְאֶלְמֹו אֶל־חֶצֶר הַחֲצוֹנָה וְתַמְרִים אֶל־(אילו) אֵילָיו וּמַעְלֹת שְׁמוֹנָה (מעלו) מַעְלָיו: לב וַיְבִיאֵנִי אֶל־הַחֶצֶר הַפְּנִימִי הַרְדָּה הַקְּדִים וַיְמַד אֶת־הַשְּׁעָרַת הָאֱלֹהִים: לג (ותאו) וְתֵאָיו (ואלו) וְאֵלָיו (ואלמו) וְאֶלְמֹו מַמְדוֹת הָאֱלֹהִים וְחַלּוֹנוֹת לוֹ (ולאלמו) וְאֶלְמֹו סָבִיב | סָבִיב אַרְבַּע חֲמִשִּׁים אַמָּה וְרָחֵב חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אַמָּה: לד (ואלמו) וְאֶלְמֹו לְחֶצֶר הַחֲצוֹנָה וְתַמְרִים אֶל־(אלו) אֵלָיו מִפּוֹ וּמִפּוֹ וְשִׁמְנֵה מַעְלֹת (מעלו) מַעְלָיו: לה וַיְבִיאֵנִי אֶל־שַׁעַר הַצָּפוֹן וּמַדְרַד מַמְדוֹת הָאֱלֹהִים: לו (תאו) תֵּאָיו (אלו) אֵלָיו (ואלמו) וְאֶלְמֹו וְחַלּוֹנוֹת לוֹ סָבִיב | סָבִיב אַרְבַּע חֲמִשִּׁים אַמָּה וְרָחֵב חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אַמָּה: לו (ואילו) וְאֵלָיו לְחֶצֶר הַחֲצוֹנָה וְתַמְרִים אֶל־ (אילו) אֵלָיו מִפּוֹ וּמִפּוֹ וְשִׁמְנֵה מַעְלֹת (מעלו) מַעְלָיו: לה וְלִשְׁכַּה וּפְתַחָהּ בְּאֵילִים הַשְּׁעָרִים שֵׁם יִדְיָחוּ אֶת־הָעוֹלָה: מט וּבְאֵלֶם הַשְּׁעָרַת שְׁנַיִם שְׁלַחְנוֹת מִפּוֹ וְשְׁנַיִם שְׁלַחְנוֹת מִפָּה לְשַׁחוּט אֲלֵיהֶם הָעוֹלָה וְהַחֲטָאִת וְהָאֲשָׁם: מ וְאֶל־הַכְּתָף מַחוּצָה לְעוֹלָה לְפֶתַח הַשְּׁעָרַת הַצָּפוֹנָה שְׁנַיִם שְׁלַחְנוֹת וְאֶל־הַכְּתָף הָאַחֲרָת אֲשֶׁר לְאֵלֶם הַשְּׁעָרַת שְׁנַיִם שְׁלַחְנוֹת:

רש"י

העולה. ירחצו את הקרביים: (לט) ובאולם השער. הצפוני: שנים שולחנות. במזרחו ושתיים במערבו ואע"פ שהן היו משוכין אל תוך החצר החיצונה קדושתן כלפנים: (מ) ואל הכתף מחוצה. ואל עבר פתח האולם מחוצה לחלל האולם לתוך חללו של פתח של (סא"א של צד) עזרת ישראל: לעולה לפתח השער הצפונה. כשנכנס לתוך השער ועולה במעלות פתח העזרה: שנים. שולחנות. לכתף הפתח למזרח (וכן) למערב: ואל הכתף האחרת. אשר לפתח האולם שנים שולחנות:

(לא) ואילמיו אל חצר החיצונה. אולמו של שער הפנימי לא היה לצד פנים כמו שהיו אולמות של שער החיצונה אלא מבחוץ היה בולט: (לו) אורך חמשים אמה. גבהו חמשים אמה: (לז) ואיליו לחצר החיצונה. אשישפיאר"קאש בלע"ז ואולם השער קרוי אילים כאן: (לח) ולשכה. היתה אצל שער הצפוני בעזרת ישראל: ופתחה. של לשכה אל אילי השער לצד השער: באילים השערים. יש בפרשה פסוקים קורין לכתפו' השער אילי' מיינשלי"ש בלע"ז: שם ידיחו את העולה. העולה הנשחטת בצפון: ידיחו את

מצודת ציון

(לח) ידיחו. ענין רחיצה ושטיפה במים: (לט) אליהם. אצלם בסמוך להם:

מצודת דוד

(לא) ואילמיו. כותלי אולם השער ההוא היו נמשכין כלפי החוץ וכדרך אולם והיה א"כ בולט מול אולם שער ע"נ והוא דבר נוי (ואולמי שערי עא"נ היו בנויות להלן מתאי השער וכמ"ש בקונ' בנין

הבית): אל איליו. בהמזוונות ממעל היו כותרות בצורות אילן תמר: ומעלות שמונה מעליו. בשמונה מעלות עלו מע"נ אל השער ההוא: (לב) דרך הקדים. ברוח מזרחי: כמדות האלה. כמדות השערים הנזכרים: (לג) לו. לכ"א מתאי השער: ולאילמיו. לכותלי האולם מסביב: (לד) מפו ומפו. בהעבר מזה ובהעבר מזה: (לה) אל שער הצפון. של החצר הפנימי: (לו) תאיו וגו'. מוסב אל המקרא שלפניו לומר כמדות האלה הנזכרים מדד את תאיו וכו' של השער ההוא: (לז) ואיליו. מזוונות האולם פנוי לאויר חצר החיצונה ואל המקום שיפנו המזוונות יפנו כתלי האולם וזכר המזוונות ולא האולם והיא היא: (לח) ולשכה. ר"ל בחלל עא"נ מול שער הצפוני עמדה לשכה אחת ופתחה היה מול מזוונות השערים ולפי שהיו שני שערים אחד פנימי ואחד חיצוני וכמ"ש למעלה בע"נ לכן אמר השערים: שם. בהלשכה ההיא היו מדיחים קרבי העולה הנשחטות בצפון והיא היתה בית המטבחים: (לט) ובאולם השער. בחלל האולם הנמשך מהשער ההוא עמדו שנים שולחנות בהעבר מזה ושנים מהעבר מזה ר"ל שנים במזרחו ושנים במערבו: לשחוט אליהם. לשחוט אצלם בסמוך להם העולה וכו' שהם ק"ק הטעונון שחיטה בצפון (ועם כי היה משוך לחלל ע"נ מ"מ קדושתו כלפנים כי יהיה מקורש בקדושת העזרה): (מ) ואל הכתף. בהעבר האחת מהאולם חוצה לו כשעולין במעלות לפתח שער הצפוני ר"ל שער הפנימי שהיה רוחב עשר אמות והמעלות ההם היו בין התאים ושם עמדו שנים שולחנות: ואל הכתף וגו'. וכן בהעבר האחרת של אולם השער, עמדו שנים שולחנות:

כתובים

דברי הימים ב פרקג דו

ד והאֹלָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רַחֲבֵי־הַבַּיִת אַמּוֹת עֶשְׂרִים וְהַגְּבֵה מֵאָה וְעֶשְׂרִים וַיִּצְפְּהוּ מִפְּנִימָה זֶה־בְּטָהוֹר: ה וְאֵת א תְּבִית הַגְּדוֹל חֶפֶה עֵץ פְּרוּשִׁים וַיַּחֲפֶהוּ זֶה־בְּטוֹב וַיַּעַל עָלָיו תַּמְרִים וְשִׁרְשְׁרוֹת: ו וַיִּצֵף אֶת־הַבַּיִת אֲבָן יָקָרָה לְתַפְאֶרֶת וְהִזְהִיב זֶה־בְּפְרוּשִׁים:

רש"י

בחזק שהיה מחזק לזהב במסמרים בציורי העץ שהיה מצייר ציורין בעץ תמורים הם אילנות כמין תמרים וכרובים ובמלכים (שם) כתיב וקלע עליהם מקלעות כרובים ותמורות ופטורי ציצים כמו (מדבר י"ח) ויצף ציץ. ופטורי כמו פוטר אדם אשתו אנטווארפין בל"א, (מפי רבינו אלעזר ב"ר משולם ז"ל): (ה) ויחפהו זהב. כלומר כשצייר כל הציורים ציפה הקורות זהב אחר הציורין ומחזקן במסמרות בכותל העץ כדי שלא ימוט מה שלא היה יכול לעשות בכותל האבן ומשום זה הטעם היה מחפה כל הבית מתחילה בעצי ברושים: ושרשרות. פתרונו צייר ציורין הרבה מלא כל וכשראה שהיה כולם חלק בין ציור לציור היה מצייר ציור כעין שרשרת שמדביקין בו כל דבר, כמו כן היה עושה כאן בין ציור לציור כדי שלא יהיה חלק בנתיים, ענין אחר ממש שרשרות של זהב עשה ודבק הצורות בהן יחד: (ו) ויצף את הבית אבן יקרה. שקע ורביץ אבנים יקרות בזהב בקירות הבית לתפארת ולנוי: והזהב. שאומר ויחפהו זהב טהור מזהב פרוים הי' פרוים שם מקום, ורבותינו פירשו שדומה לדם פרים מרוב שבחו ואדמימותו:

(ד) והאולם אשר על פני הארץ. אורך של אולם שעל פני רוחב הבית כ' שהרי אורך האולם בכל רוחב הבית כ' אמה מצפון לדרום וכל מדה יתירה קרויה אורך והפחותה קרויה רוחב ולפי שבהיכל מדתו ממזרח למערב יתירה קרויה אורך ומן הצפון לדרום פחותה קרויה רוחב ובאולם שמדתו מן הצפון לדרום יתירה קרויה אורך ומדתו מן המזרח למערב שהיא פחותה קרויה רוחב ורוחב האולם עשר כמפורש (במלכים א' ז') עשר באמה רחבה על פני הבית: והגובה מאה ועשרים. ובמלכים (שם) כתיב ושלשים אמה קומתו הא כיצד גובה הקומה מקרקעית הבית עד קרוי עלייה ראשונה שלשים אמות ומעלייה לעלייה עד גג העליון תשעים אמות כדכתיב (ד"ה א' כ"ח) ויתן דוד לשלמה בנו את תבנית האולם ואת בתיו וגנזכיו ועליותיו מכלל שהיו שם עליות: ויצפהו מפנימה זהב. בפנים ההיכל שהוא הבית הגדול חפה זהב ולא האולם וזהו שמפרש והולך היאך עשה ואת הבית הגדול חפה מבפנים כל הבית זהב טהור חפה עץ ברושים שכל הבית הדביר וההיכל צפה מתחילה עצי ברושים ואחר כך ויחפהו זהב טוב על קירות הברושים ומשום צפוי זהב שרצה לצפות הבית חפהו מתחילה בעצים כדי שיתקיים הזהב

מצודת ציון

(ה) חפה. ענין ציפוי וכיסוי: ושרשרות. שלשלאות: (ו) פרוים. שם מקום ורו"ל אמרו שדומה לדם הפרים (יומא: מה):

מצודת דוד

(ד) אשר על פני האורך וכו'. ר"ל אשר האורך עמד לרוחב ההיכל הוא היה במדת אמות עשרים כי המדה המועטת תקרא רוחב וההיכל היתה ארבעים על עשרים והאולם היתה רחבה עשרה כמו שנאמר במ"א וארכה עשרים, אם־כן עמד אורך האולם ע"פ רוחב ההיכל: והגובה מאה ועשרים. ובמ"א נאמר שלשים ויתכן לומר כי שם נאמר על הבית וכאן על האולם, או נאמר כי תשעים אמות היו העליות זו על זו כמ"ש תבנית האולם וכו' ועליותיו (ד"ה א' כ"ח): מפנימה. בעבור הכתלים שבפנים בחללו ועל הבית יאמר לא על האולם: (ה) הבית הגדול. זה ההיכל שהיתה גדולה מכולם מ' על כ': חפה. את קרקע הבית חפה בעצי ברושים וכן נאמר במ"א: ויחפהו. על העצים חפה הזהב: ויעל עליו. העלה על החיפוי ציורי אילני חמר ושרשרות: (ו) ויצף וכו'. בקירות הבית שקע אבנים יקרות במשבצות הזהב להיות לנוי ולפאר:

פ ר ק ש ל י ש י

א ואלו מגלחין במועד: הבא ממדינת הים, ומבית השביה, והיוצא מבית האסורין, והמגדה שהתירו לו חכמים; וכן מי שגשאל לחכם והתר, והניזר, והמצרע העולה מממאנתו לטהרתו.

ב ואלו מכבסין במועד: הבא ממדינת הים, ומבית השביה, והיוצא מבית האסורים, והמגדה שהתירו לו חכמים; וכן מי שגשאל לחכם והתר, ומפחות הידים ומפחות הספרים ומפחות הספג; הזבין והזבות והנדות והילודות, וכל העולין מממאנה לטהרה – הרי אלו מתרין; ושאר כל אדם אסורין.

פירוש ברטנורא

א ואלו מגלחין. הבא ממדינת הים. במועד. שלא היה לו פנאי לגלח קודם המועד. והוא שפירש לסחורה או לדבר הצריך, אבל אם לא פירש אלא לטיול בעלמא אסור: והיוצא מבית האסורין. ואפילו חבשו ביד ישראל שהיה מניחו לגלח, לפי שהיה בעצרו: ומנודה. שהתירו לו נדויו במועד. וקודם המועד לא היה יכול לגלח, דמנודה אסור בתספורת: ומי שנדר. שלא לגלח, ולא מצא חכם שיתיר לו נדרו קודם המועד. אי נמו לא מצא פתח לחרטה אלא במועד: והניזר. שהשלים נזירותו במועד: ח"ג והמצרע העולה מממאנתו לטהרתו. אם חל שביעי שלו במועד מותר בתספורת, דכתיב (ויקרא יד) ביום השביעי יגלח את כל שערו. וגלוח דנתק לא חשיב, שאינו אלא דבר מועט שגלח סביב הנתק. ומעמא דאסור לכל אדם לגלח במועד חוץ מאלו השנויים במשנה, כדי שלא יכונו לגלח בתוך המועד שהם במלים בו ממלאכה ויבאו י"ט ראשון של רגל כשהם מנוולים. והיינו מעמא נמי דאסור הכבוס במועד:

ב ומי שגשאל לחכם. שנדר שלא לכבס בגדיו, ושאל לחכם במועד והתירו לו נדרו: ומטפחות ידים. שמנכים בהם ידים בשעת אכילה: ומטפחות ספרים. כסות שנותנים הספרים למסתפר בין כתפיו מפני השער. וכשבא לגלח לאלו השנויים במשנה שהן מותרין לגלח במועד צריך לכבסה תמיד: מטפחות הספגין. שמנכין בהן כשיוצאין מן המרחץ: וכל העולין מממאנה לטהרה. במועד, מותרים לכבס בגדיהם. וכלי פשתן אפילו של כל אדם מותר לכבסן במועד, מפני שהן צריכין כבוס תדיר, ואפילו המכובסים ערב הרגל מיטפני מיד וצריכים כבוס בתוך הרגל, הלכך לא גזרו בהו. ומי שאין לו אלא חלוק

משניות מבוארות – קהתי

אמרו שיגלחו במועד, שמוטב לקרב זמן הקרבת הקרבנות ולא לאחר – (רש"י). וכן פוסק הרמב"ם (הל' יום טוב ז, יט).

באור משנה ב

כשם שאסרו חכמים לגלח בחול המועד, כך אסרו לכבס את הבגדים אפילו לצורך חול המועד, גזירה שמא ישנה אדם בכונה את כיבוס בגדיו עד חול המועד ויכנס לרגל כשהוא מנוול. משנתנו דנה במי שאי אפשר היה לו לכבס בגדיו לפני החג. ואלו מכבסין – בגדיהם, במועד – בחול המועד: הבא ממדינת הים – בחול המועד או בערב יום טוב סמוך לחשיכה, ומבית השביה – ששוחר מן השבי בחול המועד או סמוך לרגל; והיוצא מבית האסורין – כמו שבארנו במשנה הקודמת, והמגדה שהתירו לו חכמים – נדויו בחול המועד; וקודם לכן אסור היה בכיבוס בגדיו, כמו שהזכרנו כבר במשנה הקודמת; וכן מי שגשאל לחכם – על נדרו שנדר שלא לכבס, והתר – נדרו בחול המועד; ומטפחות הידים – היינו מגבות, שהואיל ושימושן תדיר, מותר לכבסן בחול המועד, אפילו נתכבסו לפני החג, ומטפחות הספרים – מטפחות שנותנים הספרים על המסתפר, כדי לקבל את השערות הנשורות, שהואיל והוא צריך להן בשביל האנשים המותרים לגלח בחול המועד, מותר לכבסן בחול המועד; יש גורסים (כפי שמוצא במאירי) ומטפחות 1919, ומפרשים, שהיו הסופרים (מלמדי התינוקות) פורסים סדינים של צמר על הספלים, במקום שהתלמידים מניחים את קונטרסיהם, כדי שלא יימחק מהם הכתב. והמטפחות מתלכלכות על ידי השמן והחלב שלומדים לאורם בלילה. ויש קוראים: ומטפחות הספרים (הסמ"ך בשווא והפ"א רפויה וקמוצה) – היינו המטפחות שגוללים בהם את הספרים, ומותר לכבסן במועד מפני שמשמשים בהן כל שעה (רש"י שו"ת; ריב"ב; ינומוי יוסף). ומטפחות הספג – אלונטיות שמסתפגים בהן כשיוצאים מן המרחץ, שאף על פי שנתכבסו מערב יום טוב, יש צורך לכבסן שוב בחול המועד, והואיל ומתלכלכות מהן; הזבין והזבות והילודות – שבגדיהם מתלכלכים תמיד, או בזמן שהם מתחילים לספור ימי טהרה וצריכים להחליף את בגדיהם, וכל העולין מממאנה לטהרה – בחול המועד, כגון מצרע וטמא מת, וצריכים לכבס את בגדיהם הטמאים, הרי אלו מתרין – לכבס בגדיהם בחול המועד. ושאר כל אדם אסורין –

~ יום ראשון ~

באור משנה א

אסרו חכמים לגלח בחול המועד, כדי שלא ישנה בני אדם את גילוחם עד חול המועד, בשעה שהם בטלים ממלאכתם, ויכנסו לרגל כשהם מנוולים (גמרא). משנתנו באה ללמד במי שאי אפשר היה לו לגלח בערב יום טוב, שמותר לגלח בחול המועד.

ואלו – המנויים לקמן, מגלחין במועד – מותרים לגלח את שערם בחול המועד: הבא ממדינת הים – בחול המועד, או בערב יום טוב סמוך לחשיכה, ולא היה יכול לגלח שערו לפני הרגל; ודווקא בכגון שיצא לשם בענייני מסחר וכדומה, אבל לא לשם טיול (גמרא); ומבית השביה – כגון שהיה שבו בידי הגויים, ושוחר מידם בחול המועד או בערב החג סמוך לחשיכה, והיוצא מבית האסורין – אפילו שער ישראל, שאמנם יכול היה לגלח שם, אבל הואיל והיה שרוי בער לא גילה, והמגדה – שנידוהו חכמים, ואסור היה בגילוח ובכיבוס בגדיו, שהתירו לו חכמים – נדויו בחול המועד, וכן מי שגשאל לחכם והתר – שנדר שלא לגלח, ולא שאל מחכם להתיר נדרו אלא בחול המועד, וכגון שלא מצא חכם שיתירו, או שלא מצא פתח לחרטה על נדרו עד חול המועד, והניזר – שאסור לו לגלח בימי נזירותו (במדבר ו, ה). וכלתה נזירותו בחול המועד, והרי חייב הוא בגילוח שערו, כמו שכתוב (שם שם, יח): "וגלח הניזר פתח אוהל מועד את ראש נזרו ולקה את שער ראש נזרו ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים", והמצרע העולה מממאנתו לטהרתו – ששבעת ימי טהרתו כלו בחול המועד, והרי כתוב בו (ויקרא יד, ט): "והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו". יש גורסים: והעולה ממומאנתו לטהרתו – כלומר שאין פסיקה זו מוסבה על המצורע, אלא ענין בפני עצמו הוא, מי שהיה טמא והשלים ימי טהרתו במועד, כגון טמא מת (דמב"ט). כבריתא בגמרא שנו (מועד קטן יז, ב): "כל אלו שאמרו ומותרין לגלח במועד. בשלא היה להם פנאי (לגלח קודם הרגל). אבל היה להם פנאי, אסורים. ניזר ומצורע אף על פי שהיה להם פנאי, מותרים (לגלח במועד). שלא ישנו קרבנותיהם (שנזיר ומצורע אינם מביאים קרבנותיהם עד לאחר הגילוח, ואם לא יגלחו בחול המועד נמצאו משהים קרבנותיהם, ואינם קרבים ביום השמיני בזמנם. לפיכך

ג וְאֵלּוּ כּוֹתְבֵין בְּמוֹעֵד: קְדוּשֵׁי נְשִׁים, וְגַמְיָן וְשׁוֹכְרֵיין, דִּיתִיקֵי, מִתְּנָה וּפְרוּזְבוּלֵין, אַגְרוֹת שׁוּם וְאַגְרוֹת מְזוּן, שְׁטְרֵי חֲלִיצָה וּמֵאוּנִים וְשְׁטְרֵי בְרוּרֵין, וְגִזְרוֹת בֵּית דִּין וְאַגְרוֹת שֶׁל רְשׁוּת.
ד אֵין כּוֹתְבֵין שְׁטְרֵי חוּב בְּמוֹעֵד, וְאִם אֵינוּ מְאָמְיֵנוּ אוּ שְׁאֵין לוֹ מַה יֵאכַל – הֲרֵי זֶה יִכְתֹּב. אֵין כּוֹתְבֵין סְפָרִים, תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת בְּמוֹעֵד, וְאֵין מְגִיְהֵין אוֹת אַחַת, אֶפְלוּ בְּסֵפֶר הַעֲזָרָה. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: כּוֹתֵב אָדָם תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת

פירוש ברטנורא

אחד, אפילו שאינו של פשתן מותר לכבס במועד, והוא שעומד ערום בשעת כביסתו עם אזור במתנו כלבד לכסות בשר ערוה שזה מוכיח שאין לו אלא החלוק הזה שהוא מכבס כלבד:

ג **קְדוּשֵׁי אִשָּׁה**. כותב על הגייר או על החרם הרי את מקדשת לי, ומקדש בו האשה אע"פ שאין בו שוה פרוטה. ולפיכך מותר לכתוב במועד שמתורא שמו יקדמו אחר והיה ליה דבר האבד: גיטיין. שרועה לצאת בשירא, ואם אינו כותב עכשיו תשאר זאת ענונה: ושיבירים. שאם יאמר הלוח לא אפרע חובך אם אין לי שובר ממך, שומעין לו, ויך לדרכו, ונמצא זה מפסיד את מעותיו: דייטיקיי. מתנת שכיב מרע. ופירוש דייטיקיי, דא תהא למיקם ולהיות, שדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו. מתנה. מתנת בריא. ואי לא כתיב להו מפסיד המקבל, דשמו יחזור בו הנותן: ופרוזבולין. שלא תשמט שבעית ויפסיד את מעותיו. פרוזבול, פרוז בולי. ופרוז בוטי, כלומר תקנה לעשירים שלא יעברו על מה שכתוב בתורה (דברים מ"ו) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל. ותקנה לעניים שימצאו ללוות. בולי עשירים. בוטי עניים. והלל תקן פרוזבול, שטר שכותבין בו מוסר אני לכם פלוני ופלוני הדיינין שכל שטר שיש לי על פלוני אנבנו כל זמן שארצה. ושוב אין שבעית משמטת הלוואה, דהוי כאילו גבו ב"ד את חובך, ושוב לא קרינן ביה לא יגוש את רעהו: אגרות שו"ב. ששמו ב"ד נכסי לוח ונתנו למלוה: אגרות מזון. שמכרו ב"ד את הקרקע למזון האשה והבנות, וכותבין מעשה ב"ד על זה. א"ג מי שקיבל עליו לזון את בת אשתו: מיאונים. קטנה שהשיאה אמה ואחיה, יכולה למאן בבעלה ולומר אי אפשי בפלוני בעלי, ויוצאה בלא גמ. ושטר שכותבין לעדות דבר זה, נקרא שטר מיאונים: שטרי ברוורין, שבררו להם דיינין, זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד, וכותבין שטר שלא יחזרו בהן הבעלי דינים: וגזירות ב"ד. פסק דין שפסקו הדיינים: אגרות של רשות. צווי השלטון. כמו ואל תתודע לרשות, הוה והירים ברשות. ויש מפרשין אגרות של שאלת שלום שכותבים בין אדם לחבירו:

ד **אֵין כּוֹתְבֵין שְׁטְרֵי חוּב בְּמוֹעֵד**. הואיל ויכול לכתבו לאחר המועד: **וְאִם אֵינוּ מְאָמְיֵנוּ**. ואינו רוצה להלוותו בלא שטר, ולוח צריך למעות, כותבין: או שאין לו. לסופר מה יאכל, הרי זה יכתוב ויטול שכרו, דשכר פעולה למו שאין לו מה יאכל שרי: **וְאֶפְלוּ בְּסֵפֶר הַעֲזָרָה**. ס"ת שבהן גדול קורא בו ביום

משניות מבאורות – קהתי

חֲלִיצָה – שטר שכותבים בית דין ליבמה שחלצה בפניהם, **וּמֵאוּנִים** – יתומה קטנה שהשיאה אמה או אחיה, כל זמן שהיא קטנה רשאית היא למאן בבעלה ולומר שאינה רוצה בו, והיא יוצאת ממנו בלא גט, ובית דין נותנים לה שטר מיאון לראייה; ומותר לכתוב שטר זה, שמא לאחר התג תביא שתי שערות ושוב לא תוכל למאן ("נימוקי יוסף").
וְשְׁטְרֵי בְרוּרֵין – בעלי הדין שברירו להם דיינים, כמו ששנו בסנהדרין (ג, א): "זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ושני הדיינים בוררים להם עוד אחד", הרי הם כותבים בשטר שלא יחזרו בהם, והם מתחייבים לקבל עליהם את פסק דינם; **וְגִזְרוֹת בֵּית דִּין** – פסקי דין של בית הדין, שאם לא יכתבו עכשיו שמא ישכחו הדבר ולא יפסקו פעם אחרת כן ("נימוקי יוסף"); **וְאַגְרוֹת שֶׁל רְשׁוּת** – צווי השלטון (רש"י).
ויש מפרשים: אגרות מיניו שכותבים בית דין הגדול לדיינים בשעה שממנים אותם (ריב"ב בשם רב צדוק; ועיין "נימוקי יוסף"). ויש מנקדים "רשות" הרי"ש בשו"א ומבארים (לפי הירושלמי), אגרות של שאלת שלום שאדם כותב לחבירו, והטעם – כותב הרמב"ם – מפני שאין אדם נזהר בתקונן מאד והרי זה כמעשה הדיוט, ולדבריו צריך שיהא לצורך המועד. והראב"ד כותב, שמא לא יודמן לו אדם להוליך את אגרות, והרי זה כדבר האבד.

בארנו הטעם בכל הדברים השנויים במשנתנו, משום "דבר האבד", וכן מבארים רוב מפרשי המשנה. אבל הרמב"ם מבאר הטעם בכל אלו, משום שצרכי רבים הם, ושנינו (לעיל א, ב), שעושין כל צרכי הרבים בחול המועד.

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד בדברים שאסור לכתבם בחול המועד.

אֵין כּוֹתְבֵין שְׁטְרֵי חוּב בְּמוֹעֵד – הואיל ויכול לכתבם לאחר המועד. **וְאִם אֵינוּ מְאָמְיֵנוּ** – אם המלוה אינו מאמין ללווה בלא שטר, והלווה צריך למעות, או שְׁאֵין לוֹ – לסופר הכותב את השטרות (גמרא). **מַה יֵאכַל** – שזקוק הוא לשכר סופר לצורך המועד, **הֲרֵי זֶה יִכְתֹּב** – את השטרות בחול המועד. **אֵין כּוֹתְבֵין סְפָרִים, תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת בְּמוֹעֵד** – אפילו ספרי תורה, תפילין ומזוזות אסור לכתוב בחול המועד; **וְאֵין מְגִיְהֵין אוֹת אַחַת, אֶפְלוּ בְּסֵפֶר**

כמו שבארנו הטעם לעיל (בהקדמה למשנתנו), חרץ משלשה מיני מטפחות שנימנו במשנתנו ("מטפחות הדיים ומטפחות הספרים ומטפחות ה"ת") שהכל מותרים לכבסם בחול המועד.

~ יום שני ~

באור משנה ג

וְאֵלּוּ – הדברים שנימנו לקמן, **כּוֹתְבֵין בְּמוֹעֵד** – מותר לכתוב אותם בחול המועד, משום "דבר האבד"; **קְדוּשֵׁי נְשִׁים** – שטר קידושין, כשמקדשים את האשה בשטר, ובכלל זה שטרי השדוכים והתנאים; ומותר לכתוב את אלה בחול המועד מחשש "שמא יקדמו אחר", והרי זה דבר האבד. **גְּטֵיין** – כגון שיוצא לדרך רחוקה, ואם לא יכתוב את הגט תישאר ענונה; **וְשׁוֹכְרֵין** – כגון שהלווה אינו רוצה לשלם את חובו אם לא יקבל שובר ("קבלה") מהמלוה; לפיכך מותר לכתוב את השובר, שמא לאחר הרגל לא יהיה ללווה לפרוע. **דְּיִתִּיקֵי** – מלה יוונית, ופירושה: צוואת שכיב מרע. ובגמרא פירשו על פי נוטריקון: דייטיקיי – דא תהא למיקם (זה יהא קיים), שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים הם; **מִתְּנָה** – שטר מתנה של אדם בריא, שאם לא יכתבו אותו, יכול הנותן לחזור בו; **וּפְרוּזְבוּלֵין** – שטר שהמלווה כותב לבית דין, ובו הוא מוסר להם את חובותיו, כדי שלא תשמט אותם שנת השמיטה (עיין שביעית ג, ג-ד); והטעם שמתור לכתוב אותו, שמא לא ימצא אחר החג בית דין ראוי לכך, ותהא שביעית משמטת חובותיו (המאירי; ריב"ט); ויש מבארים כגון שהוא רוצה לילך (?צאת לדרך). ואם לא יכתבו עכשיו יעבור שביעית ויפסיד חובו ("נימוקי יוסף"); **אַגְרוֹת שׁוּם** – שטרות שבית דין כותבים למלוה, ששמו את הנכסים של הלווה בכך וכך, ונתנו אותם למלוה בחובו; **וְאַגְרוֹת מְזוּן** – שטרות שבית דין כותבים על מכירת נכסים למזונות האשה והבנות; פירוש אחר: מי שקיבל עליו לזון את בת אשתו שמבעלה הראשון, כותבים לה שטר לראייה. אגרות אלו (אגרות שום ואגרות מזון) מותר לכתבן, לפי שהם צורך המועד, או שמא לא ימצא אחר כך מזומנים, או שמא ישתדפו הנכסים (המאירי); **שְׁטְרֵי**

לְעֶצְמוֹ, וְטוֹוָה עַל יָרְכוּ תַבְלַת לְצִיצִיתוֹ.

הַ קְּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם לְרַגְלָהּ – בְּטַלְהָ הַיָּמָנוּ גִּזְרַת שְׁבַעָה; שְׁמוֹנָה – בְּטַלְהָ הַיָּמָנוּ גִּזְרַת שְׁלֹשִׁים; מִפְּנֵי שְׁאֵמְרוּ: שֶׁבַת עוֹלָה וְאֵינָה מִפְּסֻקָּת; רְגָלִים מִפְּסֻקִין וְאֵינָן עוֹלִין.

וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: מִשְׁחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ – עֲצַרְתָּ בַשַּׁבָּת. רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אָמַר: רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַפְּפוּרִים

פירוש ברטנורא

הכיפורים, ואע"ג דצריך לרבים: לעצמו. לקיים המצוה. אבל לא למכור או להשכיר: וטווח על ירכו תבלת. שנותן החוט על ירכו ומשפשף בידו והוא טווח מאליו. אבל לא בידו בין אנצעותיו, ולא בפלך כדרך שהוא עושה בחול. והלכה, טווח אדם תכלת לבגדו בין בפלך בין באבן:

ה הקובר את מתו. שמת לו מת קודם הרגל, ונהג אבילות קודם הרגל שלשה ימים: בטלה ממנו גזירת שבעה. אבל לא בטלה הימנו גזירת שלשים הדיינו איסור תספורת, ומונה אחר הרגל שלשים יום עם הג' שעברו כבר מן השלשים. ופסק הלכה שהקובר את מתו אפילו שעה אחת קודם הרגל בטלה ממנו גזרת שבעה: שמונה. ימים קודם הרגל, הואיל ונכנס אחד מימי הגלוח קודם לרגל, אתי רגל ומבטל את השאר לגמרי: שבת עולה. שבת שבימי אבלו עולה למנין ז': ואינה מפסקת. שאינה מבטלת את השאר, אלא יושב ומתאבל אחר שבת: הרגלים מפסיקין ואינם עולים. אם נהג אבילות קודם הרגל, הרגל מפסיק ומבטל גזירת ל'. ואם לא נהג אבילות קודם הרגל לא התחיל אבילותו ברגל, אין ימי הרגל עולים למנין ז', אבל עולין למנין ל'. וטעמא דשבת עולה להשבין שבעת ימי אבלות, משום דדברים שבצנעה נהג בה, כגון תשיש המטה ופריעת הראש שאסור בגלוי הראש, ורחיצה בחמיץ, שהאבל אסור בהן בשבת. אבל הרגל אין שום דין מדיני אבלות נהג בו, לפיכך מפסיק לגמרי. ואם לא חל אבילות כלל קודם הרגל, כגון שקבר המת בתוך הרגל אינו עולה למנין שבעה, ומתחיל למנות שבעה אחר הרגל:

ו משחרב בית המקדש. דאין לעצרת תשלומין כל שבעה לקרבן, בטלה ליה תורת הרגל, והוי כשבת שאינה מפסקת. אבל בזמן המקדש שמו שלא חג כיום ראשון של עצרת היה חוגג והולך כל שבעה, כהג המצות, היה עצרת כהג המצות אף לענין אבילות. ומסקנא דמלתא לענין פסק ההלכה, דעצרת

משניות מבוארות – קהתי

שלושים, וְאֵינָה מִפְּסֻקָּת – ואינה מבטלת את האבילות, שחייבים להמשיך לאחר השבת באבילות של שבעה ושל שלושים. יש מבארים הטעם, לפי שבשבת נאמר "עונג" ולא "שמחה" (נימוקי יוסף). ויש מבארים, לפי שאי אפשר לשבעת הימים בלא שבת ואילו היתה השבת מפסיקה לא היו לעולם שבעת ימים (סוד יורה דעה סימן ת; הרמב"ם): רְגָלִים מִפְּסֻקִין – מבטלים את האבילות, אם כבר התחיל לנהוג בה קודם הרגל, וְאֵינָן עוֹלִין – למניין שבעה, כגון אם לא נהג אבילות קודם הרגל אלא שני ימים, צריך להשלים חמישה ימי אבילות לאחר הרגל. ברם, ההלכה היא (לפי מוסקת הגמרא). שהקובר את מתו אפילו שעה אחת קודם לרגל, בטלה ממנו גזירת שבעה; ואם לא נהג אבילות קודם הרגל, כגון שקבר את מתו בתוך הרגל, אין ימי הרגל עולים למנין שבעה, ומתחיל למנות שבעה אחר הרגל. ומכל מקום עולים ימי הרגל למנין שלושים (רמב"ם הל' אבל י, ח).

הַעֲצָרָה – בספר תורה שהיה בעזרה במקדש, ואף על פי שהוא צורך הרבים, שהכהן הגדול קורא בו ביום הכיפורים, מכל מקום אין מגיחים אותו בחול המועד, לפי שאינו לצורך המועד. ויש גורסים: ב 99 עורא – היינו ספר תורה מזמנו של עזרא, שהיו מגיחים על פיו כל ספרי תורה אחרים. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: פּוֹתֵב אֶדָם תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת לְעֶצְמוֹ – לצורך עצמו, אבל לא למכרם ולהשכירם, וְטוֹוָה עַל יָרְכוּ תַבְלַת לְצִיצִיתוֹ – שבכנף בגדו, כלומר על ידי שינוי, שנותן את החוט על ירכו ומשפשף עליו בידו והוא טווח מאליו, אבל לא יטווה בידו בין אנצעותיו, ולא בפלך, כדרך שהוא טווח בחול (תש"י). והלכה שטווה אדם תכלת לבגדו אפילו כדרך שטווים בחול.

~ יום שלישי ~

באור משנה ה

מכאן ועד סוף פרקנו עוסקות המשניות בדיני אבלות במועד, וכחלקמה לכך באה משנתנו ללמד, שרגל הפוגע באבילות של שבעה או של שלושים, מבטל את האבילות. – ולבנת המשנה יש להקדים, שאכל כל שבעת הימים הראשונים אסור ברחיצת הגוף ובכיבוס בגדיו ובנעילת הסנדל ובעשיית מלאכה ובשאלת שלום, וחייב בעטיפת הראש ובכפיית המטה, ואסור לקרוא בתורה, ועוד (עיין רמב"ם הל' אבל פרק ה; פירוש הרמב"ם והברטנורא על המשנה הבאה). איסורים אלו נקראים במשנתנו "גזירת שבעה". משבעה ועד תשלום שלושים יום נהג האבל בקצת דברי אבלות, והיינו שאסור ללבש בגד חדש או בגד לבן מגוחך, ואסור בתספורת, ובסעודת הרשות, וללכת בסחורה (עיין רמב"ם הל' אבל פרק ה; פירוש הרמב"ם והברטנורא על המשנה הבאה). איסורים אלו נקראים במשנתנו "גזירת שלושים". בגמרא אמרו, ששלשה שלבים הם באבילות: "שלשה ימים לבכי, ושבעה להספד, ושלושים לגיהוך ולתספורת" (כלומר אסור בהם בגיהוך ובתספורת). מכאן שלשה ימים הראשונים הם עיקר אבילות.

הַקְּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם לְרַגְלָהּ – היינו שנהג אבילות קודם הרגל שלשה ימים, בְּטַלְהָ הַיָּמָנוּ גִּזְרַת שְׁבַעָה – ואינו צריך להשלים את שבעת ימי האבילות לאחר הרגל. ברם, גזירת שלושים לא בטלה, וחייב הוא להשלים לאחר הרגל את האבילות של שלושים. שְׁמוֹנָה – הקובר את מתו שמונה ימים קודם לרגל, ונמצא שכבר נהג יום אחד לפני הרגל באבילות של שלושים, בְּטַלְהָ הַיָּמָנוּ גִּזְרַת שְׁלֹשִׁים – לגמרי, ואינו חייב עוד לנהוג לאחר הרגל דיני אבילות של שלושים. מִפְּנֵי שְׁאֵמְרוּ – חכמים: שֶׁבַת עוֹלָה – למניין שבעה; השבת שבתוך ימי השבעה מצטרפת לשבעת ימי האבילות, והואיל ונוהגים בה אבילות בדברים שבצנעה; וכן עולה השבת למניין

כַּרְגָּלִים. וְחֻמְמִים אֹמְרִים: לֹא כְדָבְרִי זֶה וְלֹא כְדָבְרִי זֶה, אֲלֵא עֲצַרְתָּ כַּרְגָּלִים, רֹאשׁ הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים בְּשֶׁבֶת. ז' אֵין קוֹרְעִין, וְלֹא חוֹלְצִין, וְאֵין מְבַרְּיָן, אֲלֵא קְרוֹבֵינוּ שֶׁל מַת; וְאֵין מְבַרְּיָן אֲלֵא עַל מִטָּה זְקוּפָה. אֵין מוֹלִיכִין לְבֵית הָאָבֶל, לֹא בַּטְּבֵלָא וְלֹא בַּאֲסְקוּטְלָא וְלֹא בַּקְנָנוּ, אֲלֵא בַּפְּסָלִים. וְאֵין אֹמְרִים בְּרַבַּת אֲבָלִים בַּמוֹעֵד, אֲבָל עוֹמְדִין בַּשּׁוּרָה וּמְנַחְמִין וּפוֹטְרִין אֶת הַרְּפִים.

ח אֵין מְנִיחִין אֶת הַמִּטָּה בְּרַחוּב, שְׁלֵא לְהַרְגִיל אֶת הַהֶסְפֵּד; וְלֹא שֶׁל נְשִׁים לְעוֹלָם, מִפְּנֵי הַכְּבוֹד. נְשִׁים בַּמוֹעֵד מְעַנּוֹת, אֲבָל לֹא מְטַפְּחוֹת. רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אֹמֵר: הַסְּמוּכוֹת לְמִטָּה מְטַפְּחוֹת.

פירוש ברטנורא

בומן הוה כרגלים, וראש השנה ויום הכיפורים כרגלים. ומי שמת לו מת קודם אחד מאלו אפילו שעה אחת, במלה ממנו גזירת שבעה. ואם מת שבעה ימים קודם אחד מימים טובים אלו, במלה ממנו גזירת ל'. ומי שמת לו מת שעה אחת קודם חג הסוכות במלה ממנו גזירת ז' כדאמרן, וז' ימי הרגל עולין למנון ל'. ואע"ג דתנן רגלים מפסקין ואינן עולין, אין עולין למנון ז' אבל עולין למנון ל', הרי י"ד יום, ושמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו, ונחשב כאילו הוא ז' ימים, הרי כ"א יום, מונח עוד מ' ימים עד ל' ודיו. וגזירת שבעה דאמרן הוא שאכל כל שבעת הימים אסור ברחיצה בחמין אפילו מקצת גופו, ובצונן כל גופו, ואסור בכבוס בגדיו, ובסיכה, ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה, ובעשיית מלאכה, ובשאלת שלום. והייב בעטיפת הראש, ובכפית המטה שתהינה כל המטות שבביתו כפיות ע"ג קרקע וישין בהם ולא על מטה זקופה, ואסור ליטול צפרניו בכלי, ולא שער שפמו ואפילו מעכב עליו את האכילה, ואסור לקרות בתורה בין בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה, ולא ישלול הקרע שעליו. וגזירת שלשים היא שמשבעה ועד תשלום ל' אסור ללבוש בגד חרש, או בגד לבן מנוהץ, ואסור בתספורת, ובסעודת הרשות, וללכת בסחורה עם חבריו, ולישא אשה אחרת אם יש לו אשה ובנים, ולא יאחה הקרע שעליו: ז' אֵין קוֹרְעִין. במועד, אלא קרוביו של מת. לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו ולאחותו ולאשתו, אלו שבעה מתים שחייב להתאבל עליהם. ועל שאר קרובים שאינו חייב להתאבל עליהם אין קורעין עליהם במועד. ולא אמרן אלא שאינו חכם או אדם כשר ובעל מעשים. אבל חכם שמת, הכל קרוביו, והכל קורעין עליו אפילו במועד. וכן על אדם המוחזק בכשרות וחסידות. וכל העומד בשעת יציאת נשמה על כל אדם מישראל, חייב לקרוע ואפילו במועד. וקריעה על אביו ועל אמו היא בכל בגדיו עד שמגולה את לבו, וקורע בידו ומבריל שפת הבגד העליונה, וקורע מבחוץ, שאינו מכניס ידו תחת בגדיו כשהוא קורע, ושולל לאחר ל' יום, ואינו מאחה לעולם. וכן על רבו שלמדו תורה. אבל על כל שאר קרוביו קורע טמא מן הבגד העליון לבד, וקורע בכלי אם רצה, וא"צ להבריל השפה, ויש לו להכניס ידו תחת בגדיו כשהוא קורע, ושולל לאחר שבעה, ומאחה לאחר שלשים. ואין קריעה אלא מעומד: וְלֹא חוֹלְצִים בַּמוֹעֵד. חליצת כתף שזרועותיהן וכתפיהן מגולות: וְאֵין מְבַרְּיָן. סעודה ראשונה, שאכל אסור לאכול משלו ורגלים להתברות ברחובה של עיר, ובמועד אין מברין אלא קרוביו בתוך ביתו: וְאֵין מְבַרְּיָן אֲלֵא עַל מִטּוֹת זְקוּפוֹת. ואפילו בתוך ביתו אין מברין אותו על מטות כפיות שרגליו בשאר ימות השנה כל קרוביו ומי שלבו גם בו לאכול עמו על מטה כפוייה לארץ, ובמועד אין מברין אלא על מטות זקופות: וְאֵין מוֹלִיכִין. הסעודה לבית האבל: לֹא בַּטְּבֵלָא. דרך כבוד: וְלֹא בַּאֲסְקוּטְלָא. כמין שלחן קטן של כסף או של זהב או של זכוכית. ואנו שמעתי קערה של כסף, שכן בלע"ז קורין לקערה שקודיל"א: אֲלֵא בַּפְּסָלִים. של ערבה קלופה. שלא לבייש העניים שבאין להברות שאין להם מבלא ואסקוטלא: וּפוֹטְרִין אֶת הַרְּפִים. נותנים להם רשות לילך מיד: ח אֵין מְנִיחִין אֶת הַמִּטָּה. של מת: בְּרַחוּב. במועד: לְעוֹלָם. אפילו בחול דכתיב (במדבר כ) ותמת שם מרים ותקבר שם סמוך למיתה קבורה: מְטַפְּחוֹת.

משניות מבוארות – קהתי

של ערבה קלופה, והיו עניים מתיבישים; התקינו שיהו הכל מביאין בסלי נצרים של ערבה קלופה מפני כבודן של עניים". וְאֵין אֹמְרִים בְּרַבַּת אֲבָלִים בַּמוֹעֵד – שלאחר שחזרו מקבורת המת ועמדו בשורה וניחמו את האבלים, היו מתקצצים ברחבה של עיר והיו מברכים ברכה לאבלים מענין תנחומים, ותותמים בה "ברוך מנחם אבלים" (ענין גמרא כתובות ח, ב), וזוהי הנקראת "ברכת אבלים": ובהא משנתנו ללמד שאין אומרים אותה בחול המועד לא ברחבה של עיר ולא בבית, אֲבָל עוֹמְדִין בַּשּׁוּרָה – כשחזרו מן הקבורה, וּמְנַחְמִין – את האבלים, בעברם לפני השורה, וּפוֹטְרִין אֶת הַרְּפִים – שאומרים למנחמים שילכו לבתיהם, ואין הם צריכים ללוות את האבלים לרחבה או לביתם (דש"י). ויש מפרשים: וּפוֹטְרִין אֶת הַרְּפִים – מלעשות אחר המועד שורה ותנחומים, הואיל וכבר נתעסקו בכך במועד (וראב"ד; המאירי).

באור משנה ח

אֵין מְנִיחִין אֶת הַמִּטָּה – של המת, בְּרַחוּב – בחול המועד, כדרך שהיו נוהגים בחול, שְׁלֵא לְהַרְגִיל – שלא לעורר, אֶת הַהֶסְפֵּד – שכן חול המועד אסור בהספד; וְלֹא שֶׁל נְשִׁים – ואין מניחים מיטת מתים של נשים ברחוב, לְעוֹלָם – אפילו בחול, מִפְּנֵי הַכְּבוֹד – שזה גנאי לאשה (רמב"ם). ויש מפרשים, שמא יהיו שופעות דם ויהיה בווי (דש"י; "מוקוי יוסף"). ובגמרא אמרו: לא שנו (שאינן מניחין מטת האשה ברחוב), אלא זיהו (שמטה מחמת ולד, שהיא שופעת דם – דש"י), אבל שאר נשים מניחין. רבי אלעזר אומר: אפילו שאר הנשים, שכתוב (במדבר כ, א): "ותמת שם מרים ותקבר שם" – סמוך למיתה קבורה. נְשִׁים בַּמוֹעֵד מְעַנּוֹת – כולן עונות ומקוננות כאחת, כמבואר במשנה הבאה, אֲבָל לֹא מְטַפְּחוֹת – אינן מכות כף על כף או על

שעה אחת קודם לחג, הואיל ובטלה ממנו גזירת שבעה, ושבעת ימי הרגל עולים למניין שלושים, הרי ארבעה עשר יום, ושמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו, ונחשב כאילו הוא שבעה ימים, הרי עשרים ואחד יום, נמצא שאינו צריך למנות לאחר החג לתשלום אבלות של שלושים יום אלא תשעה ימים בלבד.

~ יום רביעי ~

באור משנה ז

אֵין קוֹרְעִין – בחול המועד את הבגדים על המת, וְלֹא חוֹלְצִין – את הכתף, שנוהגים היו בשעת הלוויית המת לסלק את החלוק מעל הכתף ולגלות את הכתף והזרוע; וְאֵין מְבַרְּיָן – סעודת ההבראה, היינו סעודה ראשונה, שירידיו של האבל נותנים לו לאחר הקבורה ואוכלים עמו, לפי שאסור לאבל לאכול סעודה ראשונה משלו (ולדעת הרמב"ם כל יום ראשון אסור לאכול משלו). כל הדברים הללו אין עושים בחול המועד. אֲלֵא קְרוֹבֵינוּ שֶׁל מַת – היינו אביו ואמו, אחיו ואחותו (בין מן האב בין מן האם), בנו ובתו ואשתו. אבל אחרים אין קורעים ואין חולצים ואין אוכלים סעודת ההבראה עם האבל בחול המועד. וְאֵין מְבַרְּיָן – אין נותנים לקרובי המת את סעודת ההבראה בחול המועד, אֲלֵא עַל מִטָּה זְקוּפָה – כדרכה, ולא על מיטה כפוייה כדרך שהיו נוהגים בחול, שאין כפית המיטה נוהגת במועד. אֵין מוֹלִיכִין – את סעודת ההבראה, לְבֵית הָאָבֶל – בין במועד בין בחול, לֹא בַּטְּבֵלָא – מין טס מהודר, וְלֹא בַּאֲסְקוּטְלָא – כעין קערה של כסף או של זכוכית, וְלֹא בַּקְנָנוּ – מין סל מיוחד, אֲלֵא בַּפְּסָלִים – של ערבה קלופה, כדי שלא לבייש את העניים הבאים להברות. וכן שנו בבביתא (בגמרא): "בראשונה היו מוליכין בבית האבל עשירים בקלתות של כסף ושל זהב ועניים בסלי נצרים

ט בראשי חֲדָשִׁים, בְּחִנְכָּה וּבַפּוּרִים – מְעֻנּוֹת וּמְטַפְחוֹת; בְּזָה וּבִזְהָ – לֹא מְקוֹנְנוֹת. נִקְבַּר הַמֵּת – לֹא מְעֻנּוֹת וְלֹא מְטַפְחוֹת. אִיזְהוּ עֲנִי? שְׂפֵלָן עֲנֻנּוֹת פְּאַחַת; קִינָה? שְׂאַחַת מְדַבֶּרֶת וְכֵלָן עֲנֻנּוֹת אַחֲרֶיהָ, שְׁנֵאמַר (ירמיה ט, יט): "וְלִמְדָנָה בְּנִתְיָכֶם נְהִי, וְאִשָּׁה רְעוּתָהּ קִינָה". אֲבָל לְעֵתִיד לְבֹא הוּא אֹמֵר (ישעיה כה, ח): "בְּלַעַת הַמָּוֶת לְנִצָּחַ, וּמָחָה ה' אֱלֹהִים דְּמָעָה מֵעַל כָּל־פְּנִים" וְגו'.

משניות מסכת הגיגה

פרק ראשון

א הכל חייבין בראיה, חוץ מחרש, שומה, וקטן, ומטומים, ואנדרוגינוס, ונשים, ועבדים שאינם משחררים, החגר, והסומא, והחולה, והקטן, ומי שאינו יכול לעלות ברגליו. איזהו קטן? כל שאינו יכול לרפוב על כתפיו של

פירוש ברטנורא

מספקות כף אל כף: ר"ש אומר כו'. ואין הלכה כר"ש:

ט ואשה רעותה קינה. ומדכתיב ולמדנה, אלמא קינה, אחת אומרת וחברתה עונה: אבל לעתיד לבא אומר בלע המות לנצח. שבלע הקב"ה את המות, ויכול עונות שירה שאין מיתה ואין דמעה. ונקטינן להאי קרא הכא, משום אל תעמוד בדבר רע [לכן ראה לפנים בדבר טוב]:

מסכת הגיגה

א הכל חייבין בראיה. במצות יראה כל וכוך, שצריך להתראות בעורה ברגל. והכל לאתווי מי שחציו עבר וחציו בן חורין. ואין כן הלכה. שמי שחציו עבר וחציו בן חורין פטור מן הראיה מפני צד עבודתו שבו: חוץ מחרש. ואע"פ שהוא מדרב, ואפילו חרש באזנו אחת פטור, דכתיב (דברים ל"א) בבוא כל ישראל לראות את פני ה', וכתוב בתורה למען ישמעו. פרט למי שאין לו שמיעה גמורה. והשומע ואינו מדרב נמי פטור דכתיב ולמען ילמדו: שוטה וקטן. דלאו בני חיובא נניהו, שהן פטורין מכל המצוות. וקטן שיכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים לחר הבית, אביו חייב להעלותו כדי לחנכו במצוות,

משניות מבוארות – קהתי

הגיגה, ויש למדים מצוות שלמי חגיגה ממה שנאמר (ויקרא כג, מא): "והגתם אותו חג לה'" (עיי' גמרא חגיגה י, ב). נוסף על שני הקרבנות הללו – עולת ראייה ושלמי חגיגה – מצווה להביא ברגל עוד קרבנות שלמים, הנקראים "שלמי שמחה". לקיים מה שנאמר (דברים טז, יא): "ושמחת לפני ה' אלהיך", וכן (שם שם, יד): "ושמחת בחגך", ואין שמחה אלא בבשר, שנאמר (דברים כז, ז): "ובחבת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך".

מסכתנו דנה בחלקה הראשון (עד פרק ב משנה ד) במצוות הראייה ברגל והבאת הקרבנות שזכרו לעיל. ואילו בחלקה השני (מפרק ב משנה ה עד סוף המסכת) עוסקת המסכת בדיני טומאה וטהרה, שכן ברגל היו כל ישראל מטהרים עצמם, הואיל והיו עולים לירושלים וביאים לעזרה ואוכלים מבשר הקרבנות.

באור משנה א

משנתנו דנה במצוות הראייה ברגל, הכוללת ראיית פנים בעזרה והבאת עולת הראייה (תוספות). והיא באה לפרט את הפטורים ממצווה זו. **הכל חייבין בראיה** – במצוות "יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך"... היינו שצריכים ליראות בעזרה בשלש הרגלים ולהביא עולת ראייה, כמו שבארנו (בהקדמה למשנתנו), **חוץ מחרש, שוטה, וקטן** – בגמרא מבואר, שאפילו חרש המדבר, הואיל ואינו שומע פטור מן הראייה, שלמדים זה מפרשת הקהל שכתוב בה (דברים לא, יב): "למען ישמעו" פרט למדבר ואינו שומע. והוא הדין לאֵלֶם, השומע ואינו מדבר, שנאמר (סם): ולמען יִמְדוּ וְקוֹרְאִים "לְמַדּוּ", היינו שילמדו לאחרים; שוטה וקטן – לפי שאינם חייבים במצוות (עיי' באורנו למשנה תרומות א, א): **וּמְטוּמִים** – שאין ניכרים בו לא סימני זכר ולא סימני נקבה; **וְאֲנֵדְרוּגִינוֹס** – שיש לו סימני זכר ונקבה כאחד, **וְנָשִׁים** – שנאמר במצוות הראייה (דברים טז, טז): "יראה כל זכורך". ואף הטומטום והאנדרוגינוס אינם ככלל "זכורך"; **וְעֲבָדִים שְׂאִינִם מְשַׁחְרְרִים** – שכל מצווה שאין נשים חייבות בה אין העבדים חייבים בה; **הַחֲגֵר**, **הַסּוּמָא**, **וְהַחֹלֶה**, **וְהַקָּטָן**, ומי שאינו יכול לעלות ברגליו – מירושלים לעזרה, כגון שהוא מעונג ביותר (גמרא), כל אלו פטורים מן הראייה. והטעם בחיגר ובחולה ובקטן וכו', לפי שכתוב "שלש

יך. רבי ישמעאל אומר: הסמוכות למה – העומדות סמוך למיטת המת, מטפחות – אפילו בחול המועד. ואין הלכה כרבי ישמעאל.

~ יום המישי ~

באור משנה ט

בראשי חֲדָשִׁים, בְּחִנְכָּה וּבַפּוּרִים, מְעֻנּוֹת וּמְטַפְחוֹת – הנשים המקוננות בפני המת, כמו שבארנו במשנה הקודמת; **בְּזָה וּבִזְהָ** – בין בחולו של מועד בין בראשי חדשים ובחנוכה ובפורים (הר"ד). **לֹא מְקוֹנְנוֹת** – כמבואר להלן. יש גורסים: "מעונות ומטפחות בזה ובוה אבל לא מקוננות", אבל במשנה שבגמרא אין תיבת "אבל", ואף הרי"ף, אינו גורס תיבה זו, ולשון הרמב"ם (הל' אבל יא, ז): "הנשים כמועד מעונות אבל לא מטפחות, ובראשי חדשים ובחנוכה ובפורים מעונות ומטפחות אבל אין מקוננות לא בזה ולא בזה". **נִקְבַּר הַמֵּת** – לאחר שקברו את המת, **לֹא מְעֻנּוֹת וְלֹא מְטַפְחוֹת** – אפילו בראשי חדשים ובחנוכה ובפורים, וכל שכן בחול המועד. **אִיזְהוּ עֲנִי? שְׂפֵלָן עֲנֻנּוֹת פְּאַחַת** – שכל הנשים מקוננות יחד; **קִינָה** – איזוהי קינה? **שְׂאַחַת מְדַבֶּרֶת** – דברי קינה, **וְכֵלָן עֲנֻנּוֹת אַחֲרֶיהָ** – כל מה שהיא אומרת, **שְׁנֵאמַר**: "וְלִמְדָנָה בְּנִתְיָכֶם נְהִי, וְאִשָּׁה רְעוּתָהּ קִינָה" – הרי שאשה מלמדת את חברתה שתענה אחריה קינה. **אֲבָל לְעֵתִיד לְבֹא הוּא אֹמֵר** – אומר הנביא: **"בְּלַעַת הַמָּוֶת לְנִצָּחַ, וּמָחָה ה' אֱלֹהִים דְּמָעָה מֵעַל כָּל־פְּנִים" וְגו'** – פסיקה זו נוספה כאן כדי לסיים את המסכת בדבר טוב.

מסכת הגיגה

פתיחה למסכת הגיגה

כתוב בתורה (דברים טז, טז): "שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר בחג המצות ובחג השבועות ובחג חסוכות, ולא יראה את פני ה' ריקם". מכאן למדים, שמצווה על כל זכר להיראות בכל רגל בעזרה ולהביא קרבן עולה, הנקרא "עולת ראייה". כן מצווה להביא ביום טוב הראשון של כל רגל קרבן שלמים הנקרא "שלמי חגיגה". שנאמר (שמות כג, יד): "שלש רגלים תחזי לי בשנה", ובא הפירוש המקובל, ש"תחזי" היינו תביא קרבן

אָביו, וְלַעֲלוֹת מִירוּשָׁלַיִם לְהָר הַבַּיִת; דְּבָרֵי בֵּית שְׁמַאי. וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: כָּל שְׂאִינוּ יָכוֹל לֵאחֹזוּ בְּיָדוֹ שֶׁל אָביו, וְלַעֲלוֹת מִירוּשָׁלַיִם לְהָר הַבַּיִת, שְׁנַאֲמַר (שמות כג, יד): "שֶׁלֶשׁ רִגְלִים".
ב בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: הֲרֵאִיָּה – שְׁתֵּי כֶסֶף, וְחֲגִיגָה – מָעָה כֶסֶף. וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: הֲרֵאִיָּה – מָעָה כֶסֶף, וְחֲגִיגָה – שְׁתֵּי כֶסֶף.
ג עוֹלוֹת בְּמוֹעֵד בָּאוֹת מִן הַחֲלִין, וְהַשְּׁלֵמִים מִן הַמַּעֲשֵׂר. יוֹם טוֹב הֲרֵאִישׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: מִן הַחֲלִין, וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: מִן הַמַּעֲשֵׂר.

פירוש ברטנורא

כדאמר ב"ה לקמן במתניתין: וטומטום ואנדרוניגוס, נשים ועבדים שאינן משוחררין. כל הני אמעיטו מזוכר, פרט לטומטום ואנדרוניגוס ונשים שאינן בכלל זכור. וכל מצוה שאין נשים חייבות בה אין העבדים חייבין בה. ועוד הרי הוא אומר בבוא כל ישראל ליראות, ועבדים לאו בכלל ישראל ניהו: החיגור והחולצה והזקן ושאינו יכול לעלות ברגליו. מירושלים לעזרה, כגון שהוא מעונג בוותר. כל הני ילפנין להו מרכיב שלש רגלים, יצאו אלו שאינן יכולין לעלות ברגליהם: וחסומא. דרכיב בבוא כל ישראל ליראות, כשם שהם באים להיראות כך הם באין לראות הר קדשו ובית שכינתו, לאפוקי סומא ואפילו בעינו אחת, שהרי אין ראייתו שלמה: שלש רגלים. הראוי לעלות ברגליו חייבו הכתוב, וכיון הדגול פטור מן התורה, קטן נמי לאו בר חנוך הוא: **ב** הֲרֵאִיָּה שְׁתֵּי כֶסֶף. גדול הבא ליראות צריך להביא עולה, שנאמר (שמות כ"ג) לא יראו פני ריקם, ואינה פחותה משתי מעות כסף, שהם משקל ל"ב גרעני שיעורה מן הכסף הצרוף; וחגיגה. שלמי חגיגה, שאמרה תורה (שמות י"ב) ותגותם אותו חג לה', כלומר הביאו שלמי חגיגה, אין פחותים ממעה כסף. ואע"פ שאין לראיה ולחגיגה שעור, דרכיב (דברים מ"ד) איש כמתנת ידו, חכמים נתנו בהם שעור למטה, שלא יביא פחות מכאן: הֲרֵאִיָּה מָעָה כֶסֶף וְחֲגִיגָה שְׁתֵּי כֶסֶף. דשלמים יש בהם לגבוה ולכהנים ולבעלים לפיכך הן מרובין מן העולות שאין בהן אלא לגבוה. וחזין מעולת ראהי ושלמי חגיגה האמורים במתניתין עוד היו צריכים להביא מין אחר של שלמים, והן נקראים שלמי שמחה, דרכיב (שם כ"ו) וזבחת שלמים ואכלת שם ושמתה. ושלמי שמחה הללו לא הוזכרו כאן, ולא נתנו חכמים בהם שעור. ונשים חייבות בהן כאנשים, דעל השמחה נצטוו נשים, דרכיב (שם י"ד) ושמתה אתה וביתך:

ג עוֹלוֹת בְּמוֹעֵד בָּאוֹת מִן הַחֲלִין. מתניתין חסרי מיהסרא והכי קתני, עולות נדרים ונדבות במועד באות, כיו"ש אינן באות, ועולת ראהי באה אפילו כיו"ש, אע"ג דיש לה תשלומין כל ז', עיקר מצותה ביו"ט ראשון, וכשהיא באה אינה באה אלא מן החולין. ושלמי שמחה באים מן המעשר, כלומר שיכולין להביא שלמי שמחה ממעות של מעשר שני, דשלמי שמחה אינן חובה במקום שיש בשר, והרי יש לו מעות מעשר שני להוציא בירושלים, הלכך יקנה בהם

משניות מבוארות – קהת

צריך שיהא שווייה מרובה מהחגיגה (ועיין טעמי המחלוקת בגמרא).

באור משנה ג

מלבד עולת ראייה מביאים עולי רגלים עוד עולות שנדרו ונדבו כל השנה, והן הנקראות "עולות נדרים ונדבות" ברם, שונות הן מעולות ראייה, שעולות נדרים ונדבות באות בחול המועד, אבל ביום טוב אינן באות. ועולת ראייה עיקר מצוותה להביאה ביום טוב ראשון (לדעת בית הלל), ואם לא הובאה ביום טוב ראשון, מביאים אותה בחול המועד.

עולות במועד – בגמרא מבואר: בין עולות נדרים ונדבות הבאות רק במועד ובין עולות ראייה הבאות גם במועד, **בָּאוֹת מִן הַחֲלִין** – מביאים אותן מן החולין, ואסור להביאן מכסף מעשר שני, לפי שקרבנות אלו הן קרבנות חובה, ושנו (מנחות ז, ו): כל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין. **וְהַשְּׁלֵמִים** – שלמי שמחה שמביאים ברגל, כמו שבארנו בפתיחה למסכתנו, הואיל ואינם חובה בזמן שיש בשר מקרבנות אחרים, **מִן הַמַּעֲשֵׂר** – מותר להביאם גם מכסף מעשר שני, כלומר מותר לקנות בהמות בירושלים בכסף מעשר שני ולהביא שלמי שמחה. **יוֹם טוֹב הֲרֵאִישׁוֹן שֶׁל פֶּסַח** – שלמי חגיגה, שמביאים ביום טוב הראשון של פסח, והוא הדין שלמי חגיגה שמביאים ביום טוב הראשון של אחר, **בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: מִן הַחֲלִין** – אינם באים אלא מן החולין, הואיל וקרבת חובה הם.

וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: מִן הַמַּעֲשֵׂר – בגמרא מבואר, שכוננת דברי בית הלל היא, שמותר לצרף מעות מעשר שני לשתי מעות כסף של חולין ולקנות בהן בהמה לשלמי חגיגה, וכיון שמביא בהמה זו ויוצא בה ידי חובתו מן החולין, יכול הוא להביא שלמי חגיגה נוספים אף ממעות מעשר שני בלבד. אבל לעולת ראייה אי אפשר לצרף מעות מעשר שני, שהרי כולה נשרפת על המזבח, ואילו במעשר שני נאמר (דברים יד, כו): "ונתת הכסף בכל אשר תאווה נפשך... ואכלת שם".

משנתנו נקטה "יום טוב הראשון של פסח" אף על פי שהכונה היא לכל רגל, משום שבפסח יש עוד קרבן חגיגה הבא יחד עם קרבן הפסח בערב פסח; קרבן זה אינו חובה (כמו שבארנו במסכת פסחים 101). ואף לדעת בית שמאי מותר להביאו גם מן המעשר; הלכך מדגישה כאן משנתנו, כי המחלוקת של בית

רגלים". והרי זה בא לרמז, שאין חייב בראייה אלא מי שיכול לעלות ברגליו. ובטומא הטעם הוא, שנאמר (דברים לא, יא): "בבוא כל ישראל לראות" – כשם שהם באים להיראות לפני ה' כך הם באים לראות הדר קדשו ובית שכינתו, להוציא סומא, ואפילו בעינו אחת, שהרי אין ראייתו שלמה (דברים מ"ד) חגיגה ב. א; ובגמרא למדים זה מתיבת "יראה" – עיין חגיגה ב, א). **אֵיזְהוּ קֶטֶן** – שאביו פטור מלחנכו במצוות הריאה? **כָּל שְׂאִינוּ יָכוֹל לְרִכּוֹב עַל קְתָפָיו שֶׁל אָביו, וְלַעֲלוֹת מִירוּשָׁלַיִם לְהָר הַבַּיִת** – אבל אם הוא יכול לרכוב על כתפי אביו ולעלות מירושלים להר הבית, אף על פי שאינו יכול לילך לשם ברגליו אף בסיוע אביו, חייב אביו לחנכו במצווה זו; **דְּבָרֵי בֵּית שְׁמַאי. וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: כָּל שְׂאִינוּ יָכוֹל לֵאחֹזוּ בְּיָדוֹ שֶׁל אָביו, וְלַעֲלוֹת מִירוּשָׁלַיִם לְהָר הַבַּיִת** – אביו פטור מלחנכו, **שְׁנַאֲמַר: "שֶׁלֶשׁ רִגְלִים"** – כמו שבארנו לעיל, שהואיל ולא כתוב "שלש פעמים", בא הכתוב לרמז שאינו חייב בראייה אלא מי שיכול לעלות ברגליו, וכשם שגדול שאינו יכול לעלות ברגליו פטור מן הראייה, אף קטן אין אביו חייב לחנכו בה.

~ יום ששי ~

באור משנה ב

כפי שהזכרנו מצווה להביא בשלשת הרגלים שני קרבנות: עולת ראייה הנקראת במשנתנו "ראייה" סתם; ושלמי חגיגה הנקראים במשנתנו "חגיגה" סתם. שני הקרבנות הללו אין להם שיעור, שנאמר (דברים טז, יז): "איש כמתנת ידו כברכת ה' אלהיו אשר נתן לך", אלא שהחכמים נתנו בהם שיעור למטה (שיעור מניימלי). בעיני שיעור זה חולקים במשנתנו בית שמאי ובית הלל.

בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: הֲרֵאִיָּה, שְׁתֵּי כֶסֶף – עולת הראייה צריך שיהא שווייה לפחות שתי מעות כסף (המנחה היא ששית הדינר). **וְחֲגִיגָה, מָעָה כֶסֶף** – קרבן השלמים שמביאים ברגל כדי לקיים מצוות חגיגה, צריך שיהא שוויו לפחות מעה אחת. **וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: הֲרֵאִיָּה מָעָה כֶסֶף, וְחֲגִיגָה שְׁתֵּי כֶסֶף** – שכן שלמי חגיגה יש בהם לגבוה ולכהנים ולעם, לפיכך הם מרובים מן העולה שאין בה אלא לגבוה. אבל בית שמאי סוברים להיפך, שהואיל והעולה היא כולה לגבוה,

ד ישראל יוצאין ידי חובתן בנדרים ובנדבות ובמעשר בהמה, והתקנים בתפלות ובאשמות ובכבוד ובחזוה ובשוק, אבל לא בעופות ולא במנחות.

ה מי שיש לו אוכלים מרבים ונכסים מעטים – מביא שלמים מרבים ועולות מעטות; נכסים מרבים ואוכלין מעטין – מביא עולות מרבות ושלמים מעטין; זה וזה מעט – על זה נאמר: מעה כסף ושתי כסף; זה וזה מרבים – על זה נאמר (דברים טז, יז): "איש כמתנת ידו בכרפת ה' אלהיו אשר נתן-לד".

פירוש ברטנורא

שלמים ויאכל. אבל חגיגת יום טוב הראשון הוא דבר שבחובה אפילו יש לו בשר הרבה, וכל דבר שהוא משום חובה אינו בא אלא מן החולין ולא מן המעשר: כיוצא הראשון של פסח. ה"ה לוי"ט ראשון של שאר רגלים. ולהכי נקט פסח, לפי שיש ערב פסח חגיגה אחרת, כשהיתה חבורת הפסח מרובה היו מביאין עמו חגיגה כדי שיהא הפסח נאכל על השבע, ואשמועינן מתניתין דחגיגת יו"ט עצמו הוא דאינו באה אלא מן החולין, אבל חגיגת י"ד באה מן המעשר: ובה"א מן המעשר. כגמרא פרק אמאי, דבר שבחובה הוא וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין. ומשני בטופל, שמחבר מעשר עם חולין ומביא, אם יש לו אוכלין הרבה ואין לו סיפק כבהמה אחת מביא בהמה אחת לחגיגה מן החולין והשאר ממעות מעשר שני. ואע"פ שכל הבאות ביו"ט ראשון שם חגיגה עליהן, מ"מ סברי כ"ה דמותר להביא השאר מן המעשר, הואיל וכבר יצא ידי חובתו בראשונה מן החולין:

ד יוצאין ידי חובתן. של שלמי שמחה: בנדרים ונדבות ומעשר בהמה. דכתיב (שם מ"ז) ושמחת בחגך, לרבות כל מיני שמחות, דקרא לא בעי אלא שמחה, ואמר מר אין שמחה אלא בכשר, והא כישר הוא: אבל לא בעופות ולא במנחות. דכתיב ושמחת בחגך, אמרה תורה עשה שמחה כמי שחגיגה באה מן, יצאו עופות ומנחות שאין חגיגה באה מהן; ה אוכלין מרובין. בני בית מרובין: מביא שלמים מרובין. שלמי חגיגה רבים לפי האוכלים שיש לו:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ה

שמאי ובית הלל אינה אלא בשלמי חגיגה הבאים חובה ביום טוב.

~ שבת קודש ~

באור משנה ד

כפי שהסברנו במשניות הקודמות, מצוה להביא ברגל שלמי שמחה, לקיים מה שנאמר (דברים טז, יא; יד): "ושמחת לפני ה' אלהיו", "ושמחת בחגך". משנתנו באה ללמד, שאין צריכים לזכות שלמי שמחה מיוחדים בזמן שיש להם בשר לשובע מקרבנות אחרים שהביאו.

ישראל – שאינם כהנים, יוצאין ידי חובתן – של שלמי שמחה, בנדרים ובנדבות – בקרבנות שלמים שנדרו ונדבו כל השנה (בענין נדר ונדבה עיין מגילה א, ט). והיו מביאים אותם ברגל, ובמעשר בהמה – שהיו מביאים ברגל לירושלים (עייין יקרא כז, לב); מהקרבנות הללו, שלמי נדרים ונדבות וכן מעשר בהמה, אוכלים הבעלים את הבשר ויוצאים ידי חובת שלמי שמחה. והתקנים – יוצאים ידי חובת שלמי שמחה, בתפלות ובאשמות – שהיו עולי הרגל מביאים, ובשום נאכל לכהנים (במדבר יח, ט), ובכבוד – של בהמה טהורה, שבשרו לכהנים (שם טז, יח), וקחזה ובשוק – שמקבלים הכהנים מן השלמים, אבל לא בעופות – אין הכהנים יוצאים ידי חובתם בכשר העוף (עייין יקרא ה, טז). ולא במנחות – ולא בנותרות מן המנחות, שאין שמחת החג אלא בכשר בהמה.

כבר בארנו (בהקדמה למשנה ב) שעולות ראייה ושלמי חגיגה שהם קרבנות חובה ביום טוב, אין להם שיעור מן התורה, אלא שחכמים נתנו בהם שיעור למטה. משנתנו באה לפרט ארבעה סוגי אנשים לגבי קרבנות אלו: א. מי שאינו עשיר ובני ביתו מרובים; ב. עשיר ובני ביתו מועטים; ג. איינו עשיר ובני ביתו מועטים; ד. עשיר ובני ביתו מרובים. מי שיש לו אוכלים מרבים – שבני ביתו מרובים, והוא זקוק להרבה בשר, ונכסים מעטים – שאינו עשיר, מביא שלמים מרבים – מרבה הוא בשלמי חגיגה לפי צרכי בני ביתו. ואם אין לו מן החולין, יכול הוא להביאם גם ממעות מעשר שני שלו (גמרא), כמו ששינו במשנה ג לדברי בית הלל, ועולות מעטות – בעולות ראייה יכול הוא למעט. מי שיש לו נכסים מרבים ואוכלין מעטין – שהוא עשיר, ובני ביתו מועטים, מביא עולות מרבות ושלמים מעטין – מרבה הוא בעולות ראייה, לקיים מה שנאמר: "איש כמתנת ידו", וממעט בשלמי חגיגה, לפי מספר בני ביתו. זה וזה מעט – מי שבני ביתו מועטים ונכסיו מועטים, על זה נאמר – השיעור במשנה ב: מעה כסף ושתי כסף – הראייה מעה כסף והחגיגה שתי כסף, כמו שבארנו שם. זה וזה מרבים – מי שבני ביתו מרובים ונכסיו מרובים, על זה נאמר – בתורה (דברים טז, יז): "איש כמתנת ידו בכרפת ה' אלהיו אשר נתן-לד" – היינו שמביא גם שלמים מרובים וגם עולות מרבות.

המשך ביאור למס' קידושין ליום רביעי עמ' א

13 לאחר שלושים יום ללא מעשה נוסף, ואין דיבור האשה יכול
14 לבטלו.מבואר בחולין (כה). שאין כלי מקבל טומאה אלא אם כן
15 נגמרה מלאכתו. ודעת בעליו להשתמש בו כמו שהוא. אך אם
16 בדעתו להוסיף ולתקנו ולייפותו אינו מקבל טומאה, אף אם אפשר
17 להשתמש בו.
18 מקשה הגמרא: איתיה ריש לקיש לרבי יוחנן, ממשנה בכלים
19 (פכ"ה מ"ט), כל הכלים שניתן לתקנם וליפותם עוד, יורדין לידי
20 קבלת טומאתן – חל עליהם שם 'כלי' המקבל טומאה, כמתקנה
21 בלבד, אם החליט בעל הבית להשתמש בהם כמו שהם, ואין עולים
22 מידי קבלת טומאתן, כלומר לאחר שחל עליהם שם 'כלי' המקבל
23 טומאה, אין שם זה מתבטל אלא בשינוי מעשה – שינשה בעל הבית
24 את הכלי על ידי מעשה בפועל, כגון שיתחיל לתקנו וליפותו.

1 (לב). השולח נט לאשתו, והגיע הבעל עצמו בשליה, או ששלח
2 אחריו שליח, ואמר לו לשליח הראשון גט שנתי לך כמל הוא,
3 הרי זה כמל ואין השליח יכול לגרש בו. והא נתינת הגט ליד השליח,
4 דבי נתינת מעות הקידושין ליד האשה דמי, שהרי בשניהם היה
5 מעשה נתינה. ועדיין לא חלו הקידושין או הגירושין, וקתני הרי זה
6 כמל, ומוכח שדיבור מבטל גם דיבור שהיה עמו מעשה קטן.
7 מתרצת הגמרא, היום נמי, כל כמה דלא קמא גיפוא לגדה – כל זמן
8 שלא בא הגט ליד האשה, כיון שלא נעשה מעשה הגירושין אין
9 הנתינה לשליח נחשבת אפילו כמעשה קטן, ודיבור ודיבור הוא –
10 יש כאן רק דיבור של מינוי השליח ודיבור של ביטול, ואתי דיבור
11 הביטול ומבטל את דיבור המינוי, אבל בקידושין לאחר שלושים
12 נחשבת נתינת הכסף כמעשה קטן, כיון שעל ידו חלים הקידושין

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

דף י עמוד ב. הגמרא מביאה שגם אמוראים סברו כדעת חזקיהו שמועילה בקשת רחמים לאחר שנגזרה גזירה: **אָתְמַר נָמִי** - כך גם נאמר בבית המדרש, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי (אליעזר) [אַלְעָזָר] דְּאִמְרֵי תַרְוִיחֵהוּ - שניהם אמרו, אִפִּילוּ חָרַב חֲדָה מוֹנַחַת עַל צְוָארוֹ שֶׁל אָדָם, אֵל יִמְנַע עַצְמוֹ מִן הַרְחָמִים, שְׁנֵאמַר (איוב יג טו) 'הֵן יִקְטְלֵנִי לוֹ אֵיחָל' - גם אם נראה לי שהקדוש ברוך הוא בא להרגני, עדיין אני מייחל לו שישמע את תפלתי להצילני מן המיתה.

[לְסוּף יָחַב לֵיה פְּרִתִּיה - בסופו של דבר נתן לו ישעיהו את בתו. נִפְקַ מִיָּנִיָּה - נולדו ממנו מְנַשֶּׁה וְרַב־שָׁקָה. יוֹמָא חֲדָא רַבְבִּינְהוּ אִבְתַּפִּיָּה לְאִמְטוּיִינְהוּ לְבִי מְדַרְשָׁא - יום אחד הרכיבם חזקיהו על כתפיו להביאם לבית המדרש. אָמַר חַד מִיָּנִיָּהוּ - אמר אחד מהם, חֲזִי רִישָׁא דְאִבָּא לְמַטְוִי בֵּיה גְלָדָאֲנִי - ראשו של אבא די רחב וראוי הוא לצלות עליו דגים קטנים הנקראים 'גלדאני', כלומר שזה שמוליך אותנו לבית המדרש, אין בכך תועלת והרי זה כמו להתעסק בדברים קטני ערך. וְחַד אָמַר - ואחד אמר, חֲזִי רִישָׁא דְאִבָּא לְאִקְרוּבִי עֲלִיָּה לְעַבְדָּה וְרָה - ראוי ראשו של אבינו להקריב עליו לעבודה זרה. ונתקיים מה שראה ברוח הקודש שיהיו רשעים. תַּבְבִּינְהוּ בְּאַרְעָא - השליכם לארץ [שנתרשלו ידיו משמיעת דברים אלו]. מספרת הגמרא, מְנַשֶּׁה חָיָה - נשאר לחיות, וְרַב־שָׁקָה מִית - מת מהנפילה. קְרִי אֲנַפְשִׁיָּה - קרא חזקיהו על עצמו את הפסוק (ישעיה לב ז) 'וְכָלִי בְלִיֹּ רַעִים' - כילי הוא אדם שמודר כל דבר במדה ולעולם אינו מוסיף עליה, כי עינו צרה בשל אחרים, גם הכלים שלו רעים ופגומים, ודרש זאת על עצמו שהתנהג ככילי, שלא נשא אשה, וגם כליו שהיא אשתו שנשא עכשיו, ותלה בה את תקוותו שתועיל לו זכות אביה, יצאו ממנה בנים שאינם מהוגנים].

הגמרא מביאה שמועה דומה לזו של רבי יוחנן ורבי אלעזר: **אָמַר רַב חֲנָן, אִפִּילוּ פַעַל תְּחַלּוּמוֹת** - מלאך הממונה על החלומות, אָמַר לוֹ לְאָדָם שְׁלִמְחָר הוּא מַת, מכל מקום אֵל יִמְנַע עַצְמוֹ מִן הַרְחָמִים - מלהתפלל. שְׁנֵאמַר (קהלת ה ו) 'כִּי כְרוֹב חֲלּוּמוֹת וְהַכְּלִים וְדַבְרִים תְּרַבָּה כִּי אֵת הָאֱלֹהִים יֵרָא' - אין לאדם לירא מדברי חלומות, משום שרובם דברי הבל, ואפילו מיעוטים שבאים על ידי מלאך ומעלתו גדולה, לא יירא מהם, שהרי ביד הקדוש ברוך הוא לבטלם, ועיקר יראתו תהיה ממנו.

הגמרא חוזרת לדברי חזקיהו, שאין לאדם להתייאש מלבקש רחמים, אפילו אם חרב חדה מונחת על צוארו: מִיָּד כִּשְׁמַע חזקיהו את דברי ישעיהו, שנגזרה עליו גזירה שימות בעולם הזה ובעולם הבא, וַיִּסַּב חֲזַקִּיָּהוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל אֶל ה' (ישעיה לח ב). שואלת הגמרא: מָאֵי קִיר - לשם מה השמיענו הכתוב שהסב פניו אל הקיר. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כוונת הכתוב לומר שהתפלל מִקִּירוֹת לְבֹו, שהיה צריך להרבות ברחמים לבטל את הגזירה. וכמו שמצינו בירמיהו שנקט בלשון זו, שְׁנֵאמַר כשראה בנבואה, שעתיד האויב לעלות לירושלים למלחמה, קונן על כך ואמר (ירמיה ד יט), 'מַעֵי מַעֵי אוֹחִילָה קִירוֹת לְבִי וְגו' הִמָּה לִי לְבִי לֹא אַחְרִישׁ כִּי קוֹל שׁוֹפָר שְׁמַעַתְּ נִפְשֵׁי תְרוּעַת מִלְחָמָה, הרי שהלשון 'קיר' משמש גם ככינוי לקירות הלב.

רַבִּי לִוִּי אָמַר, כוונת הכתוב לומר, שחזקיהו התפלל על עַסְקֵי הַקִּיר, וְאָמַר לְפָנָיו - לפני הקדוש ברוך הוא, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּמָה האשה הַשׁוֹנְמִית שֶׁלֹּא עֲשֵׂתָהּ לַכְבוֹד אֲלִישַׁע אֶלָּא עֲלִיית קִיר אַחַת קִמְנָת, ובזכות זאת הִחְיִיתְ אֵת בְּנָתָה, אָבִי אָבִא - שלמה המלך, שְׁחַפָּה אֵת הַחֵיבֶל שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ פּוֹלוֹ בְּכֶסֶף וּבְזָהָב, עַל אַחַת בְּמָה וּבְמָה שתועיל לי זכותו זו להצילני מעונש המיתה.

הגמרא מביאה את נוסח תפלתו של חזקיהו ומבארת אותו: וַיֹּאמֶר אָנָּה ה' וְזָכַר נָא אֵת אֲשֶׁר הִתְחַלַּכְתִּי לְפָנֶיךָ בְּאִמַּת וּבְלֵב שָׁלֹם וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשִׂיתִי (ישעיה לח ג). מבררת הגמרא: מָאֵי - מה משמעות המלים 'וְהַטּוֹב

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

שגנו ספר רפואות. כדי שיבקשו **בְּעֵינֵינוּ עֲשִׂיתִי**, אחר שכבר אמר שהתהלך לפני ה' באמת ובלב שלם, חממים:

נְאוּלָה לְתַפְלָה כוונתינו, שמדקדקים לסיים קריאת שמע ולהתחיל תפלת שמונה עשרה מיד בנין החמה. **רַפִּי לִּי אָמַר**, הדבר הטוב שעשה הוא, **שָׁגְנוּ סֵפֶר רְפוּאוֹת**, שהיו כתובים בו רפואות למחלות השונות, וגנוו כדי שיבקשו רחמים על החולים ולא יסמכו על הרפואות הכתובות בו.

המשך ביאור למס' קידושין ליום ראשון עמ' 1

46 שתהא חלקה וכשרה לשחיטה וְשָׁחַט בָּהּ, דבאופן כזה של שחיטה
 47 מִיָּהוּ בְּפִקְלָה, ושמא רק באופן כזה אמרה התורה 'לא יאכל',
 48 כיוון שמהאיסור הכללי של נבילה לא היינו יודעים לאסור שור
 49 זה, שהרי נשחט כדק, ויש צורך בפסוק לומר שהוא אסור
 50 באכילה. אָכַל אם שְׁחַטְיָה לשור בְּפִקְוֵי, שמא לא יאסר באכילה.
 51 ומנין לברייתא לחדש שאף בשחיטה כשרה בסכין נאמר פסוק זה
 52 של 'לא יאכל' והשור אסור באכילה.
 53 דוחה הגמרא: מִדִּי סָבִין פְּאוּרֵי תַּיִתָּא בְּתִיב, הרי לא נזכר בדיני
 54 שחיטה שצריך 'סכין', שנאמר שהשחיטה בסכין חשובה יותר
 55 להתיר את השור משחיטה באבן. וכיוון שכך, הרי גם שחיטה
 56 באבן היא שחיטה גמורה, ואינה דומה לסקילה, וכשכתבה התורה
 57 לאסור את השור שנשחט קודם גמר דינו ולא נסקל, נכלל בזה אף
 58 כששוחטו בסכין. וְעוֹד תִּנְיָא בְּרִייתָא, כָּל שוֹחֲטִין לְכַתְּחִילָה, בֵּין
 59 בְּצוּר - אבן חדה ומושחות, בֵּין בְּכּוּבֵית, בֵּין בְּקְרוּמִית - צלע
 60 מחודדת שֶׁל קִנָּה, והרי שאין כל העדפה לשחוט בסכין, ועל כרחך
 61 שכשאסרה התורה שור שנשחט קודם גמר דינו, היינו אפילו
 62 נשחט בסכין. ואי אפשר להעמיד שלא אסרה תורה אלא בשחטו
 63 בצור.
 64 הגמרא שבה לדון על דינו של רבי אבהו, שהלשון 'לא יאכל' בא
 65 ללמד הן איסור אכילה והן איסור הנאה. שואלת הגמרא: וְהִשְׁתָּא
 66 דְּנִפְקָא לָן - ועתה שאנו למדים הן איסור אכילה והן איסור הנאה
 67 תְּרוּיְהוּ מִלֵּא יֹאכְל, כפי שלמד רבי אבהו, אם כן הֵא 'בְּעַל הַשּׁוֹר
 68 נָקִי' לֵמָּא אָתָּא - מדוע כתבה התורה 'ובעל השור נקי'. משיבה
 69 הגמרא: לְהִנָּאת עוֹרוֹ - לאסור בהנאה אפילו את עורו של השור
 70 הנסקל. שאילו הפסוק 'ובעל השור נקי' סְלָקָא דְּעֵתְהָ אֲמִינָא
 71 הייתי טועה לומר 'שלא יאכל את בְּשָׂרוֹ' בְּתִיב, ורק בְּשָׂרוֹ אֲסוּר
 72 בהנאה, וְאִמְנָם עוֹרוֹ מוֹתֵר בהנאה. לפיכך בא פסוק זה לרבות
 73 שבעל השור נקי לגמרי מהשור, ואף העור אסור בהנאה.
 74 שואלת הגמרא: וְלִהְיֵה תִנְיָא - ולשיטת אותם תנאים דְּמַפְקִין לִיה
 75 - שלומדים ומשתמשים בהאי פסוק 'בעל השור נקי', לְחִצֵּי בּוֹפֵר -
 76 ללמוד הימנו ששור המועד שהרג אדם, משלם הבעלים כופר -
 77 שלם ליורשים. ודרשו אותם תנאים מן הפסוק 'בעל השור נקי'
 78 ששור תם שהרג אדם פטור לגמרי מן הכופר 'צקי', ואינו משלם
 79 חצי כופר, כפי שהוא משלם בשאר הנוזיקין חצי משור המועד. וכן
 80 דרשו אותם תנאים את הפסוק 'בעל השור נקי' לְדִמֵי וְלָדוֹת,
 81 ששור שנגף אשה הרה ויצאו לדיה ומתו, בעל השור נקי ופטור
 82 מלשלם לבעלה את דמי הולדות, ושלא כמו אדם שנגף אשה
 83 הרה, שמשלם דמי ולדות. אם כן איסור הַנָּאָת עוֹרוֹ של שור
 84 הנסקל מִנְּאָ לְהוּ לְאִתָּם תְּנָאִים, הרי הפסוק אינו מיותר לדורש
 85 הימנו. מיישבת הגמרא: מִלֵּא יֹאכְל אֶת בְּשָׂרוֹ, מן המילה 'את' הם
 86 דורשים לרבות גם אֶת הַטְּפַל לְבָשָׂרוֹ, דהיינו שגם העור שהוא טפל
 87 לבשרו של השור, אסור בהנאה. שואלת הגמרא: וְאִיָּדָּה - מי
 88 שלומד איסור הנאת עורו מ'בעל השור נקי', מדוע אינו דורש כמו
 89 אותם התנאים מן הריבוי של 'את' בשרו, את הטפל לבשרו

1 לְהִיכָא דְּפִקְלָה מִיִּפְקֵל הוּא דְּאָתָּא - למקרה שהשור נסקל, ואף
 2 שאין צורך ללמדנו שנבילה אסורה באכילה, מכל מקום אפשר
 3 שהפסוק 'לא יאכל' בא ללמדנו שהנבילה הזו אסורה אף בהנאה,
 4 וְכִדְרַבֵּי אָבֵהוּ אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, שלמדים איסור הנאה מלשון איסור
 5 אכילה. דְּאָמַר רַבִּי אָבֵהוּ אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, כָּל מְקוּם שֶׁנֶּאֱמַר בְּתוֹרָה
 6 אחד מן הלשונות 'לא יאכל' 'לא תאכל' 'ולא תאכלו', אף
 7 שמשמעות הכתוב לכאורה היא לאסור אכילה בלבד, אין זה כך,
 8 אלא למדים שְׁאֵחָד אִיסוּר אָכִילָה וְאֵחָד אִיסוּר הַנָּאָה שניהם
 9 במשמע, ששניהם אסורים. עַד שִׁפְרַט לָךְ הַתְּנוּב בְּפִירוּשׁ שְׁנֵאֲסַר
 10 רק באכילה ומותר בהנאה, בְּדִרְבָּה שְׁפָרַט לָךְ הַכְּתוּב בְּנִבְלָה,
 11 שנאמר (דברים יד, כא) 'לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשְׁעָרֶיךָ
 12 תִּתְּנָה וְאָכְלָה אוּ מִכֹּר לְנִכְרִי'. והרי שבנבילה פירטה התורה שאף
 13 שהיא אסורה באכילה, מכל מקום היא מותרת בהנאה ולגר
 14 תתנה, או מכור לנכרי. ומכאן יש ללמוד שבמקומות שלא
 15 תפרש היתר הנאה, הרי הוא כלול בלשון איסור אכילה, וכשם
 16 שאכילה אסורה כך גם הנאה אסורה. ואם כן, יש לפרש כך גם
 17 בשור הנסקל, 'שלא יאכל' היינו איסור הנאה. ולא היינו יודעים
 18 זאת מאיסור אכילה נבילה, ולפיכך יש צורך בפסוק 'לא יאכל'
 19 ללמדנו זאת. וקשה מנין לברייתא שאם קדם ושחט את השור
 20 לאחר שנגמר דינו, יחזר בשורו אסור באכילה.
 21 מתרצת הגמרא: לא בכל מקום נכלל איסור הנאה בלשון 'לא
 22 יאכל', אלא הֵינִי מִיָּלֵי שְׁלִשׁוֹן 'לא יאכל', כוללת את שני האיסורים,
 23 הַיִּזְקָא - באותן מקומות דְּנִפְקָא לָן אִיסוּר אָכִילָה מִלֵּא יֹאכְל, שכיבון
 24 שרצתה התורה לאסור גם אכילה וגם הנאה, כללה את הכל
 25 בלשון זו של 'לא יאכל'. אמנם הִקָּא בשור הנסקל, אִיסוּר אָכִילָה
 26 לא נלמד מלשון 'לא יאכל', אלא מִפְּקוּל מִפְּקוּל נִפְקָא, ואחר שכבר
 27 למדנו מ'מסקול יסקל' ששור הנסקל אסור באכילה, לא ייתכן
 28 שהפסוק 'לא יאכל' בא להוסיף איסור הנאה. דְּאִי סְלָקָא דְּעֵתְהָ כֵּךְ,
 29 שְׁלֵאִיסוּר הַנָּאָה בלבד הוּא דְּתִיב 'לא יאכל', אם כן מדוע אמרה
 30 התורה איסור הנאה בלשון של איסור אכילה 'לא יאכל', נְכַתּוּב
 31 קָרָא בְּפִירוּשׁ 'לֵא יִהְיֶה', כיוון שלא נכלל בלשון זו איסור נוסף
 32 מעבר לאיסור הנאה. אלא על כרחך 'שלא יאכל' בא ללמד איסור
 33 אכילה באופן שאינו אסור מחמת האיסור נבילה, כגון ששחטו
 34 לאחר שנגמר דינו קודם שנסקל.
 35 תִּירוּן נוסף: אִי נִמִּי, אם כדברי המקשן, שהפסוק 'לא יאכל' בא
 36 ללמד איסור הנאה אחר שנסקל, ושור שנשחט אחר שנגמר דינו
 37 אכן מותר בהנאה, אם כן די שיהא כתוב 'לֵא יֹאכְל', אֶת בְּשָׂרוֹ'
 38 לְמָה לִּי - מדוע הוסיפה התורה את המילים 'את בשרו'. אלא יש
 39 ללמוד מ'את בשרו' שאף על גב דְּשְׁחַטְיָה לשור הנסקל בְּעֵין בְּשָׂר
 40 - כמו ששוחטין בשר דהיינו בשחיטה כשרה, קודם שנגמר דינו,
 41 אפילו הכי אֲסוּר שור זה באכילה.
 42 מר זוטרא מקשה על הברייתא, ששנינו בה שאף שור שנשחט
 43 אחר גמר דינו אסור באכילה. מְתַקֵּם לָהּ מִר וּזְטָרָא, וְאִיָּמָא דְּהֵינִי
 44 מִיָּלֵי שהפסוק 'לא יאכל' בא להוסיף שאפילו אם שחט את השור
 45 גם אסור באכילה, היינו דוקא הִיכָּא דְּבִדְקָא צוּר - שדק אבן

45 על ילפני עזר לא נתן ממשל' (ויקרא יט יד), ולכן קנסוהו חכמים
46 שהמקח מתבטל. עולה מתירוץ הגמרא, שאם אדם יודע שאין
47 מעות המעשר שני מתחללים במעשה מסוים, ומכל מקום לקח
48 בהם דבר או קידש בהם, חל מקחו או קידושיו, שכן לא יבוא לידי
49 מכשול ולהשתמש בהן מחוץ לירושלים. הגמרא מקשה על הנחה
50 זו: מתקיף לה - הקשה על כך רבי ירמיה, והרי בהמה מנא, עבדים
51 עבדים וקרקעות, דאריז יודע שאין מעות מעשר שני מתחללין עליו,
52 שהרי אינם ראויים לאכילה, ואם כן לפי רבי אלעזר יש לומר
53 שהמוכר לקח את המעות על דעת להעלותן ולאוכלן בירושלים.
54 ותנן במעשר שני (פ"א מ"ז) אין לוקחים בהמה מנא, עבדים
55 וקרקעות במעות מעשר שני אפילו בירושלים, ואם עבר ולקח אותן
56 במעות אלו, יאכל כנענין - יקח הלוקח מעות חולין אחרות ויאמר,
57 כל מקום שמעות המעשר שני נמצאות ביד המוכר, יהיו מחוללות
58 על מעות אלו, ויעלם לירושלים ויאכלם שם. ומבואר שאף במקום
59 שיש לומר שהמוכר יודע שהמעות שבירו קדושים והוא יעלם
60 לאוכלם בירושלים, מכל מקום צריך הלוקח לחללן על מעות
61 חולין אחרות, כיון שחוששים שמה המוכר לא יעלם אלא ישתמש
62 בהן מחוץ לירושלים. ואם כן קשה, במה שונה דין המקדש
63 במעשר שני שחלו הקידושין, ואין הבעל צריך לאכול כנגד
64 המעות בירושלים, ולא חוששים שמה לא תעלהו האשה
65 לירושלים. מתרצת הגמרא: אלא הך - כאן במשנתנו המדברת
66 במקדש את האשה במעות מעשר שני, באשה חבירה עסקינן -
67 אנו עוסקים באשה הנקראת 'חבירה', הלוּמדת ויודעת הלכות,
68 ולמודה ויודעת את כל הלכות מעשר שני, דידעך אשה זו שאין
69 מעות המעשר שני מתחללות על ידי קידושה, וצריכה להעלותו
70 לירושלים ולאכול שם, וממילא תעשה כן, ולכן לא קנסו חכמים
71 במשנתנו שאם קידשה במעות מעשר שני שיתבטלו קידושה.
72 אבל שאר אדם המוכר בהמה טמאה או עבדים וקרקות תמורת
73 מעות מעשר שני, אינו יודע שאין מעות מעשר שני מתחללות על
74 בהמה טמאה, ולכן חייבו חכמים את הלוקח לחלל את קדושת
75 המעות שנתן למוכר על מעות אחרות. הגמרא חוזרת לדון בבריבי
76 המשנה האחרונה שהביאה, שהלוקח בהמה טמאה עבדים
77 וקרקות במעות מעשר שני, יחללן על מעות אחרות וישתמש
78 בהן בירושלים: אָמַר ר' - שבה התנא במשנה, שאם עבר ולקח
79 במעות מעשר שני אחד מדברים אלו, כגון בהמה טמאה, עבדים
80 או קרקעות, יאכל כנענין - יחללן על מעות חולין אחרות משלו,
81 ויעלה מעות אלו לירושלים, ויקנה בהן מאכלים, ויאכלם בקדושת
82 מעשר שני. מקשה על כך הגמרא, וְאַמַּאי - מדוע יעשה דווקא
83 כך, ולא נאמר שיחזור דמיו למקום - דהיינו ללוקח, ויתבטל
84 המקח, ומה שלקח יחזיר למוכר, כי הָתָם - כשם ששנינו כן
85 בברייתא בלקח בהמה טהורה במעות מעשר שני מחוץ לירושלים,
86 ונתכוין להוציאן לחולין במיד, שהעשה כן קונסים את המוכר
87 שהמקח בטל, ומדוע במשנה קונסים דווקא את הלוקח שיחללם
88 על מעות אחרות ויעלם לירושלים. מתרצת הגמרא, אָמַר ר' שְׁמוּאֵל,

1 יָאם לָקַח בהמה במעות מעשר שני מחוץ לירושלים, אם עשה כן
2 בשוגג, שלא ידע שמעות מעשר שני הן, וְחָזְרוּ דָמִים לְמָקוֹמָם -
3 כופים את המוכר להחזיר את המעות ללוקח, והבהמה תחזור
4 למוכר, והמקח בטל משום שנעשה בטעות, שכן אילו היה יודע
5 הלוקח שהמעות הן של מעשר שני לא היה לוקח את הבהמה.
6 ואם עשה כן בְּמַזִּיד, שידע שמעות מעשר שני הן, תֵּעָלָה הבהמה
7 וְתֵאָכַל בְּמָקוֹם - בירושלים. שכיון שלקח את הבהמה במזיד, שוב
8 אין שייך בזה מקח טעות, והמקח חל. וממילא קדושת המעשר שני
9 עברה מהמעות לבהמה, ולכן מעלה ואוכל אותה בירושלים.
10 הברייתא מביאה תנאי בדיון זה: אָמַר ר' יְהוּדָה, בְּמָה דְפָּרְסִים
11 אָמוּרִים שאם עבר ולקח במזיד חל המקח, ולכן תעלה הבהמה
12 ותאכל במקום, דווקא באופן שמתכוין ללקח את הבהמה מתחילה
13 לישם קרבן שְׁלָמִים, כלומר כדי לאכלה בתורת מעשר שני
14 בירושלים, שכן הבהמות שרוקחים במעות מעשר שני מקריבים
15 אותן לשם שלמים, אָכַל בְּמִתְּבַלֵּין לְהוּצִיָא את מעות המעשר שני
16 לחולין, כלומר לקחת ולאכול את הבהמה בתורת חולין גמורין
17 מחוץ לירושלים, בִּין כשעשה כן בשוגג, שלא ידע שהם מעות
18 מעשר שני, וְבִין כשעשה כן בְּמַזִּיד, שידע שמעות אלו מעות
19 מעשר שני הן, ולקח בהן את הבהמה כדי לחללן עליה, ואף
20 המוכר ידע שמעות מעשר שני הן ונתכוין לכך. בשני אופנים אלו
21 הדין הוא שיתחזרו דָמִים לְמָקוֹמָם - דהיינו לקונה, והבהמה תחזור
22 למוכר, והמקח בטל. בשוגג הטעם טעות, שכיון שלא ידע הלוקח
23 שמעות מעשר שני הן, וממילא מקח טעות הוא, וכמבואר לעיל
24 בדיון לקח את הבהמה לשם שלמים. ובמזיד הטעם הוא, שקונסים
25 את המוכר מכיון שאף שידע שמעות מעשר שני הן מכר בעדן את
26 בהמתו, ולכן לא יהנה מהן אף שחולין הן. הגמרא מקשה על
27 החילוק שאמר רבי יהודה בברייתא. מדין שאמר במשנה: וְהָאֵלָנָן
28 תֶּנֶן - והרי שנינו במשנתנו (לעיל נב): שְׂרָפִי יְהוּדָה אָמַר, שאם
29 קידש את האשה במעשר שני בְּמַזִּיד וידע שהם מעות מעשר
30 שני, קַדַּשׁ - הקידושין חלים, ואף שהמקדש ידע שהמעות
31 יוצאות לחולין, מכל מקום כיון שאין טעות בקידושה, לא אמרו
32 חכמים שיתבטלו הקידושין כדי לקונסם. ואם כן אף כשלוקח
33 בהמה ונתכוין להוציא מעות מעשר שני במזיד לחולין, לא נאמר
34 שבדי קנסו את המוכר יתבטל המקח.
35 מתרצת הגמרא: אָמַר ר' אֵלְעָזָר, במקרה המבואר במשנה כיון
36 שהמקדש הודיעה שמקדשה במעות מעשר שני, אָשָׁה יודעת שאין
37 מעות המעשר שני מתחללין על ידה - שאין המעות יוצאות לחולין
38 על ידי שמקבלת אותן במעשה הקידושין, וצריכים לעלות
39 ולאכלם בירושלים, וְעַל כן עוֹלָה וְאֻכְלָתוּ בְּיְרוּשָׁלַיִם בתורת
40 מעשר שני, וכיון שכלל לא נתכוונה להוציאם לחולין, לכן אין
41 קונסים אותם שלא יחולו הקידושין. אבל במקרה המבואר
42 בברייתא הרי המוכר יודע שהמעות מתחללות על הבהמה והיא
43 מתקדשת בקדושת מעשר שני והמעות שבידו חולין, ויודע
44 שהלוקח מתכוין לאכולה מחוץ לירושלים, אם כן הרי הוא עובר

המשך ביאור למס' קידושין ליום רביעי עמ' ב

12 מיתה, כיון דְאִין גַּם חל לְאַחַר מִיתָה, ואין אדם אומר דבר שלא
13 יכול להתקיים, אָכַל הַבָּא דִישׁ קידושין לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, אִימָא
14 ששמואל מוֹדֵי לִיה לָרֵב שיש ספק, ויתכן שכוונתו לחזור בו
15 ולקדשה רק לאחר שלושים יום, צָרִיכָא, לכן הוצרכו לחלוק
16 בפירוש לענין קידושין.
17 הגמרא מביאה דין נוסף העולה מדעת רבי: אָמַר אַבְי וְלָמְעִיָּה
18 דָרָב שיש ספק בלשון מעבשיו ולאחר זמן אם כוונתו ל'תנאי' או
19 ל'חזרה', אם בַּא אָחַד וְאָמַר לֵה 'הרי את מקדושת לי מעבשיו וְאַחַר
20 שְׁלֹשִׁים יום', וְכֵן אָחַר וְאָמַר לֵה 'הרי את מקדושת לי מעבשיו
21 וְאַחַר עֶשְׂרִים יום',

1 הגט למפרע. מקשה הגמרא, אם כן למה נחלק רב ושמואל לגבי
2 משנתנו, וְנִימָא רב רַק הַלְבָּה פְּרַגְנוּ, וְנִימָא שְׁמוּאֵל רַק הַלְבָּה
3 פְּרַי', ומוכן שכשם שנחלקו בגירושין יחלקו בקידושין. מתרצת
4 הגמרא, צָרִיכָא, הוצרכו לפרש את מחלוקתם בקידושין, כיון
5 דְאִילוֹ אָמַר רַב הַלְבָּה פְּרַגְנוּ, הָוָה אֱמִינָא שֵׁרַק הָתָם יתכן שהתכוון
6 לחזור בו ולגרשה לאחר מיתה, כיון דְלְפָרוּקָה קְאָתִי - הוא בא
7 לגרשה ולהרחיקה, ורצונו לדחות זאת, אָכַל הַבָּא דְלְקָרְבָּה קְאָתִי
8 - שבא לקדשה ולקרבה אלי, אִימָא שֵׁרַב מוֹדֵה לִיה לְשְׁמוּאֵל,
9 דְתִנְיָא הַוָּא, וכונתו לקדשה כבר מעבשיו ובתנאי שלא יחזור בו.
10 וכן אִי אָמַר שְׁמוּאֵל הַלְבָּה פְּרַי', הָוָה אֱמִינָא שֵׁרַק הָתָם הוא שאמר
11 שמואל שכוונתו לתנאי ולא לחזור בו ולומר שתתגרש לאחר

קידושין. פרק שני - האיש מקדש - דף נו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"
רש"י

1 בישוג - שלא ידע שהן מעות מעשר שני - יחזרו דמים למקומם; בופין המוכר לחזורי
2 הדמים, דמקח טעות הוא. שאילו ידע שהן מעות מעשר - לא היה לוקחה, דטריחה ליה
3 מילתא להולכיב לירושלים. ובמעות הזה ניהא ליה לאמטויניהו. במקום - בירושלים,
4 דכתבי דברים יב) "אל המקום אשר יבחר וגו'". במה דברים אמורים - אמוד קאי. לשם
5 שלמים - שכן דרך כל בהמות שנקחות בכסף
6 מעשר ליקרב שלמים. כדילפינן לה במנחת
7 (פבא, פבא) "שם" "שם"; "וחבת שלמים ואכלת שם"
8 ובמעשר כתיב "ואכלת שם". לחולין - שלקחה
9 לאוכלה חוץ למקום. בין שוגג - לאו אמתובין
10 להוציא לחולין קאי, דאם כן לאו שוגג הוא.
11 הוא מתבין דקתני - אמוד קאי, והכי קאמר
12 אבל לקחה לשם חולין, דמוי דיריה מתבין
13 להוציא מעשר לחולין הוא, בין שוגג בין מויד
14 - יחזרו דמים למקומם. שוגג - משום דמקח
15 טעות הוא, ומויד - דקנסינן ליה למוכר,
16 כדאמר לקמן, דלאו עבכרא גנב אלא חורא גנב.
17 במזיק קיש - דכיון דליכא טעות, משום קנסא
18 לא אמרי רבנן דליבטול. אמר רבי אלעזר -
19 מתניתין ליכא למקנסיה כלל, דאשה יודעת כו'
20 ולא בתבונה להוציא לחולין, אבל מוכר זה
21 יודע שהמעות מתחללות על הבהמה, וחולין הן
22 בידו, ועבר על "לפני עור לא תתן מכשול"
23 (ויקרא טו) דידוע שהלוקח מתבין לאוכלה
24 בעירו. והרי בהמה טמאה דארם יודע כו' -
25 דאיכא למימר. כי שקיל להו למעות - אדעתא
26 לאסוקניהו לירושלים שקיל להו, ותנן: יאכל כנגדו; הלוקח יקח מעות משלו, ויאמר: כל
27 מקום שהמעות ביד מוכר - יהו מחוללות על אלו, ועלם ויאכלם בירושלים. אלא
28 מתניתין באשה חבירה עסקין דידע - שאין מעשר שני מתחלל על ידי קידושה. ועולה
29 ואוכלת, אבל סתם מוכר לא ידע שאין מעשר מחלל על בהמה טמאה. כי התם -
30 כדאמרן גבי לוקח בהמה טהורה מויד.

1 ואם לקח בישוג יחזרו דמים למקומם - פירש בקנטרס: דבופין המוכר לחזורי הדמים.
2 דמקח טעות הוא, דאם היה יודע שמעות מעשר הן - לא היה לוקחה, דטריחה ליה
3 מילתא להולכיב לירושלים. והמעות הזה ניהא ליה לאמטויניהו. ואם תאמר: מה קנס הוא
4 למוכר בכהן? אדרבה ריוח הוא לו, שפיטר עלות לירושלים. כי המעות של מעשר שני אינן
5 בידו, כיון דאמרין יחזרו למקומם ויש לומר:
6 דודאי קנס הוא לו מה שאנו אומרים יחזרו דמים
7 למקומם, דבלאו חזרת דמקח - יכולים לפטרו
8 מלהעלות המעות לירושלים, שהיו מעצרים
9 הלוקח לחלל קדושת מעות המעשר שביד
10 המוכר, מאחר שהמוכר לפינו, היה הלוקח מעלן
11 לירושלים. והיו דפריך: ליקנסיה לוקח? שאכל
12 בנגדן בירושלים ויחלל עליהם קדושת מעות
13 המעשר שביד המוכר.
14 במזיד תעלה ותאכל במקום - וקשה: כמאן
15 אתיא הך ברייתא? אי כרבנן - הא
16 אמרי אין מתחללין אפילו דיעבר, ואי כרבי מאיר
17 - אפילו לבתחילה מחללין? דהכי איתא
18 בתוספתא דמסכת שביעית (פרק ו) דקתני: אחד
19 שביעית ואחר מעשר שני - מחללין על חיה ועוף
20 ועל הבהמה בעלת מום. הוא דנקט לעיל
21 "מתחללין" במלתיה דרבי מאיר, דמשמע דיעבר
22 - משום רבותא דרבנן נקטה, לאשמועינן דאפילו
23 דיעבר אין מתחללין. ואומר רבינו יצחק: דאתיא
24 כרבנן, ולכך מתחלל הכא על בהמה, דמיייר
25 בתמימה דחויא לשלמים, ויביא אותה לירושלים
26 ויאכלה בתורת שלמים. והתם מייירי בבעלת מום, דלא חויא לשלמים - ולכך אין מתחלל
27 דיעבר, גזירה שמה יגדל ערדים. והכי נמי איתא בתוספתא דמעשר שני בהך
28 ברייתא, דקתני במילתיה דרבי יהודה: אם היה עבד בעל מום, או שהיו פירותיו טמאין בין
29 בישוג בין במזיד - יחזרו דמים למקומם. ומההיא ד"החולל קמא" (בבא קמא נז, ב) דקתני:
30 וכן בהמה וממטי לה התם - שמה אתיא כרבי מאיר, דאמר מותר לחלל לבתחילה. אי נמי
31 כרבנן, ואפילו לבתחילה, ומשום תקנת מעות בבל שאינם יוצאים להדיא בירושלים. אבל
32 במתבין להוציא מעות מעשר שני לחולין - פירש בקנטרס: שלקחה לאוכלה חוץ
33 לירושלים. בין שוגג - לאו אמתובין להוציא לחולין קאי, דאם כן לאו שוגג הוא, והאי מתבין דקתני - אמוד קאי, והכי קאמר: אבל לקחה לשם חולין, דמוי דיריה מתבין להוציא מעשר
34 לחולין הוא, בין שוגג בין מויד - יחזרו דמים למקומם. שוגג - משום דמקח טעות הוא, ומויד - דקנסינן ליה למוכר, כדאמרין לקמן: לאו עבכרא גנב אלא חורא גנב. ופריך: והאגון תני רבי
35 יהודה אומר במזיד קידש! פירוש: כיון דטעות ליכא, משום קנסא לא אמרו רבנן דליבטל, כי הכא דאמרין יחזרו דמים למקומם. אמר רבי אלעזר: מתניתין ליכא למקנסיה כלל, דאשה יודעת
36 כו', ולא בתבונה להוציא לחולין. אבל מוכר זה יודע שהמעות מתחללות על הבהמה וחולין הן בידו, ועבר על "לפני עור לא תתן מכשול", שהרי יודע הוא שהלוקח מתבין לאוכלה בעירו.
37 כך פירש הקנטרס. וקשה טובא: חזיא: דאנו ברשיעי עסקין, שפירש שהלוקח מתבין לאכלה חוץ לירושלים; ועוד קשה: מאי "לפני עור לא תתן מכשול"? איכא חכאי: הלא אם לא יקח ממנו
38 - יקח מאדם אחר, ולא שייך "לפני עור" אלא דוקא דקאי בתרי עברי דנהרא, כגון מושיט כוס יין למויד, ואבר מהו החי לבני נח, כדאמרין בפרק קמא דמסכת עבודה זרה (ו, ב) ועוד קשה:
39 דמשמע מתוך פירושו שהבהמה תפסת בקדושה והמעות נתחללו. וכי משום קנס נאמר יחזרו דמים למקומם, דהמוכר יאכל בהמה חוץ לירושלים? וליכא למימר שישוור ויחלל לוקח קדושת
40 הבהמה על מעותיו - דהא ארבי יהודה קיימא, דסבר: לוקח בכסף מעשר אינו נפדה, ולא אלים למפטס פריטו. ועוד קשה: מאי פריך "והאגון תני רבי יהודה אמר קידש"? הא לא דמיא כלל;
41 דהכא לוקח אמר בפירוש שלא יוליכה לירושלים, אבל הכא האשה אומרת שתולכיבו לירושלים! לכך פירש רבינו יצחק: אבל במתבין להוציא מעות מעשר שני לחולין, כלומר: שהתנה
42 עם המוכר שלא תחול קדושת המעות על הבהמה, אלא המעות יהו בקדושה ועל המוכר להעלותו לירושלים - והיינו מתבין להוציא מעות מעשר שני לחולין, שהקדושה לא תחול על
43 בהמתו - יחזרו דמים למקומם. דהיישנן שמה יאכלם המוכר חוץ לירושלים, שהוא סבור המוכר דפקע מיניהו קדושת מעשר שני. ואף על גב שפירש לו הלוקח - קסבר שאין ללוקח
44 להפקיע קדושת המעות, כיון שמכר לו דבר הראוי להתחלל. והשתא פריך שפיר: והא תנן: במזיד קידש, ומעות לא נתחללו, ושביקין להו ביד האשה, וסמכין עלה שתעלם לירושלים. הכא
45 נמי, למת המוכר בטלי; יעלם המוכר לירושלים, ויאכלם בקדושת מעשר! ומשני: אשה יודעת כו', אבל הכא המוכר אינו יודע, לפי שמוכר לו דבר הראוי להתחלל עליו, וקסבר שלא הועיל
46 הנאי של לוקח, ויצאו לחולין, ואם נאמר לו שיליכם - לא יאמין לנו.

1 **מתקוף** לה רבי ירמיה הלא בהמה טמאה - שאינה ראיה להתחלל עליה מעות, ואפילו הכי קאמר יאכל כנגדן, ולא אמרינן: אדם יודע. ואם כן, גבי אשה נמי היה ליה למימר דבעל
2 יאכל כנגדן בירושלים. ופירש בקנטרס: דיאכל כנגדן - רוצה לומר הלוקח יקח מעות משלו, ויאמר: כל מקום שהמעות ביד המוכר - יהו מחוללים על מעות אלו, ועלם ויאכלם
3 בירושלים. והקשה רבי יצחק בן אברהם: הא מוקמא לה בסמוך כשבחר המוכר, ואם כן היאך הוי יאכל לחלל? והרי אין אדם מחלל דבר שאין ברשותו, כדאמר בפרק "מורבה" (בבא קמא
4 טא), בשמעתא דצנועין, דפריך לרבי יוחנן, דאמר: גול וגל נתיאשו הבעלים - שניהם אינם יכולין להקדיש, זה לפי שאינו שלו, זה לפי שאינו ברשותו. ופרך מהאי דצנועין, שהיו אמורים
5 כל הלוקח מזה ויה מחוללין על מעות הללו, אלמא דמשה חלול להקיש? ומשני: כל המתלקט, ופירש רבינו יצחק בר אשר: דאין זה הלא קנסא, דקנסוהו ללוקח, אבל לעולם המעות קדושים
6 ביד המוכר. והרב רבינו מאיר מפרש: שאני הכא שהלוקח יכול לחלל המעשר ביד המוכר, משום דכותב הוא לו למוכר, וזכין לו לאדם שלא בפניו. דהא זכיה מטעם שליחות, דהוי כמו שליח.
7 והכי נמי אמרינן בגדלים (לז, ב) דבעי התם: התורם משלו על חבירו צריך דעת בעלים או לא? נמי אמרינן: זכות הוא לו, חזקין לאדם שלא בפניו, או דילמא: ניהא ליה לאינש למיעבר מצוה
8 בממוניה. ועד כאן לא מביעיא ליה התם אלא משום דאמר ניהא ליה לאינש למיעבר מצוה בממוניה, אבל היכא דלא שייך כי אם זכות, כי הכא - עברין זכותיה. אבל בהויא דצנועין
9 ליכא למימר הכי, שהרי הגולגים עצמם אינם יכולים לתקן כלום מה שבידם, שהרי אינו שלחם ודאי ולא נתיאשו, וכיון דאניהו לא מצי עבדי - שלחיהו נמי לא מצי עבדי. והשתא
10 ניהא, שכשהמעות ביד המוכר יצא לחולין אם יאכל הלוקח כנגדו, אף על פי שאין בידו, דכיון שהוא זכות למוכר - יעשה לוקח שלוחו ויחללנו.

1 **קשה** כשבחר
2 **קשה** כשבחר
3 **קשה** כשבחר
4 **קשה** כשבחר
5 **קשה** כשבחר
6 **קשה** כשבחר
7 **קשה** כשבחר
8 **קשה** כשבחר
9 **קשה** כשבחר
10 **קשה** כשבחר

תוספות

1 **כשברה** — פירושו: היא דאין לוקדין עבדים. **הא** לא ברח קנסין למוכר — כמו הוא
2 דלעיל, דאמר יחזור דמים למקומם, שהוא קנסא למוכר שרצה למוכר בהמתו
3 חוץ לירושלים, דקנס בראש ברחשתחזור לו.
4 **ונקנסיה** ללוקח — פירושו: שיאכל כנגדו בירושלים, ולא יתבעל. ולפירוש רבינו מאיר
5 פריך שפיר, שהמעות שביד המוכר
6 יוצאין לחולין כי ידי הלוקח. אבל לפירוש רבינו
7 יצחק בר אברהם קשה: מאי פריך? אדרבה, מושב
8 לקנט המוכר להוציא איסור מידו, מלקנט
9 הלוקח וישאר האיסור ביד המוכר, כלומר המעות
10 שלא נתחללו, ושמו יאכלם חוץ לירושלים
11 דכסבור נתחללו; ויש לומר: דלדידה הכי פריך.
12 ולקנסיה ללוקח, שילך לבית המוכר ויאמר לו:
13 המעות שהן קדושין בידך תהא קדושתן על אלו,
14 ואו יצאו לחולין.
15 **מסתברא** כל היכא דאיכא איסור קנסין ליה
16 — פירושו: היינו המוכר, שהרי
17 המעות דמערש ברשותו הוי קיימא, ולפיכך קנסו
18 ליה שיחזרו דמים למקומם. היינו שלא מבר
19 בהמתו. וזה דוקק לפירוש רבינו יצחק בר אברהם,
20 דפירש: דלעולם המעות שביד המוכר קדושים
21 מקדושת מעשר, וצריך להעלותן לירושלים —
22 אם כן אדרבה, זכות הוא לו מהא דאמרן יחזור
23 דמים למקומם, טוב לו שיחזור לו בהמתו
24 מלהעלות דמיו בירושלים; אבל לפירוש הרב
25 רבינו מאיר: נחא. אן זה קשה לפירוש הקונטרס
26 לעיל, דפירש: דאיכא אבל מתכוין להוציא מעות
27 מעשר שני לחולין, דהמעות יצאו לחולין והבהמה
28 קדושה, ועל כן קאמר יחזור דמים למקומם. ואם
29 כפי סברא זו הוי ליה למקנסיה ללוקח, למימר:
30 דיאכל כנגדו בירושלים, שהרי האיסור הוא ביד
31 — דהיינו בהמה, אבל לפירוש רבינו יצחק בר
32 אברהם) נחא, שהרי האיסור הוא ביד המוכר.
33 ואם תאמר: לעיל דקאמר גמרא דקנסוהו ללוקח
34 יאכל כנגדו — מאי קנט הוא זה? כי נמי אמר
35 יחזור דמים למקומם — צריך הלוקח להעלות
36 המעות לירושלים! ויש לומר: דהקנט הוי מה
37 דמסתמא לקח בהמה ביוקר ממעות מעשר שני
38 לפיכך עצמו מלעות לירושלים, וכשנאמר לו
39 שיאכל כנגדו בירושלים, דהמקח יהיה שלו —
40 ידקה לו הפסד גדול בליקחת הבהמה שלקח.
41 **המקדש** שבעלה בו אינה מקודשת — פירושו:
42 לפי שאיסור הגאה, ואם תאמר:
43 אמאי אינה מקודשת? תא שרי ליהנות ממנו שלא
44 כדרך הגאיות, כדאמר בפרק "כל שעה" (פסחים)
45 (דב) ויש לומר: בכאן מיירי דליכא שוה פרטת
46 אלא כדרך גאיות. אי נמי: יש לומר דמיירי שפיר
47 דאיכא שוה פרטת אף שלא כדרך הגאיות, מכל
48 מקום כיון שהאשה כבודה שיש לה ליהנות דרך
49 הגאיות ואינו כן — לא סמכה דעתה, והוי מקח
50 טעות. וזה תאמר: ואמאי לא חשיב בדיק מתנין
51 פיגול ונותר וטמא? ויש לומר: דבדקושי לא קא
52 מיירי. הוא דלא חשיב חמץ בפסח — משום
53 דקסבר רבינו יוסי הגלילי דשרי בהנאה, בפרק "כל
54 שעה" (שם בבא), היא דלא חשיב עבודה זרה —
55 משום דלא שייך למיתני בה" מוכר וקידש
56 בדמיון דקדושת — שהרי עבודה זרה תופסת
57 דמיה, ושביעית אחר הביעור.
58 **מנין** שלא יצבע בו — אף על גב דאמרין לא
59 ידעה — דהנה — אצטריך לאשמעינן שלא יצבע;
60 ולקא דעתך דשרי, משום דחזוהא לאו מילתא
61 היא, דאצטריך לאשמעינן שלא ידילק; ודלקא
62 דעתך דשרי משום דמכלה אותו — קא משמע לן
63 דאסור בכל ענין, וכדרך הגאיות, אבל שלא כדרך
64 הגאיות — שרי.

תוספות

1 **כשברה** — המוכר שהדמים בידו, ומתמחין: הא לא ברח קנסין למוכר? **אלא** חורא נגב
2 — אלמלא חור שהעכבר מצניע גביבתו שם — לא היה גונב. **חורא מנא** ליה — מאן לו
3 הגניבה. **משנה** המקדש בערלה בו — ודכולו איסורי הגאה נהוהו, כדיליף לה בגמרא.
4 מכרן וקודש בדמיהם מקודשת — דאין הדמים נתפסין באיסור, כדיליף לקמן.
5 **גמרא** מנין — שאסורה בהנאה? **מנין** שלא
6 יתנה ממנו — כגון שלא יצטבע בו בפירי הראוי
7 ליצטבע בו. כגון קלפי אגוזין, ושומר לפירי
8 אסור בפירי. ולא ידילק בו את הנד — כגון מן
9 השמן, אף כלאי הכהן תופס את דמיו — אלמא
10 תנן מהנחתו; מכרן וקודש בדמיהם —
11 מקדושת, אלמא אין אוסרין את דמיהם; שהוא
12 נבלה — הואיל וסקלו, ונבלה כבר למדנו מילא
13 תאכלו כל נבלה" (דברים יז) שאסורה באכילה,
14 מני דאם שחמו בו — וותרתי אשמועיה קרא:
15 סקול וטקל השור, ואם נחשתי לו לא יאכל.
16 **לחיכא** דסקליה פסקל — ולאסריה בהנאה
17 אתא, "דלא יאכל" משמע איסורי הגאה כדריב
18 אבהו. דמנבילה ולא נפקא לך בה איסור הגאה,
19 שהנבלה פרט בה הכתוב היתר הגאה, ולחכי
20 כתבי בדריה בהדיא "לא יאכל" ולא פרט אחריו
21 היתר. "ובעל השור נקי" — לדרשא אחרתא
22 אתא, לחצי כופר דמיו ולדות כולקמן. עד
23 שיפרש לך הכתוב — דמדאיצטריך לפרט
24 מנבילה, לומר אשר בשעריך תתנה ואכלה"
25 למשרייה בהנאה, ולא נכתב בו אלא "לא
26 יאכל", שמע מינה: "לא תאכל" — איסור
27 הגאה הוא. ובפסחים (בבא), פרכין עלה טובא,
28 לומר בהנחה ולכרי במכירה לא נרטינן במילתיה
29 דרבי אבהו. דאי הוה סבירא ליה דברים ככתבן
30 דוקא — תו לא מצי ליתקו מניה דהיכא דלא פרט
31 היתר — ליתסר, דהאי דנבלה לאו אתא לחיתר
32 הגאה, אלא לאשמעינן דחילופא אסור. הני
33 מילי — דשמעינן איסור הגאה מלשון אכילה —
34 היכא דנפקא לן איסור אכילה מניה. דכיון
35 דמבעי ליה נמי לאצוהורי אכילה — ככלל כל
36 הגאיות בלשון אכילה, ודילפינן מנבילה תהם
37 ד"לא יאכל" איסור הגאה נמי משמע. אבל
38 האב, דאיסור אכילה מקרא אחרתא נפק, ולא
39 הוצרך זה אלא להנאה — למה לי לאפוקי
40 הגאה בלשון אכילה? ליתכונן "לא ידעה!" ולכא
41 ודאי אכילה גופיה איצטריך, ואלא
42 דחשתיא, אי נמי לכתוב לא יאכל — ולשתוק,
43 "את בשרו" למה לז? כעין כפר — ששחטו.
44 **ואימא** הני מילי — דאשמעינן קרא דאפילו
45 שחטו אסור — היכא דברך צור ושחט בה,
46 דסקילה ליה. דמנבילה לא מצי נפק, דלאו
47 נבלה הוא. אבל שחטת סכין לאו מירי סכין
48 כתביא כמוריותא — אצל שחטתה וכוין דהכי
49 הוא, כי שחטה נמי בצור — לאו סקול היא,
50 אלא שחטה, ואסר לך הכתוב בשרו, והוא הדין
51 סכין. ולחכי תנאי דפסקי ליה לחיא? ובעל השור
52 נקי — בבבא קמא (מא.ב), לחצי כופר — שאם
53 הרג את האדם נקי חמוצי כופר. ואף על גב
54 דמדמע משלם כופר שלם — לא אמרין תם
55 ישלם חצי כופר, כי היכי דגבי נוקם משלם חצי
56 נוק, ולחכי ולדות — אם נקם אשה זרה ויצאו
57 לדידה — אינו משלם דמי ולדות לבעל, כמו
58 שהארם הנוקם משלם, בדכתיב (שמות כא)
59 "ענש יענש וגו'".

מבררת הגמרא: וְעָגְלָה עֲרוּפָה גוֹפָה, מַאימְתֵי היא נאסרת בהנאה, 56
 אָמַר רַבִּי נְנַאי גְבוּל - שיעור זמן קבוע, מאימתי היא נאסרת שְׁמַעְתֵי 57
 בָּהּ, וְשִׁכַחְתִּי. וְנִסְכֵּינֵי חֲכֵרְיָא לומֵר - וסבורים התלמידים לומר 58
 מדעתם, שירידתה לנחל אֵיתָן - כשזקני העיר מורידים אותה 59
 להיערף שם, היא אוֹפְרָתָה בהנאה, משום שמשעת הירידה היא 60
 נקראת 'עגלה ערופה'. והרי שאף שהיא נאסרת מחיים, מכל מקום 61
 אין הדבר תלוי בשעת לקיחתה. מקשה הגמרא: אִי כדברי ריש 62
 לקיש שאיסור ההנאה בציפורי מצורע נלמד מעגלה ערופה, 63
 שהוא מחיים ולא משעת שחיטה. אם כן מַה עֲגֵלָה עֲרוּפָה מְשַׁעַת 64
 לְקִיחָה לא מִיִּתְסָרָא שהרי רק הירידה לנחל איתן אוסרתה. אָף 65
 צִיפּוּרֵי מְצוּרְעֵי נִמְי מְשַׁעַת לְקִיחָה לא מִיִּתְסָרֵי, אלא בזמן אחר, 66
 מאוחר יותר. ומדוע אמר ריש לקיש שציפורי מצורע נאסרים כבר 67
 משעת לקיחתם. 68

מתרצת הגמרא: הָכִי הֲשֵׁתָא - וכי יש דמיון בין עגלה ערופה 69
 לציפורי מצורע, הָתָם בעגלה ערופה הטעם שאינה נאסרת משעת 70
 לקיחה הוא משום דאית ליה גְבוּל אֲחֵרֵינָא - יש לה זמן אחר, 71
 שאפשר לומר שהאיסור תלוי בו. והזו זמן הירידה לנחל שנאמר 72
 (דברים כא, ד) 'וְהוֹרִידוּ זֶקְנֵי הָעִיר הַזֶּה אֶת הָעֲגֵלָה אֶל נַחַל 73
 אֵיתָן', וכיון שיש זמן אחר מאוחר יותר משעת הלקיחה, אין לנו 74
 להקדים את האיסור לשעת לקיחה, אלא יש לאחרו ולומר שאינה 75
 אסורה אלא משעת ירידתה לנחל. אבל הֲכָא בציפורי מצורע, מִי 76
 אֵיתֵי לִיה גְבוּל אֲחֵרֵינָא - אין לציפורי המצורע זמן אחר שאפשר 77
 לתלות בו את האיסור, מאוחר יותר משעת לקיחה. וכיון שלמדים 78
 מעגלה ערופה שכשם שאיסורה הוא מחיים כך גם ציפורי מצורע 79
 אסורות מחיים, ממילא על כרחך זמן הלקיחה הוא הקובע, 80
 ומשעת לקיחתם הן אסורות בהנאה. 81

הגמרא מביאה שלוש קושיות שהקשה רבי יוחנן לריש לקיש, על 82
 שיטתו שציפורי מצורע אסורות משעת לקיחה. קושיא ראשונה: 83
 אֵיתֵיבִיה רַבִּי יוֹחָנָן לְרִישֵׁי לְקִישֵׁי, נאמר בתורה (דברים יד, יא) 'כֹּל 84
 צִפּוּר מִהֵרָה תֹאכְלוּ', ומלשון 'כל' דרשו לְרִבּוּת אֶת הַצִּיפּוּר 85
 הַמְשׁוֹלָחִת מִמֵּתָת בִּאֲכִילָה. ובהמשך נאמר (שם יד, יב) 'וְזֶה אֲשֶׁר 86
 לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם', ומלשון 'אשר' דרשו לְרִבּוּת אֶת הַצִּיפּוּר הַשְּׁחוּטָה 87
 שאסורה בהנאה. וְאִי סֵלְקָא דְעֵתְךָ כְּמוֹ שֶׁאִמַּר רִישֵׁי לְקִישֵׁי 88
 שהציפור השחטה כבר מְחִיִּים אֲסוּרָה, אם כן לְאַחַר שְׁחִיטָה 89
 מִיִּבְרָא - וכי צריך לרבות מן הפסוק שהיא אסורה לאחר שחיטה, 90
 הרי פשוט הוא שאם היא אסורה בהנאה מחיים, היא נשאת 91
 אסורה גם לאחר השחיטה, ומה צורך יש בריבוי של 'אשר'. אלא 92
 יש להוכיח שקודם השחיטה היתה מותרת, ולפיכך צריך פסוק 93
 לרבות שנאסרת משעת השחיטה. 94

הגמרא דוחה את הקושיא, למרות שהיא אסורה מחיים, עדיין היה 95
 מקום לומר שאחר שחיטה היא מותרת. מַהוּ דְתִיבָא - היה אפשר 96
 לומר שדינם של ציפורי מצורע הוא מִיָּד - כמו דְתִיבָא אֲקִדְשִׁים, 97
 קְדֻשִׁים מְחִיִּים אֲסִירִי, ויש בהם מעילה, וְאַתָּא שְׁחִיטָה וּמִכְשָׁרָה 98
 לָהּ, שִׁכְשׁוּחֻתִים את הקדשים כדן, מותר לאכול את בשרם. 99
 והרי ששחיטה מתירה אותם בהנאה. ואם כן היה אפשר לומר כן 100
 גם בציפורי מצורע, שאף שהן אסורות מחיים, מכל מקום 101
 השחיטה מתירה אותן בהנאה. ולפיכך קָא מְשַׁמַּע לֵן הַפְסוּק וְזֶה 102
 אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם' שהציפור השחטה אסורה בהנאה. ואם כן 103
 גם לשיטת ריש לקיש שהיא אסורה מחיים, מכל מקום יש צורך 104
 בריבוי של 'אשר'. 105

קושיא שניה: אֵיתֵיבִיה רַבִּי יוֹחָנָן לְרִישֵׁי לְקִישֵׁי, שנינו במשנה (נגעים 106
 פי"ד מ"ה) שְׁחִטָּה - את הציפור המיועדת לשחיטה, וְנִמְצְאוּ 107
 מִיָּדָהּ, כגון שכשבדק את הסימנים מצא נקב בוושט במקום 108
 השחיטה, והרי היא פטולה לטהרת מצורע, וְיָקָה בת זוג אחרת 109
 (במקום הטריפה) לציפור השְּנִינָה שנתרת מן הזוג הראשון, ואין 110

מתרצת הגמרא: 'אֵת' לֹא דְרִישׁ אוֹתוֹ תֵּנָא, בְּדִתְנֵיָא בְּבֵרִיתָא, 1
 שְׁמַעוֹן הַעֲמֻסוֹנִי וְאִמְרֵי לֶה נְחֵמָה הַעֲמֻסוֹנִי, הִיָּה דִרְשׁ כֹּל אֵתָיִן 2
 שְׁכַתוּרָה וּמִרְבַּה מַהֵם, כִּיּוֹן שְׁהִיעֵי לְפָסוּק 'אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ תִרְא' 3
 (דברים ו, יג) היה ירא לרבות שום דבר ולהשוותו ליראת השם, 4
 לומר שיש לירא גם ממנו. וכיוון שכך פִּירֵשׁ - חדל מלדרוש עוד 5
 את המילה 'את'. אֲמַרוּ לוֹ תַלְמִידָיו, רַבִּי, כֹּל 'אֵתָיִן' שְׁדַרְשַׁתְּ עַד 6
 עַתָּה מַה תֵּהָא עֲלֵיהֶם, הָאֵם הִיָּה כֹל יַגִּיעַ לְרִיק, אָמַר לָהֶם, כִּשְׁם 7
 שְׁכַתוּרָה שְׁכַר עַל הַדְרִישָׁה עַד עַכְשָׁיו, כִּךָ קַבְּלָתִי שִׁכַר עַל הַפְרִישָׁה 8
 - על כך שהפסקתי מלדרוש. ולא היו דורשים את האתני עַד שִׁכָּא 9
 רַבִּי עֲקִיבָא וְלִימַד שִׁיש לְדֵרוֹשׁ מִן ה'אֵת' שִׁבְפְּסוּק 'אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ 10
 תִרְא', לְרִבּוּת תַלְמִידֵי חֲכָמִים שִׁגַם מִפְּנֵיהֶם יֵשׁ לִירָא. והרי 11
 שלשית שמעון העמסוני אין דורשין אתני כלל. וכן סבר גם התנא 12
 בסוגייתנו, ולא דרש 'את' בשרו לאסור הנאת עורו, והוצרך 13
 לדרשת 'בעל השור נקי' ללמוד הימנה שגם העור אסור בהנאה. 14
 הגמרא מבררת מהו המקור שעגלה ערופה אסורה בהנאה. שנינו 15
 במשנה: המקדש אשה עֲרוּפָה אינה מקודשת כיון שהעגלה 16
 אסורה בהנאה: מבררת הגמרא: מְנַלן שהיא אסורה בהנאה. 17
 מביאה הגמרא: אָמַר רַבִּי נְנַאי, 'כַּפָּרָה' כִּתִּיב בָּהּ - בעגלה 18
 ערופה כְּקָדָשִׁים - כמו שנאמר כפרה לגבי קדשים, שנאמר בעגלה 19
 ערופה 'כַּפַּר לְעִמְקֵי יִשְׂרָאֵל' (דברים כא, ח). ויש להקיש וללמוד 20
 שכשם שקדשים אסורים בהנאה, כך גם עגלה ערופה אסורה 21
 בהנאה. 22

הגמרא מבררת מהו המקור שציפורי מצורע אסורות בהנאה. 23
 שנינו במשנה: המקדש אשה בציפורי מְצוּרְעֵי אינה מקודשת, משום 24
 שהן אסורות בהנאה: מבררת הגמרא: מְנַלן שהן אסורות בהנאה. 25
 מביאה הגמרא ברייתא: דְתָנָא רַבִּי יוֹחָנָן וְיִשְׁמַעֵאל, נֹאמַר בתורה 26
 בפרשת הקרבנות, מְכַשֵּׁיר - אשם מצורע, שבא להכשיר את 27
 המצורע ולהתירו לאכול בקדשים, שכל זמן שלא הביא אשמו 28
 אינו אוכל בקדשים, ונאמר בתורה מְכַשֵּׁר - שאר הקרבנות 29
 שבאים לכפר, והמכשיר והמכפר הללו הם מְכַפְּרִים, שהם נעשים 30
 בעזרה. וְנֹאמַר עוד בתורה מְכַשֵּׁיר - ציפורי מצורע הבאים 31
 להכשיר את המצורע ולהתירו להיכנס לתוך המחנה, וּמְכַפֵּר - 32
 עגלה ערופה הבאה לכפרה שנאמר (דברים כא, ח) 'כַּפַּר לְעִמְקֵי 33
 יִשְׂרָאֵל', והמכשיר והמכפר הללו הם מְכַפְּרִים, שהם נעשים מחוץ 34
 לעזרה. ויש ללמוד שדינם של המכשיר והמכפר בחוץ שווה 35
 לדינם של המכשיר והמכפר בפנים. מַה - כמו שב מְכַשֵּׁיר וּמְכַפֵּר 36
 הָאָמוּר כְּפָנִים, שהם אשם מצורע ומכשיר בפנים, ושאר הקרבנות 37
 [מכפר בפנים], עֲשֶׂה בִּו - השווה התורה מְכַשֵּׁיר כְּמַכְפֵּר - שדינו 38
 של אשם מצורע המכשיר, שווה לכל הקרבנות. אָף מְכַשֵּׁיר וּמְכַפֵּר 39
 הָאָמוּר כְּחוּץ - ציפורי מצורע [מכשיר בחוץ] ועגלה ערופה [מכפר 40
 בחוץ] עֲשֶׂה בִו - השווה התורה מְכַשֵּׁיר כְּמַכְפֵּר, ודינם של ציפורי 41
 מצורע שהם 'מכשיר', כדיניה של עגלה ערופה שהיא 'מכפר'. 42
 שכמו שעגלה ערופה אסורה בהנאה, כך גם ציפורי מצורע 43
 אסורים בהנאה. 44

הגמרא שבה לברר מאימתי נאסרות ציפורי המצורע בהנאה. 45
 אֵיתָמַר, צִיפּוּרֵי מְצוּרְעֵי, מַאימְתֵי הֵם אֲסוּרִים בהנאה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר 46
 שהן נאסרות מְשַׁעַת שְׁחִיטָה, וְרִישֵׁי לְקִישֵׁי אָמַר שהן נאסרות מְשַׁעַת 47
 לְקִיחָה - משעה שלקח את הציפורים לשם טהרת המצורע. 48
 מבארת הגמרא את טעם מהלוקח: רַבִּי יוֹחָנָן שֹׁאמֵר שהן נאסרות 49
 מְשַׁעַת שְׁחִיטָה, תלה הדבר בשעת שחיטה כיון ששְׁחִיטָה היא 50
 דְאִסְרָה לָּהּ - היא האוסרת אותה. וְרִישֵׁי לְקִישֵׁי אָמַר שהן נאסרות 51
 כבר מְשַׁעַת לְקִיחָה, סבר ששעת לקיחה קובעת, וּמַעְגְלָה עֲרוּפָה 52
 נִפְקָא - לזמנים כן מַה עֲגֵלָה עֲרוּפָה נאסרת בהנאה מְחִיִּים - בעודה 53
 בחיים קודם עריפתה, אָף - כך גם צִיפּוּרֵי מְצוּרְעֵי נאסרים מְחִיִּים, 54
 כלומר משעת לקיחתם ולא משעת שחיטה. 55

1 **כפרה** כתיב בה כקדשים — דכתיב (דברים כא) "כפר לעמך ישראל", וקדשים אסורין
2 בהנאה. שהרי מעולין בהן. תימה: דבכריתות (ו,א) מפקי ליה מיערפו שם — שם
3 תהא כבורתה! ויש לומר: דתרוייהו צריכי; דאי משום כיהן וזה אמנא דוקא מחיים אסורה
4 בהנאה כמו קדשים, אבל לאחר עריפה — מותרת, כיון שנעשית מצוה. להכי אצטרך
5 "וערפו שם", ואי מ'וערפו שם' לוד — לוד
6 אמנא: דוקא לאחר עריפה אסורה בהנאה, אבל
7 מחיים — לא, להכי אצטרך כפרה. אי נמי, יש
8 לומר: דהא דקאמר הכא: כפרה כתיב בה — לא
9 עיקר דרשא היא, דהא אצטרך לדרשה אחריתי,
10 כדאמרין בפיך קמא דחלוק (א,א), ולינא
11 טריפה היא, וכי תימא מאי נפקא לן מינה — כפרה
12 כתיב בה כקדשים. אלא עיקר דרשה דהכא הוי
13 מ'וערפו שם'.
14 **משעת** שחיטה — פירושו: ומשולחת נמי
15 תיאסר משחיטת חברתה עד
16 השילוח. ואין לפרש משעת שחיטה בשחיטה,
17 ובמשולחת ליכא איסור כלל — דהא תנא "צפורי
18 מצורע", ומשמע תרוייהו. **מי** אית ליה גבול
19 אחרניא — דאין לומר הבאת ציפורים כמו הורדת
20 עגלה ערופה. דהא הורדת עגלה ערופה כתיב
21 בגרשה (דברים כא) "והורידו וקני לעזר את
22 העגלה", אבל הבאת ציפורים לא כתיב, אבל
23 לקחה כתיבה. דכתיב (ויקרא יד) "ליקח למטהו",
24 וזה אשר לא תאכלו לרבות השחיטה — ואם
25 תאמר: לוקח תנא איסור הנאה מנא ליה
26 אלביא דחוקיה דאמר "לא תאכלו" אל משמע
27 איסור הנאה? ויש לומר: דגמרי איסור משולחת
28 משחיטה. מה שחיטה אסורה — אף משולחת
29 אסורה. ואיסור ומשולחת הנאה הוא, דמחיים לא
30 שייך אבידה.
31 **שחמה** ונמצאת טריפה — פירש בקונטרס:
32 דקא סלקא דעתך כשבדק בסמינן
33 נמצאת שנטרפה בשחיטה. כגון שנקב הורשט.
34 דאי נטרפה מעיקרא, כגון ניקב קרום או נתחבו
35 רגליה — לא שייך למיתני "נמצאת". היינו
36 דקאמר גמרא: אמאי מותרת בהנאה? לומר,
37 איסור שבה היכן הלך? ומשני: שנמצאת טריפה
38 בבני מעים, ולא חל בשעת שחיטה אלא מקום
39 שחיטה. ולהכי מוקי לה כטרפות גבני מעים, דאי
40 הוה מוקי לה כטרפות שבחוק, וקדוש שחיטה —
41 לא אית קרי ליה "נמצאת", אלא: וטרפות טריפה.
42 אבל בטריות דבני מעים נקרא שפיר "נמצאת",
43 שהרי אינו נראה. וקשה: כי נמי נמצאת טריפה
44 שנקבו הדיקן — שמא טרפתה בא אחר הלקחה,
45 ואם כן אמאי מותרת? תאמר מספק: לכן נראה ליה:
46 דמעיקרא סלקא דעתך שחוט ונמצאת טריפה —
47 כגון שנקבו הדיקן. ופריך: אמאי מותרת? שמא
48 אחר לקחה יהיה? ומשני: שנמצאת טריפה בבני
49 מעים. כגון שניטל הכבד, או טרפות אודות,
50 שדואי היה משולח.
51 **תנאי** דאי נאמר מכשיר בו אף מכשיר האמור
52 בחוק עשה בו מכשיר כמכפר — פירש
53 בקונטרס: מכשיר — היינו ציפורי מצורע, ומכפר
54 — עגלה ערופה. תימה: דהכא משמע דלפינן
55 ציפורים דאסורים בהנאה מעגלה ערופה,
56 ובכריתות (כה,א) משמע דלפינן עגלה ערופה
57 מצפורים! ויש לומר: דמעיקרא עריך למילף
58 ציפורים מעגלה ערופה, דמה עגלה ערופה
59 אסורה לכל הפחות משעת עריפה — אף ציפור
60 דמשולחת אסורה לכל הפחות איסור דשייך בה,
61 היינו על כרחך מחיים קדם שנטלחה. וכיון
62 דאשכחן איסור מחיים במשולחת — אם כן שפיר
63 ליקף התם עגלה ערופה דנאסרת מחיים מציפור
64 דמשולחת. ואחר כך ילפינן ציפור השחטה דנאסרה אף מחיים, דהיינו משעת לקחה, מעגלה ערופה.
65 הרי

1 את לא דריש — לרביא. כי האי תנא — שפירש מלדורש. היה דורש כל אתון שכתורה
2 — לרביא. פירש — שירא לרבות שום דבר, להשוותו למורא המקום. כפרה כתיב בה
3 — "כפר לעמך ישראל" (דברים כא). כקדשים — וקדשים אסורין בהנאה, שהרי מעולין
4 בהן. (ולא פריקו: אי מה קדש בו — דאין משיבין על ההיקש). צפורי מצורע — מכשירי בחוק
5 בהן. שהרי חוקי לעיר נעשית מצוה, ולהכשיר
6 את המצורע לבא במתנה. מכשיר בפנים —
7 אשם מצורע. מכפר בפנים — כל הקרבנות.
8 מכפר בחזן — עגלה ערופה. מה בפנים עשה
9 מכשיר כמכפר — לא חלק בה אשם מצורע
10 לשאר אשמות. משעת שחיטה — נאסרת
11 השחיטה, והמשולחת מותרת. כדלקמן. משעת
12 לקחה — נאסרות שתיקה, עד שישלח
13 המשולחת, וניתרת בשילוחה. מעגלה ערופה —
14 מה התם מיתסרא מחיים, כקדשים — אף כאן
15 מחיים. הכי רבינו: ועגלה ערופה מאימתי אסר
16 רבי יצחק? — מאימתי נאסרת, והויל ואין
17 דמיה קדושין לא קדושת מובה ולא קדושת בדיק
18 הבית, אלא היא עצמה לעריפה. גבול משעת
19 בה ושכחתי — מאימתי נאסרת. ויודתה לנחל
20 איתן — אית הגורמת לה שם עריפה, ואוסרתה.
21 הבא מי איה לה גבול אחרניא — וכיון דלפני
22 לה איסור מחיים, על כרחך קיחה היא דגרמא.
23 כל — רביא הוא. אשר — רביא הוא. לאחר
24 שחיטה מיבעיא — ולמה ליה קרא למיסרה?
25 בשלמא להיתרא ומשולחת — איצטרך קרא.
26 אלא איסורא דשחיטה למה ליה? ובתנאי שחיטה
27 ומכשירא לה — עם שאר עבודות, והא נמי
28 תתכשר לאור גמרי מצוה. טריפה — פסולה
29 להטרת מצורע, דכתיב "חיות" (ויקרא יד),
30 ונמצאת טריפה — קא סלקא דעתך כשבדק
31 בסמינן נמצאת שנטרפה בשחיטה. דאי
32 נטרפה מעיקרא, כגון ניקב קרום של מוח או
33 שנחטבו רגליה — לא שייך למיתני "ונמצאת".
34 יקח זוג לשניה — אין צריך להביא שתיים
35 אחרות. והראשונה מותרת בהנאה — דקא סלקא
36 דעתך. שחיטה היא דאסרה לה, והא לאו
37 שחיטה היא. אמאי מותרת בהנאה? — דילמא
38 בשעת קיחה ראויה היתה, והדין הוה איסור?
39 שנמצאת טריפה בבני מעים — בדשעת קיחה
40 לא היא אחי, והיא חל עלה איסור. רבי יעקב
41 סבר שחיטה שאינה ראויה — למצוה — שמע
42 שחיטה לאוסרה. מחיים לא מיתסרא — דאי
43 איתסרא, במאי פקע איסורה? תנאי היא — הני
44 תנאי סבירא דהוה כדקאמר, דלא מיתסרא.
45 ותנא דבי רבי ישמעאל דילין מכשיר ממכפר —
46 סבירא ליה דמיתסרא מחיים, ובתנאי ואיפוך
47 אלא — וזה אשר לא תאכלו" — לרבות את
48 המשולחת. לא מצינו בעלי חיים שאסורין —
49 איסור עולם.
50 מוקצה
51 **בעץ ארו ושלא בשני תולעת**, רבי יעקב אומר: הואיל והוקצה למצוה — אסורה, רבי
52 שמעון אומר: הואיל ונחשקה שלא במצוה — מותרת. עד כאן לא פליגי, אלא מר
53 סבר: שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, ומר סבר: שחיטה שאינה ראויה — לא שמה
54 שחיטה. דכילי עלמא מיהא מחיים לא מיתסרא! — תנאי היא; דתנא דבי רבי ישמעאל:
55 נאמר מכשיר ומכפר מכפנים, ונאמר מכשיר ובחזן, מה מכשיר ומכפר האמור
56 בפנים — עשה בו מכשיר כמכפר, אף מכשיר ומכפר בחזן — עשה בו מכשיר
57 כמכפר. גופא, "כל צפור טהרה תאכלו" — לרבות את המשולחת, "וזה אשר לא תאכלו
58 מהם" — לרבות את השחיטה. ואיפוך אגא! — אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן
59 יוחי: לא מצינו בעלי חיים שאסורים. מתקיף לה רב שמואל בר רב יצחק: ולא? הרי
60 מוקצה

1 הרי רובע ורבע בעדים רבועי חיים ניהו ואסירי — להכי נקט עדים, דאי על פי עד אחד
2 או על פי בעלים — אינם אסורין להדיוט. ואם תאמר: לפירוש רבינו תם, דמפרש
3 דשור הסקל שרי בתנאה זמן כל שהוא חי, אלא עד אחר הסקילה, וכן נמי קאמר ברובע
4 ורבע, אם כן קשה מהכא: דמאי קאמר רבועי חיים אסירי — דמשמע אסורין בתנאה אף

5 מחיים. ולפי שיטתו לא נזכר כאן הנאה כלל! אלא
6 הכי פירושו: לא מצינו בעלי חיים דאסירי, כלומר
7 שהזוהר הכתוב שלא לשחטו כדי לאכול הבשר.
8 ופריך: הרי רובע ורבע, רבועי חיים ניהו ולא
9 הזוהר הכתוב אלא לשחטן כדי לאכול הבשר!
10 אבל לדמות מהם כל זמן שהם חיים — ודאי
11 מותר.

12 **בל** שעמוד הני חזק וירקנה חוץ לחומה —
13 פירש הקונטרס: דבשרה לא מהני שילוח,
14 דבעינו "ושלח על פני השדה". וקשה: שהרי
15 מצוה היה ונטרד חוץ לעיר, שהרי אסור ליכנס
16 לפנים מן החומה ויש לומר: דשמו אחר כפרה
17 היה הבזק נושאה, או הוא או שלוחו, לעיר
18 ומשלחה חוץ לעיר. **מה** שלי בשלך אסור —
19 פירש בקונטרס: אסור בתנאה, לפי שאין להם מי
20 יתירם. דכיון דהוקדש — אינן יכולין להיות
21 מותרים אלא על ידי זריקה מתרת בקדשים, ואלו
22 נשחטו בחוץ — אין נורקין. והקשה הרב רבינו
23 דבמו: דבמו כן מצונו שזריקה מוציאה מידי
24 מעילה, ואפילו הכי אמרינן (מעילה יב,א): קדשים
25 שמתו יצאו מידי מעילה, ואף על גב שלא נורק
26 הדם. ובמו כן נאמר שהשחיטה הוציאה מידי אסור
27 אבר מן הזוהר, והיו מותרים באכילה! לפיכך פירש
28 הרב רבינו משה: מה הוא או בשלך אסור, ואין להם
29 תורת קדשים לעלות למזבח לפטור הבעלים —
30 אף שלך בשלי לא היה להם תורת חולין, ולא חזו
31 להתרה השייך בהו, והיינו אכילה.

32 **תלמוד** לומר ושחטו ושחט אותו ושחט אותו
33 — פירש בקונטרס: ודלתו קראי
34 צריכי, חד ליהי חד לעופות וחד לאיסור אכילה
35 בדיעבד, כדמפרש גמרא: אם אינו ענין לשחיטה
36 תניהו לאכילה. דלבעלי מומין לא איצטריך קרא
37 אף לשחיטה, כדמפרש טעמא — שהרי הוא מן
38 הכשר. והספר רוצה להביאו מסברא, ולא צריך
39 קרא. אף על גב דבדיח נמי קאמר: מרבה אני את
40 החיה שישחט בשחיטה כלה בהמה, משמע דבלאו
41 קרא מייית לה! ויש לומר דהכי קאמר: מרבה אני
42 את החיה בדוחק, אי לאו קרא. אבל כיון דאיכא
43 קרא — נוקי בה קרא. אבל בעלי מומין יותר שוין,
44 שהן מין הכשר, ושנו בשחיטה. עדין יש לומר:
45 תלמוד לומר "ושחטו" ו"ושחטו" ו"ושחטו" ו"ושחטו"
46 אותו" דמשמע דמצינן תלתא קראי, חד לבעלי
47 מומין וחד לחיה וחד לעופות. ואיסור אכילה
48 בדיעבד נפקי לה מקרא דתמימים: דכי היכי
49 דנפקא לן דאסירי לאכול תמימים מ"וחבת
50 ואבלת" כמו כן נמי אסור הני, מאחר דנפקא לן
51 דאסור לשחטן בעורה, דגמרא דקרא "דמה
52 שאתה וזבח" — קאי אכולהו. אלמא

1 מוקצה — בהמה שהוקצה לתקרובת עבודה זרה — אסורה לגבוה, כדאמר בתמורה
2 (כתא): "מן הבמה" — להוציא את הרובע ורבע, "מן הבקר" — להוציא את הנעבר,
3 "מן הצאן" — להוציא את המוקצה. נעבר — שחשחתה לה. **ויבוע ויבוע בעדים** — דבני
4 סקילה ניהו, דכתיב (ויקרא ב) "וזרנת את האשה ואת הבמה", ורבעו דכתיב (שם) "ואת

5 מוקצה ונעבר, דבעלי חיים ניהו ואסירי! — **כי אסירי**
6 - **לגבוה, להדיוט מישאא שרי**. - **מתקף לה רבי**
7 **ירמיה: הרי רובע ורבע בעדים, דבעלי חיים ניהו**
8 **ואסיריו אלא אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן**
9 **יוחי: לא מצינו רוב פעלי חיים שאסורים. דכי רבי**

10 **ישמעאל תנא: דאמר קרא "ושלח... על פני השדה"**
11 **- כשרה, מה שדה מותרת - אף היא נמי מותרת.** -
12 **האי "שדה" להכי הוא דאיתא? ההוא מיבעי ליה**
13 **לכדתניא: "שדה" - שלא יעמוד בפיפ וירקנה לים,**
14 **נגבת וירקנה למדבר, ושלא יעמוד חוץ לעיר וירקנה**
15 **בתוך העיר. אלא, כל שעומד בעיר וירקנה חוץ**
16 **לחומה. - ואיך: אם כן ניתוב קרא "שדה", מאי**
17 **"השדה" - שבע מינה תתתי. רבא אמר: לא אמרה**
18 **תורה "ושלח" לתקלה. דבשער נזיר": מנלן? דאמר**
19 **קרא: "קדש יהיה גידל פרע שער ראשו" - גידולו יהיה**
20 **קדוש. אי מה קדש תופס את דמיו ויוצא לחולין -**
21 **אף שער נזיר תופס את דמיו ויוצא לחולין? מי קרינן**
22 **"קדוש"? "קדוש" קרינן. דכפטר חמור". נימא מתניתין**
23 **דלא פרבי שמעון, דתניא: פטר חמור אסור בהנאה,**
24 **דכרי רבי יהודה, ורבי שמעון מתיר. - אמר רב נחמן**
25 **אמר רבה בר אבוח: לאחר עריפה, ודכרי הכל. "בשר**
26 **בחלב". מנלן? דתנא דכי רבי ישמעאל: "לא תבשל**
27 **גדי בחלב אמו" שלש פעמים; ואחד - איסור אכילה,**
28 **ואחד - איסור הנאה, ואחד - איסור בישול. מתניתין**
29 **דלא כי האי תנא, דתניא, רבי שמעון בן יהודה אומר:**
30 **בשר בחלב אסור באכילה ומוותר בהנאה, שנאמר "פי**
31 **עם קדוש אתה לה" אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו"**
32 **ולחלן הוא אומר "ואנשי קדש תהיון לי", מה לחלן -**
33 **אסור באכילה ומוותר בהנאה, אף כאן - אסור**
34 **באכילה ומוותר בהנאה. "וחולין שנשחטו בעורה".**
35 **מנא הני מילי? אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר: אמרה**
36 **תורה: שחטו לי בשלי, ושלך בשלך. מה שלי בשלך**
37 **- אסור, אף שלך בשלי - אסור. אי מה שלי בשלך**
38 **עגוש פרת, אף שלך בשלי עגוש פרת? אמר קרא**
39 **"ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה..."**
40 **ונכרת" - על קרבן עגוש פרת, על חולין שנשחטו**
41 **בעורה אין עגוש פרת. - איכא למיפרך: מה לשלי**
42 **בשלך - שפן עגוש פרת! אלא אמר אביי: מהכא**
43 **"ושחטו" ו"שחט אתו" ו"שחט אתו" תלתא קראי**

44 **יתירי, מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "כי ירחק מקדש המקום... וזבחת..." - ברחוק מקום אתה**
45 **זבחת, ואי אתה זוכה בקרבן, פרת מקום קרוב, פרת לחולין שלא ישחטו בעורה, ואין לי אלא תמימים**
46 הראויים
47 ביחיה אסר רחמנא. מנין לרבות את העופות — שאין שחיטתן מפורשת בתורה. הכי גרסינן בתורה כתיב: תלמוד לומר "ושחטו" ו"שחטו" ו"שחטו" ו"שחטו"
48 ופירושו: חד לחיה, וחד לעופות, וחד לאיסור אכילה בדיעבד. ודקתני מרבה אני את החיה — הכי קאמר. אי לא כתב קרא איכא למימר אתא לריבויא דתקלא
49

40 **יתירי, מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "כי ירחק מקדש המקום... וזבחת..." - ברחוק מקום אתה**
41 **זבחת, ואי אתה זוכה בקרבן, פרת מקום קרוב, פרת לחולין שלא ישחטו בעורה, ואין לי אלא תמימים**

42 ביחיה אסר רחמנא. מנין לרבות את העופות — שאין שחיטתן מפורשת בתורה. הכי גרסינן בתורה כתיב: תלמוד לומר "ושחטו" ו"שחטו" ו"שחטו" ו"שחטו"
43 ופירושו: חד לחיה, וחד לעופות, וחד לאיסור אכילה בדיעבד. ודקתני מרבה אני את החיה — הכי קאמר. אי לא כתב קרא איכא למימר אתא לריבויא דתקלא
44

56 בראשו דינו כקודש, והוא אסור בהנאה.
 57 מקשה הגמרא: אי - אם אכן שיער נזיר דינו כקודש, אם כן מה -
 58 כמו שקדש תופס את דמיו - שאם מכר את הקודש, נאסרו דמיו
 59 בהנאה, והקודש עצמו יוצא לחולין, אם כן אף שער נזיר יהא כר,
 60 שאם ימכרו אותו יהא תופס את דמיו וייאסרו בהנאה, והשיער
 61 יהא יוצא לחולין, והרי שנינו במשנתינו לא כן, אלא 'מכרן וקידש
 62 בדמיון מקודשת', הרי שלא נאסרו דמי השיער בהנאה.
 63 מתרצת הגמרא: מי קרינן קודש - וכי קוראים 'קודש', שמשמעותו
 64 ששער נזיר יש עליו 'שם קודש' ונאסר גם הכסף שקיבל תמורתו
 65 בהנאה. הלא קדוש קרינן - אין אנו קוראים אלא 'קדוש', והיינו אף
 66 שהמסורת היא לכתבו חסר בלא ו', מכל מקום אין קוראים 'קודש'
 67 אלא 'קדוש'. והרי שאינו כמו קודש התופס גם דמיו, אלא רק הוא
 68 עצמו קדוש ואסור בהנאה, אך אם מכרו אינו תופס את דמיו, ואם
 69 עשנו בהם אשה, הרי היא מקודשת:
 70 שנינו במשנה: המקדש אשה בפטר המור אינה מקודשת, כיון
 71 שהוא אסור בהנאה: שואלת הגמרא: ניקא מתינתין דלא כרבי
 72 שמעון - שמא משנתנו אינה כשיטת רבי שמעון, דתניא בברייתא,
 73 פטר המור קודם שפדו אותו בשה אסור הוא בהנאה, דכרי רבי
 74 יהודה, ורבי שמעון חולק ומתיר את פטר החמור בהנאה אף קודם
 75 הפדיון, ואם כן משנתנו שכתבה שאם קידש אשה בפטר חמור
 76 אינה מקודשת משום שהוא אסור בהנאה, אינה כשיטת רבי
 77 שמעון המתיר פטר חמור בהנאה.
 78 מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח, משנתנו עוסקת
 79 באופן שקידש בפטר חמור 'לאחר עריפה', שבאופן זה גם רבי
 80 שמעון מודה שאסור הוא בהנאה, שהוקש 'עריפה עריפה' מעגלה
 81 ערופה, וכשם שעגלה ערופה לאחר עריפתה אסורה היא בהנאה,
 82 כך פטר חמור לאחר שנערף ראשו אסור בהנאה, והמשנה
 83 מתפרשת כדברי הכל - בין לרבי שמעון ובין לרבי יהודה: שנינו
 84 במשנה: המקדש אשה בפטר המור אינה מקודשת כיון שאסור
 85 הוא בהנאה: מבררת הגמרא: מנלן שאסור הוא בהנאה. מביאה
 86 הגמרא מקור מברייתא: דתנא רבי רבי ישמעאל, נאמר בתורה 'לא
 87 תבשל גדי בהלב אמו' שלש פעמים (שמות כג, יט; שם לד, כו)
 88 דברים יד, כא), מפסוק אחד למדים איסור אכילה של בשר בהמה
 89 וחלב שנתבשלו יחד ופסוק אחד למדים איסור הנאה מבשר וחלב
 90 שנתבשלו יחד ומפסוק אחד למדים איסור בישול בשר וחלב יחד.
 91 והרי שמשנתנו סוברת כתנא דבי רבי ישמעאל, שיש איסור הנאה
 92 בבשר בחלב, ולפיכך אם קידש בו אינה מקודשת. אך יש תנא
 93 בברייתא החולק על איסור הנאה זה, ומתניתין - משנתנו דלא כי
 94 האי תנא, דתניא בברייתא, רבי שמעון בן יהודה אומר כשר בהלב
 95 אסור באכילה ומותר בהנאה, שנאמר (דברים יד כא) 'כי עם קדוש
 96 אתה לה' אלהיך לא תבשל גדי בהלב אמו', וילחץ הוא אומר (שמות
 97 כב ל) 'ואנשי קודש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו'. הרי
 98 שהזכירה התורה לשון זו של 'עם קדוש' ואנשי קודש' בשני
 99 המקומות הללו, וללמדך, מה לחלו - בטרפיה שהזכיר בו 'אנשי
 100 קודש', הרי בשר זה אסור באכילה ומותר בהנאה, כמו שכתבה
 101 התורה (שם) 'לכלב תשלבון אתו', הרי שאפשר ליתנות ממנו. אף
 102 כן בבשר וחלב שנאמר בו 'עם קדוש', יש ללמוד שהוא אסור
 103 באכילה ומותר בהנאה. מבואר שרבי שמעון בן יהודה בשר בחלב
 104 אסור בהנאה, ומשנתנו שלא כשיטתו.
 105 שנינו במשנה: המקדש אשה באיסורי הנאה ובחולין שנשחטו
 106 בעורה אינה מקודשת, כיון שהם אסורים בהנאה: מבררת הגמרא:
 107 מנא הני מילי - מנין אנו יודעים שחולין שנשחטו בעורה נאסרו
 108 בהנאה. מביאה הגמרא מקור: אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר,
 109 אמרה תורה לגבי שחיטת קדשים, שחוט לי - שחוט את הקרבנות
 110 שלי במקום שלי - דהיינו לפני ה' בעזרה, שנאמר (ויקרא א, ה)

1 מוקצה - בהמה המזומנת ומוקצית לתקרובת עבודה זרה, ונקבד -
 2 בהמה שהשתחוה לה, דאיתן בהמות בעלי חיים נינהו, ואסירי
 3 איסור עולם כבר בעודם חיים, שנאמר 'אדם כי יקריב מכם קרבן
 4 לה' מן בהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם' (ויקרא
 5 א, ב), ודרשו חכמים 'מן הבקר' להוציא את הנעבד 'ומן הצאן'
 6 להוציא את המוקצה, שהם פסולים לקרבנות. וקשה על רבי יוחנן
 7 שאמר בשם רבי שמעון בן יוחאי שלא מצינו בעלי חיים שאסורים.
 8 מתרצת הגמרא: כי אסירי - מה שנאסרו מוקצה ונעבד הם רק
 9 לגבות - להקריבם למזבח, אבל לצורך הדין משרא שרי -
 10 מותרים הם אפילו באכילה. ומה שאמר רבי יוחנן בשם רבי שמעון
 11 בן יוחאי שלא מצינו רוב בעלי חיים שאסורים, היינו שלא מצינו
 12 שאסורים לצורך הדין.
 13 קושיא נוספת שמצינו בעלי חיים שאסורים. מתקוף לה רבי יוחאי,
 14 הרי רובע - בהמה שבהא על אשה, ורובע - בהמה שאיש בא
 15 עליה בעדים - וראו אותם שני עדים, דבעלי חיים נינהו - הבהמה
 16 הרובעת או הנרבעת ואסירי בהנאה, כיון שדינם לסקילה, והם
 17 אסורים בהנאה מחיים משנגמר דינם. והרי מצינו בעלי חיים
 18 שאסורים להדין, וקשה על רבי יוחנן שאמר בשם רבי שמעון בן
 19 יוחאי שלא מצינו בעלי חיים שאסורים.
 20 מתרצת הגמרא: אלא אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי,
 21 אמנם מצינו בעלי חיים שאסורים, כגון רובע ונרבע, אבל לא מצינו
 22 רוב בעלי חיים שאסורים, שרוב בעלי חיים בעולם הם אסורים
 23 בהנאה, ולא מסתבר לחדש שצפור המשולח תהא אסורה
 24 בהנאה בעודה חיה. ולפיכך לא תיפור, אלא השחטה היא
 25 האסורה, והמשולחת מותרת.
 26 הגמרא שבה להביא מקורות נוספים להיתר ציפור המשולחת. דכי
 27 רבי ישמעאל תנא שמשולחת מותרת. משום דאמר קרא (ויקרא יד,
 28 ז) 'ושלח את הציפור החיה על פני השדה', הרי שהשוותה התורה
 29 את הציפור לשדה, לומר לך שהיא כשדה, מה השדה מותרת ואין
 30 עליה כל איסור, אף היא ציפור נמי מותרת. מקשה הגמרא: וכי האי
 31 'שדה' שזכרה בפסוק להכי הוא דאית, ללמד שהציפור מותרת,
 32 הרי ההוא 'שדה' שזכר בפסוק מיפעי ליה לכדתניא בברייתא,
 33 שדורשים מתיבת 'שדה', שלא יעמוד הכהן המשלח את הציפור
 34 בעיר יפו שחומתה על הים, וזרקנה - את הציפור לים, וכן שלא
 35 יעמוד המשלח בגבת - עיר שחומתה על המדבר, וזרקנה למדבר,
 36 ושלח יעמוד המשלח חוץ לעיר, וזרקנה בתוך העיר, אלא כך היא
 37 מצות השילוח, כל שיעמוד המשלח בעיר - בתוך העיר, וזרקנה
 38 חוץ לחומה לביוון השדה. והרי שתיבת 'שדה' אינה פנויה לדרשה.
 39 מתרצת הגמרא: ואיך - תנא דבי רבי ישמעאל סובר, שאם
 40 הפסוק בא רק ללמדנו לאן לשלח, אם כן ניתוב קרא 'שדה'. מאי
 41 'השדה' - מדוע הוסיפה התורה את האות ה', אלא שמע מינה
 42 תיתי, שיש ללמוד מן הפסוק את שני הדינים, הן שלא ישלחנה
 43 אלא לביוון השדה, והן שהמשולחת מותרת. הגמרא מביאה סברא
 44 שהציפור המשולחת מותרת. רבא אמר, לא ייתכן שהציפור
 45 המשולחת תהא אסורה בהנאה, כיון שלא אמרה תורה 'ושלח'
 46 לתקלה. ואם המשולחת אסורה בהנאה, הרי היא עלולה להיות
 47 מכשול עוון ולגרום תקלה, שיצוד אותה אדם ויאכלנה. וסברא
 48 היא שאם התורה מצווה לשלח, אין בה איסור ואין חשש תקלה,
 49 ועל כרחך שהיא מותרת בהנאה ובאכילה.
 50 *שנינו במשנה: המקדש אשה בשער נזיר אינה מקודשת, כיון
 51 שהוא אסור בהנאה: מבררת הגמרא: מנלן - מנין שהשיער אסור
 52 בהנאה. מביאה הגמרא מקור: אמר רבא (במדבר ו, ה) 'קדש יהיה
 53 גדל שער ראשו' - וכיון שנאמר 'קדש' בלא ו', הרי שאפשר
 54 לדרוש תיבה זו באופן אחר, כאילו נאמר 'קדש יהיה גדל פרע
 55 שער ראשו'. וללמוד מכאן שגידולו יהיה קדוש - שהשיער הגדל

56 ייאסרו באכילה. משיבה הברייתא, מְרַבָּה אֵינִי מסברא לאסור אֵת
 57 תְּחִיבָה באכילה, כיוון שְׁהֵיבָה בְּשָׁחִיטָה בְּכַהֲנָה, וכיוון שהיא דומה
 58 לבהמה בפרט זה שהיא צריכה שחיטה כמותה, יש להרבותה גם
 59 לגבי איסור אכילה, אם נשחטה חולין בעזרה.
 60 ממשיכה הברייתא לברר: מֵיָמֵינוּ אֵנוּ יודעים לְרַבּוֹת לאסור באכילה
 61 גם אֵת הַעוֹפוֹת חולין שנשחטו בעזרה. תְּלָמוּד לֹאִמְרֵי 'שְׁחִטְמוּ' וְשָׁחַט
 62 אֹתוֹ' וְשָׁחַט אֹתוֹ, ומייתור הפסוקים הללו יש ללמוד אף איסור
 63 אכילה בעופות חולין שנשחטו בעזרה. שכשם שמרבים מיייתרים
 64 אלו את עצם האיסור לשחוט חולין בעזרה, אחד לבעלי מומין
 65 ואחד לחיה ואחד לעופות, כך מרבים מן הייתורים הללו גם את
 66 הדין הזה, שאם עבר ושחטם, נאסרו באכילה. וכמו חולין תמימים
 67 הראייתם למזבח שנשחטו בעזרה, שנאסרו באכילה. הרי למדנו
 68 מדברי הברייתא איסור אכילה.
 69 ממשכיבה הברייתא: יָבוֹל - שמא נלמד מן הפסוק שלא יִשְׁחַט
 70 לכתחילה, וְאִמְנַם אִם עָבַר וְשָׁחַט, וְשָׁלַחנָה לְפָנֵי כֹהֲנִים - מותר לו
 71 ליהנות מהם, ויכול להשליכם לכלבים. ומניין שנאמר בחולין
 72 שנשחטו בעזרה גם איסור הנאה. משיבה הברייתא: תְּלָמוּד לֹאִמְרֵי
 73 (שמות כב, ל) 'וְבָשָׂר בְּשֹׁדָה טָרְפָה לֹא תֹאכְלוּ לְלֶבֶת תִּשְׁלַכְוּ
 74 אֹתוֹ', ויש לדרוש 'אֹתוֹ' - את בשר הסריפה אֶתָּה מְשַׁלְּחָה לְלֶבֶת,
 75 משום שאינו אסור בהנאה. וְאִי - ואין אֶתָּה מְשַׁלְּחָה לְכַלֵּב בשר
 76 חולין שֶׁנִּשְׁחָטוּ בְּעוֹזְרָה, אלא הוא אסור בהנאה.
 77 אֶשְׁחַתְּיָנָהוּ וְ - מצאן מַר יְהוּדָה, לְרַב יוֹסֵף וְלְרַב שְׁמוּאֵל בְּרִיהֵי דְרַבָּה
 78 פַּר פַּר תְּנֶה דְהוּי קְוִימֵי אֶפְתָּחָה דְבֵי רַבָּה - שהיו עומדים בפתח
 79 ביתו של רבה, אָמְרֵי לְהוּי מַר יְהוּדָה, תְּנִינָא - למדנו בברייתא,
 80 תְּמַקְרֵשׁ אִשָּׁה באחד מן הדברים האלו, דהיינו פְּסָטֵר חֲמוּר, בְּכִשְׂר
 81 בְּחֶלֶב, ובחולין שֶׁנִּשְׁחָטוּ בְּעוֹזְרָה, רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמְרֵי שְׁהֵיבָה מְקוֹדְשָׁתָה,
 82 כיוון שאין בדברים הללו איסור הנאה מן התורה, אלא מדרבנן
 83 בלבד. וְחֻקִּים חולקים ואומרים שְׁאֵינָה מְקוֹדְשָׁתָה, כיוון שהם
 84 אסורים בהנאה.
 85 הוסיף מר יהודה לברר את הברייתא: אֶלְמָא - מוכח מכאן שחולין
 86 שֶׁנִּשְׁחָטוּ בְּעוֹזְרָה לְשִׁיטָה רַבִּי שְׁמַעוֹן, לֹאִי דְאֹרְיָתָא - אין אסורים
 87 בהנאה מן התורה. אלא היא גזירה דרבנן שלא יהנה מן החולין
 88 הללו שנשחטו בעזרה, משום שחששו חכמים שמא הרואים שהוא
 89 שוחט בעזרה ונהנה מן הבשר, יטעו לומר שאלו קדשים שנפסלו
 90 ולא נורק דמם, והם מותרים בהנאה. ויבואו ליהנות מקדשים
 91 פסולים. ולכן אמר רבי שמעון שאם קידש בהם מקודשת, כיוון
 92 שמן התורה הם מותרים בהנאה.ממשיך מר יהודה: וְרַבִּינְהוּ -
 93 אקשה לכם ממה שלמדנו במשנה נוספת (תמורה פ"ז מ"ד), רַבִּי
 94 שְׁמַעוֹן אָמְרֵי, חולין שֶׁנִּשְׁחָטוּ בְּעוֹזְרָה וְשָׁחַט בַּאֵשׁ, ואין די להם
 95 בקבורה. וְכֵן תְּהִי שֶׁנִּשְׁחָטָה בְּעוֹזְרָה דִּינָה בשריפה. והרי שגם רבי
 96 שמעון מודה שאיסורם הוא מן התורה, ולפיכך החמירו חכמים
 97 לדונם בשריפה כקדשים פסולים, ולא בקבורה כשאר איסורי
 98 הנאה, משום שחששו שאם יקברום, יטעו הרואים ויסברו שהם
 99 קדשים פסולים וכן דינם, להיקבר. ויבואו לקבור קדשים פסולים.
 100 ואף שבחיה שנשחטה בעזרה לא יטעו הרואים, מכל מקום כיוון
 101 שהיא אסורה מן התורה, לפיכך השוו את דינה לדינם של שאר
 102 חולין שנשחטו בעזרה, ואמרו שתישרף.
 103 אבל אם נאמר שלשית רבי שמעון אין איסורן אלא מדרבנן, אם
 104 כן מדוע החמירו לדון את החיה שנשחטה בעזרה בשריפה. ואמנם
 105 בבחמת חולין גזרו שמא יאמרו שדינם של קדשים פסולים
 106 בקבורה. אבל בחיה לא שייך לגזור כן, כיוון שאין מקריבים אותה
 107 בעזרה, ולא יטעו להחליף בינה לבין קדשים. ואם מן התורה היא
 108 מתרת, וגם אין חשש שיטעו הרואים, אם כן מדוע דינה בשריפה.
 109 אלא מוכח שאף רבי שמעון מודה שחולין שנשחטו בעזרה
 110 אסורים מן התורה. ואם כן קשה מדוע אמר בברייתא הקודמת

1 הַרְאִימֵי לְיָקָרְב, שאותם אסור לשחוט בעזרה. כיוון שבאלו הפסוק
 2 עוסק, שיש היתר לשחטם סתם, לצורך בשר חולין שלא לקרבן,
 3 אבל דווקא בריחוק מקום ולא בעזרה. אך מֵיָמֵינוּ אֵנוּ יודעים לְרַבּוֹת
 4 בהמות בעֲלֵי מוּמִין שאינם ראויים לקרבנות, ועליהם לא היה צריך
 5 היתר לשחטם סתם לחולין, ואף במדבר שחטום סתם. ואם כן לא
 6 נאמר בהם סייג זה, שמוותר לשחטם רק בריחוק מקום דהיינו חוץ
 7 לעזרה, וכי יהא מותר לשחוט בעלי מומין חולין בעזרה. עונה
 8 הברייתא, מְרַבָּה אֵינִי מסברא לאסור גם אֵת הַבְּעֵלִי מוּמִימֵי, שאסור
 9 לשחוט חולין בעלי מומין בעזרה, אף שלא נכללו בפסוק של
 10 'ריחוק מקום', שֶׁכֵּן מכל מקום הם מאותו מִין הַמְּכַשֵּׁיר - הכשר
 11 להקרבה. ויש לנו ללמוד ב'מה מצינו' שכפי שאסור לשחוט חולין
 12 תמימים בעזרה, כך אסור גם לשחוט שם חולין בעלי מומין, כיוון
 13 שהם מאותו המין.
 14 ממשכיבה הברייתא לברר: מֵיָמֵינוּ אֵנוּ יודעים לְרַבּוֹת לאסור לשחוט
 15 בעזרה גם אֵת הַחִיָּה כגון צבי ואיל, שהרי גם במדבר היה אפשר
 16 לשחטם לשם חולין. ואם כן לא בהם עוסק הפסוק המתיר לשחוט
 17 בריחוק מקום, ואם כן אי אפשר ללמוד הימנו איסור שחיטתם
 18 בעזרה. וגם אינם אותו המין שנאמר שכשם שנאסרו בהמות כך
 19 נאסור גם חיות. עונה הברייתא: מְרַבָּה אֵינִי מסברא לאסור אֵת
 20 הַחִיָּה, משום שְׁהֵיבָה בְּשָׁחִיטָה בְּכַהֲנָה - שכן דומה היא לבהמה בזה
 21 שהיא צריכה שחיטה. וכיון שכך יש לנו להשוותם אף לגבי
 22 שחיטה בעזרה, ולומר שהאיסור לשחוט חולין בעזרה הוא בכל
 23 דבר שנותר בשחיטה.
 24 ממשכיבה הברייתא לברר: מֵיָמֵינוּ אֵנוּ יודעים לְרַבּוֹת לאסור לשחוט
 25 בעזרה אֵת הַעוֹפוֹת, שלא הוזכרו במפורש בתורה שצריכים
 26 שחיטה, ולא נאסרו לבני ישראל במדבר. ולא בהם עסק הפסוק
 27 המתיר לשחוט רק 'בריחוק מקום'. עונה הברייתא: תְּלָמוּד לֹאִמְרֵי -
 28 לכך באו שלוש המיעוטים, 'שְׁחִטְמוּ פתח אהל' וְשָׁחַט אֹתוֹ'
 29 וְשָׁחַט אֹתוֹ', אחד בא ללמד ולמעט שדווקא אותו תשחט פתח
 30 אהל מועד, ולא חולין בעלי מומין. אחד בא ללמד ולמעט שאין
 31 לשחוט חיה בעזרה. ואחד בא ללמד ולמעט שאין לשחוט עופות
 32 בעזרה.
 33 עד כאן למדנו מהברייתא איסור שחיטת חולין בעזרה, עתה
 34 מבררת הברייתא מנין שיש איסור אכילה מחולין אלו. ממשכיבה
 35 הברייתא: יָבוֹל - האם נאמר שנלמד מהפסוק רק שלא יִשְׁחַט
 36 חולין בעזרה לכתחילה, וְאִמְנַם אִם עָבַר וְשָׁחַט יֵהָא מוֹתֵר לֹאֲכֹלֵם.
 37 תְּלָמוּד לֹאִמְרֵי - לכך מלמדנו הפסוק (דברים שם) 'כִּי יִרְחַק מִמֶּךָ
 38 הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹקֶיךָ לְשׂוֹם שְׁמוֹ שָׁם וְזָבַחְתָּ וְגו' וְאִכְלַתָּ
 39 בְּשַׁעֲרֶיךָ בְּכָל אֹת נִפְשֶׁךָ, שֶׁרַק מִה שְׁאֵתָה זֹבַחַ - שוחט פָּרְחוֹת
 40 מְקוֹם - מחוץ לעזרה אֶתָּה אוֹכְלֵי, וְאִי - ואין אֶתָּה אוֹכְלֵי מִה שְׁאֵתָה
 41 זֹבַחַ - שוחט בְּמְקוֹם קְרִיב. כלומר שיש ללמוד מכאן ולמעט, פָּרַט
 42 לְחוּלִין שֶׁנִּשְׁחָטוּ בְּעוֹזְרָה שאותם אין אתה אוכל.
 43 ממשכיבה הברייתא: וְאִין לִי עדיין ראיות מן הפסוקים אֶלְמָא לאסור
 44 באכילה חולין תְּמִימִים שנשחטו בעזרה נח.
 45 הַרְאִימֵי לְיָקָרְב על המזבח (ואם היו קדושים), ונשחטו בעזרה. אבל
 46 מֵיָמֵינוּ אֵנוּ יודעים לְרַבּוֹת איסור אכילה בְּעֵלֵי מוּמִין חולין שנשחטו
 47 בעזרה, שהם לא היו ראויים להיקרב על המזבח אפילו היו
 48 קדושים, ושמא לא ייאסרו מחמת שנשחטו בעזרה כשהם חולין.
 49 משיבה הברייתא: מְרַבָּה אֵינִי מסברא לאסור את הַבְּעֵלִי מוּמִין אף
 50 שאינם ראויים להקרבה, כיון שֶׁכֵּן - מכל מקום הם מאותו מִין
 51 הַמְּכַשֵּׁיר - הכשר להקרבה, ולכך יש לנו להשוותם אף באיסור
 52 אכילה.
 53 ממשכיבה הברייתא לברר: וְיָמֵינוּ אֵנוּ יודעים לְרַבּוֹת אֵת הַחִיָּה
 54 שנשחטה בעזרה שתהא אסורה באכילה. וכגון צבי ואיל, שאינם
 55 קריבים על המזבח, ושמא אף אם עבר ושחטם באיסור בעזרה, לא

קידושין, פרק עני - האיש מקדש - דף נח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) כפג רש"י תוספות

1 תלמוד לומר כו' - בין דאיתרבו הנך מנייהו לענין איסור שחיטה - איתרבו נמי לענין
2 אכילה בתמימים. ואי אתה משליך לבלב כו' - והכי משתמע חולין מניה: דאילו האי
3 קרא מיירי בבשר הויצא חוץ ממחיצתו, כגון עובר שהוציא את ידו בשחיטת אמו וליפנין
4 לה (חולין סהא). מהאי קרא לאיסורא: "ובשר בשדה" - כגון שיצא בשר חוץ למחיצתו
5 בגלוי, כשרה שאין לו מחיצה - הרי הוא
6 כטרפה, ולא תאכלו. ומיעט בסיפיה "לכלב"
7 תשליכן אותו" - למעוטי חולין שנשחטו
8 בעורה. ודרש הכי אותו הוא דנאסר ביציאת
9 מחיצה, ו"לכלב תשליכן אותו" - דמותר
10 בהנאה, ולא חולין שנשחטו בעורה, הבאסרוך על
11 ידי בניסת מחיצה - דאסרוין אף בהנאה. תניא
12 המקדש בפטר חמור כו' - ברייתא היא. רבי
13 שמעון אומר מקודשת - בפטר חמור מתיים. רבי
14 שמעון לטעמיה דחמור לעיל (גובג). מותר,
15 בהנאה, ובבשר בשדה - רבי שמעון לטעמיה,
16 דאמר לעיל (סס) ומותר בהנאה. ובחולין בעורה
17 - קסבר: איסורו לאו דאורייתא. לא איסור
18 שחיטתו ולא איסור הנאות. ולא דריש בריהוק
19 מקום הכי, אלא מדרבנן, דילמא אתי לנימור
20 קדשים שפסלו לאחר שחיטה הן, שלא נורק
21 דמן, וקא מותיה מנייהו, ואתי ליהנות מקדשים
22 שלא נורק דמן. ישרפו - ולא סגי להו בקבורה.
23 אלמא איסורו מן התורה, דאי מדרבנן - מי
24 מחזירין כולי האי? נתי דבבמה גזר אטו
25 פסולי המוקדשין, דלא נימור קדשים פסולין
26 נקברין. אלא חיה, אי עקר איסור דריה לאו
27 דאורייתא - מהדכא תיתי? הא ליכא למיגור
28 אטו קדשים, ולמה היא בשריפה, ואפילו
29 בקבורה? אלא דאי איסורן מן התורה, ושריפתן
30 מדברי סופרים. בבמה גזר - דילמא אתי
31 למימור קדשים פסולי לקבורה, והתורה אמרה
32 ישרפו. ובחיה נמי גזר - שלא תחלוך בדין
33 חולין שנשחטו בעורה. שהשוו חכמים בדין
34 בכל מקום, שלא יפקדו בהם. פלגא - קטרין,
35 רגיל לחלוך על חבירי. הכא במאי עסקינן?
36 דאמר רבי שמעון מקודשת - שנמצאת טריפה.
37 ורבי שמעון לטעמיה, דאמר לענין כיוסי הדם
38 (חולין פהא), ואותו ואת בנו (שם פא), ותשלומי
39 ארבעה חמישה (בבא קמא עא,א); שחיטה
40 אשניה ראויה לאכילה - לא שמה שחיטה,
41 וכל חיוב ואיסור הבא על ידי שחיטה אנוי חל
42 עליה. הילכך, איסור חולין הללו - על ידי
43 שחיטה בא עליה, והא לאו שחיטה היא. את
44 השריפה - טריפה הניכרת. מגיל - דלא הפסי
45 מיהיה. שאהה מהייה - גרסינן. יצא כשר -
46 מקודשת שביעית. דבפירות גופיהו כתיב בו
47 "תחיה" - בחייוותיה תחיה, אבל חילופיהם הן
48 ויצאין לחולין. ופירי עצמו - הפירי הראשון
49 אסור לאחר הביעור, שלא יצא מקודשתו.
50 **משנה** - ובמתנות - הורוע והלחיים והקיבה,
51 ואפילו הוא ישראל - וקא סלקא דעתך אף על
52 פי שאין לו בכל אלו אלא טובת הנאה, שבידו
53 לתתם לכל מי שירצה. וגם היא לא זכתה אלא
54 בטובת הנאה זו שהיא צריכה ליתנם לכהן
55 והמעשר ללווי, ומקדשה בטובת הנאה זו,
56 דקסבר: טובת הנאה ממון. **גמרא** אינו פמון
57 - לקדשו בו האשה. כמי שהורומו דמין -
58 הואיל ועומדת לתרום ונגמרה מלאכתו לכך,
59 וזכה הבהן בחייו בתרומה שבו, שלא הוטל עליו
60 אלא להפרישה ולקיימה לעצמו - אף יורש זה
61 שפרישה ומכרנה לכהנים, וכן היא תמכרנה.
62 והוא ידעין ממי דבעי לאוקמה בתרומה שפליה
63 לו מבית אבי אמו כהן, אלא הא קשיא ליה: אם

1 **אלמא** חולין שנשחטו בעורה לאו דאורייתא - ואם תאמר: הא משמע דאיכא איסורא
2 דרבנן, דהכי משמע לישנא, ואם כן הדין מקדש כהן? והאמר רב בפרק קמא
3 דפסחים (א,ו), דהמקדש ממש שעת ולמעלה, ואפילו בחייו קדושתא. דאינם אסורים אלא
4 מדרבנן - אין חוששין לקדושו ויש לומר: דהתם איכא מיהא שעת דאורייתא, לפי מה
5 שפירש רבינו תם הנהם. אבל הכא - ליכא אלא
6 איסורא דרבנן. ולפירושו הקונטרס נמי לא קשה
7 מידי למסקנא, דהא אפילו לרבי שמעון אינה
8 מקודשת. **ובן** חיה שנשחטה בעורה - ועל
9 כרחק דאורייתא נשרפים, כדמוכח פרק "כיוסי
10 הדם" (חולין פהא), דקאמר רבנן: אי אמת
11 בשלמא דחולין שנשחטו בעורה דאורייתא -
12 היינו דגורין חיה אטו בהמה, וניחא מה דקאמר
13 "וכן חיה". אלא אי אמרת לאו דאורייתא - מאי
14 "וכן חיה"? היא גופה אינה אלא דרבנן, ואנו
15 נגזרינן: **ושני** חייב כתובים הבאים כאחד אין מלמדין
16 - תימיה: חייב חוה שני כתובים הבאים כאחד: זה
17 לא אתי שביעית מעבודה זרה, דאיכא למיפירי:
18 מה לעבודה זרה שכן אסורה בהנאה: ויש לומר:
19 מכל מקום נכתובו שביעית, ותיית עבודה זרה מינה.
20 וככאי גזנא מיקרי שפיר שני כתובים הבאין
21 כאחד בבמה דכתיב, ולא בעינן שיהא כל אחד
22 יכול ללמוד. ואם תאמר: אכתו, אי לאו כתיב
23 עבודה זרה לא היה ידעין דינא דעבודה זרה
24 משביעית, שחיי אינם שוים. דשביעית אחרון
25 אחרון נתפס, והראשונים יוצאים לחולין,
26 ובעבודה זרה (עבודה זרה ג,ב), איכא למאן
27 דאמר חליפין וחליפין חליפין אסורין. ואפילו למאן
28 דאמר חליפין חליפין מותרים - אבתי לא הוי
29 כשביעית, שהאחרון נתפס: ויש לומר: מדרבתיב
30 (דברים ז') "כי ירם הוא", דמשמע מינה דלדרשא
31 אתא. - לומר דעבודה זרה ושביעית הוה שני
32 כתובים הבאים כאחד. דליכא למימר דאיצטרך
33 לגופיה לאשמועינן דחליפין חליפין מותרים -
34 דהא ידעין מדרבתיב (שם) "כחור", דמשמע
35 שאינו עושה כיוצא בו אלא פעם אחת.
ממניו

1 **אוקמינן**. הכא במאי עסקינן - גזון שגשחטה ונמצאת טריפה. ורבי שמעון למעמיה, דתניא:
2 השוחט את הפרופה, וכן השוחט ונמצאת טריפה - זה וזה חולין גזון. רבי שמעון מותר
3 בהנאה, וחכמים אסורים. "מכרן וקודש דמיתיהו מקודשת". מילין? מילין? דקמא בעבודה זרה
4 "היותה חרם כמיהו" - כל שאהתה מתייה הימנה הרי הוא כמיהו, מכלל דכל איסורים שבתורה
5 שרוי. - ויגילף מיהו! - משום דהוה עבודה זרה ושביעית שני כתובים הבאים כאחד, וכל
6 שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין. עבודה זרה היא דאמרן, שביעית מאי היא - "ויובל היא
7 קדש תהיה לכם" מה קודש תופס את דמיו אף שביעית תופסת דמיה. אי מה קודש תופס
8 את דמיו ויוצא לחולין, אף שביעית תופסת דמיה ויוצאה לחולין - תלמוד לומר "תהיה" -
9 בהיותה תהא. כיצד? לקח בפירות שביעית בשר - אלו ואלו מתבערים בשביעית, בכשר דגים
10 יצא בשר נכנסו דגים. בדרגים יין - יצאו דגים נכנסו יין, ביין שמן - יצא יין נכנסו שמן. הא
11 כיצד? אחרון אחרון נתפס בשביעית, ופירי עצמו אסור. הניחא למאן דאמר אין מלמדין, אלא
12 למאן דאמר מלמדין מאי איכא למימר? - מעיטו פתיב; פתיב הכא "פי חרם הוא" ובתיב
13 התם "ויובל היא" היא - אין, מידי אחרניא - לא. **משנה** המקדש בתרומות, ובמעשרות,
14 ובמתנות, ובמי חטאת, ובאפר חטאת - הרי זו מקודשת, ואפילו ישראל. **גמרא** אמר עולא:
15 טובת הנאה אינה ממון. איתבייה רבי אבא לעולא: המקדש בתרומות, ובמעשרות, ובמתנות,
16 במי חטאת, ובאפר פרה - הרי זו מקודשת, ואפילו ישראל! - אמר ליה: הכא בישראל
17 שגפלו לו טבלים מבית אבי אמו פהן, וקא סבר: מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמין.
18 בעא מיניה רבי חייה בר אבין מרב הונא: טובת הנאה ממון, או אינה ממון? - אמר ליה:
19 תניתנה, המקדש בתרומות ובמעשרות ובמתנות במי חטאת ובאפר פרה - הרי זו מקודשת,
20 ואפילו ישראל. - אמר ליה: ולא אוקמינא בישראל שגפלו לו טבלים מבית אבי אמו פהן?

אמר

כן מאי קא משמע לן מתניתין? פשיטא דמקודשתו הוצאה

1 מימיו מי מערה - פירש בקונטרס: מים סרוחים. ובחנם דחק לפרש כן, דמצי לפרש מי
2 מערה ממש, כלומר מכונסים ואינן מים חיים, ואנן מים חיים בעינין. ואפרו אפר
3 מקלה - פירוש: שעבר על דברי תורה, דכתיב (דברים ד) "ראה למדתי אתכם חוקים
4 ומשפטים" מה אני בחנם - אף אתם בחנם. וזה שעשה בשכר - עבר על דברי תורה. ומקרא
5 ממש לא נפק ליה, דהא לא שמענין מנייה היבא
6 דעבר בשכר דלא מהני, אלא אסמכתא בעלמא
7 הוא, דלא מהני אפילו דיעבר.

הדרן עלך האיש מקדש

8 **האומר** והלך וקידשה לעצמו מקודשת - ואם
9 תאמר: מה חידוש יש כאן? פשיטא!
10 ויש לומר: דמיירי כגון דאמר השליח לאשה
11 בשעת קדושין: פלוני שלחני לקדשך לו. ובתוך כך
12 אמר לה: הרי את מקודשת לי. והיא ידעה
13 קידשה לנפשיה, דאם לא כן לא היתה מקודשת
14 לו. ואשמעינן חידוש, דבזה דתימא: הא קאמר
15 "לי" - לצורך משלחו קאמר, קא משמע לן דלא.
16 לקדושי

13 **ממון, והכא בדשמואל קמפילגי.** דאמר שמואל: היטת אחת פוטרת את הכרי. דמר אית ליה
14 דשמואל, ומר לית ליה דשמואל. ואיבעית אימא: דכולי עלמא לית להו דשמואל, והכא היינו
15 טעמא דרבי - דקנסוהו רבנן לגנב. ואיבעית אימא: דכולי עלמא אית להו דשמואל, והכא היינו
16 טעמא דרבי יוסי ברבי יהודה - דקנסוהו רבנן לבעל הבית, דלא איבעי ליה לשהויה לטבילה.
17 תנן: המקדש בתרומות, ובמעשרות, ובמתנות, במי הטאה, ובאפר פרה - הרי זו מקודשת,
18 ואף על פי ישראל. ורמינהו: הנוטל שטר לרזן - דיניו בטלים, להעיד - עדותו בטלה,
19 להזות ולקדש - מימיו מי מערה ואפרו אפר מקלה! - אמר אביי: לא קשיא, פאן - בשכר
20 הבאה ומילוי, פאן - בשכר הנאה וקידוש. דיקא נמי, דקתני הכא "במי הטאת ובאפר פרה"
21 וקתני התם "להזות ולקדש", שזעמ מינה.

הדרן עלך האיש מקדש

22 **האומר** לחבירו "צא וקדש לי אשה פלונית", והלך וקדשה לעצמו - מקודשת
23 לשני. וכן האומר לאשה "הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום" ובא
24 אחר וקדשה בתוך שלשים יום - מקודשת לשני, בת ישראל לכהן - האכל בתרומה.
25 **מעכשיו** ולאחר שלשים יום, ובא אחר וקדשה בתוך שלשים יום - מקודשת ואינה
26 מקודשת, בת ישראל לכהן או בת כהן לישראל - לא תאכל בתרומה. **גמרא** "האומר
27 לחבירו: צא וקדש". הנא: מה שעשה עשוי, אלא שנהג בו מנהג רמאות. ותנא
28 **ידין, הלך** נמי דקתני - הלך ברמאות. - מאי שנא הכא דקתני "האומר לחבירו"
ומאי

לא רמיא עליה, ושרי למשקל אגרא, ומקודשת. ומתניתין דכבורות - בשכר הוא וקדוש, דליכא טירחא, ושכר לימוד מצוה הוא נוטל, והתורה אמרה (דברים ד) "ראה למדתי אתכם וגי כאשר צוני וגו'" מה אני בחנם - אף אתם בחנם (דברים לו.א). דיקא נמי - דמתניתין לאו אהזאה וקידוש קאי, דקתני "מי טהא ואפר טהא" - שעדיין אינן מערבין.

הדרן עלך האיש מקדש

49 **משנה** האומר מקודשת ואינה מקודשת - לשניהם. דאסורה לשניהם, אלא אם כן נתן האחד גט. ולאדם אחר אסורה עד שיתנו שניהם גט. ובגמרא פליגי בה, ומפרש טעמא. בת
50 ישראל לכהן לא תאכל בתרומה - שמא אינן קדושין. ובת כהן לישראל נמי לא תאכל בתרומת בית אביה, שמא הווי קדושין, וזו פוסל בקדושין את בת כהן מן התרומה.
גמרא ומאי

56 שקנית את השדה שהשתדל רב גידל לקנותה. אמר ליה, לא הנה
57 ידענא - לא ידעתי שרב גידל רצה לקנותה. אמר לו רב יצחק
58 נפחא, השתא נמי שנודע לך הדבר, ניתבך ניתבך מר - תן לו את
59 הקרקע. אמר ליה, וזבני לא מזבנינא לה - איני רוצה למוכרה לרב
60 גידל, כיון דארעא קפיינא היא - כיון שזו הקרקע הראשונה
61 שקנית בחיי, ולא מסמנא מילתא - אין זה סימן יפה לאדם למכור
62 את מקחו הראשון, אלא אי בעי - אם רצונו של רב גידל לקבלה
63 בפתנה, נישקליה - יטלנה. מסיימת הגמרא, רב גידל לא נחית לה -
64 לא ירד לקרקע, משום דתתיב (משלי טו כז) וישנא מתנת יתיה,
65 ורבי אבא לא נחית לה, משום דתפיך בה רב גידל, לא מר נחית לה
66 ולא מר נחית לה, ומיתקריא - היו מכנים אותה 'ארעא דרבנן' -
67 'קרקע החכמים', וזיתה הפקר לתלמידים:
68 מבואר לעיל (מוז). שאדם שהלוח בעות לאשה אינו יכול לקדשה
69 במעות אלו, כיון שכבר זכתה בהם בעת ההלואה, ולא קיבלה
70 עתה ממון נוסף. אך הנפקיד מעות ביד אשה יכול לקדשה בהם
71 כל זמן שהם קיימים. כיון שהיא זוכה בהם רק עתה, אך אם הם
72 אבדו אינו יכול לקדשה בהם.
73 שנינו במשנה: וכן האומר לאשה התקדשי לי בו' לאחר שלושים
74 יום ובא אחר וקדשה בתוך שלושים יום מקודשת לשני: הגמרא
75 מבררת מה הדין אם לא קדשה אחר בתוך שלושים יום. מבררת
76 הגמרא: לא בא אחר וקדשה בתוך אותם שלשים יום, מהו, האם
77 לאחר שלושים יום חלו קידושיו. אומרת הגמרא, רב ושמאל
78 דאמרי תרוניהו - אמרו שניהם, מקודשת לאחר שלושים יום, ואף
79 על פי שבאותו זמן כבר נתאבלו - נאכלו המעות של הקידושין.
80 מאי טעמא, כיון שהני זוני - מעות אלו, לא למקדש במלוה דמו,
81 שאינה מקודשת, ולא למקדש בפקדון דמו, שאם אבד הפקדון
82 קודם הקידושין אינה מקודשת. מבארת הגמרא, לפקדון לא דמו,
83 כיון שמעות פקדון שאבדו, ברשותא דמארא קא מתאכלי - ברשות
84 בעליהם נאכלו, ונמצא שלא קיבלה עתה כלום, ולכן אינה
85 מקודשת, ואילו הני - מעות אלו ברשותא דידה קא מתאכלי -
86 ברשות האשה נאכלו, שהרי נתנם לה מתחילה כדי שתתקדש לו
87 לאחר שלושים יום. למקדש במלוה נמי לא דמו, כיון שמלוה
88 לצורך הוצאה ניתנה, שיוציאם הלוה לצרכיו, וכיון שהם של
89 האשה אינו יכול לקדשה בהם, אבל הני - מעות אלו, מתחילה
90 בתורת קידושין ותיבניהו ניתנה - ניתנו לה, ונמצא שהשתמשה בהם
91 בתורת 'כסף קידושין' שהוא שלה, ולכן אף שעתה כבר נאכלו,
92 היא מקודשת.
93 הגמרא דנה האם האשה יכולה לחזור בה בתוך אותם שלושים
94 יום. מסתפקת הגמרא: אדם שקדש אשה לאחר שלושים יום, ולא
95 בא אחר וקדשה בינתיים, וחזרה בה האשה בתוך הזמן ואמרה
96 שאינה רוצה להתקדש לו, מהו, האם בטלים הקידושין. מביאה
97 הגמרא מחלוקת, רבי יוחנן אמר, חוזרת, כיון שאתי' ו' באו הדיבור
98 של האשה ומכיל את דיבור הבעל שקדשה. ריש לקיש אמר, אינה
99 חוזרת, כיון שלא אתי דיבור ומכיל דיבור, וחלים הקידושין. מקשה
100 הגמרא, איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש משנה בתרומות (פ"ג
101 מ"ד), אדם שמינה שלח להפריש תרומה מפירותיו, וביטל
102 המשלח את השליחות, אם עד שלא תרם השליח ביטל המשלח את
103 שליחותו, אין תרומתו של השליח תרומה. והא הכא, דיבור ודיבור
104 הוא - יש כאן רק דיבור של ביטול השליחות כנגד הדיבור של
105 המינוי, וקאתי דיבור הביטול ומכיל את דיבור המינוי. מתרצת
106 הגמרא, שגם ריש לקיש מודה שדיבור מבטל דיבור רגיל, אך שאני
107 דיבור של קידושין, שיש עמו נתינת מעות ליה האשה, דכי מעשה
108 דמו - שנתינה זו נחשבת כמעשה קטן, אף שלא חלו הקידושין מיד,
109 ולא אתי דיבור האשה ומכיל את מעשה הקידושין של הבעל.
110 מקשה הגמרא, איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש, ממשנה בגיטין

1 ומאי שנא התם במשנה לעיל (נב) דקתני לשון 'ואומר לשלוחו'
2 לקדש לו אשה במקום פלוני, שאם קדשה במקום אחר אינה
3 מקודשת, ולא האומר 'לחבירו'. משיבה הגמרא, הכא, רבותא
4 ויחידושן קא משמע לן, והתם רבותא קא משמע לן, מבארת
5 הגמרא, הכא רבותא קא משמע לן בלשון 'חבירו', כיון דאי הנה
6 'שלוחו', הנה אמנא שדוק בשלוחו, אם קדשה השליח לעצמו
7 הוא דהוי 'רמא' במבואר לעיל (נחז). כיון דקמכה דעתיה - דעתו
8 של המשלח סומכת עליו שיקדשה לו, דכבר המשלח, שבדאי
9 עבד לי - יעשה לי את שליחותי, שהרי מינתינו לשם כך, אבל
10 האומר 'לחבירו' שאם יזדמן אצל אשה זו יקדשה, ולא סמכה
11 דעתיה של המשלח שיקדשה, שהרי יתכן שלא יזדמן אצלה,
12 אמא לא ליה רמאי, ויחידש התנא בלשון 'חבירו', שאף בזה הוא
13 מכוונה רמאי. וכן התם רבותא קא משמע לן בלשון 'שלוחו', כיון
14 דאי הנה לשון האומר 'לחבירו', הנה אמנא שדוק בחבירו שלא
15 שלחו במיוחד לקדשה לו הוא דבי קדשה במקום אחר אינה
16 מקודשת, כיון דכבר המשלח שחבירו לא מר'ח' ללכת למקום אחר
17 ולא מינהו כשליח למקום זה, אבל באומר לשלוחו, דמרה לקדשה
18 אף במקום אחר, אמא שמה שאמר לו לקדשה במקום פלוני רק
19 'מר'חא מקום' הוא לו היכן היא נמצאת, אך רשאי לקדשה אף
20 במקום אחר, קא משמע לן התנא שאף 'שלוחו' אינו יכול לקדשה
21 במקום אחר.
22 הגמרא מביאה כמה מעשים הדומים לנידון זה: רבין חסידא אויל
23 לקדושי ליה איתתא לבריה - הלך לקדש אשה לבנו, וקדשה
24 לנפשיה - קדשה לעצמו. מקשה הגמרא, והתניא בברייתא (נחז):
25 ששליח שקדש את האשה לעצמו מה שעשה עשוי, אלא שנהני בו
26 מנהג רמאות, ולא יתכן שרבין חסידא נהג כך. מתרצת הגמרא, לא
27 תיבנהו ניתנה - לא הסכימו לקדשה לבנו, ולכן היה רשאי לקדשה
28 לעצמו. מקשה הגמרא, איבעי ליה לאודועי - היה לו להודיע זאת
29 לבנו תחילה, כדי שלא יחשוד בו. מתרצת הגמרא, סבר רבין
30 חסידא, שמה אדחכי וקחי - עד שילך להודיעו ויחזור לקדשה,
31 אתא איניש אחרנא מקדש לה - יבוא אדם אחר ויקדשה, ולכן
32 היה רשאי לקדשה מיד.
33 מביאה הגמרא מעשה נוסף: רבא בר בר חנה הויב ליה זוני - נתן
34 מעות לרב, ואמר לו זבנהו ניתני להאי ארעא - קנה לי קרקע
35 מסוימת, אויל - הלך רב וזבנהו לנפשיה - קנאה לעצמו. מקשה
36 הגמרא, והתניא מה שעשה עשוי, אלא שנהני בו מנהג רמאות, ולא
37 יתכן שרב נהג כך. מתרצת הגמרא, קרקע זו, בפאנא דאלימי הנה
38 ליה - היתה במקום של אנשים אלימים שאינם מוכרים קרקע לכל
39 אדם, אמנם לרב, נהני ביה כבוד ומכרו לו, אבל לרבא בר בר חנה,
40 לא נהני ביה כבוד ולא רצו למוכרה לו. מקשה הגמרא, איבעי ליה
41 לאודועי - היה רב צריך להודיע זאת תחילה לרבה בר בר חנה,
42 שלא יחשוד בו. מתרצת הגמרא, סבר רב, אדחכי וקחי - עד שילך
43 להודיעו ויחזור לקנותה, אתא איניש אחרנא וכן לה - יבוא אדם
44 אחר ויקנה את הקרקע.
45 מביאה הגמרא מעשה דומה: רב גידל הנה מהפיד בההיא ארעא -
46 השתדל לקנות קרקע מסוימת, אויל רבי אבא, זבנה - קנאה לעצמו.
47 אויל רב גידל, קבליה - התלונן ואמר את טענותיו על רבי אבא לרבי
48 זורא. אויל רבי זורא, וקבליה לרב יצחק נפחא, שהיה רבו של רבי
49 אבא, שויכחנו. אמר ליה רב יצחק נפחא, מהתה, עד שיעלה אלנו
50 להגל להקביל פני רבו, פי סליק - כשעלה רבי אבא לרגל, אשכחיה
51 - מצאו רב יצחק נפחא, אמר ליה רב יצחק נפחא, עני מהפיד
52 בתר'ה ו' עוגה, כלומר, משתדל לזכות בה מההפקר, וקא אדם
53 אחר ונמלה הימנו, מאי - מה דינו של החוטא. אמר ליה רבי אבא,
54 נקרא רשע, מפני שירוד לחיי חבירו. שאל אותו רב יצחק נפחא,
55 ולא מר, מאי טעמא עבד הכי - מדוע עשית מעשה דומה לזה,

קידושין. פרק שלישי - האומר - דף נט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)"

קפו תוכסת

רש"י

נמרא ומאי שנא התם - בפרק האיש מקדש. וקדתי האומר לשלוחו - צא וקדש לי אשה פלונית במקום פלוני, והלך וקדשה במקום אחר - אינה מקודשת. מאי שנא התם ונקט לשון שליחות, ששלחו לשם כך, והבא נקט 'חרור' שלא שלחו לשם כך, אלא אם יודמן בו במקום פלוני דרך אצלה? דסבר - האי משלה. לא טרח האי שליח לבקשה

לקדושי איתתא לבריה - ומיירי דארצויי ארצי קמיה ושותיק. דלשויה שליח אמר לעיל (מהב.) דלא חצוף איניש דמשוי אביו שליח. אבל הבא דארצויי ארצי ושותיק - איבא למימר דסמיך עליו. עניי המהפך בחררה ובא אחר ונטלה בו - פירש בקונטרס: דמיירי בחררה של הפקר. וקשה, מהא דתנן ב'שינסי אוחוזי' (בבא מציעא י"א): ראה את

המציאה ונפל לו עליה, או שפירש טליתו עליה, ובא אחר ונטלה - הרי היא שלו. וכן הא דקאמור דתם (סם); מי שילקט מקצת הפאה ופירש טליתו עליה - מעבידים אותו הימנה. ואמאי? עני מהפך בחררה הוא! ואומר רבינו תם: דאיסור המהפך דנקט הבא לא שייך אלא דוקא כשרוצה העני להריות שכירותו, או כשרוצה לקנות דבר אחד ותבירו מקדים וקונה, והוי דומיא דרב גידל, ומשום הכי קאמר דנקרא רשע, כי למה מחור על זאת שטרדה בה חבירו - ילך וישתכר במקום אחר. אבל אם הימה חררה דהפקר - ליכא איסור, שאם לא זכה בזאת - לא ימצא אחרת. ומיהו, כהא דמחיה דפרק "לא יחפור" (בבא מציעא כ"ב). דקאמר תתם: מרדחין מן הדג במלא ריצת הדג, אף על פי שהוא של הפקר ונראה דתתם היינו טעמא מפני שדוא יורד לאומנתו, כי הדיא דקאמר תתם (סם); האי בר מבואה דאוקי ריחיא, ואתא בר מבואה אוקי בהדיא - מצי לעוכבי עליה. דקאמר דפרק "לא יחפור" חיותאי. ועוד אומר רבינו מאיר אביו של רבינו תם: דמיירי בדג מת, שכן דרך הדייגים להשיס במצודת דג מת, והדיגים מתאספים שם סביב אותו הדג. וכיון שה פירש מצורתו תחילה, ועל ידי מעשה שעשה זה מתאספים שם סביב, ודאי אם היה חבירו פורש - הוה כאילו גזל לו, ויכול לומר לו: תוכל לעשות כן במקום אחר. ומכאן נראה לומרנו הרב רבינו יצחק שאסור למלמד להשכיר עצמו לבעל הבית שיש לו מלמד אחר בביתו כל זמן שהמלמד בביתו, שמאחר שהוא שכיר שם - ילך המלמד במקום אחר להשתכר שם, אם לא שיאמר בעל הבית דאין רצונו לעכב המלמד שלו. אבל אם שכר בעל הבית מלמד אחד - יכול בעל הבית אחר לשכור אותו מלמד עצמו, ואינו יכול לומר לו הבעל הבית: לך ושכר מלמד אחר. דנימא ליה: אין רצונו אלא לזה, שדרי במדומה לי שזה ילמדו בני יפה ממלמד אחר.

מיד

רבי אבא לא נחית לה - משום דהפך בה רב גידל. לא מר נחית לה, ומיתקריא ארעא דרפנו. וכן האומר לאשה התקדשי לי כו". לא בא אחר וקידשה בתוך שלשים, מהו? רב ושמואל דאמרי תרווייהו: מקודשת, ואף על פי שנתאבלו הפעות. מאי טעמא? הני זווי לא למלוה דמו, ולא לפקדון דמו. לפקדון לא דמו - פקדון ברשותא דמרא קא מתאבלי, והני ברשותא דידה קא מתאבלי. למלוה נמי לא דמו - מלוה להוצאה ניתנה, הני בתורת קידושין והביניהו ניתלה. לא בא אחר וקידשה וחררה בה, מהו? רבי יוחנן אמר: חזורה, אתי דיבור ומבטל דיבור. ריש לקיש אמר: אינה חזורה, לא אתי דיבור ומבטל דיבור. איתבייה רבי יוחנן לריש לקיש: ביטל, אם עד שלא תרם ביטל - אין תרומתו תרומה. והא הכא, דדיבור ודיבור הוא, וקאתי דיבור ומבטל דיבור! - שאני נתינת מעות ליד אשה, דכי מעשה דמו, ולא אתי דיבור ומבטל מעשה. איתבייה: השולח גמ לאשתו והגיע בשלית, או ששלח אחריו שליח, ואמר לו "גמ שנתתי לך בטל הוא" - הרי זה בטל. והא נתינת גמ ליד שליח דכי נתינת מעות ליד אשה דמי, וקתני: הרי זה בטל! - התם נמי, כל כמה דלא מטא גיטא לידה - דיבור ודיבור הוא, אתי דיבור ומבטל דיבור. איתבייה ריש לקיש לרבי יוחנן: כל הפלים יורדין לדי טומאתן במחשבה, ואין עולים מידי טומאתן אלא בשינוי מעשה.

מעשה

ומאי שנא התם דקתני "האומר לשלוחו"? - הכא רבותא קא משמע לן, והתם רבותא קא משמע לן. הכא רבותא קא משמע לן: דאי תנא "שלוחו" הוה אמינא: שלוחו הוא דהוה רמאי, דסמכה דעתיה, סבר: עבד לי שליחותי, אבל חבירו, דלא סמכה דעתיה - אימא לא ליהו רמאי. התם רבותא קא משמע לן: דאי תנא "האומר לחבירו" - הוה אמינא: חבירו הוא דכי קדשה במקום אחר אינה מקודשת, דסבר: לא טרח, אבל שלוחו דמרח - אימא: מראה מקום הוא לו, קא משמע לן. רבין חסידא אויל לקדושי ליה איתתא לבריה, קידשה לנפשיה. - והתניא: מה שעשה עשוי אלא שנהג בו מנהג רמאות! - לא יהבוהו ניהליה. - איבעי ליה לאודועי. סבר: אדהכי והכי אתא איניש אחרניא, מקדש לה. רבה בר בר חנה יהיב ליה זווי לרב, אמר: ובהו ניהלי להאי ארעא. אויל ובהו לנפשיה. והתניא: מה שעשה עשוי אלא שנהג בו מנהג רמאות! - באנא דאלימי הוה ליה, לרב - נהגי ביה כבוד, לרבה בר בר חנה - לא נהגי ביה כבוד. - איבעי ליה לאודועי! - סבר: אדהכי והכי אתא איניש אחרניא וזין לה. רב גידל הוה מהפך בההיא ארעא, אויל רבי אבא ובהו. אויל רב גידל קבליה לרבי יורא. אויל רבי יורא וקבליה לרב יצחק נפחא. אמר ליה: המתן עד שעלה אצלנו לרגל. פי סליק, אשפחיה, אמר ליה: עני מהפך בחררה ובא אחר ונטלה הימנו מאי? - אמר ליה: נקרא רשע. - ואלא מר מאי טעמא עבד הכי? - אמר ליה: לא הוה דיענא. - השתא נמי ניתבה ניהליה מר. אמר ליה: ובוני לא מוהנינא לה. דארעא קמיתא היא, ולא מסמנא מילתא. אי בעי במתנה - נישקליה. רב גידל לא נחית לה - דכתיב "ושונא מתנת ויהרה", רבי אבא לא נחית לה - משום דהפך בה רב גידל. לא מר נחית לה, ומיתקריא ארעא דרפנו. וכן האומר לאשה התקדשי לי כו". לא בא אחר וקידשה בתוך שלשים, מהו? רב ושמואל דאמרי תרווייהו: מקודשת, ואף על פי שנתאבלו הפעות. מאי טעמא? הני זווי לא למלוה דמו, ולא לפקדון דמו. לפקדון לא דמו - פקדון ברשותא דמרא קא מתאבלי, והני ברשותא דידה קא מתאבלי. למלוה נמי לא דמו - מלוה להוצאה ניתנה, הני בתורת קידושין והביניהו ניתלה. לא בא אחר וקידשה וחררה בה, מהו? רבי יוחנן אמר: חזורה, אתי דיבור ומבטל דיבור. ריש לקיש אמר: אינה חזורה, לא אתי דיבור ומבטל דיבור. איתבייה רבי יוחנן לריש לקיש: ביטל, אם עד שלא תרם ביטל - אין תרומתו תרומה. והא הכא, דדיבור ודיבור הוא, וקאתי דיבור ומבטל דיבור! - שאני נתינת מעות ליד אשה, דכי מעשה דמו, ולא אתי דיבור ומבטל מעשה. איתבייה: השולח גמ לאשתו והגיע בשלית, או ששלח אחריו שליח, ואמר לו "גמ שנתתי לך בטל הוא" - הרי זה בטל. והא נתינת גמ ליד שליח דכי נתינת מעות ליד אשה דמי, וקתני: הרי זה בטל! - התם נמי, כל כמה דלא מטא גיטא לידה - דיבור ודיבור הוא, אתי דיבור ומבטל דיבור. איתבייה ריש לקיש לרבי יוחנן: כל הפלים יורדין לדי טומאתן במחשבה, ואין עולים מידי טומאתן אלא בשינוי מעשה.

מעשה

תוספות

1 מיד מחשבה מיהא תפיך — תימה: לפרוך נמי גבי תרומה לעיל, לרבי יוחנן דקאמר אם
2 עד שלא תרם ביטל — אין תרומתו תרומה, אבל אם משתרם ביטל — תרומתו
3 תרומה. ואפילו תרם השליל במחשבה, דהא תרומה ניטלת באומר ומחשבה, אלמא לא אתי
4 דיבור ומבטל דיבור! ויש לומר: דמחשבה תרומה היה יודע דבמעשה דמי, דבתיב (במבדב
5 יח) "ונחשב לכם", היה כאלו תרם בידים ואפילו
6 מעשה אינו מוציא, ואפילו תרם אחר כך כריו
7 אחר מחשבת השליל. אבל גבי טומאה — אין
8 המחשבה מטמאת, אבל מביאתו לידי תורת
9 קבלת טומאה. ואותה הבאה — יכולה להתבטל,
10 הדבל מודים דעל ידי המחשבה מתבטלת, אם כן
11 התבטל על ידי מחשבתו! לא קידשה עצמה
12 חזרה בה מהו — נראה לפרש: חזרה בה בלא
13 אמירתה לשליל. דאי אמרה לשליל "אין רוצני
14 שתקדשני" — פשיטא דאינה מקודשת, דאטו
15 משום דאמרה לו "תהיה לי שלחן לקדשני" לא
16 מציא חזרה?
17 אם ביטל עד שלא תרם בו — הכא לא משני
18 בדלעיל: שאני נתינת מעות לידי האשה
19 דבמעשה דמי — היינו משום דהכא ליכא נתינת
20 מעות אלא דיבור לבד. **מתורת** וגו' לא בטליה
21 פירושו: דסתמא אינו מתכוין לבטל אלא
22 השליל. ולפי זה, אם אמר בפירוש "איני מבטל הגט
23 עצמו" — שואא בטול, ופסול לגרש בו. ובפרק
24 "השולח" (גיטין לבב), גריס: גיטא גופיה מי קא
25 בטל. משמע שאין הגט מתבטל. וצריך לפרש:
26 אתה סבור שהגט יכול ליפסל בבטלו? ולא היא,
27 דהרי הוא כמו מעות שאינן מתבטלות, דמאתר
28 דהגט כתוב בהלכות — אינו יכול לבטלו, ואם
29 ירצה — יחזור ויגרש בו.
אפילו

מַעֲשֵׂה מוֹצִיא מִיַּד מַעֲשֵׂה וּמִיַּד מַחְשְׁבָה, מַחְשְׁבָה אֵין
מוֹצִיאָה לֹא מִיַּד מַעֲשֵׂה וְלֹא מִיַּד מַחְשְׁבָה. בְּשִׁלְמָא
מִיַּד מַעֲשֵׂה לֹא מִפְקָה - דְּלֹא אֵתִי דִּיבוּר וּמְבַבְל
מַעֲשֵׂה, אֲלֵא מִיַּד מַחְשְׁבָה מִיְהָא תְּפִיקוּ! - שְׂאֵנִי
מַחְשְׁבָה דְּמוֹמָאָה, דְּכִי מַעֲשֵׂה דְּמִי, וְכִדְרַב פְּפֵא. דְּרַב
פְּפֵא רְמִי: כְּתִיב "כִּי יִתֵּן" וְקִרְוִינָן "כִּי יִתֵּן" הָא בְּיַצִּיד?
"כִּי יִתֵּן" דְּוִמָּא דְּ"כִי יִתֵּן", מִה יִתֵּן - דְּנִיחָא לֵיהּ,
אֲף יִתֵּן - דְּנִיחָא לֵיהּ. רַב וְכִי מִתְּנֵי לְהָא שְׂמַעְתָּהּ
אָהָא: וְכֵן הִיא שְׁנִתְּנָה רְשׁוּת לְשִׁלּוּחָהּ לְקַדְשָׁה,
וְהִלְכָה הִיא וְקִדְשָׁה אֶת עַצְמָהּ, אִם שְׁלָה קִדְמוּ
- קִדְוִשָׁה קִדּוּשִׁין, וְאִם שְׁלֹחָה קִדְמוּ - אֵין
קִדְוִשָׁה קִדּוּשִׁין. לֹא קִדְשָׁה אֶת עַצְמָהּ וְחִזְרָה בָּהּ,
מִהוּ? רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: חִזְרָתָה, וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר: אֵינָה
חִזְרָתָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: חִזְרָתָה, אֵתִי דִּיבוּר וּמְבַבְל
דִּיבוּר. רִישׁ לְקִישׁ אָמַר: אֵינָה חִזְרָתָה, לֹא אֵתִי דִּיבוּר
וּמְבַבְל דִּיבוּר. אֵיתִיבִיה רַבִּי יוֹחָנָן לְרִישׁ לְקִישׁ: בִּיטּוּל,
אִם עַד שְׁלֹא תִרְם בִּיטּוּל - אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה! אָמַר
רַבָּא: הֵכָא בְּמֵיא עֲסָקִין - כְּגוֹן שְׁקָדָם בְּעַל הַבַּיִת
וְתִרְם אֶת פְּרִו, דְּהָהוּ לֵיהּ מַעֲשֵׂה. אֵיתִיבִיה רִישׁ
לְקִישׁ: כֵּל הַבַּיִת יוֹרְדִים לְיַד טוּמְאָתָן בְּמַחְשְׁבָה,

מַעֲשֵׂה מוֹצִיא מִיַּד מַעֲשֵׂה — ביטל מהם תורת גמר מלאכה לשם כלי,
בין שירד לחו על ידי מעשה — שהחליקו וגילה דעתו שאין מחוסרין עוד תיקון, בין שירד
לחו על ידי מחשבה. מחשבה אינה מוציאה — הישב עליון לשון לשבץ אחר שחשב
עליון שלא לשון שלא לשבץ — אין יוצאין מן מחשבתן הראשונה. דבי מעשה דמאי
— דרחמנא קרייה מעשה. דבתיב "כי יתן" היינו
בידים, ואף על גב דמחשבה בעלמא הוא,
דאפילו נפלו ממילא וניחא ליה — הוי הכשר,
ומיקרי "כי יתן". להא שמעתתא — דרבי יוחנן
וריש לקיש. וכן היא שנתנה בו" — משנה היא,
לקמן בפרק בתרא. וזוהיה בה — בין בפני שלוח
בין שלא בפניו. אינה חוזרת — ולקמן מותבין
ליה מהא דהשולח וגו'. ואפילו בקיימא — גבי
מתניתין לא בא אחר וקידשה חזרה בה —
קיימא לן הילכתא כרבי יוחנן, דאתי דיבור
ומבטל דיבור. מהו שיחזור ויגרש בו — בגט,
לאחר שאמר לשליל: גט שנתתי לך בטל הוא.
לעולם — אין בטלין לאחר שלשים. שדרי ניתן
לה זמן לחול בתוך שלשים, שדרי כולן פנוין
מקדושי ראשון. ושמואל אמר בו" — לקמן פריך
עלה רב חסדא. מר ארישא — דמתניתין, דלא
אמר "מעבשיו" מתני לה להך פלוגתא, ומשום
דכי שכיא ליה למר מאי קדשי ליה. מקדושת
ואינה מקדושת לעולם — ואפילו לאחר שלשים
עומדת בספק קידושי שניהם, ואסורה לשניהם
בלא גט האחד, כדמפרש טעמא לקמן. ושמואל
אמר — אינה בספקא אלא עד שלשים יום.
שמא ימות הראשון ולא יגמר הקדושין, ונמצאו
קדושי שני חיילי למפרע. מספקא ליה — האי
לאחר שלשים אי תנאה הוי: אם לא אחזור בי
בתוך שלשים — יהיו קדושין מעבשיו. אי חזרה
הוי — ממאי דקאמר "מעבשיו", וקאמר: איני
אומר "מעבשיו" אלא התקדשי לי לאחר
שלשים. הילכך, לעולם היא בספקא. דאי הוי
גנאה — קדושי ראשון חיילי, קדושי שני לא
חיילי. ואם חזרה הוי — קדושי שני חיילי,
קדושי ראשון לא חיילי. לשמואל פשיטא ליה
דתנאה הוי — הילכך כל שלשים יום הוי
קדושי תלוק, שמא יחזור בו. משליש ואילך
— נגמרו. גט ואינו גט — מספקא ליה האי "ולאחר
מיתה" אי הוי תנאה: מהדום יהיה גט אם אמות,
ולכשימות נמצא גט למפרע מאותו יום, אי
חזרה הוי, וחזר בו ממנהים אמרו: זה ניכר לאחר
מיתה — ולא אמר כלום, דאין גט לאחר מיתה
— דהוי דמית דכי מגרש בו? כגו' — דתנאה
הוי. התם — הוי דאיכא לספוקי ולמימר חזרה
הוי, משום דלרחוקה אתי, וקשה בעיני לרחקה
ולגרשה, ולכהי הדר ביה מ"מעבשיו". אבל
הכא. דלקרובה קאמר — כל מה דמצי לקרובה
מקרב לה. ובי אמר "לאחר שלשים" — לא הדר
ביה מ"מעבשיו". התם — הוא דאמר תנאה הוא
ולא חזרה. דאדם יודע דאין גט לאחר מיתה,
ומידי דכדי לא עביד איניש דאמר. אבל הכא —
דיש קדושין לאחר שלשים יום, אם לא קדשה
אחר בנתיים — אימא דילמא הוי חזרה. דלא
רצה לקדשה מעבשיו שמא דעתו על אחרת,
ומלך בתוך שלשים יום, קמשמע לן. ולמעשה
דרב — דמספקא ליה בחזרה ותנאה, בא אחד
ואמר "מעבשיו ולאחר שלשים" ובא אחר ואמר
"מעבשיו ולאחר עשרים", שקלו של שני בתוך
של ראשון. ואם דראשון חזרה — הוי לחו דשני
קדושין, דהא ראשון הדר ביה מ"מעבשיו".
ובא

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45

56 הגמרא מבארת את ההלכה בנידון זה, אומרת הגמרא: והילכתא
 57 בנותיה דרבי יוחנן שדיבור מבטל דיבור, ואפילו בקמייתא - באופן
 58 הראשון, לגבי המקדש אשה לאחר זמן שהיא יכולה לחזור בה
 59 בינתיים, ואף על גב דאיכא למימר ששאני נתינת מעות הקידושין
 60 ליד האשה, דקמעשה דמי, שהרי יש כאן מעשה קטן, אפילו קבי
 61 אתי דיבור ומבטל דיבור. מקשה הגמרא, קשיא הילכתא אהילכתא,
 62 אמרת הילכתא כרבי יוחנן שדיבור מבטל דיבור, וקיימא לן
 63 שהילכתא כרב נחמן בהלכה שתבואר להלן, דאיבעיא להו לגבי
 64 בעל ששלח גט לאשתו ובטלה, מהו שיחזור הבעל ויגרש בו -
 65 באותו גט, רב נחמן אמר, חוזר הבעל ומגרש בו, ורב ששת אמר,
 66 אינו חוזר ומגרש בו, וקיימא לן בגיטין (לב) שהילכתא בנותיה דרב
 67 נחמן, והבינה הגמרא שטעמו הוא כיון שאין דיבור מבטל דיבור.
 68 מתרצת הגמרא, שאין טעמו של רב נחמן משום שאין דיבור מבטל
 69 דיבור, אלא אתי דבטליה מתורת שליח - אף שביטל את שליחותו
 70 לגרשה, אבל את הגט עצמו מתורת גט לא בטליה, ולכן אפשר
 71 לגרש בו;
 72 שנינו במשנה (נח): האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר
 73 שלשים יום, ובא אחר וקידשה בתוך שלשים יום, מקודשת לשני;
 74 הגמרא מביאה מחלוקת בביאור הדין: אמר רב, מה ששנינו
 75 שמקודשת לשני, היינו לעולם, כיון שקידשה לפני שחלו קידושי
 76 הראשון. ושמואל אמר, מקודשת לשני רק עד סוף שלשים יום,
 77 ולאחר שלשים יום פקעי - פוקעים, מתבטלים קידושי השני, ונקרי
 78 - חלים לגמרי קידושי הראשון. מקשה הגמרא, ויתב רב חסדא, וקא
 79 קשיא ליה על דברי שמואל, קידושי השני כמאי פקעי - כיצד הם
 80 מתבטלים, והרי קידשה לפני שחלו קידושי הראשון. מביאה
 81 הגמרא ביאור אחר במחלוקת רב ושמואל, אמר ליה רב יוסף לרב
 82 חסדא, מר ארישא מתני לה - מר שונה את מחלוקתם לגבי
 83 הרישא ולכן קשיא ליה קושיא זו, ואילו רב יהודה, אפיפא מתני לה,
 84 ולא קשיא ליה קושייתך. מבארת הגמרא, שנינו בסיפא, האומר
 85 לאשה הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר שלשים יום וכו', אם
 86 בא אחר וקידשה בתוך שלשים יום, מקודשת ואינה מקודשת/
 87 כלומר ספק מקודשת, ובוה נחלקו, אמר רב, 'מקודשת ואינה
 88 מקודשת' לעולם. ושמואל אמר, 'מקודשת ואינה מקודשת' אלא עד
 89 סוף שלשים יום, כיון שיתכן שימות הראשון ויחלו קידושי השני,
 90 אך לאחר שלשים יום, פקעי בודאות קידושי השני, ונקרי - חלים
 91 לגמרי קידושי הראשון. מבארת הגמרא, לרב מספקא ליה - רב
 92 הסתפק לגבי לשון 'מעכשיו ולאחר שלשים יום' שאמר הראשון,
 93 אי לשון 'תנאה' הוא, ובאילו קידשה בתנאי שלא יחזור בו באותם
 94 ימים, וממילא אם לא חלזר בו חלו קידושי לגמרי, אי לשון 'תורה'
 95 הוא, שחזר בו ממה שקידשה 'מעכשיו' ורצונו לקדשה רק לאחר
 96 שלשים יום, וממילא יכול השני לקדשה בינתיים, וכיון שיש ספק
 97 בלשונו הרי היא ספק מקודשת לשניהם לעולם. ולשמואל, פשימא
 98 ליה דלשון זו תנאה הוא, וקידשה בתנאי שלא יחזור בו, ולכן רק
 99 בתוך הזמן היא ספק מקודשת. שמא יחזור בו הראשון ויחלו
 100 קידושי השני, אך לאחר שלשים יום ולא חזר בו, חלו קידושי
 101 לגמרי.
 102 הגמרא תולה את מחלוקת רב ושמואל במחלוקת תנאים:
 103 ומחלוקתם תלויה בפלוגתא דהני תנאי, דתנאי בתוספתא (גיטין
 104 פ"ה ה"ג), הנותן לאשתו גט ואומר לה 'הרי זה גיטך מהיום ולאחר
 105 מיתה' הרי זה גט ואינו גט - ספק גט, דברי חכמים. רבי אומר, כהה
 106 גט - גט כזה הוא כשר. והיינו כיון שחכמים הסתפקו כספיקו של
 107 רב, האם כוונתו לגרשה בתנאי שימות, וממילא כשמת חל הגט
 108 למפרע, או שחזר בו מלשון 'מהיום' ורצונו לגרשה לאחר מיתה,
 109 וכיון שאין מת יכול לגרש אינה מגורשת. ואילו דעת רבי כסברת
 110 שמואל שבדאי כוונתו לגרשה בתנאי שימות, ולכן כשמת חל

1 מוסיפה המשנה, מעשה שנעשה בכלי מוציא בין מיד מעשה ובין
 2 מיד מעשה שהחשיבוהו ככלי גמור, אבל מעשה לבטלו מתורת
 3 כלי אין מוציאה לא מיד מעשה ולא מיד מעשה שהחשיבוהו ככלי
 4 גמור. וקשה, בשללמא מחשבה מיד מעשה לא מספקא - אינה
 5 מוציאה, כיון שלא אתי דיבור ומבטל מעשה, ואין מחשבה עדיפה
 6 מדיבור, אלא מחשבה מיד מעשה מיהא תפיק - מכל מקום
 7 תוציא, כשם שלרבי יוחנן דיבור מבטל דיבור. מתרצת הגמרא,
 8 שאני מעשה דמימאה, דבי מעשה דמי - דינה כמעשה, וכרב
 9 פפא, דרב פפא רמי - הקשה סתירה, בפסוק המלמד שפירות
 10 מקבלים תומאה רק אם נרטבו אחרי שנתלשו נאמר (ויקרא יא לח)
 11 וכי יתן מים על זרע, וכתב 'כי יתן', ולא 'יתן', באופן שאפשר
 12 לקרוא 'יתן', כלומר ככוונה, וקרנין 'כי יתן', והיינו נתינה מאליה,
 13 הא ביצה, אלא יש לדרוש, 'כי יתן' - נתינה מאליה מועילה רק
 14 אם היא דומיא ד'כי יתן', והיינו מה 'יתן' משמעותו דניחא ליה
 15 בנתינה, אף 'יתן' דניחא ליה, נמצא שמחשבתו שהוא רוצה
 16 בנתינה זו נחשבת כנתינה בידים, ומוכח שמחשבה המכשירה
 17 לקבל תומאה דינה כמעשה.
 18 הגמרא מביאה לשון אחרת במחלוקת זו: רב ורבי מתני להא
 19 שמעתיא אהא - שונה את מחלוקת רבי יוחנן ורבי לקיש על
 20 המשנה לקמן (עט). וכן היא - אשה שנתנה רשות לשלוחה
 21 לקדשה, והלכה היא וקדשה את עצמה לאדם אחר, אם הקידושין
 22 שלה קדמו, קידושיה קידושיה, ואם הקידושין של שלוחה קדמו, אין
 23 קידושיה קידושיה. ובוה נחלקו, אם לא קדשה את עצמה לאחר,
 24 ותורה מה ממינוי השליח, מהו, רבי יוחנן אמר, חוזרת, וריש לקיש
 25 אמר, אינה חוזרת, מבארת הגמרא, רבי יוחנן אמר חוזרת, כיון
 26 שאתי דיבור האשה ומבטל את דיבור מינוי השליח, כיון שאין עמו
 27 מעשה כלל, וריש לקיש אמר אינה חוזרת, כיון שלא אתי דיבור
 28 ומבטל דיבור, אף שלא היה עמו שום מעשה.
 29 מקשה הגמרא: איתביה רבי יוחנן לריש לקיש ממשנה בתרומות
 30 (פ"ג מ"ד), הממנה שליח להפריש תרומה מפירותיו, ובטל את
 31 השליחות, אם עד שלא תרם השליח ביטל, אין תרומתו תרומה,
 32 ומוכח שדיבור מבטל דיבור. מתרצת הגמרא, אמר רבא, הך
 33 כמאי עסקינן, בגון שקדם פעל הכותב, ותרם את פרו' בעצמו, דהוה
 34 ליה מעשה המבטל את השליחות, ולא רק דיבור. מקשה הגמרא,
 35 איתביה ריש לקיש, ממשנה בכלים (פכ"ה מ"ט), כל הכלים יורדין
 36 ליד קבלת טומאתן במעשה בלבד, ואין עולים מטומאתן - מלקבל
 37 טומאה, אלא כשינוי מעשה, ומוסיפה המשנה, מעשה מוציא את דין
 38 הכלי בין מיד מעשה ובין מיד מעשה, אך מעשה אין מוציא את
 39 דין הכלי לא מיד מעשה ולא מיד מעשה. וקשה, בשללמא מחשבה
 40 מיד מעשה לא מספקא - אינה מוציאה, כיון שלא אתי דיבור ומבטל
 41 מעשה, אלא מחשבה מיד מעשה מיהא תפיק - מכל מקום תוציא,
 42 כשם שלרבי יוחנן דיבור מבטל דיבור. מתרצת הגמרא, אמר ליה
 43 רבי יוחנן, שאני מעשה דמימאה דבי מעשה דמי, וכרב פפא, דרב
 44 פפא רמי, בפסוק וכי יתן מים על זרע' (שם) כתב 'יתן' ללא וי'ה
 45 ופשטות הקריאה היא 'כי יתן', וקרנין 'כי יתן', הא ביצה, אלא יש
 46 לדרוש 'כי יתן' דומיא ד'כי יתן', מה 'יתן' משמעותו דניחא ליה
 47 בנתינה זו, אף 'יתן' נמי דניחא ליה, ומוכח שמחשבת האדם
 48 הרוצה בנתינת המים נחשבת כאילו נתנם בידים, כיון שלענין
 49 קבלת תומאה דין המחשבה כמעשה. מקשה הגמרא, איתביה רבי
 50 יוחנן לריש לקיש, ממשנה בגיטין (לב), השולח גט לאשתו, והגיע
 51 הבעל בשליח או ששלח אחריו שליח, ואמר לו 'גט שנתתי לך בטל
 52 הוא', הרי זה בטל ואין השליח יכול לגרש בו, וקשה על ריש לקיש
 53 האומר שדיבור לא מבטל דיבור. מסיימת הגמרא, אכן תויבתא
 54 דריש לקיש - קושיא זו על ריש לקיש, תויבתא - קשה, ואין עליה
 55 תשובה.

קידושין. פרק שלישי - האומר - דף ס עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) קצא

רש"י

1 ובא אחר ואמר מעבשיו ולאחר עשרה — והוא הדין בהאי אחר אם קדשה סתם, הואיל
2 ולא בא אחר אחריו — מה לי ולתנאו. אלא סידרא נקט ותנאו. אי חורה הוה דבתרא הוה
3 קידושין — שלא בא אחר אחריו, וגמרו קידושין לאחר עשרה. האי לישנא משמע תנאו
4 ומשמע חורה — שתי לשונות במשמע; יש אומרה בלשון תנאי, יש אומרה בלשון חורה.
5 ואיכא למימנו להאי תנאה ולהאי חורה, חזרה, ותבעי

6 גיטא מכל חד וחד. דלמא קמא לחורה מכיון, 1
7 חלזו של שני. ושני לתנאה איכון, ושלו קיימין, 2
8 ואין של ראשון ושל אחרון קידושין, ובעיא גיטא 3
9 מאמצעי. ואיכא למימר דקמא תנאה ושל 4
10 קיימין, ואיכא למימר דכולהו חורה, ושל אחרון 5
11 לבד קיימין. קא משמע לן דלא הוה ביה תריוהו 6
12 משמעמי מינה, אלא ספק תנאה ספק חורה, ואי 7
13 תנאה הוא — לכולהו הוה תנאה, ואין לשון 8
14 חורה כלל. ואי חורה הוה — לא הוה ביה לישנא 9
15 דתנאה כלל, וממנה נפשך אמצעי לא הוה 10
16 קידושין. אסבירה לך ב' — דהא ליכא למימר 11
17 טעמא דרבי יוחנן משום דקסבר שתי לשונות 12
18 במשמע, ומספקא ליה לגבי האי גברא בתנאה 13
19 ולגבי האי בחורה. דאם כן לא שייך למתני 20
20 "תופסין", דאין תפיסה אלא באחד מהן, ואנן 21
21 הוא דלא ידעינן הי ניהוה. ומדקתני "תופסין" — 22
22 משמע דסבירא ליה שיש בה צד קידושין 23
23 לכולהו. דשוו נפשיהו כי שרנא דליבני — 24
24 המסדר לבנים ורחב כולן שוה, אינו מסדר ממש 25
25 זו על זו, דאם כן הרי שורה החיצונה נופלת 26
26 ורחבתה אחריה. אלא מסדר תחילה זו אצל זו, 27
27 וחזרו ומסדר עליה שורה אחרת, ונותן החיצונה 28
28 משוכה לחוץ כדי שישאר ריח בתחתונה להיות 29
29 שניה יושבת מקצת עליה ומקצת על שאצלה, 30
30 ונשאר ריח גם בשניה להיות שלישית מקצת 31
31 עליה. וכן כולם. הכא גמי, כל אחד מצא מקום 32
32 זמן פניו לקדושין, ותפסו כולן לאוסרה. חולצת 33
33 — שמוא אינו גט חוקקה ליבם. ולא פתיבמת — 34
34 שמוא גט הוא והויא לה גרשתא אחיו, והרי היא 35
35 לו בכרת — שאין עליה דקת יבום. אם מני רבנן 36
36 היא — דמספקא להו אי תנאה אי חורה. נישא 37
37 דשייר ביה לא כלום הוא — דרמנא אמר 38
38 (ברביס כו) "כריתות". אם מתי — פשיטא לן 39
39 תנאה הוא, והוי גיטא למפרע לכשתמות. הרי 40
40 זה גט — ואינה צריכה חליצה משימות. אטו 41
41 מהוים ולאחר מיתה — דפשיטא לרבי יוחנן 42
42 דשוריא הוא, ולא הוי גט כלל. ומשנא אם אתה 43
43 מצריכה חליצה אתו נמי ליבומה — דאמר: 44
44 מדאצרכה חליצה — קים להו לרבנן דלאו גיטא 45
45 הוא, ואתו ליבומי גרשתא, והיא בכרת. ופרכינן: 46
46 הכא נמי ב"מהוים ולאחר מיתה" נידוש דלמא 47
47 אתי ליבומה, שאם אתה אומר חולצת — 48
48 מתיבמת. ומשנא תתיבם ואין בכך כלום, דגיטא

תוספות

1 אפילו מאה תופסין בה — פירושו: דהא קונן ומשיירם. שהרי המקדש רוצה לומר
2 מעבשיו יתחילו הקדושין ולאחר שלשים יום יגמרו. ופירש בקונטרס: דליכא
3 למימר דטעם דרבי יוחנן משום דקסבר דמספקא לאי אי הלשון משמע תנאה או חורה —
4 דאם כן לא שייך למימר ולמיתני לשון "תופסין", דהא אין קדושין תופסין אלא באחד מהן,
5 ואנן לא ידעינן הי ניהוה, ומספקא צריך גט
6 מכולהו. ולישנא ד"תופסין" משמע דסבירא ליה
7 שיש בכלם צד קידושין. ואם תאמר: אמאי
8 אמרינן הכא דמקודשת, דהא אמר לעיל בפרק
9 קמא (ו.א.): האומר לאשה "חציץ מקודשת לך" —
10 אינה מקודשתו ויש לומר: דהתם היינו טעמא לפי
11 שאין אשה מתקדשת לחצאין. והוא שייך בגוף
12 האשה. אבל הכא — לא שייך בגוף האשה כלום,
13 אלא גומרין כולם. כל גיטא דמשייר ביה לא
14 כלום הוא — פירש בקונטרס: דלא הוי גט כריתות,
15 כיון דשייר בה. ולא נהירא, דאם כן תקשי ליה
16 מקדושין גפייהו, דהכי אמר רבי יוחנן אפילו
17 מאה תופסין בה — כיון דמשייר לאו כלום הוא,
18 דהא איתקש היה לצינאה! לכך נראה לומר:
19 דהאי כבי האי גוונא הוי כריתות. אלא הכי
20 פירושו: כל גיטא דמשייר בה — לאו כלום הוא,
21 כיון שאינו יכול להיות נגמר אלא אחר מיתה —
22 אינו גט, דאין גט לאחר מיתה. והוא הדין בקדושין
23 אם אמר "מהוים ולאחר מיתה" דאינה מקודשת.
24 דהכי דאמר "מהוים ולאחר שלשים יום",
25 מקודשת — דהא קידושין תופסין בה אחר שלשים
26 כמו לפני שלשים.

איכא

1 מכנסה לרשות יבם! אלא אמר אפיי: התיבם מעמא מאי — גזירה משום "מהוים אם מתי" הרי זה
2 גט. — ונגזור "מהוים אם מתי" דתחלוץ, אטו "מהוים ולאחר מיתה"! — אם אתה אומר חולצת
3 מתיבמת. — הכא נמי אם אתה אומר חולצת — מתיבמת. — תתיבם, ואין בכך פלוג, חששא
4 דרבנן הוא. משננה האומר לאשה "הרי את מקודשת לי על מנת שאמתן לך מהותם וזו" הרי
5 זו מקודשת, והוא יתן. "על מנת שאמתן לך מכאן ועד שלשים יום", נתן לה בתוך שלשים —
6 מקודשת, ואם לאו — אינה מקודשת. על מנת שיש לי מהותם וזו — הרי זו מקודשת, ויש לו. "על
7 מנת שאראך מהותם וזו" — הרי זו מקודשת, ונראה לה. ואם הראה על השלחן — אינה מקודשת.
8 גמרא איתמר, רב הונא אמר: והוא יתן, רב יהודה אמר: לכשיתן. רב הונא אמר: והוא יתן;
9 תנאה הוי, מקיים תנאה ואויל. רב יהודה אמר: לכשיתן; לכי יהיב הוה קידושי, השתא מיהא
10 לא הוה קידושי. מאי בינייהו? איכא בינייהו: שפשיטה ידה וקבלה קידושין מאחר. לרב הונא
11 לא הוה קידושי, לרב יהודה הוה קידושי. ותנן נמי גבי גיטין כי האי גוונא: האומר לאשה
12 "הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מהותם וזו" — הרי זו מגורשת והיא תתן. איתמר, רב הונא
13 אמר: והיא תתן, רב יהודה אמר: לכשתתן. רב הונא אמר: והיא תתן; תנאה הוי, מקיימא
14 תנאה ואוילה. רב יהודה אמר: לכשתתן; לכי יהיב ליה הוא דהוה גט. השתא מיהא לא הוה גט.
15 מאי

16 דשייר ביה — לאו גיטא הוא כלל. והא דקתני לא מתיבמת — חששא דרבנן היא, דגזרו אטו "מהוים אם מתי". "אחוקה דיבם מוקמינן לה" לא שייך למיתני הכא, אלא ביבמות גבי
17 מילתא אחריתי דמשום ספיא, בפרק "ארבעה אחין" (יבמות לא.א.), אבל הכא, דאפילו ספיא ליכא — לא בני חוקה, דהא ודאי יבמה היא. משננה הרי את מקודשת לי — בפרשתה
18 זו, על מנת שאתן לך מהותם וזו. הכי גרסינן: ואם הראה על השלחן אינה מקודשת — והכי פירושה: ואם היה שלחן, והראה לה מעות שאינן שלו חם על שלחן שלפניו — אינה
19 מקודשת, דלא נתכונה זו אלא לראות משלו. גמרא אמר רב הונא והוא יתן — לכשריצה, וקדושין חליץ למפרע משעת קידושין. ומיהו, מודה רב הונא דאם מת קודם שניתנו —
20 אינה צריכה חליצה, שהרי לא קיים תנאו. וקיבלה קידושין מאחר — קודם שיקיים תנאו, ואחר כך עמד זה וקיים תנאו. לרב הונא לא הוה קידושין — שני קדושין, דהא גמרו קידושין
21 ראשון למפרע. לרב יהודה הוה קידושין — שני קדושין, שהרי הראשון לא נתכון לקדשה בפרשה אלא במאתים וזו. דלית ליה לרב יהודה באומר "על מנת" כאומר "מעבשיו דמי,
22 ודרי קדמו קידושי שני.

מאי

מאי בנייהו — על כרחיך לרב הונא נמי אסורה לינשא עד שתתן, שמוא לא יתיקם
 התנאי, וגט בטל, ובניה ממזרים. דלקרובה אתי — ומיהר לקרבה אליו, וגמר קידושין
 בפרוטת שנתן לה. אינא מודה ליה לרב יהודה — דלא גמר למיהו גיטא עד שתתן, אולי
 יתיפסו בינתים, שאין אדם ממחר לרחק אתו. בתך קאמר רב הונא — דמגורשת
 מיד, לא חש הבעל לעבד גיטא עד שיקבל
 המעות, משום דלא כסף למתבע לה. אינא
 מודה ליה לרב יהודה — שהרי לא נתרצת
 בקדושה עד שיתן, שנתקע — קודם שנתנה.
 נתנה — קודם שמת. אבל לבולי עלמא תנאה הוי
 — ואפילו תנא קמא מודה שאם פירש "על מנת
 שתתן לי או לירש"י, שאפילו מת — נתנה
 לירשיו ופטורה מן החליצה, הוה ליה גט
 למפרע משקבלתו. כאומר מעבשיו — על מנת
 כך וכך דמי. בי סלקי להם — כשעליתו לארץ
 ישראל, לא נחלקו — כלומר, לא מספקא להו
 לרבנא אי תנא אי חורה, אלא ב"מזדים ולאחר
 "מתה". והתניא — בניחוא. פשיטא — דאם לא
 נתן לה בתוך שלשים יום אינה מקודשת. לאו
 תנאה הוא — ולא קפדה אשלשים יום, אלא
 לרזיחה בעלמא קאמרה. ויש לו — משמע שיש
 עדים שיש לו. הא לאו הכי אינה מקודשת,
 ומותרת לאחר. ואמאי? נחשו שמוא יש לו
 קידושי ודאי הו — אם אנו יודעים שיש לו.
 ונפקא מינה, שאם בא אחר וקדשה — אינה
 מקודשת. וכי לא דעינן — חיישנן שמוא יש לו,
 ואינה מותרת לאחר. ומיהו, צריכה גט מן השני,
 דשמיא לא הוי הראשונים קדושין. לא נתבוונה
 זו אלא לראות משלו — לפיכך אם הראה על
 השלחן שפלגיה, והוא שולחני והמעות אינם שלו
 — אינה מקודשת. בעיפא — למחצית שכר, הוי
 לפניו על שולחנו להחליף ולהשתכר.
 משנה בית כור — מקום הראוי לרוע
 שלשים סאין, וחשבתי לכל סאתים מאה על
 חמשים, כחצרי המשכן, חמשים על חמשים
 לבית סאה. ובית כור אלף וחמש מאות אורך על
 חמשים רוחב, ואם אתה מרבעו תמצאנו מאתים
 ושבעים ושלוש וחמשה טפחים על מאתים
 מועט, ואם הראה בבקעה — דהרי לך בקעה
 גדולה, ובה כמה בתי כורין, ואין אחד מהן שלו.
 גמרא זווי הוא דעבידי אינשי דמעניני —
 והתם הוא דחוינא אי יש לו — הוה קידושי ודאי,
 לא חוינא — הוה קידושי ספק. אבל ארינא — אי
 לא דיענן דיש לו — אפילו קידושי ספק ליבא,
 דמאן אדית ליה ארעא — קלא אית ליה, קא
 משמע לן מדרתננהו גבי הדרי — למימרא
 דארעא כי זווי, מה התם יש לו — ודאי, אין לו
 — ספק, אף קרקע יש לו — ודאי, אין לו — ספק.
 מאי נפקא ליה מינה — אם רחוק הוא? אלא
 טרחנא ומייחנא התבואה לבית. בייסותוראי =
 אריסות.

בשעת

בשעת
 קאמר רבי אומר: פוה גט. — ולרב יהודה, דאמר ב"על מנת" גמי פלוגי, אדמפלגי ב"מהיום ולאחר
 מיתה" נפלגי ב"על מנת"? — להודיעך פה דרבי, ד"מהיום ולאחר מיתה" גמי הרי זה גט. —
 ונפלגי ב"על מנת" להודיעך פה דרבנן! — פה דדיתירא עדיף. "על מנת שאיתן לך מפתן
 וכו'". פשיטא! מהו דתימא: לאו תנאה הוא, ולרזיחה קאמר, קא משמע לן. "על מנת שיש
 לי מאתים זה וכו'". וניחוש שמוא יש לו? ועוד, תנאי: חיישנן שמוא יש לו? — לא קשיא, הא
 — בקידושי ודאי, הא — בקידושי ספק. "על מנת שאראך מאתים זה וכו'". תנא: לא נתפנה
 אלא לראות משלו. "ואם הראה לה על השלחן אינה מקודשת". פשיטא! לא צריכא, דאף
 על גב דנקט דמי בעיפא. משנה "על מנת שיש לי בית כור עפר" — הרי זו מקודשת, ויש
 לו. "על מנת שיש לי במקום פלוני", אם יש לו באתו מקום — מקודשת, ואם לאו — אינה
 מקודשת. "על מנת שאראך בית כור עפר" — הרי זו מקודשת, ויראנה. ואם הראה בבקעה
 — אינה מקודשת. גמרא וניחוש שמוא יש לו? ועוד, תנאי: חיישנן שמוא יש לו? — לא קשיא; הא —
 ספק. למה לי למיתנא גבי ארעא, ולמה לי למיתנא גבי זווי? — צריכא, דאי אשמעינן גבי זווי — משום דעבידי אינשי דמעניני. אבל
 ארעא, אינא: אי דאית ליה ארעא — קלא אית ליה, קא משמע לן. "על מנת שיש לי במקום פלוני אם יש לו וכו'". פשיטא! — מהו
 דתימא: אמר לה "מאי נפקא לך מינה, אנה טרחנא ומייחנא", קמשמע לן. "על מנת שאראך בית כור עפר". תנא: לא נתפנה
 זו אלא לראות משלו. "ואם הראה בבקעה אינה מקודשת". פשיטא! לא צריכא דנקט בדיסתוראי. גבי הקדש תנן:

מאי בנייהו שנתקע הגט או שאבד. — ולא רצה לשנוי: איכא בנייהו דפשטה ידה
 וקבלה קידושין מאחר, כדלעיל. דאם כן היה צריך לומר ולרב הונא צריכה גט
 משני, ולרב יהודה אינה צריכה גט משני. הא ליתא, דהא אפילו לרב יהודה נמי צריכה גט
 מספק וכדפירש רבינו יצחק פרק "מי שאחור" (גיטין ע"א): לכשתתן — דמגורשת אינה
 מגורשת עד שתתן. ולעיל נמי גבי קידושין לא
 מצי לשנוי: איכא בנייהו שנאבדו קידושין
 שנתן לה בשעת קידושין, כדמשמע הכא גבי גיטין
 שנאבד הגט, והכי נפרש לעיל: לרב הונא הו
 קדושין ולרב יהודה לא הו קדושין — דהא
 לכולי עלמא אפילו נתאבלו המעות — הו
 קדושין, כיון דבתורת קידושין יתבינהו
 כדאמרין בפרקין (נט"א). האומר לאשה "הרי את
 מקודשת לי לאחר שלשים יום" — מקודשת,
 אפילו נתאבלו המעות. אבל דכולי עלמא
 תנאה הוי — פירושו: ואפילו תנא קמא מודה, שאם
 פירש "על מנת שתתני לי או לירש"י, שאפילו
 מת — נתנת לירשיו, ופטורה מן החליצה, דהו
 ליה גיטא למפרע משקבלתו, תיובתא דרב
 יהודה, דאמר לעיל "לכשתתן", דלדירה לא הוי
 גט, דהא לבי יתבה ליה הוי גיטא. והשתא מיהא
 לא הוי גיטא, דאין גט לאחר מיתה. ואם תאמר:
 מאי מקשה לרב יהודה? דלמא דכולי עלמא סברי
 "לי" — ואפילו לירש"י, ובהא פלגי בין תנא קמא
 לרבן שמעון בן גמליאל, דתנא קמא סבר כרב
 יהודה, דאמר "לכשתתן", ולא הוי גט. ורבן שמעון
 בן גמליאל סבר כרב הונא, ומשום הכי קאמר
 דנותנת לירשיו — שהגט חל עליה למפרע ויש
 לומר: דמשמע ליה לגמרא דהלשון דקאמר: לא
 נתנה זקוקה ליבם — רוצה לומר דמתייבמת אם
 תרצה. ולרב יהודה מגורשת מיהא מספק למפרע,
 כדפירשתי לעיל. "לכשתתן" מגורשת ואינה
 מגורשת עד שתתן. ואם כן, הוי ספיאק אשת
 אחיו שלא במקום מצוה. שהרי אם תתנה לאחר
 מן הקרובים — מגורשת מספק למפרע. ואם כן
 כיון דספיאק הוא — חולצת ולא מתייבמת.
 ומכאן הוי ראיא למאי דפירשתי לעיל ולרב
 יהודה דאמר "לכשתתן" — הוי גט, ואינו גט עד
 שתתן. דאם לא כן — לישינא הכא נמי דקאי כתנא
 קמא.

הכי

רבי אומר: פוה גט. — ולרב יהודה, דאמר ב"על מנת" גמי פלוגי, אדמפלגי ב"מהיום ולאחר
 מיתה" נפלגי ב"על מנת"? — להודיעך פה דרבי, ד"מהיום ולאחר מיתה" גמי הרי זה גט. —
 ונפלגי ב"על מנת" להודיעך פה דרבנן! — פה דדיתירא עדיף. "על מנת שאיתן לך מפתן
 וכו'". פשיטא! מהו דתימא: לאו תנאה הוא, ולרזיחה קאמר, קא משמע לן. "על מנת שיש
 לי מאתים זה וכו'". וניחוש שמוא יש לו? ועוד, תנאי: חיישנן שמוא יש לו? — לא קשיא, הא
 — בקידושי ודאי, הא — בקידושי ספק. "על מנת שאראך מאתים זה וכו'". תנא: לא נתפנה
 אלא לראות משלו. "ואם הראה לה על השלחן אינה מקודשת". פשיטא! לא צריכא, דאף
 על גב דנקט דמי בעיפא. משנה "על מנת שיש לי בית כור עפר" — הרי זו מקודשת, ויש
 לו. "על מנת שיש לי במקום פלוני", אם יש לו באתו מקום — מקודשת, ואם לאו — אינה
 מקודשת. "על מנת שאראך בית כור עפר" — הרי זו מקודשת, ויראנה. ואם הראה בבקעה
 — אינה מקודשת. גמרא וניחוש שמוא יש לו? ועוד, תנאי: חיישנן שמוא יש לו? — לא קשיא; הא —
 ספק. למה לי למיתנא גבי ארעא, ולמה לי למיתנא גבי זווי? — צריכא, דאי אשמעינן גבי זווי — משום דעבידי אינשי דמעניני. אבל
 ארעא, אינא: אי דאית ליה ארעא — קלא אית ליה, קא משמע לן. "על מנת שיש לי במקום פלוני אם יש לו וכו'". פשיטא! — מהו
 דתימא: אמר לה "מאי נפקא לך מינה, אנה טרחנא ומייחנא", קמשמע לן. "על מנת שאראך בית כור עפר". תנא: לא נתפנה
 זו אלא לראות משלו. "ואם הראה בבקעה אינה מקודשת". פשיטא! לא צריכא דנקט בדיסתוראי. גבי הקדש תנן:

56 שהגירושין יחולו מיד בשעת נתינת הגט, ונתינת המאנים וזו אינם
 57 אלא תנאי בלבד, ולכך ניתן לקיימו אף אחר מיתת הבעל, והרי זה
 58 תְּיֻבְּקָה דְּרַב יְהוּדָה האומר שכוונת המגרש שיחולו הגירושין רק
 59 לאחר נתינת מאנים זה, שהרי אם כן כיון שבאותה שעה כבר מת,
 60 שוב אין הגירושין יכולים לחול.
 61 מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רַב יְהוּדָה, אִף שְׂמוּכָה מְבַרֵּיתָא זו כדברי
 62 רב הונא, מכל מקום אין להקשות על שיטתי, כיון שְׂהָא מְנִי -
 63 שְׂבַרֵּיתָא זו כשיטת רבי היא. דְּאָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַבִּי, כָּל הָאוֹמֵר
 64 עַל מְנַת פְּאוֹמֵר מַעֲכָשׁוּ דְמִי - התולה את חלות הדבר ב'על מנת'
 65 שיעשה כך וכך, כוונתו שיחול כבר מעכשיו על מנת שיתקיים
 66 התנאי לבסוף, ולכן שנינו בברייתא שאפשר לקיים את התנאי
 67 לאחר שנקרע הגט, ולאחר מיתת המגרש, ופְּלִיגֵי רַבְּנָן עֲלֵיהּ -
 68 אמנם חכמים חולקים על רבי וסוברים שאין כוונתו שיחול
 69 המעשה מיד, וְאֵינָא דְאָמְרֵי - ואני סבור כדעת רבנן.
 70 הגמרא מביאה שתי שיטות במה נחלקו רבנן על רבי: גּוֹפֵא, אָמַר
 71 רַב הוּנָא אָמַר רַבִּי, כָּל אָדָם הָאוֹמֵר עַל מְנַת פְּאוֹמֵר מַעֲכָשׁוּ דְמִי.
 72 אָמַר רַבִּי יוֹזָא, כִּי הוֹיֵן כְּכַל הוּהוּ אָמְרֵינָן - כשהיינו בבבל היינו
 73 אומרים שְׂהָא דְאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַבִּי כָּל הָאוֹמֵר עַל מְנַת פְּאוֹמֵר
 74 מַעֲכָשׁוּ דְמִי, פְּלִיגֵי רַבְּנָן עֲלֵיהּ - חכמים חולקים וסוברים שאין
 75 כוונת האומר אלא שיחול לאחר קיום התנאי. אמנם כִּי פְּלִיגֵי
 76 לְהֵתָם - כשעליתי לארץ ישראל, אֲשַׁכְּחִיהּ - מצאתי לרבי אָסִי
 77 דִּיתֵיב וְקָאָמַר לֵהּ - שהיה יושב ואומר מְשֻׁמֵּיהּ דְרַבִּי יוֹחֲנָן כִּי, הַכֹּל
 78 מוֹדִים פְּאוֹמֵר עַל מְנַת שְׂפָאוֹמֵר מַעֲכָשׁוּ דְמִי, וְלֹא נִחְלְקוּ חַכְמִים עַל
 79 רַבִּי אֱלָא בַּאֲפוֹן שֶׁאִמְרַהּ הַמְגַרֵּשׁ שִׁיחֻלוּ הַגִּירוּשִׁין מִהֵימִן וְלֹאֲחֵר
 80 מִיתָהּ. שהסתפקו חכמים אם מה שאמר 'ולאחר מיתה', כוונתו
 81 לתלות את הגירושין בתנאי שימות, או שחור בו, ורצונו שיחולו
 82 הגירושין לאחר מיתה, שאז שוב אינו יכול לגרשה, ולכן אמרו
 83 שהיא ספק מגורשת.
 84 הגמרא מביאה סיוע לדעת רבי יוחנן מברייתא: וְהֵתֵנָא, האומר
 85 'הרי זה גיטך מהיום ולאחר מיתה', הרי זה גִּט וְאֵינוּ גִּט, כלומר,
 86 הרי זה ספק גט, דְּכִרִי הַקְּמִים. רַבִּי אוֹמֵר, כֹּהֵ גִט - הרי זה גט כשר,
 87 שודאי לא נתכוון אלא לתלות את הגירושין בכך שימות. נמצא
 88 מוכח מהברייתא שמחלוקת רבי וחכמים היא כשגרש את אשתו
 89 מהיום ולאחר מיתה, ולא בכל תנאי, שאם לא כן היו מפרשים
 90 מחלוקתם בכל מגרש על תנאי, ולא רק במגרש מהיום ולאחר
 91 מיתה.
 92 מקשה הגמרא: וְלָרַב יְהוּדָה, דְאָמַר שְׂפַעֲלָ מְנַת, נְמִי פְּלִיגֵי - גם כן
 93 נחלקו רבי וחכמים אם כוונתו שיחולו הגירושין מיד או רק לאחר
 94 קיום התנאי, אֲדִימִפְּלִגֵי - עד שפירשו מחלוקתם כְּמַגְרֵשׁ את אשתו
 95 מִהֵימִן וְלֹאֲחֵר מִיתָה, נִפְּלִגֵי פְּעַל מְנַת - היה להם לפרש מחלוקתם
 96 לגבי המגרש את אשתו בתנאי, שלדעת רבי חלים הגירושין מיד,
 97 ולדעת חכמים ספק אם חלים הגירושין מיד או לאחר קיום התנאי,
 98 וממילא נלמד שכל שכן במגרש 'מהיום ולאחר מיתה' יסברו
 99 חכמים שיתכן שכוונתו לגרשה רק לאחר מיתה, ואין הגירושין
 100 חלים. מתרצת הגמרא, משום כך הביאה הברייתא את מחלוקתם
 101 לגבי מגרש 'מהיום ולאחר מיתה', כדי להודיעך את פֶּה סְבַרְתוּ
 102 דְרַבִּי, בדמגרש את אשתו מִהֵימִן וְלֹאֲחֵר מִיתָה נְמִי - גם כן הרי זה
 103 גִּט, אף על פי שאמר בפירוש 'לאחר מיתה' שהוא זמן שאינו ראוי
 104 לגירושין, וכל שכן בגירושין על תנאי.
 105 הגמרא חוזרת ומקשה, וְנִפְּלִגֵי פְּעַל מְנַת, וכדי להודיעך את פֶּה
 106 סְבַרְתָּם דְרַבְּנָן, שאף כשגרשה בתנאי רגיל, חוששים שכוונתו
 107 שיחולו הגירושין רק לאחר קיום התנאי. מתרצת הגמרא, פֶּה
 108 דְהִיתֵירָא עֲדִיף - יש חידוש גדול יותר בדעת רבי, שמתיר אותה
 109 להנשא, ואינו חושש לאיסור 'יבמה לשוק', שהרי בזה מתבאר
 110 שדעתו ברורה, מה שאין כן בדעת חכמים יש לומר, שאין סברתם

1 מבררת הגמרא: מֵאֵי בְּיַיְהוּ - איזה חילוק דין ישנו ביניהם, הרי
 2 אף לדעת רב הונא אסורה היא להינשא, מחשש שלא יתקיים
 3 התנאי, ונמצא הגט בטל ובניה ממזרים. מבארת הגמרא: אִיפֵא
 4 בְּיַיְהוּ, באופן שְׂתַקְרַע הַגִּט או שְׂאָבֵד מִן הַאֲשֵׁה, קודם שנתנה
 5 האשה מאנים זה, לְרַב הוּנָא, אף שאבד או נקרע הגט קודם קיום
 6 התנאי, מכל מקום כשהתקיים התנאי הוּ גִט למפרע מזמן נתינתו,
 7 מה שאין כן לְרַב יְהוּדָה שהגירושין חלים רק בעת נתינת המאנים
 8 זה, יש צורך שבאותה שעה יהיה הגט ברשות האשה, ומאחר
 9 ובאותה שעה כבר נקרע הגט או אבד, לֹא הוּי גִּט. מבארת הגמרא
 10 מדוע הוצרכו רב הונא ורב יהודה לכפול מחלוקתם גם בקידושין
 11 וגם בגיטין: וְצִרִיבָא, כיון דְאֵי אֲשַׁמְעִין - אם היו משמיעים לנו את
 12 דעתם רק לְנִיב קִידוּשִׁין, היינו סוברים שרק כְּהָא - במקרה זה
 13 קָאָמַר רַב הוּנָא שהקידושין חלים מיד בשעת הקידושין, מִשּׁוּם
 14 דְלִקְרוּבָה קָאָתִי - שכיון שבא הוא לשאת אותה לאשה, מן הסתם
 15 מתכוין הוא שיחולו הקידושין מעכשיו, שהרי חפץ הוא בה כעת.
 16 אָבֵל לגבי גִירוּשִׁין, דְלִקְרוּבָה קָאָתִי - שבמעשה זה הוא מרחיקה
 17 ממנו, ומגרשה, אִימָא מוֹדֵי לִיה - היה מקום לומר שרב הונא מודה
 18 לְרַב יְהוּדָה שכוונת הבעל שיחולו הגירושין רק בעת קיום התנאי,
 19 שמא יתפייסו בנייתים. לכך השמיענו רב הונא שאף לגבי גירושין
 20 רצונו שיחול הגט לאלתר.
 21 ממשוכה הגמרא לבאר: וְאֵי אִיתֵמַר כְּהָד - אם היתה מחלוקתם
 22 נאמרת רק לגבי גירושין, היינו אומרים שרק כְּהָד - בגירושין קָאָמַר
 23 רַב הוּנָא שחלים הגירושין מיד, מִשּׁוּם דְאֵיהוּ לֹא כְּסִיף לִיה לְמִתְבַּעָה
 24 - כיון שהבעל לא מתבייש לתבוע מהאשה את המעות, ולכך אין
 25 סברא שיעכב את חלות הגירושין עד לקיום התנאי, אָבֵל כְּהָא -
 26 כאן, בקידושין דְאֵיהוּ כְּסִיפָא לֵה לְמִתְבַּעָה - היא מתביישת לבקש
 27 מבעלה שיקיים את תנאו ויתן לה מאנים זה או שיפטרנה ממנו
 28 לגמרי, יתכן שאין רצונה להתקדש לו מיד אלא רק לכשיקיים
 29 הבעל את התנאי, ויתן לה מאנים זה, וְאִימָא מוֹדֵי לִיה - היה מקום
 30 לומר שרב הונא מודה לְרַב יְהוּדָה שחלים הקידושין רק בקבלת
 31 המאנים זה, וְצִרִיבָא - לכך הוצרכו להשמיענו את מחלוקתם גם
 32 בקידושין וגם בגירושין.
 33 הגמרא מקשה על שיטת רב יהודה: מִיתֵיב, שנינו בתוספתא (גיטין
 34 פ"ה ה"ה), המגרש את אשתו ואומר לה הרי זה גִּיטָךְ, עַל מְנַת
 35 שְׂתַתְּנִי לִי מֵאֵתִים זו, אִף עַל פִּי שְׂתַקְרַע הַגִּט או שְׂאָבֵד קודם
 36 שנתנה מאנים זה, הרי זה מְגוֹרְשָׁת, באם קיימה את התנאי לאחר
 37 מכן. ומכל מקום לְאָדָם אֲחֵר לֹא תִשָּׂא עַד שְׂתַתְּנֵן לוּ מאנים זה
 38 ותקיים את התנאי, כיון שיש לחשוש שמא לא תקיים את התנאי,
 39 ויתברר שהריהי אשת איש. הרי לנו בפירוש שלא כדעת רב
 40 יהודה, שהרי אף אם נקרע הגט הריהי מגורשת.
 41 וְעוֹד יש להקשות מדתֵּנָא (שם). אָמַר לֵה הַרִי זֶה גִּיטָךְ עַל מְנַת
 42 שְׂתַתְּנִי לִי מֵאֵתִים זו, וְמַת הַבֵּעַל לְלֹא בְּנִים. אם קיימה את התנאי
 43 וְנִתְּנָה לוּ מאנים זה, חלו הגירושין וְאֵין היא וְקוּבָה לְיָכֶם, אבל אם
 44 לֹא נִתְּנָה לוּ מאנים זה קודם שמת, הרי לא חלו הגירושין, כיון
 45 ששוב אין בידיה אפשרות לקיים התנאי, וְקוּבָה לְיָכֶם כדי אלמנה.
 46 רַבִּן שְׂמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אִף אִם לֹא נִתְּנָה לוּ מאנים זה בחייה,
 47 הריהי נִוְתַּנְתָּ מאנים זה וְלֹאֲחֵר, או לְאִבּוֹ, באם אביו קיים, או אם
 48 אין לו אב או אח נותנת לְאֲחֵר מִן הַקְּרוּבִים שהוא יורשו, ובכך
 49 ייחשב לה שקיימה את התנאי, ויחולו הגירושין למפרע. הגמרא
 50 מסיימת את הקושיא, ומדייקת, עַד כָּאֵן לֹא פְּלִיגֵי תַנָּא קַמָּא וּרְבִן
 51 שְׂמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֱמָלָא דְרַב - תנא קמא כְּכַר שְׂמוֹנַת הַמְגַרֵּשׁ
 52 בתנאי, שנתן דווקא לִי וְלֹא לְיֹרְשִׁי, ולכן כשמת אין לה
 53 אפשרות לקיים את התנאי. אָמַר - רבן שמעון בן גמליאל כְּכַר
 54 שכוונת המגרש שתוכל לתת אֲפִילוּ לְיֹרְשִׁי, ומשמע דְּבוּלֵי עֲלֵמָא
 55 מִיָּהָ תִּנְאָה הוּי - שעל כל פנים לדעת כולם כוונתו היתה

56 הַמְקַדֵּשׁ שְׂדֵהוּ בְשֵׁעַת הַיּוֹבֵל – בזמן שהיובל נהג, ורוצה לפדותו,
 57 נִתְּן מִזֶּרַע חֹמֶר שְׁעוּרִים – הריהו נותן עבור קרקע, בשיעור
 58 שאפשר לזרוע בו חומר שעורים, חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף, ואם היו
 59 בקרקע נְקָעִים – גומות עֲמוּקִים עֲשָׂרָה מִפָּחִים, או כְּלָעִים נְבוֹהִים
 60 עֲשָׂרָה מִפָּחִים, אֵין הנקעים או הסלעים נְמַדְדִין עִמָּה – עם השדה,
 61 להיפדות לפי שיעור זה, אלא נפדין בשווים. אך אם היו הנקעים
 62 או הסלעים פְּחוֹת מִכָּאן – עמוקים או גבוהים פחות מעשרה
 63 טפחים, הריהם נְמַדְדִין עִמָּה, להיפדות אף הם לפי זרע חומר
 64 שעורים בחמישים שקל כסף.
 65 הגמרא מבררת את טעם הדין שאין הנקעים נמדדין עמה: וְהוֹיָן
 66 כָּה – בני השיבה התקשו בביאור משנה זו, נְהִי דְבַתְּרֵי אֲרַעָא לֹא
 67 קָרְשׁוּ – אכן מסתבר שאין למדוד את דפנות הנקעים ביחד עם
 68 השדה, ולהחשיבם כחלק משטח השדה, אך מכל מקום נִקְרְשׁוּ
 69 בְּאֵפִי נִפְשִׁיהוּ – מפני מה לא נמדוד על כל פנים את קרקעית
 70 הנקעים בלבד בפני עצמם, להיפדות אף הם לפי זרע חומר
 71 שעורים.
 72 הגמרא מוכיחה מברייתא, שאף שדה קטנה חשובה להיפדות
 73 בשיעור זה: וְכִי תִּפְּא – ואם תרצה לומר וליישב, שִׁכְמָה דְלֹא הָיוּ
 74 – כל עוד שאין בקרקע שיעור בית בור, שהוא זרע חומר שעורים,
 75 לֹא חֲשִׁיב להיפדות כפי שיעור זה, אלא נפדה בשוויו. ולכן נקטה
 76 המשנה שאין נמדדין עמה, כיון שנחשבים כשדה בפני עצמה,
 77 וממלא נפדים בשוויו. וְיִמְנָהוּ – הרי זו ארבעה מדברי הברייתא,
 78 שנאמר בתורה (ויקרא כו טו) וְאִם שָׂדֶה אֶתְּוֹתוֹ יִקְדֵשׁ אִישׁ לַה',
 79 ולבאורה המילה 'שדה' מיותרת, שהרי יכלה התורה לומר וְאִם
 80 מאוחותו יקדיש איש לה', וְכֹה תִלְמַד לִזְמַר. מבארת הברייתא,
 81 לְפִי שְׁנַאמַר באותו פסוק ששיעור הפדיון הוא זֶרַע חֹמֶר שְׁעוּרִים
 82 בְּחִמְשִׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף, אם כן אֵין לוֹ ללמוד מן הפסוק שאינו פודה
 83 את הקרקע לפי שוויה, אֲלֵא כִשֶׁהַקְדִּישׁ כְּעִנְיָן הָיָה, דהיינו, זרע
 84 חומר שעורים שהוא בית כור. מִיָּן לְרִבּוֹת אף אם הקדיש שיעור
 85 קטן מזה, ובגון יִרְבֶּה – חצי כור, וְחֲצִי לִתְּךָ – רבע כור, או אף
 86 שיעורים קטנים יותר כִּסְאָה, או תְּרַבֵּב – חצי סאה, וְחֲצִי תְּרַבֵּב,
 87 וְאִפִּילוּ אם הקדיש רק רִבְעֵי תְּרַבֵּב – שהוא שיעור קטן ביותר, מִיָּן
 88 שאף בזה פדיונו כשיעור היחס של חמישים שקל כסף לכור,
 89 תִּלְמַד לִזְמַר לִשְׂדֵה, מִכָּל מְקוֹם – שבכל שדה נאמר שיעור פדיון
 90 זה, אפילו בשדה קטנה ביותר. ואם כן השאלה במקומה עומדת,
 91 משום מה אין נמדדין עמה על כל פנים קרקעית הנקעים.
 92 מתרצת הגמרא: אֲמַר מַר עוֹקְבָא בְּרַ הֶמָּא, הָמָּא בְּנִקְעִים מְלֵאִים מִים
 93 עֲמֻקִּין – המשנה עוסקת בנקעים מלאים מים, ולכן אינם נפדים
 94 לפי חשבון זרע חומר שעורים בחמישים כסף, מִשּׁוּם דְלֹא בְּנִי
 95 זְרִיעָה נִיְהוּ – אי אפשר לזרוע בהם כלל, ומתוך שכתבה התורה
 96 שהשיעור הוא זֶרַע חֹמֶר שְׁעוּרִים נלמד שלא ניתן שיעור זה אלא
 97 בקרקע הראויה לזריעה, ולכן אמרה המשנה שנקעים אלו אינם
 98 נמדדים יחד עם שאר השדה, אלא נפדים בפני עצמם בשווים.
 99 הִיקָא נְמִי – ואף כן מדויק מדברי המשנה, שכונתה לנקעים מלאים
 100 מים, דְקִתְּנִי דִימְיָא דְכְּלָעִים נְבוֹהִים – שהרי המשנה נקטה נקעים
 101 וסלעים, ומשמע ששוים הם, וכשם שסתם סלעים קשים הם ואינם
 102 ראויים לזריעה, מסתבר שאף בנקעים מדובר שאי אפשר לזרוע,
 103 והיינו בכגון שהם מלאים מים, שִׁמְעַי מִיָּה.

100 **משנה**
 101 אחרי שבבשו ישראל את ארץ גלעד שבעבר הירדן ביקשו בני גד
 102 ובני ראובן לקבלו בחלתם, תמורת חלקם בארץ ישראל, והסכים
 103 משה רבינו לתתה להם בתנאי שיעברו חלוצים לפני אחיהם
 104 למלחמה בכיבוש ארץ ישראל, וכמו שכתוב (במדבר לב כט"ל)
 105 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִם יַעֲבְרוּ בְנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן אִתְּכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן
 106 כָּל הַלּוֹחַץ לְמַלְחָמָה לִפְנֵי ה' וְנִכְבְּשָׁה אֶרֶץ לְפָנֵיכֶם וְנִתְּמַם לָהֶם
 107 אֶת אֶרֶץ הַגִּלְעָד לְאֶחָזָה, וְאִם לֹא יַעֲבְרוּ חֲלוּצִים אִתְּכֶם וְנִאָחוּזוּ
 108 בְּתַכְכֶּם בְּאֶרֶץ כְּנַעַן, מִשְׁנַתִּינוּ מִבִּיָּאָה מִחֲלוּקַת תְּנַאִים הָאֵם צִרְיָן
 109 התנאי להיות ככול, כשם שכפל משה רבינו:

10 הגמרא מבררת את טעם הדין שאין הנקעים נמדדין עמה: וְהוֹיָן
 11 כָּה – בני השיבה התקשו בביאור משנה זו, נְהִי דְבַתְּרֵי אֲרַעָא לֹא
 12 קָרְשׁוּ – אכן מסתבר שאין למדוד את דפנות הנקעים ביחד עם
 13 השדה, ולהחשיבם כחלק משטח השדה, אך מכל מקום נִקְרְשׁוּ
 14 בְּאֵפִי נִפְשִׁיהוּ – מפני מה לא נמדוד על כל פנים את קרקעית
 15 הנקעים בלבד בפני עצמם, להיפדות אף הם לפי זרע חומר
 16 שעורים.
 17 הגמרא מוכיחה מברייתא, שאף שדה קטנה חשובה להיפדות
 18 בשיעור זה: וְכִי תִּפְּא – ואם תרצה לומר וליישב, שִׁכְמָה דְלֹא הָיוּ
 19 – כל עוד שאין בקרקע שיעור בית בור, שהוא זרע חומר שעורים,
 20 לֹא חֲשִׁיב להיפדות כפי שיעור זה, אלא נפדה בשוויו. ולכן נקטה
 21 המשנה שאין נמדדין עמה, כיון שנחשבים כשדה בפני עצמה,
 22 וממלא נפדים בשוויו. וְיִמְנָהוּ – הרי זו ארבעה מדברי הברייתא,
 23 שנאמר בתורה (ויקרא כו טו) וְאִם שָׂדֶה אֶתְּוֹתוֹ יִקְדֵשׁ אִישׁ לַה',
 24 ולבאורה המילה 'שדה' מיותרת, שהרי יכלה התורה לומר וְאִם
 25 מאוחותו יקדיש איש לה', וְכֹה תִלְמַד לִזְמַר. מבארת הברייתא,
 26 לְפִי שְׁנַאמַר באותו פסוק ששיעור הפדיון הוא זֶרַע חֹמֶר שְׁעוּרִים
 27 בְּחִמְשִׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף, אם כן אֵין לוֹ ללמוד מן הפסוק שאינו פודה
 28 את הקרקע לפי שוויה, אֲלֵא כִשֶׁהַקְדִּישׁ כְּעִנְיָן הָיָה, דהיינו, זרע
 29 חומר שעורים שהוא בית כור. מִיָּן לְרִבּוֹת אף אם הקדיש שיעור
 30 קטן מזה, ובגון יִרְבֶּה – חצי כור, וְחֲצִי לִתְּךָ – רבע כור, או אף
 31 שיעורים קטנים יותר כִּסְאָה, או תְּרַבֵּב – חצי סאה, וְחֲצִי תְּרַבֵּב,
 32 וְאִפִּילוּ אם הקדיש רק רִבְעֵי תְּרַבֵּב – שהוא שיעור קטן ביותר, מִיָּן
 33 שאף בזה פדיונו כשיעור היחס של חמישים שקל כסף לכור,
 34 תִּלְמַד לִזְמַר לִשְׂדֵה, מִכָּל מְקוֹם – שבכל שדה נאמר שיעור פדיון
 35 זה, אפילו בשדה קטנה ביותר. ואם כן השאלה במקומה עומדת,
 36 משום מה אין נמדדין עמה על כל פנים קרקעית הנקעים.
 37 מתרצת הגמרא: אֲמַר מַר עוֹקְבָא בְּרַ הֶמָּא, הָמָּא בְּנִקְעִים מְלֵאִים מִים
 38 עֲמֻקִּין – המשנה עוסקת בנקעים מלאים מים, ולכן אינם נפדים
 39 לפי חשבון זרע חומר שעורים בחמישים כסף, מִשּׁוּם דְלֹא בְּנִי
 40 זְרִיעָה נִיְהוּ – אי אפשר לזרוע בהם כלל, ומתוך שכתבה התורה
 41 שהשיעור הוא זֶרַע חֹמֶר שְׁעוּרִים נלמד שלא ניתן שיעור זה אלא
 42 בקרקע הראויה לזריעה, ולכן אמרה המשנה שנקעים אלו אינם
 43 נמדדים יחד עם שאר השדה, אלא נפדים בפני עצמם בשווים.
 44 הִיקָא נְמִי – ואף כן מדויק מדברי המשנה, שכונתה לנקעים מלאים
 45 מים, דְקִתְּנִי דִימְיָא דְכְּלָעִים נְבוֹהִים – שהרי המשנה נקטה נקעים
 46 וסלעים, ומשמע ששוים הם, וכשם שסתם סלעים קשים הם ואינם
 47 ראויים לזריעה, מסתבר שאף בנקעים מדובר שאי אפשר לזרוע,
 48 והיינו בכגון שהם מלאים מים, שִׁמְעַי מִיָּה.
 49 הגמרא שבה ומקשה: אֵי תְּכִי – אם אכן נכון הדין, שכל שאינו
 50 ראוי לזריעה, הריהו נפדה בשוויו, אם כן אֲפִילוּ אם הנקעים
 51 והסלעים פְּחוֹת מִכָּן – מעשרה טפחים נְמִי – גם נאמר שאינם
 52 נמדדים יחד עם השדה, אלא נפדים בשווים, שהרי סוף כל סוף
 53 אינם ראויים לזריעה. מתרצת הגמרא, הִנְהוּ – אותם נקעים
 54 הפחותים מעשרה טפחים 'אֲנֵי דְאֲרַעָא מִיָּרוּ' – נקראים 'אגנות
 55 (יקערות) הקרקע', והסלעים הפחותים מעשרה טפחים 'שְׂדֵרָא

קידושין. פרק שלישי - האומר - דף סא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

קצה

תוספות

רש"י

1 **בשעת היובל** — בזמן שהיובל נהג — שכל שדה אחוזו פרונו שנה מגזירת הכתוב, אחת
2 יפה ואחת רעה. אבל בזמן שאין היובל נהג — נפדין בשוין. נקעים — כמין גזומות. נתי
3 דבתי **ארעא לא קדש** — להיות נמדדים בקרקע שדה, להיות קטפרס שלהן נמדד לעלות
4 בחשבון. נקדשו **באפי נפשייהו** — להיות נמדדין לפי מה שיש בהן, ולא יעלה מדרון שלהן
5 בחשבון. שדה מה תלמוד לומר — יהיה ליה
6 למכתב "ואם מאחוזו יקדיש איש" וגו', וככתב
7 "ואם משרה אחתוהו". בענין הזה — כדי זרע
8 חומר שעורים. לתך — חצי כור. תרקב — חצי
9 סאה. דלאו בני זריעה נינהו — וככתב הכתוב
10 "זרע", ומדי דלאו בני זריעה נינהו — אינן נפדים
11 בדמים הללו, אלא בשוויה. דומיא דפסחים —
12 שסתם סלע אין ראו לזריעה, דקשה הוא. נאנני
13 **דארעא מקרו** — הנקעים קרוין אגנות הקרקע,
14 שהמים מתמצין להונק, כמו "וישם באגנות"
15 (שמות כד). **שיריא דארעא** — מקום הסלעים אין
16 להם שם סלעים לעצמן, אלא על שם הקרקע
17 הם נקראים "שיריא דארעא". הכא **מאי** —
18 גבי קידושי אשה, אם היו בו סלעים ונקעים של
19 עשרה טפחים ואינן מלאים מים. להקדש מדמינן
20 לה — ונמדדין עמה. או למכר מדמינן לה — ואין
21 נמדדין. **משנה כל תנאי** — שאין כפול.
22 **כתנאי בני גר ובני ראוון אינו תנאי** — ואף על
23 פי שלא נתקיים התנאי נתקיימו הדברים, כגון:
24 "דרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתיים זוז" ולא
25 פירש לכפול "ואם לא תתני לי לא ידא גטי" —
26 אין כאן תנאי של מאתיים זוז כלל, ואפילו לא
27 נתנה — היו גט. וכמו שצמינו שהוצרך משה
28 רבינו עליו השלום לכפול "ואם לא יעברו
29 חלוצים אתכם ונאחזו בתוככם" — שמע מינה
30 דאי לא כפל — היתה מתנתו קיימת, ונחלקין
31 ארץ גלעד אפילו לא יעברו את הירדן. אף על
32 פי שאמר "אם יעברו ונתתם" לית לן "מכלל הן
33 אתה שומע לאר". והוא אמר נמי דבעינן תנאי
34 קודם למעשה. מאלא דמלא "תנו להם אם
35 יעברו", משמע דאם אמר הכי — לא אתי תנאה
36 ומבטל מעשה דמתנה דקדמייה. ושמעין נמי
37 דבעינן הן קודם ללאו, ולא אמר תחלה "אם
38 לא יעברו אל תתנו ואם יעברו ונתתם" רבי
39 **הנינא אפי** — אתנאי כפול לחודיה פליג, למימר
40 דאין צריך לכפול, דמכלל הן נשמע לאו, והו
41 שכפלו — משום צורך היה הדבר לאומרו, מפני
42 דבר אדור. שאלמלא כן שכפלו — יש במשמע
43 שאם לא יעברו אף בארץ כנען שמעבר הירדן
44 הלאה, שהיו קצין בה מפני מקנה רב שלהן —
45 אף בה לא יטלו. דהכי הוה שמעינן לה: אם
46 יעברו — ונתתם להם את ארץ הגלעד בשביל
47 כל חלקם, הא אם לא יעברו — ידיו נקנסים, ולא
48 יטלו חלק לא כאן ולא כאן כלל. לכך פירש
49 שאם לא יעברו — לא יפסידו חלקם בכך. (דאי
50 שחם שומע מכלל לאו, אם אינו מפרש לכתוב,
51 ויטלו לא כאן ועל פי הגררל. **למרא** שפיר קאמר רבי
52 מאיר מינה דבעינן כפילה? הא שפיר קאמר ליה רבי תינא דכפילה לאו למכפל אתא.
53 שלא יטלו ארץ גלעד כולה — דהא מכללא שמעינן לה, אלא למימה ונאחזו בארץ כנען,
54 אפילו אין ערבין למלחמתה אמר לך רבי מאיר אי סלקא עדיך — קרא לפרושי אתא.
55 דאפילו לא יעברו לא יפסידו חלקם בכל ארץ ישראל, ולאו לתנאי כפול אתא, להחזיק
56 את התנאי שאם לא יעברו לא תתא מנת ארץ גלעד מתנה, ואשמעינן דמכלל הן אי
57 אתה שומע לאו אם אינו מפרשו. לכתוב **לאו לא יעברו ונאחזו בתוככם** — ועל כדרך
58 הייתי מפרשו: שאם לא יעברו — לא יפסידו. בא ללמדנו.

1 **בשעת היובל** — בזמן שהיובל נהג, שכל שדה אחוזו פרונו שנה מגזירת הכתוב, אחת
2 יפה ואחת רעה. אבל בזמן שאין היובל נהג — נפדין בשוין. נקעים — כמין גזומות. נתי
3 דבתי **ארעא לא קדש** — להיות נמדדים בקרקע שדה, להיות קטפרס שלהן נמדד לעלות
4 בחשבון. נקדשו **באפי נפשייהו** — להיות נמדדין לפי מה שיש בהן, ולא יעלה מדרון שלהן
5 בחשבון. שדה מה תלמוד לומר — יהיה ליה
6 למכתב "ואם מאחוזו יקדיש איש" וגו', וככתב
7 "ואם משרה אחתוהו". בענין הזה — כדי זרע
8 חומר שעורים. לתך — חצי כור. תרקב — חצי
9 סאה. דלאו בני זריעה נינהו — וככתב הכתוב
10 "זרע", ומדי דלאו בני זריעה נינהו — אינן נפדים
11 בדמים הללו, אלא בשוויה. דומיא דפסחים —
12 שסתם סלע אין ראו לזריעה, דקשה הוא. נאנני
13 **דארעא מקרו** — הנקעים קרוין אגנות הקרקע,
14 שהמים מתמצין להונק, כמו "וישם באגנות"
15 (שמות כד). **שיריא דארעא** — מקום הסלעים אין
16 להם שם סלעים לעצמן, אלא על שם הקרקע
17 הם נקראים "שיריא דארעא". הכא **מאי** —
18 גבי קידושי אשה, אם היו בו סלעים ונקעים של
19 עשרה טפחים ואינן מלאים מים. להקדש מדמינן
20 לה — ונמדדין עמה. או למכר מדמינן לה — ואין
21 נמדדין. **משנה כל תנאי** — שאין כפול.
22 **כתנאי בני גר ובני ראוון אינו תנאי** — ואף על
23 פי שלא נתקיים התנאי נתקיימו הדברים, כגון:
24 "דרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתיים זוז" ולא
25 פירש לכפול "ואם לא תתני לי לא ידא גטי" —
26 אין כאן תנאי של מאתיים זוז כלל, ואפילו לא
27 נתנה — היו גט. וכמו שצמינו שהוצרך משה
28 רבינו עליו השלום לכפול "ואם לא יעברו
29 חלוצים אתכם ונאחזו בתוככם" — שמע מינה
30 דאי לא כפל — היתה מתנתו קיימת, ונחלקין
31 ארץ גלעד אפילו לא יעברו את הירדן. אף על
32 פי שאמר "אם יעברו ונתתם" לית לן "מכלל הן
33 אתה שומע לאר". והוא אמר נמי דבעינן תנאי
34 קודם למעשה. מאלא דמלא "תנו להם אם
35 יעברו", משמע דאם אמר הכי — לא אתי תנאה
36 ומבטל מעשה דמתנה דקדמייה. ושמעין נמי
37 דבעינן הן קודם ללאו, ולא אמר תחלה "אם
38 לא יעברו אל תתנו ואם יעברו ונתתם" רבי
39 **הנינא אפי** — אתנאי כפול לחודיה פליג, למימר
40 דאין צריך לכפול, דמכלל הן נשמע לאו, והו
41 שכפלו — משום צורך היה הדבר לאומרו, מפני
42 דבר אדור. שאלמלא כן שכפלו — יש במשמע
43 שאם לא יעברו אף בארץ כנען שמעבר הירדן
44 הלאה, שהיו קצין בה מפני מקנה רב שלהן —
45 אף בה לא יטלו. דהכי הוה שמעינן לה: אם
46 יעברו — ונתתם להם את ארץ הגלעד בשביל
47 כל חלקם, הא אם לא יעברו — ידיו נקנסים, ולא
48 יטלו חלק לא כאן ולא כאן כלל. לכך פירש
49 שאם לא יעברו — לא יפסידו חלקם בכך. (דאי
50 שחם שומע מכלל לאו, אם אינו מפרש לכתוב,
51 ויטלו לא כאן ועל פי הגררל. **למרא** שפיר קאמר רבי
52 מאיר מינה דבעינן כפילה? הא שפיר קאמר ליה רבי תינא דכפילה לאו למכפל אתא.
53 שלא יטלו ארץ גלעד כולה — דהא מכללא שמעינן לה, אלא למימה ונאחזו בארץ כנען,
54 אפילו אין ערבין למלחמתה אמר לך רבי מאיר אי סלקא עדיך — קרא לפרושי אתא.
55 דאפילו לא יעברו לא יפסידו חלקם בכל ארץ ישראל, ולאו לתנאי כפול אתא, להחזיק
56 את התנאי שאם לא יעברו לא תתא מנת ארץ גלעד מתנה, ואשמעינן דמכלל הן אי
57 אתה שומע לאו אם אינו מפרשו. לכתוב **לאו לא יעברו ונאחזו בתוככם** — ועל כדרך
58 הייתי מפרשו: שאם לא יעברו — לא יפסידו. בא ללמדנו.

למה

1 לא כתב בארץ כנען הזה אמינא בתוככם בארץ גלעד — פירש בקונטרס: דאם לא יעברו
2 — יטלו חלקם כפי המגיעם בארץ גלעד שנאוחו בה כבר, והם סייעו [אתכם] לכבשה,
3 אבל בארץ כנען — כלל וכלל לא. שהרי לא סייעו לכבשה. קא משמע לן דאף על פי כן
4 יטלו. וקשה: וכי איוו סברא היא שישבו בבתיהם וירשו עם אחיהם שיצאו למלחמה? ונתנו:
5 דאינו דומה למשל דמיתין תוספות ישנים. לכך
6 נראה לרבינו יצחק לפרש דפשטה דקרא הכי: אם
7 יעברו חלוצים בראשי הצבא, להיות ראשונים
8 במלחמה, שכבר טובה זו שיעשו עם אחדים —
9 נתנו להם ארץ הגלעד. ואם לא יתאמצו יותר
10 מאחדים — ונאחזו. והכי נפרש: דאי לא כתב
11 "בארץ כנען" הוה אמינא שאם לא יעברו חלוצים
12 בראש המלחמה ולא סייעו בכיבוש הארץ, אלא
13 כשאר שבטים — כלל וכלל לא יטלו מארץ כנען,
14 קמשמע לן דאף על פי כן יטלו. וקשה: ודחי
15 תיסק אדעתיה שלא יטלו כלל בארץ כנען כיון
16 שסייעו בכיבוש כמו אחרים; ויש לומר: דסלקא
17 דעתך אמנא: כיון שהוקצה ארץ כנען לשאר
18 שבטים, שהרי מאותה שעה ששאלו בני גד ובני
19 ראובן ארץ גלעד נעשו כמו שסלקו עצמם מלחלק
20 בארץ כנען, ונימא שאם לא קיימו תנאים — לא
21 יהיה להם חלק בה. קא משמע לן "בארץ כנען",
22 לומר שיתלו חלקם בשבטים כן וכן. ולא
23 תאמר: לכתוב בקרא "בארץ כנען" בלבד, ולא
24 נכתוב "ונאחזו בתוכם" וממילא ידענו, כיון
25 שנטולים חלקם בארץ שהוקצה לשאר שבטים כל
26 שכן שיתלו חלקם בארץ גלעד שלא הוקצה
27 לשאר שבטים; ויש לומר: דאדרבה, הוא אמינא:
28 בארץ כנען שלא נתייפה כחם — דין הוא שישלו,
29 אבל בארץ גלעד שנתייפה כחם בה — וינסו
30 ממנה. ולא יקחו בה כלל, לכך נכתבו שניהם.
31 **בשלמא** לרבי מאיר היינו דכתיב אז נתקח
32 מאלתי אלא לרבי חנינא למה לי —

33 תימה: מה ענין זה אצל מחלוקתו; והלא לא
34 תנאי, אלא בפירוש אומר שישבע לו שיקח אשה
35 לבנו ממשפחתו, ואם לא פירש הקרא: נתקח
36 מאלתי אם לא יתנו לך — הייתי אומר שהיה
37 עובר שבועה בין יתנו ובין לא יתנו, אם לא היה
38 מביא אשה. ומה שפירש הקונטרס קשה להבין,
39 שהרי משמע מתוך פירושו שאם הלך איתו
40 למשפחת אברהם, והם לא ירצו ליתן לו — שיהא
41 מותר בבנות כנען. וזה אינו. ודלפי זה סלקא דעתך
42 אמינא דרבי חנינא בן גמליאל איירי בעינן אחר
43 ממה שאמר רבי מאיר: תוספות ישנים. לכן פירש
44 רבינו יצחק: בשלמא לרבי מאיר דלית ליה "מכלל
45 הן אתה שומע לאור", אף על פי שסברא הוא
46 כשארם מתנה עם חבירו "אם תעשה זה אתן לך
47 זה, ואם לא תעשה לא אתן לך" — כמו כן באן,
48 אף על פי שהוה סברא שלא השביעו אלא על
49 מנת שיתנו — הוצרך לפרש: אם לא יתנו תהיה
50 נקי. אבל לרבי חנינא דאולי בחר סברא יתו דעת
51 בעלי הלכה שומע פירש "אם לא יתנו לך?"
52 פשיטא, אם לא ירצו ליתן דיהיה נקי! ולמורנו
53 הרב רבי יצחק נראה ששתי שבועות השביעו:
54 אחת — שיקח אשה לבנו ממשפחתו. ושבועה אחרת — שאם לא יתנו — לא תקח אשה
55 מנבות כנען. ודיק מדרבתי "ונקית משבויעי זאתי" — ומשמע שיש שבועה אחרת.
בשלמא

למה לי? ששמע מינה לתנאי קפול הוא דאחא. ורבי
חנינא בן גמליאל אומר: אי לא כתב רחמנא "בארץ
כנען", הוה אמינא "ונאחזו בתוכם" — בארץ גלעד,
אבל ארץ כנען — כלל לא. — ורבי מאיר: "בתוכם" —
כל היבא דאית לכו משמע. תניא, אמר רבי חנינא בן
גמליאל: משל למה הדבר דומה — לאדם שהיה מחלק
נכסיו לבניו, אומר: פלוני בני יירש שדה פלונית, ופלוני
בני יירש שדה פלונית, ופלוני בני יתן מאתים וזו יירש
שדה פלונית, ואם לא יתן — יירש עם אחיו בשאר
נכסים. מי גרם לו לירש עם אחיו בשאר נכסים —
כפילו גרם לו. — והא לא דמיא משל למה דתנין, התם
קתני: יש כמשמע שאפילו בארץ כנען לא יתנו —
אלמא: כפילה לארץ גלעד נמי מהני, והכא קתני: מי
גרם לו לירש עם אחיו בשאר נכסים — כפילו גרם לו,
אלמא: כפילה לשאר נכסים הוא דקמתני! — לא
קשיא; הא — מקמי דנימא ליה רבי מאיר "ונאחזו",
הא — לכתר דנימא ליה רבי מאיר "ונאחזו". בשלמא
לרבי מאיר — היינו דכתיב "אם תטיב שאת ואם לא
תטיב לפתח הפאת רביך", אלא לרבי חנינא למה לי?
סלקא דעתך אמינא: אם תטיב — אנרא, אם לא
תטיב — לא אנרא ולא דינא, קא משמע לן. בשלמא
לרבי מאיר היינו דכתיב "אז נתקח מאלתי", אלא
לרבי חנינא בן גמליאל — למה לי? — איצטרך, סלקא
דעתך אמינא: היבא דניחא לה לדידה ולא ניחא ליה
לדידהו — מיתתי בעל פרתיהו, קא משמע לן. "אם לא
תאבה האשה" למה לי? — איצטרך, סלקא דעתך
אמינא: היבא דניחא להו לדידהו ולא ניחא לה לדידה
— גייתו בעל פרתה, קא משמע לן. בשלמא לרבי מאיר
— היינו דכתיב "אם בחקותי תלכו" — "ואם בחקותי
תמאסו", אלא לרבי חנינא בן גמליאל למה לי? —
איצטרך, סלקא דעתך אמינא: "אם בחקותי תלכו"
— פרכה, "אם בחקותי תמאסו" — לא פרכה ולא
קללה, קא משמע לן. בשלמא לרבי מאיר היינו דכתיב
"אם תאבו ושמעתם וגו'" — "ואם תמאנו ומרתם וגו'"
— אלא לרבי חנינא בן גמליאל למה לי? — איצטרך,
סלקא דעתך אמינא "אם תאבו" — טובה, "ואם
תמאנו" — לא טובה ולא רעה, קא משמע לן. מאי
"הרב"

למה לי? — "בארץ כנען", דמשמע מיעוטא — למעוטי שלא יטלו בארץ גלעד כנגד חלקם
שבארץ כנען. (הרי משמע נמי מיואחזו בתוכם) שלא יטלו בארץ גלעד כנגד חלקם שבארץ
ישראל. אלא קרא יתירא הוא למרש ביה תנאי כפול). שמע מינה הוצרך לכתוב ולומר: אם
לא יעברו — לא יבא בדברי כלום. ואי לא כפול. היתה מתנתו קיימת, דמכלל הן לא
נשמע לא. ורבי חנינא — אמר לך: לעולם לא
בא לכתוב אלא לפרש, שאפילו לא יעברו — לא
יפסידו נחלתם מכל ארץ ישראל, ואם כתב
"ונאחזו בתוכם" ותו לא — הוה אמינא: ואם
לא יעברו — יטלו כפי המגיעם בארץ הגלעד
שנאחזו בה כבר, והם סייעו אתכם לכבשה.
אבל בארץ כנען — כלל לא. כלל לא. אבל בתוכה יטלו
ולא בארץ גלעד כנגדה. להכי כתב "בארץ
כנען" — שאף בארץ כנען יטלו, אף על פי שלא
סייעו לכבשה. אבל למעוטי שלא יטלו ארץ
הגלעד כנגדה — לא איצטרך, דמכלל הן הוה
שמעין לאו. כל היבא דאית לכו משמע — ועל
ברוך דא כתב "בארץ כנען" אלא למעוטי ארץ
גלעד, שלא יטלוה כולה על פי מתנתו, שאמר
להם "ונתתם להם". וללמדו דמכלל הן לא
הוה שמעין לאו. משל — דמשה. למה הריב
דומה ב' — כך שאר השבטים יטלו ארץ כנען,
ושני שבטים אלו יעברו את הירדן למלחמה.
דהיינו דמיא דיתן ליה מאתים וזו ויטלו ארץ
הגלעד, ואם לא יעברו — לא יפסידו חלקם
בארץ כנען. דהיינו שאר נכסים. מי גרם לו
ליבול עם אחיו כשאר נכסים כפילו נרמא לו —
דאם לא כפל הייתי שומע דאם לא יתן — יטול
באותו שדה כפי חלק המגיע בו. אבל בשתי
שדות שהקצינים לאחיו — לא יטול כלום, וכל
שכן שלא יטול באותו שדה כנגד שאר נכסים.
אף בני גד ובני ראובן, כפילה הדברים גרמא
להם ליטול חלקם בארץ כנען, שאם לא כפל —
הייתי אומר: לא יטלו בה כלום, אבל בארץ
גלעד מה שמגיעם בה. התם — מתניתין קתני
שאם לא כפל לא היו נטלין כלום לא כאן ולא
באן, דקאמר: שאף בארץ כנען שאינה חביבה
להם לא יטלו. מדרקתי "שאף" — משמע וכל
שכן בארץ גלעד שבחרו בה. הכי גרסינן: אלמא
כפילה חמיץ גלעד נמי חמיץ ותבא קתני מי גרם
לו ב' — אלמא לא אהני אלא בארץ כנען,
דבלאו כפילה נהו חמי שקלי מה שמגיעם בארץ
גלעד. לא קשיא — מתניתין דקתני "שאף"
דמשמע דכל שכן בארץ גלעד. מקמי דנימא ליה
רבי מאיר — אם כן נכתוב "ונאחזו". והוה סבר
לרבי חנינא דכולא מילתא דריש רבי מאיר לתנאי
כפול, הלכך אמר ליה: שאלמלא כן שכפל
דבריו יש משמע שאף בארץ כנען לא יטלו, וכל
שכן במקום החביב להם דמכלל הן היינו
שומעין לאו: ואם לא יעברו לא תתנו להם את
ארץ כנען וממילא דבארץ כנען על שקלי, דהא
לא אזלי למכבשה. וברייחא דקתני דלא אהני
כפילה אלא לארץ כנען אמר רבי חנינא בחר
דאמר ליה רבי מאיר: נכתוב קרא ונאחזו למה
לי "בארץ כנען"? אמר ליה רבי חנינא: ליטול חלק בארץ כנען אהני. דאי לא כתביה הוה
אמינא: ונאחזו בתוכם — בארץ גלעד. שאת — משאת שבר. ואם לא תטיב לפתח —
פורענות מוכנת לבא. אלמא: כפילה בעינן, ואם לא כפילה, מ"כ אמר רבי מאיר את
הוה שמעין דאפילו אם לא תטיב — נמי שאת, דתנאי שלא כפול אינו מבטל מתנה.
למה לי אם תטיב [לא תטיב] — נשמעת מכלל. סלקא דעתך ב' — כלומר, מכלל לא הוה נפקא לן אלא ביטול מתנה: הא אם לא תטיב — לא תשא שבר, ופורענותא נמי לא
תשקול. להכי איצטרך כפילה דינא דפורענותא. בשלמא לרבי מאיר — דאמר מכלל לא שמעין, היינו דכתיב "אז נתקח מאלתי", לפי שהשביענו: אם לא אל בית אבי תלך — תחול
עליך שבועה. ומכלל לא שמעין דאם תלך לא תחול. למה לי — לפירושי: אם תלך נתקח? אלא דאי לא כפילה לא הוה מבטל תנאי לשבועה, דאפילו ילך — תחול עליו, ואם יקח
לו אשה מנבות כנען, היבא דניחא לה — לאשה. ולא ניחא להו — לקרובים. נייטי — להכי נכתב האי — למיתלי נמי בקרובים, ואם לא יתנו לך קרובים — והיית נקי. למה לי — "ואם
בחקותי תמאסו"? שמע מכלל ברכה קללה

בנמשל היו בני גד נוחלים בארץ גלעד שסייעו בכיבושה, אף ללא כפילת התנאי, ונמצא שאין דברי רבי חנינא במשנתנו שוים לדברי רבי חנינא בבבלייתא.

מיישבת הגמרא: לא קשיא, הא - דברי רבי חנינא במשנה, שללא הכפילות לא היו בני גד נוחלים אפילו בארץ גלעד, נאמרו מקמי דננימא ליה רבי מאיר 'נאחזו' - לפני שאמר לו רבי מאיר, שאם היתה כוונת התורה לחדש שאף ללא קיום התנאי ינחלו עם שאר השבטים, היה די באמירת 'נאחזו בתככם', והיה סבור רבי חנינא שלדעת רבי מאיר כל הפסוק נאמר לכך, ולכן השיב לו רבי חנינא שלולי הפסוק 'נאחזו בתככם בארץ כנען' היינו סוברים שללא קיום התנאי לא ינחלו כלל בשום מקום. והא - דברי רבי חנינא במשל שבבבלייתא נאמרו לקתרי דננימא ליה - אחרי שאמר לו רבי מאיר שלצורך חידוש זה היה די לומר 'נאחזו בתככם', ואילו תיבות 'בארץ כנען' לא נאמרו אלא משום שיש צורך לכפול את התנאי, וכלפי שלב זה, אמר רבי חנינא את המשל, שכשם שהבן השלישי לולי שפירש האב, היה נוחל רק בשדה השלישית. אף כך לולי שהוסיפה התורה את התיבות 'בארץ כנען' היו בני גד נוחלים רק בתככם, והיינו בארץ גלעד, והוצרכה התורה לומר 'בארץ כנען', לחדש שינחלו אף בארץ כנען.

הגמרא מביאה כמה מקומות בתורה שמצינו תנאי כפול, ומבארת משום מה הוצרכו לכופלם לדעת רבי חנינא. שואלת הגמרא: בשלמא לרבי מאיר הסובר שמכלל הן אתה שומע לאו, היינו - זו הסיבה דקתיב (בראשית ד' ט) שכלל הן את דבריו לקין אחרי שהרג את הבל ואמר לו 'אם תיטיב, שאת' - תקבל שכר, 'ואם לא תיטיב, לפתח חמאת רבין' - הפורענות מוכנה לבא. כיון שלולי שכלל את התנאי, היינו אומרים שאף אם לא ייטיב יטול שכר, שהרי תנאי שאינו כפול אינו מבטל את המתנה. אלא לרבי חנינא הסובר שמכלל הן אתה שומע לאו, למה לי לכפול 'ואם לא תיטיב'.

משיבה הגמרא, ללא הכפילות שלקא דעתך אמנינא שאם תיטיב, אנרא - תקבל שכר, ואם לא תיטיב, לא אנרא ולא דינא - אכן לא תקבל שכר, אך גם לא תענש, קא משמע לן שאם לא ייטיב יענש.

שואלת הגמרא: בשלמא לרבי מאיר, היינו דקתיב כששלח אברהם אבינו את אליעזר לקחת אשה ליצחק בנו, והשביעו שלא יקח אשה מבנות כנען, ותלה את חלות השבועה בתנאי שלא ילך מקודם אל משפחתו, הוצרך אברהם להוסיף ולומר (בראשית כד מא) 'אז תנקה מאלתי כי תבוא אל משפחתי ואם לא יתנו לך הדיית נקי מאלתי, כיון שאם לא היה כופל ומפרש זאת, היתה השבועה חלה על אליעזר אף אם היה מקיים התנאי. אלא לרבי חנינא בן גמליאל האומר שמכלל הן אתה שומע לאו, למה לי - למה הוצרך אברהם לומר בפירוש שאם לא יתנו לו אשה יפטר משבועתו, והרי תלה את השבועה באם לא ילך תחילה אל משפחתו, ומכלל זה נשמע שאם קיים זאת והלך, הריהו פטור מן השבועה, ויכול לקחת מבנות כנען. משיבה הגמרא, איצטרף, כיון ששלקא דעתך אמנינא, היכא דניחא לה לדידה - האשה עצמה רוצה להנשא ליצחק ולא ניחא ליה לדידהו - ובני משפחתה לא רוצים בכך, מיייתי בעל דקתייהו - יצטרך אליעזר להביאה בעל כרחם, קא משמע לן - לכן אמר אברהם 'אז תנקה מאלתי וכו' ואם לא יתנו לך הדיית נקי מאלתי, שאם בני משפחתה לא ירצו בכך יהיה נקי משבועתו.

מקשה הגמרא לדברי הכל: כיון שכבר נאמר שאם לא יתנו לו אשה ממשפחת אברהם יפטר מהשבועה, אם כן הפסוק (שם כד ח) 'ואם לא תאבה האשה ללכת אחריך ונקית משבעתי זאת' למה לי. מתרצת הגמרא, איצטרף פסוק זה, כיון ששלקא דעתך אמנינא - היה אפשר לומר שהיכא דניחא להו לדידהו - בני משפחתה רוצים שתנשא ליצחק ולא ניחא לה לדידה - והאשה עצמה אינה

למה לי, אלא שמע מינה שלתנאי כפול הוא דאחא - שהוסיף משה תיבות אלו, כיון שצריך היה לכפול את התנאי כדי לקיימו, ולולי שהיה משה כופל, היו נוטלים את ארץ הגלעד כולה על אף שלא קיימו התנאי.

הגמרא מבארת מה ישיב רבי חנינא על דברי רבי מאיר: ורבי חנינא בן גמליאל (אמר) סבור שאכן אין צריך לכפול התנאי, ומכל מקום אי לא קתב רחמנא - כתבה התורה 'בארץ כנען', אלא רק 'נאחזו בתככם', הוה אמנינא שכונת התורה באומרה 'נאחזו בתככם', שיקבלו חלק עם שאר השבטים רק בארץ גלעד שסייעו בכיבושה, אכל בארץ כנען שלא סייעו בכיבושה, כלל לא ינחלו, לכן הוצרכה התורה לפרש 'בארץ כנען' לומר שאף אם לא יסייעו בכיבוש ארץ כנען, ינחלו גם בה ככל השבטים.

הגמרא שבה ומבארת מה ישיב רבי מאיר על דברי רבי חנינא: ורבי מאיר סבור, שלשון התורה 'נאחזו בתככם', לא היכא דאית לכו משמע - משמעותו, שבכל מקום שינחלו עם השבטים, ינחלו עמהם אף בני גד ובני ראובן, ולא הוצרכה התורה להוסיף ולפרש 'בארץ כנען', אלא משום שצריך היה לכפול את התנאי כדי לקיימו.

הגמרא מביאה ברייתא בה מבאר רבי חנינא את דבריו בדרך משל: תניא, אמר רבי חנינא בן גמליאל, משל, למה הדבר - תנאו של משה רבינו דומה, לאדם שהיה מחלק את נכסיו לבניו, ואמר פלוני בני יורש לאחר מיתתי שדה פלונית, ופלוני בני יורש שדה פלונית, ופלוני בני יתן לשני אחיו מאתים זו ויורש שדה פלונית, ואם לא יתן מאתים זו ויורש עם אחיו בשאר נכסים, כלומר, שיחלקו בשוה אף בשתי השדות שניתנו להם. מבארת הבבלייתא, מי - איזה דיבור גרם לו - לכן השלישי יורש עם שני אחיו בשאר הנכסים כשלא קיים את התנאי, כפילו של התנאי גרם לו, שהרי בתחילה אמר האב שיתן מאתים זו ויורש את השדה השלישית, והיה אפשר להבין שאם לא יתקיים התנאי יחלוק עם אחיו רק בשדה השלישית, אך לא יקבל חלק בשתי השדות הראשונות, וכל שכן שלא היה מקבל חלק בשדה השלישית, כנגד חלקו בשני השדות שניתנו לאחיו, ובכך שכלל את תנאו פירש האב שאם לא יתן מאתים זו יחלוק עם אחיו גם בשאר הנכסים. וכך משה רבינו הנחיל לעשרת השבטים את ארץ ישראל וכעין האב שהנחיל לשני בניו שתי שדות, ולבני גד ובני ראובן הנחיל את ארץ גלעד בתנאי שיעברו חלוצים למלחמה בארץ כנען וכעין השדה שהנחילה לבן השלישי בתנאי שיתן מאתים זו, והיה אפשר להבין שאם לא יתקיים התנאי לא ינחלו כלל בארץ כנען, ואף לא בארץ הגלעד כנגדה, אלא חלק שוה לשאר השבטים בארץ הגלעד בלבד. וכפילת התנאי חידשה שאף ללא קיום התנאי ינחלו עם שאר השבטים בארץ כנען.

הגמרא מקשה שדברי רבי חנינא במשנה, אינם שוים למשל. מקשה הגמרא: והא לא דמיא - והרי אין דומה המשל, למיתתי - לדברי רבי חנינא במשנה, שהרי קתני - במשנתנו שנינו שאם לא היה התנאי כפול יש כמשמע שאם לא יתקיים התנאי, אפילו בארץ כנען שמאסו בה לא ינחלו, וכל שכן שלא ינחלו בארץ גלעד שרצו בה. אלמא - מוכח ששפילה של התנאי לארץ גלעד נמי קתני - הועילה גם להנחילם בארץ גלעד, כיון שללא הכפילות לא היו נוחלים לא בארץ גלעד ולא בארץ כנען, ואילו קמא - בבבלייתא קתני - אמר רבי חנינא שמי גרם לו - לכן השלישי יורש עם שני אחיו בשאר נכסים - בשתי השדות הראשונות, כפילו גרם לו, אלמא - הרי מבואר מלשון 'שאר נכסים' ששפילה של התנאי לשאר נכסים הוא דקמהני - הועילה רק לגבי שיחלוק עם אחיו גם בשתי השדות שקיבלו, מה שאין כן בשדה השלישית היה חולק עמהם אף ללא שפירש כן האב. ומשמע שדעת רבי חנינא שאף

1 חרב תאכלו — משמע: אכילתכם הוא, חרב תהיו נשבעים. נללייתא = גסה. היינו דכתיב
2 **אם לא שבב תניק** — לא כפל "ואם שבב לא הנקי", אלא מכלל ברכה אתה שומע קללה.
3 דאי משום דסמיך ליה "זאת כי שטית" וגו' — והוא לא מפרש ביה קללה אשבועה
4 קמייאת. אלא אשבועה דבתריה קאי, דסמיך ליה "והשבעי הכון את האשה בשבועת
5 האלה". וקמייאת שבועה שאין בה אלה. דהכי
6 כתיב: "והשבעי אותה הכון" וגו', ולא פירש
7 קללה, אלא מכלל ברכה. **אלא לרבי מאיר** —
8 "ואם שבב הנקי" מיבעי ליה. הנקי כתיב — בלא
9 יוד, למידרשיה במקראו לשבועה ראשונה: אם
10 לא שבב — תהא נקיה. ובמסורת נמי מדרשיה
11 אשבועה קמייאת. למישרייה אקרא דבתריה
12 ולמיורה: הנקי ואת כי שטית, כלומר: אם שטית
13 — תתחנקי. **אלא לרבי חנינא** — דלא בעי
14 כפילה, למה לי למיכתב כי האי לשנא, ואיכא
15 למידרשיה הכי חזקי? נכתוב "תחיה" או לשון
16 אחרו סלקא דעתך אמינא מצות הוזה בשלישי
17 ובשביעי ואי עבר בחד מנייהו עבר — דרשנא
18 דקרא לאו בלישנא דתנאה כתיב, דלא כתיב
19 "אם יתחטא בר" למשמע מיניה: הא אם לא
20 יתחטא — לא יטרה. אלא "הוא יתחטא בר",
21 ואיכא למימא לשון ציווי בעלמא הוא. והוא
22 הפטור על המצא וגוי למה לי — לאו לרבי חנינא
23 שחוקי, אלא לרבי הבל בעי ליה. למעוטי שש —
24 שלא ירחק הואתו מטומאתו. הכי גרסינן: אבל
25 היכא דעבר בשלישי ובשמיני דקא מפיש בימי
26 מחרה אימא שפיר דמי — ולא גרסי: ברביעי
27 ובשמיני, הוא דאי שפיר דמי, דכל מה
28 שמשחה דהא ראשונה אין בכך כלום, ובלבד
29 שלא ירבה ושלא ימעט בימים שבין ההוא
30 להואה, כדאמר גבי כהן הפורש שבעה לפני יום
31 הכפורים (וימוט ת"ב): בשלמא ראשון — שמא
32 שלישי, שני — שמא שלישי, ואף על גב דאיכא
33 לספקי נמי שמא עשירי או יותר הוא. ואי גרסינן
34 הכי — לענין מצות הוזהא בזמנה הוא דגרסינן.
35 דקא מפיש בימי טהרה — מרחיק הוולך מיום
36 מגע הטומאה. **משנה** שלא הפעו — אלא
37 הוא טהרה את עצמו, וכיון דלא פירש — לאו
38 כל כמיניה, דהוה ליה דקיסם שבלב. לאחר
39 שיהלוצין ליד יבמין — קסבר האי תנא: אין
40 קידושין ותפסין בימנה לשוק. אינה פקודשת —
41 דהוה ליה דברים שלא באו לעולם, ועבשיו אין
42 בידו לקדשה. **גמרא** מחובר אינו חייב
43 בתרומה "ראשית דגן" כתיב (דברים יח) מיד
44 דמידגן, שנאמר כברי. הלכך לא חל שם תרומה
45 על התלוש שהופרש עליו, וטבל הוא ביד כהן,
46 ויכול לתרום עליה ממקום אחר, וכולה חולצין.
47 והמחובר שהופרש עליו לא נתקן, ולכשתלוש
48 צריך לתרום. פירות ערוגה זו מחוברים —
49 כלומר, לא שאמר: פירות ערוגה זו מחוברים יהיו
50 תרומה כו'. ונתלשו מהו — שתהא תרומה
51 למפרע, מן היו במקדשת רב שלא בא לעולם,
52 או לא? כל שבידו — כי האי, שבידו תלוש
53 ולהפריש מיד.

1 **חרב תאכלו** — משמע: אכילתכם הוא, חרב תהיו נשבעים. נללייתא = גסה. היינו דכתיב
2 **אם לא שבב תניק** — לא כפל "ואם שבב לא הנקי", אלא מכלל ברכה אתה שומע קללה.
3 דאי משום דסמיך ליה "זאת כי שטית" וגו' — והוא לא מפרש ביה קללה אשבועה
4 קמייאת. אלא אשבועה דבתריה קאי, דסמיך ליה "והשבעי הכון את האשה בשבועת
5 האלה". וקמייאת שבועה שאין בה אלה. דהכי
6 כתיב: "והשבעי אותה הכון" וגו', ולא פירש
7 קללה, אלא מכלל ברכה. **אלא לרבי מאיר** —
8 "ואם שבב הנקי" מיבעי ליה. הנקי כתיב — בלא
9 יוד, למידרשיה במקראו לשבועה ראשונה: אם
10 לא שבב — תהא נקיה. ובמסורת נמי מדרשיה
11 אשבועה קמייאת. למישרייה אקרא דבתריה
12 ולמיורה: הנקי ואת כי שטית, כלומר: אם שטית
13 — תתחנקי. **אלא לרבי חנינא** — דלא בעי
14 כפילה, למה לי למיכתב כי האי לשנא, ואיכא
15 למידרשיה הכי חזקי? נכתוב "תחיה" או לשון
16 אחרו סלקא דעתך אמינא מצות הוזה בשלישי
17 ובשביעי ואי עבר בחד מנייהו עבר — דרשנא
18 דקרא לאו בלישנא דתנאה כתיב, דלא כתיב
19 "אם יתחטא בר" למשמע מיניה: הא אם לא
20 יתחטא — לא יטרה. אלא "הוא יתחטא בר",
21 ואיכא למימא לשון ציווי בעלמא הוא. והוא
22 הפטור על המצא וגוי למה לי — לאו לרבי חנינא
23 שחוקי, אלא לרבי הבל בעי ליה. למעוטי שש —
24 שלא ירחק הואתו מטומאתו. הכי גרסינן: אבל
25 היכא דעבר בשלישי ובשמיני דקא מפיש בימי
26 מחרה אימא שפיר דמי — ולא גרסי: ברביעי
27 ובשמיני, הוא דאי שפיר דמי, דכל מה
28 שמשחה דהא ראשונה אין בכך כלום, ובלבד
29 שלא ירבה ושלא ימעט בימים שבין ההוא
30 להואה, כדאמר גבי כהן הפורש שבעה לפני יום
31 הכפורים (וימוט ת"ב): בשלמא ראשון — שמא
32 שלישי, שני — שמא שלישי, ואף על גב דאיכא
33 לספקי נמי שמא עשירי או יותר הוא. ואי גרסינן
34 הכי — לענין מצות הוזהא בזמנה הוא דגרסינן.
35 דקא מפיש בימי טהרה — מרחיק הוולך מיום
36 מגע הטומאה. **משנה** שלא הפעו — אלא
37 הוא טהרה את עצמו, וכיון דלא פירש — לאו
38 כל כמיניה, דהוה ליה דקיסם שבלב. לאחר
39 שיהלוצין ליד יבמין — קסבר האי תנא: אין
40 קידושין ותפסין בימנה לשוק. אינה פקודשת —
41 דהוה ליה דברים שלא באו לעולם, ועבשיו אין
42 בידו לקדשה. **גמרא** מחובר אינו חייב
43 בתרומה "ראשית דגן" כתיב (דברים יח) מיד
44 דמידגן, שנאמר כברי. הלכך לא חל שם תרומה
45 על התלוש שהופרש עליו, וטבל הוא ביד כהן,
46 ויכול לתרום עליה ממקום אחר, וכולה חולצין.
47 והמחובר שהופרש עליו לא נתקן, ולכשתלוש
48 צריך לתרום. פירות ערוגה זו מחוברים —
49 כלומר, לא שאמר: פירות ערוגה זו מחוברים יהיו
50 תרומה כו'. ונתלשו מהו — שתהא תרומה
51 למפרע, מן היו במקדשת רב שלא בא לעולם,
52 או לא? כל שבידו — כי האי, שבידו תלוש
53 ולהפריש מיד.

1 **"הרב האכלו?" אומר רבא: מילחא גלגלייתא, נהמא**
2 **דשערי אקושא, ובגלי. דאמר מר: פת פורני הריבה**
3 **במלה ובגלים - קשים לגוף פתרבות. בשלמא לרבי**
4 **חנינא בן גמליאל היינו דכתיב "אם לא שבב איש**
5 **אתך ואם לא שטית טמאה תחת אישך הנקי",**
6 **אלא לרבי מאיר "הנקי" מוכיעי ליה - אומר רבי**
7 **תנחום: "הנקי" כתיב - בשלמא לרבי מאיר היינו**
8 **דכתיב "הנקי", אלא לרבי חנינא בן גמליאל למה**
9 **לי? - אצטריך, סלקא דעתך אמינא: "אם לא שבב**
10 **איש" - הנקי, "ואם שבב" - לא הנקי ולא הנקי,**
11 **אלא איסורא בעלמא, קא משמע לן. בשלמא לרבי**
12 **מאיר היינו דכתיב "הוא יתחטא בו ביום השלישי**
13 **וביום השביעי וטהר, ואם לא יתחטא" וגו', אלא**
14 **לרבי חנינא בן גמליאל למה לי? אצטריך, סלקא**
15 **דעתך אמינא: מצות הוזה בשלישי ובשביעי, והיכא**
16 **דעבר בחד מיניהו - עבר, קא משמע לן. "הוזה**
17 **טהרה על המצא ביום השלישי וביום השביעי"**
18 **למה לי? - אצטריך, סלקא דעתך אמינא: שלישי**
19 **- למעוטי שני, שביעי - למעוטי ששי, דקא ממעט**
20 **בימי מחרה. אבל היכא דעבר בשלישי ובשמיני,**
21 **דקא מפיש בימי מחרה - אימא שפיר דמי, קא**
22 **משמע לן. "הפואו ביום השביעי" למה לי? -**
23 **אצטריך, סלקא דעתך אמינא: הגי מילי - לקדשים,**
24 **אבל לתרומה - בחד נמי סגי, קא משמע לן.**
25 **משנה המקדש את האשה ואמר: פסכו הייתי**
26 **שהיא פהנת - והרי היא ליה, ליה והרי היא**
27 **פהנת, עניה והרי היא עשירה, עשירה והרי היא**
28 **עניה - הרי זו מקודשת, מפני שלא הפעו. האומר**
29 **לאשה "הרי את מקודשת לי לאחר שאתנייר" או**
30 **"לאחר שתתנייר", "לאחר שאשתחרר" או "לאחר**
31 **שתשתחרר", "לאחר שמוות בעליך" או "לאחר**
32 **שמוות אחותיך", "לאחר שיהלוצין ליד יבמין" -**
33 **אינה מקודשת. וכן האומר לחבירו: "אם ילדה**
34 **אשתך נקבה הרי זו מקודשת לי" - אינה מקודשת.**
35 **אם יהיה אשת חברי מעופרת, והופר עופרה -**
36 **דכירו קיימין, ואם ילדה נקבה - מקודשת גמרא**
37 **תנן התם: אין תורמין מן התלוש על המחובר, ואם**
38 **תרם - אין תרומתו תרומה. בעא מיניה רב אסי**
39 **מרב יוחנן: אמר "פירות ערוגה זו תלושים יהיו**
40 **תרומה על פירות ערוגה זו מחוברים", "פירות ערוגה זו מחוברים יהיו תרומה על פירות**
41 **ערוגה זו תלושים לכשיתלושו" ונתלשו, מהו? אמר ליה: כל שבידו - לאו במקחופר**
42 **מעשה דמי. איתביה: האומר לאשה "הרי את מקודשת לי לאחר שאתנייר" "לאחר**
43 **שתתנייר" "לאחר שאשתחרר" "לאחר שתשתחרר" "לאחר שמוות בעליך" "לאחר שמוות**
44 **אחותיך" "לאחר שיהלוצין ליד יבמין" - אינה מקודשת. בשלמא פולחו - לאו בידו,**
45 **אלא גר - הוי בידו! - גר נמי לאו בידו, דאמר רבי חיאי בר אבא אומר רבי יוחנן:**

קידושין. פרק שלישי - האומר - דף סב עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

תוספות

1 גר צריך שלשה משפט כתיב ביה כדון - נראה דוקא בקבלת מצות הוא דבעינן שלשה.
2 אבל בטבילה - בחד טניא, אם כבר קיבל עליו המצות. וראיה מההיא דיבמות (מהב).
3 דקאמר הותם: הווא דהוה קרי ליה בר ארמאי, פירוש: משום דמל ולא טבל. אמר רבי יהושע
4 בן לוי: מי לא טבל לקרי? כלומר, וכי לא ראת רבי מימיו דצריך לטבול - אם כן משמע
5 מרנפיק בטבילת קרי, משמע דלא בעינן שלשה.
6 ומיהו, קשה מהא דאמר (שם מהב): דמושיבין
7 אותה במים עד צוארה, ושני תלמידי חכמים
8 יושבים במחוק ומודיעין לה מקצת מצות קלות
9 ומקצת חמורות. ופריך: הווא בעינן שלשה! ומשני:
10 הני שלשה. אלמא משמע דלטבילה נמי בעינן
11 שלשה! וש לומר: הודאי למצה בעינן שלשה.
12 אבל לא לעכב. אי נמי יש לומר: הווא דבעי
13 שלשה - היינו טעמא משום קבלת מצות. ואם
14 תאמר: משום קבלת מצות נמי, אמאי בעינן
15 שלשה? והרי הודאות והלואות דכתיב בן
16 משפט, ואפילו הכי אמרינן בסנהדרין (גא, דין)
17 אפילו יחיד! וש לומר: דש לנו להשתוות גזילות
18 החלות דלעולם בעי שלשה. דכל היכא דאיכא
19 לאקושי לקולא ולחומרא - לוחמרא מקמינן.
20 ואם תאמר: אם כן ליבעי מומחין כמו גזילות
21 החלות! וש לומר: דשליחותיהו עבדינן.
22 כדאמרינן גביטין (פסח). עד אמר רב רבי
23 נתנאל: דבג כתיב "לדורותיכם" - דמשמע בכל
24 ענין, אף על גב דאמאי מומחין. דעל כרחך שכל
25 ליכא מומחין, שהרי אין סמוכין, ר"ל דורותיכם"
26 משמע לדורות עולם.
27 **אלא** מעתה הנותן פירושה לשפתחו כו' -
28 תימה: אמאי לא משני נמי הכא: מי יימר
29 דמזדקקי לה לתתא, כדמשני לעיל, ואם כן אמי
30 בידו וש לומר: דסוגיא זו אתאי כמאן דאמר
31 ביבמות (מנב). עבד אין חייב בקבלת מצות לאחד
32 שחרור, לפי שהיה חייב קודם שחרור במצות
33 אשה, אם כן בשעת קנינו דהו מטבילין אותו כדי
34 לקבל המצות, וטבילה דלאחר שחרור - היינו
35 טבילה גר, והדיא לא בעי שלשה.
36 **נהי** דבידו לנרשה בידו לקדשה - הווא הדין נמי
37 דמצוי לשנוי לעיל הכי.
38 **ואמר** רבי זינא לא שנו אלא שאין אשתו
39 מעוברת - פירש בקונטרס: דאירי
40 אליבא דרבי אליעזר בן יעקב, דאילו רבנן - אין
41 אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ואם כן אפילו
42 מעוברת לאו כלום הוא. ואם תאמר: מנא ליה
43 לרבי זינא דאירי כשאין אשתו מעוברת ורבי
44 אליעזר בן יעקב אלא כשאין אשתו מעוברת וכו',
45 מעוברת, ורבנן היא, ואם כן אמאי קאמר "לא
46 שנו"? וש לומר: משום דבבבלי ברייתא דבסמוך
47 "הרי את מקודשת לי לאור שאתיך" כו' דקתני,
48 "רבי מאיר אומר: מקודשת, ולא תני בהיריהו זו
49 "אם ילדה אשתך נקבה" כו' - אלמא סביר
50 דאפילו רבי מאיר מודה דאינה מקודשת היכא
51 דאמר ליה "אם ילדה אשתך נקבה". ורבי מאיר
52 ורבי אליעזר אמרו דבר אחד, כדאמר לקמן.
53 ולפיכך תאמר רבי זינא לפרש דלא אמר רבי
54 אליעזר בן יעקב אלא כשאין אשתו מעוברת וכו',
55 כדפירשתי. והא רבי אליעזר בן יעקב מודה היכא
56 דאמר לו "אם ילדה אשתך נקבה" לאו כלום הוא.
57 ונראה דאף על גב דהלכה כרבי אליעזר בן יעקב
58 בעלמא, דקב ונקי הוא, הכא לית להכתא כוותיה,
59 ולא כבבבלי ונניא דאמרי אדם מקנה דבר שלא
60 בא לעולם. והא פליגי בבבא מציעא (סו.ב) רב
61 נחמן ורב הונא במוכר פירות דקל לחבירו; רב
62 הונא אמר: עד שלא באו לעולם יכול לחזור בו.
63 משבאו לעולם - אין יכול לחזור בו, ואדם מקנה
64 דבר שלא בא לעולם. ורב נחמן אומר: ואדם מקנה

1 צריך שלשה - ישראלים, שנוקקין לו להטבילו ולהודיעו מקצת מצות קלות וחמורות,
2 כדאמר ביבמות (מ.א). משפט כתיב ביה - "משפט אחד יהיה לכם כגו באוה"ן. מי יימר
3 ומדקקין ליה - הלכך לאו בידו הוא. הכי נמי דהוה קידושין - הואיל ובידו לחשררה
4 ולקדשה. הכי גרסינן: מעיקרא בהמה והשתא ידעא אחרת - הלכך אין מחוסר מעשה
5 גדול מזה. הכי גרסינן: הנותן פירושה לאשתו
6 ואמר הרי את מקודשת לי לאחר שאנרשיך אינה
7 מקודשת - אם גירשה. הכי נמי דהוה קידושין
8 לרבי יוחנן? בידו לקדשה - בתמידי, וכי בידו
9 לקדשה אם יגרשה? שמא לא תתירנה
10 בקידושיה תפשוט דבעי רבי אושעיא - מהא
11 דאמרן: דמשום דאין בידו לקדשה משיגרשה
12 - לא הוה קידושין, ולא מירד. תפשוט דבעי רבי
13 אושעיא נמי - דלא הוה קידושין דהשתא חלין
14 לשניגרשה. דלמא כי הווי דתפסי רבי
15 כלומר, להכי מספקא ליה לרבי אושעיא בהא,
16 משום דאיכא למימר: דלמא סבירא לן מגו דאי
17 בעי לקדשי השתא מקדשי - תפסי בה קידושין
18 לאחר זמן מהשתא. אבל המקדש אשתו לא
19 חזיא השתא לתפסי קדושי, שהרי מקדשת
20 ועומדת. תניא כוותיה דרבי יוחנן - דכל שבידו
21 לאו כמחוסר מעשה דמי. אבל אם אמר
22 לבשיתלשו תרומה ונתלשו דבירי קיימין -
23 הואיל ובידו תלתוש להפריש. יתר על כן אפילו
24 מה שאין בידו, דקסבר: אדם מקדשי ומקדו דבר
25 שלא בא לעולם. לבשיבאו שלישי - שדיחין לא
26 הביאו שלישי, ואין בידו תלתוש ולהפריש.
27 דהבואה שלא הביאה שלישי - לאו הבואה
28 היא, כדגמר בראש השנה (ג.ג.) מרועשת את
29 חזל בשנתא "שליש", אל תקרי ללשל אלא
30 לשלישי. אלא בשחת - שאף על פי שלא
31 נתבטלו הגרעינין שלישי, או אפילו עדיין לא
32 לבלבו החיטים - שחת מיהא הוי, ורואי לקצור
33 ולהאביל לכהמה, דמידי דמינבר מחשוב הוא.
34 **אבל בנבם** - שאינה אלא מנחם ריבם. ולקמן
35 מפרש מאי לשון אגם. לא - דכיון דלא חשיב
36 - לא חייל עליה שם תרומה למפרע. דבצילנא
37 שהוא מבצל ועולה מן הארץ, וש בו כדי
38 לכוף. ותבירו בעירובין (ט.ב.) דלא איבער
39 זיראת - שלא גדל ורת. כמאן אולא - אורבי
40 תניא קאי כמאן פריש רבי זינא אמתיניתן
41 דאם אשתו מעוברת דבריו קיימין, אלמא, דבר
42 שלא בא כלל לעולם - הוא דאין מקנה, אבל
43 בא מצותו - מקנה. כמאן אי כרבה - סבירא
44 ליה: דאקמא לרבי אליעזר בן יעקב בשחת -
45 הכא מעוברת נמי בשחוכר עובר, וכדרי
46 אליעזר בן יעקב. ואי כרב יוסף סבירא ליה,
47 דאפילו באדם אמרה רבי אליעזר - הכא אפילו
48 לא חוכר אמר רבי זינא מקדושה, לדברי רבי
49 אליעזר בן יעקב. וכדרי רבי אליעזר בן יעקב קיימא
50 לן, דמשנתו קב ונקי. דבי כישבא - שדה של
51 בית הבעל, שרייה במי גשמים. אבל בשחת דבי
52 שקיא - של שדה בית השלחין, שצריכה
53 להשקות - לא אמר, דעבידא דפסידה כי לא
54 משקה לה כדמיבעי לה. הלכך נמי שלא באה
55 לעולם כלל הוא. אפילו שחת דבי שקיא -
56 הואיל והגיע לכלל שחת. והריי הכל - בן
57 לרבה בין לרב יוסף הובר עובר, בעינן, דומיא
58 דשחת. והא נמי בשחת דבי כישבא הוא, שגמור
59 בידו שמיים. שלא בא לעולם - ביאה גמורה. כי
60 הכא דלא הביא שלישי.

לא

לא

אליעזר בן יעקב. והלכה כרב נחמן ביניי. ואם כן הלכה כרבי

בגון

56 התלושים או להיפך, ונתלשו הפירות, דכרין קנימין וחלה
 57 הפרשתו. ומוכח כרבי יוחנן, שכיון שביד האדם לתלוש את
 58 הפירות ולהפריש תרומה, לכן אף אם לא עשה כן אלא נתלשו
 59 לאחר זמן, חלה תרומה.
 60 מביאה הגמרא את המשך התוספתא: יתר על כן - חידוש גדול
 61 יותר אמר רבי אליעזר בן עקיב, שאפילו אמר האדם שפירות ערוגה
 62 זו התלושין יהיו תרומה על פירות ערוגה זו מחוברת שעדיין לא
 63 צמחו לגמרי, או שאמר פירות ערוגה זו מחוברת שעדיין לא צמחו
 64 לגמרי יהיו תרומה על פירות ערוגה זו שהם כבר תלושין, לכשיביאו
 65 הפירות המחוברים שלישי - יגיעו לשליש גידולם, ונתלשו, שאז חל
 66 עליהם חיוב תרומה, והביאו הפירות המחוברים שלישי ונתלשו,
 67 דכרין קנימין וחלה תרומתו, ואף שהדבר כעת אינו בידו, שהרי
 68 בזמן ההפרשה עדיין לא הביאו הפירות שלישי ואף אם יתלשם
 69 כעת לא יתחייבו בתרומה, אעפ"כ דבריו קיימין, כיון שלדעת רבי
 70 אליעזר בן עקיב יכול אדם להקדיש ולהקנות דבר שעדיין לא בא
 71 לעולם לגמרי.
 72 מביאה הגמרא מחלוקת בדעת רבי אליעזר בן עקיב: אמר רבה, לא
 73 אמר רבי אליעזר בן עקיב שאדם יכול להפריש תרומה מתבואה
 74 שלא הגיעה לשליש גידולה, אלא כתבואה שכבר גדלה מעט,
 75 והיא 'שחת' - ראויה לקצירה למאכל בהמה, שכיון שיש לה
 76 חשיבות ניתן לומר שכשתביא שלישי תרומה, אמר ר' אבהו -
 77 תבואה שעתה התחילה לצמוח, והצמיח עדיין רכים ואינם
 78 ראויים לכולם לא אמר, ואף לדעתו אי אפשר לתרום לתבואה זו,
 79 שכיון שאינה חשובה לא חל עליה שם תרומה למפרע. ורב יוסף
 80 אמר, שדברי רבי אליעזר בן עקיב נאמרו אפילו באגם, שכיון
 81 שהתחילה התבואה לגדול, ניתן לתרום ממנה ועליה.
 82 הגמרא מבררת את לשון רב יוסף: מאי משמע - מהיכן משמע
 83 דהאי אגם? שאמר רב יוסף לישנא דבגלגלנא הוא - הכונה מלשון
 84 דבר המצבץ ועולה מן הקרקע, ויש בו שיעור מועט לכופפה, אמר
 85 רבי אליעזר, דאמר קרא ישעיה נח דה' ה' הכה יתה צום אבחרהו יום
 86 ענות אדם נפשו ילקוף באגמון ראשו, כלומר, וכי רצון ה' רק
 87 שיכופף אדם את ראשו כ'אגמון', שזו מחט כפופה שצדים בה
 88 דגים, והרי רצון ה' בתשובה אמיתית. ומצינו שאמר הכתוב
 89 'אגמון' והכונה למחט כפופה, ואף כאן 'אגם' הוא כינוי לתבואה
 90 שגדלה מעט והיא עדיין רכה וניתן לכופפה, ועדיין אינה ראויה
 91 אף למאכל בהמה.
 92 מבררת הגמרא: אגמון - כשיטת מי נאמרו דברי רבי חנינא
 93 על הא (דתינא) [דתינא] במשנתינו, האומר להכיר, אם ילדה - תלד
 94 אשתך נקבה, הבת מקודשת לי, לא אמר כלום - ואין הקידושין
 95 חלים. ואמר רבי חנינא על דין זה, לא שנו - לא נאמר דין זה
 96 במשנתנו אלא כשאין אשתו מעוברת עדיין, אבל אם שכשקידש את
 97 הבת היתה אשתו מעוברת, דכרין של המקדש קנימין, ואם ילדה
 98 נקבה הרי היא מקודשת לו. ומשמע מדבריו שאין אדם מקנה דבר
 99 שלא בא לעולם כלל, אבל דבר שמקצתו בעולם, אף שעדיין אינו
 100 גמור אדם מקנה, ולכן אם אשתו מעוברת אף שעדיין לא נולדה
 101 הבת, מקודשת הבת, כיון שמקצתו בא לעולם. ומבררת הגמרא,
 102 אגמון - כשיטת מי נאמרו דבריו.
 103 הגמרא מבארת שרבי חנינא יכול לסבור כדעת רבה וכדעת רב
 104 יוסף שנחלקו בדעת רבי אליעזר בן עקיב שמשנתו קב ונקי.
 105 מבארת הגמרא: אי רבי חנינא סובר כשיטת רבה שאומר שניתן
 106 להפריש תרומה רק מתבואה שכבר גדלה לפחות שלישי, אם כן
 107 גם כאן אין כוונת רבי חנינא שבכל אופן שהאשה מעוברת
 108 הקידושין חלים, אלא אין הקידושין חלים אלא אם כשקידשה
 109 הובר עוברת של האשה, והיינו לאחר שלישי זמן עיבורה, שכבר
 110 ניכר שהיא מעוברת, והזו שיעור זמן חשוב בעיבורה הדומה

1 נר, צריך שיהיו שלשה דיינים בטבילתו, להודיעו מקצת מצות. מאי
 2 מעמא, שנאמר (ויקרא כד כב) 'משפט אחד יהיה לכם כגור כגורח
 3 יהיה', 'משפט' פתיח ביה בגר, והרי הוא כרין, וכשם שאין משפט
 4 בפחות משלשה, לכן גם בגירות צריך שיהיו שלשה דיינים. ולפי
 5 שצריך שלשה דיינים בגירות, א"כ אין הגירות בידו, שהרי מי ימר
 6 למקדשן ליה הני תלתא - מנין שישכמו שלשה דיינים לגיירו
 7 ולהודיעו המצוות, ולכן אף המקדש לאחר שיתגייר אין הקידושין
 8 חלים.
 9 מקשה הגמרא: מתקוף לה רבי אמא בר מלל, אלא מעתה - לשיטת
 10 רבי יוחנן, שאדם יכול לקדש אשה שאינה ראויה להתקדש, אם
 11 בידו לגרום שתהיה ראויה להתקדש ויחולו הקידושין כשתהיה
 12 ראויה להתקדש, אם כן הנותן פרוטה לשפתתו הכנענית, ואמר
 13 הרי את מקודשת לי ויחולו הקידושין לאחר שאשתהררה, הכי נמי
 14 יהיו קידושין - האם גם באופן זה יחולו הקידושין כיון שבידו
 15 לשחררה ולקדשה.
 16 מתרצת הגמרא: הכי השתא - וכי הדבר דומה, והרי הקם, לגבי
 17 שפחה כנענית, מעיקרא קודם שהשתחררה הרי היא שפחה והיא
 18 כפחה, והשתא אחר שהשתחררה הרי יש כאן 'ענת אחרת', והיא
 19 בכריה חדשה, וא"כ אף שאמר רבי יוחנן שכל שבידו לאו כמחוסר
 20 מעשה, מכל מקום כאן אף שהדבר בידו הוא כמחוסר מעשה,
 21 והוא כדבר שלא בא לעולם ואין הקידושין חלים.
 22 מקשה הגמרא: ואלא הא דאמר רבי אשיעיא שהנותן פרוטה
 23 לאשתו ואמר לה, הרי את מקודשת לי לאחר שאנרשיה, אינה
 24 מקודשת, ולכאורה, אם גירשה האם הכי נמי - גם כאן לדעת רבי
 25 יוחנן שבכל מקום שהדבר בידו חלים דבריו אף שעתה אין
 26 המעשה ראוי לחול, האם יחלוק על דבריו ויסבור דהו קידושין,
 27 ממת שבידו לגרשה ולקדשה לאחר שיגרשה.
 28 דוחה הגמרא: נהי דכרין של בעל לרשה שהרי האשה מתגרשת
 29 בעל כרחה, אך האם בידו לקדשה לאחר שיגרשה, שהרי יכול
 30 שלא תתמצה להתקדש לו, וכיון שאין הקידושין בידו אינו יכול
 31 לחול עתה. ואף רבי יוחנן יודה לדברי רב אושעיא. מבררת
 32 הגמרא: לסברא זו שאף אם יגרשה אינו בידו לקדשה ולכן אינה
 33 מקודשת תפשוט את הספק דבעי רב אושעיא, באדם הנותן שתי
 34 פרושות לאשה פנויה, ובפרוטה אחת שנתן אמר לה התקדשי לי
 35 היום, ובפרוטה אחת אמר לה התקדשי לי לאחר שאנרשיה, האם
 36 חלים הקידושין השניים לאחר שתתגרש. ותפשוט מינה -
 37 מהסברא שאמרה הגמרא ניתן לפשוט דהקידושין השניים לא הו
 38 קידושין - לא יחולו לכשיגרשה, כיון שאין בידו עבשיו לקדשה
 39 לאחר שתתגרש.
 40 דוחה הגמרא: דלמא באופן זה יש סברא אחרת שמחמתה יחולו
 41 הקידושין השניים, כי היכי דתפסי קידושין השתא - כשם שאם
 42 היה רוצה לקדשה עבשיו היו הקידושין חלים, שהרי היא פנויה,
 43 כך כשקידשה לזמן שאחר הגירושין, תפסי נמי אותם קידושין
 44 מעבשיו לאחר כן - לאחר שתתגרש, ואינו דומה לנותן פרוטה
 45 לאשתו לקדשה לאחר שיגרשה, כיון שעתה היא נשואה לו ואין
 46 בידו לקדשה.
 47 הגמרא מביאה ראייה לדברי רבי יוחנן: תניא בתוספתא (תרומות
 48 פ"ב ה"ז) פותיה דרבי יוחנן, אין תורמין תרומה מן התלוש מהקרקע,
 49 על המחובר ואם עבר ותרם אין תרומתו תרומה. כיצד, אדם שיש
 50 לו שתי ערוגות, באחת מן הפירות מחוברים לקרקע ובשניה
 51 נתלשו הפירות, ואמר, פירות ערוגה זו שהם תלושין מהקרקע יהיו
 52 תרומה על פירות ערוגה זו - השניה, המחוברת. או שאמר שפירות
 53 ערוגה זו שהיא עדיין מחוברת, יהיו תרומה על פירות ערוגה זו
 54 התלושין, לא אמר כלום - לא חלה הפרשתו, אבל אמר שתחול
 55 התרומה לכשינתלשו הפירות ובין שהפריש מהמחוברים על

1 שאם קידש בהם מקודשת. מספרת הגמרא שרב יוסף ורב שמואל
 2 בריה דרבה בר בר חנה אישתיקו, ולא ידעו לענות תשובה על
 3 קושייתו. אָתּוּ - ונכנסו רב יוסף ורב שמואל בריה דרבה בר בר חנה
 4 לְקַמְיָה דְרַבָּה, והציגו לפניו קושיא זו של מר יהודה. אָמַר לְהוּ רבּה,
 5 פְּלַנָּא אִוְקְמִינְכִי - קנטרן שרגיל לחלוק על חביריו השתיק אתכם,
 6 אך באמת אין זו קושיא. משום שְהָכָא בְמַאי עֲקָרִינָּן - מה שאמר
 7 רבי שמעון שהמקדש בחולין שנשחטו בעזרה מקודשת, היינו גִּזְוִין
 8 שְנִשְׁחָטָהּ בהמת החולין בעזרה וְנִמְצְאָת מְרִיפָה. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן שאמר
 9 שבשר זה אינו אסור בהנאה והמקדש בו חלו הקידושין, הוא
 10 לְמַעֲמֵיהּ - לשיטתו במקום אחר, דְתַנְיָא - למדנו בבבלי, הוא
 11 אֵת הַמְרִיפָה שרואים שהיא טריפה קודם השחיטה, כגון שנחתכו
 12 רגליה וְכֵן הַשׁוֹחֵט וְנִמְצְאָת אחר השחיטה שהיא מְרִיפָה בבני
 13 מעיים, זֶה וְזֶה אם הם חולין ושחטם בְּעֶזְרָה, רַבִּי שְׁמַעוֹן מְתִיר אותם
 14 בְּהַנָּאָה, וְהַכְּמִים חולקים ואִסְרִים אותם בהנאה. ומבואר שרבי
 15 שמעון סובר שהשוחט בעזרה בהמת חולין שהיא טריפה, הרי היא
 16 מותרת בהנאה, כיוון שהיא שחיטה שאינה ראויה ואין שמה
 17 שחיטה. ואין בהמת החולין נאסרת בשחיטה כזו. ויש להעמיד
 18 שאף מה שאמר שהמקדש בחולין שנשחטו בעזרה הרי היא
 19 מקודשת, היינו באופן שאותן החולין נטרפו, והרי הם מותרים
 20 בהנאה, ולפיכך היא מקודשת. אבל אם לא נטרפו החולין אלא
 21 נשחטו שחיטה ראויה כדיומם, מודה גם רבי שמעון שהם אסורים
 22 מן התורה. ולפיכך אף היה שנשחטה בעזרה דינה בשריפה: שנינו
 23 במשנה: מְכַרְן את האיסורי הנאה וְקִידַשׁ את האשה בְּדַמְיָהּ, הרי
 24 זו מְקִדְשָׁתָּ: מבררת הגמרא: מְגַלְן שאין איסור נתפס בדמים,
 25 ומותרים הם בהנאה. משיבה הגמרא. מְגַלְנִי רְהִמְנָא - ממה
 26 שגילתה התורה בְּעִבּוּדַת בּוֹכְבִים (דברים ז, כו) וְהִיָּית חֲרִים כְּמַהוּ,
 27 שדורשים מן הלשון 'והיית' שְׁגַל מה שְׁאֵתָה מְהִיָּית הִימְנָה - כל
 28 מה שיש לך מן העבודה זרה, כלומר אפילו דבר אחר שיש לך
 29 כתוצאה מן העבודה זרה, כגון שהחלפת את העבודה זרה בדבר
 30 אחר, הֲרִי המוחלף הוא 'חרם כְּמַהוּ' - כמו העבודה זרה, שהוא
 31 גם אסור בהנאה. ומלימוד זה יש לדייק וללמוד שדווקא בעבודה
 32 זרה כן הוא הדין, שגם דמי האיסור או דבר אחר שקיבלת תמורתו
 33 נאסרים בהנאה. מְקַלְל דְכָל שאר איסורים שְׁפַתְנָה שְׁרוּ - מותרים,
 34 שבשאר איסורי הנאה שבתורה לא נאמר דין זה, ואין הדמים
 35 נתפסים באיסור, אלא רק הם עצמם אסורים, אבל חליפיהם
 36 ודמיהם מותרים.
 37 שואלת הגמרא: וְגִילָף מִיָּנָה - ונלמד מעבודה זרה לכל שאר
 38 האיסורים, שכמו שמצינו בעבודה זרה שגם דמיהם אסורים, כך
 39 יאה גם הדין בשאר איסורי הנאה. משיבה הגמרא: אי אפשר
 40 ללמוד מעבודה זרה לשאר איסורים מִשּׁוּם דְהָהוּ עִבּוּדַת בּוֹכְבִים
 41 וְשִׁבְעִית שְׁנֵי כְּתוּבִים הֶאֱמַר בְּפֶתַח, שבשני כתובים אלו (עבודה
 42 זרה ושביעית) בלבד נאמר חידוש זה, שדמיהם אסורים בהנאה.
 43 והרי שניהם 'באים כאחד' שהם שווים בדין זה, וְכָל שְׁנֵי כְּתוּבִים
 44 הֶאֱמַר בְּאַחַד, אִין מְלַמְדִין - אין למדים מהם למקומות אחרים.
 45 ולפיכך אין למדים חידוש זה של איסור הדמים לגבי שאר איסורי
 46 הנאה.
 47 הגמרא מבררת היכן הם הכתובים הבאים כאחד. אמרת
 48 הגמרא: הכתוב שבו נאמר שבעִבּוּדַת בּוֹכְבִים גם הדמים נאסרים
 49 בהנאה, הוא הָא דְאִמְרָן, וְהִיָּית חֲרִים כְּמַהוּ, שממנו למדנו לעיל
 50 'כל שאתה מהייה הימנה הרי הוא כמאהו'. אמנם שְׁבְעִית שנזכרה
 51 קודם שהיא תופסת את דמיה כמותה, מֵאי הִיא - מזהיכן למדים כן.
 52 משיבה הגמרא: נאמר בתורה (ויקרא כה, יב) וְיֹבֵל הוּא קִדְשׁ תְּהִיָּה
 53 לְכֶבֶד, והרי שפירות השביעית נקראו 'קודש', ויש ללמוד מפסוק זה
 54 להשוות את קדושת פירות השביעית לקודש, מֵה קִדְשׁ תּוֹפֵס אֵת

55 דְמִיּוּ, שאם מכר את הקודש, דמיו נאסרים כמותו, אָף - כך גם
 56 שְׁבְעִית תּוֹפֵסַת את דְמִיָּהּ, שאם מכר פירות שביעית, נעשים
 57 הדמים קדושים כמותם.
 58 שואלת הגמרא: אִי - אם דינו של שביעית כקודש, אם כן מדוע
 59 לא נשווה את דינם לגמרי, ונאמר מֵה - כשם שקודש תּוֹפֵס אֵת
 60 דְמִיּוּ והקודש עצמו יוצא לחולין ומותר בהנאה, אָף - כך גם
 61 שְׁבְעִית תּוֹפֵסַת את דְמִיָּהּ והיא עצמה יוצאת לחולין, ואם כן תפקע
 62 קדושת שביעית מן הפירות שנמכרו, כיוון שהדמים נעשו קדושים
 63 במקומם, וכמו שמצינו לגבי קודש. עונה הגמרא: תְּלַמּוּד לזִמְרָ -
 64 לכך נאמר בתורה (שם) 'תְּהִיָּה', והיינו בְּתַנְיָתָה תְּהִיָּה, ואם הלך המוכר
 65 הפירות פוקעת אפילו אם נמכרו, אלא הם נשארים בהיותם,
 66 קדושים כפי שהיו.
 67 הגמרא מרחיבה בביאור דין זה. פִּיצַד מתקיים דין זה שהפירות
 68 תופסים את דמיהם והם עצמם נשארים בקדושתם, לְקַח - קנה
 69 בְּפִירוֹת שְׁבְעִית בְּשָׂר, אֱלוֹ וְאֱלוֹ - הפירות והבשר מְתַבְעִים
 70 בְּשְׁבְעִית, כלומר נתפסה קדושת הפירות גם בבשר ויש לבער הן
 71 את הפירות והן את הבשר כשיגיע זמן הביעור. ואם הלך המוכר
 72 וקנה בְּבָשָׂר שקיבל ותמורת הפירות דָּגִים, אזי יוצא הַבָּשָׂר
 73 מקדושתו ונִכְנְסוּ הַדָּגִים בקדושת שביעית תחת הבשר. ואם הלך
 74 המוכר שוב וקנה בְּדָגִים הללו וְיִן, יוצא הַדָּגִים מקדושתם ונִכְנְסוּ
 75 הַיִּין תחתיהם. וכן אם הלך עתה המוכר וקנה פִּיזוֹן שְׁמֵן, יוצא הַיִּין
 76 מקדושתו ונִכְנְסוּ הַשְּׁמֵן תחתיהם. מסכמת הגמרא, הָא פִּיצַד - מה
 77 הוא הכלל, לעולם אַחְרוֹן אַחְרוֹן - המוחלף האחרון נִתְפָּס
 78 בקדושת שְׁבְעִית, ובסופו על האחרון גם פִּירֵי עֲצָמוֹ - פירות
 79 השביעית בעצמן אִסוּר בהנאה לאחר זמן הביעור, ומשום שהפרי
 80 עצמו אינו יוצא כלל מקדושתו, כמו שלמדנו לעיל 'תהיה
 81 בהייתה תהא'.
 82 הגמרא שבה להקשות מדוע אין למדים איסורי הנאה מעבודה
 83 זרה. מקשה הגמרא: הֵינְיָח שאין למדים את שאר איסורי ההנאה
 84 מעבודה זרה ושביעית, לִפִּי מֵאֵן דְאָמַר שני כתובים הבאים כאחד
 85 אִין מְלַמְדִין, וכפי שנתבאר לעיל, שכיוון שאינם מלמדין, אפשר גם
 86 לדייק וללמוד להיפך, שדווקא בהם נאמר שדמיהם אסורים
 87 כמותם, ולא בשאר איסורים. אֱלֹא לֵמָּאן דְאָמַר שגם שני כתובים
 88 הבאים כאחד מְלַמְדִין, ומאן דאמר זה חולק וסובר שאפשר ללמוד
 89 גם משני כתובים, אם כן מֵאי אִיכָא לְמִימַר, מדוע לא נלמד
 90 מעבודה זרה ושביעית גם לשאר איסורים, שכשם שבעבודה זרה
 91 ובשביעית דמיהם אסורים בהנאה, כך יאה גם בכל איסורי ההנאה
 92 בתורה, שאם מכרן יהיו דמיהם אסורים.
 93 מתרצת הגמרא: לא נחלקו אם שני כתובים מלמדין או אין
 94 מלמדין, אלא במקומות אחרים. אבל בעבודה זרה ובשביעית
 95 מִיעוּטֵי כְּתִיבֵי - נאמר הלימוד בלשון של מיעוט, שדווקא פה כן
 96 הוא הדין ואין ללמוד למקום אחר. וכיוון שכך, אף הסובר בשאר
 97 מקומות שאפשר ללמוד משני כתובים הבאים כאחד, מודה הוא
 98 כאן שאי אפשר ללמוד מעבודה זרה ושביעית. כְּתִיב הָכָא -
 99 בעבודה זרה (שם) 'כִּי חֲרִים הוּא', וְכְתִיב הֵתָם - בשביעית (שם)
 100 'יֹבֵל הוּא', והרי מיעטה התורה שדווקא היא ועבודה זרה
 101 ושביעית, אִין - יהא הדין כך, שהאיסור תופס את דמיו. אבל מִיָּדִי
 102 אַחְרֵינָא - שאר הדברים שנאסרו בהנאה לא - אין האיסור נתפס
 103 בדמים, ומותרים בהנאה. ולפיכך אם מכר את איסורי ההנאה
 104 וקידש בדמיהם, הרי זו מקודשת:

משנה

105 המשנה הקודמת מנתה דברים שאשה לא מתקדשת בהם, משנה
 106 זו מונה דברים שנתחדש שאפשר לקדש בהם אשה:
 107

53 שְׂאֵרָאָהּ – אראה לך בית בור עפר, הרי זו מקודשת ובלבד שיראה
 54 קרקע בשיעור זה משלו. ואם הראה לה קרקע כזו בכקעה – מקום
 55 שיש בו שדות רבות, אך אין אף אחת מן השדות שלו. אינה
 56 מקודשת: גמראשנינו במשנה הרי היא מקודשת זיש לו.
 57 ומשמעות הלשון הוא, שרק אם יש עדות ברורה שיש לו קרקע
 58 הרייה מקודשת, אבל בלא עדות אינה מקודשת ומותרת להנשא
 59 לאחר. מקשה הגמרא: מפני מה מותרת היא להנשא, וניחוש –
 60 נחשוש ששם יש לו קרקע כזו, והרייה מקודשת. ועוד קשה, שהרי
 61 תניא בתוספתא (פ"ג ה"ה) שאף כשאין עדים חיישין ששם יש לו
 62 קרקע כזו, ויתכן שהיא מקודשת. מתרצת הגמרא. לא קשיא, ואין
 63 מחלוקת בין המשנה והתוספתא, אלא הא – משנתנו עוסקת
 64 בקידושי ודאי, ולכך אמרה שרק אם ידוע בעדים שיש לו קרקע
 65 בשיעור זה, מקודשת בודאי, והא – התוספתא עוסקת בקידושי
 66 ספק, ולכך נקטה שאף אם לא ידוע בביור, מכל מקום יש לחשוש
 67 שמה יש לו קרקע כזו, ומספק אסורה להנשא לאחרים ללא גט
 68 הגמרא מבארת, מפני מה כפל התנא דין זה בין במעות בין בקרקע.
 69 שואלת הגמרא: למה לי למהני נבי ארעא, ולמה לי למהני נבי
 70 וזו – מפני מה הוצרך התנא לכפול בין במעות בין בקרקע, דין זה,
 71 שאם קידשה על מנת שיש לו, ואכן ידוע לנו שיש לו, הרייה
 72 מקודשת ודאי, ובאם אין ידוע לנו, על כל פנים הרייה מקודשת
 73 מספק, וכי יש סברא לחלק בזה בין מעות לקרקע.
 74 מתרצת הגמרא: צריכא, כיון דאי אשמעינן דין זה, שאף אם אין
 75 ידוע לנו שיש לו, הרייה מקודשת מספק לנבי וזו, היינו סבורים
 76 שדוקא במעות כן הדין משום דעבדי אינשי דמאנעי – אנשים
 77 נוהגים להטמין את ממונם, ועל כן יש לחשוש שזו אכן יש לו
 78 והצניעם, אבל אם קידשה בתנאי שיש לו ארעא – קרקע, אימא –
 79 היה מקום לומר, אי דאית ליה ארעא – אם אכן היתה לו קרקע,
 80 בודאי קלא אית ליה – היה לכך קול ופרסום, וממילא לא תהיה
 81 מקודשת אפילו מספק, קא משמע לן – לכך השמיענו התנא, שאף
 82 באופן כזה חוששים שיש לו קרקע שאינה ידועה לנו, ומקודשת
 83 מספק:
 84 שנינו במשנה, על מנת שיש לי במקום פלוני אם יש לי וכו' קרקע
 85 באותו מקום מקודשת ואם לאו אינה מקודשת: הגמרא מבארת
 86 מה חידשה לנו המשנה בדין זה. שואלת הגמרא: פשיטא – הרי
 87 פשוט הוא שאם אין לו קרקע באותו מקום, לא נתקיים התנאי,
 88 ואינה מקודשת. מתרצת הגמרא, מהו דתימא – היינו יכולים לומר,
 89 שאף אם יש לו קרקע במקום אחר, ייחשב בכך שקיים התנאי, כיון
 90 שהבעל אמר לה – לאשה, מאי נפקא לך מינה – מה חילוק יש לך
 91 אם הקרקע נמצאת במקום שאמרת או במקום אחר, הרי אף
 92 שמקום זה רחוק יותר אמא מתינא ומתינא – אני אטרך ואביא את
 93 פירות הקרקע לכאן, וממילא אין מקפדת האשה בכך. קא משמע לן
 94 – לכך השמיע לנו התנא, שאף על פי כן אינה מקודשת, ולא נחשב
 95 בכך שקיים את התנאי:
 96 שנינו במשנה, על מנת שראיה בית בור עפר הרי זו מקודשת,
 97 ויראה לה. ואם הראה בבקעה אינה מקודשת:
 98 הגמרא מבארת את טעם המשנה: תאמא – שנינו בתוספתא (פ"ג
 99 ה"ה) שהטעם שאינה מקודשת כשהראה לה קרקע של אחרים,
 100 כיון שלא נתפוננה זו אלא לראות קרקע משלו, ולא שיראה לה
 101 קרקע של אחרים:
 102 שנינו במשנה, ואם הראה בכקעה אינה מקודשת: הגמרא מבארת
 103 מה חידשה לנו המשנה בדין זה. שואלת הגמרא: פשיטא – הרי
 104 פשוט הוא שלא נתכונה אלא שיראה לה קרקע שלו. מתרצת

1 ברורה בעיניהם לגמרי, ומכל מקום אסרו את האשה מספק שאמ
 2 כונת המגרש שיהולו הגירושין רק לאחר מותו, וממילא אשתו
 3 זקוקה ליבום: [*]
 4 שנינו במשנה, על מנת שאתן לך מלאן וכו' ועד שלשים יום, נתן
 5 לה בתוך שלשים מקודשת ואם לאו אינה מקודשת: שואלת
 6 הגמרא: פשיטא – הרי פשוט הוא שאין חלים הקידושין אלא אם
 7 כן נתן לה בתוך שלושים יום, שהרי כך התנה עמה, ומדוע הוצרך
 8 התנא להשמיענו זאת. משיבה הגמרא. מהו דתימא, שמה שהוסיף
 9 הבעל 'מכאן ועד שלשים יום, לאו תנאה הוא – אין זה תנאי ממש,
 10 שאם יתן לה לאחר שלשים יום לא יחולו הקידושין, ולדיווייה
 11 קאמר – ולא רצתה האשה שיאמר לשון זה, אלא כדי לזרוז
 12 שיקיים את תנאו במהרה, אבל לא היתה כוונתה שיתן בדווקא
 13 בתוך שלשים יום, קא משמע לן התנא, שאף זמן נתינת המעות הוא
 14 מעיקר מהתנאי: [*]
 15 שנינו במשנה, על מנת שיש לי מאתים וכו' הרי זו מקודשת, ויש
 16 לו: משמעות לשון המשנה 'יש לו' היא, שרק אם יש עדות ברורה
 17 שיש לו הרייה מקודשת, אבל בלא עדות אינה מקודשת ומותרת
 18 להנשא לאחר. מקשה הגמרא: מפני מה מותרת היא להנשא,
 19 וניחוש – נחשוש ששם יש לו מאתים זה, ואם כן הרייה מקודשת.
 20 ועוד קשה, שהרי תניא בתוספתא (פ"ג ה"ה) שהמקדש בתנאי שיש
 21 לו מאתים וכו', אף אם לא ידוע לנו שיש לו מאתים וכו' חיישין –
 22 מכל מקום חוששים אנו ששם יש לו מאתים וכו' וחלו קידושי,
 23 ואסור לה להנשא לאחר בלא שתקבל גט מאדם זה, וממשנתנו
 24 משמע שרק אם ידוע שיש לו, מקודשת.
 25 מתרצת הגמרא: לא קשיא, ואין מחלוקת בין משנתנו לתוספתא,
 26 אלא הא – משנתנו עוסקת בקידושי ודאי, ולכך אמרה שרק אם
 27 ידוע בעדים שיש לו מאתים זה, הרייה מקודשת, מה שאין כן הא
 28 – התוספתא עוסקת בקידושי ספק, ולכך נקטה שאף אם לא ידוע
 29 בביור שיש לו מקודשת מספק, כיון שיתכן שיש לו: [*]
 30 שנינו במשנה, על מנת שראיה מאתים וכו' הרי זו מקודשת,
 31 ויראה לה. ואם הראה לה השולחן אינה מקודשת: הגמרא
 32 מבארת את טעם המשנה: תנא בתוספתא (פ"ג ה"ו) טעם הדבר
 33 שאם הראה לה מעות שאינם שלו על השולחן אינה מקודשת,
 34 כיון שלא נתפוננה האשה בתנאי זה אלא לראות משלו, ולא שיראה
 35 לה של אחרים:
 36 שנינו במשנה, ואם הראה לה על השולחן אינה מקודשת: שואלת
 37 הגמרא: פשיטא – הרי פשוט הוא שלא היתה כוונתה שיראה לה
 38 מעות של אחרים, אלא שיראה לה מאתים זה שלו, ומדוע הוצרך
 39 התנא להשמיענו דין זה. מתרצת הגמרא, לא צריכא – לא הוצרך
 40 התנא להשמיענו בסתם מעות של אחרים, שאינה מקודשת, אלא
 41 החידוש הוא דאף על גב שיש לו שייכות לממון זה, וכגון דנקט דמי
 42 בעיסקא – שקיבל מאתים וכו' אלו על מנת שיעשה בהם עסקאות
 43 ויקבל חצי מהרווחים, שאין מעות אלו שייכים לו לגמרי, לא
 44 התקיים התנאי ואינה מקודשת:
 45 **משנה.**
 46 משנתנו מונה תנאים נוספים, שתולה בהם הבעל את חלות
 47 הקידושין ואופן קיומם:
 48 האומר לאשה, הרי את מקודשת לי על מנת שיש לי בית בור עפר
 49 – קרקע הראויה לזרוע בה כור תבואה, הרי זו מקודשת, ובלבד
 50 שאכן יש לו קרקע בשיעור זה. ואם אמר לה על מנת שיש לי קרקע
 51 במקום פלוני, אם יש לו פאותו מקום, הרי היא מקודשת, ואם לאו,
 52 אף אם יש לו קרקע במקום אחר, אינה מקודשת. ואם אמר על מנת

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

מזו כָּבֵר נִתְבָּאָר בְּסִמְן ש"ט שְׁפָלִי שְׁנַעֲשֶׂה בְּסִים לְאִסּוּר וּלְהִתֵּר - מִתֵּר לְמַלְמְלוֹ קכח, וְהוּא שְׁדָּבֵר הַמִּתֵּר הַשּׁוֹב מִדְּבַר הָאִסּוּר, אֲבָל אִם דָּבַר הָאִסּוּר חָשׁוּב יוֹתֵר מִדְּבַר הַמִּתֵּר קכח - הֵרִי הַהִתֵּר בְּמִלְ אֲצֵל הָאִסּוּר קכט, וְאִסּוּר אֲפִלּוֹ לְנַעַר הָאִסּוּר קל כִּמוֹ שְׂאֵם הִיָּה בְּסִים לְאִסּוּר בְּלִבְדוֹ, שְׂאִסּוּר אֲפִלּוֹ לְנַעַר כִּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר שָׁם.

ביאורי הלכה

חשיבותם כלפי הבסיס עליו הם מונחים¹⁴⁴.
קכט] אצל האיסור – אם ההיתר שווה לאיסור –
הבסיס מותר בטלטול¹⁴⁵, ויש אוסרים¹⁴⁶.
קל] לנער האיסור – כגון במקום שהאיסור מפריע
לשימוש בכלי הבסיס¹⁴⁷.

קכז] מותר לטלטלו – לאחר שפירט דיני כיס של מעות
ותיבה שיש בה מעות, חוזר לביאור כללי 'בסיס'
בשבת, ומבאר דין בסיס לדבר האסור ודבר המותר¹⁴⁰.
קכח] מדבר המותר – מדידת החשיבות נעשית לפי
ערכם הכספי של החפצים¹⁴¹, לפי הצורך של הבעלים
בהם בשבת זו¹⁴², לפי שווים בעיני הבעלים¹⁴³, ולפי

צינונים והוספות

143) ראה להלן הערה קמח.
144) לדוגמה: ארנק המיוחד למעות בלבד או מגש
המיוחד לנרות בלבד, לא יועיל שיתנו בו דברי היתר כדי
להתירו בטלטול, כי המעות הן העיקר עליו גם אם הדבר
המותר בטלטול חשוב יותר (ראה לעיל על ס' רעט הערה
כה).
145) איסור הטלטול משום שההיתר בטל כלפי האיסור
שהוא העיקר, וכששניהם שווים האיסור אינו העיקר והבסיס
עומד עדיין בהיתרו (כן משמע כאן, ולעיל ס' שט ס"ד),
אבל לא מצינו שהאיסור צריך להיות בטל כלפי ההיתר כדי
להתיר הבסיס.
146) בקצות השלחן ס' קיב בדה"ש ס"ק כא הוכיח שדין
דבר שאינו חשוב בעיני העשיר שבהמשך ההלכה לא ייתכן
אלא בשווין, וממילא צריך לומר שבשווין אסור לטלטל,
ועוד הביא ראי' לזה מלשון רש"י שבת דקמ"ב על הא
דאמרו בכלכלה מליאה פירות עסקינן ופי' רש"י ז"ל מליאה
פירות דעיקר נעשית בסיס לפירות הילכך אבן מיטלטלת
אגב כלי ופירות שהוא מותר עכ"ל, מפורש דבענין שעיקר
הבסיס יהא לפירות והיינו דוקא כשההיתר חשוב יותר מן
האיסור ולא כששניהן שווים. ע"כ. והנה, אף שעל ידי איסור
טלטול 'שווין' מתורצת קושייתו, אין לזה רמז בפשט
שוע"ר, ויש ליישבה באופנים אחרים כדלהלן הערה קמח.
147) כמו אבן שעל פי החבית דלעיל ס' שט ס"ו ואילך.

140) ראה לעיל ריש סעיף יא על החילוק בין דיני 'בסיס'
שבסימן זה לדיני בסיס שבסי' שט, וגם בבסיס לאיסור
ולהיתר העיקר בסימן זה הוא גדר ביטול ההיתר אל האיסור
(צריך להיות חשוב הן כלפי האיסור והן כלפי האדם), אבל
בסי' שט העיקר הוא אופני טלטול הבסיס כשמונחים עליו
איסור והיתר, ולכך כולל שם דין בסיס לאיסור והיתר עם
דין איסור ששכחו על הבסיס בהלכה אחת (משא"כ כאן לא
מתייחס לדין איסור שנשכח על הבסיס, ומביא דוגמא
ממחתה שאין בה דין שכחה והנחה מדעת (ראה להלן
הערה קנג), בשונה מהדוגמה של כלכלה של פירות והאבן
בתוכה שבסי' שט).
141) לדוגמה: שולחן שיש עליו שטר כסף וצלחת פשוטה
נאסר בטלטול (המדידה נעשית על פי שטר הכסף עצמו ולא
עם הנספחים אליו (כמו ארנק המיוחד אליו) כדמשמע בסי'
רעז ס"ו שמחשבים מול ההיתר את חשיבות השלהבת בלבד
ולא את הנר, הפפוט והמגש המיוחד להם).
142) במקום שאין משמעות לשווי הכספי כלפי הבסיס,
ולדוגמה נר שבת המונח על השלחן שהוא נחשב כ'עיקר'
גם אם נמצא על השלחן תכשיט יקר שאין שם מקומו, ולכך
יש להעדיף נתנית חלה על השלחן שמקומה שם וצריכים
אותה לסעודת היום, על פני דבר אחר שקשה להעריך את
שווי מול השלהבת (ראה לעיל על ס' רעז הערה מט
מ'קצות השלחן' שהחשיבות נקבעת לפי הדבר עליו אין
האדם מוכן לוותר).

וְאִם הִתֵּיר אֵינוֹ חָשׁוּב אֲצִלוֹ מִחֵמַת רַב עֲשָׂרוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא חָשׁוּב לְכָל הָעוֹלָם - אֵינוֹ נִקְרָא חָשׁוּב קַלָּא, שֶׁהֵבֵל הוֹלֵךְ אַחֵר הַבְּעָלִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּסִמְּנֵי ש"ח, עֵינֵי שָׁם כָּל פְּרָטֵי דִין זֶה:

חלק ב סימן שי, דיני מקצה בשבת, סעיף טז:

ביאורי הלכה

קלא] אינו נקרא חשוב – דבר המותר בטלטול שאין לו שום חשיבות עבור הבעלים, אינו מתיר את הבסיס בטלטול גם אם ערכו הכספי יותר מן האיסור, ולדוגמה: בגדים בלויים השווים יותר מאבנים שאין להם ערך כספי, לא מתירים בטלטול בסיס השייך לעשיר שהבלאות לא חשובות בעיניו כלל, ואסור בטלטול גם עבור עניים¹⁴⁸.

ציונים והוספות

בעיני העשיר ומכאן מוכח שאסור לטלטל הבסיס אם האיסור שווה להיתר (כדלעיל הערה קמו), אך קרוב יותר לפשט שוע"ר יש לומר שטעם האיסור הוא כי הבלאות לא נחשבות עבור העשיר כדבר היתר וממילא נותר הבסיס באיסורו, ובא להשמיענו שאף שמדובר בחשבון של שווי ההיתר מול שווי האיסור ולא על שוויו כלפי הבעלים, מכל-מקום יש לחשב את שווי ההיתר גם כלפי הבעלים. נמצא שבסעיף זה נתבאר שני דינים שונים בעניין חשיבות ההיתר: (א) שההיתר יהיה חשוב מן האיסור, (ב) שההיתר יהיה בעל חשיבות עבור הבעלים, ולא די שיהיה בעל חשיבות כלפי האיסור.

148) בקצות השלחן סי' קיב בדה"ש ס"ק כא הקשה: לכאורה צריך להבין, דבעשיר שההיתר אינו חשוב אצלו ממילא גם האיסור אינו חשוב אצלו, ואם בעניים ההיתר חשוב יותר מן האיסור ממילא גם אצל העשיר ההיתר חשוב יותר מין האיסור, וצ"ל דמיירי בדבר היתר פחות הערך שאצל העשיר חשיבותו מועט מאד ואינו תופס מקום אצלו וממילא עומד בערך אחד עם האיסור, וכמו במחתה של אפר עם קרטין של לבונה (שבת דמ"ז) שמשם מקור הדין כמ"ש המחשה"ק, דעשיר אין הקרטין של לבונה חשובים אצלו, ואינם חשובים יותר מן האפר. ע"כ. ובהמשך דבריו ביאר (קצות השלחן שם) שטעם האיסור הוא משום ששווין

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות יום-טוב ~

עץ ולא התירו לטלטל עצים אלא להסקה בלבד לפי שהן עומדין ומיוחדין לכך אבל שלא לצורך הסקה אסור לטלטלן אפילו לצורך גופן ומקומן מפני שאין עליהם תורת כלי כלל והרי הן כאבנים שאסור לטלטלן שלא לצורך אוכל נפש כמו שיתבאר בס' תק"ט.

אבל ענף עץ שהוא חד בראשו כקוץ וראוי לתקעו בצלי כמין שפור ולצלות בו מותר לטלטלו כדי לצלות בו מפני שתשמיש זה דומה להסקה דמה לי לצלות בו או לצלות בגחלתו שאילו היה רוצה היה מסיקו תחת תבשילו במה דברים אמורים כשהוא יבש דראוי להסקה אבל אם הוא רטוב שאינו ראוי להסקה בלי תערובת עצים אחרים ואינו יכול לצלות בגחלתו בלבד אסור לתקעו בצלי כעין שפור ומכל מקום מותר לטלטלו להסיק עם עצים אחרים אף על פי שאינו ראוי להסיק בפני עצמו.

ויש אמורים העצים יבשים כיון שהן ראויים להסקה הרי הן מוכנים ליו"ט ואין עליהם דין מוקצה ומותר לטלטלן אפילו שלא לצורך הסקה ושלא לצורך צליה אבל עץ רטוב שאינו ראוי להסקה בפני עצמו רק ע"י תערובת עצים אחרים אסור לטלטלו אפילו לצורך צליה רק להסיקו עם עצים אחרים וכמו שנתבאר.

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תקב דיני האש ביום טוב:

ז אגודה של עצים שהודלקה במדורה כל עץ שלא אחו בו האור מותר לשמטו מן המדורה אבל אותן עצים שאחזה בהן האור אסור לסלקן מן המדורה שהרי הוא מכחיש אורן דכשהן באגודה אחת הן דולקין יותר בטוב מכשהן נפרדין והרי זה דומה למכבה אבל מותר ליטלן מצד אחד של המדורה ולהניחן בצד אחר של המדורה או להניחן במדורה אחרת דכיון שאינו מסירן לגמרי מן האש אינו דומה למכבה ואף שלפעמים הן נכבים קצת קודם שמהוירן למדורה אין בכך כלום כיון שאפשר בלא כביו כלל והוא אינו מתכוין לכבוי.

במה דברים אמורים שאינו ראוי להסירן לגמרי בעצים אגודים ביחד או אפילו אם אינן אגודים אלא שהם עצים דקים דכשמסיר אחד מהם הוא קרוב ליכבות אבל עצים גסים שאינם אגודים מותר להסירן לגמרי מן האש אפילו כבר אחזה בהן האור ומכל מקום העולם נוהרים בכך ואין מסירין לגמרי מן המדורה שום עץ שאחזה בו האור וכן נכון להחמיר:

ח אין סומכין את הקדרה ולא שום דבר אחר בבקעת של

שיום אחד הוא קדש מן התורה ויום שני חול גמור מן התורה ונמצא מכון מיו"ט לחול ולכן יש לזהר שלא להביא יין ביו"ט ראשון לצורך קידוש של ליל יו"ט שני וכן לא יחפש בספר תורה ביו"ט ראשון מה שצריך לקרות ביו"ט שני או בשבת שאחר יו"ט אע"פ שהניח עירובי תבשילין שאין עירוב תבשילין מתיר אלא תיקון צרכי סעודת שבת אבל לא שאר הכנות מיו"ט לשבת כמ"ש בס' שצ"ג:

ד בשני דרכים התירו חכמים לעשות מלאכת אוכל נפש ביו"ט לצורך החול אם נהנה מן מקצת מלאכה זו ביו"ט עצמו הא' שעושה כל המלאכה בבת אחת כגון שממלא חבית של מים ונותנה על האש ואין צריך לו ביו"ט אלא קיתון אחד הרי זה מותר כיון דבשעת עשיית המלאכה דהיינו בשעה שנותנה על האש היא נעשית כולה כאחת ואינו מוסיף מלאכה לצורך החול ומכל מקום אסור לומר בפה בשעת בישול המים שהמותר יהיה לחול אלא מבשל סתם.

ואפילו אם אינו צריך ביו"ט אפילו קיתון אחד של מים שמבשל ביו"ט מותר לו להערים ולומר צריך אני לקיתון אחד של מים המין ומותר לו לבשל חבית מלאה מים כדי להשתמש בקיתון אחד של מים המין ביו"ט והוא שיקיים הערמתו וישתמש ביום טוב בקיתון אחד של מים שמבשל:

ה הב' שמקצת המלאכה שנהנה ממנה ביו"ט היא משכחת ומתעלה ע"י שארית המלאכה שהיא לצורך החול ולפיכך אע"פ שאין כל המלאכה נעשית בבת אחת הרי זה מותר כיצד מותר למלאות קדרה בשר אע"פ שביו"ט אינו צריך אלא חתיכה אחת ואע"פ שלאחר שהעמיד הקדרה אצל האש הוסיף בה עוד בשר ואפילו היתה קדרה קטנה ועירה ממנה לקדרה גדולה והוסיף בה הכל מותר ואע"פ שהוא מוסיף במלאכה לצורך החול מכל מקום כיון שהתבשיל יותר משתבה ומיתקן כשיש בשר הרבה בקדרה נמצא שמה שהוא לצורך יו"ט הוא מתעלה על ידי מה שהיא לצורך החול והרי כל המלאכה היא לצורך יו"ט אבל אסור לומר בפה בשעת בישול שהמותר יהיה לצורך החול אלא יבשל בסתם:

~ יום רביעי ~

ו אבל אם אינו צריך כלל לקדרה זו ביום טוב שיש לו אחרות ואינו מבשל אלא לצורך החול או לצורך יום טוב שני או לצורך שבת ולא הניח עירובי תבשילין אף על פי שרוצה לאכול ביו"ט גם מקדרה זו אין הערמה זו מועלת לו כלום כיון שאינו אוכל אלא כדי להתיר לו הבישול.

במה דברים אמורים כשאנו עושה כל המלאכה בבת אחת דהיינו שלאחר שנתן הקדרה אצל האש הוסיף בה בשר לצורך מחר ונמצא שהוא מוסיף במלאכה לצורך מחר ולפיכך אע"פ שמה שאוכל מקדרה זו ביו"ט עצמו הוא

ולענין הלכה לכתחלה יש לחוש לסברא הראשונה אבל אם הוא שעת הדחק כגון שנצרך לו מאד להשתמש בעץ יבש יש לסמוך על סברא האחרונה:

~ יום שני ~

ז אסור לבשל בקדרה חדשה של חרס ביו"ט מפני שע"י בישול הראשון הן מתחזקין ומתקשין ומחזקין מים בטוב וזהו גמר תיקון עשייתן ואסור משום תולדת מכה בפטיש שהוא גמר מלאכה של כל דבר ודבר כמ"ש בס' ש"ב ע"ש, אבל מותר לבשל בכלי חרס המצופין שקורין (גיגלזיר"ט) לפי שהן מחזקין מים בטוב אפילו קודם הבישול הראשון ונמצא שאין הבישול גמר מלאכתן ויש מתירין לבשל בכלי חרס חדשים שלנו אפילו אינן מצופין לפי שכל תיקונן וגמר עשייתן של כלי חרס שלנו הוא בתנור של יוצרים.

ולענין הלכה יש להחמיר כסברא הראשונה ולכן נהגו כשקונין קדרות חדשות בפסח מבשילין בהם פעם אחת קודם יו"ט אבל בשעת הדחק כגון שאין לו קדרות אחרות ונמצא במל משמחת יו"ט יש לסמוך על סברא האחרונה:

ח חלק ד סימן תקג שלא להכין מיו"ט לחבירו :

א כל מלאכת אוכל נפש לא הותרה ביו"ט אלא אם כן עושה אותה כדי ליהנות בה ביו"ט אבל אסור לאפות ולשחוט ולבשל ביו"ט מה שיאכל בחול ואם אפה ושחט ובישל או עשה שאר מלאכות אוכל נפש ביו"ט לצורך מחר אפילו הוא שבת שחל להיות אחר יו"ט הרי זה לוקה מן התורה:

ב במה דברים אמורים כשעשה המלאכה ביו"ט סמוך לחשכה בענין שאי אפשר כלל ליהנות ממנה ביו"ט עצמו אבל אם אפשר ליהנות ממנה ביו"ט עצמו אע"פ שאינו רוצה ליהנות ממנה ביו"ט ואינו עושה אותה אלא לצורך חול הרי זה פטור מן התורה אע"פ שאין המלאכה צריכה לו כלל ביו"ט שכבר אכל כל סעודתו הואיל אם היו מזדמנים לו אורחים שלא אכלו עדיין היום היתה מלאכה זו צריכה להם והיה מותר לו לעשותה א"כ הרי מלאכה זו נקראת מלאכת אוכל נפש ואף שאין לו אורחים אין איסור מן התורה לעשותה ומכל מקום חכמים אסרוה והעושה כן מכין אותו מכת מרדות:

~ יום שלישי ~

ג ואפילו דבר שאין בו מלאכה כלל כגון להדיח כלים וכיוצא בזה אסור לעשות ולהכין ביו"ט לצורך חול ואפילו לצורך שבת שלאחריו אם לא הניח עירובי תבשילין וכן לצורך יו"ט שני כגולה ואפילו לצורך יו"ט שני של ראש השנה שהן קדושה אחת ונחשבים כיום אחד ארוך להחמיר אבל לא להקל שהרי אנו בקיאין בקביעות החדש ואנו יודעים

אבל אסור לבשל מין אחד בשתי קדרות ולטעום מעט מכל אחת כיון שטעם שתי הקדרות הוא שוה א"כ כל מה שטועם משתייהן יכול לטעום מאחת ונמצא שהקדרה השנית אינה מתבשלת אלא לצורך החול אבל מותר לבשל כמה מטעמים בכמה מיני קדרות קודם אכילת שחרית (ביו"ט ראשון לצורך ליל יו"ט שני) וטועם כזית מכל אחת ואחת ואפילו מטעים לתינוק די בכך לפי סברא הראשונה שביארנו שהיא עיקר:

יא וכל זה לכתחלה אבל בדיעבד שכבר בישל ביום טוב לצורך החול אפילו אחר אכילת שחרית ואפילו בישל בכמה קדרות אם הם מיני מטעמים שונים בכל קדרה וקדרה הרי זה טועם כזית מכל קדרה ביום טוב ומותר לאכלם במוצאי יום טוב מיד ואינו צריך להמתין כלום ואף על פי שבישל באיסור לא קנסוהו חכמים כיון שטעם מכל קדרה וקדרה ביום טוב ולא היה בישולו לגמרי לצורך החול ואפילו לא טעם מאומה מהקדרות אלא שבשעת הבישול היה בדעתו לטעום מכל אחת ואחת אם בישל קודם אכילת שחרית מותר לאכול מהם במוצאי יו"ט מיד כיון שבישולו היה בהיתר שהיה רוצה לאכול מכל אחת ואחת:

~ יום שישי ~

יב אבל אם בישל לצורך החול שתי קדרות ממין אחד שווין במעמך אע"פ שבישל קודם אכילת שחרית על סמך היתר הערמה דהיינו שיאכל כזית מכל אחת ואחת או אפילו אכל כזית מכל אחת ואחת או שהערים לומר שמא יזדמנו לי אורחים ואצטרך לשתי הקדרות בין שאכל מהן ביו"ט בין שלא אכל הרי מאכלים הללו אסור לו ולכל אנשי ביתו לעולם כיון שהורה היתר לעצמו להערים הערמה שאסורה חכמים יש לחוש שמא יתיר לעצמו פעם אחרת וגם אחרים ילמדו ממנו היתר זה לכך קנסוהו חכמים אבל אחרים מותרים לאכול מהם במוצאי יו"ט מיד:

יג וכל זה במערים שסבור שעושה כהיתר חכמים אבל המבשל במזיד ביו"ט לצורך החול הרי תבשיל זה מותר במוצאי יו"ט מיד אפילו להמבשל עצמו דכיון שהוא רשע שעשה במזיד אין לחוש שמא ילמדו אחרים ממנו לעשות כמעשהו במזיד וגם הוא עצמו משיב אל לבו ושב לכך לא קנסוהו חכמים וגם על מה שכבר עבר ובישל ביו"ט לא ראו חכמים לקנסו על איסורי יו"ט הקלים אלא על איסורי שבת החמורים הוא שקנסו כמ"ש בס"י שי"ח ושכ"ג ושל"ט וכן הדין בעושה שאר מלאכות אוכל נפש לצורך החול או לצורך שבת שלאחריו ולא הניח עירובי תבשילין או לצורך יום טוב שני:

חלק ד סימן תקד דין התבלין ביום טוב:

א דכין את התבלין במכתשת כדרכן ואין צריך לעשות שום שינוי כיון שאי אפשר לו לעשות מלאכת אוכל נפש זו בערב יו"ט בלא הפסד והסרון טעם שהרי אם יודך אותם

משתבח ומתעלה ע"י תוספת מלאכה זו אין שבה ועילוי זה מועיל כלום כיון שהוא בעצמו אינו צריך לשבח ועילוי זה כלל שהרי אינו צריך לאכול כלל מן קדרה זו ביו"ט ואינו אוכל ממנה אלא כדי להתיר לו לבשלה לצורך מחר אבל אם הוא עושה כל המלאכה בבת אחת דהיינו שמתחלה נתן כל הבשר בקדרה והעמידה אצל האש ונמצא בשעת עשיית המלאכה דהיינו עמידת הקדרה אצל האש היא נעשית כולה כאחת מותר להערים ולומר אוכל מקדרה זו היום ואע"פ שאינו צריך כלל לאכילה זו אע"כ מותר לו לבשלה בשביל אכילה זו לפי שלא חלקה התורה במלאכת אוכל נפש בין שצריך לאכול בין שאינו צריך לאכול ואוכל וכיון שמה שיאכל ביו"ט הוא מבשל בבת אחת עם שאר הבשר שיאכל בחול ואינו מוסיף בשביל החול הרי זה היתר גמור.

ובלבד שלא יאמר בפיו שהוא מבשל שאר הבשר לצורך החול כיון שהיתר זה הוא ע"י הערמה שהרי באמת אינו צריך כלל לאכול מקדרה זו אבל אם אינו מערים כלל אלא באמת הוא צריך לקצת בשר שבקדרה זו מותר לומר כפה שהמותר צריך לו לחול כיון שאין כאן שום חשש איסור כלל שהרי הוא צריך למעט בשר ואותו המעט הוא מבשל בבת אחת עם שאר הבשר וגם אותו המועט משתבח ומתעלה על ידי שאר הבשר:

ז ועכשיו נהגו העולם לבשל ביו"ט ראשון בשחרית לצורך ליל יו"ט שני וטועמין מעט מתבשיל זה ביו"ט ראשון ואין נזהרין מלומר בפירוש שמבשלין לצורך הלילה וצריך להזהירם על כך וגם צריך להזהירם שלא יוסיפו בשר בקדרה אחר שכבר העמידה אצל האש כיון שאינו אוכל ממנה אלא מעט נמצא שהוא מוסיף במלאכה בשביל יו"ט שני ולא הותרה הערמה אלא אם כן עושה כל המלאכה בבת אחת:

~ יום חמישי ~

ח וגם נכון להזהירם שלא ינהגו כן אלא ביו"ט ראשון לצורך ליל יו"ט שני שהוא לצורך מצות שמחת יו"ט אבל לא יבשלו בהערמה זו ביו"ט שני לצורך החול לפי שיש מחמירין ואוסרים ההערמה לגמרי ואין היתר אלא אם כן באמת הוא צריך למעט בשר ואז התירו לו חכמים על דרכים הללו שביארנו וכל בעל נפש יחוש לדבריהם אף ביו"ט ראשון לצורך ליל יו"ט שני:

ט ואף לסברא הראשונה אין היתר להערים אלא קודם אכילת שחרית הואיל ומבשל בשעה שכל הבשר הוא ראוי לו שאילו היה רוצה היה אוכל כל בשר הזה בסעודת שחרית אבל אחר אכילת שחרית אין היתר להערים אלא אם כן באמת הוא צריך לחתיכה אחת מותר לו להוסיף בקדרה כמה חתיכות אפילו בזה אחר זה ואע"פ שעושה כן לצורך החול מכל מקום כיון שמה שלצורך יו"ט משתבח ומתעלה על ידי ריבוי הבשר הרי הכל נחשב צורך יום טוב: **י** ואפילו קודם אכילה אין היתר להערים אלא בקדרה אחת

כיון שדרך לשחוק הרבה ביחד ביום אחד לצורך ימים רבים הרי זה דומה לעובדין רחול והוא זלזול ליום טוב ומטעם זה אסור לגרר ביו"ט התמכא שקורין קריי"ן במורג חרוץ לפי שדרך לגררו הרבה ביחד לצורך ב' וג' ימים:

ה אבל מותר לגרור הגבינה במורג חרוץ לפי שאין דרך לגרור הרבה אלא מה שהוא צריך לשעתו ומכל מקום צריך לשנות קצת מדרך החול כיון שהיה אפשר לגרור אותה מערב יום טוב ולא היה טעמה מפיג ואפילו אם היה טעמה מפיג יש להחמיר ולעשות שינוי מעט אם היה יודע מאתמול שיצטרך לגרור למחר מטעם שביארנו למעלה לסברא האחרונה:

ו אבל מותר לגרור כדרכו במורג חרוץ לחם האפוי כיון שהחטים כבר נטחנו פעם אחת שוב אין איסור טחינה שייך בהם שאין טחינה אחר טחינה כמ"ש בס' שכ"א.

אבל מכל מקום צריך לזהר שלא לברור פירורין הגדולים קצת מתוך פירורים הנטחנים ודקים כקמח לפי שהן חשובים כשני מינים שונים שאסור לברור מין אחד מתוך חבירו אפילו ביו"ט כמ"ש בס' תק"ו ע"ש על דרך שנתבאר בסימן שי"ט ע"ש:

ז אין כותשין הריפות (פירוש שכותשין חטים ושעורים להסיר קליפתן) במכתשת גדולה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול משום זלזול יו"ט אבל כותשין במכתשת קטנה שזהו שינוי שלהם כמה דברים אמורים במקומות שרגילין כל השנה באכילת הריפות והן עיקר תבשיליהם ולכך רגילין לעשותן במכתשת גדולה ומכתשת קטנה היא שינוי להם אבל בארץ ישראל וכיוצא בה מהמקומות שאין רגילין בריפות ודי להם כל השנה במכתשת קטנה ואין להם שינוי בקטנה לכך אסור להם לכתוש ביו"ט אף במכתשת קטנה:

מערב יו"ט יפיגו טעמן והוא הדין כל הנידוכין המפיגין טעמן כגון שום ושחליים ופלפלין אבל אסור לדרך ביו"ט דבר שאינו מפיג טעם אם היה נידוך מערב יו"ט כגון מלח וכרכום אלא אם כן הטה המכתשת על צדה בשעת דיכה או שידוך בקערה כדי שישנה מדרך הדיכה בחול ויהיה ניכר שהיום הוא יום טוב ולא יבאו זלזול בו בשאר מלאכות.

ויש חולקין על זה ואומרים דאפילו תבלין המפיגין טעמן אסור לדוכן כדרך ביו"ט בלא שום שינוי שמחמת קלקול טעם מועט שהיה מתקלקל אם היה נידוך מערב יו"ט אין אנו מתירים לו לעשות מלאכה גמורה ביו"ט אלא אם כן לא ידע בערב יו"ט אם יצטרך כלל לתבלין ביו"ט דהיינו שלא ידע איזה מין תבשיל יבשל למחר שאין כל תבשילין צריכים תבלין ויש להחמיר כדבריהם:

~ שבת קודש ~

ב ואפילו אם לא ידע בערב יו"ט אם יצטרך לתבלין ביו"ט נוהגין להחמיר לשנות קצת בדיכתן כדי שמתוך כך יהיו זכורין שאסור לדרך יותר ממה שצריך ליו"ט וכן ראוי להורות להמון עם שאינן יודעין לחלק בין ידע מאתמול שיצטרך לתבלין למחר לשלא ידע אם יצטרך:

ג ומותר להוליך תבלין או מדרך אצל מדוכה או מדוכה אצל תבלין ומדרך ואין חוששין שמא ימלך ולא ידוך ונמצא טרח ביו"ט שלא לצורך ואפילו דרך רשות הרבים מותר להוליכם אף על פי שהיה אפשר להוליכם מערב יו"ט לפי שלא גזרו על הוצאה שהיה אפשר לעשותה מערב יום טוב מטעם שנתבאר בסימן תצ"ה:

ד וכל זה במדוכה אבל אסור לשחוק את הפלפלין ואת החרדל כרחיים קטנים שלהם אפילו שוחקן אחד אחד

~ 'תורה אור' פרשת בראשית - הפרשה החסידית ~

הַשְּׁמַיִם כְּסָאֵי, וְהָאָרֶץ הַדּוֹם רְגֵלִי, אִי זֶה בֵּית וְגו'.

אֵךְ לְהַבִּינִי הַעֲנִין:

כִּי הִנֵּה הַתּוֹרָה הִיא מִן הַשְּׁמַיִם, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב (שְׁמוֹת כ, ה): "כִּי מִן הַשְּׁמַיִם דִּבְרַתִּי וְגו'", דְּהֵינּוּ שְׁהִיא כְּחֵינֵת שְׁמַיִם. כִּי שְׁמַיִם - אֲנִשׁ וְנִיט, וְכֵךְ נִבִּי הַתּוֹרָה כְּתִיב (דְּבָרִים לז, ט): "מִיִּמֵּינוּ אֲנִשׁ דִּת לְמוֹ".

וְהִנֵּה כְּתִיב (נִקְרָא כ, ה): "וְשִׁמְרַתֶּם אֶת חֻקּוֹתַי וְעֲשִׂיתֶם

הַשְּׁמַיִם כְּסָאֵי, וְהָאָרֶץ הַדּוֹם רְגֵלִי, אִי זֶה בֵּית וְגו'": (שְׁעֵרֵי טו, א):

לְהַבִּינִי אֵיךְ שִׁייד עָלָיו וְתַכְרֵד לֹאמֵר "כְּסָאֵי" וְהַדּוֹם רְגֵלִי"? שְׁהִי "אִין לֹא דְמוֹת הַגּוֹף", וְאִינוּ כְּגֵרֵר מְקוֹם, וְכְמוֹ שְׁפָתוֹב (שְׁמוֹת לז, כא): "הִנֵּה מְקוֹם אֲתִי" - שִׁ"הוּא מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְאִין הַעוֹלָם מְקוֹמוֹ!"

1. [להבין - בקרבך ד' ליתא].

רוחו ונשמתו אליו יאכף": כי "רוח אייתי רוח ואמשיך רוח", שעל ידי רוח האדם העולה למעלה⁴ ש"ישוים אליו"⁵, דהיינו שלבבו יכסף לדבקה בו ותברך, ולהמשיך בחינת גילוי אלהותו⁶ ותברך על נפשו ותוך נפשו. אזי "רוחו ונשמתו" מבחינת 'סוכב כל עלמין' – "אליו יאטף", להיות מתאסף השראתו אצלו ב"קרר איש ולב עמוק" (תהלים סד, ז).

ומזה נמשך להיות "והיו הדברים האלה אשר אנכי" – "מי שאנכי" – "מצוץ כו" (דברים ג, ז) – שעל ידי זה נמשך גילוי אלהותו, והתהוות התורה בבחינת שמים – אש ומים.

כי הנה ה"תורה קדמה אלפים שנה לעולם" – פירושו: "עולם" נקרא בחינת אש ומים, והתורה נבקה מעלתה מאד – בבחינת "אלפים שנה", שהם למעלה מבחינת עולם. וכדי שתמשך לבחינת עולם, דהיינו להיות "מירמיו אש כו", שהוא רמ"ח מצות עשה שמירמיו, ושם"ה מצות לא-תעשה משמאל כו, הנה המשכה זו היא על ידי אתערותא דלתתא ב"ואהבת [...] בכל לבבך", "רוח אייתי רוח ואמשיך רוח",

ועל ידי זה "וידברת בם" (שם ג, ז): "ודברת" – לשון הנהגה והמשכה, דהיינו להיות המשכת אור אינסוף ברוך-הוא בתורה.

וזהו ענין "וידבר ה' אל משה": שהמשכת הו"ה להיות התורה צריך להיות המשכה תחלה לבחינת משה, שהוא מבחינת "כי מן המים מושתיהו" (שמות ב, ז).

וזהו "השמים בסאי": שהשמים היא התורה, הרי היא פסא⁷ על דרך משל, שנעשה לשבת, וישיבה זו היא השפלה לגבי עמידה. שפשהאדם עומד הנה הוא בעליקומה, וראשו ומוחו גבוהים מעל הארץ, ועל ידי ישיבה נשפלה קומתו. כך התורה נעשה פסא לאור אינסוף ברוך-הוא לבחינת ראשו, שהיא בחינת רצונו והכמתו ובינתו. ד"את חפים ולא בחכמה ידיעא, ומכין ולא כבינה ידיעא", ובתורה יורדים ומשתלשלים חכמתו ובינתו בדברים גשמיים כתפילין, וציצית, וצדקה, ותרומות ומעשרות, וקרננות כו. :

אתם" – "אתם" כתיב, שהאדם הוא העושה את התורה. וכך אנו מבקשים בברכת "אהבת עולם אהבתנו כו", לשמור ולעשות ולקיים" – תחלה לעשותה ואחר כך לקיימה. והיינו על ידי "אב הרחמן רוח עלינו, ותן בלבנו בינה", שמבחינת רחמים עליונים נמשך בינה והתבוננות בלב, להיות בה ועל ידה עשית והתהוות התורה.

וכיצד תהיה התבוננות זו?

מבואר בקריאת-שמע: "שמע" – לשון הכנה, והכנה זו היא בתיבת שמע עצמה. כי שמע – שס"ע, פירושו: כי עין רבתי היא בחינת "לך ה' הגדולה והגבורה וכו" (דברי הימים א' כט, יא), ז' מדות עליונות שהם בחינת "לך". דהיינו שהם בטלים אליו ונקללים במקורו, שעדיין אינן בבחינת המשכה והתפשטות למטה להיות עולים בשם "גדולה" ו"גבורה" וכו', ואזי נקרא בשם "ע' רבתי". והמשכה שנמשך ומתפשט למטה הוא רק בחינת שם לבד, שהוא הארה בעלמא. וכמאמר: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", שאין זו אלא מבחינת שם ומדת מלכותו ותברך, כי "מלכותך מלכות כל עולמים" (תהלים קמ"ג, יג) כתיב.

וזהו ענין בינה – להכין דבר מתוך דבר. פירושו: "תוך דבר" נקרא בחינת 'ממלא כל עלמין', שהיא בחינת שם, דהיינו בחינת זו והארה הנמשך תוך⁸ עלמין, וצריך להכין מזה שאינו אלא זו כנ"ל, שהוא ותברך הוא הסוכב כל עלמין, ו"לית מהשכה כו"⁹, "ולאו מפל מדות אלן בכל".

ועל ידי זה נמשך להיות "ואהבת את הו"ה אלהיך" (דברים ג, ה) ממש, לדבקה בו ותברך באינסוף ברוך-הוא ממש. כמו שפתיב (תהלים עג, כח): "מי לי בשמים, ועמד לא חפצתי וגו'", שיהיה רק חפצו ורצונו ש"הו"ה", אור אינסוף ברוך-הוא עצמו, יהיה "אלהיך" – שורה בקרבך. דהיינו שיהא גילוי אור אינסוף ברוך-הוא עצמו על נפשו.

והיינו על ידי "בכל לבבך":

שהוא כמו שפתיב (איוב לד, יד): "אם ישים אליו לבו,

5. [אליו – בכתב יד 2044: אליו לבו].

6. [אלהותו – בכתב יד 2044 ליתא].

7. [פסא – בכתב יד 2044: כמו פסא].

2. [תוך – בכתב יד 1092: בתוך כל].

3. [תפיסא ביה בכל].

4. [על פי קהלת ג, כא: "רוח בני האדם העלה היא למעלה"].

"וְהָאָרֶץ הָרוֹם רְגֵלֵי":

וְכֵן הוּא כָּכָל יִשְׂרָאֵל, עַל יְדֵי שְׁמִתְקֵן מַעֲשֵׂיו שֶׁהֵם בְּכַח הַמַּעֲשֵׂה בַּעֲשִׂיָּה נְשִׁמְיוֹת בְּבַחֲנֵת רְגֵלִים, נַעֲשֶׂה מִזְחֵו וְלָבוּ זָכִים אֵלֶּף פַּעַמִּים כְּכֹה.

וְהִנֵּה לְהִיּוֹת "הָרוֹם" לְבַחֲנֵת רְגֵל שֶׁהוּא בַּחֲנֵת כְּנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל, דְּהֵינּוּ לְהַגְבִּיָּה וּלְהַעֲלוֹתָהּ מִמַּטְהַד לְמַעְלָה, הוּא עַל יְדֵי בַּחֲנֵת "הָאָרֶץ" שֶׁהֵם מַצּוֹת מַעֲשִׂוֹת, וְכַלְלוֹתֵן הִיא הַצְדָּקָה.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר (משלי יד, לד): "צְדָקָה תְרוֹמֵם גּוֹי" – "תְרוֹמֵם" מִמַּטְהַד לְמַעְלָה. וְהַגְבִּיָּה וְהַעֲלָאָה זֶה הִיא בְּבַחֲנֵת "גּוֹי", שֶׁהֵם אוֹתִיּוֹת ג' ו' י', דְּהֵינּוּ הַעֲלָאָת הַמִּדּוֹת שְׁנַחֲלֵקֵן דְרָךְ פֶּלֶל לְג' בַּחֲנֵוֹת: חֶסֶד, דִּין, רַחֲמִים. (כִּי נַח"י אֵינוֹ אֵלָּא הַתְּפַשְׁטוֹת חַג"ת וְעִנְפֵיהֶן). וְהַתְּעַלּוֹתֵן הִיא לְבַחֲנֵת יו"ד, שֶׁהִיא בַּחֲנֵת הַחֲכֵמָה, עַל יְדֵי הַוּא"ו שֶׁהוּא הַמְּפֹשֵׁד וּמַחְבֵּר הַמַּחֲשֶׁבֶת כּו'.
כְּכֹה מִמַּשׁ נַעֲשֶׂה לְמַטְהַד בְּנַפְשׁ הָאָדָם – הַעֲלָאָת הַמִּדּוֹת בְּשִׁכְלוֹ וּבִנְתוֹ: כִּי בְּשֶׁהַמִּדּוֹת נִפְרָדוֹת מִהַשְׁכָּל, הֵם נַחֲשָׁבוֹת לְדָבָר בְּפָנֵי עַצְמוֹ. וְלָכֵן יֵשׁ לָךְ אָדָם שְׁמַתְעוֹרֵר לָבוּ בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה וְכִיּוֹצֵא בַּת, שְׂאֵז הִיא שַׁעַת גְּדֻלוֹת הַמוֹחִין, וְאַחַר כֵּן חוֹלְפֵת וְעוֹבֵרֶת הָאֲהָבָה, וּפְנִיָּה לְדַרְכּוֹ מִהִיפָךְ לְהִיפָךְ, בְּאִין מִכִּין כִּי הֵם שְׁנֵי הַפְּכִים. וְהֵינּוּ מִפְּנֵי שֶׁהַמִּדּוֹת נִפְרָדִים מִהַשְׁכָּל. מִה שְׂאִין כֵּן בַּתְּפִלּוֹתֵן כּו'. וְהָרִי אֵז הוּא עִילוֹי הַמִּדּוֹת בִּיְתֵר שְׂאֵת – שְׁנַעֲשׂוּ בַּחֲנֵת מוֹחִין.

וְהוּו "כָּכָל נַפְשָׁךְ" דְּהֵינּוּ כָּכָל כְּחוֹת הַנַּפֶּשׁ, אֶפִּילוּ בְּבַחֲנֵת רְגֵל, שְׁגַם בַּחֲנֵת הַרְגֵל תְרוֹם וְתַגְבִּיָּה: וְהִנֵּה זֶהוּ דְרָךְ פֶּלֶל שֶׁנִּקְרָא שְׁמִים וְאָרֶץ – תּוֹרָה וּמִצּוֹת. וְדָרָךְ פֶּרֶט בַּתּוֹרָה עַצְמָה, שְׁמִים זֶה תּוֹרָה-שְׁבַכְתָּב, שְׁמִים – שְׁמִים, ד"אורֵייתָא מַחְכְּמָה נְפִקַת". וְאָרֶץ נִקְרָא תּוֹרָה שְׁבַעֲלִפָּה.

כִּי אָרֶץ מַלְשׁוֹן רַצוֹן, כְּמֶאֱמַר ר"ל: "לְמָה נִקְרָא שְׁמָה אָרֶץ? שְׁרָצְתָהּ כּו'¹⁰. וְאָרֶץ אוֹתִיּוֹת: א' רָץ כּו'.

וְהַעֲנִין: כִּי תּוֹרָה שְׁבַעֲלִפָּה הִיא הַשְּׁנֵת תְּכִלֵּת הַרַצוֹן, לִידַע אִיךָ וְכֵמָה. כִּנּוּן "סוּפָה שֶׁהִיא גְבוּהָ כּו'¹¹, שְׂאִין זֶה מְבוֹאֵר בַּתּוֹרָה-שְׁבַכְתָּב, וְתּוֹרָה-שְׁבַכְתָּב הִיא רַק בַּחֲנֵת אוֹתִיּוֹת לְהִיּוֹת כְּדַמּוֹתֵן בְּצַלְמוֹן, שֶׁהֵן שְׁמוֹתֵיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ-הוּא. וְלָכֵן נִקְרָא "קוֹדֵא בַּתּוֹרָה", כְּמוֹ שְׁקוֹרָא בְּשֵׁם, וְהֵינּוּ מַלְמַעְלָה לְמַטְהַד. אֲבָל תּוֹרָה שְׁבַעֲלִפָּה

"הָרוֹם" בְּלִשׁוֹן תְּפִסּוּק, הוּא כְּמוֹ שְׂרַפְרָף בְּלִשׁוֹן הַנְּמִרָא, שֶׁהוּא גַם כֵּן פֶּסָא קָטָן. וְהוּא מִה שְׁמַעֲמִידִין תַּחַת רְגֵלֵי הַיּוֹשֵׁב לְהַגְבִּיָּה הַרְגֵל מֵעַל הָאָרֶץ. וְעַל זֶה אָמְרוּ בְּנִמְרָא עַל פֶּסּוּק (דְּנִיָּאל ז, ט) "כְּרִסּוֹן רַמְיו"⁸: אַחַד לְכַסָּא וְאַחַד לְשְׂרַפְרָף. פֶּסָא הוּא הַגְּדוֹל שְׁיּוֹשְׁבִין עָלָיו, וְשְׂרַפְרָף הוּא הַקָּטָן שְׁמַעֲמִידִין תַּחַת הַרְגֵלִים.

וְהַעֲנִין: כִּי הִנֵּה כְּנֶסֶת-יִשְׂרָאֵל נִקְרָא רְגֵל, כְּמוֹ שְׁפַתּוֹב (דְּבָרִים יד, א): "בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם", ו"בְרָא – נִרְעָא דְאֲבוּהָ".

וְהִנֵּה כְּמוֹ עַל דְרָךְ מַשָּׁל שְׁנַמְצָא מַעְלָה וְיִתְרָה בְּרַגְל מִה שְׂאִין בְּרָאשׁ – שֶׁהַרְגֵלִים הֵם מִהַמְלָכִים, וְהֵם נוֹשְׂאִים אֶת הָרֵאשׁ וּמוֹלִיכִין אוֹתוֹ לְמַחֲזֵו חֲפָצוֹ, וְנַמְצָא הָרֵאשׁ צְרִיךְ לְהַרְגֵל. וְגַם גִּידֵי הָרֵאשׁ, וְחִיּוֹתוֹ – ש"הֵדָם הוּא הַנַּפֶּשׁ" (דְּבָרִים יב, כג) – הֵם בְּרַגְלִים. וְכַשְׁמַקְוִין דָּם מִהַרְגֵל מִתְרַפָּא הָרֵאשׁ וּמִתְקַיֵּים. וְכֵן כְּמוֹ רַפּוּאוֹת יֵשׁ שְׁעוֹשִׁין בְּרַגְלִים וּמִתְרַפָּא הָרֵאשׁ. וּבְבַחֲנֵה זֶה נִקְרָא הַרְגֵל – רֵאשׁ, וְהָרֵאשׁ – רְגֵל, שֶׁהוּא לְמַטְהַד מִהַרְגֵל בְּמַדְרַגָּה זֶו.

וְכֵן הוּא לְמַעְלָה: עַל יְדֵי הַתְּפִלּוֹת הַמְּשֻׁכּוֹת הַמַּדְרַגּוֹת "נַעוִין תַּחֲלִילְתֵן כְּסוּפֵן, וְסוּפֵן בַּתְּחִילְתֵן" – אוֹרֵ-יֵשֶׁר וְאוֹרֵ-חוּזֵר: אוֹרֵ-יֵשֶׁר נִקְרָא מַלְמַעְלָה לְמַטְהַד, כֵּל מִה שְׁלִמְעָלָה הוּא הַעֲלִיוֹן, וְאוֹרֵ-חוּזֵר – מִמַּטְהַד לְמַעְלָה – כֵּל מִה שְׁלִמְטָה הוּא הַעֲלִיוֹן. וְזֶהוּ "נַעוִין תַּחֲלִילְתֵן כְּסוּפֵן" – שְׁסוּפֵן הוּא תַּחֲלִילְתֵן, שְׁבַחֲנֵת הַרְגֵל נִקְרָא רֵאשׁ.

וְיִשְׂרָאֵל נִקְרָאו "רֵאשִׁית", וְכַתִּיב (דְּבָרִים לג, כא): "וַיִּבְרָא רֵאשִׁית לִוִי". וְעַל יְדֵי אַתְעֲרוּתָא-דְלִתְתָא נַעֲשֶׂה לְמַעְלָה תִּיקוֹן אוֹרוֹת עֲלִיוֹנִים.

וְזֶהוּ שְׁמַצִּינּוּ בְּמִשָּׁה שְׁבַחְמָא הַעֲגֵל נִמְלוּ מִמּוֹנו אֵלֶּף אוֹרוֹת (וּבְשִׁבְת חוּזְרִין וְנוֹתְנִין אֵלָיו כְּמַתְנֵה, וְזֶהוּ "יִשְׁמַח מִשָּׁה כְּמַתְנֵת חֲלָקוֹ"). וְעַל זֶה רַמְזוֹ ר"ל בְּמָה שְׂאָמְרוּ עַל פֶּסּוּק (שְׁמוֹת יט, כד) "לָךְ רֵד" – "רֵד מִגְּדוּלְתְךָ. כְּלוּם נִתְתִּי לָךְ גְּדוּלָה אֵלָּא בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל". וְהֵינּוּ לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּבַחֲנֵת הַרְגֵל שְׁלוֹ, וְכִמוֹ שְׁפַתּוֹב (בְּמִדְבָר יא, כא): "יֵשׁ מֵאוֹת אֵלֶּף רְגֵלֵי – הַעֲנֵם אֲשֶׁר אֲנִכִי בְּקַרְבוֹ"⁹, וְהֵם הָיוּ לוֹ בַּחֲנֵת מְקוּף וּבַחֲנֵת רֵאשׁ, אֵף שֶׁהֵם הָיוּ לוֹ בְּבַחֲנֵת רְגֵל וְדָאִי.

10. [לַעֲשׂוֹת רַצוֹן קוֹנָה].

8. [תְּנִיבִים: "כְּפִסּוֹת הַנְּחִי"].

9. [בְּקַרְבוֹ – בְּכַתֵּב יד 2044 נִסְפָּה: שֶׁהוּא הִיָּה בְּקַרְבָּם].

עיקרה ממהות למעלה, על ידי השגת הרצון בנפש תכלל הנפש במקורה למעלה.

(¹²) ושלשה נקראו ארץ: בנסת ישראל, ותורה שבכלפה, ומצות. וכולן נרמזין במקרא אחד (ירמיהו כב, כט): "ארץ, ארץ, ארץ, שמעי דבר ה'".

אך "אי זה בית כו" ¹³ (ישעיהו ס, א) ?

כי הכפא והשרפרף אין דרפן להעמידן בחוץ, אלא בתוך הבית. ובחינת בית היינו "בכל מאדך", שהוא בבחינת מקוץ. כמו על דרך משל בית שהוא מקוץ את האדם בנגו ובקורותיו. ובית זה הוא בית התפלה, שעל ידי התפלה ח"י פעמים "ברוך אתה כו", היא המשכת מקיפין מבחינת 'סוכב כל עלמין'. (והיא בחינת "רוחו ונשמתו אליו יאסף" בנוזר לעיל) שהם נמשכין על ידי בריעות והשתתויות ב"אבות" וב"הודאה", תחלה וסוף, שהם בחינת ביטול.

והענין: כי אי אפשר להיות גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא - ד"לית מחשבה תפיסא ביה כלל", ו"לאו מפל מדות וכו", בבחינת פנימיות-הלב, רק מעט מזעיר הארה בעלמא. ואפילו גילוי במוח והשגה "לית מחשבה כו", רק בבחינת מקוץ וסוכב לבר.

ועל זה נאמר¹⁴: "ואל זה אביט" - שרומז על בחינת התפלה.

ופירוש הפסוק: "ואת כל אלה ידי עשיתה" - בחינת

עשיה היינו מעשה המצות.

"ויהיו כל אלה נאם ה'" היא בחינת תורה שבכלפה, שהיא נאם ודבר ה', בחינת דבור. מה שאין כן "אל זה אביט" הוא בחינת תפלה. "אביט" הוא בחינת הבטה, היא הסתכלות בבחינת "עיניך יונים" (שיר השירים א, טו), שהיא בחינת המחשבה לבר, והיא היא בחינת מקוץ וסוכב. כמו על דרך משל מחשבה שמקפת מחשבתו את הדבר שחושב עליו, וכן הראיה והסתכלות כו. מה שאין כן דבור ומעשה הם פנימיים כו. והבטה זו היא -

"אל עני ונכה רוח" - בחינת ביטול, "דלית ליה מגרמיה כלום", אפילו תורה ומצות. לפי שהמשכה זו אי אפשר להשיג על ידי התורה ומצות שהם פנימיים, רק על ידי ביטול בתפלה, ובריעות והשתתויות. כמשל המלך שפורעים ומשתחוים לו מפני שאי אפשר להתקרב אליו מוגדל מעלתו, אוי ממילא נמשך אליו בחינה זו.

וזהו "ברוך אתה": פלומר, ברוך מעצמך ומאליך.

והנה בבחינה זו של המשכת המקוץ פתיב (במדבר כג, כא): "לא הביט און בעלמא". שבבחינת פנימיות פתיב (תהלים י, ט): "ברוח לבות וכליות", דהיינו להבחין התשוקה המורגשת, אם הוא מ"קרב איש ולב עמוק" (תהלים סד, ז) באמת לאמתו. מה שאין כן בבחינת מקוץ - "לא הביט און וגו'", רק "ה' אלהיו עמו" (במדבר שם) - שנמשך מאליו תמיד. :

14. (ישעיהו ס, ב): "ואת כל אלה ידי עשיתה, ויהיו כל אלה נאם ה', ואל זה אביט, אל עני ונכה רוח ותרד על דברי".

11. [למעלה מעשרים אמה פסולה" - משנה סנה א, א].

12. [סימון הסוגריום מופיע בכתב יד מאמרי אדמו"ר תקנן - תקס"ה].

13. ["אשר תבנו לי ואי זה מקום מנוחת"].

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

עליך כו. אך הנה כתיב מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה כו. דהנה ארו"ל דא"א ע"ה ביקש שיהיו בניו בעול שיעבוד מלכות לפוטרי' בזה מדין גיהנם כו' ואין הפי' בשיעבוד מלכויות בעול המסים ואימת מלך ושרים שהרי כימי דוד ושלמה ושאר המלכים היה עול

(א) אלה תולדות נח נח איש צדיק כו. כתיב כי כאשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מקצוף עליך כו. ויש להבין למה נק' מי המבול בשם מי נח דוקא וגם מה שייכות יש למו המבול לענין הקצף והרוגו שתלה זה בזה דכמו שנשבע מעבור מי נח כך נשבע מקצף

ואינה אוכל' ויש אש אוכלת אש ושותה מים הוא אש ה' שבנשמה ששורפת ומכלה לחום הטבעי ג"כ כמו ע"י התפעלות אלקות שבנשמה בלב בשר בחום הטבעי כמו לבי ובשרי כו' וכן צמאה לך נפשי כו' (ומ"ש בר"מ הוציאווה בגלותא ותשרף בשלהובי מיהרא שהן בגבורות קשות דחום התאות רעות דק"נ זהו כאשר אין אור ה' מאיר בנשמות ישראל ואין כח באש וניצוץ האלקי לשרוף ולכלות התאווה רעה כו' וראייה ממ"ש מים רבים לא יוכלו לכבו' אף בגלותא כו') וזהו מים רבים לא יוכלו לכבות כו' דהיינו שלא תחשך אור הנשמה האלקית ולא יכבה אורה כלל ממים רבים דטרודת הפרנסה ככל ימי חיי הכלה בעוה"ז ואין בה שינוי כלל מכמו שהיה התקשרות אור הנשמה האלקית קודם התלבשותה בגוף החומרי שהיתה צרורה ודבוקה למעלה במקור חוצבה באלקים חיים בתמידות ברוב עוז ידידות ומתיקות באה"ר ודביקות נפלאה ליהנות ולחזות בנועם ה' בצרור החיים את ה' ממש בג"ע העליון או בג"ע התחתון בלי שום פירוד כניצוץ הנמשך אחר השלהבת כו' כך גם אחר שהיא מתלבשת בעוה"ז בחומר הגופני ובחבלי מרדין דמים רבים כו' לא יכבה נרה ולא תכבה האהבה והדביקות האלקי' שיש בה כמו שהיתה דבוקה למעלה בלי שינוי כלל כו' (וראייה מן צדיקים ובע"ת אמית' שנם אחרי הוטמאה הנפש החוטאת בכל לכלוך ומיאוס לא יכבה נרה ויכולה לעלות וליטתר וליכלל בקדושה העליונה כמו שהיתה בתחלה ממש וכמ"ש וחשב מחשבות לבלתי ידה ממנו נדה וכתוב ובאו האובדים כו' והנרחים כו' והשתחוו לה' כו' וכמ"ש במ"א ע"פ אני ה' לא שניתי ואתם ב"י לא כליתם דהא בהא תליא משום דנר הוי"ה ממש נשמת אדם וכמ"ש כי חלק הוי"ה עמו יעקב חבל נחלתו ע"כ כמו שאני הוי"ה לא שניתי כך אתם ב"י לא כליתם שלא יכלה כח ואור נשמתם האלקי' כו') והנה מלבד שאין בכח המ"ר הנ"ל לכבות את אור האהבה רבה המוסתר הנ"ל אלא אדרבה ע"י התלבשות וירידת הנשמה האלקי' בעוה"ז והיא נטרד' מאד בבחי' מ"ר הנ"ל עי"ז דוקא הרי תוכל הנשמה לעלות ולהגיע למעלה במדרגה העליונה וגבוה הרבה יותר אחר צאתה מעוה"ז דהיינו למעלה הרבה ממדרגתה הראשונה כשהי' צרורה בצרור החיים בג"ע העליון או בג"ע התחתון לפי שירידה זאת ודאי לצורך עלייה גדולה היא וכמ"ש ימי שנתינו בהם שבעים שנה דימים ניתן לאדם שהוא הנשמה בגוף בעוה"ז בהיכלות דנוגה שתהיה לה עלייה גדולה עי"ז כו' וד"ל:

המסים הרבה יותר ואימת מלך ושרים יותר רק הוא הכוונה על טרדת הפרנסה בעול קשה בלחץ ודחק ובעבודה קשה בכל כלי המוח והלב עד מיצוי הנפש ממש כמו בנפשו יביא לחמו שמשמעבדי' כל כחות נפשו במחשבות טורדות ועמוקות נוגעים עד הנפש שמבלבל' המוח והלב לגמרי מכל וכל עד שניוו מדעתו ומקומו כו' כידוע (כמו יורדי הים באניות כו' שיעלו שמים ירדו תהומות יחגו וינעו כו' עד וכל חכמתם תתבלע כו' כמ"ש במ"א). והנה על זה אמר מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה כו' שטרדות הפרנס' המבלבלים לנקודת הלב והמוח נק' מים רבים כמו עד"מ הנמבע במי הים או נהר גדול וכמ"ש כי באו מים עד נפש כמו שאמר דוד אל תשטפני שבולת מים כו' ועכ"ז א' מים רבים הללו לא יוכלו לכבות את האהבה דהיינו שלא יוכלו לבטל ולעקור את נקודת אור האהבה העצמית והטבעית שבכאו"א מישראל שנק' אהבה המוסתר' בנקודת פנימית העלם הלב כידוע שמכחה יוכל לבא בנסיון למס"נ על קדה"ש ולתשובה אמיתית מקרב ולב עמוק עד כלות הנפש ממש כראב"ד שיצא' נשמתו בבכי' כו' וכמו בעי"ת שכאו"א עושה תשובה שלימה מקורות לבו ובוכה במר נפשו כו' לפי שאהבה רבה זו היא כמו טבעית ממש בנפשותינו מצד שרש מחצב הנשמות כי חלק אלוה הוא מבחי' מהו"ע אלקות כמו כי נר הוי"ה (ממש) נשמת אדם וטבע האש לעלות וליכלל למעלה במקור חוצבה כשלהבת העולה מאליה וכמ"ש בסמוך לזה רשפיה רשפי אש שלהבת יה ממש וקאי על אה"ר זו שהיא כרשפי אש שלהבת יה דוקא ולהיותה בחי' שלהבת יה ע"כ מים רבים לא יוכלו לכבותה כלל דאע"פ שיש בטבע המים לכבות את האש אבל יש אש שאין המים מכבים אותו כלל והוא הנק' שלהבת יה דוקא שהוא אור הנשמה האלקי' שנק' ניצוץ כניצוץ מן השלהב' כי כאשר מתלהבת בלהב אש התשוקה ודביקות כרשפי אש האלקית שנק' שלהובין דרחימותא או אין מים רבים שהוא המשכת כל לבו ומוחו בעומק טרדות הפרנסה מכבים אותה כלל (לפי שאין המים מכבים רק לאש גשמי בחום אש הטבעי שמקרר ומכבה אותו המים המנגרו) וכך נראה בחוש שהתפעלות רשפי אש מחום הטבעי בלב בשר לבד בלי התפעלות הנשמה באלקים חיים בשלהב' יה בקל ובמהרה תכבה גם במעט מים רעים של המשכת הבלי עוה"ז אבל אש האלקי' שנק' שלהבת יה בהתפעלות הנשמה האלקית לא תכבה מכל מים כו' אדרבה נק' אש שותה ששותה ולוחכת המים כאשר ה' שנפל על המים שיצק אליהו כו' וכמאמר ו' אשות הן יש אוכלת ואינה שותה ויש שותה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - כי תבואו גו' ושבתה הארץ (תקס"ב)

התחלקות זו וירידת החיות בבחי' צמצומים והסתרות רבות הוא שהי' יכול להבראות גם הנבראים הגשמי' וד' יסודות גשמיים בבחי' יש ממש והיינו ע"י החילופים והתמורות מצירופי האותיות כמו"ש בלק"א: והנה כתיב ויניחהו בג"ע לעבדה ולשמרה פי' כי בראשית הבריאה בי' מאמרות הי' מצד עצמות אלקות כי חפץ חסד הוא אבל אח"כ צריך לעורר תמיד השפע אלקות שבמחשבה א' הנ"ל שתתחלק תמיד ל"מ וזהו ע"י העבודה ברמ"ח מ"ע ולשמרה בשם"ה ל"ת והוא ענין שארז"ל שת"ח עוסקים בבנינו של עולם שהי' בנין עולם הדיבור והמשכתו מבחי' העלם המחשבה א' אל הגילוי ולכן בונייך הוא ל' נקבה רמז לעולם הדיבור הנ"ל הוא מדת מלכותו ית' (וע' בזהר ר"פ זו וברמ"ז שם ע"פ היא העולה דמה"ט נמי נק' היא העולה ל' נקבה אע"פ שבאה מן הזכרים דוקא אלא לפי שרומזו לכנס"י היא מדת מלכותו ית') והמשכה זו היא ע"י תורה שנק' תורת חסד וכן ע"י גמ"ח שע"ז ממשכים גילוי בחי' כי חפץ חסד הוא להיות עולם חסד יבנה וזהו כי חסד הפצתי בו' ולכן ת"ח דוקא נק' בונייך. וביאור הענין איך הוא המשכה זו ע"י תומ"צ וגם ענין ויניחהו בג"ע לעבדה בו' שנמשל לעבודת הארץ שצריך זריעה וחרישה ולהבין ענין המשל הנה ג"ע הוא זיו השכינה ופי' זיו הוא ענין גלוי והיינו בחי' תוספת הארה על חיות העולמות שיהיו משיגים ונהנים בהשגתם מהארה זו וכמשל שיביאו שלהבת גדולה בבית אע"פ שיש שם האור של הנר מ"מ נעשה תוספת אורה מכמו שהיה, כמ"כ הוא ענין זיו השכינה שבג"ע שהוא בחי' תוספת אור וגלוי אלהות בהשגתם, והו ענין המאיר לארץ ולדרים עליה שממשיך ומאיר תוספת אור לארץ העליונה הנק' ארץ החיים ולדרים עליה המקבלים ממנה וכנו' בסידור בפי' מרחם על הארץ ואח"כ על הבריות בו', אך מהיכן באה תוספת הארה זו והו ענין מארז"ל שת"ח עוסקים בבנינו של עולם הג"ע ר"ל שהם ממשכים תוספת אור וגילוי ממדת מל' ית' בבי"ע (כי החוק הקבוע להמשכת החיות בעולמות א"צ למעשה התחתונים ומעשה התחתונים הוא רק להמשיך תוס' אור כמ"ש בפע"ח בהקדמה) והיינו ע"י תומ"צ שלהם כי שכר המצוה הוא נמשך מהמצוה עצמה כידוע שזהו פי' שכר מצוה מצוה וכן הוא בתורה בו' שמהתורה עצמה שלמדה למטה נעשה זיו השכינה להאיר לנשמה זו שלמדה התורה למטה אך איך הוא שמגשמות

כי תבואו אל הארץ בו' ושבתה הארץ שבת לה'. וצ"ל דמשמע מיד כי תבואו אזי תיזמו' ושבתה הארץ והלא באמת צריך שהיה ששה שנים עד שאח"כ בשנת השביעית תהי' שנת השמטה, והענין יובן בהקדים להבין כמה שלפעמים מצינו שת"ת עדיף מתפלה כמארז"ל ת"ת כנגד כולם היינו אף כנגד עיון תפלה וגמ"ח ובמ"א משמע להפך כמו שאמרו הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו וכיוצא בזה מצינו דגמ"ח עדיף מתורה ותפלה כמו שאמרו רבה דעסק בתורה לחוד הי' מ' שנין בו' גם כתי' חסד הפצתי ולא זבח וחסד היינו תורה שנק' תורת חסד וגמ"ח שהם למעלה מתפלה הנק' זבח במקום קרבן תיקנו וכו': הנה ארז"ל ת"ח מרבים שלום בעולם שנאמר ורב שלום בניך א"ת בניך אלא בונייך אלו ת"ח שעוסקי' בבנינו של עולם וי"ל הלא עולם הוא ל' זכר ואיך אומר בונייך שהוא ל' נקבה ויובן כ"ו ע"פ מארז"ל הידוע דבעשרה מאמרות נברא העולם והלא כמאמר א' יכול להבראות בו' פי' המאמר האחד הוא מאמר דבראשית שהוא הכולל כל הי"מ וכמ"ש בזהר ע"פ בראשית ברא את השמים ואת הארץ את השמים לאכלאל כל עובדיו דבשמים בו'. והענין הוא כי בראשית הוא בחי' חכמה וכתוב כולם בחכמה עשית שבחכמה נכללו כל שאר המאמרות והוא עד"מ כמי שחושב במחשבה א' שנכלל בה הרבה דיבורים שידבר אח"כ כמ"כ המאמר דבראשית הוא בחי' מחשבה א' דאנא אמלוך שעלה במחשבתו ית' להבראות השמים והארץ וכל אשר בהן שמיד שעלה במחשבתו נתהוו כולם ע"י מחשבה זו וכדא' בדברי רז"ל שבמחשבה א' נברא העולם, וז"ש שבמאמר א' יכול להבראות, שהרי באמת נתהוו כולם ע"י מאמר זה הא' רק שלא יצאו לגילוי כמו שהן עתה אלא ע"י ט' מאמרות שאח"כ שע"י אמרו ית' יהי רקיע יצא הרקיע מהעלם שהי' במחשבה אל הגילוי להיות יש ודבר כמו שהוא כי בעורו כמאמר דבראשית לא הי' כ"כ בבחי' יש כמו עתה, וכעד"ז בשאר כל המאמרות, והמעם שהיה בן הוא לפי שאם לא היה הנבראים נמשכים בבחי' גילוי ע"י ט' מאמרות שהוא בחי' דיבור העליון אלא שהיה חיותם וקיומם מבחי' המחשבה הא' לבד לא היו כלל בבחי' יש ודבר כלל אלא היו במילים במציאות וגם ההתחלקות לחלקים רבים הוא ע"י הדבור כמשל השכלה א' שבדיבור נחלקת לכמה וכמה תיבות שבכל תיבה יש חלק קטן מההשכלה בו' וע"י

החכמה אלקית שיש בזה נשאה שם להוסיף אור וגילוי לנשמתו שישגי ויבין השגה זו האלקית והוא ענין זיו השכינה שארז"ל שצדיקים יושבי' ונהנין מזו והיינו זיו תורתם ועבודתם ממש וענין רבה בר נחמני ששאלוהו במתיבתא דרקיע אם ספק אם בהרת קדמה בו' דמשמע שם שהנשמות לומדים שם כל מה שלמדו כאן (ולפי שרבה היה יחיד בנגעים ואהלות לכן שאלו ממנו ספק זה כי לתחתונים דוקא יש כה זה לפסוק הדין שמסתפקים בו מחמת שהקליפות מעלימו' על הלכה זו והתחתונים יש בהן כח לברר ולהעלות מהשבירה לפי שהן מלוכשים בגוף בו' עמ"ש באגרת הק' בביאור מאמר הר"מ פ' נשא והמשכילים בו' דכ"ג ע"ב). וענין לשמרה הוא כי השמירה היא לעדור ולחרוש הכרם ולסקלו מן האבנים והקוצים שבו, והן שם"ה ל"ת לבער הרע מקרבנו כמשל זריקת הקוצים, והחרישה הוא בחי' המרירות ולב נשבר ונדכא שהוא כמשל החרישה דמרפי ארעא שאזי דייקא תצמיח הזרע כמ"ב בכדי שיהיה כלי לשבו ועל ידו יהיה צמיחת זיו השכינה ע"י זריעת התומ"צ צ"ל מתחלה בבחי' לב נשבר בו' כמ"ש תנית למאור להעלות נר שדייקא ע"י הכתיבה יומשך אח"כ בחי' מאור ונר וזיו השכינה וד"ל:

לימוד הלכה המדברת בענינים גשמיות כמו שנים אוחזין במלית בו' יתהוה בחי' זיו השכינה, הענין שזהו פי' לעבדה שנמשלו רמ"ח מ"ע לעבודת הארץ בוריעה וקצירה, שהזרע עצמה הנזרע בהקרקע נרקב מכל וכל ולא נשאר ממנו מאומה אלא שע"י זה נכלל כחם בכח הצומח שבארץ ונתאחד עמו ואז ע"י מוציא כח הצומח את כחו אל הפועל ומשפיע חיות לגדל שבולת מעין הזרע וכן פירות בעילוי רב ועצום למעלה מעלה ממהותו ועצמותו של הגרעין הנמוע בו' כמ"ב פשט ההלכה של שנים אוחזין במלית וכדומה שמדברת בענין סיפור מעשה גשמיות בשנים שמצאו מלית וזה טוען כולה שלי וא' טוען שקר, כ"ו יתבטל והי' כלא הי' דהיינו כשלומד הלכה זו בג"ע שהוא בחי' זיו השכינה הנולד מלימוד הלכה הגשמי' שלמד בעוה"ז לא נו' שם כלל סיפור מעשה זו בגשמיות בשנים אוחזין במלית גשמי ח"ו כי אין שם מלית גשמי ואין שם מענת שקר, אלא הוא גילוי השכל אלקי מח"ע שיש בהלכה זו למה יהיה הדין והפסק שיחלוקו שיש בזה למעלה סוד ה' ע"פ חכמתו ית' דאיהו חכים ולא בחכמה ידיעא אלא שנתלכשה במעשה זו הגשמיות, ולכן בג"ע הלבושים הגשמיים דאורייתא נרקבו והיה כלא היה אבל

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

וידבר בו' אנכי

יש באדם כח למס"נ באחד בו'. ולכן כתיב בישראל העמוסים מני בטן, דהנה כמו שיש עיבור למטה כמ"כ קודם התגלות ולידת הנשמה היא בבחי' עיבור בבטן אימא וכמ"ש חי הוי' אשר עמדתי לפניו, והנה ארז"ל כשהתינוק במעי אמו נר דלוק על ראשו ומלמדיו אותו כל התורה, דהיינו מ"ש נש"י עלו במחשבה דהיינו במח' דאותיות התו' והנה ע"י שהוא בבחי' עיבור ומלמדיו אותו ע"י נותנין לו הכח לקיים תומ"צ למטה בו', וזהו נר דולק על ראשו, נר הוא מ"ש נר הוי' נשמת אדם והוי' יו"ד ה' הוא בחי' תושב"כ ותושבע"פ ו"ה הוא בחי' מצות, דהיינו שע"י יכולה הנשמה לקיים תומ"צ למטה, וזהו העמוסים מני בטן העמוסים לשון יום יום יעמס לנו, או מלשון אבי העמים עליכם בו' שהוא בחי' עול שנותנין עליו הכח לקיים תומ"צ. והנה גם לזה הבחי' צ"ל ג"כ בחי' הוי' דהיינו יו"ד צמצום ה' התפשטו' בו' כדי שיעלו במח', ולכן נאמר ב"פ הוי'.

והנה הוי' אלקינו היינו ענין נשמות כי נשמות ישראל עלו במחשבה מח' עילאה שאינו שייך אל הדבור, והנה כמו שהמח' של אדם מתאחד עם עצם הנפש יותר מבחי' דבור כי הדבור נראה כמו שנעשה נפרד מעצמותו, אבל מח' מתאחד בו', כמ"כ נש"י מתאחדים ביחוד אמיתי עם אוא"ס והוא ע"י אותיות התורה כי ישראל מתקשראן באורייתא ואורייתא בקוב"ה, כי שרש ס"ר נש"י הם ס"ר אותיות התורה וזהו ישראל ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה, וזהו מ"ש ישראל עלה במח' היינו במח' של אותיות התו' ולכן נקראו בנים וכמ"ש בנים אתם להוי' אלקיכם בו', והיינו כמו שהבן נמשך ממוח האב כמ"כ נש"י נמשכים מח"ע. ולכן כתי' ואהבת, ולכאו' קשה איך שייך הציווי על אהבה הלא היא מדה שבלב, ואיך שייך ציווי ע"י, אך משום כי נש"י נקראו בנים למקום ע"כ האהבה מבועית אצלם כי ממילא נמשך להם אהבה כמו אהבת הבן אל האב, ולכן

וּפ' שני' של ק"ש כתיב בה ואספת דגנך כו', ולכא' קשה מאי איכפת לי' אם יאסוף או לאו הלא אומר אח"כ ואכלת ושבעת, אך הענין הוא דהנה ארז"ל עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי, והנה בבחי' קבע ועראי אין הפי' דוקא בבחי' ריבוי ומיעוט דא"כ למה לא אמר למוד הרבה אלא הפי' בעיקר הרצון, שעיקר כוונתו ורצונו יהי' רק ללמוד תורה דהיינו שאפי' אם עוסק במו"מ יהי' המכוון מזה כדי שישתכר ויהי' לו פרנסה לפרנס ועי"ז יוכל ללמוד תורה, וכן כה"ג בכל מה שעושה, וזהו ואספת דגנך דהיינו שיאסוף הכל לבחי' אחד דהיינו לבחי' ביטול מעלמא דפרודא לעלמא דיהודא.

והנה מ"ש שמע ישראל, שמע הוא לשון הבנה דהיינו להוציא האהבה מהעלם אל הגילוי הוא ע"י התכוננות כי תבונה אותיות בן ובת היינו אהבה ויראה, וכינה נק' אם הבנים, וכמ"ש כי אם לבינה תקרא והיינו רק להוציא את האהבה מהעלם לגילוי הוא ע"י התכוננות שמתכונן איך שהוי' אלקינו נש"י עלו במח' העצמו' שמתאחדת עם עצמות אוא"ם, והוי' אחד היינו בחי' דבור שנתהווה מזה יש ודבר נפרד ומ"מ הוא בבחי' אחד לפי שכולם בטלים אצלו דכולא קמי' כלא חשיב, ועי"ז ואהבת דהיינו שע"ז יוצא האהבה מהעלם אל הגילוי, וגם להיות בכל לבבך בשני יצרך כו'.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

אלה הדברים, שבת פרשת דברים, תער"ג

וכמשנת"ל), י"ל דבזה אינו שייך כלל ענין מטולמ"ט כו', ועמ"ש בד"ה יו"ט של ר"ה הנ"ל דבעצמו' שייך רק בחי' שוב כו' (והוא בחי' העתקת העצמו' כו'), ועפ"ז י"ל דבראשית הקו אינו שייך גם בחי' מטולמ"ט וממילא א"ז גם בבחי' גדר מקור לבחי' הזמן כו'). ובכדי שיהי' התהוות האצ"י שהוא בחי' ס' זמן מא"ס ב"ה שלמע' מגדר זמן, ה"ז ע"י שנאצל תחלה בחי' א' ממוצעת בין שני הפכים אלו, והוא בחי' א"ק ונק' קדמון מפני שקדם לכל האצ"י דאבי"ע (ור"ל בחי' קדימת המע' שקדם במעלתו ומדרגתו לכל העולמות שאינו בבחי' מציאות דבר כלל עדיין כו', וכמ"ש בע"ה דא"ק נק' א"ס בהשאלה כו', ומ"מ יש לו שייכות אל העולמות ורק שקדם להם כו', דענין קדם הוא שכבר ישנו להדבר ומוכן להתגלות רק שלא נתגלה עדיין כו', והיינו שלמע' עדיין מהתגלו' אבל יש לזה שייכות אל הגילוי כו'). דהנה ידוע דא"ק נק' מחה"ק ועו"ג צופה ומביט עד סוף כה"ד וכולם נסקרים בסקירה א', דכל מה שנתהווה בעולמות הכל עלה במח' זו רק שהן שם בבחי' בלתי מציאות ניכרת כלל, וזהו שנק' מח' שמורה ע"ז שאינו בבחי' מציאות, וכמ"ש הפרד"ס בשעה"כ ערך מחשבה דמח' מורה על הדקות כי אין בנשם יותר דק ממח', ועש"ז נק' אצ"י נקודה מחשבות להראות על הדקות כו', וכמו"כ בחי' א"ק נק' מחה"ק שהוא מח' כללית על כל מה שנתהווה כו', וכמ"א מכו' דא"ק הוא בחי' הסכם שלמע' גם ממח' כו' וכמשנת"ל פס"ו, וא"כ בחי' א"ק ה"ז

קסמ) וכ"ז שייך בעולמות שהן בבחי' מציאות דבר וע"כ שייך בהם בחי' המקום כו', וכן שייך בהם בחי' הזמן להיות שהאור הוא שבא בבחי' המשכה ובבחי' התלבשות כו'. אבל עצמות המאציל הוא למע' מגדר זמן ומקום וכמא' מי איכא זקנה קמי' קוב"ה כו', והיינו שגם בראשית המשכת הקו כמו שהוא למע' מבחי' התלבשות גם בפרצוף דא"ק ה"ה למע' מגדר זמן כו', ועמ"ש בדרוש יו"ט של ר"ה רס"ו באורך איך שבחי' הכתר הוא למע' מבחי' הזמן, משום דהרצו"ש דשם הוא בבחי' מטי ולא מטי שא"ז ענין הסתלקות והתפשטות שבבחי' התחלקות כו' יעו"ש, וכ"ש שהוא כן בבחי' עתיק דלעילא מגולגלתא דא"ק כו' (ו"ל דכללות ענין רצו"ש והיינו גם בחי' מטול"מ שייך רק בבחי' חיצוני' הכתר שזהו בבחי' שייכות אל העולמות וההמשכה בזה הוא בבחי' המשכה אל העולמות (דהיינו בחי' הארה לבד כו', דרק בהארה שייך ענין רצו"ש או מטולמ"ט דלהיותה רק הארה ה"ה בבחי' רצוא לגבי מקורה ואח"כ היא בבחי' שוב כו', וכמדרי' הכתר ה"ז בבחי' מטולמ"ט אבל כ"ז הוא להיותו הארה לבד כו'), וזהו"ע דרצון שהוא בבחי' מרועה עכ"פ ושייך בזה בחי' מטי שהוא בבחי' התפשטות ובחי' לא מטי כו', אבל בבחי' עתיק שזהו בחי' עצמו' שהמשכה בזה א"ז המשכה אל העולמות כו' (והוא בחי' העתקת העצמות כו', ויובן כן בראשית הקו שבא בבחי' בקיעה שזהו כדוגמת נקודת המל' שבקעה את הפרסא

למע' מבחי' זמן ומקום שהרי נתהווה שם הכל בבחי' בלתי מציאו' ניכרת כלל בו, ועמ"ש בדרוש יו"ט של ר"ה הנ"ל דהספי' כמו שהן בא"ק (וכן כל מה שנמצא בבחי' א"ק) אינו גם בבחי' הגדרה מופשטת בו, וע"כ שם הכל בבחי' השוואה לגמרי בו' וגם לא יש שם קדימה ואיחור כלל בו'. וע"כ ה"ז בחי' ממוצעת בין למע' מהומן והומן, שהרי בבחי' א"ק לא יש שם גם בחי' ס' זמנים ומ"מ בבחי' א"ק שייך עכ"פ ל' שיהיו נספרים בסקירה א' שהיא בחי' מח' א' בו', דע"ה דמח' א' ה"ז הוראה דהמח' היא ג"כ לא בבחי' מח' עדיין בו' (דכד"כ ענין היחידות שולל ענין המציאות דכל שהוא במציאות אינו בחי' יחידות בו', והיינו שהוא בעצמו אינו בבחי' היחידות דמאחר שהוא בבחי' המציאות ה"ה בבחי' ריבוי בעצם מהותו בו', וכמו יש לי רב דהיינו בחי' המציאות בעצם ע"כ אמר יש לי רב בו', וכמו כי רבה כי גדלה דהיינו ריבוי התפשטות הישות בו', דכל שהוא בבחי' מציאות דבר ה"ה בבחי' ריבוי והתפשטות בו' והיחידות שולל זה בו', הרי דיחידות ומציאות המה הפכים זמ"ו בו', וגם כל דבר שהוא במציאות הרי יכול להיות עוד דבר שכמוהו מאחר שהוא ג"כ בבחי' מציאות דבר בו', וכמו היחיד בדורו בהכרח שיש בו דבר שבזה הוא מובדל מכולם וע"כ הוא יחיד בו'. וא"כ מה שנק' מח' א' ה"ז הוראה שאינו בבחי' המציאות בו', והגם דנק' אחת ולא יחיד בו', ה"ז עכ"פ כמו העקודים שעקוד בכלי אחד, דמכו' הפי' בזה שהכלי היא בבחי' אחד בו', וכ"ש שהוא כן בבחי' א"ק בו'), ומ"מ ה"ז בבחי' מח' וסקירה א' בו'. הרי שבא"ק יש בו הענין דומן וכלי זמן, שהרי א"א שאינו בבחי' זמן כלל שה"ה מ"מ בחי' סקירה א', וגם אינו בבחי' הזמן שהרי ההתכללות שבו הוא שהן שם בבחי' בלתי מציאות לגמרי ואינו שייך שם קדימה ואיחור בו'. והו' מה שא"ק הוא תחלת ההתהוות דנת"ל שיש בא"ק ב' ענינים שהוא תחלת ההתהוות ובחי' כוללת בו', והיינו שאינו רק תחלת ההתהוות לכד כ"א הוא בחי' כוללת שכל מה שיתהווה הכל הוא כלול בא"ק בו', ואופן ההתכללות בו הוא בבחי' בלתי מציאות לגמרי והיינו שהוא כמו תחלת התהוות דבר שהוא דבר אחד ופשוט בו', וכמו חומר הראשון הנושא הד' צורות בו' וכנ"ל. ונמצא דבא"ק יש בו ב' הענינים ע"כ הוא בבחי' ממוצע בו', דהרי עצמות אוא"ס ה"ה למע' מגדר הזמן לגמרי והעולמות הן בבחי' זמן בו', ובחי' א"ק להיות בו ב' הענינים הנ"ל ע"כ זהו מדרי' ממוצעת שע"י מדרי' זו יהי' מא"ס ב"ה שלמע' מגדר זמן לגמרי התהוות בחי' סדר זמנים בו'.

המצוה ולא יעסוק בהמצוה עצמה בו', ובפרט שיש מצות שכשנעשים ע"י אחרים ולא על ידו אין לו המצוה ואיך אין מבטלין בו', ובהכרח ל' שיש מעלה בתורה על המצות. דהנה המצות הן תחת הזמן וכמו מצות מצה בפסח שהוא בזה הזמן דאו נמשכים כל המשכות בו', וכן מצות שבת וכה"ג הכל הוא בזמן דברגע קודם או אחריו לא יש המצוה כ"א בזה הזמן דוקא בו', וכ"ה במקום וכמו קרבנות שצ"ל במקום התקרבה דוקא ומחשבת חוץ למקומה או חוץ לזמנה פוסל בו'. משא"כ התורה אינו תחת הזמן שהרי כל העוסק בתו' עולה כאלו בו' גם שאינו זמן ומקום התקרבה בו', וכן הלמוד הל' פסח בסוכות בו', רק שדבר בעתו מה טוב, אבל מ"מ ישנה להמשכה בו'. והיינו לפי שהתו' היא בחי' חכ' הקדומה דא"ק שלמע' מבחי' הזמן ע"כ גם התורה היא למעלה מהזמן בו', משא"כ מצות ה"ה בחי' התגלות שבאו בבחי' התגלות פריטיות ע"כ הן בבחי' הזמן בו', והגם שבתורה יש ג"כ בחי' כלל ופרט וכמשי"ת, מ"מ כללות התורה היא בבחי' א"ק בו'. והו' מה שתורה נאמרה משלישי המדבר דהיינו בחי' א"ק שזהו בחי' שלישי המדבר ומגלה בו', אבל משנה תורה משה מפי עצמו אמרו, דהנה משנה תורה הוא בחי' התגלות, שהרי כל הענינים שבהד' ספרים הראשונים נאמרו ונשנו כמשנה תורה בו', ולהיות שזהו בחי' התגלות ע"כ נאמרה ממש מפי עצמו בו', רק התחלת התורה נאמ' אלה הדברים בו', מפי שלישי המדבר בו', והו' כמו בעשרת הדברות דכתיב וידבר אלקים את כל הדברים האלה, דהיינו שכל התו' היא בכלל העשה"ד בו', דהיינו דכל מה שנפרט בתושב"כ וגם בתושב"ע הכל כלול בעשה"ד בו', והו' כל הדברים האלה בו'. וכמו"כ כאן נא' אלה הדברים בו' להורות שכל הדברים דמש"ת ע"ה שהן בחי' התגלות מ"מ הכל הי' כלול בבחי' הכלל דא"ק בו', וע"כ נא' ג"כ ההתחלה מפי שלישי המדבר שזהו בחי' הכלל דמח"ק דא"ק בו', גם י"ל להיות שהתו' הרי גם הפרטים המה עצמו בו'. והו' אלה הדברים דמשנה תורה ע"ה שהוא בחי' התגלות ה"ה אותן הדברים ממש שבבחי' הכלל דא"ק בו', ע"כ נא' ההתחלה מפי שלישי המדבר להורות שזהו בחי' הכלל בו', וכל משנה תורה נא' מפי משה להורות שזהו בחי' התגלות בו', רק שהתגלו' הוא כמו העצם בו'. והו' אלה הדברים אשר דבר משה בו', שהד' ספרים נא' מפי שלישי המדבר שזהו בחי' א"ק, ומשנה תורה נא' מפי משה להיות שזהו בחי' התגלו' והתחלת משנה תורה נאמר מפי שלישי המדבר, להורות שכ"ז הי' כלול בהכלל דא"ק, וכמו שהו' בבחי' הכלל דא"ק באופן כזה נתגלו מן הכלל אל הפרט בו'. קיצור. אמנם בחי' עצמות המאציל עתיק דא"ק למעלה מגדר זמן, דככתר הוא מטול"מ שאינו התחלקות, וי"ל דהו' בארץ, ועתיק להיותו העתקת העצמות אינו שייך

וע"פ הנ"ל יובן מה שהד' ספרים נאמרו מפי שלישי המדבר בו', דהנה לכאן א"מ מפני מה אין מבטלין ת"ת מפני מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים, וכמו בהפרשת תרומה שאפשר להיות ע"י שליח בו', ואיך יעסוק הוא בפי' וביאור

ענין המציאות), וא"כ הוא זמן ולא זמן, וז"ע הממוצע. והוא אלה הדברים שלישי המדבר, מצות תחת הזמן, ותורה עם היותה פרטים ה"ה למעלה מהזמן.

גם מטול"מ, ובכדי שיהי' בחי' הזמן נאצל בחי' א"ק שכולל הכל בפרטיות ובסקירה א', והוא שנק' מח' והיא מח' אחת שאינו במציאות, גם לא בהגדרה מופשטת (דיחידות שולל

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

אשר ברא ששון

ביעקב אתה עשית שהצדקה הוא ע"פ משפט, והיינו ששופט את עצמו כמה מגיע לעצמו והשאר הוא נותן לצדקה, וגם זה במשפט התורה דנתינת הצדקה הי' מפני שזהו מצוה והיינו דאין זה לפי שהוא בעל טובה וחסדן כ"א לפי שהוא צווי השי"ת, והו"ע הנדיבות של אברהם דגם ענין הפירות בסעודה שהוא ענין עידון ותענוג הנה לבד זה שחשב זה להכרחיות (בשביל זולתו) הנה עוד זאת נתן יגיעתו על זה כמ"ש ויטע כו', והגם דכל זה הי' בשביל כוונה אלקית לפרסם אלקותו ית' בעולם, כדכתיב ויקרא שם בשם ה' אל עולם ופרש"י ע"י אותו אשל נקרא שמו של הקב"ה אלוק"ה לכל העולם, לאחר שאוכלים ושותים אמר להם ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והי' העולם אכלתם, ובוה פרסם אלקותו ית' בעולם, א"כ הרי השפעת הטוב הי' בשביל כוונה אלקי', הנה האמת הוא כן, דחסד דקדושה היא עצמה עבודה אלקי', והיינו דמה שנותנים צדקה ועושים חסד עם זולתו אינו רק מפני מדת הטוב כ"א לפי שהוא צווי הוי' אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות טוב וחסד במדות טובות, אשר עי"ז אנו הולכים בדרכיו ית' וכמאמר מה הוא חנון ורחום אף אתה תהא רחום וחנון, והרי זה נדיבות גדולה.

קיצור. אאע"ה הי' נדיב בממונו, ויבאר דמין האנושי הוא רחמני כמכעו, דבע"ח הם רק לעצמם, ויבאר מעלת הצדקה עפ"י התורה מה שנותן לזולתו יותר מכמו שלוקח לעצמו, וחסד דאברהם הי' בשביל העבודה לפרסם אלקותו ית' בעולם.

ד) והנה ראי' לדבר מהא דמצינו באברהם אבינו ע"ה שהי' איש הטוב והחסד בעצם וכדאיתא בספרים דאאע"ה הי' נדיב כממונו גופו ונפשו, שהי' נדיב כממונו והי' מאכיל ומשקה לכל אפי' לערביים וכמ"ש ויטע אשל בבאר שבע, ופרש"י רב ושמאל חד אמר פרדס להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה, וחד אמר פונדק ואכסניא וכו' כל מיני פירות, דדבר זה מורה על הנדיבות ביותר, דהנה זה מה שנתן להם לאכול ולשתות הוא ענין החסד, וטוב המאכלים כבשר ויין כדאיתא במדרש, הו"ע נדיבות שהוא השפעה מרובה וביותר רב, אמנם כל זה הם מעניני סעודה אבל פירות הם מאכל של עדון ותענוג שאינם מעניני סעודה כלל וזה מורה על נדיבות ביותר, ומרובה מדת הנדיבות דאאע"ה בזה שנמע אשל, פרדס או פונדק, כלומר שעשה זה כמו דבר המוכרחי, היינו דאין זה דבר של עדון ותענוג כי אם שזהו כמו דבר הכרחי ממש, דזהו ההפרש בין חסד דאברהם שהוא חסד עפ"י התורה לחסד דישמעאל שהוא חסד דמדות בני אדם, דהנה האדם כמבעו יש בו מדת הטוב והחסד להתחסד עם זולתו אשר בזה יבדל כללות מין המדבר ממין הבע"ח, דהבע"ח הרי כל ענינם הוא רק לעצמם ולא לזולתם אפילו לוולדותיהם (רק כהיותם קטנים), ומין המדבר הוא נבדל בזה שבמבעו הוא מטיב גם עם זולתו, והוא מצד עצם המבעו שלו, אמנם הוא רק דלאחר שיש לו כל המוכרח לו לעצמו הנה מהמותרות שלו הוא נותן גם לזולתו, ובוה יש כמה אופנים במדות בני אדם, אבל החסד שע"פ התורה שהוא החסד דאברהם הוא באופן אחר לגמרי כמ"ש משפט וצדקה

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

חג הפסח, תרצ"ד

להגיע כל כך רחוק. ברם, בחיים המתונים והזכים של אז, הבינו והרגישו בדבר היטב.

הדרת-כבוד מיוחדת, התעוררה בי כלפי החסידים האלה. ראיתי בעין את כוחם הרוחני הגדול של אנשים אלה, להתפשט מחיי החולין ולהגיע לעליית נשמה כזו, להתעלות אל העבר הרחוק בכל הלהט של נשמתם.

אח! כמה חיות ועידוד מביאה התועודות חסידית כזו, היא משרשת את כל החרולים מן החיים הבריים ומוזגת "רביעית" של חיים בחיי יום יום, כך שחיי השעה של חיי העולם הגשמי נהיים שונים לגמרי, זכים וטהורים יותר.

התועודות חסידיות כאלו, מטהרות את האויר ויוצרות סביבה של אור, מצביעות על דרכים בעבודת השי"ת ומעמידות את האברך על בסיס האמת, הנחקקות במוחו ובלבו לעד.

זכרונות עסיסיים כאלה, ישנם בודאי בכל אחד שמגזע החסידים. כל בן, בת או נכד חסידי, הרי לבד זאת שזורם בהם הדם, המוח והלשד של הוריהם החסידים, נושאים הם בתודעתם זכרונות ימי הנעורים ממה שראו ושמעו אצל הוריהם.

ח. זכרונות כאלה ברגעים מסויימים בחיים, עשויים להביא למהפכה באדם, לשמור מכל רע, ולהעמיד משפחה שלימה בדרך חיים יהודיים אמיתיים.

מעשה שהיה באחד מגדולי עשירי העיר הגדולה פטרבורג שברוסיה, אדם בשנות העמידה, מגזע החסידים, שבהיותו בגיל 14 השתקע בפטרבורג, ולרגל נסיבות שונות הביאהו זרם החיים לאוירה מרוחקת ביותר, עד כדי חילול שבת, אכילת טריפות וכו' ר"ל.

בהיותו צאצא למשפחה חסידית נכבדה בפלך מוהילוב שהיתה קשורה מאד אל הרביים – טרח, מיד עם הדפסת תמונתו של אדמו"ר הזקן, והזמין את אחד מגדולי הציירים שיעתיק עבורו את התמונה, וכן את תמונת בעל ה"צמח צדק" כפורמט גדול. סכום גדול שילם בעד התמונות, ועם השלמתן – קבע אותן בחדר ספרייתו.

שנים נקפו ועסקיו הסתעפו, לילדים שנולדו לו העניק אמנם שמות עבריים אלא שמיד היסב אותם לשמות

ז. אחד מן העשרות הרבות של זכרונות הילדות שלי הוא המחזה הבהיר, כשבאחד מלילות חנוכה, בשנת תר"נ, התאספו מורי החסיד רשב"ץ, החסיד ר' הענדל והחסידים ר' אהרן ור' יקותיאל מדוקשיץ והחסיד ר' זלמן והפליגו בזכרונות ימי קדם, עת היו אברכים ונוסעים אל אב"הסבא, ה"צמח צדק". בתוך כך התרומם לפתע ממקומו החסיד ר' זלמן והחל לנגן ניגון ידוע של אב"הסבא בו היה מתפלל מוסף של ראש השנה. כל הנוכחים עמדו ממקומם והצטרפו לשירתו.

כשהגיעו לאותה "תנועה" ידועה, בה היה אב"הסבא, ה"צמח צדק", אומר המלים "אשרי איש שלא ישכחך ובן אדם יתאמץ בכך"¹, נכנסו כולם להתלהבות גדולה, פניהם להטו ודמעות נזלו על לחייהם. היה נראה לכל שאנשים אלה חיים כעת מחדש אותם רגעי אור וקודש, ואין ספק שכל אחד מהם חש באותו רגע שהוא עומד ליד הרבי, רואה ושומע את הרבי בתפלתו.

בידעי ברור – מן הפעמים הרבות ששמעתי על כך – כיצד נראה ה"זאל" של אב"הסבא, ה"צמח צדק", ואת המקום בו עמד בשעת תפלתו, עשו עלי ניגונם ומראה פניהם רושם חזק, עד שנשפחתי בהתלהבותם ונדמה היה לי שאני רואה את אב"הסבא, ה"צמח צדק", עטוף בטליתו, לבוש בגדי לבן ובכיפתו הלבנה ואומר – "אשרי איש שלא ישכחך" וכאילו אני שומע את קולו הקדוש המשתפך במלים "ובן אדם יתאמץ בכך".

בהיותי ספוג בסיפורים רבים על התגלות נשמות הצדיקים, בגלוי ובסתר, לבניהם ולתלמידיהם, הייתי בטוח שאב"הסבא, ה"צמח צדק", נוכח כעת כאן, והדבר שימח אותי, ויחד עם כך גם הפחיד אותי. הייתי כולי אפוף רגש נעלה, רגש שאינו מתבטא במלים, מן הדרגות הגבוהות של "תונוי דליבא דלא כתבי אינשי"².

או חשתי בכך בתמימותי הילדותי הטהור והזך, וכשגדלתי והתחלתי ללמוד חסידות ולהבין יותר מהי ההתקשרות של חסיד לרבי, הבנתי היטב שדביקות מחשבה כזו של חסידים לרבי, אכן יש בכוחה לפעול שהרבי יבוא אל אותם חסידים.

אמת, בחיים הבהולים הנוכחים, קשה מאד לתאר ולהבין את הדבר, כיצד בכוחה של דביקות המחשבה

(2) ראה נדה כ, ב.

(1) תפלת זכרונות במוסף דראש השנה.

הערים והעיירות במרחבי עולם בכל המדינות, אלא שחגיגת י"ט כסלו בעיר פטרבורג (מקום שאירע בו הנס) לפני ארבעים שנה, בחיי זקני החסידים ובתוכם החסידים ר' יצחק ור' זלמן ז"ל רובשוב, שהכירו בעצמם אנשים, גם מהחסידים וגם מהמתנגדים, שחיו בתקופת התרחשות הנס – היתה בהתלהבות ובקדושה ובשמחה מיוחדות במינה.

עוברות שעה, שעתיים ושלש, ה"נכד" שכח כי הזמין כרטיסים לתיאטרון יחד עם רבי השלטון, הוא נסחף כל כך בחוויה החסידית עד שהיה נדמה לו לשעה כי הוא נמצא בבית הישן בין הוריו החסידים.

חגיגת י"ט כסלו העירה בו זכרונות משנות ילדותו: מסיבות י"ט כסלו שהוחגו בבית המדרש של סבו, והמסיבות שהיה הסבא עורך כשהיה חוזר, יחד עם חבריו החסידים, מנסיעה לליובאוויטש. הסבתא היתה טרודה ושקועה בהכנת הסעודה כשאמא והדודות מסייעות בידה. זכרונו גולל לפניו מאורעות שונים מן העבר הרחוק, בן עשר, בן שתיים עשרה, ה"בר מצוה" שלו, ורבו החסיד ר' ברוך אשר המלמד.

בסוף, לאחר שעות של בילוי באוירה החסידית, חזר הביתה. בשנת תרנ"ז – חמש שנים לאחר המאורע – סיפר לי אחד ממקורביו, כי, מיד עם בואו אז הביתה, נכנס לחדר ספרייתו והתפלל תפלת ערבית בככיות גדולות.

כעבור ימים מספר, החליף העשיר ה"נכד" את כליו בחדשים ובביתו נקבע מטבח כשר, והאיש השתנה לגמרי. אותה החזרה בתשובה שיכולה לבוא על ידי פוגרום או על ידי מלך ושר קשה כהמן ח"ו, מסוגלים להביא גם התוועדות חסידית או זכרונות מבית חסידי, בטוב ובלי יסורים ח"ו.

יוד. בשדותיו של ר' זלמן שצערבינער היתה נקצרת החטה למצה שמורה, והיה סדר קבוע בכך – לגבי בחירת השדה שהניבה את החטה המעולה ביותר לגבי בחירת יום הקצירה.

תנאי יום הקצירה היו: שיהא בהיר וצח, בו זורחת השמש בכל תקפה, כשלושה ימים לפניו לא ירדו גשמים. השעות הקבועות לקצירה היו מן השתיים-עשרה בצהריים, עד שתיים או שתיים וחצי.

כשהתקרב זמן הקצירה היה ר' זלמן בא לליובאוויטש לשם סידורי הקצירה. הסידור התבטא בכך: מאחר שאי אפשר לדעת מראש מתי תהיה האפשרות לקצירה, כיוון שיש צורך בתנאים האמורים, היה מביא לליובאוויטש מרכבות מספר משלו כדי להסיע לשצערבינא את האנשים שהיו רגילים לקצור את החטים, כדי שיהיו מוכנים

רוסיים, הבית התנהל בעשירות מופלגה ובמלוא הקצב של תענוגי ותאוות העולם הזה. כרגיל במצב כזה – היתה החברה, שאיתה התרועע בעל הבית, מורכבת ברובה מנכרים או, להבדיל, מיהודים ששכחו – לא עלינו – מכבר את מקור מחצבתם היהודי.

אירע – בהשגחה פרטית – והעשיר היה זקוק, לרגל עסק חשוב, ליהודי עשיר ירא-שמים וחסיד. בהיות הדבר דחוף – מיהר לביתו של החסיד.

בהיכנסו לבית ראה, באולמות הרחבים, אנשים רבים מסובים ליד שולחנות ערוכים ושרים בחדה גדולה. התמונה הזכירה לו מחזות דומים מתקופת ילדותו בסביבת הוריו.

המארח יצא אליו, והכניסו לחדרו לשם שיחה בדבר העסק המשותף.

כשהסתיימה השיחה העסקית, שאל האורח לפשר המסיבה, האם היא לרגל שמחה משפחתית? ואם כך ברצונו לאחל "מזל טוב". החסיד שהכיר יפה את הוריו של אורחו וידע על ריחוקו מן היהדות, ענה:

הן, זו שמחה משפחתית, אנו משוחחים עתה טלפונית עם הורינו וזקנינו הנמצאים בגן-עדן, ומרוב שמחה על הבשורות הטובות שאנו שומעים מהם – הננו עורכים מסיבה חגיגית.

האורח עמד משתומם לדברים הבלתי מובנים, ובראות החסיד את מבוכתו, הסביר:

היום הוא חג י"ט כסלו³ (הלז ידע היטב מה זה י"ט כסלו) ובהיכלו של רבנו הזקן בגן-עדן שוררת שמחה גדולה, כל הצדיקים התאספו בהיכלו של רבנו להביע לו "מזל טוב" לגאולה שהיתה לו, ולישועה שבאה על ידה לרבבות יהודים – שהיו לחסידים.

אבותינו שהסתופפו בצילם של רבותינו, משתתפים ודאי בשמחה זו, ואנו – צאצאיהם – שמחים בחגם-חגנו.

ט. לאחר שמיעת דברים אלה – תקף את ה"נכד" חשק עז להיכנס לשעה קלה למסיבה זו, אך הרגיש עצמו זר ומרוחק מאוירה זו, ולא היה לו האומץ לבטא את משאלתו. הוא התבייש פשוט כלפי עצמו: מה לאוכל טריפות ולמסיבה כזו!

החסיד הפיקח הבחין מיד בלבטי ה"נכד" והזמינו להיכנס למסיבה: בוא ושמע ד"ש מן הסבא ומן האבא. החסיד אף ידע לדאוג לכך שהאורח ירגיש עצמו טוב במסיבה ה"זרה".

למותו, אמנם, לתאר את צורתה של סעודת מצוה בין חסידים, וביחוד סעודת י"ט כסלו הנערכת עתה ב"ה בכל

(3) יום שיצא אדמו"ר הזקן ממאסרו בפטרבורג בפעם הראשונה, י"ט כסלו תקנ"ט. ראה לקוטי דיבורים יט כסלו תרצ"ד.

למן היום שבו נסע ר' זלמן בליווי שלוחי המצוה, ועד היום הבהיר שבו קצרו את ה"שמורה" – היתה שיחת כל יום מוקדשת למזג האויר, היו מביטים אל השמים, אם הרוח יבשה ואם אין מורגשת רטיבות באויר. עשרות השערות הובעו מדי יום על מזג האויר העתיד להיות ביום המחרת. בכל יום ציפו לבוא השליח המיוחד משצערבינא שיבשר כי היום תתקיים הקצירה. הנסיעה לשצערבינא, שארכה כשעתיים, וכן הדברים שמסביב, עשו רושם גדול עלי (כילד בגילי אז – מצאתי במחשבתי לכל מאורע – סיפור דומה בתנ"ך או באגדות רז"ל שידעתי), והם רשומים פחות או יותר בזכרונות ילדותי.

ומזמנים לכך (למרות שהמתעסקים העיקריים בקצירת החטים היו ר' זלמן ובני ביתו והיהודים תושבי האחוזה – היו נוהגים להצטרף מספר "יושבים" מליובאוויטש וכן אורחים ששהו בו בזמן בליובאוויטש). לעתים, היתה אורכת שבוע ימים הציפיה, ליום בהיר בעל התנאים הנדרשים לקצירת החטים ל"שמורה". היתה זו לר' זלמן עבודה בשמחה רבה כפולה ומשולשת: ראשית – קצירת חטים ל"שמורה" בשביל הרבי, נוסף לכך – קבלת אורחים למשך מספר ימים. דבר שהיה חביב מאד על ר' זלמן שחונן בחוש מיוחד לכך, ועל הכל – העובדה שסבא, ובזמני – אבי, היו באים בכבודם ובעצמם אל הקצירה, ענין שהיה מעניק לו "חיות" לשנים מספר.

~ רשימת המאסר ~

הרבי הרי"צ

המבוא הלזה הוא חדר ארוך ביותר על חמשים אמה, רחב כארבעה אמה ובשני צדדיו פתחים ודלתותיהם סגורות, ועל כל עשר אמות דולק בתקרה גר קטן, ובכל אורך החדר עומדים כעשרה או שנים עשר איש מזוינים.

כל אחד מהשומרים הללו, מזוינים בכידון קאזאקי מאחוריו, בידו השמאלית חרב מלוטשת, ובידו הימנית קנה-רוכה, ועומד כאבן שיש כפסיל-אבן מבלי אשר יזוז ממקומו, רק עיניו צופות על כל צדדיו.

המראה הנורא המוזר הלזה, הנה בהכרח יפיל אימה על אדם ישר. האדם הישר לא יוכל להבין למה הן המה כלי זיין הללו, ולמי דרוש כלי משחית הללו. ואיזה אפוא ימצאו חברת אנשים מושחתי מדות פאלו, אשר יוכלו להשתמש בכלים פאלו. והאפשר אשר האדם יהיה חיה רעה כזו אשר למען הישיר דרכיו יודרש להשתמש בענשים פאלו.

השקיטה החרישית, האופל, שחרות הפתלים, גרות הקטנים, הפסילים המשחיתים, מבנה גופם החזק, גבהות קומתם, רוחב כתפיהם, קני פניהם, מלבשתם אדום ושחור, תכשיטיהם הפירון, החרב והקנה-רוכה, פלם יחדיו מבהילים את עין הרואה, ומרעידים את הלב.

בין שדרות האזרחים הללו, בחשף האיום ובהדומיה המטה הלזו, הלכתי אל קצה המבוא, ובמוחי מתעוררת שאלה: אנה הנני הולך, ולאיזה צרך הנני הולך. מה עלי לעשות ומה יהיה אחרית דבר זה.

וכמו אל נפשי אדברה, מענה ברורה, ברורה בכרוור גמור, הנני הולך לבא אל הפתח אשר דלתה פתוחה לכל אסיר – כמו שאמר לי שומר פתח המבוא, הלא הוא דבר אתי דברים ברורים. הגיד לי בשפה ברורה – פי עלי לכתב גליון שאלות.

ומה יהיה אחרי כן? אחרי כן! בטח יבוא יעודו של נחמנְסָאהן אֲשֶׁר הִבְטִיחַ לִי לְהִבְיָאֵנִי אֶל מקום שם מדברים בחפץ או שלא בחפץ, ברצון ובאונס. הולך הנני לאט וחושב: מסכת גיהנום מדור ראשון.

* * *

אם בשוגג או במזיד, זאת לא אדע. אבל פנראָה אֲשֶׁר לְרַגְלֵי עֵמֶק מַחֲשָׁבוֹתַי או בלבול רעיוני, נְטִייתִי הַצָּדָה לְיָמִין²⁴ כְּלוֹמֵר, בְּבוֹאֵי קְרוֹב לְאוֹתָהּ דְּלֶת הַפְּתוּחָה, רְאִיתִי כִּי עוֹד מְבוֹא אַרְוֶה נִמְשָׁךְ לְיָמִין, וְכַנְרָאָה אֲשֶׁר נְטִייתִי שָׁמָּה. הַמְּבוֹא אֶרְכּוּ כְּאוֹרֶה הַמְּבוֹא הָאֶפֶל אֲבָל מְבָדֵל הוּא בְּמִינוֹ. כְּתָלִים מְשׁוּחִים בְּסִיד וְעֲשׂוּי כְּעֵין אַכְסֶרְיָה מְלֹאָה חֲלוּנוֹת בְּלֹא שׁוּמְרִים מְזוּיָיִנִים, וְסִפְסָלִים אֲרָכִים עוֹמְדִים בְּכָל אוֹרֶה הַמְּבוֹא, גַּם בְּמְבוֹא זֶה הַכְּתָל הַפְּנִימִי מְלֹא פְתָחִים, אֲבָל דְּלִתּוֹתֵיהֶם לְכַנּוֹת, עִם מְסָפְרִים פְּתוּבִים, וְגַם שְׁלֻטִים שׁוֹנִים פְּתוּבִים בְּכַתִּיבָה דְקָה וּמְגוּהָצָה, אֲבָל לֹא שְׁמַתִּי לְבִי לְקִרְוֹא אוֹתָם או גַּם לְהִתְבוּנָן בָּהֶם, כִּי נִרְעַשְׁתִּי מִהַהֲבָדֵל הַגָּדוֹל בֵּין הַחֲשֵׁךְ הַגָּס וְהַשְּׁמִירָה הַמְזוּיָיִנָה, לְהֵאוֹר שֶׁל הַיְשׁוּב. וְכַהֲשַׁפְּעָה זֶה הַלְכָתִי בְּצַעְדִים יוֹתֵר גְּדוֹלִים וְיוֹתֵר בְּטוּחִים, וְאֵין אִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁאַלְנִי דָבָר או יַגִּיד לִי דָבָר מָה. בְּהִלְכִי נִזְכַּרְתִּי כִּי טְעִיתִי בְּדַרְךְ הַלּוּכִי, כִּי הֲלֹא עָלִי הָיָה לְלַכֵּת אֶל הַדְּלֶת הַפְּתוּחָה לְרוֹחָה לְכָל אֶסִיר. וְאֵיךְ זֶה הַלְכָתִי הֵנָּה אֲשֶׁר מִי יוֹדֵעַ פֶּן אֲגַדִּיל עוֹנִי. פֶּן וְאוֹלֵי עוֹד יְגוֹלְלוּ עָלַי אֲשֶׁמָּה כִּי חָטָאתִי לְלַכֵּת בְּמַקּוֹם אֲשֶׁר אֶסִירִים כְּמוֹנֵי לֹא יִלְכוּ שָׁמָּה וְיִהְיֶה הַלּוּכִי זֶה לְחוֹמֵר עֲלִילָה, כִּי מְרַגֵּל הֲנִי אֶת מְבוֹאוֹתָיו וּמוֹצָאָיו שֶׁל הַשְּׁפָאֵלְעֶרְקֵעַ.

בְּכָל זֹאת לֹא מֵהֲרַתִּי לְשׁוּב עַל עַקְבֵי, בְּחֲשָׁבִי כִּי לְכַתְחִילָה לֹא הֵייתִי מְרַהִיב לְלַכֵּת, אֲבָל מִפְּנֵין שֶׁהֲנִי הוֹלֵךְ בְּמְבוֹא זֶה, כְּבָר עֲבַרְתִּי אֶת הַגְּבוּל וְלֹא בְּכּוֹנֵה מְכוֹנֵת. הֲלֹא פֹה הִיא הַנְּהַגַּת הַשְּׁגָחָה הַעֲלִיוֹנָה. וְהָאֵם פְּחוּתָה הִיא פְּעֻלָּה זֹו מֵהַתְּהַפְּכוֹת קֵשׁ נִמְלָל או עֲלָה נְדָף מִצַּד אֶל צַד, אֲשֶׁר הוּד כ"ק רַבִּינוּ הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב נ"ע אָמַר שְׁזָהוּ עַל פִּי הַהַשְּׁגָחָה הַעֲלִיוֹנָה (כְּמְבוֹאָר בְּדַבְּרוֹר-הַמִּתְחִיל "תְּקַעוּ" רפ"ח²⁵).

מִרְחוֹק אֵיזָה צַעְדִים רְאִיתִי סִפְסָל אַרְוֶה. הַלְכָתִי אֶל סִפְסָל זֶה וַיִּשְׁבַּחְתִּי לְנוּחַ מַעַט, וּכְרַגַע הָיָה נִזְכַּרְתִּי אֲשֶׁר יִלְקוּטֵי אֵין עֲמִי, וְנִפְלְאָתִי עַל עֲצָמֵי אֵיךְ שְׁכַחְתִּי עָלָיו עַד פֹּה. אֵיזָה אֵיפּוֹא אֲבַדְתִּיו. הַתְּחִלְתִּי לְהִתְבוּנָן וְנִזְכַּרְתִּי, אֲשֶׁר מֵאֵז נִפְרַדְתִּי מֵאֵת הַכַּת הַשְּׁנֵיָה שֶׁל מְלֹאכֵי גֵיהֶנֶם, כְּלוֹמֵר נַחֲמַנְסָאָהן וְלוּלָב, וְנִכְנָסְתִי בְּמַקִּיפּוֹ שֶׁל שׁוּמֵר הַמְּבוֹא הָאֶפֶל הַזֶּה, כַּנְרָאָה נְכַהֲלִיתִי בְּמֵאֵד עַד כִּי שְׁכַחְתִּי עַל הַיִּלְקוּט.

כְּמוֹנֵי – הֲנִי חוֹשֵׁב – גַּם יִלְקוּטֵי הוּא בְּמֵדוֹר זֶה. בְּכָל אוֹפֶן אִישׁ לֹא יִגְנוֹב אוֹתוֹ. אִם לּוּלָב לְקַחוּ לְהִבְיָאוּ לְבֵית הַפְּקִידוֹת הֲלֹא שָׁם הוּא, וְאִם הַעֲמִידוֹ אֲצֵל שׁוּמֵר הַמְּבוֹא הָאֶפֶל, שָׁם הוּא. בְּכָל אוֹפֶן, יִהְיֶה שָׁלֵם. וּבִשְׁעָה זֹו עָלִי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְהִתְבוּנָן בְּמַצְבֵי הַהוֹה, וְלִהְכִין אֶת עֲצָמֵי אֵיךְ לְהִתְנַהֵג בְּחֵדֵר הַדְּלֶת הַפְּתוּחָה לְרוֹחָה לְכָל אֶסִיר.

* * *

מה נעשה בביתנו בשעה זו?

(24) ראה שיחת י"ב תמוז תש"ל.

(25) ספר המאמרים תרפ"ח סוף עמוד ה ואילך. וראה ספר השיחות תרפ"ז ע' 126, 134. וע' 194 ובהערה 28.

רעיון זה הכריע אותי, בידעי היטב טבעם ארחם ורבעם של כל אחר ואחד ביהוד, יכולתי להעריף לי ציור פללי. בכיתה של כבוד אמי מורת הרבנית. הפנים הלכן, האמלל של זוגתי בלוגית הנאקת הפנימית באין אומר ודברים, שברון לב ובהילותם של בנותי האבודות, טרדתו ומחזות פני חתני. ומה נעשה עם המיועד להיות חתני מר מנחם²⁶, שהלך²⁷ אל מעונו של מזכירי מר ליבערמאן. האם ח"ו לא נתפס בכה, מה נעשה עם ידידנו אנ"ש, מה עושים? התמונה הכללית הרהיבתני ושיטף דמעה התפרץ מעיני, דמעות חמות מאד התגלגלו על פני, לבי מתרגש וכל גופי רועד: מי יודע פן ואולי ח"ו לוקחו הפתבים... רואה הנני בעליל כי נקמה עושים בי. פי דברי הקצף של נחמנסאהן, שיחתו עם עצמיתו לולב, מראים גלוי כי דבר לי עם נוקמים, עם אורגי עלילה, עלילה כבדה, ומי יודע האם לא נגעו בכבת עיני בהפתבים כתבי יד קדש. ואם היה לא תהיה, נהיה פזאת, איך איום הוא מצבו של הדבר בעצמו, ומה גדול השקר, האם גם המה, הפתבי יד קדש, ילכו לבית הפלא.

דום מלהרהר – הבריק במוחי – וכאור ברק זרח ברעיוני: והאלקים מה? מי עשה פזאת? מי פעל פזאת? הלא הכל מאת האלקים. אמת הדבר בן הנני, בעל הנני, אב הנני, חותן הנני, אוהב ואהוב הנני, הם תלויים בי ואני תלוי ב"מי שאמר והיה העולם". אנכי עשיתי המוטל עלי והאלקים יעשה את אשר עלה ברצונו ית'. וברגע זה יצאתי מרפש מעמדי ומטיב מצבי. עליתי בשמי רום במחשבות גבוהות מיושבי פתי חומר, באמונה טהורה ובכטחון גמור באלקים חיים, ובזכות אבות הקדושים.

(אותיות המחשבה)²⁸

28) גם זה מרשימות כ"ק מו"ח אדמו"ר [נראה שיחת ל"ג בעומר הישי"ת סעיף ט"ז (תורת מנחם חלק א ע' 67)].

26) כ"ק אדמו"ר שליט"א.
27) ראה לעיל הערה 14.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

זצוקלה"ה נבגי"מ זי"ע, יעמדו לעד וכאמרו וצדקתו עומדת לעד, בעולם העליון הזך והטהור, ותהיי נפשו צרורה בצרור החיים את הוי.

קובי"ה עביד עלמא תתאה כגוונא דעלי עילאה, ועשי לעילא, ובפרט ההתמסרות וההתקשרות שהן הנה מהכחות הפנימי, הנה כעבור על[דן] ועדנים בחוק הניתן כו יזכה לעמוד לשרת את הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקי, כאשר זכה להיות מקושר אליהם, ועל ידם לטוב לדי, בחייו בעלמא דין.

המקום ינחם אתכם בתוך אבלי ציון וירושלים ועינינו תחזינה בטוב כו, ויקומו כו וירננו לפני הוי.

וזאת תורת הנחלאות, האב מזכה את בנו בכל דבר טוב ומועיל, אשר ע"כ הנני בזה כי יקבל עליו בלי"נ להיות

בי"ה אי כ"ח שבט, תרפ"ב
רוסטוב-דאן

כבוד ידידי ווי"ח אי"א מו"ה יחיאל שי

שלום וברכה,

מאד עגמה נפשי מהשמועה המעציבה פטירת אביו ז"ל, ידידנו הנעלה העסקן במצות, ואשר עמל ויגע למלאות תעודת האדם עלי אדמות, כתורת החסידות, ליתן כחו ונפשו על עשיית הטוב, ואין טוב אלא תורה, להחזיק לומדי תורה, ויושבי באהלה של תורה, אשר בזה עושים את התורה, וכמבואר בענין תמכין דאורייתא דאינון עבדין רגלין לשכינתא.

זכות התורה טהרת המצוה וקיומה במס"נ לעת זקנותו, התקשרותו להוד כ"ק אבותינו רבותינו הקי

מתעסק בכל עניני הצדקה, אשר עשה אביו ז"ל בהשתדלות גדולה, ובסדר מסודר, ויתן דעתו ולבו ע"ז. יעשה, יצליח ויעלה בעילוי אחר עילוי בזכות הצדקה בפועל ובכח פנימי.

והויי הטוב הנותן תורה לעמו ישראל, אשר קדשנו במצותיו, הוא יתן לו ברכה והשפעה מרובה, ובכל אשר והויי ברכה ושלוים כאוי"ש והדו"ש ידידו המברכו בן מו"ר.

נקודה משיחת קדש

הַשְּׁפָעָה לְכָל הַשָּׁנָה

שַׁבַּת־בְּרֵאשִׁית מְשַׁפְּיעָה עַל כָּל הַשָּׁנָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאָנוּ: "בְּאִפְן שֶׁהָאָדָם מַעְמִיד אֶת עַצְמוֹ בְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית, כִּךָּ תִהְיֶה הַשָּׁנָה כְּלָה".

מה המיוחד בשבת בראשית שבכוחה להשפיע לכל השנה?

בְּפָרְשַׁתְנוּ מֵתֹאֲרָת בְּרִיאַת הָעוֹלָם. כְּאֲשֶׁר יְהוּדֵי יִזְכָּר בְּמִשְׁנֵה כָּל הַשָּׁנָה שֶׁה' הוּא בּוֹרֵא הָעוֹלָם וְשֶׁהוּא מְחַדֵּשׁ אוֹתוֹ בְּכָל רִגְעַ וְרִגְעַ, זֶה יִקַּל עָלָיו לַעֲבֹד אֶת ה' בְּכָל יוֹם יוֹם.

לְעֵתִים הָאָדָם נִתְקַל בְּמִשְׁהוֹ שֶׁמִּפְרִיעַ לוֹ לַעֲבֹד אֶת ה'. אוֹמְרֵת לוֹ הַתּוֹרָה: "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים". ה' בְּרָא אֶת הָעוֹלָם וְהוּא שֹׁנֵת לָנוּ תּוֹרָה וּמִצְוֹת. מִמִּילָא לֹא יִתְכַן שֶׁהָעוֹלָם יִפְרִיעַ לַיהוּדֵי לְקִיּוּם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. לְהַפְּךָ, עַל יְהוּדֵי לְרֵאוֹת בְּעוֹלָם מְקוּם שְׁבוּ יֵשׁ לוֹ הַזְדַּמְנוֹת לְקִיּוּם מִצְוֹת.

כְּשִׂיְהוּדֵי לֹקַח אֶת הַמָּסֶר הַזֶּה מִשַּׁבַּת־בְּרֵאשִׁית, כָּל הַשָּׁנָה שְׁלוֹ נִרְאִית כְּמוֹ שֶׁצָּרִיךְ...

(ע"פ לקוטי שיחות ח"א, עמ' 1. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

המשך ביאור למס' קידושין ליום שישי עמ' 1

14 לא ברכה ולא קללה, קא משמע לן שאם לא ילכו בחוקות ה',
 15 יתקללו.
 16 מקשה הגמרא: בשלמא לרבי מאיר, היינו דכתיב שאמר ישעיהו
 17 לעם ישראל (ישעיהו א יט"ב) 'אם תאבדו ושמעתם וגו' טוב הארץ
 18 תאכלו, וגם אמר 'ואם תמאנו ומריתם וגו' חרב תאכלו, כיון
 19 שמכך שתלה ישעיהו את הטובה בכך ששמעו לה, עדיין לא
 20 נשמע שאם לא ישמעו, לא יקבלו את הטובה. אלא לרבי חנינא בן
 21 נמליאל, למה לי - מדוע הוצרך ישעיהו לפרש זאת, והרי מכלל
 22 לאו אתה שומע הן. משיבה הגמרא, אצטרף, כיון שסלקא דעתך
 23 אמינא, שאם תאבדו, תקבלו טובה, ואם תמאנו לא טובה ולא רעה -
 24 לא תקבלו לא טובה אך גם לא רעה, קא משמע לן שאם לא ישמעו
 25 בקול ה', ייענשו.
 26 מבררת הגמרא את פשט הפסוק: מאי - מה פירוש הקללה

1 רוצה בכך, ניייתי בעל ברחה - היה אליעזר צריך להביאה בעל
 2 כרחיה, קא משמע לן שאף אם האשה אינה רוצה לבוא, אין
 3 השבועה חלה עליו.
 4 הגמרא שבה להקשות מתנאי נוסף, לדעת רבי חנינא. מקשה
 5 הגמרא: בשלמא לרבי מאיר, היינו דכתיב (ויקרא כו ג) 'אם פהקתי
 6 תלכו' הרי שיתברכו בכל הברכות המנויות שם, וגם (ויקרא כו טו)
 7 'ואם פהקתי תמאסו' הרי שיתקללו בכל הקללות המנויות שם, כיון
 8 שמכך שתלתה התורה את הברכות בכך שיקיימו את המצוות,
 9 עדיין לא נשמע שאם לא יקיימו אותם, לא יתברכו. אלא לרבי
 10 חנינא בן נמליאל, למה לי לפרש את שני הצדדים, הרי מכלל הן
 11 אתה שומע לאו. משיבה הגמרא, אצטרף, כיון שסלקא דעתך
 12 אמינא - היה אפשר להבין שאם פהקתי תלכו' תחול עליהם
 13 ברכה, ואם פהקתי תמאסו' לא ברכה ולא קללה - לא תחול עליהם

פרשת בראשית

לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ: ^ה וּלְמַשֵּׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה
 וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיֵּרָא אֱלֹהִים
 כִּי־טוֹב: ^ו וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי: ^ז
 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָצוּ הַפְּיִם שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה
 וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם:
^ח וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֶת
 כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה | הַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרָצוּ הַפְּיִם
 לְמִינֵיהֶם וְאֶת כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים
 כִּי־טוֹב: ^ט וַיְבָרֵךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ
 וּמִלְאוּ אֶת־הַפְּיִם בַּיּוֹם וְהָעוֹף יִרֶב בְּאָרֶץ:
^י וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חַמִּישִׁי: ^{יא} וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה
 וּרְמֵשׂ וְחַיֹּת־אָרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן: ^{יב} וַיַּעַשׂ
 אֱלֹהִים אֶת־חַיֵּי הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה
 לְמִינָהּ וְאֶת כָּל־רְמֵשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא
 אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: ^{יג} וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם
 בְּצַלְמֵנוּ כְּדֹמוֹתֵנוּ וַיְרַדּוּ בְדִגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף
 הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־רְמֵשׂ
 הָרֶמֶשׂ עַל־הָאָרֶץ: ^{יד} וַיִּבְרָא אֱלֹהִים | אֶת־
 הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר
 וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: ^{טו} וַיְבָרֵךְ אֹתָם אֱלֹהִים
 וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ
 וּכְבִשְׁתֶּה וּרְדוּ בְּדִגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־
 חַיָּה הַרְמֵשֶׁת עַל־הָאָרֶץ: ^{טז} וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה
 נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב | זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר
 עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְּרִי־
 עֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם יְהִי לְאֹכְלָהּ: ^{יז} וּלְכָל־חַיֵּי
 הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל | רוֹמֵשׂ עַל־
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב
 לְאֹכְלָהּ וַיְהִי־כֵן: ^{יח} וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר

א « בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת
 הָאָרֶץ: ^א וְהָאָרֶץ הָיְתָה תְהוֹ וְכֵהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־
 פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם:
^ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹר וַיְהִי־אֹר: ^ג וַיֵּרָא
 אֱלֹהִים אֶת־הָאֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין
 הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: ^ד וַיִּקְרָא אֱלֹהִים | לְאֹר יוֹם
 וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם
 אֶחָד: ^ה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ
 הַמַּיִם וְיְהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לְמַיִם: ^ו וַיַּעַשׂ
 אֱלֹהִים אֶת־הַרְקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר
 מִתַּחַת לְרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לְרְקִיעַ
 וַיְהִי־כֵן: ^ז וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְרְקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־
 עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי: ^ח וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים יִקְווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מְקוֹם
 אֶחָד וְתִרְאֶה הַיַּבְשָׁה וַיְהִי־כֵן: ^ט וַיִּקְרָא אֱלֹהִים |
 לַיַּבְשָׁה אָרֶץ וּלְמְקוֹה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיֵּרָא
 אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: ^י וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תְּדַשֵּׂא הָאָרֶץ
 דָּשָׂא עֵשֶׂב מִזֵּרַע זֶרַע עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ
 אֲשֶׁר זֶרַע־בּוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן: ^{יא} וְתוֹצֵא
 הָאָרֶץ דָּשָׂא עֵשֶׂב מִזֵּרַע זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ
 עֵשֶׂה־פְּרִי אֲשֶׁר זֶרַע־בּוֹ לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים
 כִּי־טוֹב: ^{יב} וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי: ^{יג}
 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֶת בְּרְקִיעַ
 הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְהָיוּ
 לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וְלַיּוֹמִים וְשָׁנִים: ^{יד} וְהָיוּ
 לְמְאֹרֶת בְּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ
 וַיְהִי־כֵן: ^{טו} וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֶת
 הַגְּדֹלִים אֶת־הַמְּאֹר הַגָּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם
 וְאֶת־הַמְּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֶת
 הַכּוֹכָבִים: ^{טז} וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם

הָאָדָמָה וַיִּפַּח בְּאִפּוֹ נְשִׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה: ה וַיִּפְעַע יְהוָה אֱלֹהִים גִּן־בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר יִצְרָ: ט וַיִּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאָדָמָה פֶּלִיעַץ נַחֲמֹד לְמַרְאֵה וטוֹב לְמֵאֵכֶל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֵּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב ורָע: י וְנָהָר יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגֵּן וּמִשָּׁם יִפְרֹד וְהָיָה לְאַרְבַּעַה רְאשִׁים: יא שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסֹּכֵב אֶת כָּל־אַרְצֵי הַחוּלָה אֲשֶׁר־שָׁם הַזֹּהֵב: יב וְזֶה־הָאָרֶץ הַהִוא טוֹב שֵׁם הַבְּרִלַח וְאֲבֵן הַשֹּׁהַם: יג וְשֵׁם־הַנְּהָר הַשֵּׁנִי גִיחוֹן הוּא הַסּוּכָב אֶת כָּל־אַרְצֵי כּוּשׁ: יד וְשֵׁם־הַנְּהָר הַשְּׁלִישִׁי חַדְקָל הוּא הַחֲלָד קְדֻמַת אֲשׁוּר וְהַנְּהָר הָרְבִיעִי הוּא פָּרַת: טו וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגִן־עֵדֶן לְעִבְדָהּ וּלְשִׁמְרָה: טז וַיִּצְוֵ יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ־הַגֵּן אָכַל תֹּאכַל: יז וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב ורָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת: יח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה־לּוֹ עֹזֵר בְּנֶגְדּוֹ: יט וַיִּצְרֵ יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאָדָמָה כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל־הָאָדָם לְרֹאוֹת מַה־יִּקְרָא־לּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא־לּוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~

1 וַיִּצְרֵ ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם (ב, ז)

שְׁנֵי יָצָרִים . . . יָצָר טוֹב וַיִּצְרֵ הָרַע (ברכות סא, א)

הַקְּבִי"ה נִתֵּן בְּאָדָם יָצָר הָרַע כְּדִי לְהִבְיֹאוֹ לְמַלְכִּית שְׁלֵמוֹתוֹ, כִּי בְּאֲשֶׁר אָדָם מִתְגַּבֵּר עַל יָצָרוֹ, עֲבוּדָתוֹ הִיא בְּתַכְלִית הָעֲלוּי וּמִתְגַּלִּים כַּחוּתְּרוֹ וּמַעֲלוּתְּיוֹ. וְכַמְבָּאָר בְּחִסְדֵי מִשְׁל מִמְּלָךְ שֶׁשָּׂלַח אֶת בְּנֵי לְמַרְחָקִים, כְּדִי לְבַחֵן אִם יִתְנַהֵג כְּדָבָרֵי גֵם בְּהִיּוֹתוֹ רַחוּק מֵאַרְמוֹן הַמְּלָךְ, וְכָךְ יִגְלֶה וַיִּנְצַל אֶת כַּחוּתְּרוֹ בְּשִׁלְמוֹת.

(שיחת ש"פ בראשית תשמ"ו)

שְׁלִישִׁי = וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה וְלְעוֹף

עֶשֶׂה וְתַנְה־טוֹב מֵאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֵר יוֹם הַשְּׁשִׁי: פ ב * וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם: ג וַיְכַל אֱלֹהִים בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֵאכֶתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבַּת בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלֵאכֶתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: ד וַיְבָרַךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי כֹן שָׁבַת מִכָּל־מְלֵאכֶתוֹ אֲשֶׁר־

בְּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

טעם התחלת התורה באות ב"ת

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ: (א, א) "בב"ת נברא העולם. . . ולמה בב"ת שהוא בלשון ברכה ולא באל"ף שהוא בלשון אריזה..." (ירושלמי פ"ב ה"א) באבן עזרא הקשה: יש הרבה מלים שענינם הפך הברכה המתחילות באות ב', ולא ידעך ריבוי מלים המתחילות באות א' שענינם טוב וברכה.

ויש לומר הבאור בנה, בתורה ישנם שני ענינים: א. למוד התורה בהבנה והשגה. ב. התאחדות ודבקות בנותן התורה, שזוהי קדשת התורה ועצמותה שלמעלה מהשכל שבתורה. ועל פי הנזכר לעיל, יובנו דברי הירושלמי: בנוגע ללמוד התורה, אמרו רבותינו ז"ל, "זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם מיתה", וזהו הענין דב"ת לשון ברכה, דכאשר למוד התורה הוא באבן ד"זכה" מלשון זכות, שנגרשת בו קדשת התורה, ונגרש אצלו שגהו האל"ף (המתחלה והעקר) דתורה, אזי ישנה הב"ת - "ברכה", נעשית לו סם חיים".

מה שאין כן כאשר "לא זכה", שהבנה וההשגה בתורה נחשבת אצלו כאל"ף של תורה, וחסר אצלו ה"זכה" - הקדשה שבתורה (אמתית ענין האל"ף), אזי נעשית אצלו האל"ף לשון אריזה, נעשית לו סם מיתה".

(על-פי לקוטי שיחות כרך טו עמוד 1 - מתוך 'לקראת שבת')

שני - אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וּשְׁמַיִם: ה וְכֹל אֲשֶׁר יָצָא מִן־הַשָּׂדֶה טָרֵם יִהְיֶה בְּאֶרֶץ וְכָל־עֹשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ וְאָדָם אֵין לְעִבֹד אֶת־הָאָדָמָה: ו וְאֹדָם יַעֲלֶה מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת־כָּל־פְּנֵי הָאָדָמָה: ז וַיִּצְרֵ יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עֶפְרָל מִן־

לְאִשָּׁה מִה־זֹּאת עֲשִׂית וּתְאֹמַר הָאִשָּׁה הִנְחֵשׁ
הַשִּׂיאִנִי וְאָכַל: ^ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים | אֶל־
הִנְחֵשׁ כִּי עֲשִׂית זֹאת אֲרוּר אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה
וּמִכָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־גִּהְיֹנְךָ תֵּלֵךְ וְעַפְרָר תֹּאכַל
כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ: ^ה וַאֲיִבָּהּ | אִשִּׁית בֵּינְךָ וּבֵין
הָאִשָּׁה וּבֵין זָרְעֶךָ וּבֵין זָרְעָהּ הוּא יִשׁוּפְךָ רֹאשׁ
וְאַתָּה תִּשׁוּפֶנּוּ עֵקֶב: ^ו אֶל־הָאִשָּׁה אָמַר
הַרְבֵּה אֲרֵבָה עִצְבוֹנְךָ וְהִרְבֵּךְ בְּעֵצֵב תִּלְדֵי בָנִים
וְאֶל־אִישׁךָ תִּשְׁוָקְתְּךָ וְהוּא יִמְשַׁלְּךָ: ^ז וְלֹאֲדָם
אָמַר כִּי שִׁמְעֵת לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וְתֹאכַל
מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ
אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרְךָ בְּעֵצְבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כָּל
יְמֵי חַיֶּיךָ: ^ח וְקוֹץ וְדַרְדַּר תִּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ
אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה: ^ט בְּזַעַת אִפְיֶךָ תֹּאכַל לֶחֶם
עַד שׁוֹבֵךְ אֶל־הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לִקְחֹת פֶּרֶעַפֶּר
אֶתָּה וְאֶל־עַפְרָר תִּשׁוּב: ^י וַיִּקְרָא הָאֲדָם שֵׁם
אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הוּא הָיְתָה אִם כָּל־חַי: ^{יא} וַיַּעַשׂ
יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כִּתְנֹת עוֹר
וַיִּלְבָּשֵׂם: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~

ויאמר לו איפה (ג, ט)

כְּאִשֶּׁר רִבְנֵי הַזָּקֵן הָיָה בְּמֵאָסָר, שְׂאֵלוֹ אוֹתוֹ: מַה פֶּשֶׁר
שְׂאֵלָה זוֹ. הַשִּׁיב רַבִּי: הַקְּבִ"ה שׂוֹאֵל אֶצֶל כָּל אָדָם – הֵיכֵן
אַתָּה? הַאִם הֵנָּךְ יוֹדֵעַ מַה מִּשְׁרַת בְּרִיאַתְךָ בְּעוֹלָם, מַה הֵנָּךְ
צְרִיךְ לַעֲשׂוֹת, וּמַה עֲשִׂיתָ בְּפֶעַל... ? וְהִנֵּה כְּבוֹד קְדוּשַׁת
מוֹרֵי וְחִמֵי אֲדָמוֹ"ר אָמַר, שְׂמַעְנָה זֶה הַצִּיל אֶת אֲדָמוֹ"ר הַזָּקֵן
מִכְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהֵיחָה לוֹ מֵרַב שְׂמִחָה וְתַעֲנוּג שְׂזָכָה לְמִסַּר
נַפְשׁוֹ עַל חֲסִידוֹת. וְאָכֵן, הַקְּבִ"ה שׂוֹאֵל תָּמִיד אֶת כָּל אֶחָד
'איפה' (ושאלה זו היא גם נתינת פח): יֵשׁ מִי שֶׁהִשְׂאֵלָה
מִצִּילָתוֹ מִכְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְיֵשׁ מִי שֶׁהִשְׂאֵלָה גִּדְּמָת לוֹ לֹא
לְהִיֵּת שְׂקוּעַ בְּתַאוּוֹת אֵלָּא לְהִתְחַזֵּק בְּעִבּוּדַת ה'.

(לקוטי שיחות א עמ' 73)

רביעי כב ויאמר | יהוה אלהים הן האדם היה
כאחד ממונו לדעת טוב ורע ועתה | פנישלה
ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם:

הַשָּׁמַיִם וְלִכְל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא־מִצָּא עוֹר
כַּנְגַדוֹ: ^{כא} וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים | תִּרְדָּמָה עַל־
הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת מִצִּלְעוֹתָיו וַיִּסְגַּר בָּשָׂר
תַּחְתָּנָה: ^{כב} וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים | אֶת־הַצִּלְעַת
אֲשֶׁר־לָקַח מִן־הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבֵאָהּ אֶל־הָאָדָם:
^{כג} וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפֶּעַם עֵצִים מַעֲצָמִי וּבָשָׂר
מִבָּשָׂרִי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לִקְחָהּ־
זֹאת: ^{כד} עַל־כֵּן יַעֲזֹב־אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ
וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד: ^{כה} וַיְהִי שְׁנֵיהֶם
עְרוּמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבַּשְׂשׁוּ:
ג | וְהִנְחֵשׁ הָיָה עָרוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר
עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף
כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגֵּן:
ד וְתֹאמַר הָאִשָּׁה אֶל־הִנְחֵשׁ מִפְּרִי עֵץ־הַגֵּן
נֹאכַל: ^ה וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הַגֵּן אָמַר
אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ פֶּן־
תָּמָתוּן: ^ו וַיֹּאמֶר הִנְחֵשׁ אֶל־הָאִשָּׁה לֹא־מֹת
תָּמָתוּן: ^ז כִּי יָדַע אֱלֹהִים כִּי בְּיוֹם אֲכַלְכֶם מִמֶּנּוּ
וְנִפְקַחוּ עֵינֵיכֶם וְהִייתֶם כַּאֱלֹהִים יוֹדְעֵי טוֹב
וְרָע: ^ח וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֹאכַל וְכִי
תִאֲוָה־הוּא לְעֵינַיִם וַנְּחַמֵּד הָעֵץ לְהִשְׁפִּיל וְתִקַּח
מִפְּרִיו וְתֹאכַל וַתֵּתֵן גַּם־לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכְלוּ:
י וַתִּפְקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיִּדְעוּ כִּי עִירַמְם הֵם
וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵהּ תֹאנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת:
יא וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְּהִלְךָ בְּגֵן
לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה
אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֵּן: ^{יב} וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים
אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיפֹה: ^{יג} וַיֹּאמֶר אֶת־קוֹלְךָ
שָׁמַעְתִּי בְּגֵן וַאֲיִרָא כִּי־עִירַם אָנֹכִי וְאַחְבָּא:
יד וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לָךְ כִּי עִירַם אֶתָּה הַמִּן־הָעֵץ
אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵבְלֹתִי אֲכַל־מִמֶּנּוּ אָכַלְתָּ:
יז וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הוּא
נָתַנָּה־לִּי מִן־הָעֵץ וְאָכַל: ^{יח} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים

מְחַיֶּיאל וּמְחַיֶּיאל יִלְד אֶת־מְתוֹשָׁאֵל וּמְתוֹשָׁאֵל
יִלְד אֶת־לָמָד:

~ נקודות משיחות קודש ~

ואכל וחי לעולם (ג, כב)

לקאורה, מה בכך אם יחיה לעולם, וימרי האדם נכרא
מלכתחלה שיחיה לעולם, שלכן נצטנה לא לאכל מעץ
הדעת. ומבאר בפסידות, שקדם החטא היה הרע מכדל
מהטוב, ועל ידי החטא התערבו הטוב והרע, שאין טוב בלא
רע ואין רע בלא טוב; ואם יחיה לעולם, גם הרע שבו יתקדם
לעולם. לפי זה נמצא, שמיתה באה לעולם כדי שלא יחיה
קיום לרע. ובעמק יותר יש לומר, שהמיתה היא תוצאה
מהחטא. שכן, חטא הוא מנת רוחני (פי חיות היא בקדשה
דוקא, ואלו רע וטמאה הם מנת), ומנת רוחני הביא גם מיתה
גשמית.

(ספר המאמרים מלוקט ב עמ' רעו)

חמישי י ויקחלו ללמד שתי נשים שם האחת
עדה ושם השנית צלה: ותלד עדה את יבאל
הוא היה אבי ישב אהל ומקנה: ושם אחיו
יובל הוא היה אבי כל־תפיש כנור ועוֹבב:
וצלה גם־הוא ילדה את־תובל קין לטש
כל־חרש נחשת וברזל ואחות תובל־קין נעמה:

~ נקודות משיחות קודש ~

ויקרא את שמו אנוש, אז הוחל לקרא בשם ה' (ד, כז)
יש לשאל, מדוע מדברת התורה בגנותו של אנוש,
שבזמנו התחילו לעבד עבודה־זרה. ויש לומר, שהתורה
רומזת לנו שאדם יכול לעבד עבודה־זרה רק באשר הוא
בבחינת אנוש, לשון חלישות (כפתיב עקוב הלב מפל ואנוש
הוא), הינו שעניני האדם שבו, יתרון האדם על הבהמה, הם
בחלישות. ואלו באשר יתרון האדם על הבהמה הוא
בהתגברות, לא שייכת עבודה־זרה, שהיא דבר מפרך לגמרי
גם מצד השכל הפשוט. בדור שמנהיגו נקרא 'אנוש' (לפי
תכונת דורו) - יש אפשרות שבני הדור יעבדו עבודה־זרה.
(ספר השיחות תשמ"ח ב עמ' 591)

ששי כ ויאמר ללמד לגשיו עדה וצלה שמען קולי
גשיו ללמד האונה אמרתי כי איש הרגתי לפעמי
וילד לחברתי: כי שבעתים יקם־קין וללמד
שבעים ושבעה: כי וידע אדם עול את־אשתו
ותלד בן ותקרא את־שמו שת כי שת־לי

כ וישלחו יהוה אלהים מגן־עדרן לעבד את־
האדמה אשר לקח משם: כ ויגרש את־האדם
וישבן מקדם לגן־עדרן את־הפרבים ואת להט
החרב המתהפכת לשמר את־דרך עין
החיים: ס ד * והאדם ידע את־חווה אשתו
ותהר ותלד את־קין ותאמר קניתי איש את־
יהוה: ז ותסף ללדת את־אחיו את־הבל ויהי
הבל רעה צאן וקין היה עבד אדמה: ג ויהי
מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה
ליהוה: ה והבל הביא גם־הוא מבכרות צאנו
ומחלבהו וישע יהוה אל־הבל ואל־מנחתו:
ח ואל־קין ואל־מנחתו לא שעה ויחר לקין מאד
ויפלו פניו: ויאמר יהוה אל־קין למה חרה לך
ולמה נפלו פניך: ה הלוא אם־טיטב שאת ואם
לא טיטב לפתח חטאת רבץ ואליד תשוקתו
ואתה תמשלבו: ח ויאמר קין אל־הבל אחיו
ויהי כהיותם בשדה ויקם קין אל־הבל אחיו
ויהרגהו: ט ויאמר יהוה אל־קין אי הבל אחיד
ויאמר לא ידעתי השמר אחי אנכי: י ויאמר
מה עשית קול דמי אחיד צעקים אלי מן
האדמה: יא ועתה ארוור אתה מן־האדמה אשר
פצתה את־פיה לקחת את־דמי אחיד מידך:
יב כי תעבד את־האדמה לא־תסף תת־פחה לך
גע ונד תהיה בארץ: יג ויאמר קין אל־יהוה
גדול עוני מגשוא: ד הן גרשת אתי היום מעל
פני האדמה ומפניך אסתגר והייתי גע ונד
בארץ והיה כל־מצאי יהרגני: ט ויאמר לו יהוה
לכן פלהרג קין שבעתים יקם וישם יהוה לקין
אות לבלתי הפות־אתו כל־מצאו: ט ויצא קין
מלפני יהוה וישב בארץ־גוד קדמת־עדרו:
י וידע קין את־אשתו ותהר ותלד את־חנוך
ויהי בנה עיר ויקרא שם העיר בשם בנו חנוך:
יח ויולד לחנוך את־עירד ועירד ילד את־

אלהים זרע אחר תחת הכול כי הרגו קין: ^כ ולשת גסה הוא ילד-בן ויקרא את-שמו אנוש אז הוחל לקרא בשם יהוה: ^כ ה ^א זה ספר תולדת אדם ביום ברא אלהים אדם בדמות אלהים עשה אתו: ^כ זכר ונקבה בראם ויברך אתם ויקרא את-שמם אדם ביום הברואם: ^כ ויחי אדם שלשים ומאת שנה וילד בדמותו בצלמו ויקרא את-שמו שת: ^כ ויהיו ימי-אדם אחרי הולידו את-שת שמנה מאת שנה וילד בנים ובנות: ^כ ויהיו פל'ימי אדם אשר-חי תשע מאות שנה ושלשים שנה וימת: ^כ ויחיישת חמש שנים ומאת שנה וילד את-אנוש: ^כ ויחיישת אחרי הולידו את-אנוש שבע שנים ושמונה מאות שנה וילד בנים ובנות: ^כ ויהיו פל'ימי-שת שתים עשרה שנה ותשע מאות שנה וימת: ^כ ויחי אנוש תשעים שנה וילד את-קינן: ^כ ויחי אנוש אחרי הולידו את-קינן חמש עשרה שנה ושמונה מאות שנה וילד בנים ובנות: ^כ ויהיו פל'ימי אנוש חמש שנים ותשע מאות שנה וימת: ^כ ויחי קינן שבעים שנה וילד את-מהללאל: ^כ ויחי קינן אחרי הולידו את-מהללאל ארבעים שנה ושמונה מאות שנה וילד בנים ובנות: ^כ ויהיו פל'ימי קינן עשר שנים ותשע מאות שנה וימת: ^כ ויחי מהללאל חמש שנים וששים שנה וילד את-ירד: ^כ ויחי מהללאל אחרי הולידו את-ירד שלשים שנה ושמונה מאות שנה וילד בנים ובנות: ^כ ויהיו פל'ימי מהללאל חמש ותשעים שנה ושמונה מאות שנה וימת: ^כ ויחייירד שתים ושלשים שנה ומאת שנה וילד את-חנוך: ^כ ויחייירד אחרי הולידו את-חנוך שמונה מאות שנה וילד בנים ובנות: ^כ ויהיו פל'ימי-ירד שתים ושלשים

אלהים זרע אחר תחת הכול כי הרגו קין: ^כ ולשת גסה הוא ילד-בן ויקרא את-שמו אנוש אז הוחל לקרא בשם יהוה: ^כ ה ^א זה ספר תולדת אדם ביום ברא אלהים אדם בדמות אלהים עשה אתו: ^כ זכר ונקבה בראם ויברך אתם ויקרא את-שמם אדם ביום הברואם: ^כ ויחי אדם שלשים ומאת שנה וילד בדמותו בצלמו ויקרא את-שמו שת: ^כ ויהיו ימי-אדם אחרי הולידו את-שת שמנה מאת שנה וילד בנים ובנות: ^כ ויהיו פל'ימי אדם אשר-חי תשע מאות שנה ושלשים שנה וימת: ^כ ויחיישת חמש שנים ומאת שנה וילד את-אנוש: ^כ ויחיישת אחרי הולידו את-אנוש שבע שנים ושמונה מאות שנה וילד בנים ובנות: ^כ ויהיו פל'ימי-שת שתים עשרה שנה ותשע מאות שנה וימת: ^כ ויחי אנוש תשעים שנה וילד את-קינן: ^כ ויחי אנוש אחרי הולידו את-קינן חמש עשרה שנה ושמונה מאות שנה וילד בנים ובנות: ^כ ויהיו פל'ימי אנוש חמש שנים ותשע מאות שנה וימת: ^כ ויחי קינן שבעים שנה וילד את-מהללאל: ^כ ויחי קינן אחרי הולידו את-מהללאל ארבעים שנה ושמונה מאות שנה וילד בנים ובנות: ^כ ויהיו פל'ימי קינן עשר שנים ותשע מאות שנה וימת: ^כ ויחי מהללאל חמש שנים וששים שנה וילד את-ירד: ^כ ויחי מהללאל אחרי הולידו את-ירד שלשים שנה ושמונה מאות שנה וילד בנים ובנות: ^כ ויהיו פל'ימי מהללאל חמש ותשעים שנה ושמונה מאות שנה וימת: ^כ ויחייירד שתים ושלשים שנה ומאת שנה וילד את-חנוך: ^כ ויחייירד אחרי הולידו את-חנוך שמונה מאות שנה וילד בנים ובנות: ^כ ויהיו פל'ימי-ירד שתים ושלשים

~ נקודות משיחות קודש ~

זכר ונקבה בראם ויברך אותם (ה, ב)

הברכה האמתית באה מלמעלה כשלישנו הענין של זכר ונקבה - ברקאן לא אשפתחו אלא באתר דאשפתח דכר ונקבא (וח"א נה, ב). ובקרא אָמרו (יבמות סב, ב) כל אדם שאין לו אשה, שריו בלא ברכה. וכתב בספר מדבר קדמות להחיד"א (מערכת נשים): אין הברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו. . . ואפשר דהטעם, דאיש ואשה שזכו י"ה ביניהם. ונמצא, שעל-ידי צרוף אשתו גורם יחוד עליון, ומשם ישמשל של פי שם צוה ה' את הברכה.

(לקוטי שיעור ח עמ' 211)

שביעי ^כ ויחי מתושלח שבע ושמונים שנה ומאת שנה וילד את-למך: ^כ ויחי מתושלח אחרי הולידו את-למך שתים ושמונים שנה ושבע מאות שנה וילד בנים ובנות: ^כ ויהיו פל'ימי מתושלח תשע ושלשים שנה ותשע מאות שנה וימת: ^כ ויחיי-למך שתים ושמונים שנה ומאת שנה וילד בן: ^כ ויקרא את-שמו נח לאמר "זה נחמנו מבעשנו ומעצבון יד'ינו מן-האדמה אשר אררה יהוה: ^כ ויחיי-למך אחרי הולידו את-נח חמש שנים ותשעים שנה וחמש מאת שנה וילד בנים ובנות: ^כ ויהיו פל'ימי-למך שבע ושבעים שנה ושבע מאות שנה וימת: ^כ ויהי-נח בן-חמש מאות שנה וילד נח את-שם את-חם ואת-יפת: ^כ ויהי כיהחל האדם לרב על-פני האדמה ובנות ילדו להם: ^כ ויראו בני-האלהים את-בנות האדם כי טובת הנה ויקחו להם נשים מכל

בפתחתונים, הינו שָׁפֵל עֲנָן בַּתּוֹרָה עָקְרוּ הוּא לְמַעַלָּה, וּמִמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ וְנִשְׁתַּלְשַׁל 'רָמָז' לְמַטָּה. וְאִף כָּאֵן: פֶּרֶשְׁתָּנוּ מְכִילָה עֲנִינִים רַבִּים, 'בְּעֵלְיוֹנִים', וּמִזֶּה נִשְׁתַּלְשַׁל שֶׁהִיא מְקִיפָה שְׁנַיִם רַבּוֹת, בְּמַתְחָתוֹנִים'.

(לקוטי שיחות ב עמ' 450)

מַפְסִיר הַ וַיֵּרָא יְהוָה כִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם בְּאָרֶץ
וְכָל־יִצְרָל מַחְשַׁבֶת לְבֹרַךְ רַע פְּלִיזוֹם: וַיִּנְחַם
יְהוָה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם בְּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֵל־
לְבוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אִמְחָה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־
בְּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה
עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחֲמָתִי כִּי
עָשִׂיתִם: הַ וְנָח מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~

ויהי רצון, שבהתאם להוראה של רש"י בתחילת פרושו
לפרשת בראשית, שכל הכריאה שבפרא הקב"ה (השמים
והארץ וכל אשר בהם) הרי זה בשביל "ב' ראשית", שני
דברים הנקראים "ראשית": התורה וישראל (שקבלו את
התורה, לומדים את התורה ומקיימים את התורה ואת
מצוותיה), שמנה מובנת עוד יותר החשיבות החינוכית של
למוד התורה, ומוכן גם כי כל הוספה בכך, ובחיינויות
ובשמחה, מבאה תוספת ברכה מן הקב"ה בכל הענינים
האישיים, הן בגשמיות ("ארץ") והן ברוחניות ("שמים") –
בדרך ה' ויצלח, שהדבר יקיים בכל אחד ואחת, בתוך
כלל ישראל, ושנת תשמ"ה תקיה שנת תורה, שנת שמחה,
שנת אורה, שנת ברכה בכל המובנים, עם מניחת הנפש
ומניחת הגוף אמתית, דבר המביא גם יתר הצלחה בלמוד
התורה, ובלמוד התורה המביא לידי מעשה.

ושפך ממוצאי שבת קדש מברכים חדש מרחשון הזה,
ימשכו בטוב הנראה והנגלה כל הברכות האלוניות, מן
השבת הזה אל כל ימי השבוע, ומראש-החדש אל כל ימי
החדש, ומחדש מרחשון, שהוא חדש ה"חליו" הראשון
לאחר "החדש השביעי", החדש המשבע (מלשון שבע) בכל
טוב – אל כל חדשי כל השנה.

ובפרט הברכה העיקרית שאליה מקוים כל יום ו"כל
היום" – גאלה האמתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו,
ונדעו כי אתה שמך ה' לבדך עליון על כל הארץ.

(מכתב כללי – מוצאי שבת בראשית, מכה"ח מרחשון, ה'תשמ"ה)

פפפ קמ"ו פסוקים, אמציה, יחזקיהו סימן.

אֲשֶׁר בָּחֲרוּ: וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יִדּוֹן רוּחִי בָאָדָם
לְעַלְמִם בְּשֹׁגֶם הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים
שָׁנָה: הַ הַנְּפִלִים הָיוּ בְּאָרֶץ בְּיָמַים הָהֵם וְגַם
אֲחֵרֵי־כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶל־בְּנוֹת
הָאָדָם וַיִּלְדוּ לָהֶם הַמָּה הַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר מְעוֹלָם
אֲנִשֵׁי הַשָּׁם: פ הַ וַיֵּרָא יְהוָה כִּי רַבָּה רַעַת
הָאָדָם בְּאָרֶץ וְכָל־יִצְרָל מַחְשַׁבֶת לְבֹרַךְ רַע
פְּלִיזוֹם: וַיִּנְחַם יְהוָה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם
בְּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֵל־לְבוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אִמְחָה
אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בְּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה
מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם
כִּי נַחֲמָתִי כִּי עָשִׂיתִם: הַ וְנָח מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי
יְהוָה:

חצי קדיש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא
כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב
משיחה. אמן בחייכון וביומיון ובחיי דכל בית ישראל,
בעגלא ובזמן קרוב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם
ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום,
ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא
ברוך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושרתא,
תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~

פרשת בראשית

כבוד קדושת מורי ורמי אדמו"ר אמר, ש'בראשית' היא
'פרשה גדולה', כי היא כוללת משך זמן של יותר מאלף
חמש מאות שנה – יותר מכל הפרשיות שבחמש בחד
(שהרי סיום החמש הוא בשנת ב' אלפים תפ"ח). והנה,
"התורה מדברת בעצם בעליונים ורומזת בשניות"

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מְאֹד. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נִתְיַבְחֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיַמֶּיהָ, בְּשִׂמְאֹלָהּ עֵשֶׂר וְכַבֹּד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ, וַיְגַדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּם טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנֹּאמְרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְבְנֵי־אֵי הָאֵמַת וְצְדָק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

יח וַיֹּאמְרוּ לָהּ יְהוֹנָתָן מִחַר חֲדָשׁ וְנִפְקְדָתָי יִזְכַּר בְּךָ הַמֶּלֶךְ כִּי יִפְקֹד וְיַחַסֵּר מוֹשְׁבֶךָ מֵאֵין יוֹשֵׁב בוֹ: יט וְשִׁלְשֶׁת יָמִים הִשְׁלִישִׁי אַחַר רֵאשׁ חֲדָשׁ, וּבִשְׂבִילֶךָ הִסְפִּינָה גְדוּלָה מְאֹד, אִם תִּרְדּוּ מְאֹד בְּמָקוֹם סֶתֶר וְתַתְּחַבֵּא תְרַבָּה, כִּי אִם וּבִקְשׁוֹךְ וּבְאֵתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה בְּיוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּע שְׁאוּל לַיהוֹנָתָן לְכַל הַמִּית אֶת דָּוִד וַיִּשְׁבַּת אֶצְל הָאֲבֹן הָאֵזוֹל כִּי שָׁם אִמְצָא: כ וְאֲנִי שְׁלִשֶׁת הַחֲצִיִּם צָדָה לְעַד הָאֲבֹן הַהוּא אֹרְחָה כִּפְאוֹ אֲנִי מוֹרָה לְשַׁלְחֵלִי לְמִטְרָה לַחַן: כא וְהִנֵּה לְאַחַר זֶה אֲשַׁלַּח אֶת־הַנֶּזֶר וְאֵיךְ לוֹ לֶךְ מִצָּא אֶת־הַחֲצִיִּים הַסּוּמֵן הֵנָּה יִהְיֶה בְּיַד אִם־אָמַר אֲמַר לְנֶזֶר וְהֵנָּה הַחֲצִיִּים קְרוּבִים אֵלַי מִמֶּנָּה וְהִנֵּה עֲבַרְתָּ מִמֶּנָּה, קִתְּנֵי קַח הַסֵּן וּבָאָה בּוֹא אֵלַי

שי למורא

יח וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְהוֹנָתָן, וְהוֹנָתָן בֶּן שְׁאוּל הַמֶּלֶךְ אָמַר לְדָוִד. מִחַר חֲדָשׁ, מִחַר רֵאשׁ חֲדָשׁ. וְנִפְקְדָתָי כִּי יִפְקֹד מוֹשְׁבֶךָ, וְיַחַסֵּר אוֹתְךָ כִּשְׁחִסֵּר מוֹשְׁבֶךָ יוֹשֵׁב. יט) וְשִׁלְשֶׁת תִּרְדוּ מְאֹד, שְׁלִשָּׁה יָמִים תִּסְתַּמֵּר וְתִרְדוּ מְאֹד דַּעֲמַק לְהִסְתַּמֵּר שָׁם. בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה, בְּיוֹם הַלְּנַמְרִי, כְּלוֹמַר לְפָנָי רֵאשׁ חֲדָשׁ. פְּרוּשׁ אַחַר, בְּיוֹם מַעֲשֵׂה הַשְּׂבֻעָה שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁאוּל לַיהוֹנָתָן שְׁלֹא יָמִית אֶת דָּוִד, שֶׁנֶּשֶׁם אִם הִסְתַּמֵּר דָּוִד שָׁם. הָאֲבֹן הָאֵזוֹל, הָאֲבֹן שֶׁהִיָּתָה אוֹת לְהוֹלְכֵי דְרָכִים. "הָאֵזוֹל", הוֹלְכֵי הַדְּרָךְ, כְּמוֹ "אֵזוֹל" שֶׁפָּרִישׁוֹ הַלֶּךְ. כ) צָדָה אֹרְחָה, לְעַד הָאֲבֹן אֵתֶּה מוֹרָה הַחֲצִיִּים. לְשַׁלַּח לִי לְמִטְרָה, שֶׁתְּהִיֶּה הָאֲבֹן לִי לְמִטְרָה. כא) קִתְּנֵי וּבָאָה, צֵא אֵתֶה בְּעֶצְמְךָ מִמָּקוֹם מִחְבֹּאֵךְ וְקִתְּנֵי וּבּוֹא

הפטרה לערב ראש חודש שחל בשבת

שמואל א פרק ב

יח וַיֹּאמְרוּ לָהּ יְהוֹנָתָן מִחַר חֲדָשׁ וְנִפְקְדָתָי כִּי יִפְקֹד מוֹשְׁבֶךָ מֵאֵין יוֹשֵׁב בוֹ: יט וְשִׁלְשֶׁת יָמִים הִשְׁלִישִׁי אַחַר רֵאשׁ חֲדָשׁ, וּבִשְׂבִילֶךָ הִסְפִּינָה גְדוּלָה מְאֹד, אִם תִּרְדּוּ מְאֹד בְּמָקוֹם סֶתֶר וְתַתְּחַבֵּא תְרַבָּה, כִּי אִם וּבִקְשׁוֹךְ וּבְאֵתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה בְּיוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּע שְׁאוּל לַיהוֹנָתָן לְכַל הַמִּית אֶת דָּוִד וַיִּשְׁבַּת אֶצְל הָאֲבֹן הָאֵזוֹל כִּי שָׁם אִמְצָא: כ וְאֲנִי שְׁלִשֶׁת הַחֲצִיִּים צָדָה לְעַד הָאֲבֹן הַהוּא אֹרְחָה כִּפְאוֹ אֲנִי מוֹרָה לְשַׁלְחֵלִי לְמִטְרָה לַחַן: כא וְהִנֵּה לְאַחַר זֶה אֲשַׁלַּח אֶת־הַנֶּזֶר וְאֵיךְ לוֹ לֶךְ מִצָּא אֶת־הַחֲצִיִּים הַסּוּמֵן הֵנָּה יִהְיֶה בְּיַד אִם־אָמַר אֲמַר לְנֶזֶר וְהֵנָּה הַחֲצִיִּים קְרוּבִים אֵלַי מִמֶּנָּה וְהִנֵּה עֲבַרְתָּ מִמֶּנָּה, קִתְּנֵי קַח הַסֵּן וּבָאָה בּוֹא אֵלַי

כִּי־שָׁלוֹם לָךְ וְאִין דְּבַר רַע, חִי־יְהוּהוּ נִשְׁעַע לֹא: כֵּן וְאִם־כֵּה אִמְר לְעֵלָם הִנֵּה הַחַצִּים מִמֶּנָּה וְהַלָּאָה לְחַן מִמָּקוֹם עֲמֻדָּה, אִז לָךְ לְדַרְכֵי וְכֵה לָךְ כִּי שְׁלַחְךָ יְהוּהוּ וְנִצְלַת בְּהַשְׁמַחַת ה': כֵּן וְאִם תִּלְךְ לָךְ, וְכֹר תִּמְכֹּר וְהִדְבַּר אֲשֶׁר דְּבַרְנָה דְּבַרֵי הַבְּרִית שְׁפַרְתִּי אֲנִי וְאִתָּה הִנֵּה יְהוּהוּ יְהוּהוּ הַעַד בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־עוֹלָם:

כִּד וַיִּסְתֵּר דָּוִד בְּשֹׂדֶה וַיְהִי הַחֲדָשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ אֶל־הַלְּחָם לֶאֱכֹל: כֵּה וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מִוֹשָׁבוֹ מִקוֹם הַמִּיּוֹחַד לֹא לְשִׁבַת בֹּו כְּפַעַם | בְּפַעַם אֶל־מִוֹשָׁב שְׂאֵל תְּקִיר וַיִּקָּם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב וַהֲשִׁיב אֲבָנֵי מִצַּד שְׂאוֹל אֲבִיו כִּי לֹא רָצָה לְהִיט מִצַּד לְאֲבִיו, שְׂאֵם יִקְנֹף עֲלוֹי עַל דְּבַר דָּוִד, וַיִּפְקֵד מְקוֹם דָּוִד: כֹּו וְלֹא־דָבַר לֹא שְׂאֵל שְׂאוֹל מְאוֹמָה בַּיּוֹם הַהוּא מִדּוֹעַ לֹא בֹא דָוִד כִּי אִמְר מִקְרָה הוּא שְׂרָאָה קָרִי בְּלַתִּי טְהוֹר הוּא כִּי־לֹא טְהוֹר כִּי עֲדוֹן לֹא מִכַּל לְקִרְוִי: כֹּו וַיְהִי מִמְּחַרַת רֵאשׁ הַחֲדָשׁ בַּיּוֹם הַשְּׁנִי לַחֲדָשׁ וַיִּפְקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנֹו מִדּוֹעַ לֹא־בָא בְּיָדִישִׁי גַם־הַמּוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלְּחָם אִם הִיט מְקַרְתָּ, הָיָה לֹא לְבֹא הַיּוֹם חִלּוּפֹו: כֵּה וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שְׂאוֹל נִשְׂאֵל נִשְׂאֵל דָּוִד מְעַמְדִי רְשׁוּת לְלַבַּת עַד־בֵּית לַחֵם: כֵּס וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי נָא תָן לִי רְשׁוּת לְלַבַּת כִּי זָבַח מִשְׁפָּחָה וּזְבַחֵי שְׁלָמִים לָנוּ בְּעִיר וְהוּא צְוֹה־לִי אֲחִי אֲחִי הַכְּכֹוֹר לְבֹא אֶל תְּנַבַּח, וְעִתָּה אִם־מִצְאֵתִי חֹן בְּעֵינֶיךָ אִמְלִטָה נָא וְאַרְאֶה אֶת־אֲחִי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שְׁלַחְנִי הַמֶּלֶךְ כִּי נִתְמִי לֹא רְשׁוּת לְלַבַּת, וְהַלְךְ לֹא: ל וַיַּחֲרֵ־אָף שְׂאוֹל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לֹא בְּרַעְיוֹנֵת הַמְּרַדּוֹת אִתָּה כְּאִמְדָּה שְׁחִיא מִוֹרְדָה בְּרַעְיוֹנֵי, כֵּן אִתָּה מוֹרֵד כִּי לֹאֲבַח מַה שְׂאֵנִי שׁוֹנֵא הַלּוֹא יִדְעֵתִי כִּי־בַחַר

אִלִּי. (כֵּה) לָךְ כִּי שְׁלַחְךָ ה', לָךְ לְדַרְכֵי וְכֵה, שְׁהַקְבִּיחַ אִמְרֵךְ לָךְ לְכַרְח וְלַחֲמֻלַּט. (כֵּה) וְהִדְבַּר אֲשֶׁר דְּבַרְנָה, הַבְּרִית שְׁפַרְתִּי וְכֵה. הִנֵּה הִנֵּה ה', ה' יְהוּהוּ עַד. (כֵּה) אֶל מִוֹשָׁב תְּקִיר, בְּרֵאשׁ הַמִּסְפָּבִים סְמוּךְ לְקִיר. וַיִּקָּם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אֲבָנֵי מִצַּד שְׂאוֹל, סְדַר הַיְשִׁיבָה הָיָה, שְׂדוּד הָיָה יוֹשֵׁב סְמוּךְ לְמֶלֶךְ, וְאַחֲרָיו יְהוֹנָתָן, וְאַחֲרָיו אֲבָנֵי. וּבַיּוֹם הַהוּא כִּשְׁהַמֶּלֶךְ יֵשֶׁב בְּמִקְוֹמוֹ וַיְהוֹנָתָן בְּמִקְוֹמוֹ, וְדוֹד לֹא בָא, אִם כֵּן נִשְׂאֵר יְהוֹנָתָן יוֹשֵׁב סְמוּךְ לְאֲבִיו מִכַּל־שְׁהַפְסִיק אֲדָם אַחַר בֵּינֵיהֶם, וְאִין מִרְדָּךְ כֵּן לִישֵׁב בְּהַסְבָּה אֲצֵל אֲבִיו, לְכֹן קָם יְהוֹנָתָן מִמִּקְוֹמוֹ לְשִׁבַת בְּמִקְוֹמוֹ שֶׁל אֲבָנֵי, וְאֲבָנֵי יֵשֶׁב בְּמִקְוֹם שֶׁל יְהוֹנָתָן כִּדִּי לְהַפְסִיק בֵּין שְׂאוֹל לְיְהוֹנָתָן בְּנֹו, וּמִקְוֹמוֹ שֶׁל דָּוִד נִשְׂאֵר כְּנִי, שִׁיכַל לְבֹא אַחַר כֵּד. וַיִּפְקֵד מְקוֹם דָּוִד, נְחַסֵּר הָיָה הַמִּקְוֹם מִן הַיּוֹשֵׁב. (כֹּו) כִּי לֹא טְהוֹר, וְהֵם הָיוּ נִשְׁמָרִים מִלְּאֲכֹל יַחַד הַטְּמֵא וְהַטְּהוֹר. אִז שְׁהִיוּ אוֹכְלִים זְבַחֵי שְׁלָמִים, וְאִסוּר לְטְמֵאִים. וְגַם וַיְכַן שְׂאִין מִרְדָּךְ הַמוֹסֵר לְבֹא טְמֵא לְשַׁלְּחַן הַמֶּלֶךְ. (כֹּו) מִמְּחַרַת הַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי, בַּיּוֹם הַשְּׁנִי שֶׁל רֵאשׁ הַחֲדָשׁ, דְּתִינֵי לְמַחַרַת. (כֵּה) מְעַמְדִי, מִמֶּנִּי לְקַח רְשׁוּת בְּלַבַּת לְבֵית לַחֵם, וְלֹא הַלְךְ בְּלִי רְשׁוּת. (כֵּס) שְׁלַחְנִי, תָן לִי רְשׁוּת לְלַבַּת. זָבַח מִשְׁפָּחָה, אוֹתוֹ הַיּוֹם הָיוּ בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ וּזְבַחִים זְבַחֵי שְׁלָמִים. וְהוּא צְוֹה לִי אֲחִי, וְאֲחִי הַגְּדוֹל צְוֹה עָלַי לְהִיט שֵׁם. (ל) כֵּן נִעְוֹת הַמְּרַדּוֹת, הִנֵּה שֶׁל מַעְוֹתָת הַמוֹסֵר, בְּלוֹמֵר שְׂאֵמוֹ לֹא הוֹכִיחַתוּ בְּקַטְנוֹתוֹ וְלֹא קָבַל מִיִּסַר כְּרִאוֹי. (וְאָמְרוּ ר"ל, שְׁבִשְׁחַטְפוּ בְּנֵי בְּנִימִין מִנְּעוֹת שִׁילָה שִׁנְצִאוּ לְחוֹל בְּכַרְמִיב, הָיָה שְׂאוֹל בִּישׁוֹן וְלֹא רָצָה לְחַטֵּף, עַד שִׁבְּאָה הוּא עֲצֻמָה וְהַעֲוָה כְּנִיָה וְדַרְכָּה אַחֲרָיו). כִּי בַחַר

חֹן בְּעֵינֶיךָ אִמְלִטָה נָא וְאַרְאֶה אֶת־אֲחִי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שְׁלַחְנִי הַמֶּלֶךְ: ל וַיַּחֲרֵ־אָף שְׂאוֹל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לֹא בְּרַעְיוֹנֵת הַמְּרַדּוֹת הַלּוֹא יִדְעֵתִי כִּי־בַחַר אִתָּה לְבִן־יִשְׁי

אתה לבן בני ישי ולבשת ערות אמוך כי יאמרו השומעים שאתה אוהב אדם שאני שונא, אביך בני ואמוך ונתת: לא כי כל-הימים אשר בן-ישי חי על-האדמה לא תפון לא תתקום אתה ומלכותך ועתה שלח וקח אתו אליו הואיל ואתה נתת לו רשות ללכת כי בן-מית הוא: לב ויען יהונתן את-שאול אביו ויאמר אליו למה יומת מה עשה אם ה' המליט: לב ויטל שאול את-החנית עליו להכתו וידע יהונתן כירכלה הוא גבר דעתו מעם אביו להמית את-דוד: לב ויקם יהונתן מעם השלחן בחר-אף ולא-אכל ביום-ההוא השני השני ביום השני להדש לחם כי נעצב אל-דוד בראותו כי כלתה אליו הרעה, ועוד כי הכלמו אביו שקראו בו געות הפחדות: לה ויהי בפקד ביום השלישי להדש ויצא יהונתן השדה למועד אשר קבע לו דוד ונער קטן עמו: לו ויאמר לנערו רץ מצא נא את-החצים אשר אנכי מורה הנער רץ אחר המן הראשון שורה, ובעודו רץ והוא-ירה החצי השני להעברו להלאה למורה והוא האבן האול: לו ויבא הנער עד-מקום החצי אשר ירה יהונתן בראשונה ויקרא יהונתן אחרי הנער ויאמר הלא החצי אשר ירה הוא מן-החצים הראשונה וילקט נער יהונתן את-החצים ויבא אל-אדניו: לב והנער לא-ידע מאומה אך יהונתן ודוד ידעו את-הדבר: מ ויתן יהונתן את-כליו אל-הנער אשר-לו ויאמר לו לך הביא העיר: מא הנער בא ודוד קם מאצל הנגב ויפל לאפיו ארצה וישתחו שלש פעמים וישקו | איש את-רעהו ויכפו איש את-רעהו עד-דוד הגדיל: מב ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום ואמרתי יהיה ויהי ויבן ויבן וירעו ויבן וירעו עד-עולם:

אתה לבן ישי, שהוא ימלך. לבשתך, כשישמעו אנשים שאתה אוהב אדם שאני שונא, יאמרו שאינך בני, וזה יתה לבשתך. ולבשת ערות אמוך, ולבושה וחרפה של אמוך. לב) כי כלתה היא, נגמרה ההחלטה. לד) אל דוד, בשביל דוד. כי הכלמו אביו, וגם משום שאביו החלים (ביש) את יהונתן בדבור ובמעשה. לה) למועד דוד, למועד שקבע לו דוד. לו) ירה החצי להעברו, ירה המן בכה שיעבר אחרי האבן. מא) מאצל הנגב, מקרבת מקום לצד הדרומי של האבן האול. את רעהו, עם רעהו שהיתה קשה עליהם הפרדה. עד דוד הגדיל, שדוד הרבה לבכות יותר מיהונתן. מב) אשר נשבענו, וחובר שנשבענו וכו'. ה' יהיה, ה' יהיה עד על השביעה.

לבשתך ולבשת ערות אמוך: לא כי כל-הימים אשר בן-ישי חי על-האדמה לא תפון אתה ומלכותך ועתה שלח וקח אתו אליו כי בן-מית הוא: לב ויען יהונתן את-שאול אביו ויאמר אליו למה יומת מה עשה: לב ויטל שאול את-החנית עליו להכתו וידע יהונתן כירכלה הוא מעם אביו להמית את-דוד: לב ויקם יהונתן מעם השלחן בחר-אף ולא-אכל ביום-ההוא השני השני ביום השני להדש לחם כי נעצב אל-דוד בראותו כי כלתה אליו הרעה, ועוד כי הכלמו אביו שקראו בו געות הפחדות: לה ויהי בפקד ביום השלישי להדש ויצא יהונתן השדה למועד אשר קבע לו דוד ונער קטן עמו: לו ויאמר לנערו רץ מצא נא את-החצים אשר אנכי מורה הנער רץ אחר המן הראשון שורה, ובעודו רץ והוא-ירה החצי השני להעברו להלאה למורה והוא האבן האול: לו ויבא הנער עד-מקום החצי אשר ירה יהונתן בראשונה ויקרא יהונתן אחרי הנער ויאמר הלא החצי אשר ירה הוא מן-החצים הראשונה וילקט נער יהונתן את-החצים ויבא אל-אדניו: לב והנער לא-ידע מאומה אך יהונתן ודוד ידעו את-הדבר: מ ויתן יהונתן את-כליו אל-הנער אשר-לו ויאמר לו לך הביא העיר: מא הנער בא ודוד קם מאצל הנגב ויפל לאפיו ארצה וישתחו שלש פעמים וישקו | איש את-רעהו ויכפו איש את-רעהו עד-דוד הגדיל: מב ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום ואמרתי יהיה ויהי ויבן ויבן וירעו ויבן וירעו עד-עולם:

הקשת והחצים אל-הנער אשר-לו האול ויפל לאפיו על פניו ארצה וישתחו שלש פעמים וישקו | איש את רעהו ויכפו איש עם את כי היתה קשה להם הפרדה רעהו עד-דוד הגדיל הרבה לבכות יותר מיהונתן: מב ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום והשבעה אשר נשבענו שנינו אנתנו בשם יהוה לאמר ואמרתי יהיה ויהי ויבן ויבן וירעו ויבן וירעו עד-עולם:

אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יְהִיָּה | בֵּינֵי וּבֵינְךָ וּבֵין זֵרְעֵי וּבֵין זֵרְעֶךָ עַד-עוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אִמַּת וְצַדִּיק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו: רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לְבָנוּ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנְחַלוּ עוֹד אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּתְּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יְתַבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלֵד: מוֹצְאֵי שַׁבַּת-קוֹדֶשׁ, שְׁעָה 6 בְּעֶרְב, 33 דְּקוֹת וְחֶלֶק אֶחָד רֵאשׁ חֲדָשׁ מֵר־חֲשׁוֹן, בַּיּוֹם הָרֵאשׁוֹן וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

עטרת מרים

נְבוּאָה בְּשׁוֹרָה עַל הַנְּאֻלָּה: הַעֲנֵן הָיָה אֶמְרוּ הַנְּבִיא כְּמָה פְּעָמִים, לְפִי שְׁחִי בְּרוּרוּ פְּעֵלִי אֲמוּנָה רַעָה שְׁחִי מֵאֲמוּנִים כִּי הָעוֹלָם לֹא נִבְרָא אֶלָּא כִּד הָיָה קְדָמוֹן, וְשִׁי שְׁחִי מֵאֲמוּנִים כִּי הָעוֹלָם מְקַרָּה אֵין לוֹ בּוֹרָא וְלֹא עֵלָה כְּמוֹ שְׁכַחְבְּנוּ, וּמִפְּנֵי הָאֲמוּנוֹת הָרַעוּת הַחֵם הָיָה שׁוֹנָה תְּמִיד הַעֲנֵן הָיָה כִּי הַשֵּׁם יִתְעַלָּה הוּא בּוֹרָא הָעוֹלָם וּמְחַדְשׁוֹ וְהוּא מוֹצִיא מֵאֵין לִישׁ, וְאֵמֵר בּוֹרָא הַשָּׁמַיִם, אֵמֵר אֵל יְהִשׁוּב אֵדָם כִּי הַשָּׁמַיִם בְּעִבּוֹר שְׁחֵם קְנֻמִּים וְלֹא יִקְרָה אוֹתָם שׁוֹם הַפֶּסַח וְשׁוֹם שְׁנֵי שְׁחֵם קְדָמוֹנִים, אֶלָּא הָאֵל בְּרָאם וְחַדְשָׁם וְהוּא מוֹצִיא מֵאֵין לִישׁ:

הפטרה לפרשת בראשית לשמו"ת

בישעיה פרק מב

מב הַבְּה־אֵמֵר הָאֵל יְהוָה בּוֹרָא הַשָּׁמַיִם וְנִוְטִיָּהֶם רַקַּע הָאָרֶץ וְצִאֲצִיאָהָ נִתָּן נִשְׁמָהָ

שי למורא

(ה) הָאֵל ה', בְּעַל הַדִּין וּבְעַל הַרְחָמִים. וְנִוְטִיָּהֶם, שְׁנֵמָה אֶת שְׁבַע הַרְקִיעִים בְּאֶהֱל עַל הָאָרֶץ. רַקַּע, פּוֹרֵשׁ, כְּמוֹ "וְרַקַּעַת אֶת פְּתֵי הַתְּהִב" (שמות 12:1). וְצִאֲצִיאָהָ, הַצְּמִיחִים. לְעֵם עֲלֶיהָ, לְאֲנָשִׁים

שחיים עליה. ורוח להלכים בה, ולשאר הבריות נתן רוח של חיות. (1) קראתיך, לישיעה הוא אומר. ואצרך, אשמך. לברית עם, להשיב את עמי לבריתי, לקדם התורה והמצוות. לאור גוים, כל שבט קרוי גוי לעצמו. (2) לפקח עינים עורות, שאינם רואים את גבורתי, לתת לב לשוב אל. אפיר, ישראל שהם אפירים בגולה. (ח) וכבודי לאחר לא אתן, שלא יהיו הגוים מושלים בעמי, ולא יאמרו "יבנו רקח". (ט) הראשונות הנה כאן, מה שהקטתי לאברהם לזמן צאתם מגלות מצרים ונגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי" (בראשית 17:13). (י) שירו לה' שיר חדש, בעת גאלת ישראל. איים וישיבהם, על דרך מליצה אמר, שגם האיים ונגם יושביהם ישירו. (יא) ישאו מדבר וערו, המדבר והערום שישנם גם בו, כלם ירימו קול שיר. חצרים תשב קדר, גם החצרים שיושבים בהם בני קדר. יושבי סלע, גם המתים שחיוו רגנו וצנחו, ורימו קולם בשיר. (יג) יצא, להזיע את ישראל. יעיר קנאה, לקנא עבור עמו. ריע, גבור הנצח במלחמה. (יד) החשיתי מעולם, זה זמן רב שתקתי על מה שעשו הגוים לעמי. אתאפק, הייתי מתחזק לכבש פעמי. פיולדה אפקה, אבל מעבשיו אשאג בקול פיולדה על אויבי עמי. אשם ואשאף יחד, אעשה שמחה בגוים ואבלעם כלם יחד. (טו) אחריב הרים וגבעות וגו', כלומר, אהרג מלכים ושרים וכל הנגלים עליהם. (טז) והולכתי עורים וגו', או אוליך את ישראל לארצם בדרך שאינם מפרים והם בה בעורים. ומעקשים, דרכים

להיות פאולה, רקע פרש הארץ וצאצאיה הם הצמחים כולם הוציא, נתן נשמה לעם עליה ורוח החיני להלכים בה לשאר הבריות: נבואת ה' לישיעה: ו על המשים יאמר אני יהוה קראתיך בשמך על ידי הנביאים בצדק ואחזק בידך להגביר אותך על כל ואצרך אשמור

לעם עליה ורוח להלכים בה: ואני יהוה קראתיך בצדק ואחזק בידך ואצרך ואתנדך לברית עם לאור גוים: ולפקח עינים עורות להוציא ממסגל אפיר מבית פלא ישבי חשך: האני יהוה הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים: ט הראשונות הנה כאן וחדשות אני מגיד בטרם תצמחנה אשמיע אתכם: ישירו ליהוה שיר חדש ותהלתו מקצה הארץ יורדי הים ומלאו איים וישיבהם: יא ישאו מדבר וערו חצרים תשב קדר יבנו יושבי סלע מראש הרים יצוחו: יב ישומו ליהוה כבוד ותהלתו באיים יגידו: יג יהוה בגבור יצא פאיש מלחמות יעיר קנאה יריע אף יצריח על אויביו יתגבר: יד החשיתי מעולם אחריש אתאפק פיולדה אפקה אשם ואשאף יחד: טו אחריב הרים וגבעות וכל עששפם אוכיש ושמתי נהרות לאיים ואנמים אוכיש: טז והולכתי עורים בדרך לא ידעו בנתיבות לא ידעו אדריכם אשים מחשך לפניהם לאור ומעקשים

אותך ואתנדך הכח לברית עם להסב עמי לבריתי לקיים התורה והמצוה לאור גוים להאיר לשבטי ישראל (כל שבט קרוי גוי לעצמו) לדעת שה' הוא האלהים: זה' פועל לפקח עינים אשר נהיו עורות מרוב הצרות, ה' פועל להוציא ממסגל אפיר ומבית פלא את ישראל האסורים כבבל ונגם יוציא יושבי חשך שמה: ח אני יהוה הוא שמי המיוחד לי וכבודי לאחר לא אתן עוד ותהלתי מה שראוי להלל אותי לא תללו עוד לפסילים: ט הנבואות הראשונות שנבאתי על סנחריב הנה כבר כאן וחדשות שלא שמעתם עדיו והיא הנאולה העתידה אני מגיד בטרם תצמחנה לפני שהיא תתחיל, אשמיע אתכם: יא שירו ליהוה שיר חדש ותהלתו יהיה נשמע מקצה הארץ יורדי הים ומלאו ובריות הממלאים את הים, גם המה איים וישיבהם, תללו לה' (והוא ענו מליצה, פי אין האיים ובריות בעלי דעה ודבור תללו): יא ישאו קול שיר מדבר וערו וכל חצרים אשר תשב בהם ענת קדר (השוכנים במדבר באהלים) ויבנו תהלות ה' יושבי על הסלע מראש הרים יצוחו ויהי נשמע קול צוהה של שמחה ותלל: יב ישומו בניהם ויתו ליהוה כבוד ותהלתו באיים יגידו האנשים השוכנים שם: יג יהוה בגבור יצא להשועת ישראל פאיש

מלחמות הבני בהנהגת המלחמה, ואינו לוחם בעצמו רק יעיר ועורר קנאה בלבם יריע בגבור הנצח במלחמה אף יצריח וסבב שאויביו יצרו ועתה שבר שבים אותם, וקד על אויביו יתגבר: יד החשיתי מעולם זה זמן רב אני שותק על מה שעשו האומות לעמי, אתאפק אתחזק לכבוש פעמי. אבל מעתה פיולדה אפקה אשאג אשם אעשה שמחה ואשאף יחד ואבלעם כלם יחד: טו אחריב הרים וגבעות וכל עששפם אוכיש ושמתי נהרות לאיים להיות חרב ובש באים ואנמים אוכיש: טז וכי החשיתי מעולם אשר אחריש גם עתה? הלא אלה הדברים עשיתים - מימות עולם והולכתי בעורים את ישראל לארצם בדרך שאינם מפרים והם בה בעורים. ומעקשים, דרך המעקם

עטרת מרים

עשיתי למישור ישר וישרה. אלה הדברים עשיתם מאז בשיצאו ממצרים ולא עובדתם גם עתה: יז או נסגו אחר הבטחים בפסל, קררר אדם הנבלם שחזר לאחוריו לכל וראהו בקשתו. יבשו בלשתי הבטחים בפסל האמרים למסכה אתם אלהינו: יח אתם ישראל החרשים שמעו דבר ה' והענינו מלואות מצותיו, שמעו מעתה הבטו לראות: יט מי הוא היותר ראוי להקרא עור כי אם עבדי על פי הוא יודע ומכיר בקלקול הדור, ואינו מסתפל במעשיהם להשירים ולהתקנם. יכן מי הוא היותר ראוי להקרא חרש כמלאכי אשלה שנתתי חכמה בלבם וכאלו שלחתי, והוא כחרש לא ישמע מעשי בני העם להחזירם על הדבר מי עור כמשלם השלם במדות ועור פעבד יהוה: כ הלוא הנה ראות רואים רבות הרבה חכמה ולא תשמרו ואין בהם מי אשר ישמור את האולת להשיבו מדרך הרעה, ולכן מהראוי להקרא עור, פקוח אונים הלא יש להם אונים בתורות להבין מצות ה' ולא ישמע ואין בהם מי אשר ישמע ואינו מזהיר לזולת, כי עושה עצמו כאלו לא יבין, ולכן מהראוי להקרא חרש: כא יהוה

הפני למען צדקו וגדיל תורה ויאדיר: מדרבו הרעה, ולכן מהראוי להקרא עור, פקוח אונים הלא יש להם אונים בתורות להבין מצות ה' ולא ישמע ואין בהם מי אשר ישמע ואינו מזהיר לזולת, כי עושה עצמו כאלו לא יבין, ולכן מהראוי להקרא חרש: כא יהוה

בשנה מעוברת מוסיפים ומסיימים ב"ואחרי לא יהיה". "הנהגה זו ענין פרטי השייך אלי - ואין זו הוראה לרבים".

(משיחות שבת בראשית (א) ה'תשי"ז סעיף ו', שבת בראשית תשכ"ה סעיף ג' (גדפס לעיל ע' נט) ושבת בראשית

ה'תשר"מ סעיף יב):

עטרת מרים

כב והוא עמישראל בעונם, הלאו הוא עמי-בזון בוי ונשוי ורמסים לכל, כי לא למדו דעת את העם. הפתח בחורים כלם כל בחורים היו להם מפה נפש ובבתי כלאים בבית האסורים התבא עמי ישראל מפני האויב, לכן היו לבו ואין מציל מן הבזה. ויותר מזה, היו למשפחה ענין רמסה, ומדוע ואינאמר השב השיבו למקומו ואל תוסף לרמסה: משיב להם ה': כג וכי נמצא מי ככם אשר יאזין לזאת האמור למשה יקשב וישמע לאחור העתיד להיות: כד וזהו הדבר שיש להבין מי נתן למשיפה יעקב וישראל לבזים הלא יהוה

מקדם ולא במקרה בא, ותסיפה, כי זו חטאנו לו ולא אבו ולא רצו בדרך הלוך ולא שמעו בתורתו: כה ואלו יעקב וישפך שפר עליו חמה אפו

שי למורא

מעקמות. יח החרשים וגו', אתם ישראל אשר הייתם חרשים משמע דבר ה', ועורים מלראות מצותי, מעתה שמעו וראו. יט מי עור כי אם עבדי, כלומר, הגויים שאין זה מסבבם לראות בראיה פנימית ולשמע דבר ה', אין לכנותם עורים וחרשים, שהרי הם לעגנו זה פעם ואכן, אבל ישראל שיכולים לראות מעשי ה' ולשמע דברו, ואינם רואים ושמעים, יצדק עליהם שם עורים וחרשים. כמלאכי אשלה, כלומר, מי שנתתי חכמה בלבם, וכאלו שלחתי ללמד דעת את העם, והוא כחרש ואינו מלמד. עור כמשלם, השלם במדות וכוונות מתולדתו, ומסתיר עינו מלראות מעשי ה'. פעבד ה', כמי שתפן מדותיו ושכלו מצד בחירתו ועבודתו. כ ראות רבות ולא תשמרו, ראית הרבה לפניכם, ואינכם שומרים להביט במעשי ולשוב אלי. וכן פקוח אונים וגו'. כא ה' הפני למען צדקו וגו', ה' הפני להראותכם ולפקח אוניכם, למען צדקו. ילכד הוא מנדיל לכם תורה ומצותקה.

הפני באנשים למען צדקו שכל אחד מהם יצדק את האולת ללמדו דרך הישר וגדיל תורה ויאדיר להחזירם למור דעת את העם:

שי למורא

כב והוא עם בזון ונשוי, כלומר, והם לא שבו מדרך הרעה, ולכן הם בזויים ורמסים. "שסוי", רמס, כמו "שפשו כל עובדי דרך" (תהלים 109). הפתח בחורים כלם, כל בחורים יש להם מפה נפש. משפחה, היו לרמסה. השב, להשיבם למקומם. כג יאזין, לתת לב לזאת. וישמע לאחור, וישמע דבר שעמד לו באחרונה. כה ותלתהו, לשון להב ולהט.

עטרת מרים

ועזו קשה וחזק מלחמה ותלחמה וכאשר עברה מסביב ולא ידע שמה פאה ותבערבו ולא ישים על לב שגא בהשגחה: מנ א ועתה בכל זאת אל תחיש, כי כה אמר יהוה בראך יעקב ויצרך ישראל אל תירא פן תכלה בגולה כי הלא מצרים גאלתיך וקראתי או בשמך לייאתה עמי וגי בכורי: ב פיתעבר בפנים ותהיה קרוב לחיות נסבע בהם אתך אני אף אם ובגהרות מעבור לא ישטפוך פיתלך במואש לא תפנה ולהכה ותלהב לא תבערך בך בלומר, אף אם תהיה בעומק הגרות לא תכלה שמה: ג כי אני יהוה אלהיך קדוש ישראל מושיעך ותכל בדי. הלא

נתתי כפרך מצרים כי המה נאבדו תחתיך אף כי הייתם תיבים בלה (יחזקאל ב) פוש וסבא תחתיך כאשר סחרוב שם פניו להלחם בירושלים יצא להלחם בתחלה עם פוש וסבא ואבדו במקומך, והם היו לך לפדיון: ד מאשר יקרת אתה ישראל יקר בעיני וגם נכבדת נכבד אתה ואני אהבתיך וזה ואתן אדם אלה העמים כמו הנענים והמצרים תחתיך ולאמים תחת נפשך כאשר עשיתי לשעבר: ה אל תירא כי אתך אני ממוזרח אביא ורעד הנפוצים שמה וממערב אקבצך: ו אמר לצפון תני מן את ישראל הפורים שמה ולתימן אל תכלאי אל תפנינה מלחת את ישראל, לכל אחד מרוחות השמים אני מצוה תביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ: ז כל ישראל הנקרא בשמי בשם עם ה' ולכבודי כדי להתפבד ולהפאר בהם בראתיו יצרתיו אף עשיתיו קר הנתי לו כל צרכי הנאולה אין מחסור: ח הוציא להוציא מהגולה עם עור ועינים יש להם ולא ראו מעשה ה' והישים נעשו פחדים ואונים למו להם ולא ישמעו מצות ה': ט אם כלהגוים

שי למורא

ג) כפרך, תחתיך. (1) תני, תני את ישראל הפורים שם. אל תכלאי, אל תמנעו את ישראל לצאת מגלותם. מלשון "ויקלא העם מהביא" (שמות 17.1) אתם עדי, אתם ישראל עדי, שהגדתי לאברהם אביכם על דבר הגלות, וראיתם שגאו.

מסביב ולא ידע ותבערבו ולא ישים על לב: מנ א ועתה כה אמר יהוה בראך יעקב ויצרך ישראל אל תירא פני גאלתיך קראתי בשמך לייאתה: ב פיתעבר בפנים אתך אני ובגהרות לא ישטפוך פיתלך במואש לא

תפנה ולהכה לא תבערך: ג כי אני יהוה אלהיך קדוש ישראל מושיעך נתתי כפרך מצרים פוש וסבא תחתיך: ד מאשר יקרת בעיני נכבדת ואני אהבתיך ואתן אדם תחתיך ולאמים תחת נפשך: ה אל תירא כי אתך אני ממוזרח אביא ורעד וממערב אקבצך: ו אמר לצפון תני ולתימן אל תכלאי הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ: ז כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו: ח הוציא עם עור ועינים יש וחרשים ואונים למו: ט כלהגוים נקבצו יחדו ויאספו לאמים מי בהם יגיד זאת וראשנות ישמעו ותנו עדיהם ויצדקו וישמעו ויאמרו אמת: י אתם עדי נאם יהוה ועבדי אשר בחרתי למען תדעו ותאמינו לי ותבינו פיאני הוא לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה:

נקבצו יחדו ויאספו או לאמים מי בהם יגיד זאת העתידות וכן וראשנות שכבר עברו האם ישמעונו לאמר אנחנו הגדנו אותם עד לא פאו או ותנו עדיהם וביאו עדים שהשמיע דבר עד לא פא ויצדקו בדבריהם או וישמעו ויאמרו אמת או יודו על האמת: י אכל לי יש עדים, אתם ישראל עדי נאם יהוה ועבדי הנביא אשר בחרתי בו גם הוא לעד שהגדתי מכלת סחרוב מאו עד לא פא למען תדעו מן הראשנות כל האחרונות שכן יתה ותאמינו לי שאקיים מאמרי ותבינו פיאני הוא לך אלהים, לפני לא נוצר אל לא היה דבר נוצר מאל וולתי ואחרי שצרתיו את הנצירות לא יהיה דבר נוצר מאל וולתי, כי אין אלה וולתי:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

ו אלה תולדת נח איש צדיק תמים היה בדרתיו את האלהים התהלך נח: ויולד נח שלשה בנים את שם את חם ואת יפת:

מתחת השמים כל אשר-בארץ יגוע:
 יח ותקמתי את-בריתי אתך ובאת אל-התבה
 אתה ובנך ואשתך ונשי-בניך אתך: יט ומכל-
 החי מכל-בשר שנים מכל תביא אל-התבה
 להחית אתך זכר ונקבה יהיו: (ישראל) כ מהעוף
 למינהו ומן-הבהמה למינה מכל רמש
 האדמה למינהו שנים מכל יבאו אליך
 להחיות: כא ואתה קח-לך מכל-מאכל אשר
 יאכל ואספת אליך והיה לך ולהם לאכלה:
 כב ויעש נח ככל אשר צוה אתו אלהים פן
 עשה:

ג ויאמר אלהים לנח קח כל-בשר בא לפני
 כי-מלאה הארץ חמס מפניהם והנני
 משחיתם את-הארץ: יד עשה לך תבת עצי-
 גפר קנים תעשה את-התבה וכפרת אתה
 מבית ומחוץ בפפר: טו וזה אשר תעשה אתה
 שלש מאות אמה ארך התבה חמשים אמה
 רחבה ושלשים אמה קומתה: טז צהר | תעשה
 לתבה ואל-אמה תכלנה מלמעלה ופתח
 התבה בצדה תשים תחתים שנים ושלשים
 תעשה: (יז) יז ואני הנני מביא את-המבול מים
 על-הארץ לשחת כל-בשר אשר-בו רוח חיים

אגרות קודש

[י"ג תשרי תשט"ו]

במענה על מכתבו, אודות ספר התכונה להר"ח ויטאל, נמצא בהספרי, ויוכל להתדבר עם הרב... ש"י לעיין בו בבקשתו.

וזאת למודע, אשר לע"ע לא מצאתיו מוזכר בספרי חסידות. וכן כיון שבטופס שלי חסר השער הרי אינני יודע ג"כ מי הו"ל והפרטים בזה.

ב) ומה שהעיר בספק אם תפיסת יד קטן עושה בע"ז, ומגביל סוג הראיות בזה, שיהי דוקא באותו ענין לא מענין אחר (ופלא על הגבלה זו שאינה מצויה בשקו"ט דד"ת).

הנה אין הזמן גרמא לחפש בספרים, ובכ"ז יש להביא כמה נמוקים שאין חילוק בתפיסת יד אדם בין יד קטן לגדול. והם א) ע"פ דרישתו - הנ"ל בעניני ע"ז - הנה בכ"מ (ע"ז מו, א ועוד) הובאו יחד שני הענינים דמחובר ובע"ח, שאינם נאסרים כ"א ע"י תי"א, ומובאת הדוגמא שחיטה בבהמה ותפיסת יד אדם במחובר, וכמו שבשחיטה פשוט הדבר דגם שחיטת קטן מכשרת הבהמה לאיסור ע"ז. ואפילו של מיעוט סימנים, כיון שזהו חלק משחיטתו המכשרת לאכילה. ה"ה למחובר. ב) כנ"ל - הענין דמחובר הוא שהוא כבריתו, שלכן יש מ"ד דאבני הר - שנדלדלו אפילו בכחות הטבע ג"כ נאסרים, כיון שנשנתנו מתחלת בריאתם, ולית לן לאפושי פלוגתא ולומר דבר פלוגתי אינו מחשיב אפי' מעשה קטן. ג) פשטות וישרות הסוגיא מוכיחא, דתפיסת יד אדם הוא ענין של מעשה, ולא של כוונה, והרי קטן יש לו יד ומעשה אלימתא אפי' יותר מכח כחו של גדול (חולין ט"ז ע"א וראה צפנת פענח להגאון מרגצוב הלכות שחיטה פרק ב הלכה יא).

בברכת החג.

ג.ב. לחדודי בעלמא רציתי להביא רא"י דתפיסת יד אדם - קטן מועלת, כיון ד"אדם" כולל קטן. וכמובא כמה ראיות בזה בבית האוצר למהר"י ענגיל א' כלל יא. שוב ראיתי דהדבר שנוי במחלוקת וכמובא בספרים שהובאו בשדי חמד כללית א' ס"ק ע"ב. ודבריהם תמוהים...

לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית - בערים שונות בעולם

רלח

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

זמני יום ראשון ויום שבת	ניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ר ז		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
18:47	17:52	18:37	18:44	18:11	18:18	12:57	12:58	10:32	10:32	09:33	09:31	08:59	08:58	06:43	06:39	באר שבע (ק)
18:45	17:40	18:35	18:42	18:12	18:19	12:56	12:58	10:32	10:31	09:32	09:31	08:58	08:57	06:43	06:39	חיפה (ק)
18:45	17:35	18:35	18:42	18:13	18:21	12:55	12:57	10:30	10:30	09:31	09:30	08:57	08:56	06:41	06:37	ירושלים (ק)
18:47	17:49	18:36	18:44	18:10	18:17	12:57	12:59	10:32	10:32	09:33	09:32	08:59	08:58	06:43	06:39	תל אביב (ק)
18:55	17:52	18:42	18:53	18:08	18:20	13:11	13:12	10:51	10:49	09:54	09:50	09:10	09:07	07:12	07:03	אוסטריה, וינה (ק)
20:16	19:17	20:05	19:59	19:37	19:31	13:39	13:40	10:57	11:01	09:50	09:55	09:12	09:17	06:37	06:46	אוסטרליה, מלבורן (ק)
18:58	17:57	18:45	18:56	18:13	18:24	13:13	13:15	10:53	10:51	09:56	09:52	09:14	09:10	07:12	07:04	אוקראינה, אודסה (ק)
18:29	17:27	18:16	18:28	17:43	17:55	12:45	12:46	10:25	10:23	09:28	09:25	08:45	08:41	06:46	06:37	אוקראינה, דונייבק (ק)
18:40	17:38	18:27	18:39	17:54	18:05	12:56	12:57	10:36	10:34	09:39	09:36	08:56	08:52	06:57	06:49	אוקראינה, דניפופטרובסק (ק)
19:05	18:01	18:52	19:04	18:17	18:29	13:21	13:23	11:02	11:00	10:06	10:02	09:21	09:17	07:25	07:16	אוקראינה, ז'יטומיר (ק)
18:58	17:53	18:44	18:56	18:09	18:22	13:14	13:16	10:55	10:53	09:59	09:55	09:13	09:09	07:18	07:08	אוקראינה, קייב (ק)
18:31	17:38	18:22	18:27	17:57	18:03	12:39	12:40	10:12	10:12	09:12	09:12	08:41	08:40	06:20	06:17	איהוד אמריקאית, אבו דאבי (ח)
19:24	18:24	19:12	19:23	18:43	18:53	13:39	13:41	11:19	11:17	10:21	10:18	09:40	09:37	07:38	07:30	איטליה, מילאנו (ק)
18:34	17:46	18:26	18:27	18:03	18:05	12:30	12:32	09:59	10:00	08:56	08:58	08:28	08:29	05:57	05:58	אקוודור, קיטו (ח)
19:45	18:48	19:34	19:29	19:08	19:03	13:12	13:13	10:31	10:35	09:25	09:29	08:48	08:53	06:13	06:21	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
20:47	19:46	20:35	20:28	20:05	19:58	14:04	14:05	11:20	11:25	10:13	10:18	09:32	09:38	06:58	07:08	ארגנטינה, בריליזה (ח)
19:09	18:13	18:58	19:07	18:29	18:38	13:22	13:24	11:00	10:59	10:02	09:59	09:24	09:22	07:15	07:09	ארה"ב, בולטימור (ק)
18:58	18:01	18:47	18:56	18:17	18:27	13:12	13:13	10:49	10:48	09:52	09:49	09:13	09:11	07:06	06:59	ארה"ב, בוקלין (ק)
18:59	18:01	18:47	18:56	18:18	18:27	13:12	13:14	10:50	10:49	09:52	09:50	09:14	09:12	07:06	07:00	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)
19:34	18:36	19:22	19:32	18:52	19:02	13:48	13:50	11:26	11:25	10:29	10:26	09:50	09:47	07:44	07:37	ארה"ב, דטרויט (ק)
19:28	18:35	19:18	19:24	18:53	19:00	13:37	13:39	11:12	11:12	10:13	10:12	09:40	09:39	07:22	07:19	ארה"ב, האוסטון (ק)
18:57	18:03	18:46	18:54	18:19	18:27	13:08	13:10	10:44	10:43	09:45	09:43	09:10	09:09	06:56	06:51	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
19:29	18:37	19:19	19:25	18:55	19:01	13:37	13:38	11:11	11:11	10:11	10:10	09:39	09:39	07:19	07:16	ארה"ב, מיאמי (ק)
18:54	17:56	18:42	18:52	18:13	18:22	13:08	13:09	10:46	10:44	09:48	09:45	09:09	09:07	07:02	06:56	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
19:22	18:25	19:11	19:20	18:42	18:51	13:36	13:37	11:14	11:13	10:16	10:13	09:38	09:35	07:30	07:23	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
18:52	17:54	18:41	18:50	18:11	18:21	13:07	13:08	10:45	10:43	09:47	09:44	09:08	09:06	07:02	06:55	ארה"ב, שיקגו (ק)
19:04	18:14	18:55	18:54	18:32	18:31	12:50	12:51	10:14	10:17	09:10	09:13	08:40	08:43	06:05	06:10	בוליביה, לה-פס (ח)
19:42	18:36	19:28	19:41	18:52	19:05	13:58	14:00	11:40	11:38	10:44	10:40	09:57	09:53	08:04	07:54	בלגיה, אנטוורפן (ק)
19:42	18:37	19:28	19:41	18:53	19:06	13:59	14:00	11:40	11:38	10:44	10:40	09:58	09:53	08:03	07:54	בלגיה, בריסל (ק)
18:45	17:52	18:35	18:33	18:15	18:13	12:24	12:25	09:47	09:50	08:42	08:45	08:10	08:14	05:35	05:40	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:32	17:40	18:23	18:20	17:58	17:56	12:12	12:13	09:35	09:38	08:30	08:34	07:58	08:02	05:23	05:29	ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)
19:00	17:57	18:46	18:59	18:12	18:25	13:16	13:18	10:58	10:56	10:02	09:58	09:15	09:11	07:22	07:12	בריטניה, לונדון (ק)
19:08	18:03	18:53	19:07	18:16	18:30	13:25	13:27	11:07	11:05	10:12	10:07	09:23	09:18	07:33	07:22	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
19:06	17:59	18:51	19:05	18:16	18:30	13:23	13:24	11:05	11:02	10:09	10:04	09:21	09:16	07:30	07:19	גרמניה, ברלין (ק)
19:25	18:21	19:12	19:24	18:37	18:49	13:41	13:43	11:22	11:20	10:26	10:22	09:41	09:37	07:45	07:36	גרמניה, פרינקיפוט (ק)
18:48	17:55	18:38	18:35	18:20	18:17	12:25	12:26	09:47	09:50	08:42	08:45	08:09	08:13	05:34	05:40	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
18:49	17:59	18:40	18:45	18:17	18:21	12:55	12:56	10:27	10:28	09:26	09:26	08:56	08:56	06:32	06:31	הודו, מומבאי (ח)
18:46	17:56	18:37	18:41	18:13	18:18	12:51	12:52	10:23	10:24	09:22	09:22	08:52	08:52	06:28	06:26	הודו, פונה (ח)
18:44	17:42	18:31	18:43	17:58	18:10	13:00	13:01	10:40	10:38	09:43	09:39	09:00	08:56	07:00	06:52	הונגריה, בודפשט (ק)

לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית - בערים שונות בעולם

רלט

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניסית שבת	יעיאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
			ש	א	ש	א								
טורקיה, איסטנבול (ח)	06:04	06:10	08:16	08:18	08:54	08:56	09:53	09:54	12:18	12:16	18:01	17:51	17:06	18:03
יוון, אתונה (ק)	07:27	07:32	09:41	09:43	10:18	10:20	11:17	11:18	13:43	13:41	18:58	18:50	18:33	19:29
מולדובה, קושינב (ק)	07:12	07:21	09:18	09:21	10:00	10:03	10:59	11:00	13:22	13:21	18:31	18:20	18:04	19:05
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:28	06:30	08:53	08:53	09:24	09:24	10:25	10:24	12:53	12:52	18:18	18:13	17:56	18:46
ניו-זילנד, קריסטצ'רץ (ח)	05:37	05:26	08:09	08:02	08:54	08:48	10:03	09:58	12:49	12:48	18:55	19:03	18:44	19:50
נפאל, קטמנדו (ח)	06:00	06:03	08:21	08:22	08:53	08:54	09:54	09:54	12:21	12:20	17:43	17:36	17:19	18:11
סין, בייג'ין (ח)	06:17	06:23	08:30	08:32	09:07	09:09	10:07	10:08	12:32	12:30	17:47	17:37	17:19	18:18
סינגפור, סינגפור (ח)	06:50	06:48	09:20	09:19	09:49	09:47	10:51	10:50	13:23	13:21	18:55	18:53	18:36	19:24
פולין, ורשא (ק)	06:48	06:59	08:46	08:50	09:34	09:38	10:31	10:34	12:54	12:52	17:58	17:45	17:29	18:35
פרו, לימה (ח)	05:47	05:44	08:20	08:18	08:50	08:47	09:53	09:51	12:26	12:25	18:04	18:05	17:47	18:37
צרפת, ליון (ק)	07:47	07:55	09:54	09:57	10:36	10:39	11:34	11:36	13:58	13:57	19:08	18:57	18:41	19:42
צרפת, פריז (ק)	08:00	08:09	10:03	10:06	10:47	10:51	11:45	11:47	14:08	14:07	19:17	19:05	18:48	19:51
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:43	05:42	08:13	08:11	08:41	08:40	09:43	09:42	12:14	12:12	17:45	17:43	17:25	18:14
קנדה, טורונטו (ק)	07:23	07:30	09:32	09:35	10:12	10:15	11:11	11:12	13:35	13:34	18:49	18:39	18:20	19:19
קנדה, מונטריאול (ק)	07:01	07:09	09:08	09:11	09:49	09:52	10:48	10:50	13:12	13:10	18:23	18:12	17:55	18:55
קפריסין, לניקה (ק)	06:45	06:50	09:02	09:04	09:37	09:39	10:37	10:38	13:03	13:02	18:20	18:13	17:56	18:50
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	07:11	07:23	09:04	09:09	09:55	10:00	10:53	10:55	13:14	13:12	18:16	18:01	17:45	18:55
רוסיה, מוסקבה (ח)	06:45	06:57	08:37	08:42	09:29	09:34	10:26	10:29	12:47	12:46	17:51	17:36	17:17	18:28
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	06:29	06:37	08:34	08:37	09:17	09:20	10:15	10:17	12:39	12:37	17:48	17:36	17:20	18:22
שווייץ, ציריך (ק)	07:34	07:42	09:39	09:42	10:21	10:25	11:20	11:22	13:43	13:42	18:57	18:45	18:25	19:26
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:08	06:09	08:36	08:35	09:05	09:04	10:07	10:06	12:36	12:34	18:03	18:00	17:42	18:32

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגו הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתה, וטוב לומר מעומד אם אפשר בכל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריךנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל-אויב ואורב ולסמים וחיזות רעות בדרך ומכל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבניב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org
בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמודות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב